

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Uprzedzenia związane z płcią a jakość związku małżeńskiego

Author: Tomasz Kurzeja

Citation style: Kurzeja Tomasz. (2018). Uprzedzenia związane z płcią a jakość związku małżeńskiego. Praca doktorska. Katowice : Uniwersytet Śląski

© Korzystanie z tego materiału jest możliwe zgodnie z właściwymi przepisami o dozwolonym użytku lub o innych wyjątkach przewidzianych w przepisach prawa, a korzystanie w szerszym zakresie wymaga uzyskania zgody uprawnionego.

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

**Instytut Psychologii Wydział Pedagogiki i Psychologii
Uniwersytetu Śląskiego**

ROZPRAWA DOKTORSKA

Tomasz Kurzeja

Uprzedzenia związane z płcią a jakość związku małżeńskiego

**Praca pisana pod kierunkiem
Prof. zw. dr hab. Eugenii Mandal**

Katowice 2018

*Dziękuję Pani Promotor
Profesor zw. dr hab. Eugenii Mandal
za cenne uwagi oraz życzliwość.*

SPIS TREŚCI

WSTĘP	6
I. RAMY TEORETYCZNE PRACY.....	9
1.1. WPROWADZENIE.....	9
1.2. TRADYCYJNE I WSPÓŁCZESNE UPREDZENIA ZWIĄZANE Z PŁCIĄ.....	10
1.2.1. Seksizm tradycyjny i współczesny.....	11
1.2.2. Badania nad seksizmem współczesnym.....	20
1.3. TEORIA SEKSIZMU AMBIWALENTNEGO	28
1.3.1. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet	28
1.3.2. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn	33
1.3.3. Badania nad seksizmem ambiwalentnym	36
1.4. BLISKIE ZWIĄZKI KOBIET I MĘŻCZYZN	45
1.4.1. Jakość związku małżeńskiego – teorie i modele badań	45
1.4.2. Jakość związku małżeńskiego – wyniki badań	53
1.4.3. Seksizm a bliskie związki	58
1.5. PODSUMOWANIE.....	65
II. PROBLEM I METODA BADAŃ WŁASNYCH	66
2.1. CEL I PYTANIA BADAWCZE	67
2.2. HIPOTEZY BADAWCZE	68
2.3. MODEL BADAWCZY	74
2.4. ZMIENNE I ICH OPERACJONALIZACJA	80
2.5. CHARAKTERYSTYKA NARZĘDZI POMIAROWYCH.....	86
2.5.1. Skala Ambiwalentnego Seksizmu (wobec Kobiet) (ASI).....	86
2.5.2. Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI).....	93
2.5.3. Skala Tradycyjnego Seksizmu (OFS)	100
2.5.4. Skala Współczesnego Seksizmu (MS).....	102
2.5.5. Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2).....	105
2.5.6. Skala Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera (DAS)	112
2.5.7. Pomiar skojarzeń między karierą i rodziną (Explicit IAT)	117
2.5.8. Kwestionariusz Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku (BFPE)	120
2.5.9. Skala Samoceny (SES).....	130
2.5.10. Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)	131
2.5.11. Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej (IPP).....	133
2.5.12. Skala Subiektywnego Szczęścia (SHS).....	138
2.5.13. Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (Mini-COPE)	139
2.5.14. Skala Orientacji na Dominację Społeczną (SDO ₆)	148
2.5.15. Pomiar pozostałych zmiennych ubocznych, kontrolowanych.....	152
2.6. OSOBY BADANE	153
2.7. ORGANIZACJA I PRZEBIEG BADAŃ.....	154
2.8. SPOSÓB ANALIZY DANYCH STATYSTYCZNYCH	157
III. ANALIZA WYNIKÓW BADAŃ WŁASNYCH.....	158
3.1. OPIS UZYSKANYCH WYNIKÓW	159
3.1.1. Zmienne zależne	159
3.1.2. Zmienne niezależne główne i uboczne.....	159
3.1.3. Płeć osoby badanej.....	159
3.1.4. Wiek osoby badanej	160
3.1.5. Staż małżeński	163
3.1.6. Długość narzeczeństwa	166
3.1.7. Wykształcenie osoby badanej	168
3.1.8. Liczba dzieci	169
3.1.9. Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej	171
3.1.10. Władza finansowa	172
3.1.11. Relacje z teściami i rodzicami.....	173
3.1.12. Jakość pożycia seksualnego	176
3.2. WERYFIKACJA HIPOTEZ	179
3.2.1. Pierwsze pytanie badawcze – uprzedzenia związane z płcią a jakość związku małżeńskiego	179
3.2.1.1. Seksizm współczesny i tradycyjny a jakość związku małżeńskiego.....	183

3.2.1.2. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a jakość związku małżeńskiego	184
3.2.1.3. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego	186
3.2.1.4. Dopasowanie się małżonków pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią a jakość związku małżeńskiego	190
3.2.1.5. Poziom seksizmu u mężów a jakość związku małżeńskiego u żon	192
3.2.1.6. Poziom seksizmu u żon a jakość związku małżeńskiego u mężów	195
3.2.1.7. Sprawdzenie pierwszego modelu badawczego	198
3.2.2. Drugie pytanie badawcze – związek między różnymi formami seksizmu	206
3.2.2.1. Seksizm tradycyjny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią	207
3.2.2.2. Seksizm współczesny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią	208
3.2.2.3. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a wobec mężczyzn	210
3.2.3. Trzecie pytanie badawcze – poziom seksizmu u żony a u męża	213
3.2.3.1. Seksizm współczesny u żony a u męża	214
3.2.3.2. Seksizm tradycyjny u żony a u męża	215
3.2.3.3. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet u żony a u męża	215
3.2.3.4. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn u żony a u męża	217
3.2.3.5. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a wobec mężczyzn u żony a u męża	221
3.2.4. Czwarte pytanie badawcze – jakość związku małżeńskiego a inne zmienne	223
3.2.4.1. Styl przywiązania małżonków a jakość związku małżeńskiego	226
3.2.4.2. Poziom samooceny a jakość związku małżeńskiego	228
3.2.4.3. Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności a jakość związku małżeńskiego	228
3.2.4.4. Poziom psychologicznej kobiecości i męskości oraz płci psychologicznej a jakość związku małżeńskiego	229
3.2.4.5. Subiektywne poczucie szczęścia a jakość związku małżeńskiego	232
3.2.4.6. Strategie radzenia sobie ze stresem a jakość związku małżeńskiego	232
3.2.4.7. Orientacja na dominację społeczną a jakość związku małżeńskiego	234
3.2.4.8. Sprawdzenie czwartego modelu badawczego	235
3.2.4.9. Sprawdzenie połączonego modelu pierwszego i czwartego (modelu ogólnego)	238
3.2.5. Piąte pytanie badawcze – uprzedzenia związane z płcią a inne zmienne	243
3.2.5.1. Styl przywiązania małżonków a uprzedzenia związane z płcią	247
3.2.5.2. Poziom samooceny a uprzedzenia związane z płcią	248
3.2.5.3. Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności a uprzedzenia związane z płcią	249
3.2.5.4. Poziom psychologicznej kobiecości i męskości oraz płci psychologicznej a uprzedzenia związane z płcią	249
3.2.5.5. Subiektywne poczucie szczęścia a uprzedzenia związane z płcią	253
3.2.5.6. Strategie radzenia sobie ze stresem a uprzedzenia związane z płcią	254
3.2.5.7. Orientacja na dominację społeczną a uprzedzenia związane z płcią	258
3.2.5.8. Sprawdzenie modelu piątego	259
3.2.6. Szóste pytanie badawcze – charakterystyka psychologiczna małżonka szczęśliwego a raczej nieszczęśliwego ze swojego małżeństwa	265
3.2.6.1. Poziom uprzedzeń ze względu na płeć u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa	269
3.2.6.2. Poziom głównych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa	272
3.2.6.3. Poziom dodatkowych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa	275
3.3. PODSUMOWANIE WERYFIKACJI HIPOTEZ I WNIOSKI Z BADAŃ	279
ZAKOŃCZENIE	284
LITERATURA	288
SPISY	305
SPIS TABEL	305
SPIS RYSUNKÓW	310
SPIS SKRÓTÓW	312
ZAŁĄCZNIKI	314
Załącznik 1. Narzędzie badawcze – wersja dla żon	314
Załącznik 2. Narzędzie badawcze – wersja dla mężów	323
Załącznik 3. Zaproszenie do badania – wersja dla żon	332

Załącznik 4. Zaproszenie do badania – wersja dla mężów	333
Załącznik 5. Skala Tradycyjnego Seksizmu (OFS)	334
Załącznik 6. Skala Współczesnego Seksizmu (MS)	335
Załącznik 7. Kwestionariusz Ambiwalentnego Seksizmu – wobec kobiet (ASI)	336
Załącznik 8. Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI)	337
Załącznik 9. Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2)	338
Załącznik 10. Skala Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera (DAS)	339
Załącznik 11. Kwestionariusz Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku (BFPE)	340
Załącznik 12. Skala Samooceny (SES) M. Rosenberga	341
Załącznik 13. Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)	342
Załącznik 14. Inwentarz Płci Psychologicznej (IPP)	343
Załącznik 15. Skala Subiektywnego Szczęścia (SHS)	344
Załącznik 16. Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stressem (Mini-COPE)	345
Załącznik 17. Skala Orientacji na Dominację Społeczną (SDO ₆)	346
Załącznik 18. Explicit IAT	347
Załącznik 19. Pozostałe zmienne	348

Wstęp

Dla Polaków szczęśliwe życie rodzinne stanowi jeden z najważniejszych celów i wartości (CBOS, 2005, 2010, 2015, 2017, 2018). Badacze zajmujący się tematyką uprzedzeń związanych z płcią podejmowali liczne próby odpowiedzi na pytanie jak seksizm wpływa na postrzeganie kobiet w polityce (Gawor, Mandal, 2007; Mandal, Kurzeja, 2009), podczas starania się o pracę, na ścieżkach kariery zawodowej (Phelan, Moss-Racusin, Rudman, 2008; Jones i inni, 2014). Niewiele zaś miejsca poświęcono psychologicznym badaniom obszaru relacji uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu¹) a życia intymnego. W swojej pracy chcę podjąć temat uprzedzeń związanych z płcią a jakości bliskiego związku, wybierając na grupę badanych najpopularniejszą w Polsce (GUS, 2010) formę bliskich związków – małżeństwa.

Pracując od kilkunastu lat w poradni psychologiczno-pedagogicznej oraz w szkole mam częsty kontakt z małżeństwami i dziećmi z bardzo różnych środowisk. Często dzieli ich niezmiernie wiele: poziom zadowolenia ze związku, sytuacja zawodowa, wykształcenie, ambicje, sytuacja materialna, zaradność życiowa, cechy osobowości i temperamentu, uzależnienia, doświadczanie przemocy, przeżyte traumy i sukcesy, zadowolenie z dzieci, doświadczenia z własnego dzieciństwa. Pomimo tych różnic nieustannie ujawnia się i powtarza ten sam wzorzec oczekiwań i zachowań związanych z płcią. Oczekiwania te i zachowania można zaobserwować zarówno na poziomie społecznym – otoczenie społeczne oczekuje od kobiet i mężczyzn określonych zachowań – jak i indywidualnym, to jest kobiety i mężczyźni sami poczuwają się do ujawniania innych, określonych zachowań. Te utrzymujące się w społeczeństwie przekonania dotyczące płci są niejako „przeźroczyste”, niedostrzegane, przyjmowane jako oczywistość (por. usprawiedliwianie systemu w teorii usprawiedliwiania systemu; Jost, Banaji, 1994; Jost, Kay, 2005). Przekonania te współwystępują z uprzedzeniami ze względu na płeć, a dalej – z istniejącą dyskryminacją ze względu na płeć – w tym w obszarze małżeństwa (por. Durán, Moya, Megías, 2011; Hammond, Overall, 2013).

Wyjątkową moc deskryptywną i prognostyczną związaną z wyjaśnianiem przyczyn powstawania i utrzymywania się uprzedzeń związanych z płcią – szczególnie na gruncie

¹ W całej pracy termin „uprzedzenia związane z płcią” stosuje się wymiennie z pojęciem „seksizm”. Oba terminy rozumie się szeroko – przede wszystkim przez pryzmat komponentu emocjonalnego, ale też poznawczego (stereotypy płciowe) oraz częściowo behawioralnego (intencja behawioralna, dyskryminacja ze względu na płeć).

bliskich związków – oferuje teoria ambiwalentnego seksizmu opracowana przez Petera Glicka i Susan T. Fiske (1996, 1999). Wskazuje ona na przykład jak pozornie „niegroźne” przekonania dotyczące szarmanckiego zachowania mężczyzn wobec kobiet tworzą usprawiedliwienie dla istniejących różnic w statusie kobiet a mężczyzn. Przekonania, które stanowią podstawę dla seksizmu, są szeroko rozpowszechnione w społeczeństwie (por. Mandal, 2004; Glick i inni, 2000; Glick i inni, 2004). Przekazywane są dalej bez refleksji nad ich skutkami.

Jednym z obszarów, gdzie uprzedzenia związane z płcią zaznaczają się bardzo wyraźnie jest małżeństwo, a w dalszym kontekście – cała rodzina. W swojej pracy chcę wykazać, że poziom uprzedzeń związanych z płcią różnicuje odczuwaną satysfakcję z małżeństwa. Jak zauważył już Jan Rostowski (2003) jakość związku małżeńskiego wiąże się zawsze z obszarem ról płciowych, intymności, równości, a także władzy.

Teoria Glicka i Fiske (1996, 1999) opisuje jak istniejące uprzedzenia ze względu na płeć podtrzymują uprzywilejowaną pozycję mężczyzn, model patriarchalny, zapewniając z jednej strony mężczyznom wygodne usprawiedliwienie dla sprawowania władzy, kobietom zaś dając złudne korzyści, które powstrzymują je przed działaniem w swojej obronie. Autorzy teorii ambiwalentnego seksizmu (Glick, Fiske, 1996) podkreślają wyjątkowe znaczenie seksualnej zależności łączącej kobietę i mężczyznę, która może budować intymność, ale także wrogość między partnerami. Mieczysław Płopa (2004) zwraca uwagę na znaczną dysproporcję w poziomie satysfakcji z małżeństwa u kobiet a mężczyzn - satysfakcja wyższa jest u mężczyzn. Co więcej, jak pokazują jego badania młode, niezamężne kobiety oczekują w małżeństwie równości – to jest współpracy obu partnerów nad osiągnięciem obopólnej satysfakcji, braku dominacji jednego z partnerów, angażowania się partnerów we wszystkie prace domowe, przyjaźni między małżonkami i intymności w ich związku – zaś kobiety z pewnym stażem małżeńskim wyrażają wątpliwość czy taka równość może być w ogóle osiągnięta. Można przypuszczać, że to właśnie konsekwencje występowania uprzedzeń ze względu na płeć odgrywają istotną rolę w opisanej transformacji poglądów kobiet.

Jak zauważają John T. Jost i Mahzarin R. Banaji (1994; por. Jost, Kay, 2005; Mandal, Kofta, 2009) tendencja do usprawiedliwiania istniejącego systemu – tutaj patriarchalnego – jest bardzo silna. Motywacja do zmiany pojawia się tylko wtedy, gdy motyw usprawiedliwiania ja (ja kobieta) i usprawiedliwiania grupy (my kobiety) staje się silniejszy

niż motyw usprawiedliwiania systemu. Trudno jest wyzwolić taką motywację do zmiany. Jedną z możliwości jest uświadamianie niekorzystnego wpływu obecnego, patriarchalnego systemu dla jakości małżeństwa (na zasadzie zwiększania kosztów, potęgowania dysonansu), drugą – przybliżanie alternatywnego dla patriarchalnego systemu, poprzez wskazywanie i promowanie pożądanых zachowań, które budują związek oparty na równości.

W świetle przedstawionych informacji podjęty w pracy problem, dotyczący uprzedzeń związanych z płcią w kontekście ich roli w odczuwaniu jakości związku małżeńskiego, przynieść może potrzebny wkład w lepsze zrozumienie otaczającej nas rzeczywistości społecznej, co dawać może sposobność korzystnego wpływania na nią.

I. Ramy teoretyczne pracy

1.1. Wprowadzenie

W części tej zostaną przedstawione podstawy teoretyczne oraz zreferowane badania dotyczące seksizmu oraz bliskich związków. Omówione zostaną dwie podstawowe teorie dotyczące seksizmu: seksizmu współczesnego i tradycyjnego (Swim i inni, 1995) oraz teoria ambiwalentnego seksizmu (Glick, Fiske, 1996, 1999). Każda z nich koncentruje się na nieco innych aspektach omawianego zjawiska. Zaproponowana przez Swim i inni (1995) koncepcja współczesnego seksizmu odwołuje się do społecznych, szerokich konsekwencji uprzedzeń związanych z płcią. Teoria ambiwalentnego seksizmu sformułowana przez Glicka i Fiske (1996, 1999) odwołuje się dodatkowo do wyjątkowości więzi jaka łączy kobiety i mężczyzn, np. w kontekście realizacji potrzeby spełnienia seksualnego, czy intymności. Zreferowane zostaną wybrane kierunki badań nad jakością życia małżeńskiego (Plopa, 2005). Zaprezentowano także wybór badań nad obszarem uprzedzeń związanych z płcią, jakości życia małżeńskiego oraz łączących oba te zagadnienia.

1.2. Tradycyjne i współczesne uprzedzenia związane z płcią

Ludzie niewłaściwie oceniają częstotliwość z jaką sami posługują się stereotypami (Crossy, Bromley, Saxe, 1980; za: Moskowitz, 2009). Co więcej, nader często autentycznie nie są świadomi, że się nimi posługują. Powszechność tego zjawiska rodzi obawy - ludzie korzystają ze stereotypów, często wypaczonych, negatywnych, w codziennych sytuacjach nie zdając sobie sprawy z tego, że tendencyjnie oceniają innych, co może prowadzić do tendencyjnych zachowań i dyskryminacji – w tym w obszarze płci (por. Nelson, 2009).

Gordon B. Moskowitz (2009) zwraca uwagę, że ludzie mogą niechętnie publicznie – w tym podczas badań, ujawniać swoje prywatne przekonania, które w opinii badanych są niezgodne ze społecznymi oczekiwaniami. Osoby, które chcą widzieć się jako egalitarne będą na poziomie świadomym odrzucać stereotypy, jednak nie uchronią się przed negatywnymi, nieuświadomionymi emocjami związanymi ze stereotypem (Gaertnera, Dovidio, 1986). Afekt związany ze stereotypem może prowadzić do tendencyjnych zachowań – na przykład do tendencyjnego podawania przykładów, wykorzystywania zasadnych postaw jako okazji, aby podkreślić różnice między grupami, np. osoba, która uważa się za nieuprzedzoną wymienia tylko przykłady niechłujnych mężczyzn, zaś pomija przykłady kobiet.

Aktywizacja stereotypów, uprzedzeń odbywa się automatycznie (Devine, 1989), bez udziału świadomości. Aktywizacja nie zmusza nas do skorzystania ze stereotypu. Powszechnie jednak prowadzi do, często nieuświadomionej, tendencyjności – i de facto skorzystania ze stereotypu (Moskowitz, 2009). Nawet osoby mało uprzedzone, które świadomie unikają stereotypizacji, nie mogą zahamować automatycznej aktywizacji stereotypu – gdy nie są świadomi, że dany bodziec wywołuje aktywację stereotypu to stereotyp zniekształca ich oceny na podobnym poziomie jak u osób silnie uprzedzonych (Devine, 1989).

Olga Sutherland, Andrea Lamarre, Carla Rice, Laura Hardt i Amanda Le Couteur (2017; por. Jaśko, Szastok, 2015) wyrażają zdziwienie, że mimo wielu zmian we współczesnym świecie – ekonomicznych, prawnych, ruchów kobiecych, nadal utrzymuje się nierówność między płciami. Uważają, że w relacjach małżeńskich partnerzy co prawda aspirują do bardziej egalitarnego podejścia, ale jednocześnie często realizują i akceptują tradycyjne płciowe role. Polegają na stereotypach płciowych, które umiejscawiają kobiety

jako z natury różne i stojące niżej w hierarchii niż mężczyźni. Ideologia seksistowska zmieniała się pod wpływem zmian społeczno-ekonomicznych. Współczesne formy seksizmu dalej legitymizują władzę mężczyzn, ale na nowe, twórcze sposoby, często nawet włączając do swojej retoryki argumenty feministek.

W mojej ocenie, która wynika m. in. z badań własnych (Kurzeja, Mandal, 2009), Polacy często jawnie popierają tradycyjne stereotypy związane z płcią, zaś Ci którzy wykazują się bardziej egalitarnymi poglądami często nie potrafią dostrzec, kiedy aktywowane są stereotypy płciowe, stąd nie potrafią się przed ich stosowaniem bronić. W mojej ocenie nader często ludzie nie dostrzegają wpływu uprzedzeń związanych z płcią, w sytuacjach które są zdecydowanie seksistowskie. Chciałbym, aby wyniki mojej pracy mogły być m.in. pomocne do zobrazowania negatywnych konsekwencji uprzedzeń (por. Fischer, 2006; Expósito i inni, 2010; Jones i inni, 2014), posługiwania się stereotypami płciowymi w obszarze bliskich związków (por. de Lemus, Moya, Glick, 2010; Sarlet i inni, 2012) jak i zwiększenia świadomości społecznej dotyczącej powszechności występowania stereotypizacji.

1.2.1. Seksizm tradycyjny i współczesny

Klasyczny sposób oceniania seksistowskich przekonań dotyczących kobiet opierał się na pomiarze poparcia dla tradycyjnego podziału ról według płci. Założenia te wykorzystuje m. in. stworzona w 1972 roku przez Janet T. Spence i Roberta L. Helmreicha „Skala Nastawienia wobec Kobiet” (AWS, ang. *Attitudes Toward Women Scale*). Twierdzące odpowiedzi na pozycje tej skali wskazują na: poparcie innego traktowania kobiet i mężczyzn, poparcie dla podwójnych standardów do oceny zachowania u kobiet i mężczyzn, oraz przekonanie, że kobiety nie nadają się do wykonywania określonych zadań, w przeciwieństwie do mężczyzn. Na przestrzeni lat respondenci deklarowali coraz mniejsze poparcie dla tak sformułowanych, tradycyjnych seksistowskich przekonań. Jednocześnie problem dyskryminacji ze względu na płeć nie zniknął (Swim i inni, 1995).

Fenomen ten poddali analizie Janet Swim, Kathryn Aikin, Wayne Hall oraz Barbara Hunter (1995). Podjęli oni temat różnych form uprzedzeń dotyczących płci oraz rasy. Swoją pracę badawczą skoncentrowali na analizie dwóch form uprzedzeń: a) tradycyjnych (ang. *old-fashion sexism*) - jawnych, bezpośrednich (ang. *overt, direct*) oraz b) współczesnych (ang. *modern sexism*) - ukrytych, subtelnych (ang. *covert, subtle*). Wskazywali na istniejące

podobieństwa między sytuacją i postrzeganiem kobiet oraz Afroamerykanów w Stanach Zjednoczonych, np. procesy spostrzegania oraz pamięciowe, takie jak nastawienie na potwierdzanie założeń (*confirmation biases*), selektywne kodowanie i odtwarzanie wiadomości z pamięci, są wykorzystywane do podtrzymywania stereotypów oraz uprzedzeń zarówno wobec kobiet jak i Afroamerykanów (Fiske, Taylor, 1991).

Podobieństwa między tymi dwoma grupami ujawniają się także w obszarze pomiaru uprzedzeń wobec nich. Jak sugeruje John B. McConahay (1986) wzrastająca presja na poprawność polityczną powoduje, że ludzie nie przyznają się już otwarcie do rażąco dyskryminujących poglądów. Swim i inni (1995) przedstawiają dane sondażowe wskazujące, iż na przestrzeni lat deklarowane podejście Amerykanów wobec ról kobiecych stało się bardziej liberalne, co jednak nie przełożyło się na faktyczny spadek uprzedzeń i dyskryminacji wobec kobiet, np. w miejscu pracy (np. wysokość wynagrodzenia).

Badania przeprowadzone nad rasizmem, w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku, dostarczyły wielu dowodów na istnienie nowych, subtelnych, współczesnych form rasizmu (por. Dovidio, Evans, Tyler, 1986; McConahay, 1983, 1986; Katz, Hass, 1988; Sears, 1988). Osoby, które otwarcie nie popierają przekonań rasistowskich, mogą żywić ukryte negatywne emocje oraz przekonania wobec Afroamerykanów, które to podtrzymują dyskryminację. David Sears (1988) wyróżnił trzy takie podstawowe przekonania podtrzymujące współczesny rasizm: 1. zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji rasowej, 2. antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez Afroamerykanów, 3. brak wsparcia dla projektów stworzonych, aby pomóc Afroamerykanom.

Janet Swim i inni (1995) sugerują, że te same przekonania są podstawą zarówno współczesnego rasizmu jak i współczesnego seksizmu. W USA Afroamerykanie, jak i kobiety, w ciągu ostatniego wieku zyskali zdecydowanie większą siłę ekonomiczną oraz polityczną, w tym prawne gwarancje zakazu dyskryminacji. Społeczna presja „zatuszowała” tradycyjne uprzedzenia i stereotypy, jednak te nie zniknęły całkowicie. Przyjęły współczesną, ukrytą, bardziej subtelnią formę manifestującą się w: 1. zaprzeczaniu istnienia dyskryminacji (która obiektywnie ma miejsce), 2. antagonizmie skierowanym przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety oraz 3. braku wsparcia dla projektów stworzonych, aby pomóc kobietom – są to zarazem postulowane trzy czynniki współczesnego seksizmu (por. Tabela I.1).

Tabela I.1. Czynniki teoretyczne seksizmu tradycyjnego i współczesnego

Seksizm tradycyjny (OFS)	Seksizm współczesny (MS)
1. popieranie tradycyjnego rozdziału ról kobiecych i męskich,	1. zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej,
2. odmienne traktowanie kobiet i mężczyzn,	2. antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety,
3. akceptowanie stereotypów mówiących o niższych kompetencjach kobiet	3. brak wsparcia dla projektów stworzonych, aby pomóc kobietom

Źródło: opracowano na podstawie Swim i in. (1995) i Swim, Cohen (1997)

Swim i inni przedstawili (1995) dane potwierdzające słuszność ich przewidywań. W swoim pierwszym badaniu wykorzystali konfirmacyjną analizę czynnikową (*confirmatory factor analyses*). Opracowali zestaw stwierdzeń, który bazował na wymienionych powyżej trzech czynnikach seksizmu współczesnego. Przygotowali także zestaw stwierdzeń opierający się na trzech czynnikach seksizmu tradycyjnego, tj.: 1. popieraniu tradycyjnego rozdziału ról kobiecych i męskich, 2. odmiennym traktowaniu kobiet i mężczyzn, 3. akceptowaniu stereotypów mówiących o niższych kompetencjach kobiet. Przewidywali, iż odpowiedzi na przygotowany zestaw stwierdzeń będą ze sobą skorelowane, jednak jednocześnie ujawni się wyraźna, dwuczynnikowa struktura: podział pozycji na opisujące seksizm tradycyjny bądź współczesny. Przewidywali, iż kobiety uzyskają niższe wyniki niż mężczyźni na obu wymiarach seksizmu. Argumentowali bowiem, iż kobiety nie tylko są niechętne wobec ich jawnej dyskryminacji, ale także ciągle bezpośrednio odczuwają brak rzeczywistej równości w traktowaniu kobiet i mężczyzn. Przewidywali także, przeciwnie do Sears (1988), że zarówno współczesny rasizm jak i seksizm będą silniej korelować z popieraniem wartości indywidualistycznych (korelacja dodatnia) niż egalitarnych (ujemna). Wartości indywidualistyczne, wiązali z tradycyjnymi wartościami protestanckimi, takimi jak: oddanie pracy, nastawienie na indywidualne osiągnięcia, dyscyplina. Wartości egalitarne dotyczyły akcentowania konieczności pomagania innym, tak aby nikt nie był pokrzywdzony. Swim i inni (1995) przewidywali również, iż nasilenie seksizmu współczesnego u badanych będzie powiązane z ich spostrzeganiem segregacji płciowej na rynku pracy. Zakładali, że osoby które uważają, że dyskryminacja ze względu na płeć nie jest już problemem, będą przeceniać procentowy udział kobiet w stereotypowo męskich zawodach.

W badaniu pierwszym Swim i inni (1995) uczestniczyło 418 kobiet oraz 265 mężczyzn, studentów kursu wstępnego z psychologii, prawie wszyscy byli Euroamerykanami. Wypełniali oni baterię testów, operującą na 5 stopniowej skali odpowiedzi typu Likerta, na którą składały się narzędzia: skala Humanitaryzmu-Egalitaryzmu

(*Humanitarian-Egalitarian scale*; Katz, Hass, 1988), skrócona skala Protestanckiej Etyki Pracy (*Protestant Work Ethic scale*; Mirels, Garrett, 1971), stwierdzenia zaprojektowane do pomiaru seksizmu tradycyjnego oraz współczesnego, skala Rasizmu Współczesnego i Tradycyjnego (*Modern and Old-Fashion Racism scale*; McConahay, 1986). Ostatnim zadaniem respondentów było wskazanie procentowego udziału kobiet i mężczyzn w 12 rodzajach zawodów.

Autorzy Swim i inni (1995) wykorzystali oprogramowanie LISREL 7 do przeprowadzenia analiz czynnikowych confirmacyjnych, wykorzystując m. wskaźnik dobroci dopasowania (GFI; *goodness of fit index*). Wartości powyżej 0,90 wskazują na dobre dopasowanie danych do zakładanego modelu. Analiza pozycji dla tradycyjnego i współczesnego rasizmu ujawniła, iż do ich opisu lepiej pasuje model dwu (GFI = 0,94) niż jednoczynnikowy (GFI = 0,92), $\chi^2(1, 605) = 56$, $p < 0,05$, aczkolwiek obserwowana różnica była bardzo niewielka. Co więcej oba czynniki wysoko ze sobą korelowały ($\Phi = 0,83$, $p < 0,05$), co sugeruje model jednoczynnikowy. Analiza pozycji dla tradycyjnego i współczesnego seksizmu ujawniła, iż do ich opisu lepiej pasuje model dwuczynnikowy (GFI = 0,96) niż jednoczynnikowy (GFI = 0,89), $\chi^2(1, 615) = 220$, $p < 0,05$. Czynniki korelowały ze sobą w umiarkowanym stopniu, $\Phi = 0,54$, $p < 0,05$. Współczynnik wewnętrznej rzetelności dla pozycji dotyczących seksizmu tradycyjnego wyniósł $\alpha = 0,66$, zaś seksizmu współczesnego $\alpha = 0,84$.

Swim i inni (1995) argumentowali, że kobiety nie tylko są niechętne wobec ich jawnej dyskryminacji, ale także ciągle bezpośrednio odczuwają brak rzeczywistej równości w traktowaniu kobiet i mężczyzn - istotnie kobiety uzyskały niższe wyniki niż mężczyźni na obu wymiarach seksizmu ($p < 0,01$). Przewidywali także, przeciwnie do Sears (1988), że zarówno współczesny rasizm jak i seksizm będą silniej, dodatnio korelować z popieraniem wartości indywidualistycznych (oddanie pracy, nastawienie na indywidualne osiągnięcia, dyscyplina) niż egalitarnych (ujemne) - jednak uzyskane rezultaty wspierały propozycję Sears'a (1988) - tj., że uprzedzenia są silniej związane z postawami antyegalitarnymi niż z postawami wysoce indywidualistycznymi. Badacze (Swim i inni, 1995) przewidywali również, że nasilenie seksizmu współczesnego u badanych będzie powiązane z ich spostrzeganiem segregacji płciowej na rynku pracy. Hipoteza ta potwierdziła się - osoby o wysokim seksizmie współczesnym, w porównaniu do osób o niskim seksizmie współczesnym, przeceniały procentowy udział kobiet w zawodach typowo męskich, $F(6, 574) = 2,11$, $p < 0,05$.

Swim i inni (1995) przeprowadzili częściową replikację swoich badań – badanie drugie. Testowano hipotezę: osoby osiągające wysoki wynik dla seksizmu współczesnego, w porównaniu z tymi którzy osiągają niski, będą mniej skłonne przypisywać fakt niskiej reprezentacji kobiet w zawodach stereotypowo męskich istnieniu segregacji płciowej, zaś bardziej skłonne przypisywać ten fakt istnieniu biologicznych różnic/predyspozycji między płciami. Testowano także hipotezę: seksizm współczesny, w porównaniu z tradycyjnym, jest lepszym predykatorem głosowania na kobietę polityka. W częściowej replikacji uczestniczyło 477 kobiet oraz 311 mężczyzn, studentów. Analogicznie jak w badaniu pierwszym wypełniali oni kwestionariusze mierzące tradycyjny i współczesny rasizm oraz seksizm (McConahay, 1986; Swim i inni, 1995). Dodatkowo na dwa tygodnie przed wyborami do Senatu, badacze przeprowadzili telefoniczną ankietę z 94 kobietami oraz 71 mężczyznami, którzy brali wcześniej udział w wypełnianiu kwestionariuszy. Osoby badane nie były świadome związku między ankietą telefoniczną a wcześniej wypełnianymi kwestionariuszami. Respondenci telefonicznie odpowiadali na pytania dotyczące: ich preferencji w nadchodzących wyborach stanowych (startował kandydat oraz kandydatka) oraz przyczyn istnienia dyskryminacji/segregacji płciowej w różnych zawodach (odpowiedzi otwarte oraz pytania zamknięte), a także określenie siebie na kontinuum liberał – konserwatysta oraz jako demokrata, republikanin lub zwolennik niezależnych kandydatów.

Swim i inni (1995) przeprowadzili konfirmacyjną analizę czynnikową na danych z badania drugiego, która ujawniła układ podobny do stwierdzonego w badaniu pierwszym. Analiza pozycji dla tradycyjnego i współczesnego seksizmu ujawniła, iż do ich opisu lepiej pasuje model dwuczynnikowy ($GFI = 0,95$) niż jednoczynnikowy ($GFI = 0,87$), $\chi^2(1, 461) = 227$, $p < 0,05$. Model dwuczynnikowy lepiej opisywał wyniki dla mężczyzn niż kobiet. Czynniki korelowały ze sobą w umiarkowanym stopniu, $\Phi = 0,47$, $p < 0,05$. Współczynnik wewnętrznej rzetelności dla pozycji dotyczących seksizmu tradycyjnego wyniósł $\alpha = 0,65$, zaś seksizmu współczesnego $\alpha = 0,75$. Mężczyźni w porównaniu z kobietami uzyskali istotnie wyższe wyniki zarówno dla seksizmu tradycyjnego ($t(531) = 6,84$, $p < 0,01$) jak i współczesnego ($t(531) = 6,42$, $p < 0,01$).

Autorzy (Swim i inni, 1995) wykorzystali regresję logistyczną, aby ustalić na ile wyniki w skali tradycyjnego i współczesnego seksizmu są predyktorami chęci głosowania na kandydata lub kandydatkę w wyborach do Senatu USA w roku 1992, w okręgu Pensylwania. Pewnym, nie opisanym przez autorów, ograniczeniem zastosowanej procedury jest fakt, że kandydujący mężczyzna ubiegał się o reelekcję, zaś kandydatka była osobą dopiero

rozpoczynając karierę polityczną (por. Studlar, McAllister, 1991). W pierwszym kroku analizy wprowadzono wyniki dla seksizmu tradycyjnego i współczesnego oraz płci badanych. Jedynie osoby o niskim seksizmie współczesnym bardziej preferowały kobietę-kandydatkę ($\beta = 0,45$, częściowe $r = 0,14$, $p < 0,02$). Wyniki dla seksizmu tradycyjnego i płeć respondenta nie wyjaśniały preferencji wobec kandydatki czy kandydata. W drugim kroku nie zanotowano istotnych statystycznie interakcji dla obu rodzajów seksizmu i płci respondentów. Gdy wprowadzono jako kowariant poziom liberalizmu badanych efekt dla seksizmu współczesnego osłabł i utrzymał się jedynie w granicach trendu statystycznego ($\beta = 0,36$, częściowe $r = 0,08$, $p < 0,08$). Gdy wprowadzono jako kowariant zarówno poziom liberalizmu jak i przynależność partyjną, wówczas zarówno seksizm współczesny jak i poziom liberalizmu nie tłumaczyły preferencji wyborczych respondentów.

Odpowiedzi otwarte respondentów dotyczące przyczyn segregacji płciowej w różnych zawodach zostały skategoryzowane przez sędziów kompetentnych (zgodność sędziów: kappa = 0,76). Osoby uzyskujące niskie wyniki na skali seksizmu współczesnego, w porównaniu z wysokimi, były bardziej skłonne wskazywać, iż przyczyną segregacji są uprzedzenia wobec kobiet ($t(163) = 2,8$, $p < 0,01$), zaś mniej skłonne przypisywać ją wpływowi tradycji ($t(163) = 1,96$, $p < 0,05$). Nie stwierdzono istotnych różnic, u osób charakteryzujących się niskim vs. wysokim seksizmem współczesnym, w ocenie przyczyn segregacji ze względu na: poziom zainteresowania kobiet, wpływ socjalizacji czy niewystarczającą wiedzę. Poziom seksizmu tradycyjnego nie różnicował istotnie statystycznie wskazań respondentów odnośnie przyczyn segregacji płciowej w miejscu pracy.

Odpowiedzi zamknięte respondentów dotyczące przyczyn segregacji płciowej w różnych zawodach zostały uwzględnione w analizie regresji. W pierwszym kroku analizy wprowadzono poziom seksizmu tradycyjnego i współczesnego oraz płeć badanych. Wysokie wyniki dla seksizmu współczesnego pozwalały przewidywać wysokie wskazania dla przyczyn biologicznych dyskryminacji (standaryzowana $\beta = 0,2$, $p < 0,02$) oraz niskie wskazania dla przyczyn wynikających z socjalizacji (standaryzowana $\beta = -0,16$, $p < 0,04$) i dyskryminacji (standaryzowana $\beta = -0,34$, $p < 0,01$). Wyniki dla seksizmu tradycyjnego nie pozwalały przewidzieć wskazań przyczyn segregacji. Kobiety były bardziej skłonne niż mężczyźni wskazywać, iż to socjalizacja wpływa na segregację (standaryzowana $\beta = -0,17$, $p < 0,04$). W drugim kroku wprowadzono interakcje dla wyników skal seksizmu i płci, które to interakcje okazały się nieistotne statystycznie.

Wyniki analiz czynnikowych dla danych z badania drugiego replikowały rezultaty uzyskane w badaniu pierwszym (Swim i inni, 1995). Model dwuczynnikowy lepiej pasował do opisywanych danych dotyczących seksizmu niż model jednoczynnikowy. Wyniki na skali seksizmu współczesnego pozwalały lepiej przewidywać preferencję wobec kandydata lub kandydatki w wyborach do Senatu. Zanotowano związek wyników dla współczesnego seksizmu i liberalizmu, jednak współczesny seksizm nie jest prostą miarą liberalizmu. Osoby, które uzyskały wysoki wynik w skali seksizmu współczesnego jako przyczyny segregacji płciowej w różnych zawodach wskazywały różnice biologiczne, nie zaś dyskryminację czy wpływ socjalizacji.

Wyniki obu badań przeprowadzonych przez Swim i inni (1995) potwierdzają, że seksizm tradycyjny i współczesny są związanymi ze sobą, ale oddzielnymi konstruktami. Rozdział ten silniej zaznacza się dla mężczyzn niż dla kobiet. Uzyskane dane potwierdzają także odpowiednie właściwości psychometryczne skal zaproponowanych przez autorów do pomiaru seksizmu współczesnego i tradycyjnego.

W drugiej połowie lat 90. XX wieku powstały dwie skale, które odwoływały się do modelu współczesnego rasizmu (por. McConahay, 1986): omówiona już Skala Współczesnego Seksizmu (*The Modern Sexism Scale; MSS*; Swim i inni, 1995) oraz Skala Neoseksizmu (*Neosexism Scale*; Tougas i inni, 1995). Oceny i porównania tych narzędzi podjęli się kanadyjscy badacze Bernadette Campbell, E. Glenn Schellenberg oraz Charlene Y. Senn (1997). Zakładali oni, iż osoby charakteryzujące się wysokimi wynikami na wymienionych skalach będą: w mniejszym stopniu popierać ruch feministyczny, ich nastawienie wobec osób homoseksualnych będzie bardziej negatywne, będą mocniej związani z orientacją indywidualistyczną, zaś słabiej z orientacją egalitarną. Oba narzędzia korzystają ze wspólnego modelu (McConahay, 1986), stąd badacze przypuszczali, że uzyskane dla obu skal rezultaty mogą być podobne. Jedną z istotnych różnic między omawianymi narzędziami jest to, iż Skala Współczesnego Seksizmu w większym stopniu koncentruje się na jednym z aspektów seksizmu jakim jest zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji.

W procedurze wzięło udział 106 studentów (71 kobiet, 35 mężczyzn). Skala Współczesnego Seksizmu charakteryzowała się przeciętną ($\alpha = 0,65$), zaś Skala Neoseksizmu dobrą ($\alpha = 0,81$) rzetelnością. Dla obu skal wysokie wyniki oznaczały wysoki poziom seksizmu osoby badanej. Analizy czynnikowe potwierdziły jednoczynnikową strukturę obu skal. Konfirmacyjna analiza czynnikowa wykazała, że połączone obie skale

tworzą dwa odrębne czynniki, umiarkowanie ze sobą skorelowane ($r = 0,32$). Dla obu skal badani mężczyźni charakteryzowali się istotnie wyższym poziomem seksizmu niż kobiety ($p < 0,05$), jednak różnica ta była większa dla Skali Neoseksizmu ($p < 0,01$). Tak jak zakładano poziom seksizmu ujemnie korelował ($r = - 0,5$ dla obu skal, $p < 0,01$) z pozytywnym nastawieniem wobec ruchu feministycznego (mierzonego: *Attitudes Towards Feminism and the Women's Movement scale*, Fassinger, 1994). Także zgodnie z przewidywaniami poziom seksizmu mierzonego Skalą Współczesnego Seksizmu ($r = 0,26$, $p < 0,1$) jak i Neoseksizmu ($r = 0,41$, $p < 0,01$) dodatnio korelował z negatywnym nastawieniem wobec osób homoseksualnych (mierzonego: *Attitudes Toward Lesbians and Gay Men scale*, Herek, 1994). Orientacja indywidualistyczna mierzona *Protestant-Ethic scale* (Katz, Hass, 1988) korelowała dodatnio jedynie z wynikami na skali neoseksizmu ($r = 0,21$, $p < 0,5$) zaś korelacja dla seksizmu współczesnego była nieistotna statystycznie. Orientacja egalitarna mierzona *Humanitarian-Egalitarian scale* (Katz, Hass, 1988), zgodnie z założeniami, korelowała ujemnie zarówno z neoseksizmem ($r = - 0,22$, $p < 0,05$) jak i seksizmem współczesnym ($r = -0,19$, $p < 0,06$).

Campbell, Schellenberg oraz Senn (1997) wykorzystali także wielokrotną analizę regresji testując dwa modele. W obu jedną ze zmiennych objaśniających była płeć respondentów zaś drugą jeden z rozpatrywanych rodzajów seksizmu. Zmiennymi objaśnianymi były omówione już nastawienie do feminizmu, homoseksualizmu, orientacja społeczna. Kontrolowanie wpływu płci, w przypadku obu rodzajów seksizmu, nie zmieniło opisanego wcześniej wzoru wyników.

Podsumowując, zarówno Skala Współczesnego Seksizmu (Swim i inni, 1995) jak i Skala Neoseksizmu (Tougas i inni, 1995) cechują się odpowiednią rzetelnością i trafnością. Oba narzędzia równie dobrze pozwalają przewidywać nastawienie wobec ruchu feministycznego jak i osób homoseksualnych. Skala Neoseksizmu charakteryzuje się jednak wyższą rzetelnością pomiaru, zaś obserwowane różnice, ze względu na płeć respondentów, są wyższe. Skala Współczesnego Seksizmu zaś pozwala w większym stopniu eksplorować jeden z aspektów seksizmu jakim jest zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji.

Stosowane powszechnie narzędzia do badania uprzedzeń związanych z płcią (m.in. Swim i inni, 1995; Glick, Fiske, 1996) bazują na samopisie (ang. *self-report*) jakiego dokonuje badany, zaznaczając czy zgadza się w większym czy mniejszym stopniu z danym stwierdzeniem - pozwalają na pomiar jawnych (ang. *explicit*) postaw, stereotypów, nastawienia, itp. Pomiar taki może być obarczony błędem, np. wynikającym z różnic

w poziomie: egalitaryzmu, tendencji autoprezentacyjnych, utrudnionym dostępem do pamięci, treści introspekcyjnych (por. Hofmann i in., 2005). Chcąc uniknąć części tych ograniczeń badacze (por. Swim i in., 1995) podjęli próbę przeformułowania stwierdzeń do oceny, na mniej oczywiste, tworząc narzędzie do pomiaru seksizmu współczesnego – ukrytego, subtelnego (ang. *modern/covert sexism*). Jednak nawet ta nowa skala współczesnego seksizmu korzysta z techniki samopisu, więc obarczona jest jej ograniczeniami, mierzy – zdecydowanie mniej niż w przypadku skal tradycyjnego seksizmu, ale ciągle – jawne uprzedzenia.

Wychodząc naprzeciw ograniczeniom metod samoopisowych Anthony G. Greenwald, Debbie E. McGhee i Jordan L. K. Schwartz (1998) zaproponowali nowe podejście - pomiar utajonych postaw (ang. *implicit*), z wykorzystaniem analiz różnic w czasach reakcji badanych na różne zestawy bodźców. Opracowali autorskie narzędzie: Test Ukrytych Skojarzeń (IAT, ang. *Implicit Association Test*). Efekt IAT pozwala określić, które dwa obiekty są ze sobą silniej kojarzone, np. młodość i przyjemność czy starość i przyjemność. Test ten mierzy siłę automatycznych, nieświadomych skojarzeń. Anthony Greenwald (za: Erwin, 2007) zwraca uwagę, że IAT nie jest narzędziem mierzącym postawy, stereotypy czy uprzedzenia, lecz ukryte postawy, stereotypy czy uprzedzenia² – które to wykraczają poza tradycyjne rozumienie tych pojęć. Procedura IAT może być wykorzystana do pomiaru bardzo wielu różnych ukrytych stereotypów, np. związanych z wiekiem, płcią, kolorem skóry, orientacją seksualną, partiami politycznymi i inne (por. Greenwald i in., 2009). Wyniki pomiaru stereotypu ukrytego (ang. *implicit*) a jawnego (ang. *explicit*) mogą się różnić, ponieważ ludzie są nieświadomi swoich ukrytych stereotypów, często na poziomie świadomym nie popierają ich treści lub nie chcą się przyznać do popierania ich, np. z powodu poprawności politycznej, czy zagrożenia dysonansem w przypadku wyrażania postaw egalitarnych (Rudman, 2004). Korelacje między wynikami IAT a rezultatami utrzymanymi z samoopisu – dla stereotypów związanych z płcią, wynoszą od $r = 0,16$ (stereotyp: kobiety = rodzina, mężczyźni = praca) do $r = 0,22$ (stereotypu kobiety = nauki humanistyczne, mężczyźni = nauki ścisłe) (Nosek i in., 2007). Także stosunkowo liczna grupa respondentów przejawia utajone stereotypy związane z płcią, np. stereotyp kobiety = rodzina, mężczyźni = kariera przejawia ok. 67% badanych w tym: ok. 40% silnie, 15% umiarkowanie, 12% niska asocjacja, ok. 17% bez asocjacji, ok. 16% odwrotna asocjacja, czyli mężczyźni = rodzina,

² Autorzy zarówno koncepcji seksizmu współczesnego jak i IAT posługują się określeniem, które na język polski można przetłumaczyć jako „ukryty seksizm”. W języku angielskim występuje różnica w pisowni: współczesny-ukryty = *covert*, IAT-ukryty = *implicit*.

kobiety = kariera (www.understandingprejudice.org, maj, 2011); wraz z wiekiem badanych wzrastała siła przejawianych ukrytych, ale nie jawnych stereotypów (por. także Kurzeja, Mandal, 2009). Korelacja między pomiarem ukrytym (IAT) a miarami jawnymi, dla bliskich związków, była niska i wyniosła: $r = 0,091 (\pm 0,116)$ (Greenwald, Poehiman, Uhlmann, Banaji, 2009). Procedura IAT otwiera nowe obszary badań, jednocześnie z przyczyn praktycznych, jej zastosowanie może być kłopotliwe, ponieważ respondenci muszą korzystać z komputera.

1.2.2. Badania nad seksizmem współczesnym

Zaproponowane przez Janet Swim, Kathryn Aikin, Wayne Hall oraz Barbarę Hunter (1995) ujęcie seksizmu współczesnego oraz narzędzia do jego pomiaru zostały zweryfikowane w licznych badaniach. Badacze Bo Ekehammar, Nazar Akrami i Tadesse Araya (2000), w serii trzech eksperymentów, podjęli próbę weryfikacji konceptu seksizmu współczesnego i adaptacji narzędzia „*The Modern Sexism Scale*” (MS) oraz „*Old-fashioned Sexism Scale*” (OFS; Swim i inni, 1995) w kontekście kultury szwedzkiej czy szerzej – skandynawskiej. Wzorowali się oni na wcześniejszych pracach (Swim i inni, 1995; Tougas i inni, 1995; Glick i Fiske, 1996) sugerujących, że współcześnie uprzedzenia związane z płcią nie manifestują jedynie poprzez jawnie wygłaszane, bezpośrednie, dyskryminujące i segregujące sądy (tzw. seksizm tradycyjny) ale także przez ukryte i bardziej subtelne, niebezpośrednie formy dyskryminacji (tzw. seksizm współczesny).

W badaniu pierwszym (Ekehammar i in., 2000) grupie 230 studentów i uczniów szkoły dla dorosłych (138 kobiet, 92 mężczyzn, średnia wieku = 23,1 lata) została przedstawiona lista 27 pozycji uznanych za potencjalnie odzwierciedlających przekonania Szwedów a dotyczące seksizmu tradycyjnego i współczesnego. Respondenci określali na pięciostopniowej skali typu Likerta na ile zgadzają się z treścią tych pozycji. Dodatkowo osoby badane wypełniały narzędzia: Skala Współczesnego Rasizmu (*Modern Racial Prejudice Scale*, $\alpha = 0,82$) i Skala Tradycyjnego Rasizmu (*Classical Racial Prejudice Scale*, $\alpha = 0,72$) (Akrami, Ekehammar, Araya, 2000) oraz Skala Konserwatyzmu (*Conservatism Scale*, $\alpha = 0,74$; Ekehammar, Sidanius, 1982). Stwierdzenia przedstawiane badanym zostały losowo wymieszane, połowa z nich została zakodowana odwrotnie, dodano także neutralne stwierdzenia do oceny mające odwrócić uwagę od właściwego celu badania. Przeprowadzona analiza czynnikowa pozwoliła wyodrębnić 7 pozycji, które najlepiej łądowały czynnik seksizmu tradycyjnego ($\alpha = 0,73$) i 8 pozycji dotyczących seksizmu współczesnego ($\alpha =$

0,80). Konfirmacyjna analiza czynnikowa wykazała, że uzyskane rezultaty najlepiej opisuje model dwóch skorelowanych ze sobą czynników (korelacja czynników $\Phi = 0,68$). Potwierdzona została także hipoteza mówiąca o tym, iż badani mężczyźni w porównaniu z kobietami, osiągną istotnie wyższe wyniki dla obu czynników seksizmu. Uzyskano pozytywne i istotne ($p < 0,01$) korelacje zarówno dla seksizmu tradycyjnego jak i współczesnego z: współczesnym rasizmem (odpowiednio 0,38 i 0,54), tradycyjnym rasizmem (odpowiednio 0,39 i 0,30) oraz konserwatyzmem (odpowiednio 0,28 i 0,34). Uzyskane wyniki były zatem zgodne z teoretycznymi przewidywaniami (por. Swim i inni, 1995).

Wyniki badania drugiego (Ekehammar i in., 2000), przeprowadzonego na nowej próbie 403 studentów i uczniów szkoły dla dorosłych (200 kobiet, 203 mężczyzn, średnia wieku = 23,6 lat), potwierdziły wyniki badania pierwszego. Dodatkowo uzyskano pozytywną i istotną ($p < 0,01$) korelację, zarówno dla seksizmu tradycyjnego jak i współczesnego, z orientacją na dominację społeczną (odpowiednio 0,52 i 0,41; mierzoną *Social Dominance Scale*, $\alpha = 0,87$; por. Pratto i inni, 1994). Ponadto w obu badaniach rezultaty dla seksizmu współczesnego (subtelny) były istotnie statystycznie wyższe niż dla seksizmu tradycyjnego (bezpośredniego).

Badanie trzecie (Ekehammar i in., 2000) dotyczyło wiedzy respondentów na temat stereotypu kobiety, a poziomu ich seksizmu. Wyniki wskazywały, że zarówno kobiety jak i mężczyźni a także osoby charakteryzujące się wysokim jak i niskim seksizmem nie różnią się istotnie w swojej wiedzy dotyczącej kulturowych stereotypów płci.

Uzyskane w serii trzech eksperymentów (Ekehammar i in., 2000) dane potwierdziły, iż pomimo znaczącej korelacji seksizm tradycyjny i współczesny stanowią dwa odrębne czynniki. Zgodnie z hipotezami mężczyźni uzyskiwali w tych skalach wyższe wyniki niż kobiety. Rezultaty dla seksizmu współczesnego (ukrytego) były istotnie wyższe niż dla seksizmu tradycyjnego (jawnego). Zgodnie z oczekiwaniami autorów miary seksizmu korelowały pozytywnie ($p < 0,05$) z wynikami skal mierzących tradycyjny i współczesny rasizm, konserwatyzm czy orientację na dominację społeczną.

Kanadyjscy badacze Melanie Morrison, Todd Morrison, Gregory Pope i Bruno Zumbo (1999), dla zaproponowanych przez Swim i współpracowników (1995) narzędzi uzyskali wskaźniki rzetelności: MS $\alpha = 0,79$ i OFS $\alpha = 0,68$, które były porównywalne z uzyskanymi przez innych badaczy (por. Campbell i inni, 1997; Swim i inni, 1995). Analiza czynnikowa

konfirmacyjna nie potwierdziła jednowymiarowej natury wyników dla skali współczesnego seksizmu, zaś potwierdziła dla skali seksizmu tradycyjnego. Analiza eksploracyjna ujawniła dwa skorelowane ($\Phi = 0,36$) czynniki seksizmu współczesnego: pierwszy obejmujący zagadnienie występowania seksizmu w obecnym społeczeństwie, drugi dotyczący negatywnego podejścia do promowania równości płci.

Janice D. Yoder oraz Theodore W. McDonald (1997) przeprowadzili badania na specyficznej populacji - mianowicie grupie 46 kobiet-strażaczek (14 afro-amerykanek i 32 rasy kaukaskiej). Respondentki odpowiadały na ankietę przesłaną pocztą składającą się z narzędzi: Skala Współczesnego Seksizmu (MS) oraz Skala Współczesnego Rasizmu (Swim i in., 1995), Kwestionariusz Cech Osobowych (*Personal Attribute Questionnaire* – PAQ; Spence, Helmreich, 1978), Skala Umiejszczenia Kontroli (*Locus of Control Scale*; Rotter, 1966), Skala Nastawienia wobec Kobiet (*Attitudes towards Women Scale* – AWS; Spence i Helmreich, 1978), Opis Doświadczeń w Pracy (*Descriptions of Work Experiences*, Yoder, 1994). Przeprowadzona dla Skali Współczesnego Seksizmu (MS) eksploracyjna analiza czynnikowa ujawniła, że cztery czynniki wyjaśniają 73,7% wariancji, zaś rzetelność skali jest bardzo niska ($\alpha = 0,08$). Wykonano analizy szczegółowe rozpatrując każdą z pozycji skali MS oddzielnie. Kobiety pochodzenia afro-amerykańskiego w porównaniu z kaukaskimi były istotnie ($p < 0,05$) mniej skłonne zgodzić się, iż kobiety i mężczyźni mają obecnie takie same szanse na odniesienie sukcesu. Była to jedyna istotna różnica ze względu na rasę respondentek. Zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji kobiet (pozycja pierwsza skali MS) korelowało pozytywnie ($p < 0,05$) jedynie z zadowoleniem z szans na awans zawodowy. Zaprzeczenie istnieniu dyskryminacji w pracy (pozycja druga) istotnie korelowało negatywnie ze stażem pracy, atmosferą w pracy, zainteresowaniem innymi naszą pracą, poczuciem własnej zawodowej wartości. Zaprzeczanie ukazywaniu kobiet w telewizji w sposób seksistowski (pozycja trzecia) istotnie korelowało ujemnie z poziomem wykształcenia, nastawieniem instrumentalnym, nastawieniem wobec kobiecych ról, solidarnością z innymi kobietami. Zaprzeczanie nierównemu traktowaniu małżonków (pozycja czwarta) istotnie korelowało ujemnie z nastawieniem wobec kobiecych ról, poczuciem własnej zawodowej wartości oraz uważaniem siebie za typową kobietę. Zaprzeczanie istnieniu nierówności między kobietami a mężczyznami dotyczących szansy osiągnięcia sukcesu (pozycja piąta) istotnie korelowało ujemnie z nastawieniem instrumentalnym i orientacją kolektywną zaś dodatkowo z poziomem współczesnego rasizmu. Wrogość wobec domagania się przez kobiety równych praw (pozycje 6 i 7) istotnie korelowała negatywnie z nastawieniem wobec

kobiecych ról, solidarnością z innymi kobietami oraz orientacją kolektywną. Niezadowolenie ze specjalnych przywilejów dla kobiet (pozycja ósma) istotnie ujemnie korelowało z wiekiem respondentek, myśleniem o tym co łączy kobiety, zaś pozytywnie z zewnętrznym umiejscowieniem poczucia kontroli. Rezultaty omówionego badania, przeprowadzonego na grupie nie-studentów, nie pokrywają się w pełni z założeniami teoretycznymi przedstawionymi przez twórców narzędzia do pomiaru seksizmu współczesnego (por. Swim i in., 1995). Wbrew oczekiwaniom pozycje skali od 1 do 5 nie utworzyły czynnika: „zaprzeczanie dalszemu istnieniu dyskryminacji”, podobnie pozycja 8 nie stworzyła oddzielnego czynnika: „niezadowolenie ze specjalnych przywilejów dla kobiet”. Zgodnie z oczekiwaniami pozycje 6 i 7 utworzyły czynnik: „wrogość wobec domagania się przez kobiety równych praw”. Wskaźnik rzetelności dla Skali Współczesnego Seksizmu był bardzo niski. Uzyskane wyniki wskazują (Yoder, McDonald, 1997), że Skala Współczesnego Seksizmu jest powiązana z takimi charakterystykami jak: nastawienie instrumentalne (Spence, Helmreich, 1978; Spence, Helmreich, Stapp, 1974), zewnętrzne umiejscowienie poczucia kontroli (Rotter, 1966), odbierana atmosfera w pracy, poczucie własnej zawodowej wartości (Yoder, 1994), orientacja kolektywna, czy też przekonanie o wspólnym losie wszystkich kobiet. Otrzymane przez badaczy Yoder oraz McDonald (1997) wyniki potwierdzają, iż Skala Współczesnego Seksizmu (Swim i in., 1995) pozwala szacować nastawienie wobec praw i ról kobiecych. Zarówno zaletą jak i ograniczeniem prezentowanego badania jest fakt wykorzystania specyficznej populacji – kobiet-stażaczek. Otrzymane wyniki wskazują, że należy zachować ostrożność podczas generalizowania wyników pomiaru skalą MS na populację inną niż studentów.

Bo Ekehammar i Nazar Akrami (2007) skoncentrowali się na związkach osobowości z seksizmem współczesnym. Wykorzystali narzędzie NEO-PI-R oraz szwedzką wersję Skali Współczesnego Seksizmu (Swedish MS). Przebadali 158 osób (połowa to kobiety), w różnym wieku (średnia 24,7). Przeprowadzone analizy ujawniły istotną statystycznie korelację między seksizmem a Otwartością na doświadczenie ($r = -0,32$) i Ugodowością ($r = -0,27$). Dokładniejsza analiza, z uwzględnieniem podczynników osobowości, ujawniła istotną korelację seksizmu z takimi podczynnikiemi jak: Estetyka, Uczucia, Działanie, Wartości (z skali Otwartości), Zaufanie, Ustępliwość, Skłonność do rozczulania się (ze skali Ugodowości), Serdeczność (ze skali Ekstrawersji) – korelacja od -0,18 do -0,43. Najwyższa korelacja z seksizmem była dla: Wartości (-0,43) i Skłonność do rozczulania się (-0,38; *Tender-Mindedness*). Przeprowadzono także analizę regresji metodą krokową, predyktorami

seksizmu była: Otwartość na doświadczenie ($\beta = -0,3$) i Ugodowość ($\beta = -0,25$) (dla obu $R=0,41$), ale szczegółowa analiza wykazała, że najsilniejszymi predyktorami były podskale: Skłonność do rozczulania się ($\beta = -0,35$) i Wartości ($\beta = -0,28$) (dla obu $R=0,51$).

Małgorzata Mikołajczyk i Janina Pietrzak (2015a; 2015b) piszą o tradycyjnych poglądach na macierzyństwo w Polsce, uważając je za jeden z aspektów seksizmu. Poglądy na temat macierzyństwa słabo, ale istotnie korelowały z pozycjami skali współczesnego seksizmu (por. Swim i inni, 1995), stąd autorki sugerują, że dyskryminacja związana z macierzyństwem może w oczach niektórych respondentów wydawać się uzasadniona, a wręcz pożądana, bo realizuje potrzeby samych kobiet. Jest to o tyle istotne, że blisko dwie trzecie respondentów uważa macierzyństwo za najważniejszą drogę do osiągnięcia życiowego spełnienia przez kobietę (por. Soral, Winiewski, 2015; Polski Sondaż Uprzedzeń 2).

Stereotypy kobiecości i męskości są internalizowane przez poszczególne osoby, ale też przyjmowane przez całe grupy, społeczeństwa (por. William i inni, 1999; Kuczyńska, 1992). Na tym tle pojawia się presja społeczna, aby dopasować się do obowiązujących dla naszej roli płciowej wzorców (por. eksperyment Hebl i inni, 2007). Richard M. Eisler i Jay R. Skidmore (1987; por. też: van Well i inni, 2005) badali zjawisko stresu w odniesieniu do oczekiwań związanych ze stereotypem męskości (j.ang. *Masculine Gender Role Stress*; skrót: MGRS). Wyodrębnili pięć czynników MGRS: niedostateczną fizyczną sprawność, słabość emocjonalną, bycie podporządkowanym kobiecie, niższość intelektualną oraz niepowodzenia w pracy i życiu seksualnym. Wyniki w narzędziu mierzącym MGRS były istotnie statystycznie powiązane z stresem ogólnym, szczególnie z jego komponentami: złością i lękiem. Kobiety i mężczyźni istotnie różnili się poziomem MGRS, a także (zgodnie z oczekiwaniami) poziom stereotypowej męskości nie różnicował wyników MGRS. Według Eisler i Skidmore (1987) stres związany z męską rolą płciową ujawnia się szczególnie w sytuacjach zagrożenia poczucia męskiej niezależności, siły, dominacji i kontroli; a jak wiadomo m.in. z prac Eugenii Mandal (2008, 2018), władza wiąże się także z obszarem bliskich związków. Występuje także w sytuacjach w których mężczyźni są zmuszeni działać w sposób stereotypowo przypisywany kobietom (por. McCreary i inni, 1996).

Richard M. Eisler (1995) badał związek MGRS z wyrażaniem emocji, stresem i nawykami zdrowotnymi (por. też. Levant i inni, 2009). Na potrzeby badania opisał pięć założeń leżących u podstaw stresu związanego z męskimi (i kobiecymi) rolami płciowymi:

1. społeczeństwo nagradzając i karząc określone zachowania, uczy ról związanych z płcią, 2. w rezultacie role te zostają zinternalizowane, 3. pojawia się tendencja do identyfikowania zagrożeń dla pełnionej roli (kobiecej lub męskiej) i wybór odpowiednich strategii radzenia sobie z nimi, 4. osoby różnią się stopniem zaangażowania w przestrzeganie swoich stereotypowych ról płciowych, 5. im silniejsza internalizacja ról płciowych tym większe jest ryzyko stresu i problemów ze zdrowiem.

Tood M. Moore, Gregory L. Stuart, James K. McNulty, Michael E. Addis, James V. Cordova i Jeff R. Temple (2008; por. też: Eisler i inni, 2000; Pastwa-Wojciechowska i inni, 2013) sprawdzili powiązania MGRS z różnymi formami domowej przemocy za które skazanych było 339 mężczyzn uczestników badania. Całkowity wynik uzyskany w skali MGRS korelował z każdym z rodzajów przemocy wobec partnerki. Jednocześnie poszczególne podczynniki MGRS korelowały z różnymi formami przemocy. Stres związany z niepowodzeniami w pracy i życiu seksualnym istotnie statystycznie korelował tylko z przemocą psychiczną. Niedostateczna fizyczna sprawność i słabość emocjonalna korelowały z seksualnymi wymuszeniami. Stres związany z poczuciem intelektualnej niższości korelował z zadawaniem obrażeń partnerce. Wyniki prezentowane przez Moore i współpracowników (2008) pokazują, że poczucie stresu (związanego z niespełnianiem oczekiwań związanych z męską rolą) może u niektórych mężczyzn przekładać się na ich funkcjonowanie w bliskim związku.

Betty L. Gillespie oraz Richard M. Eisler (1992; por. też: van Well i inni, 2005) przygotowali narzędzie mierzące stres w odniesieniu do oczekiwań związanych ze stereotypem kobiecości (j.ang. *Feminine Gender Role Stress*; skrót: FGRS). Także wyodrębnili pięć czynników FGRS: lęk przed związkiem bez emocji, obawa o swoją urodę, lęk przed zostaniem ofiarą, obawianie się bycia asertywną, lęk związany z byciem niewystarczająco opiekuńczą. Kobiety osiągały istotnie wyższe wyniki w narzędziu mierzącym FGRS niż mężczyźni, a także (zgodnie z oczekiwaniami) poziom stereotypowej kobiecości u kobiet (mierzony PAQ; Spence i inni, 1975) nie różnicował wyników FGRS. Poziom FGRS był istotnie statystycznie powiązany z poziomem ogólnego stresu. Oprócz FGRS dostępne jest także narzędzie zaproponowane przez Mike'a C. Parenta i Bonnie Moradi (2010): Inwentarz uległości wobec norm związanych z kobiecością (j. ang. *Conformity to Feminine Norms Inventory*; skrót: CFNI). Autorzy ci wyróżnili aż dziewięć komponentów CFNI: bycie miłym, dbanie o relacje, szczupły wygląd,

skromność, bycie typem domatora, dbanie o dzieci, romantyczny związek, seksualna wierność, dbanie o swój dobry wygląd.

Na gruncie polskim tematykę stresu związanego z rolami kobiecymi i męskimi (FGRS i MGRS) podjęła Maria Kaźmierczak (2010). Badania zrealizowane na próbie 1515 osób potwierdziły trafność pięcioczynnikowych modeli dla mężczyzn (i MGRS; CFI = 0,91, RMSEA = 0,067) oraz dla kobiet (i FGRS; CFI = 0,88 i RMSEA = 0,08). Kobiety osiągały istotnie statystycznie wyższe niż mężczyźni wyniki szczególnie na skali FGRS, ale też MGRS - dla wszystkim podczynników z wyjątkiem MGRS: niedostateczna fizyczna sprawność. Stres u kobiet związany z kobiecymi rolami płciowymi był istotnie statystycznie pozytywnie skorelowany z zaburzeniami osobowości typu: unikowego, zależnego, borderline (z pogranicza), narcystycznego, histrionicznego i schizotypowego. Stres u mężczyzn związany z męskimi rolami płciowymi był pozytywnie skorelowany tylko z zaburzeniem osobowości unikowej ($p < 0,05$) i paranoicznej ($p < 0,1$). Zjawisko stresu związanego z rolami płciowymi wydaje się w Polsce silniej występować u kobiet niż u mężczyzn, a także u osób o niższych kompetencjach społecznych.

Prawdopodobnie zjawisko stresu związanego ze stereotypowymi rolami kobiecymi i męskimi może przyczyniać się do utrzymania statusu quo. Stres rośnie między innymi, kiedy mamy wrażenie, że nie wypełniamy tych społecznie narzuconych ról. Z drugiej strony ze stresem można poradzić sobie na wiele sposobów i jednym z nich może być konfrontacja, tutaj – kwestionowanie narzucanych ról płciowych.

Jessica L. Cundiff, Matthew J. Zawadzki, Cinnamon L. Danube i Stephanie A. Shields (2014) w badaniu eksperymentalnym pokazali skuteczność uczenia o zagrożeniach płynących z subtelного seksizmu w środowisku akademickim. Grupa eksperymentalna lepiej niż kontrolna identyfikowała spotykane w codziennym życiu zachowania seksistowskie jako szkodliwe, a także poszukiwała więcej informacji dotyczących nierówności ze względu na płeć. Zarówno grupa eksperymentalna jak i kontrolna otrzymały te same informacje na temat nierówności płci, ale w grupie eksperymentalnej wykorzystano też metodę uczenia przez doświadczenie (j.ang. experiential learning; por. Kolb, 1984). Metoda uczenia przez doświadczenie polegała tutaj na zaaranżowaniu gry planszowej w którą grali uczestnicy, z tym, że jej zasady faworyzowały mężczyzn. Następnie uczestnicy byli zachęceni do dyskusji, która rozbudzała refleksje, a w efekcie osoby z grupy eksperymentalnej budowały abstrakcyjną teorię na temat znaczenia i implikacji doświadczenia które przeżyli

(związanego z faworyzowaniem ze względu na płeć w grze planszowej). Autorzy sugerują, że zastosowanie metody uczenia przez doświadczenia zmniejsza efekt reaktancji, oporu wobec prezentowanych informacji na temat nierówności płci.

John Dixon, Linda R. Tropp, Kevin Durrheim i Colin Tredoux (2010) zauważyli, że psychologowie często wykorzystują interwencje bazujące na hipotezie (częstego, pozytywnego) kontaktu, aby skłonić przedstawicieli grup dyskryminowanych, aby polubili tych którzy mają przywileje – co ma przyspieszyć osiągnięcie harmonii społecznej. Badania Dixon i inni (w druku, w: Dixon i inni, 2010) pokazały jednak, że takie działanie może prowadzić też do niezamierzonych efektów. Rzeczywiście częstszy, pozytywny kontakt korelował z deklarowaną większą tolerancją rasową - zarówno u białych ($r = 0,47$) jak i czarnoskórych respondentów ($r = 0,42$). U białych badanych kontakt pozytywnie korelował też z dostrzeganiem rasowej niesprawiedliwości ($r = 0,25$) i dyskryminacji ($r = 0,19$). Jednak u czarnoskórych respondentów wystąpiła korelacja negatywna, czyli niedocenywanie skali rasowej niesprawiedliwości ($r = -0,18$) i dyskryminacji ($r = -0,22$); co może prowadzić do mniejszego poparcia działań mających na celu zniesienie nierówności. Dixon i inni (2010) argumentują, że nie zawsze można utożsamiać harmonię z dobrymi a konflikt ze złymi relacjami. Dixon i inni (2010) badali uprzedzenia rasowe, ale te znajdują silne odbicie teoretyczne w uprzedzeniach ze względu na płeć – por. współczesny rasizm (McConahay, 1986) a współczesny seksizm (Swim i inni, 1995). Stwierdzenia skali współczesnego seksizmu wprost nawiązują do oceny - czy dyskryminacja ze względu na płeć dalej istnieje oraz czy działania na rzecz walki o większe prawa dla kobiet są obecnie usprawiedliwione.

1.3. Teoria seksizmu ambiwalentnego

1.3.1. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet

Peter Glick i Susan T. Fiske (1996, 2011) zwracają uwagę na to, że seksizm jest szczególnym rodzajem uprzedzeń - ze względu na wyjątkową bliskość, intymność w relacjach kobiet i mężczyzn. Nie zgadzają się oni z poglądem, że seksizm dotyczy jedynie wrogich postaw wobec kobiet. Wskazują na istnienie drugiego komponentu – seksizmu życzliwego.

Seksizm życzliwy (lub dobrotliwy³; ang. *benevolent sexism*) odzwierciedla pozytywne uczucia, wobec kobiet które realizują stereotypowo kobiece, pozytywne role i zachowania, np. prospołeczne czy dotyczące intymności. Jednocześnie autorzy zdecydowanie nie rozumieją seksizmu życzliwego jako czegoś dobrego, pozytywnego, gdyż u jego podstaw leżą tradycyjne stereotypy płciowe oraz męska dominacja. Co więcej, seksizm życzliwy, nie zawsze będzie odbierany przez kobiety jako coś życzliwego, np. komplementowanie wyglądu kobiety pomijając jej dokonania zawodowe. Także wysoki seksizm życzliwy łączy się z obniżeniem jakości pracy u kobiet, a także jest się przed nim trudniej bronić niż przed wrogą formą uprzedzeń (Dardenne, Dumont, Bollier, 2007).

Seksizm wrogi (ang. *hostile sexism*) odzwierciedla negatywne uczucia, wobec kobiet. Na obecność seksizmu wrogiego, na przestrzeni czasu i różnych kultur wskazuje spychanie kobiet do wykonywania określonych ról społecznych, których status jest niższy niż ról pełnionych przez mężczyzn. Nie bez znaczenia jest także niedopuszczanie kobiet to funkcji przywódczych oraz występowanie przemocy na tle seksualnym.

Źródła, zarówno seksizmu wrogiego jak i życzliwego, Glick i Fiske (1996) upatrują w uwarunkowaniach biologicznych i społecznych. Wskazują przede wszystkim na: płciowy dymorfizm (mężczyźni są silniejsi), wyższą tendencję do dominacji u mężczyzn (por. Pratto i inni., 1993), podział ról bazujący na płci, gdzie kobiety wykonują większość prac domowych (związane między innymi z ciążą i opieką nad niemowlęciem). Utrzymują, za Guttentag i Secord (1983), iż kobiety dysponują władzą dzięki temu, że tworzą związki z mężczyznami (ang. *dyadic power*). W związkach tych zapewniają mężczyznom realizację potrzeby bliskości, potrzeb seksualnych, opieki nad dziećmi. W patriarchalnym

³ W niektórych polskich pracach mamy seksizm „życzliwy” (por. Pietrzak, Mikołajczak, 2015), w innych występuje jako: „dobrotliwy” (por. Studzińska, Wojciszke, 2014).

społeczeństwie funkcjonuje specyficzna ideologia społeczna, która nakazuje: chronić kobiety, chwalić ich rolę jako matek i żon, idealizować je jako obiekty romantycznej miłości. Te trzy przekonania charakteryzują życzliwy seksizm.

Glick i Fiske (1996) wskazują, że zarówno seksizm wrogi jak i życzliwy służą usprawiedliwianiu posiadania przez mężczyzn władzy strukturalnej – usprawiedliwiania istniejącego systemu (por. teoria usprawiedliwiania systemu, Jost, Banaji, 1994; Jost, Kay, 2005). Seksizm wrogi sugeruje, że kobiety nie są w stanie poradzić sobie z ekonomią, polityką, prawem, zaś seksizm życzliwy dostarcza użytecznych racjonalizacji dla ograniczania działalności kobiet jedynie do ról domowych. Nawiązują do ideologii kolonizacyjnej, gdzie podboje Europejczyków były usprawiedliwiane przez konieczność sprawowania opieki nad eksploatowanymi narodami. Sformułowane w czasach kolonialnych hasło: „Brzemie białego człowieka” (ang. *white man's burden*) wydaje się obecnie anachroniczne. Jednocześnie jego trawestacja: „Brzemie mężczyzn” (ang. *man's burden*) wydaje się ciągle aktualne.

Teoria ambiwalentnego seksizmu sformułowana przez Glick i Fiske (1996) zakłada występowanie trzech komponentów: paternalizmu (ang. *paternalism*), zróżnicowania płciowego (ang. *gender differentiation*), heteroseksualności (ang. *heterosexuality*). Każdy z tych komponentów występuje w dwóch odmianach, wrogiej i życzliwej, podkreślając ambiwalentny charakter seksizmu (por. Tabela I.2).

Tabela I.2. Czynniki teoretyczne seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet

Seksizm wrogi (ASI-HS)	Seksizm życzliwy (ASI-BS)
1. Władczy paternalizm (<i>dominative paternalism</i>)	1. Opiekuńczy paternalizm (<i>protective paternalism</i>)
2. Nastawione na rywalizację zróżnicowanie płciowe (<i>competitive gender differentiation</i>)	2. Dopełniające się zróżnicowanie płciowe (<i>complementary gender differentiation</i>)
3. Heteroseksualna wrogość (<i>heterosexual hostility</i>)	3. Heteroseksualna bliskość (<i>heterosexual intimacy</i>)
Kobiety spostrzegane są jako próbujące uzyskać kontrole nad mężczyznami, czy to poprzez manipulację dostępnością seksualną czy też ideologię feministyczną.	Kobiety spostrzegane jako „czyste” istoty, które powinny być chronione, wspierane, adorowane i których miłość jest konieczna mężczyźnie dla osiągnięcia spełnienia.

Źródło: opracowano na podstawie Glick, Fiske (1996, 2001)

Władczy paternalizm (ang. *dominative paternalism*) wyraża pogląd, że kobiety nie są w pełni dojrzałe, wymagają więc nadzoru ze strony mężczyzn. Opiekuńczy paternalizm (ang. *protective paternalism*) nawiązuje do władzy kobiet jaką zyskują pełniąc rolę żon, matek i romantycznych partnerek – nakazuje ich kochanie oraz chronienie

ich. Paternalizm postuluje, że „słabość” kobiet wymusza na mężczyznach ich chronienie i zapewnianie zasobów materialnych.

Rywalizujące zróżnicowanie płciowe (ang. *competitive gender differentiation*), także zapewnia usprawiedliwienie dla strukturalnej władzy mężczyzn – tylko oni posiadają odpowiednie cechy, aby zarządzać ważnymi społecznymi instytucjami. Uzupełniające się zróżnicowanie płciowe (ang. *complementary gender differentiation*) przypisuje kobietom cechy pozytywne, których brak mężczyznom, a które wiążą się z wykonywaniem ról matek i żon (np. czułość).

Heteroseksualność jest wskazywana przez Glick i Fiske (1996) jako najsilniejsze źródło ambiwalencji mężczyzn wobec kobiet. Bycie w romantycznym związku jest wysoko oceniane na drabinie szczęścia zarówno przez mężczyzn jak i kobiety (por. Berscheid i Peplau, 1983). Heteroseksualna bliskość (ang. *heterosexual intimacy*) wyraża się w pragnieniu nawiązania przez mężczyznę bliskiej, psychologicznej, intymnej więzi z kobietą. Pragnienie to może jednak współwystępować także z nasileniem przemocy wobec kobiet (por. Unger i Crawford, 1992). Heteroseksualna wrogość (ang. *heterosexual hostility*) ilustruje zaś pragnienie mężczyzny do dominacji nad kobietami - wynikające po części z przekonania mężczyzn, że kobiety sterują swoją dostępnością seksualną, aby zyskać kontrolę nad mężczyznami. Prezentowane stanowisko, obecne jest także w sztuce, gdzie postacie kobiece często przedstawiane są w skrajnych formach: kobiety czyste, anielskiej albo kobiety demonicznej, zdeprawowanej (por. Virginia Woolf, 1929/2002).

Autorzy Glick i Fiske (1996) utrzymują, że ambiwalencja postaw wobec kobiet wynika z jednoczesnego posiadania dwóch zestawów przekonań: seksizmu wrogiego i życzliwego. Definicja ambiwalencji jest spełniona, ponieważ te dwa konstrukty prowadzą do przeciwnych ewaluacji, ocen kobiet. Kolejnym źródłem ambiwalencji, może być podział, przypisywanie kobiet do dwóch podtypów: kobiety spełniające tradycyjne role (sposstrzegane pozytywnie, jako członkinie grupy własnej), kobiety, które stoją w opozycji do tradycyjnego podziału ról (oceniane negatywnie, jako zagrożenie, członkinie grupy obcej) (por. Deaux i inni, 1985). Podział kobiet na dwa podtypy pozwala ponadto utrzymać względną zgodność swoich (ambivalentnych) przekonań oraz „usprawiedliwić” się, oddalić zarzut uprzedzenia wobec kobiet - „Nie lubię tylko niektórych kobiet, uwielbiam zaś inne” (Glick, Fiske, 1996, s. 494). Ambiwalencja może objawiać się w dwóch formach: niekonfliktowej – gdy kobiety widziane są jako należące do dwóch, różnych podtypów i konfliktowej – gdy konkretna kobieta aktywuje oba podtypy. Można wysunąć przypuszczenie, że dla męża osoba żony

może wywoływać konfliktową ambiwalencję – z jednej strony pojawia się silny motyw seksualny, z drugiej obawa, że żona będzie manipulować dostępnością seksualną, aby kontrolować męża (por. Mandal, 2008).

Teoria ambiwalentnego seksizmu (Glick i Fiske, 1996) podobnie jak teoria awersyjnego rasizmu (ang. *aversive racism*, Gaertner, Dovidio, 1986) oraz teoria symbolicznego rasizmu (ang. *symbolic racism*, Kinder, Sears, 1981) zwraca uwagę, że seksistowskie/rasistowskie przekonania są automatyczne oraz ambiwalencja polaryzuje zachowania wobec różnych członków dyskryminowanej grupy. Teoria Glick i Fiske (1996) dodatkowo uwzględnia fakt posiadania pozytywnych postaw mężczyzn, wobec kobiet (w odniesieniu do rasizmu – por. Katz i inni, 1988) oraz nie uznaje, że za ambiwalencję odpowiada konflikt między wyznawanymi wartościami egalitarnymi a utrzymującą się niechęcią wobec kobiet.

Peter Glick oraz Susan T. Fiske (1996), autorzy teorii ambiwalentnego seksizmu, opracowali „Skalę Ambiwalentnego Seksizmu (wobec kobiet)”⁴ (ASI, ang. *Ambivalent Sexism Inventory (toward women)*). Miała ona uwzględniać zarówno wrogi jak i życzliwy aspekt seksizmu, obejmując przy tym trzy komponenty każdego z nich: paternalizm (władczy i opiekuńczy), zróżnicowanie płciowe (rywalizujące i uzupełniające się), heteroseksualność (wrogość i bliskość).

Trafność zbieżną (ang. *convergent validity*) proponowanego narzędzia Glick i Fiske (1996) ocenili zestawiając wyniki skali ASI z wynikami czterech skal mierzących seksizm lub wrogość wobec kobiet: Skala postaw wobec kobiet (AWS; Spence, Helmreich, 1972), Skala współczesnego seksizmu (MS; Swim i inni, 1995), Skala tradycyjnego seksizmu (OFS; Swim i inni, 1995), Skala akceptacji mitu na temat gwałtu (ang. *Rape Myth Acceptance Scale*; Burt, 1980). Uzyskane wyniki były w pełni zgodne z założeniami autorów skali ASI. Wrogi aspekt seksizmu (HS) był w pełni odpowiedzialny za wysokie (od 0,48 do 0,68) korelacje z przedstawionymi pozostałymi miarami seksizmu. Seksizm życzliwy (BS), przy kontrolowanym wpływie seksizmu wrogiego, nie korelował istotnie z żadną z wymienionych miar seksizmu – tak więc tylko skala ASI ujmuje ten pozornie pozytywny (życzliwy) aspekt seksizmu. Wykonano także analizę regresji, w której seksizm wrogi (HS) i życzliwy (BS) były predyktorami skali „rozpoznawania dyskryminacji” (ang. *Recognition*

⁴ W tekście, do oryginalnej nazwy skali ASI, dodano określenie „wobec kobiet”, co pozwala lepiej odróżnić ją od kolejnej, wprowadzonej w 1999 roku, „Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn” (skrót – AMI, ang. *Ambivalence toward Men Inventory*, Glick i Fiske, 1999).

of Discrimination – bazującej na pozycjach z: Katz, Hass, 1988). Zgodnie z założeniami seksizm wrogi był silniej i negatywnie ($\beta = -0,52$, $p < 0,01$) związany z rozpoznawaniem dyskryminacji – zaprzeczanie dyskryminacji kobiet ukrywa pierwotną wrogość wobec nich (por. Swim i inni, 1995). Seksizm życzliwy był związany pozytywnie ($\beta = 0,25$, $p < 0,01$) z rozpoznawaniem dyskryminacji – możliwe, że osoby o wysokim seksizmie życzliwym wykazują większe współczucie dla trudności jakie napotykają kobiety. Glick i Fiske (1996) zwracają uwagę, że skala ambiwalentnego seksizmu znajduje szczególne zastosowanie do badań nad bliskimi związkami, zaś pozostałe skale seksizmu mierzą przede wszystkim polityczne zapatrywania respondentów na kwestie płci.

Glick i Fiske (1996), aby ocenić trafność prognostyczną (ang. *predictive validity*) skali ambiwalentnego seksizmu, wyprowadzili trzy hipotezy: 1) wrogi seksizm powinien korelować z negatywnymi postawami i stereotypami wobec kobiet, 2) życzliwy seksizm powinien korelować z pozytywnymi postawami i stereotypami wobec kobiet, 3) wynik całosciowy ASI powinien korelować ze wskaźnikiem ambiwalencji mężczyzn wobec kobiet. Wykorzystali dyferencjał semantyczny (por. Eagly i inni, 1991), aby zmierzyć nastawienie wobec mężczyzn i kobiet, dla 32 cech pogrupowanych w 4 zestawy: męskość-pozytywna (np. niezależny), męskość-negatywna (np. wrogi), kobiecość-pozytywna (np. delikatna), kobiecość-negatywna (np. marudna). Zgodnie z przewidywaniami seksizm wrogi wobec kobiet, zarówno w ocenie mężczyzn jak i kobiet, istotnie korelował z negatywną kobiecością i męskością (hipoteza 1), zaś nie korelował z pozytywną kobiecością i męskością (z dwoma wyjątkami na 12 porównań). Hipoteza druga została potwierdzona w przypadku oceny kobiet przez mężczyzn – seksizm życzliwy wobec kobiet istotnie korelował z pozytywną kobiecością i męskością, zaś nie korelował z negatywną kobiecością i męskością. Na podstawie danych z dyferencjału semantycznego Glick i Fiske (1996) skonstruowali dwa wskaźniki ambiwalencji: 1) uwzględniający cechy kobiece i męskie, 2) uwzględniający tylko cechy kobiece. Oba utworzone wskaźniki pozytywnie i istotnie korelowały z całosciowym wynikiem ASI – co potwierdziło hipotezę trzecią. Co więcej także postawy kobiet wobec kobiet cechowały się ambiwalencją. Glick i Fiske (1996) zwracają uwagę, że chociaż skala ASI została pierwotnie opracowana dla populacji studentów, cechuje się także wysoką trafnością prognostyczną dla mężczyzn nie będących studentami.

1.3.2. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn

Twórcy teorii ambiwalentnego seksizmu - Peter Glick i Susan T. Fiske, w 1999 roku rozszerzyli zakres stosowalności swojej teorii - ambiwalencja dotyczy nie tylko uprzedzeń wobec kobiet, ale także wobec mężczyzn (por. Tabela I.3).

Teoria tożsamości społecznej (ang. *Social identity theory*, Tajfel, 1981) sugeruje, że jednym ze sposobów w jaki członkowie dyskryminowanej grupy (tutaj – kobiety) radzą sobie ze swoją negatywną społeczną tożsamością jest nastawienie się na wroga rywalizację z innymi grupami (w tym z grupą dominującą; tutaj - mężczyznami). Członkowie grupy niżej sytuowanej społecznie mogą mieć pretensje, żal do grupy dominującej, z powodu zagarnięcia przez nią władzy i wysokiego statusu. Zjawisko to na gruncie płci – wrogiego seksizmu – Glick i Fiske (1999) opisali jako niezadowolenie z powodu paternalizmu (ang. *resentment of paternalism*).

Członkowie grupy podporządkowanej nie zawsze mogą pozwolić sobie, aby otwarcie krytykować grupę dominującą. Kobiety (mimo ich niższego statusu), chcą pozytywnie wyróżniać się od mężczyzn. Opisują więc mężczyzn jako gorszych, korzystając z „bezpiecznych” porównań (np. mężczyźni zachowują się jak dzieci, gdy są chorzy) lub przypisując mężczyznom negatywne cechy wynikające z posiadania władzy (np. arogancje). Ten aspekt wrogiego seksizmu Glick i Fiske (1999) nazywają kompensującym zróżnicowaniem płciowym (ang. *compensatory gender differentiation*).

Agresja seksualna mężczyzn, czy też narzucanie swojej dominacji w bliskim związku może wywołać poczucie krzywdy a w rezultacie aktywować u części kobiet heteroseksualną wrogość wobec mężczyzn (ang. *heterosexual hostility*; Glick, Fiske, 1999).

Kobiety żywią także pozytywne, życzliwe przekonania wobec mężczyzn (seksizm życzliwy). Wynikają one między innymi z faktu, że tradycyjnie kobieta mogła za pośrednictwem mężczyzny uzyskać odpowiedni status i bezpieczeństwo finansowe. Zwyczajowo kobiety i mężczyźni łączą się też w pary, tworząc romantyczne związki oraz posiadają i wychowują potomstwo.

Maternalizm (ang. *maternalism*) został opisany przez Glick i Fiske (1999) jako życzliwy aspekt seksizmu. Zakłada on z jednej strony, że kobiety są lepsze niż mężczyźni w wykonywaniu pewnych czynności, zarazem jednak usprawiedliwia fakt otoczenia mężczyzn przez kobiety opieką i pielęgnowaniem ich, np. gotując im, sprząając.

Teoria usprawiedliwiania systemu (ang. *System Justification Theory*; Jost, Banaji, 1994) zwraca uwagę, że członkom grupy dominującej (tutaj - mężczyznom) stereotypowo przypisuje się wysoko cenione cechy, co ma usprawiedliwiać ich wysoki status. Takie stereotypowe przekonania mogą podzielać również członkowie grupy podporządkowanej. Może prowadzić to do podziwiania przez członków grupy podporządkowanej członków grupy dominującej za ich władzę, cechy i umiejętności. Zjawisko to Glick i Fiske (1999) opisali jako dopełniające się zróżnicowanie płciowe (ang. *complementary gender differentiation*).

Nie tylko znaczna część mężczyzn uważa, że ważnym aspektem szczęścia jest pozostawanie w udanym związku z kobietą (Glick i Fiske, 1996). Większość kobiet także wysoko ceni sobie pozostawanie w romantycznej relacji z mężczyzną. Przekonanie to stanowi jeden z aspektów życzliwego seksizmu i zostało opisane jako heteroseksualna atrakcyjność / bliskość (ang. *heterosexual attraction / intimacy*; Glick, Fiske, 1999).

Glick i Fiske (1999) stworzyli Inwentarz Ambiwalencji wobec Mężczyzn (ang. *Ambivalence toward Men Inventory*, AMI), który rozróżnia wrogie i życzliwe uprzedzenia i stereotypy jakie posiadają kobiety na temat mężczyzn. W skład tego narzędzia wchodzi: Skala Wrogości wobec Mężczyzn (*Hostility toward Men*, HM) oraz Skala Życzliwości wobec Mężczyzn (*Benevolence toward Men*, BM) – obejmują konwencjonalne postawy wobec mężczyzn, które mają odmienne znaki. Każda z podskal (HM i BM) pozwala ocenić poglądy dotyczące: władzy mężczyzn, zróżnicowania płciowego oraz heteroseksualności (por. Tabela I.3).

Tabela I.3. Czynniki teoretyczne seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn

Seksizm wrogi (AMI-HM)	Seksizm życzliwy (AMI-BM)
1. Niezadowolenie z powodu paternalizmu (<i>resentment of paternalism</i>)	1. Maternalizm (<i>maternalism</i>)
2. Kompensujące zróżnicowanie płciowe (<i>compensatory gender differentiation</i>)	2. Dopełniające się zróżnicowanie płciowe (<i>complementary gender differentiation</i>)
3. Heteroseksualna wrogość (<i>heterosexual hostility</i>)	Heteroseksualna atrakcyjność / bliskość (<i>heterosexual attraction / intimacy</i>)

Źródło: opracowano na podstawie Glick, Fiske (1999)

Istnieją też skrócone wersje skal Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet (ASI) i Mężczyzn (AMI), które po raz pierwszy opisali Peter Glick i Jessica Whitehead (2010). Uzyskali wówczas dla skróconych wersji współczynniki rzetelności Cronbacha: $sASI^5$

⁵ Glick i Whitehead (2010) jak i Rollero, Glick i Tartaglia (2014) nie podają propozycji krótkiej nazwy dla skróconych wersji skal ASI i AMI – dodają jedynie słowo „short” (ang. krótka), zaś np. w opisie tabel w ogóle

HS $\alpha = 0,78$, sASI BS $\alpha = 0,77$ oraz sAMI HM $\alpha = 0,75$ i sAMI BM $\alpha = 0,8$. Chiara Rollero, Peter Glick, Stefano Tartaglia (2014) sprawdzili właściwości psychometryczne krótkich wersji skal: Ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI; Glick i Fiske, 1996) i Ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn (AMI; Glick i Fiske, 1999) na grupie 960 Włochów, w której 28,4% stanowili studenci. Krótkie wersje zarówno skali ASI i AMI składają się z 12 pozycji, po sześć stwierdzeń na: wrogi seksizm wobec kobiet (ASI HS; Cronbacha $\alpha = 0,85$), życzliwy seksizm wobec kobiet (ASI BS; Cronbacha $\alpha = 0,8$), wrogi seksizm wobec mężczyzn (AMI HM; Cronbacha $\alpha = 0,79$) i życzliwy seksizm wobec mężczyzn (AMI BM; Cronbacha $\alpha = 0,81$). Badani zaznaczali swoje odpowiedzi na pięciopunktowej skali typu Likerta. Czynnikowa analiza eksploracyjna krótkiej wersji ASI ujawniła dwa czynniki: HS i BS (skorelowane $r = 0,53$), tłumaczące łącznie 54% wariancji⁶, które znalazły też potwierdzenie w wynikach konfirmacyjnej analizy czynnikowej (CFI = 0,94, TLI = 0,93, RMSEA = 0.07). Podobnie czynnikowa analiza eksploracyjna krótkiej wersji AMI ujawniła dwa czynniki: HM i BM, tłumaczące łącznie 51% wariancji, które znalazły też potwierdzenie w wynikach konfirmacyjnej analizy czynnikowej (CFI = 0,91, TLI = 0,91, RMSEA = 0.08), ale dopiero po dodatkowych statystycznych zabiegach - z uwagi na problematyczne stwierdzenia 3 („Każda kobieta potrzebuje partnera, który będzie ją kochał”) i 4 („Kobieta nigdy nie będzie w pełni spełniona w swoim życiu jeśli nie będzie zaangażowana w długotrwały związek z mężczyzną”), które prawdopodobnie mogą mierzyć nie tylko ambiwalencje wobec mężczyzn ale też stereotypy wobec kobiet. Podsumowując autorzy (Rollero, Glick i Tartaglia, 2014) uznali, że uzyskane wyniki wskazują, że krótkie wersje skal ASI i AMI mają dobre właściwości psychometryczne.

pomijają informacje, że korzystano z krótkich wersji narzędzi. Ponieważ angielskie „short” i polskie „skrótowa” zaczynają się na literę „s” można zaproponować skróty: sASI i sAMI.

⁶ Autorzy (Rollero, Glick i Tartaglia, 2014) wykorzystali rotacje oblimum, więc wartość 54% jest orientacyjna.

1.3.3. Badania nad seksizmem ambiwalentnym

Peter Glick, Susan T. Fiske wraz z współpracownikami (Glick i inni, 2000) przeprowadzili w 19 krajach badania sprawdzające trafność teorii ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI). Teoria ta, wbrew częstemu pogładowi zapoczątkowanemu już przez Allporta (1954) zakłada, że uprzedzenia nie są prostą antypatią, ale także zawierają w sobie subiektywnie pozytywny przekaz dotyczący danej grupy – który to jednak często jest wykorzystywany, aby usprawiedliwić krzywdzące traktowanie.

Autorom (Glick i inni, 2000) udało się wykazać, że zarówno seksizm wrogi jak i życzliwy powszechnie występują w opisywanych krajach i są względem siebie komplementarne – w krajach, gdzie stopień poparcia wobec seksizmu wrogiego był wysoki, wysoki był także stopień poparcia wobec seksizmu życzliwego. Poziom seksizmu wrogiego pozwalał przewidywać stopień przypisywania kobietom negatywnych cech, zaś życzliwego – cech pozytywnych. W krajach, gdzie mężczyźni cechowali się wysokim poziomem seksizmu kobiety miały większą skłonność do popierania seksizmu – zarówno wrogiego jak i życzliwego, co pozostaje w zgodzie z teorią usprawiedliwiania systemu (por. Jost, Banaji, 1994). W porównaniu do mężczyzn kobiety często odrzucały seksizm wrogi, ale były skłonne akceptować seksizm życzliwy. Tendencja ta była szczególnie widoczna w krajach o wysokim ogólnym poziomie seksizmu – co zdaniem Glick i współpracowników (2000) może wynikać z podwyższonej potrzeby doświadczania przez kobiety „ochrony” zapewnianej przez seksizm życzliwy.

Autorzy (Glick i inni, 2000) skorelowali średnie wyniki seksizmu wrogiego i życzliwego dla danego kraju z wskaźnikami sporządzanymi przez Organizację Narodów Zjednoczonych, dotyczącymi przestrzegania równości płci, tj.: GEM - udział kobiet w obsadzie wysokich stanowisk w firmach, urzędach, władzy i GDI – poziom wykształcenia kobiet, długowieczności, standardu życia (kontrolując HDI – ogólny wskaźnik zamożności). Wyniki wskazywały, szczególnie dla mężczyzn, na ujemną korelację poziomu seksizmu i poszanowania dla przestrzegania równości płci – stąd im wyższy seksizm w danym kraju tym mniejszy udział kobiet w obsadzie wysokich stanowisk, niższy poziom wykształcenia i standardu życia. Uzyskane przez badaczy rezultaty (Glick i inni, 2000) potwierdzają trafność teorii ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet, ukazują mechanizmy wzajemnego „wspierania się”, uzupełniania seksizmu wrogiego i życzliwego, które to w dużej mierze odpowiedzialne są za utrzymywanie się w badanych krajach uprzedzeń wobec kobiet.

Pokazują, że wysoki poziom seksizmu koreluje z niskim statusem zawodowym, społecznym i materialnym kobiet.

W 2004 roku Peter Glick, Maria Lameiras, Susan T. Fiske i współpracownicy z łącznie 16 krajów przeprowadzili badania nad trafnością teorii ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn (AMI). Ustalili, że w badanych kulturach wyniki seksizmu wrogiego i życzliwego wobec mężczyzn są dodatnio skorelowane zarówno ze sobą jak i z poziomem seksizmu wrogiego i życzliwego wobec kobiet. Ujemnie zaś skorelowane z poziomem poszanowania dla przestrzegania równości płci – dokładniej z wskaźnikami Organizacji Narodów Zjednoczonych: GEM i GDI, kontrolując HDI (por. Glick i inni, 2000). Kobiety, w porównaniu do mężczyzn, charakteryzowały się istotnie wyższym poziomem seksizmu wrogiego wobec mężczyzn. Mężczyźni zaś, w porównaniu do kobiet, charakteryzowali się istotnie wyższym poziomem seksizmu życzliwego wobec mężczyzn. W krajach, gdzie mężczyźni charakteryzowali się wysokim seksizmem wrogim wobec kobiet (HS) kobiety popierały seksizm wrogi wobec mężczyzn (HM) bardziej niż mężczyźni. Wraz ze wzrostem u kobiet seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (HM) powiększała się różnica w tym względzie (HM) między kobietami a mężczyznami.

Osoby, które nie podporządkowują się stereotypom – w tym powiązanych z płcią – mogą spotkać się ze społecznymi i ekonomicznymi sankcjami ze strony otoczenia, tzn. efektem odwetu (j. ang. the backlash effect) (por. Rudman, 1998). Laurie A. Rudman i Kimberly Fairchild (2004) na podstawie wyników serii eksperymentów argumentują, że efekt odwetu może brać udział w podtrzymywaniu uprzedzeń (por. Rudman, Glick, 2002, 2008; Glick, Rudman, 2010). Między innymi sabotowanie osoby astereotypowej podnosiło samoocenę „sabotażysty”, zaś osoby astereotypowe które obawiały się odrzucenia wybierały strategię ukrywania się lub udawania przystawania na społeczne oczekiwania związane z płcią.

Peter Glick i Jessica Whitehead (2010) wykazali, że każdy z aspektów seksizmu – wrogi i życzliwy wobec kobiet i mężczyzn (ASI i AMI), jest pozytywnie skorelowany ze spostrzeganą legitymizacją dla istniejącej hierarchii społecznej w obrębie płci; zarówno u kobiet ($r = 0,21 \div 0,5$, $p < 0,05$) jak i u mężczyzn ($r = 0,38 \div 0,65$, $p < 0,01$). Jednak tylko seksizm wrogi wobec mężczyzn (AMI HM) był predyktorem spostrzeganego stabilności istniejącej hierarchii społecznej w obrębie płci; zarówno u kobiet ($\beta = 0,27$, $p < 0,01$), jak i u mężczyzn ($\beta = 0,37$, $p < 0,05$).

Anna Studzińska oraz Bogdan Wojciszke (2014) stworzyli narzędzie do pomiaru przekonań o dominującym wpływie biologii a kultury na różnice między kobietami i mężczyznami. Zestawili jego wyniki z trzema sposobami (de)legitymizowania nierównego statusu kobiet i mężczyzn: teorią usprawiedliwiania systemu (Jost, Kay, 2005), dostrzeganiem niekorzystnej sytuacji kobiet (Cameron, Lalonde, 2001) oraz działania na rzecz zmiany sytuacji kobiet i mężczyzn (narzędzie własne autorów; określanie się respondentów czy i w jaki sposób angażowały się w każdy z ośmiu opisanych problemów społecznych). Uwzględniono także pomiar ambiwalentnych uprzedzeń wobec kobiet (ASI; Glick, Fiske, 1996). Statystycznie istotne były korelacje dla przekonania o biologicznej (dodatnie) lub kulturowej (ujemne) genezie różnic między płciami, a seksizmem wrogim (HS) i życzliwym (BS); aczkolwiek dla różnic kulturowych korelacje były słabe i nieistotne dla seksizmu życzliwego. Studzińska i Wojciszke (2014), częściowo zaskakująco założyli (por. Glick, Fiske, 2001; Sibley, Overall, Duckitt, 2007; Moya i inni, 2007; Connelly, Heesacker, 2012) a uzyskane wyniki potwierdziły ich przypuszczenia, że tylko seksizm wrogi wobec kobiet, ale nie życzliwy będzie mediatorem związku między przekonaniami o biologicznej lub kulturowej naturze różnic płciowych a stopniem legitymizacji tych różnic. Anna Studzińska oraz Bogdan Wojciszke (2014) tłumaczą to przywołując argument, że tylko seksizm wrogi jednoznacznie wiąże się z niechęcią wobec kobiet, ale też postuluje wyższe kompetencje mężczyzn niż kobiet implikując przekonanie, że to mężczyznom należy się wyższy status. Stwierdzono również, że im większe było przekonanie o biologicznych uwarunkowaniach różnic płciowych tym silniejsze było legitymizowanie nierówności ze względu na płeć, wyraźniejsza była tendencja do niedostrzegania negatywnej sytuacji kobiet oraz nieangażowania się w społeczne akcje mające na celu zmianę sytuacji kobiet i mężczyzn. Podobnie wzrost przekonania o wpływie kultury na nierówny status kobiet i mężczyzn wiązał się z delegitymizacją tej nierówności, czyli negatywnie z usprawiedliwianiem systemu oraz pozytywnie z dostrzeganiem negatywnej sytuacji kobiet.

Peter Glick, Maria Lameiras i Yolanda R. Castro (2002) badali związek między ambiwalentnym seksizmem wobec kobiet i mężczyzn a poziomem wykształcenia oraz religijnością katolicką. Wcześniejsze badania pokazały, że osoby aktywnie praktykujące swoją religię są bardziej przywiązani do tradycyjnych ról płciowych (Jenen, Jansen, 1993; Sanchez, Hall, 1999; Wilcom, Jelen, 1991; za: Glick, Lameiras i Castro, 2002). Autorzy opisywanego badania uznali, że obecnie kościół katolicki korzysta z „życzliwych” usprawiedliwień, aby legitymizować niższą pozycję kobiet, akcentując, że role mężczyzn

i kobiet są komplementarne (Jan Paweł II, 1988, 1995). Jednocześnie kościół rzymskokatolicki odcina się od wrogiej ideologii seksistowskiej (*ibidem*). Glick, Lameiras i Castro przewidywali więc, że stopień zaangażowania w praktyki religijne (rzymskokatolickie) będzie lepszym predykatorem seksizmu życzliwego niż wrogiego. Dostępne badania wskazują, że wyższy poziom edukacji związany jest z niższym poziomem ogólnych uprzedzeń (Farley, Steeh, Krysan, Jackson i Reeves, 1994) a także z niższym nastawieniem seksistowskim (Benson, Vincent, 1980; Sidanius, 1993). Jednocześnie pojawiają się dyskusje, że efekt ten jest nie tyle wynikiem zmniejszenia uprzedzeń co większego ich ukrywania (Schaeffer, 1996) oraz większego, otwartego ujawniania postaw egalitarnych (Farley i inni, 1994). Jak postulują Pratto, Stallworth, Sidanius i Siers (1997) edukacja pozwala osiągnąć wyższą pozycję dyskryminowanym grupom w społeczeństwie. Glick, Lameiras i Castro (2002) przewidywali więc, że wyższy poziom edukacji będzie związany z niższym poziomem konwencjonalnych przekonań seksistowskich.

Badacze (Glick, Lameiras i Castro, 2002) zastosowali skale: Ambiwalentnego Seksizmu wobec kobiet (ASI; Glick, Fiske, 1996) oraz Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI; Glick, Fiske, 1999). Badania zrealizowano za pośrednictwem telefonu na 1003 losowo wybranych, dorosłych osobach (508 kobiet, 495 mężczyzn), zamieszkujących region Galicia w Hiszpanii. Mężczyźni uzyskali wyższe niż kobiety wyniki na skali seksizmu wrogiego (HS) i życzliwego wobec kobiet (BS) ale niższe niż kobiety dla seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (HM) (statystyki F dla wszystkich tych efektów powyżej 16,20, $p < 0,01$). Płeć badanych nie różnicowała poziomu seksizmu życzliwego wobec mężczyzn (BM; $F = 2,53$, n.i.).

Wyniki badania (Glick, Lameiras, Castro, 2002) potwierdziły przewidywania teoretyczne. Zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn poziom wykształcenia ujemnie korelował zarówno z wrogim jak i życzliwym seksizmem wobec kobiet jak i wobec mężczyzn. Dla kobiet wykształcenie korelowało ujemnie z seksizmem wrogim (HS; $r = -0,33$, $p < 0,01$) i życzliwym (BS; $r = -0,46$, $p < 0,01$) wobec kobiet oraz z seksizmem wrogim (HM; $r = -0,25$, $p < 0,01$) i życzliwym (BS; $r = -0,48$, $p < 0,01$) wobec mężczyzn. Dla mężczyzn wykształcenie korelowało ujemnie z seksizmem wrogim (HS; $r = -0,21$, $p < 0,01$) i życzliwym (BS; $r = -0,34$, $p < 0,01$) wobec kobiet oraz z seksizmem wrogim (HM; $r = -0,13$, $p < 0,01$) i życzliwym (BS; $r = -0,43$, $p < 0,01$) wobec mężczyzn. Zarówno dla kobiet jak i dla mężczyzn religijność katolicka była predykatorem wyższego seksizmu życzliwego (legitymizacja różnic płciowych) ale nie seksizmu wrogiego. Dla kobiet religijność

tłumaczyła wyższy seksizm życzliwy wobec kobiet (BS; $\beta = 0,15$, $p < 0,01$) oraz mężczyzn (BM; $\beta = 0,13$, $p < 0,01$). Dla mężczyzn religijność tłumaczyła wyższy seksizm życzliwy wobec kobiet (BS; $\beta = 0,18$, $p < 0,01$) oraz mężczyzn (BM; $\beta = 0,22$, $p < 0,01$). Uzyskane wyniki są zgodne z założeniami autorów, że uczestniczenie w praktykach rzymskokatolickich może wzmacniać życzliwy seksizm, ponieważ ideologia ta legitymizuje różnice płciowe, zaś wyższy poziom edukacji obniża przekonania seksistowskie. Fakt pozostawania z kimś w związku nie był predykatorem seksizmu u kobiet, zaś u mężczyzn tłumaczył niższy wynik na skali seksizmu wrogiego wobec kobiet (HS; $\beta = -0,11$, $p < 0,05$) i życzliwego wobec mężczyzn (BM; $\beta = -0,10$, $p < 0,05$). Dodatkowo, dla kobiet (β od 0,22 do 0,29, $p < 0,01$) i mężczyzn (β od 0,16 do 0,30, $p < 0,01$) z badanej populacji, wiek okazał się związany z wyższym seksizmem dla wszystkich podskal z wyjątkiem seksizmu wrogiego wobec kobiet (HS). Co więcej fakt bycia rodzicem, u kobiet był powiązany z niższym seksizmem dla wszystkich skal (β od -0,11 do 0,16, $p < 0,05$) z wyjątkiem seksizmu wrogiego wobec kobiet (HS), zaś dla mężczyzn tłumaczył niższe wyniki dla seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (HM; $\beta = -0,20$, $p < 0,01$).

Matthew D. Hammond, Petar Milojev, Yanshu Huang, Chris G. Sibley (2017) podjęli się sprawdzić jak poziom wrogiego i życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI HS i BS; por. Glick, Fiske, 1996) u kobiet i mężczyzn kształtuje się w zależności od ich wieku oraz jak zmienia się w czasie. W tym celu w serii składającej się z sześciu badań objęli pomiarem ponad 10 000 dorosłych mieszkańców Nowej Zelandii. Poziom seksizmu w populacji objętej badaniem był ogólnie stabilny, ale ujawniono istotne statystycznie różnice ze względu na wiek i upływ czasu. Z uwagi na wiek badanych (kohorty) poziom seksizmu przyjmował na wykresie kształt zbliżony do litery „U”. Dokładniej - dla kobiet i seksizmu ambiwalentnego (ASI HS i BS) oraz dla mężczyzn i seksizmu wrogiego (HS) ich poziom był stosunkowo wysoki u młodych osób, malał u osób w wieku średnim i znowu wzrastał u osób starszych. Z kolei poparcie mężczyzn dla życzliwego seksizmu wobec kobiet (BS) liniowo rosło wraz z wiekiem badanych. Seksizm wrogi i życzliwy były najsilniej skorelowane ze sobą u osób młodych a siła tego związku malała wraz z wiekiem badanych. Dla całej serii badań ustalono, że wraz z upływem czasu zmniejszył się poziom seksizmu w 26, a został stabilny w 18 grupach wiekowych (kohortach). Nie wzrósł w żadnej z kohort. Największe spadki odnotowano, zgodnie z przewidywaniami, u młodych badanych. Z kolei u mężczyzn ich poziom życzliwego seksizmu raczej nie zmieniał się wraz z upływem czasu. Niemal ci sami badacze (Huang i inni, 2018) po roku ponownie powtórzyli pomiar i tym

samym analizą objęli już ponad 15 600 Nowo Zelandczyków. Wyniki były oczywiście podobne do tych z 2017 roku. Wraz z upływem lat (w kolejnych pomiarach) zarówno u kobiet jak i mężczyzn odnotowano spadek poziomu wrogiego seksizmu wobec kobiet (ASI HS). Był on najsilniejszy w początkowych latach. Z kolei u kobiet poziom seksizmu życzliwego (BS) początkowo opadał powoli i z czasem przyspieszył, u mężczyzn zaś opadał liniowo. Yanshu Huang i współautorzy (2018) podsumowują, że wraz z upływem czasu średni poziom ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet zmniejsza się (w Nowej Zelandii). Dokładniej – w okresie objętym badaniem (2009-2016) średni poziom seksizmu życzliwego wobec kobiet (BS) zmniejszył się u mężczyzn o 1,3% a u kobiet o 4,1%, zaś dla seksizmu wrogiego (HS) odnotowano spadek 3,9% u mężczyzn i 1,8% u kobiet. Jednocześnie analizy innego typu - bazujące na rangach pokazały, że relatywny poziom seksizmu wobec kobiet (ASI) jest u badanych (kobiet i mężczyzn) stabilny w czasie (Huang i inni, 2018).

Zależność między uprzedzeniami związanymi z płcią (seksizmem) a orientacją na dominację społeczną (SDO) badali, na próbie 117 studentów studiów pierwszego stopnia i 124 studentów studiów podyplomowych, Tomasz Kurzeja i Eugenia Mandal (2009b; por. Christopher, Wojda, 2008). U kobiet poziom SDO istotnie statystycznie dodatnio korelował z seksizmem wrogim wobec kobiet (ASI-HS) i seksizmem tradycyjnym (OFS), a także – ale wyłącznie dla studentek studiów podyplomowych – z seksizmem życzliwym wobec kobiet (ASI-BS) i poziomem ambiwalencji wobec kobiet. Dla studentek studiów pierwszego stopnia SDO korelowała istotnie dodatnio jedynie z seksizmem współczesnym (MS). U mężczyzn poziom SDO nie korelował istotnie statystycznie dodatnio z negatywnymi uprzedzeniami wobec kobiet - istotna była tylko ujemna korelacja SDO z seksizmem życzliwym wobec kobiet (ASI-BS) dla mężczyzn, studentów studiów pierwszego stopnia.

Cristina Mosso, Giovanni Briante, Antonio Aiello, Silvia Russo (2013) ustalili, że u studentów z Włoch (N = 544) i USA (N = 242) orientacja na dominację społeczną (SDO; Sidanius, Pratto, 1999), orientacja polityczna (od liberalnej po konserwatywną), niektóre komponenty skali usprawiedliwiania systemu (SJ; Jost, Kay, 2005; dotyczące poparcia dla utrzymania społecznego statusu quo) oraz ambiwalentny seksizm (ASI; Glick, Fiske, 1996) są ze sobą dodatnio skorelowane. Regresja ujawniła, że seksizm wrogi wobec kobiet (ASI HS) jest pozytywnie powiązany, ale tylko u mężczyzn, z orientacją na dominację społeczną (SDO), zaś tylko u kobiet tendencją do utrzymania społecznego statusu quo (SJ).

Poziom ambiwalentnego seksizmu koreluje też ze stosunkiem do kobiet w różnym wieku i sytuacji życiowej (Chrisler i inni, 2014). Na przykład u kobiet im wyższy jest seksizm życzliwy (ASI BS) tym bardziej pozytywne nastawienie do kobiet przed menstruacją (okresem), w ciąży i z małym dzieckiem. U mężczyzn im wyższy seksizm życzliwy tym przychylniejszy stosunek do kobiet z małym dzieckiem, zaś im wyższy seksizm wrogi (ASI HS) tym gorsza opinia o kobietach po menopauzie i histerektomii (usunięciu macicy).

Badacze Joshua B. Grubbs, Julie J. Exline, Jean M. Twenge (2014) w serii dwóch badań sprawdzili czy poczucie „uprawnienia” (j. ang. entitlement; por. Campbell i inni, 2004) – rozumiane jako stałe przekonanie o zasługiwaniu na specjalne dobra i traktowanie, jest powiązane z seksizmem wobec kobiet (ASI) (por. też Fetterolf, Rudman, 2014a). Poczucie uprawnienia okazało się wyjątkowo dobrym predyktorem seksizmu życzliwego (BS) u kobiet ($\beta = 0,35$, $p < 0,01$), ale nie u mężczyzn, zaś seksizmu wrogo (HS) u mężczyzn ($\beta = 0,17 \div 0,32$, $p < 0,05$), ale nie u kobiet. Co więcej relacje te utrzymywały się nawet, gdy uwzględniono różne współzmiennne, np. potrzebę aprobaty społecznej, czy otwartość; np. dla BS i kobiet β z 0,35 spadła tylko do 0,30, $p < 0,01$. Jednocześnie wystąpiły pewne różnice między dwoma badaniami - amerykańscy studenci a dorośli odpowiadający przez Internet, np. tylko u studentów poczucie uprawnienia było predyktorem seksizmu życzliwego u mężczyzn ($\beta = 0,21$, $p < 0,01$).

W seksizmie ambiwalentnym jego wrogi aspekt może wydawać się stać w opozycji do życzliwego, czyli z jednej strony pogarda a z drugiej podziw dla kobiet. Laurie A. Rudman i Janell C. Fetterolf (2014b) przeprowadziły serię badań i wykazały, że kobiety przeceniają u mężczyzn ich poziom wrogo seksizmu wobec kobiet (HS), zaś nie doceniają ich poziomu życzliwego seksizmu wobec kobiet (BS). Z kolei mężczyźni przeceniają u kobiet ich poziom życzliwego seksizmu wobec kobiet (BS), zaś nie doceniają ich poziomu wrogo seksizmu (HS). Autorki argumentują, że stawianie seksizmu wrogo i życzliwego w opozycji jest iluzją, ponieważ są one ze sobą dodatnio skorelowane i obie te formy wzmacniają istniejącą hierarchię płciową (por. Rudman, Glick, 2008).

Ethan Zell, Jason E. Strickhouser, Tyler N. Lane i Sabrina R. Teeter (2016) w serii trzech badań sprawdzali, czy istnieje pozytywny związek między seksizmem (ambiwalentnym wobec kobiet; ASI) a tendencją do wyolbrzymiania psychologicznych różnic między płciami. Im silniej kobiety popierały seksizm wrogi lub życzliwy oraz im silniej mężczyźni popierali seksizm wrogi, tym więcej dostrzegali różnic między płciami (badanie 1, $N = 329$).

Dodatkowo im silniej osoby popierały seksizm wrogi lub życzliwy, tym bardziej wyolbrzymiały wielkość różnic między płciami (badanie 2, N = 252). Różnice te były większe u kobiet niż mężczyzn. Zmiany w spostrzeganej wielkości różnic między płciami przewidywały odpowiadające im zmiany w poziomie seksizmu (badanie 3, N = 149). Autorzy (Zell i inni, 2016) komentują, że ich wyniki mogą wskazywać na możliwość zmniejszenia seksizmu przez interwencje redukujące wyolbrzymione przekonania o różnicach między płciami.

Janina Pietrzak i Małgorzata Mikołajczak (2015) dokonały przeglądu części polskich badań nad seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet (por. Glick, Fiske, 1996). Średni poziom ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI) oscylował w okolicach środka skali (od 0 do 5) – od 2,6 dla seksizmu wrogiego u kobiet, do 3,07 dla seksizmu życzliwego u mężczyzn (Zawisza, Luyt, Zawadzka, 2015). Mężczyźni uzyskiwali wyższe niż kobiety wyniki dla seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI HS), ale podobne jak kobiety dla seksizmu życzliwego (ASI BS). Poziom seksizmu życzliwego dla obu płci był wyższy niż wrogiego (Zawisza, Luyt, Zawadzka, 2015). Badaniami objęto też populacje z innych krajów i na tle RPA, Wielkiej Brytanii i USA polscy studenci i studentki charakteryzowały się najwyższym poziomem ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (por. Zawisza, Luyt, Zawadzka, 2015; Forbes, Doroszewicz, Card, Adams-Curtis, 2004). Wyniki dla próby innej niż studencka (Mikołajczak, Pietrzak, 2014) dały zbliżone średnie wartości dla seksizmu wrogiego i życzliwego. Seksizm ambiwalentny nie był związany z wiekiem, zaś im wyższy był poziom wykształcenia tym niższy był seksizm wrogi u mężczyzn, a życzliwy u kobiet (Mikołajczak, Pietrzak, 2014). Ustalono także, że orientacja na dominację społeczną (por. Sidanius, Pratto, 1999; SDO) nie była predyktorem seksizmu życzliwego, ale była predyktorem seksizmu wrogiego ($\beta = 0,16$, $p < 0,001$), w tym silniej u mężczyzn ($\beta = 0,38$, $p < 0,001$) niż u kobiet ($\beta = 0,12$, $p < 0,003$) (Pietrzak, Mikołajczak, 2015). Janina Pietrzak i Małgorzata Mikołajczak (2015) uważają, podobnie jak inni badacze (por. Glick i inni, 2000; Glick, Fiske, 2001), że różnica ta wynika z dominującej pozycji społecznej mężczyzn, którzy są zmotywowani do jej utrzymania.

Christopher Kilmartin, Robin Semelsberger, Sarah Dye, Erin Boggs, David Kolar (2015) przeprowadzili eksperyment, aby sprawdzić przydatność behawioralnej interwencji w redukcji seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (por. Glick, Fiske, 1996). W tym celu 43 studentów wypełniło narzędzie mierzące poziom seksizmu (ASI) i stosunku do gwałtów

(RMA; j. ang. Rape Myth Acceptance Scale; por. Burt, 1980). Następnie 23 z nich (grupa eksperymentalna) brało udział w zajęciach, podczas których w formie dramy i pisanie esejów krytykowano seksistowską ideologię. Grupa kontrolna (N = 20) miała w tym czasie warsztaty z asertywności. Po dwóch tygodniach powtórzono pomiar. Odnotowano niewielki, ale istotny statystyczny spadek przekonań seksistowskich w grupie eksperymentalnej ($F(1, 41) = 4,55, p < 0,04$). Jednocześnie przekonania dotyczące gwałtu nie uległy zmianie, co autorzy tłumaczą przez już początkowo bardzo niski ich poziom u badanych. Przeprowadzony eksperyment wstępnie pokazuje skuteczność interwencji behawioralnych w zmianie uprzedzeń związanych z płcią, ale z uwagi na małą liczebność grup i specyficzną populację, a także brak powtórnego pomiaru po dłuższym czasie jego wyniki mają ograniczone zastosowanie.

Inni badacze także podejmowali temat skuteczności redukcji uprzedzeń związanych z płcią. Najczęstszym paradygmatem jest uczenie osób, aby częściej zauważały zachowania seksistowskie w codziennym życiu (Becker, Swim, 2011), a także dostrzegały szkodliwość tych przekonań (Becker, Swim, 2012). Prawdopodobnie także uczenie o kulturowych a nie tylko biologicznych źródłach różnic między płciami może obniżać seksizm (por. Studzińska, Wojciszke, 2014). Jednocześnie jak zauważają Julia C. Becker, Matthew J. Zawadzki i Stephanie A. Shields (2014) – nie zawsze mechanizmy, które sprawdzają się przy redukcji innych form uprzedzeń będą skuteczne w przypadku seksizmu.

Podsumowując - wyniki badań nad seksizmem ambiwalentnym pokazują, na jego związki m.in. z: udziałem kobiet w obsadzie wysokich stanowisk (por. Glick i inni, 2000), wykształceniem i religijnością katolicką (Glick, Lameiras, Castro, 2002), orientacją na dominację społeczną (Kurzeja, Mandal, 2009), poczuciem bycia uprawnionym do lepszego traktowania (Grubbs, Exline, Twenge, 2014), tendencją do wyolbrzymiania psychologicznych różnic między płciami (Zell i inni, 2016) i usprawiedliwianiem systemu (Mosso i inni, 2013).

1.4. Bliskie związki kobiet i mężczyzn

Małżeństwo jest niezmiennie najczęściej wybieraną formą bliskiego związku kobiet i mężczyzn (GUS, 2010). W literaturze przedmiotu pojawiają się różne definicje małżeństwa. Mieczysław Płopa (2005, s. 51) uważa, że małżeństwo „odnosi się do specyficznego podsystemu rodziny złożonego z dorosłych osób wywodzących się z dwóch różnych rodzin generacyjnych, które związały się (w ich zamyśle na stałe), aby wspólnie mieszkać i żyć”. Inną definicję podaje Iwona Janicka (2006, s. 16) określając małżeństwo jako „zinstytucjonalizowaną formę współżycia kobiety i mężczyzny, nadającą im określone prawa i obowiązki, zgodne z normami prawnymi, religijnymi i obyczajowymi”.

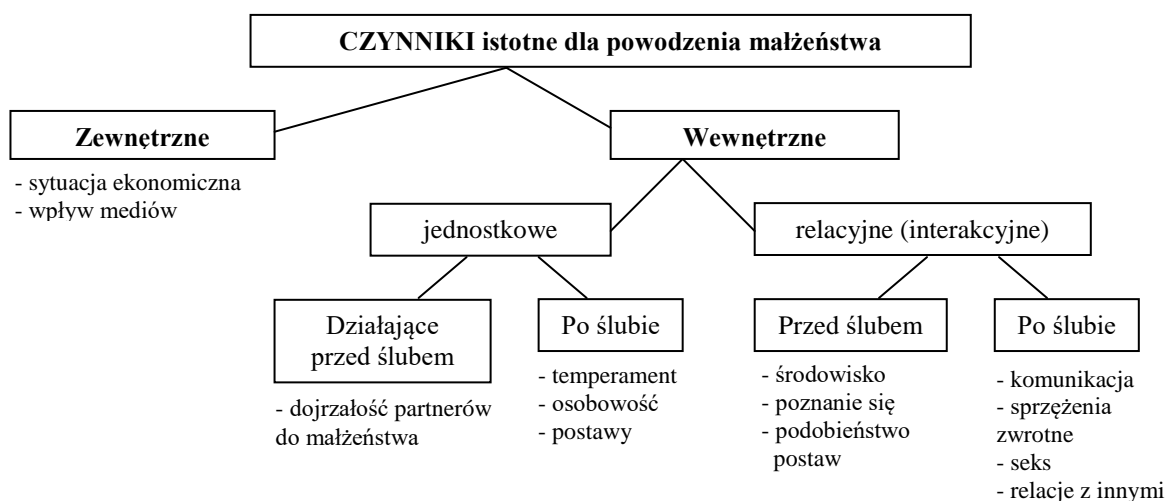
1.4.1. Jakość związku małżeńskiego – teorie i modele badań

Problematyka jakości i trwałości relacji partnerskich jest szeroko omawiana zarówno w literaturze polskiej jak i światowej. Istnieje przy tym znaczne zróżnicowanie terminów, którymi posługują się zagraniczni i polscy autorzy do opisu tego zjawiska. Dla opisu jakości związku partnerskiego wykorzystano takie pojęcia jak: powodzenie małżeńskie (Braun-Gałkowska, 1992), integracja małżeńska i satysfakcja małżeńska (Janicka, Niebrzydowski, 1994), jakość małżeństwa (Ryś, 1994, 2004), dobór małżeński (Rostowski, 1987; Płopa, 2005, 2006). W literaturze zagranicznej stosowane jest m. in. pojęcie jakości małżeństwa (*marital quality*), które odwołuje się do subiektywnej oceny małżeństwa przez małżonków, na kilku wymiarach: poczucia szczęścia, integracji, satysfakcji, komunikacji i przystosowania (Spanier, Lewis, 1980).

Wiele teorii dotyczących jakości relacji partnerskich przedstawiając kryterium oceny związku odwołuje się do subiektywnego poczucia szczęścia u partnerów (Janicka, Niebrzydowski, 1994; Braun-Gałkowska, 1992; Spanier, Lewis, 1980). Inne zaś uwzględniają także aspekt czasowy i przedstawiają dobrany związek małżeński jako „(...) swoisty proces, którego wyniki są określane przez odpowiedni stopień: miłości, więzi interpersonalnej, intymności, podobieństwa, pożycia seksualnego, stosunku do dzieci, typu motywu wyboru partnera do małżeństwa” (Rostowski, 1987, s. 30; por. Rostowski, Rostowska, 2014). Rostowski (1987) zwraca także szczególną uwagę na rolę miłości w małżeństwie, na podobieństwo w sposobie jej rozumienia i przeżywania. Iwona Janicka oraz Leon Niebrzydowski (1994) wymieniają trzy czynniki odpowiedzialne za poziom zadowolenia ze związku: otwartość, empatię i satysfakcję seksualną. Wyniki ich badań

wskazują, że zadowolone małżeństwa, w porównaniu z niezadowolonymi, cechują się wyższym poziomem empatii, wyższą satysfakcją seksualną oraz lepszym dopasowaniem małżonków w zakresie ujawniania się i otwartości. Graham B. Spanier i Robert A. Lewis (1980) uważają, że na jakość małżeństwa wpływają zarówno czynniki wewnętrzne – nagrody i koszty (wydarzenia budujące a niszczące związek) – jak i zewnętrzne takie jak: przekonania religijne, dostrzeganie małżeńskich alternatyw, stopień zaangażowania w małżeństwo, tolerancja, radzenie sobie z konfliktami i napięciami.

Maria Braun-Gałkowska (1992) zwróciła uwagę, że niektóre czynniki wpływające na jakość małżeństwa mają charakter jednostkowy (działają niezależnie od innych czynników), inne zaś mają samodzielny wpływ na powodzenie małżeństwa, ale ich poziom zależy też od poziomu powodzenia małżeństwa (powiązane), trzecia zaś grupa to czynniki, których poziom zależy od poziomu innych czynników (np. poziom zamożności a posiadanie własnego mieszkania). Autorka zaproponowała model, który wyróżniał by czynniki zewnętrzne, wewnętrzne, jednostkowe i relacyjne istotne dla powodzenia małżeństwa (por. Rysunek I.1).

Rysunek I.1. Wybrane czynniki istotne dla powodzenia małżeństwa wg Marii Braun-Gałkowskiej

Źródło: Opracowano na podstawie Braun-Gałkowska (1992)

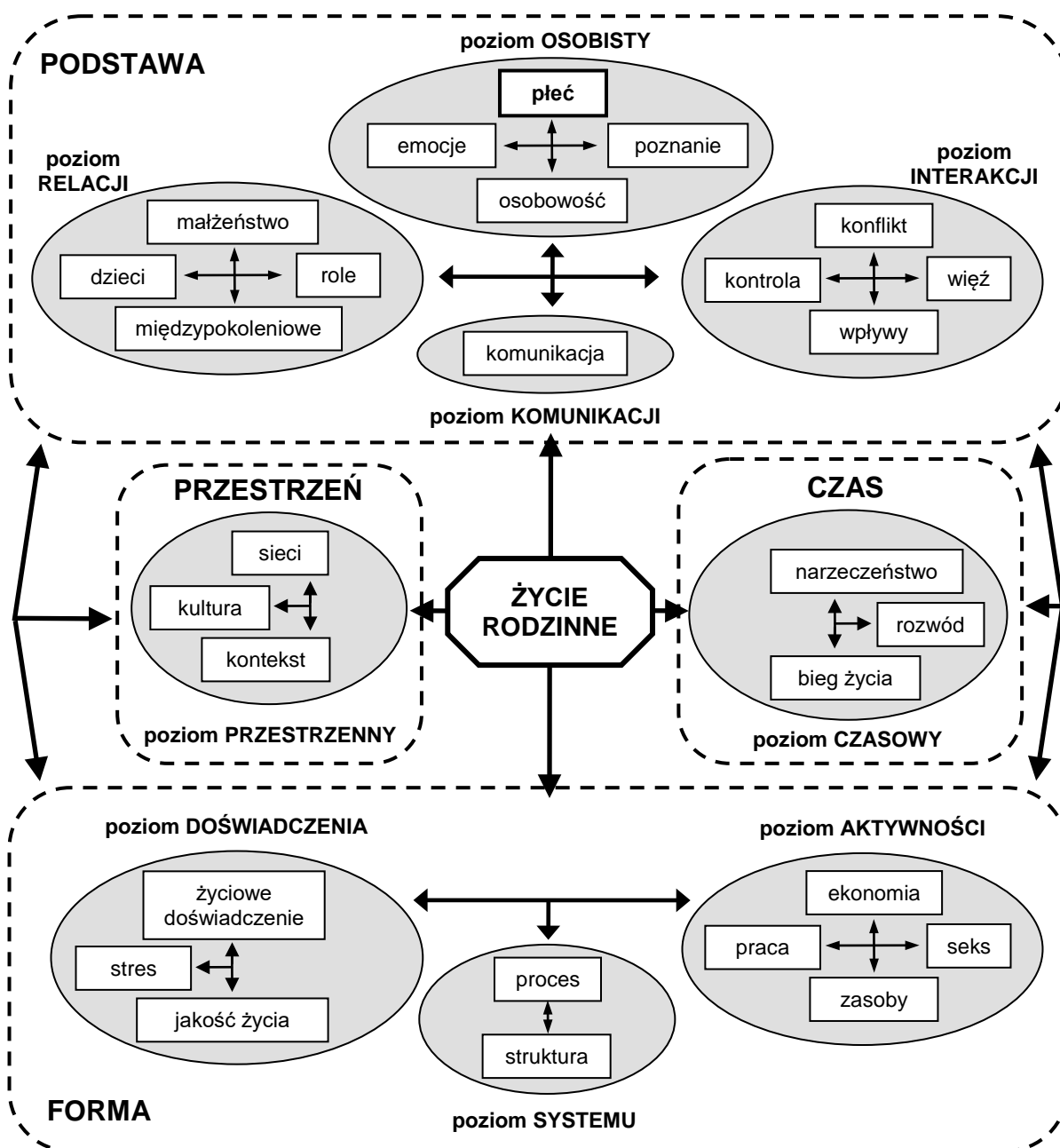
Braun-Gałkowska (1992) podkreśla także, że model oddziaływań w rodzinie ma przede wszystkim charakter cyrkularny, nie zaś linearny – to jest zachowanie jednego małżonka zależy od zachowania drugiego małżonka, zachowania te wzajemnie się wzmacniają.

Analizę problemu kompetencji komunikacyjnych oraz sposobu rozwiązywania konfliktów, jako czynników istotnych dla jakości małżeństwa, podjęła Maria Ryś (1994, 2004; por. Płopa, Kaźmierczak, 2012). Autorka ta założyła, że wysokie kompetencje komunikacyjne oddziałują pozytywnie na jakość małżeństwa, ale także wysoka jakość związku (pokłady zaufania, życzliwości) ułatwia rozwiązywanie konfliktów małżeńskich. Wyniki badań (Ryś, 1994) wskazują, że podczas konfliktu małżeństwa udane starają się rozwiązać go jak najszybciej, nie raniąc się, bez pomocy spoza rodziny, wypracowując zadawalające wszystkich rozwiązanie, gdzie konflikt kończy się przebaczeniem, chęcią wynagrodzenia i wzrostem bliskości. Małżeństwa nieudane (Ryś, 1994) podczas konfliktu częściej odwołują się do domysłów niż faktów, konflikty narastają, kumulują się, nie znajdują jednoznacznego rozwiązania, prowadząc do spadku zaufania u małżonków, wzrostu poczucia krzywdy, napięcia i lęku. Nie tylko konflikty aktualnie nierozwiązane, „gorące” mają negatywny wpływ na jakość małżeństwa, także te załagodzone, a nie rozwiązane do końca (Ryś, 1994). Nawiązując do teorii ambiwalentnego seksizmu (Glick, Fiske, 2001) można wnioskować, że związki w których małżonkowie charakteryzując się zdecydowanie różnym poziomem seksizmu (a więc i oczekiwaniami co do partnera/ki) bardziej narażone są na pojawienie się chronicznego, nierozwiązanego (ewentualnie załagodzonego) konfliktu niż pary dopasowane pod względem poziomu seksizmu.

Glen H. Stamp (2004) podjęła imponującą próbę uporządkowania badań na temat rodziny i stworzenia modelu badań nad rodziną. Przeanalizowała artykuły z lat 1990 – 2001 z 12 różnych czasopism dotyczących relacji małżeńskich, co pozwoliło uzyskać materiał badawczy składający się z 1254 artykułów. Wyróżniła następnie 2036 terminów używanych w badaniach nad rodziną. W wyniku wielu grupowań terminów oraz analiz zależności między utworzonymi komponentami powstał model badań nad rodziną składający się z:

- jednej rdzennej kategorii (ang. *core category*): życie rodzinne (ang. *family life*)
- 4 komponentów (ang. *components*): podstawa (ang. *substance*), forma (ang. *form*), przestrzeń (ang. *space*) i czas (ang. *time*)
- 9 poziomów (ang. *levels*): osobisty (ang. *personal*), relacji (ang. *relationship*), interakcji (ang. *interaction*), komunikacji (ang. *communication*), doświadczenia (ang. *experiential*), aktywności (ang. *activity*), systemu (ang. *system*), przestrzenny (ang. *spatial*), czasowy (ang. *temporal*)

- 28 pojęciowych kategorii (ang. *conceptual categories*) (por. Rysunek I.2).

Rysunek I.2. Model Glen H. Stamp badań nad rodziną

Źródło: Stamp, 2004; wyróżnienie „płeć” własne

Bliższego wyjaśnienia mogą wymagać takie kategorie pojęciowe jak:

- **poznanie**: dotyczy takich obszarów funkcjonowania członków rodziny jak: postawy, motyw, schematy, dysonans, pamięć,
- **komunikacja**: dotyczy zarówno werbalnego jak i poza werbalnego aspektu komunikacji, w tym: trudności i wzorców w komunikacji, wsparcia instrumentalnego i emocjonalnego, odsłaniania się,

- struktura: odnosi się do aktualnej kompozycji rodziny, np. rodzina pełna, zrekonstruowana, kohabitacja.

Zaproponowany przez Glen H. Stamp (2004) model pozwala stosunkowo łatwo zidentyfikować zmienne istotne podczas badań nad rodziną. Może zostać także wykorzystany, łącząc dwie lub więcej kategorii pojęciowych, do stawiania wielu pytań badawczych – osadzonych w wybranej teorii.

Płeć małżonków została uwzględniona jako jedna z pojęciowych kategorii w modelu Stamp (2004), część poziomu osobistego, komponentu podstawy. Autorka omawianego modelu zwraca uwagę, że pojęciowe kategorie oddziałują na siebie w zakresie danego poziomu, poziomy zaś w zakresie danego komponentu, komponenty zaś w zakresie rdzennej kategorii – życia rodzinnego. Płeć małżonków często wyraźnie różnicuje partnerów w zakresie takich pojęciowych kategorii jak: praca, zasoby, doświadczenia życiowe, stres, jakość życia, pełnione role, sieci społeczne, więzi i wpływy, komunikacja (por. Brannon, 2002; Mandal, 2004, 2005, 2007, 2008; Plopa, 2004; Bargiel-Matusiewicz, Januszek, 2007). Można wnioskować, że płeć małżonków – poprzez przekonania i uprzedzenia związane z płcią – bezpośrednio i w dużo większym, szerszym stopniu niż inne pojęciowe kategorie różnicuje poziomy innych pojęciowych kategorii związanych z życiem rodzinnym.

Jakość związku małżeńskiego zależy od wielu czynników. Mieczysław Plopa (2005) zwraca uwagę na konieczność wynegocjowania przez małżeństwo konsensusu odnośnie granic zewnętrznych oraz wewnętrznych małżeństwa. Granice zewnętrzne związane są ze strategiami, które regulują dystans z rodziną, przyjaciółmi czy pracą. Granice wewnętrzne dotyczą takich strategii jak: zarządzanie gospodarstwem domowym i finansami, efektywne zarządzanie emocjonalną bliskością w małżeństwie, udzielanie sobie wzajemnego wsparcia, osiąganie satysfakcji seksualnej oraz kierowanie potencjalnym konfliktem. Satysfakcjonujące mogą być zarówno związki, gdzie partnerzy silnie akcentującą potrzebę bliskości jak i te nastawione na realizację indywidualnych aspiracji partnerów – pod warunkiem, że oboje partnerzy akceptują ustalone granice wewnętrzne, spełniają one ich oczekiwania. Konflikt pojawia się, gdy wynegocjowane granice zewnętrzne jak i wewnętrzne związku nie są akceptowane przez oboje małżonków. Zagadnienie granic wewnętrznych małżeństwa jest istotne w kontekście teorii ambiwalentnego seksizmu (Glick, Fiske, 2001), szczególnie zaś jej komponentów – heteroseksualnej bliskości, heteroseksualnej wrogości i heteroseksualnej atrakcyjności. Odmienne oczekiwania małżonków, wyrażone znaczną

różnicą w wynikach wymienionych czynników, mogą skutkować większą ilością konfliktów w małżeństwie. Dodatkowo małżeństwa, gdzie wysoki jest poziom heteroseksualnej wrogości, mogą mieć trudności z utrzymaniem zadawalającego poziomu bliskości i intymności w małżeństwie.

Kolejnym zadaniem które stoi przed każdym małżeństwem, szczególnie na początku związku, jest negocjowanie ról małżeńskich (Plopa, 2005) – przyjęcie danej roli wiąże się z wytworzeniem określonych oczekiwań wobec zachowań drugiego małżonka oraz własnych. Tak długo jak oczekiwania i zachowania się męża i żony są zgodne, tak długo nie powstaje konflikt na tym polu – „dopasowanie pomiędzy oczekiwaniami (...) a aktualnym zachowaniem [partnera] wpływa na stosunek uczuciowy do niego, do związku, a także samego siebie” (*tamże*, s. 54). Wystarczy jednak, że oczekiwania czy zachowania partnerów zaczną się od siebie różnić, pojawia się wówczas konflikt, napięcie, które może prowadzić do niezadowolenia. Konflikt ról może zostać rozwiązany poprzez rozsądne negocjacje, jednak zapewne nie wszystkim związkom udaje się znaleźć w pełni zadawalające rozwiązanie – co może generować trudności w małżeństwie w przyszłości. Można założyć, że oczekiwania małżonków wobec ich ról małżeńskich, powiązane są ze stopniem popierania przez nich przekonań opisanych w teorii ambiwalentnego seksizmu (Glick, Fiske, 1996, 1999, 2001), seksizmu tradycyjnego i współczesnego (Swim i inni, 1995). Małżeństwo, w którym partnerzy zasadniczo różnią się między sobą stopniem popierania seksistowskich przekonań powinno doświadczać większej ilości konfliktów, niż małżeństwo, którego partnerzy w podobnym stopniu popierają seksistowskie poglądy.

Na początku związku kształtuje się także tożsamość małżeńska, czyli atrybuty i cechy wyróżniające, charakteryzujące daną osobę jako małżonka (Plopa, 2005). Znajomość tożsamości partnera ułatwia wzajemne kontakty małżonków, czyni interakcje bardziej przewidywalnymi, jednocześnie tożsamość – jako względnie stała – może ograniczać zainteresowania i repertuar zachowań partnerów.

Stereotypowy podział obowiązków domowych w małżeństwie, w tym dotyczących zarządzania finansami, częściowo objaśnia teoria ambiwalentnego seksizmu (Glick i Fiske, 1996, 1999). Rywalizujące zróżnicowanie płciowe – to jest przekonanie, że tylko mężczyźni posiadają odpowiednie cechy, aby zarządzać ambitnymi, ważnymi pracami – predestynuje ich do roli dostawców zasobów finansowych z zewnątrz. Część kobiet podziwia mężczyzn, ponieważ podziela przekonania stojące za dopełniającym się zróżnicowaniem płciowym, tj. gdy wysoki status i władzę mężczyzn usprawiedliwiają

stereotypowo przypisywane im wysoko cenione cechy. Uzupełniające się różnicowanie płciowe – które zakłada, że kobiety w większym stopniu posiadają takie cechy jak czułość, zorientowanie na innych – predestynuje je do roli opiekunek dzieci i swoich mężów. Tą ostatnią funkcję przypisywaną kobietom wzmacnia także kompensujące różnicowanie płciowe – to jest przekonanie, że mężczyźni są gorsi od kobiet w niektórych aspektach, np. pracach domowych, są też bardziej agresywni, co może utrudniać im zajmowanie się dziećmi. Dopelnieniem jest zaś maternalizm, który zakłada wprost, że kobiety są lepsze od mężczyzn w wykonywaniu pewnych czynności (m.in. domowych), co usprawiedliwia fakt otoczenia przez nie mężczyzn opieką. Poziom satysfakcji z małżeństwa zależy m.in. od tego na ile partnerzy są zgodni w swoich oczekiwaniach co do podziału obowiązków domowych oraz obszarów władzy – większa zgodność prowadzi do większej satysfakcji (por. Plopa, 2005, s. 61). Na gruncie teorii ambiwalentnego seksizmu (Glick i Fiske, 1996, 1999) – bardziej zadowolone ze swojego małżeństwa powinny być pary dopasowane ze względu na poziom przekonań dotyczących różnicowania płciowego i maternalizmu.

Efektywna komunikacja oraz zdolność negocjacji to czynniki mające duże znaczenie dla powodzenia małżeństwa (Plopa, 2005). Każda para musi wypracować własne strategie zarządzania konfliktem. W odpowiedzi na doświadczane trudności może ujawnić się styl unikający, emocjonalny czy zadaniowy radzenia sobie ze stresem. W związku małżeńskim może być realizowana potrzeba uzyskania wsparcia emocjonalnego. W początkowej fazie małżeństwa na wybór strategii istotny wpływ mają doświadczenia w tym względzie wyniesione ze swojej rodziny generacyjnej, jak i oczekiwania kształtowane przez stereotypy płciowe, np. że kobiety posiadają większe umiejętności interpersonalne, są więc predestynowane do dbania o dobry klimat emocjonalny w rodzinie (por. uzupełniające się różnicowanie płciowe w modelu ASI). Jakość związku zależy, więc od tego na ile poziom otrzymywanego i udzielanego wsparcia przez jednego z małżonków jest dopasowany do oczekiwań drugiego (por. Plopa, 2005). Zgodność buduje w związku satysfakcję, jej brak może prowadzić do konfliktu. Ważnym wymiarem emocjonalnego funkcjonowania związku jest także jakość więzi seksualnej między małżonkami. Można wysunąć hipotezę, że większe zadowolenie ze związku będą przejawiać pary dopasowane pod względem poziomu oczekiwanej heteroseksualnej intymności.

Istotny zarówno w kontekście jakości życia małżeńskiego jak i teorii ambiwalentnego seksizmu jest fenomen władzy w małżeństwie. Szczegółową analizę tego obszaru przeprowadziła w swojej monografii Eugenia Mandal (2008). Zwróciła uwagę

na kilka źródeł władzy w małżeństwie: podział pracy i zasobów ekonomicznych, dzieci i uczucia, posiadanie centralnej pozycji w rodzinie. Mandal (2008) argumentuje, że fenomen władzy w małżeństwie nie pozostaje w prostej zależności od czynników finansowych. W małżeństwach tradycyjnych kobiety delegowane są do zadań społeczno-emocjonalnych i wychowawczych, zaś mężczyźni mają być zorientowani na wykonywanie zadań, zapewnienie bytu materialnego. Zmiany społeczne i ekonomiczne spowodowały, że wiele kobiet podjęło pracę zarobkową, teoretycznie uniezależniając się finansowo, wchodząc w nowe role – wykraczające poza tradycyjny model małżeństwa – jednocześnie nadal wyznając tradycyjną ideologię małżeństwa (Deutsch, Saxon, 1998, za: Mandal, 2008). Odbija się to m.in. na podziale obowiązków domowych, które to spadają niemal wyłącznie na kobiety – w badaniu Krystyny Chinowskiej (2000, za: Mandal, 2008) ponad 90% respondentek deklaruje, że samodzielnie wykonuje niemal wszystkie prace domowe (zjawisko to bywa określane jako praca na „drugim etacie”). Jednocześnie, tak zapracowane żony, nie czują się poszkodowane nierównym podziałem pracy – łączeniem pracy zawodowej i utrzymaniem domu – traktując taki stan jako wypełnianie swoich obowiązków (93%) i konieczność (83%) (Titkow i in., 2004). Zjawisko „godzenia się” kobiet na podwójną pracę można, oprócz wpływu tradycji i wychowania, tłumaczyć także poprzez maternalizm i uzupełniające się zróżnicowanie płciowe (por. Glick, Fiske, 1996, 1999) – przekonanie kobiet, że są lepsze niż mężczyźni w wykonywaniu pewnych czynności, posiadają bardziej odpowiednie cechy, aby m.in. opiekować się domem i dziećmi. Mandal (2008) sugeruje, że jednym z najważniejszych źródeł władzy w rodzinie jest obszar uczuć, miłości, bliskości, łączących intymnych więzi – wskazując także, że bliski związek często jest bardzo ważnym składnikiem tożsamości danej osoby. Przekonanie o niezwykle ważnej roli heteroseksualnej więzi w relacjach kobiet i mężczyzn wyrażają także Glick i Fiske (1996, 1999) pisząc o heteroseksualnej bliskości i atrakcyjności, nie zapominając jednak także o heteroseksualnej wrogości, wynikającej m.in. z obaw mężczyzn przed dominacją kobiet osiąganą poprzez manipulowanie własną dostępnością seksualną. Poczucie doznawania szantażu emocjonalnego, zarówno u mężów jak i żon istotnie, negatywnie korelowało z poczuciem szczęścia w bliskim związku ($r = -0,54$, $p < 0,01$) (Mandal, 2008).

1.4.2. Jakość związku małżeńskiego – wyniki badań

Badania polskie (Plopa, 2005) sugerują, że zasadniczo wiek i staż małżeński nie różnicują poziomu odczuwanej satysfakcji z małżeństwa. Wiek okazał się istotny statystycznie tylko dla jednego wymiaru satysfakcji z małżeństwa – samorealizacji, która była wyższa u kobiet powyżej 46 roku życia i mężczyzn między 31 a 45 rokiem życia w porównaniu do osób młodszych, do 30 roku życia. Podobnie staż małżeński różnicował jedynie wyniki dla wymiaru „samorealizacja”, ale już tylko dla kobiet. Żony ze stażem powyżej 5 lat cechował istotnie wyższy poziom „samorealizacji” niż kobiety krócej pozostające w związku małżeńskim. Przekonanie o możliwości samorealizacji w związku wzrasta z wiekiem, jednak należy zaznaczyć, że jest to przyrost stosunkowo niewielki.

Poziom wykształcenia okazał się nieistotny dla odczuwanej przez małżonków satysfakcji z małżeństwa. Jedyny wyjątek stanowiły żony z wykształceniem podstawowym, które lokowały się istotnie i znacznie wyżej na wymiarze „samorealizacji” niż kobiety posiadające wykształcenie wyższe.

Poziom standardu materialnego związku wyraźnie różnicuje ocenę satysfakcji z małżeństwa (Plopa, 2005). Różnica ta jest szczególnie wyraźna u kobiet – żony oceniające swój standard materialny jako niski, w porównaniu z tymi które oceniają go jako bardzo dobry, dobry czy średni, charakteryzują się znacznie i istotnie statystycznie mniejszą satysfakcją ze swojego małżeństwa (zarówno na poziomie oceny globalnej jak i wszystkich wymiarów KDM-2). Podobną różnicę można zaobserwować u mężczyzn – mężowie oceniający swój standard materialny jako bardzo dobry lub dobry, w porównaniu z tymi którzy oceniają go niżej, charakteryzują się istotnie statystycznie większą satysfakcją ze swojego małżeństwa (różnica jest największa dla wymiaru „intymność” w KDM-2).

Liczba posiadanych dzieci nie różnicuje kobiet pod względem odczuwanej satysfakcji z małżeństwa. Różnice pojawiają się dla mężczyzn – ojcowie posiadający tylko jedno dziecko w porównaniu z tymi, którzy posiadają troje i więcej potomstwa, odczuwają istotnie statystycznie wyższy poziom intymności i podobieństwa w związku (Plopa, 2005). Zarówno żony jak i mężowie, którzy oceniają relacje z własną matką jako dobre bądź bardzo dobre odczuwają statystycznie istotnie wyższą satysfakcję ze swojego małżeństwa w porównaniu do osób charakteryzujących się złymi relacjami z matką. Różnica ta jest szczególnie zauważalna dla relacji matka – córka. Podobna różnica nie występuje w przypadku jakości relacji z ojcem.

Płeć małżonka jest ważną zmienną różnicującą poziom satysfakcji z małżeństwa (Plopa, 2004). Badania Mieczysława Plopy (2005) pokazują, że mężowie odczuwają zdecydowanie większą, istotną statystycznie satysfakcję z małżeństwa w porównaniu do żon. Różnica ta zaznacza się we wszystkich czterech wymiarach Kwestionariusza Dobranego Małżeństwa (KDM-2), najsilniej zaś dla wymiarów: samorealizacja ($t = 3,74$), intymność ($t = 2,79$) oraz dla wyniku ogólnego ($t = 3,36$).

Mężowie, w porównaniu z żonami, różnią się także poziomem satysfakcji z małżeństwa ze względu na staż związku małżeńskiego (Plopa, 2005), przy czym dla związków trwających powyżej 21 lat różnice te zacierają się (nie są istotne statystycznie). Mężowie, których małżeństwa trwają do 4 lat lub od 5 do 20 lat, charakteryzują się statystycznie istotnie wyższą ogólną satysfakcją ze związku niż ich żony. Żony, których staż małżeński wynosi mniej niż 4 lata, w porównaniu do swoich mężów, odczuwają niższą intymność oraz poziom samorealizacji w związku ($p < 0,02$). Mężowie, których staż małżeński wynosi od 5 do 20 lat, w porównaniu ze swoimi żonami, odczuwają mniejsze rozczarowanie małżeństwem ($p < 0,01$). Niższy poziom odczuwanej samorealizacji, a także intymności u kobiet na początku małżeństwa może wynikać z konfliktu między oczekiwaniami a nowymi doświadczeniami w roli gospodyni domowej, matki i żony.

Tianyuan Li i Helene H. Fung (2011) zwracają uwagę, że na przestrzeni czasu trwania małżeństwa małżonkowie mogą mieć różne cele do zrealizowania. Autorki te uważają, że młode stażem pary koncentrują się na celach związanych z rozwojem osobistym, w późniejszych latach ważniejsze są cele instrumentalne, a pod koniec życia – cele towarzyskie. Argumentują, że stopień realizacji tych priorytetowych celów przekłada się na zadowolenie z małżeństwa. Zarazem przyznają, że niektóre czynniki związane z wartościami kulturowymi mogą wpływać na wybór priorytetów, zaś takie zmienne jak wzorce komunikacji małżeńskiej, rozwiązywania problemów, mogą ułatwiać lub utrudniać osiągnięcie celów.

Małżonkowie zadowoleni a niezadowoleni ze związku różnią się między sobą w zakresie preferowanych stylów radzenia sobie ze stresem (mierzonych CISS – Endler i Parker, adaptacja polska: Szczepaniak i inni, 1996, 2005; por. Plopa, 2004, 2005). Różnice te są szczególnie wyraźne dla mężczyzn. Zadowoleni ze swoich związków mężowie statystycznie istotnie częściej niż niezadowoleni wybierają styl zadaniowy radzenia sobie ze stresem i strategię poszukiwania kontaktów, zaś istotnie rzadziej wybierają styl emocjonalny i polegający na odwracaniu uwagi. Kobiety niezadowolone ze swojego

małżeństwa, w porównaniu z zadowolonymi, preferują styl skoncentrowany na emocjach podczas radzenia sobie ze stresem ($p < 0,01$).

Poziom doświadczanego stresu jest istotnie statystycznie wyższy u małżeństw – zarówno żon jak i mężów – charakteryzujących się niską satysfakcją ze związku, w porównaniu do par zadowolonych z małżeństwa (Plopa, 2005). Mężowie oraz żony ze związków niezadowolonych, w porównaniu z tymi ze związków zadowolonych, miały statystycznie istotnie wyższy poziom: poczucia przemęczenia, zamartwiania się, napięcia psychicznego, braku radości z życia, odczuwania presji, przeciążenia (mierzone „Kwestionariuszem Percepcji Stresu” S. Levensteina w adaptacji M. Plopy).

Istotne statystycznie różnice między mężczyznami i kobietami ze związków zadowolonych a niezadowolonych występują w zakresie wymiarów osobowości (mierzonych narzędziem NEO-FFI). W porównaniu do osób odczuwających wysoką satysfakcję ze swoich związków poziom neurotyzmu jest istotnie wyższy, zaś ekstrawersji, ugodowości i sumienności istotnie niższy zarówno u mężczyzn jak i kobiet niezadowolonych ze swoich małżeństw (Plopa, 2005). Brak różnic występuje tylko dla wymiaru osobowości – otwartość.

Magdalena Błażek oraz Maria Kaźmierczak (2012) na próbie 120 par małżeńskich sprawdzały powiązania między jakością związku małżeńskiego (KDM-II; Plopa, Rostowski, 2005) a cechami osobowości (Polska Lista Przymiotnikowa; PLP; Szarota, 1995) i wyznawanym systemem wartości (PVQ; Schwartz i inni, 2001). Zarówno dla żon jak i mężów ich cechy osobowości istotnie statystycznie korelowały z różnymi wyznawanymi wartościami, np. ugodowość pozytywnie z konformizmem, tradycją, życzliwością, uniwersalizmem i bezpieczeństwem, zaś ekstrawersja pozytywnie z kierowaniem sobą, stymulacją, hedonizmem, osiągnięciami i władzą (por. Ciecuch, 2013). Satysfakcja kobiet z małżeństwa była powiązana z wielkością różnic między mężem a żoną w wyznawanych wartościach. Wraz ze wzrostem tych różnic, niższe było u kobiet zadowolenie ze związku, szczególnie w obszarze intymności, samorealizacji i rozczarowania. Analogiczną zależność stwierdzono także dla mężczyzn – im większe różnice między małżonkami w wyznawanym systemie wartości tym niższa była raportowana przez mężczyzn jakość związku, szczególnie w obszarze podobieństwa. Dodatkowo tylko dla mężczyzn im wyższa była korelacja profilu cech osobowości małżonków tym wyższe było zadowolenie ze związku, ale jak zauważają same autorki (Błażek, Kaźmierczak, 2012) możliwe, że za efekt ten odpowiadała tak naprawdę zgodność systemów wartości.

Magdalena Błażek, Maria Kaźmierczak, Beata Pastwa-Wojciechowska i Aleksandra Lewandowska-Walter (2012) zajmowały się zagadnieniem funkcjonowania kobiet i mężczyzn w sytuacji, kiedy związek małżeński się rozpada, para jest w trakcie rozwodu. W badanej populacji częściej kobiety ($N = 76$) niż mężczyźni ($N = 44$, $\chi^2 = 16$, $p < 0,01$) składały pozew rozwodowy, winiąc za rozwód mężów, którzy w ich ocenie nie starają się utrzymać małżeństwa. Autorki badania tłumaczą tę sytuację, powołując się na ustalenia Scotta J. South i Glenny Spitze, (1994), presją wywieraną na żony, przez m.in. inne kobiety, do wypełniania ich społecznej roli, która ma polegać m.in. na „trosce o emocjonalną atmosferę w rodzinie i ‘porządkowanie relacji’” (Błażek i inni, 2012, s. 73). Im krócej trwał okres narzeczeństwa, a także samego małżeństwa, tym niższa była ocena jakości rozpadającego się małżeństwa u obojga małżonków. Żony gorzej niż mężowie oceniały swój rozpadający się związek, jak i małżeństwo swoich rodziców. Autorki tłumaczą tę sytuację, powołując się na wyniki badań Marii Kaźmierczak (2005), wyższymi oczekiwaniami kobiet wobec małżeństwa w zakresie zaspakajania potrzeb emocjonalnych i intymności. Trwający proces rozwodowy prawdopodobnie przyczynił się do prezentowania przez kobiety większej sztywności w myśleniu i postawach oraz poczucia samotności, a u mężczyzn poczucia utraty kontroli oraz obniżenia samooceny.

Jak ustaliła Maria Kaźmierczak (2013) istotnym predyktorem satysfakcji ze związku narzeczeńskiego i małżeńskiego jest postrzegana empatia partnera (szczególnie mężczyzny). Pary bardziej zadowolone ze związku cechowały się istotnie większą postrzeganą empatią. Dokładniej - wyższym jej natężeniem i większą zgodnością w tym zakresie między partnerami. Wystąpiła też różnica ze względu na płeć - kobiety były postrzegane jako bardziej empatyczne niż mężczyźni.

Zagadnienie związków samooceny kobiet i poczucia szczęścia małżeńskiego badała Anna Siudem (2005). Zbadała 60 zamężnych kobiet, o stażu małżeńskim od 4-9 lat. Wykorzystała własne narzędzie: Kwestionariusz Twoja Samoocena – Życie Osobiste, Zestaw na Samorealizację, który utrzymany jest w teorii Masłowa i mierzy stopień niespełnienia potrzeb oraz Kwestionariusz Szczęścia Małżeńskiego (Pospiszyl, 2002). Szczęście małżeńskie istotnie statystycznie korelowało jedynie z samooceną ($r = 0,31$), zaś samoocena ze szczęściem małżeńskim, potrzebą poszanowania ($r = -0,27$) i samorealizacji ($r = -0,35$). Potrzeba miłości i przynależności były zaspakajane na podobnym poziomie, niezależnie od poziomu szczęścia w małżeństwie. Kobiety zadowolone z małżeństwa, w porównaniu do tych niezadowolonych, były zadowolone także z pracy zawodowej, która dostarczała

im możliwości rozwoju i utrzymania odpowiedniej pozycji społecznej. Za ważny cel życiowy stawiały sobie wychowanie dzieci oraz „bycie kochanymi” (Siudem, 2005, s. 56). Natomiast kobiety nieszczęśliwe w małżeństwie, w porównaniu z tymi szczęśliwymi, na pierwszym miejscu stawiały potrzebę poczucia bezpieczeństwa. Praca zawodowa nie dostarczała im innych gratyfikacji niż pieniężna, czuły się nadmiernie obciążone łąčeniem obowiązków zawodowych i domowych, niezaspokojona była potrzeba niezależności.

Annette J. Towler, Alice F. Stuhlmacher (2013) badały na grupie 209 kobiet model, który zakładał, że styl przywiązania w związku (dwa wymiary: natężenie lęku i unikanie; por. Brennan i inni, 1998), jest związany z jakością i spójnością bliskiego związku (por. Busby i inni, 1995) oraz jakością relacji z przełożonym w pracy (por. Scandura, Graen, 1984), te zaś czynniki z kolei są związane z zadowoleniem z pracy, ilością konfliktów w pracy (por. Spector, Jex, 1998) i zgłaszanymi dolegliwościami fizycznymi. Autorki ustaliły, że kobiety z unikającym stylem przywiązania miały nie tylko niższe poczucie spójności i zadowolenia ze związku, ale też gorsze relacje z przełożonymi. Z kolei kobiety w udanych bliskich związkach (w tym niski lęk i unikanie) były bardziej zadowolone ze swojej pracy, doświadczały też mniej konfliktów oraz zgłaszały mniej dolegliwości fizycznych. Autorki badania uważają, że na jakość życia kobiet ma wpływ związek między relacjami społecznymi w małżeństwie a w pracy.

Związki między jakością życia małżeńskiego (PFB; Hahlweg, 1979), wsparciem społecznym (F-Soz-U K-14; Fydrich, Sommer, Tydecks, Brähler, 2009), satysfakcją z życia (FLZ; Fahrenberg, Myrtek, Schumacher, Brähler, 2000) a stylem przywiązania małżonków (BFPE; Höger, Buschkämper, 2002, 2008), lękiem przed odrzuceniem (BFPE-FoR), otwartością w małżeństwie (BFPE-RfSD) i potrzebą bycia otoczonym opieką (BFPE-NfC) analizowali na niemieckiej próbie 1509 osób Katja Petrowski, Hendrik Berth, Sören Paul, Gesine Grande, Yve Stöbel-Richter i Elmar Brähler (2010). Uzyskane wyniki wskazują, że wszystkie wymienione zmienne istotnie statystycznie korelują ze sobą. Osoby o bezpiecznym stylu przywiązania małżeńskiego, zgłaszają wyższy poziom zadowolenia ze związku, doświadczają większego wsparcia ze strony partnera, są bardziej zadowolone z życia – szczególnie w obszarze życia rodzinnego i seksualnego.

Zależności między spostrzeganą jakością związku małżeńskiego, jego spójnością (j. ang. cohesion) oraz stylami przywiązania badały Maria Kaźmierczak i Magdalena Błażek (2015). Wykorzystały one komputerową metodę Testu Systemu Rodzinnego

(j. ang. The Family System Test; FAST) opisaną przez Thomasa M. Gehringa, Marianne Debry i Petera K. Smitha (2001), w polskiej adaptacji Aleksandry Lewandowskiej-Walter (2009). Badaniem objęły 222 osób będących w związku małżeńskim, w tym 111 kobiet. Kobiety w porównaniu z mężczyznami były mniej zadowolone ze swojego małżeństwa, ale spostrzegały je jako bardziej spójne. Także u pań im wyższa była spostrzegana spójność w związku, tym wyższe było zadowolenie z niego. Analogiczna relacja występowała także u mężczyzn. Dodatkowo tylko u mężczyzn im wyższa była spostrzegana spójność małżeństwa, tym styl przywiązania w małżeństwie był bardziej bezpieczny, mniej ambiwalentny i unikający.

1.4.3. Seksizm a bliskie związki

Badania Mercedes Durán, Miguela Moya i Jesúa L. Megías (2011) pokazały, że poziom życzliwego seksizmu u badanych studentów (ASI BS) różnicuje ocenę praw i obowiązków „przysługujących” małżonkom. Co więcej respondenci w grupie eksperymentalnej, gdzie do opisu męża dodano informacje sugerujące jego wysoki seksizm życzliwy, wyżej oceniali jego „małżeńskie prawa” (szczególnie w kontekście seksu, w tym wymuszonego), a jej obowiązki, niż badani z opisem męża pozbawionym informacji o seksizmie. Ta zależność była szczególnie silna, kiedy także osoba badana miała wyższy poziom seksizmu życzliwego.

Ruth Gaunt (2013) ustaliła, że poziom ambiwalentnego seksizmu koreluje z oceną kobiet i mężczyzn w rolach stereotypowo zgodnych i niezgodnych z płcią. Poziom wrogiego seksizmu wobec kobiet (ASI HS) był negatywnie skorelowany z oceną kobiety, która przedkłada pracę nad opieką nad dziećmi („łamającą” rolę). Poziom życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI BS) był pozytywnie skorelowany z oceną kobiety, która koncentruje się na opiece nad dziećmi („zgodną” z rolą). W przypadku mężczyzny, który przedkłada opiekę nad dziećmi nad pracę („łamającego” rolę) to stosunek do niego był pozytywnie skorelowany z wrogim seksizmem wobec mężczyzn (AMI HM), zaś negatywnie z życzliwym (AMI BM).

Nina Waddell, Chris G. Sibley i Danny Osborne (2018) w badaniu obejmującym 12948 respondentów z Nowej Zelandii ustalili, że bycie w poważnym romantycznym związku jest silniej powiązane z ogólnym zadowoleniem z życia u osób z wysokim niż niskim seksizmem życzliwym. Dokładnie odwrotna relacja zachodziła zaś dla seksizmu wrogiego.

Badaczka Oksana Yakushko (2005) chciała sprawdzić relacje między seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet i mężczyzn a jakością bliskich relacji oraz dodatkowymi zmiennymi jak stabilność finansowa czy religijność. Badaczka oczekiwała, że kobiety po latach komunistycznej „unifikacji” będą skłonne eksponować swoją kobiecość korzystając z wzorców zachodnioeuropejskich. Ponadto twierdziła, że upadek komunizmu, który ideowo głosił równość mężczyzn i kobiet, spowodował powrót do patriarchalnego modelu, gdzie mężczyzna ma zarabiać, zaś żona opiekować się domem. Badaniem została objęta dość specyficzna populacja młodych Ukraińców (N=163), w większości studentów lub pracowników dużych firm, biegle władających językiem angielskim; 40% zadeklarowało, że nie są w związku, 45% określiło się jako randkujący, 14% zamężne/żonaci. Respondenci wypełniali skale Ambiwalentnego Seksizmu ASI (Glick, Fiske, 1996; seksizm wrogi wobec kobiet-HS, życzliwy-BM) i AMI (Glick, Fiske, 1999; seksizm wrogi wobec mężczyzn-HM, życzliwy-BM), a także Skalę Lęku przed Bliskością (ang. *The Fear-of-Intimacy Scale*; FIS; Descutner i Thelen, 1991) oraz Skalę Doświadczeń w Bliskim Związku (ang. *The Experiences in Close Relationships Scale*; ECR; Brennan i inni, 1998; podskale: unikanie-AV i lęk-AN).

Kobiety uzyskały istotnie wyższe wyniki niż mężczyźni dla BS i HM (Yakushko, 2005). Zanotowano brak różnic między płciami dla HS i BM. Dodatkowe zmienne: poziom edukacji różnicował wyniki dla BS, HS i HM, religijność dla HS i HM, pewność swojej pracy dla HS. Takie zmienne jak: wiek (ale tutaj rozpiętość była bardzo mała), rodzaj związku lub bez związku, posiadanie wystarczającej ilości pieniędzy nie różnicował wyników dla seksizmu ambiwalentnego. Dla kobiet: HS dodatnio, ale słabo korelował z lękiem przed bliskością (*FIS total score*), zaś HS, BS, HS i HM umiarkowanie dodatnio korelowały z ECR AN (lękiem w związku), HS, HM i BM korelował dodatnio z lękiem w związku tylko i wyłącznie dla kobiet. Dla mężczyzn: wysokie wyniki dla HS, HM i BM pozytywna korelacja z lękiem przed bliskością, BS korelował ujemnie z unikaniem w związku (ECR AV), HS korelował dodatnio z unikaniem w związku, BS korelował dodatnio z lękiem w związku (ECR AN).

Zarówno kobiety jak i mężczyźni wysoce popierali seksistowskie przekonania, zarówno wrogie jak i życzliwe czy to dotyczące kobiet czy też mężczyzn (Yakushko, 2005). Dla kobiet wysoki poziom zarówno seksizmu wrogiego jak i życzliwego niekorzystnie (ujemnie) korelował z jakością związku (szczególnie w obszarze zwiększonego lęku). Mężczyźni, którzy popierali wrogi seksizm wobec kobiet, czy wrogie

lub życzliwe uprzedzenia wobec mężczyzn, mieli większą tendencję do unikania bliskości w związku. Co ciekawe mężczyźni, którzy przejawiali wysoki seksizm życzliwy wobec kobiet mieli niższą tendencję do unikania w związku, ale jednocześnie odczuwali silniejszy lęk w związku. Poważnym ograniczeniem dla generalizowania uzyskanych wyników badania było wykorzystanie mało reprezentatywnej dla ogółu społeczeństwa grupy badanych.

Autorzy Joshua Hart, Peter Glick i Rachel E. Dinero (2013) przeprowadzili badanie i jego replikację na 502 kobietach, aby określić jak romantyczny styl przywiązania jest powiązany z ambiwalentnym seksizmem u kobiet wobec mężczyzn (AMI). Wyniki wskazywały, że u kobiet niepokój związany z przywiązaniem w związku (lęk) przewiduje wyższy zarówno wrogi (HM) jak i życzliwy (BM) seksizm wobec mężczyzn. Unikanie przywiązania w związku u kobiet przewidywało wyższą wrogość i niższy seksizm życzliwy wobec mężczyzn. Poziom wyznawanego romantyzmu był mediatorem dla wpływu na seksizm życzliwy, zaś poziom zaufania był mediatorem dla wpływu na seksizm wrogi wobec mężczyzn. Autorzy konkludują, że lepsze zrozumienie seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn u kobiet pozostających w romantycznych związkach może pomóc w rozwoju terapii małżeńskiej.

Liora Hoffman (2007) przeprowadziła badania nad młodymi kobietami, studentkami (N = 38) zaangażowanymi w romantyczny związek. Interesowały ją zależności między seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet (szczególnie życzliwym) a orientacją seksualną, identyfikacją płciową (PAQ; Spence i Helmreich, 1978), poczuciem, że należą się specjalne względy i idealnym poziomem intymności w związku. Lesbijki charakteryzowały się niższym seksizmem życzliwym niż kobiety heteroseksualne. Kobiety, które deklarowały dużo cech stereotypowo męskich („męskie kobiety”) charakteryzowały się istotnie wyższym seksizmem zarówno wrogim ($r = 0,37$) jak i życzliwym ($r = 0,34$), niż te które zgłaszały niewiele cech stereotypowo męskich. Zaś poziom „kobiecości” nie korelował istotnie z HS ani BS. Kobiety, które raportowały wysoki BS miały także wysokie, narcystyczne poczucie, że należą się im specjalne względy ($r = 0,47$), zaś korelacja ze zdrowym poczuciem, iż należą się im specjalne względy była nieistotna statystycznie. Kobiety, które raportowały wysoki BS, deklarowały również taki idealny poziom intymności, gdzie „ja” i „inni” bardziej zachodziły na siebie ($r = 0,34$, $p < 0.05$). Ze względu na niewielką grupę osób badanych praca ma charakter wstępny.

Peter Glick, Nuray Sakalli-Ugurlu, Maria C. Ferreira i Marcos A. de Souza (2002), na podstawie badań przeprowadzonych w Brazylii (212 kobiet, 182 mężczyzn) i Turcji (421 kobiet, 436 mężczyzn), odkryli, że dla mężczyzn i kobiet popieranie seksistowskich przekonań (ASI-HS i BS) pozwala przewidywać ich postawy wobec przemocy wobec kobiet (żon). Jednak gdy kontrolowano udział HS w BS i BS w HS, okazało się, że jedynie HS przewiduje postawy, które legitymizują stosowanie przemocy w związku; HS lepiej przewidywał te postawy dla mężczyzn. Autorzy konkludują, że BS nie chroni kobiet przed postawami legitymizującymi przemoc, szczególnie gdy kobiety spostrzegane są jako te, które podważają autorytet męża i wyłamują się z konwencyonalnych ról płciowych.

Beth K. Jaworski i Eileen L. Zurbriggen (2007) opisały korelaty ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI) i różnych wymiarów seksualności, koncentrując się na: akceptacji mitu o gwałcie (RMA; Burt, 1980), doświadczeniach seksualnych, pociągu do agresji seksualnej, antagonistycznych przekonaniach seksualnych, stosowaniu antykoncepcji, wieku inicjacji seksualnej. Akceptacja mitu o gwałcie jak i antagonistyczne przekonania seksualne istotnie, umiarkowanie dodatnio korelowały zarówno z HS jak i BS, dla kobiet i mężczyzn. Dla mężczyzn HS i BS nie korelowały istotnie z aktualną agresją seksualną, ale korelowały z agresją wyobrażeniową (HS $r = 0,21$, BS $r = 0,18$). Dla kobiet BS korelował dodatnio z wiktyimizacją ($r = 0,19$), zaś HS z: wiktyimizacją ($r = 0,16$), popełnieniem czynu karalnego ($r = 0,17$) i wyobrażeniową agresją seksualną ($r = 0,19$). Dla kobiet HS i BS nie korelowały istotnie z bezpiecznym seksem czy seksem przygodnym. Dla mężczyzn zarówno HS ($r = 0,25$) jak i BS ($r = 0,22$) korelowały istotnie dodatnio z seksem przygodnym; zaś BS negatywnie korelował ($r = -0,36$) z bezpiecznym seksem.

Matthew D. Hammond i Nickola C. Overall (2017), odwołując się do teorii ambiwalentnego seksizmu (Glick i Fiske, 1996), uważają, że wrogi seksizm u mężczyzn powiązany jest z agresywnymi poglądami i zachowaniami, które utrudniają zaspokojenie podstawowych potrzeb w związku intymnym. Z kolei życzliwy seksizm działa na rzecz równoważenia kosztów wrogich zachowań, przez promowanie zachowań opiekuńczych, ale te z kolei też zwiększają wpływ mężczyzn i ich satysfakcję ze związku. Kobiety popierają życzliwy seksizm, ponieważ obiecuje im bezpieczeństwo w związku. Jednak to mężczyźni zyskują więcej dzięki życzliwemu seksizmowi – wspiera on realizację ich celów. Nakłada zaś na kobiety dodatkowe koszty – obiecując bezpieczeństwo, ale „za coś”, zwiększając zależność od mężczyzn i obniżając poczucie własnych kompetencji. Autorzy uważają też (Hammond i Overall, 2017), że wysoki seksizm życzliwy u kobiet czyni je bardziej

podatne na zranienie w sytuacji kryzysu w związku. Konkludują, że choć pozornie seksizm życzliwy niesie pozytywne efekty dla jakości związku, to w praktyce może stanowić przeszkodę dla osiągnięcia równości płci.

Przeprowadzone w dziewięciu krajach badania (Eastwick i in., 2006; por. Lee i inni, 2010) wskazują na wyraźną tendencję: wraz ze wzrostem popierania przekonań seksistowskich wobec kobiet i mężczyzn (ASI i AMI; por. Glick, Fiske, 1996, 1999) wzrasta preferencja mężczyzn do młodszych od nich kobiet, które mają dobrze opanowane „domowe” umiejętności, zaś u kobiet wzrasta preferencja do starszych od nich mężczyzn, którzy posiadają umiejętności, które mogą przełożyć się na wyższe zarobki. Autorzy badań wiążą więc wysokie wyniki na skali seksizmu z popieraniem tradycyjnej ideologii rodzajowej (ang. *traditional gender ideology*; por. teoria ról społecznych, Eagly, Wood, Diekman, 2000).

Zhixia Chen, Susan T. Fiske, Tiane L. Lee (2009) sprawdzali czy poziom ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI) będzie przewidywał przekonania na temat wyboru partnera/ki oraz związane z władzą i rolami płciowymi popierane norm w małżeństwie. Badanie przeprowadzono w Chinach (N = 552) i Stanach Zjednoczonych (N = 252) na studentach, którzy nie byli w związku małżeńskim. Mężczyźni i Chińczycy najbardziej popierali seksizm wrogi, zaś Chinki w większym stopniu niż Amerykanki akceptowały seksizm życzliwy. Chińczycy – zarówno kobiety jak i mężczyźni – poszukiwali partnerów zorientowanych na środowisko domowe; mężczyzn, którzy zapewnią utrzymanie, kobiet które zajmą się domem. Amerykanie zaś preferowali partnerów liczących się z uczuciami drugiej strony i szanujących ich; ale też mężczyźni szukali kobiet atrakcyjnych. Pomimo różnic między płciami i kulturami ogólne wyniki wskazywały, że poziom seksizmu życzliwego jest powiązany z preferencjami w wyborze partnera/ki – im wyższy, tym bardziej mężczyźni szukają kobiet uległych, nastawionych na opiekę nad domem (efekt mniejszy u Amerykanów niż Chińczyków), zaś kobiety szukają mężczyzn dominujących, mogących zapewnić dobry byt. Seksizm wrogi pomaga przewidywać popierane normy w małżeństwie – gdy jest wysoki to np. mężczyzna jest wskazywany jako podejmujący decyzje w rodzinie, zaś żona powinna opiekować się domem i wspierać męża, nawet kosztem jej kariery (należy przy tym pamiętać, że to badanie na studentach nie będących w małżeństwie, więc pokazuje ich oczekiwania co do małżeństwa).

W kulturze i mediach obecny jest wzorzec zachowań szarmanckich, dżentelmeńskich wobec kobiet. Fenomenowi temu przyglądali się G. Tendayi Viki,

Dominic Abrams i Paul Hutchison (2003), którzy sugerują, że paternalistyczna rycerskość (szarmanckość) odnosi się do postaw wobec kobiet, które zarazem nakazują być uprzejmym i szanować kobiety, ale jednocześnie nakładają ograniczenia na to jakie zachowania kobiet w związkach są odpowiednie. Zgodnie z ich przewidywaniami seksizm życzliwy wobec kobiet (ale już nie seksizm wrogi czy płęć respondenta) był istotnie statystycznie powiązany z poziomem paternalistycznej rycerskości ($\beta = 0,36$) mierzonej Skalą Paternalistycznej Rycerskości (*Paternalistic Chivalry Scale*; Viki i inni., 2003).

Analizę zagadnienia podziału obowiązków domowych przez partnerów, w kontekście zadowolenia z niego, uznania go za sprawiedliwy, poziomu ambiwalentnego seksizmu partnerów i wiary w „naturalność” różnic między płciami przeprowadziły w Portugalii Gabriell Poeschl z współpracowniczkami (2006). Respondenci oceniali na 10 punktowej skali, kto zazwyczaj, w większym stopniu odpowiada za dany obowiązek domowy (lista 30 obowiązków). Badani dokonywali oceny dla jednej z trzech sytuacji – porównanie: mąż a żona, mąż a pomoc domowa, żona a pomoc domowa. Poeschl i współpracowniczki (2006) ustaliły, że zarówno kobiety jak i mężczyźni silnie wierzyli, że „naturalne” różnice między płciami istnieją (średnia 5,1 dla skali 1÷7). Zarówno mężczyźni jak i kobiety dokonali tradycyjnego, stereotypowego podziału obowiązków domowych – jednak to mężczyźni byli bardziej zadowoleni z tradycyjnego podziału obowiązku niż kobiety, wyższy był u nich także poziom seksizmu wrogiego i życzliwego. Autorki badania sugerują, aby to kobiety wyszły z inicjatywą zmian w podziale obowiązków domowych – mężczyźni są bowiem zadowoleni ze statusu quo. Wydaje się to jednak trudne, jak konkludują badaczki, ponieważ mężatki w porównaniu z osobami niezamężnymi czy rozwiedzionymi, charakteryzował wyższy poziom seksizmu życzliwego, a także w porównaniu do kobiet niezamężnych były bardziej skłonne usprawiedliwiać nierówny, tradycyjny podział obowiązków domowych. Co więcej, dla porównania „mąż – pomoc domowa” mężczyźni przejawiali istotnie niższy seksizm życzliwy niż dla porównania „mąż – żona”, zaś kobiety odwrotnie – przejawiały zdecydowanie wyższy seksizm życzliwy dla porównania „mąż – pomoc domowa” niż „mąż – żona”. Poeschl i inne (2006) konkludują, że kobiety które mogły uważać, że ich tradycyjna rola opiekunek domu jest zagrożona (tutaj – przez pomoc domową), wyrażały wyższą akceptację tradycyjnego i pozytywnego obrazu kobiety (seksizmu życzliwego) – niejako „broniły go”, tym samym potwierdzając, że tradycyjna, stereotypowo przypisywana im rola jest dla nich ważna i nie chcą jej stracić.

Matthew D. Hammond i Nickola C. Overall (2014) przeprowadzili podłużne badanie trwające jeden rok na heteroseksualnych parach ($N = 88$), aby sprawdzić czy popieranie przez kobiety-partnerki życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI BS) będzie zwiększać ich chęć do zerwania z partnerem, kiedy okaże się, że odbiega on od ich ideału partnera. Niektóre stwierdzenia życzliwego seksizmu wobec kobiet dotyczą też mężczyzn, np. że kobiety powinny być wychwalane przez swoich mężczyzn. Wyniki wskazywały, że im większa rozbieżność między oczekiwaniami (ideałem) a obecnym partnerem tym większa chęć do zakończenia związku, ale efekt ten był silniejszy u kobiet, które popierały seksizm życzliwy wobec kobiet (ASI BS). Także partnerzy kobiet które popierały życzliwy seksizm byli bardziej skłonni zakończyć związek. Autorzy komentując uzyskany wynik stwierdzają, że wysoki seksizm życzliwy u kobiet (ASI BS) może osłabiać stabilność związku.

1.5. Podsumowanie

Seksizm jest obecny w życiu społecznym zarówno w swojej tradycyjnej formie, tj. popieraniu tradycyjnego rozdziału ról kobiecych i męskich, odmiennym traktowaniu kobiet i mężczyzn, akceptowaniu stereotypów mówiących o niższych kompetencjach kobiet, jak i współczesnej, bardziej subtelnej formie, tj. zaprzeczaniu istnienia dyskryminacji płciowej, antagonizmowi skierowanemu przeciw żądaniom wysuwanych przez kobiety, braku wsparcia dla projektów stworzonych, aby pomóc kobietom (Swim i in., 1995). Niektórzy autorzy (Glick, Fiske, 1996, 1999) uważają, że seksizm oprócz komponentu wrogiego zawiera także komponent życzliwy. Seksizm życzliwy ma odzwierciedlać pozytywne uczucia, wobec kobiet które realizują stereotypowo kobiece, pozytywne role i zachowania, np. prospołeczne czy dotyczące intymności – przy czym, sam seksizm życzliwy nie jest pozytywnym fenomenem, gdyż przyczynia się do usprawiedliwiania męskiej dominacji (por. Jost, Banaji, 1994). Na możliwość nieświadomej aktywizacji stereotypów płciowych i uprzedzeń zwraca uwagę ukryty seksizm (por. Rudman, 2004, Greenwald i in., 1998).

Zagadnienia związane z naturą relacji kobiet i mężczyzn oraz z seksizmem, są nieodzownie wpisane także w obszar małżeństwa, w tym jakości związku małżeńskiego. Oprócz zakładanego związku seksizmu z jakością związku małżeńskiego, można wyróżnić także inne istotne dla powodzenia małżeństwa zmienne (por. Płopa, 2004, 2005), np.: styl radzenia sobie ze stresem, samoocenę, styl przywiązania małżonków.

Można przypuszczać, że relacja poziomu seksizmu u małżonków a odczuwanej jakości związku małżeńskiego, nie ma wyłącznie charakteru prostej zależności: im wyższy seksizm tym niższa jakość relacji. Istotne są także oczekiwania każdej ze stron co do charakteru związku, które odzwierciedla m.in. poziom seksizmu każdego z małżonków. Im większe dopasowanie małżonków ze względu na poziom seksizmu, tym słabszy, prosty związek seksizmu z odczuwaną jakością małżeństwa. Zakłada się przy tym, że wysoki poziom seksizmu sam w sobie prowadzi do deterioracji ważnych dla jakości związku i zadowolenia z życia obszarów – szczególnie u kobiet. Reasumując, ideologia seksistowska (paternalistyczna) jest korzystna dla mężczyzn/mężów, a prowadzi do marginalizacji kobiet/żon, jednocześnie ofiaruje kobietom „atrakcyjną” formę „zadośćuczynienia” w postaci życzliwych form seksizmu.

II. Problem i metoda badań własnych

Płeć jest fenomenem – co najmniej biologicznym, psychologicznym i społecznym. Związki kobiet i mężczyzn na przestrzeni dziejów były konieczne, aby wykarmić i wychować kolejne pokolenia. Kobieta i mężczyzna byli niejako na siebie „skazani”, zmuszeni współpracować, współgzystować. W takich relacjach występowała intymność i życzliwość, ale też aspekt władzy – wrogość. Związek małżeński mężczyzny i kobiety cechuje się dużą intensywnością kontaktu oraz ma istotne znaczenie dla każdego z małżonków. Można więc przypuszczać, że w małżeństwie będą ujawniać się przekonania związane z płcią, a ich poziom oraz poziom dopasowania się małżonków pod ich względem, może różnicować odczuwane zadowolenie z małżeństwa.

Chcąc zbadać czy poziom uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) różnicuje odczuwaną jakość związku małżeńskiego postawiono sześć pytań badawczych oraz sformułowano towarzyszące im hipotezy badawcze. Hipotezy te zakładają, że poziom seksizmu różnicuje odczuwaną jakość związku małżeńskiego. Opracowano plan empirycznej weryfikacji hipotez, modele badawcze, zdefiniowano istotne dla obszaru badań zmienne, zaadaptowano narzędzia badawcze, określono próbę badawczą, procedurę, metody statystycznej analizy oraz przygotowano się do interpretacji uzyskanych wyników w kontekście wykorzystywanej teorii psychologicznej.

2.1. Cel i pytania badawcze

Celem badań jest próba ustalenia czy i jak poziom uprzedzeń związanych z płcią różnicuje odczuwaną jakość związku małżeńskiego.

Praca koncentruje się na analizie związków różnych form uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) z poziomem postrzeganej jakości związku małżeńskiego, szczególnie w kontekście odczuwanej przez małżonków: intymności, rozczarowania, samorealizacji, podobieństwa, zgodności, spójności, satysfakcji małżeńskiej i ekspresji emocjonalnej w małżeństwie.

Pytania, na które starają się odpowiedzieć przedstawione w tej pracy badania są następujące:

1. Czy istnieje związek między poziomem uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmem) a odczuwaną przez małżonków jakością związku małżeńskiego?
2. Czy istnieje związek między różnymi formami uprzedzeń ze względu na płeć?
3. Czy istnieje związek pomiędzy poziomem uprzedzeń ze względu na płeć u męża a żony?
4. Czy istnieje związek między innymi niż seksizm zmiennymi teoretycznie ważnymi dla jakości związku małżeńskiego a odczuwaną przez małżonków jakością związku małżeńskiego?
5. Czy istnieje związek między poziomem uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) a innymi zmiennymi teoretycznie ważnymi dla jakości związku małżeńskiego?
6. Jaka jest, w świetle wykorzystywanych w badaniu zmiennych, charakterystyka psychologiczna małżonków z małżeństw szczęśliwych a raczej nieszczęśliwych?

Centralne jest pierwsze pytanie badawcze. Kolejne 2 – 5 mają pomóc określić inne związki między badanymi zmiennymi, tak aby móc pełniej, rzetelniej interpretować uzyskane wyniki. Pytanie szóste nawiązuje m.in. do modelu badań nad rodziną H. Stamp (por. Rysunek I.2) i identyfikacji czynników statystycznie istotnych dla powodzenia małżeństwa.

Rozważano czy poziom seksizmu wobec kobiet i mężczyzn (ogólnego), koresponduje z poziomem uprzedzeń ze względu na płeć wobec swojej żony czy męża. W oparciu o teorię ambiwalentnego seksizmu (Glick, Fiske, 2001) można

przypuszczać, że ambiwalencja wyjątkowo silnie, w postaci konfliktowej, powinna ujawniać się właśnie wobec najbliższego partnera – jako z jednej strony najbliższej intymnie osoby, matki / ojca dzieci, głównego partnera seksualnego, z drugiej zaś pretendenta do sprawowania władzy w rodzinie (por. Mandal, 2008).

2.2. Hipotezy badawcze

W seksizmie zawierają się postawy, z którymi związane są określone oczekiwania co do relacji kobiet i mężczyzn - w tym w zakresie małżeństwa. Jeśli te oczekiwania (postawy) się nie pokrywają to może prowadzić to do konfliktów i spadku satysfakcji z małżeństwa. Jeśli pokrywają się, ale poziom seksizmu jest wysoki, to (zazwyczaj) kobieta ponosi nieproporcjonalnie większe koszty związku co może niekorzystnie rzutować na jej satysfakcję z małżeństwa i życia. Poniżej zestawiono hipotezy badawcze dla wszystkich pytań badawczych. Z uwagi na bardzo dużą ilość zmiennych, podczynników zazwyczaj nie formułowano osobno hipotez operacyjnych a jedynie wymieniano dla hipotez badawczych jakimi narzędziami – zmiennymi operują.

Hipotezy odnoszące się do pierwszego pytania badawczego: Czy istnieje związek między poziomem uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmem) a odczuwaną przez małżonków jakością związku małżeńskiego?

1. Wraz ze wzrostem uprzedzeń związanych z płcią (OFS, MS, ASI, AMI) przejawianym przez małżonków obniżyć będzie się ich zadowolenie z małżeństwa (KDM-2, DAS).
2. Poziom dopasowania się małżonków pod względem natężenia seksizmu (OFS, MS, ASI, AMI) będzie różnicował zadowolenie ze związku (KDM-2, DAS).

Występowanie nierozwiązanego, chronicznego konfliktu negatywnie odbija się na satysfakcji z małżeństwa u obojga małżonków - związku, w których małżonkowie charakteryzując się zdecydowanie różnym poziomem seksizmu (a więc i oczekiwaniami co do partnera/ki) będą bardziej narażone na pojawienie się chronicznego, nierozwiązanego (ewentualnie załagodzonego) konfliktu niż pary dopasowane pod względem poziomu seksizmu.

3. Zadowolenie żon z małżeństwa (KDM-2, DAS) będzie w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich mężów niż ich samych (OFS, MS, ASI, AMI); (b) analogicznej zależności nie będzie dla zadowolenia mężów z małżeństwa.

Hipotezy odnoszące się do drugiego pytania badawczego: Czy istnieje związek między różnymi formami uprzedzeń ze względu na płeć?

1. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym (OFS) a współczesnym (MS).
2. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym (OFS) a ambiwalentnym wobec kobiet (ASI).
3. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym (OFS) a ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI).
4. Istnieje związek między seksizmem współczesnym (MS) a ambiwalentnym wobec kobiet (ASI).
5. Istnieje związek między seksizmem współczesnym (MS) a ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI).
6. Istnieje związek między seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet (ASI) a wobec mężczyzn (AMI).

Hipotezy odnoszące się do trzeciego pytania badawczego: Czy istnieje związek pomiędzy poziomem uprzedzeń ze względu na płeć u męża a żony?

1. Istnieje związek między poziomem seksizmu u męża a żony (mierzony: MS, OFS, ASI i AMI).
2. Im wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI-HS), tym wyższy jest u żony poziom seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI-BS).
3. Im wyższy jest u żony poziom wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI-HM), tym wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI HS).

Hipotezy odnoszące się do czwartego pytania badawczego: Czy istnieje związek między innymi niż seksizm zmiennymi teoretycznie ważnymi dla jakości związku małżeńskiego a odczuwaną przez małżonków jakością związku małżeńskiego?

1. Mężowie odczuwają istotnie wyższą jakość związku małżeńskiego niż żony (mierzonego KDM 2 i DAS).
2. Istnieje związek między wiekiem a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).

3. Istnieje związek między stażem małżeńskim a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
4. Istnieje dodatnia korelacja między długością narzeczeństwa a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
5. Poziom wykształcenia różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
6. Posiadana liczba dzieci różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
7. Istnieje dodatnia korelacja między subiektywną oceną własnej sytuacji finansowej a odczuwaną przez każdego z małżonków jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
8. Posiadana władza finansowa różnicuje odczuwaną przez każdego z małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
9. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściem a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
10. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściową a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
11. Istnieje dodatnia korelacja między subiektywną oceną jakości relacji z matką a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
12. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z ojcem a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
13. Istnieje związek między jakością pożycia seksualnego a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
14. Styl przywiązania małżonków (BFPE) różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
15. Istnieje związek między poziomem samooceny (SES) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
16. Istnieje związek między poziomem uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).

17. Istnieje związek między poziomem psychologicznej kobiecości i męskości (IPP) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
18. Płeć psychologiczna (IPP) różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
19. Istnieje związek między subiektywnym poczuciem szczęścia (SHS) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
20. Istnieje związek między deklarowanymi, stosowanymi strategiami radzenia sobie ze stresem (mCOPE) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).
21. Istnieje związek między orientacją na dominację społeczną (SDO6) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM-2, DAS).

Hipotezy odnoszące się do piątego pytania badawczego: Czy istnieje związek między poziomem uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) a innymi zmiennymi teoretycznie ważnymi dla jakości związku małżeńskiego?

1. Płeć różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu; mierzony: MS, OFS, ASI i AMI).
2. Istnieje związek między wiekiem a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
3. Istnieje związek między stażem małżeńskim a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
4. Istnieje związek między długością narzeczeństwa a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
5. Poziom wykształcenia różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
6. Posiadana liczba dzieci różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
7. Istnieje związek między subiektywną oceną własnej sytuacji finansowej a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
8. Posiadana władza finansowa różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).

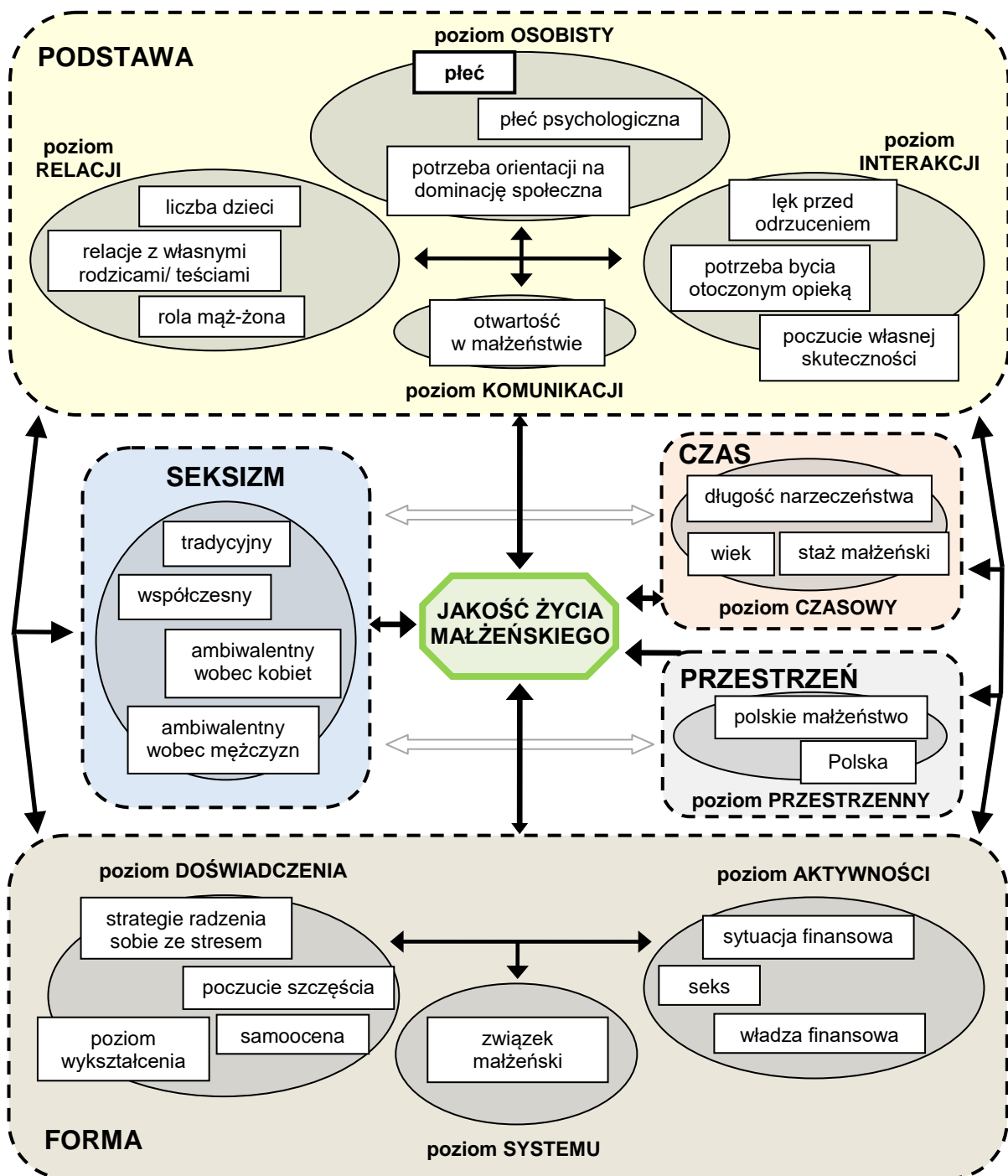
9. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściem a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
10. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściową a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
11. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z matką a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
12. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z ojcem a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
13. Istnieje związek między jakością pożycia seksualnego a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
14. Styl przywiązania małżonków (BFPE) różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
15. Istnieje związek między poziomem samooceny (SES) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
16. Istnieje związek między poziomem uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
17. Istnieje związek między poziomem psychologicznej kobiecości i męskości (IPP) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
18. Płeć psychologiczna (IPP) różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
19. Istnieje związek między subiektywnym poczuciem szczęścia (SHS) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
20. Istnieje związek między deklarowanymi, stosowanymi strategiami radzenia sobie ze stresem (mCOPE) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
21. Istnieje związek między orientacją na dominację społeczną (SDO6) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).

Hipotezy odnoszące się do szóstego pytania badawczego: Jaka jest, w świetle wykorzystywanych w badaniu zmiennych, charakterystyka psychologiczna małżonków z małżeństw szczęśliwych a raczej nieszczęśliwych?

1. Małżonkowie szczęśliwi a raczej nieszczęśliwi (mierzone KDM 2 i DAS) będą różnić się charakterystyką psychologiczną (mierzone: MS, OFS, ASI, AMI, BFPE, SES, GSES, IPP, mCOPE, SDO, SHS, wiek, staż, długość narzeczeństwa, wykształcenie, liczba dzieci, subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej, władza finansowa, relacje z teściem, teściową, matką, ojcem, jakość pożycia seksualnego).

2.3. Model badawczy

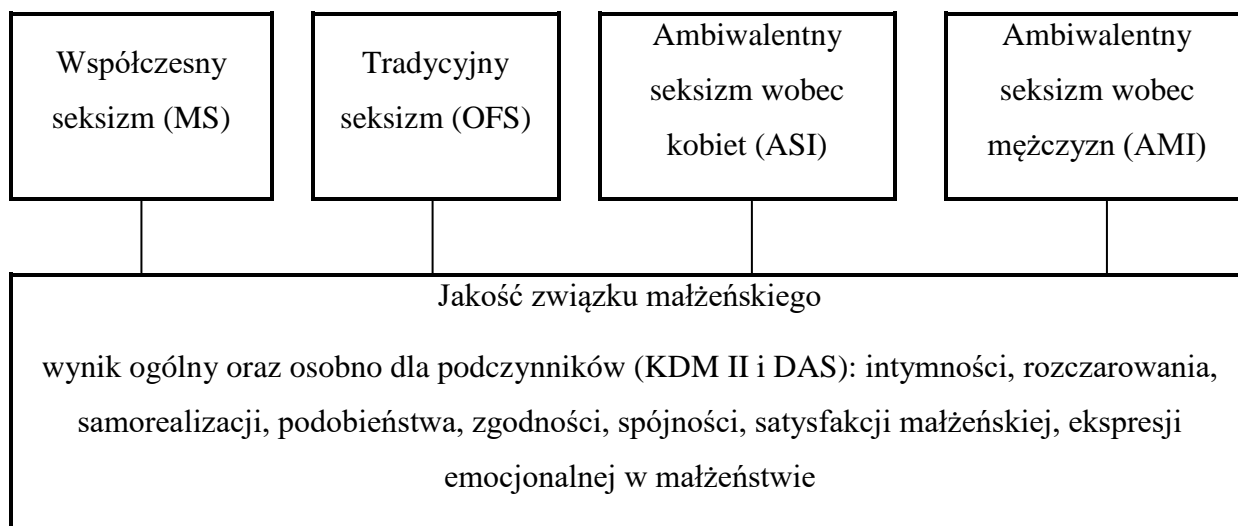
Opracowano ogólny model badawczy – w oparciu o propozycję Glen Stamp (2004) i Marii Braun-Gałkowskiej (1992). Dodano komponent uprzedzeń związanych z płcią, składający się z czterech jego form: seksizmu tradycyjnego (OFS), współczesnego (MS), ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) i wobec mężczyzn (AMI). W centrum modelu umieszczono zmienną – jakość życia małżeńskiego (KDM II i DAS) (por. Rysunek II.1). Model ogólny jest też modelem do połączonych pierwszego i czwartego pytania badawczego oraz dla szóstego pytania badawczego.

Rysunek II.1. Ogólny model badań własnych oraz dla połączonego pierwszego i czwartego pytania badawczego oraz dla szóstego pytania badawczego

Zródło: opracowanie własne na podstawie modelu Stamp (2004; por. Rysunek I.2) i Braun-Gałkowska (1992; por. Rysunek I.1)

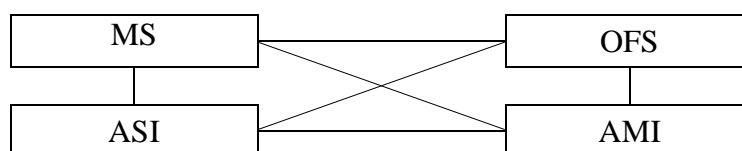
Poniżej zaprezentowano uproszczony model do pierwszego pytania badawczego (nie rozpisano w nim podczynników seksizmu; por. Rysunek II.2). Ujmuje on różne formy uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) a jakość związku małżeńskiego.

Rysunek II.2. Model do pierwszego pytania badawczego

Źródło: opracowanie własne

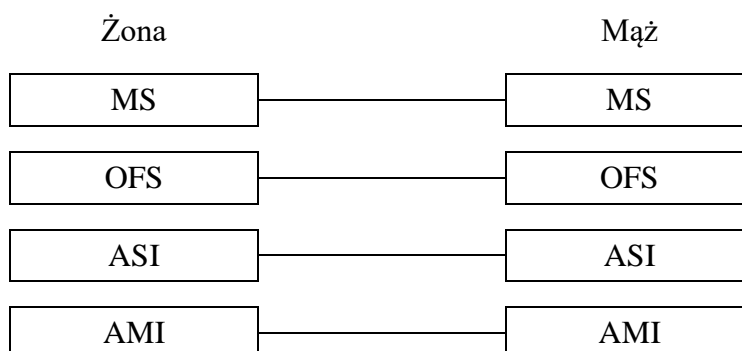
Model do drugiego pytania badawczego zilustrowano na Rysunek II.3. Obejmuje on wzajemne relacje różnych form uprzedzeń ze względu na płeć.

Rysunek II.3. Model do drugiego pytania badawczego

Źródło: opracowanie własne

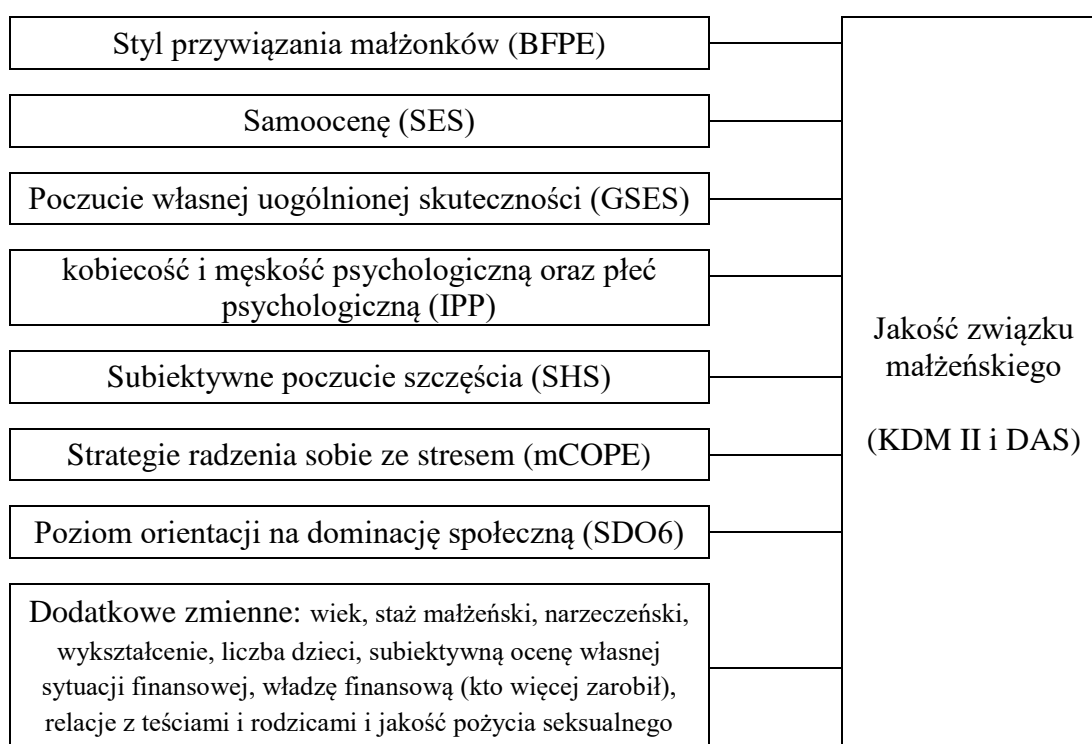
Model do trzeciego pytania badawczego zilustrowano na Rysunek II.4. Obejmuje on różne formy uprzedzeń ze względu na płeć a płeć małżonków.

Rysunek II.4. Model do trzeciego pytania badawczego

Źródło: opracowanie własne

Model do czwartego pytania badawczego zilustrowano na Rysunek II.5. Obejmuje on jakość związku małżeńskiego (mierzoną KDM II i DAS) a styl przywiązania małżonków, samoocenę, poczucie własnej uogólnionej skuteczności, płęć psychologiczną, subiektywne poczucie szczęścia, strategie radzenia sobie ze stresem i poziom orientacji na dominację społeczną (i egalitaryzm) oraz dodatkowe zmienne: wiek, staż małżeński, narzeczeński, wykształcenie, liczba dzieci, subiektywną ocenę własnej sytuacji finansowej, władzę finansową (kto więcej zarobił), relacje z teściami i rodzicami i jakość pożycia seksualnego.

Rysunek II.5. Model do czwartego pytania badawczego

Źródło: opracowanie własne

Na Rysunek II.6 zaprezentowano model do połączonych pierwszego i czwartego pytania badawczego (a równocześnie uproszczony model ogólny badań). Ujmuje on zarazem różne formy uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu; pytanie pierwsze) jak i inne zmienne powiązane z jakością życia małżeńskiego (pytanie czwarte) np.: samoocenę i poczucie własnej uogólnionej skuteczności, psychologiczną kobiecość i męskość, styl radzenia sobie ze stresem, orientację na dominację społeczną (i egalitaryzm), a także: wiek, staż małżeński i narzeczeński, wykształcenie, liczba dzieci, subiektywną ocenę własnej sytuacji finansowej,

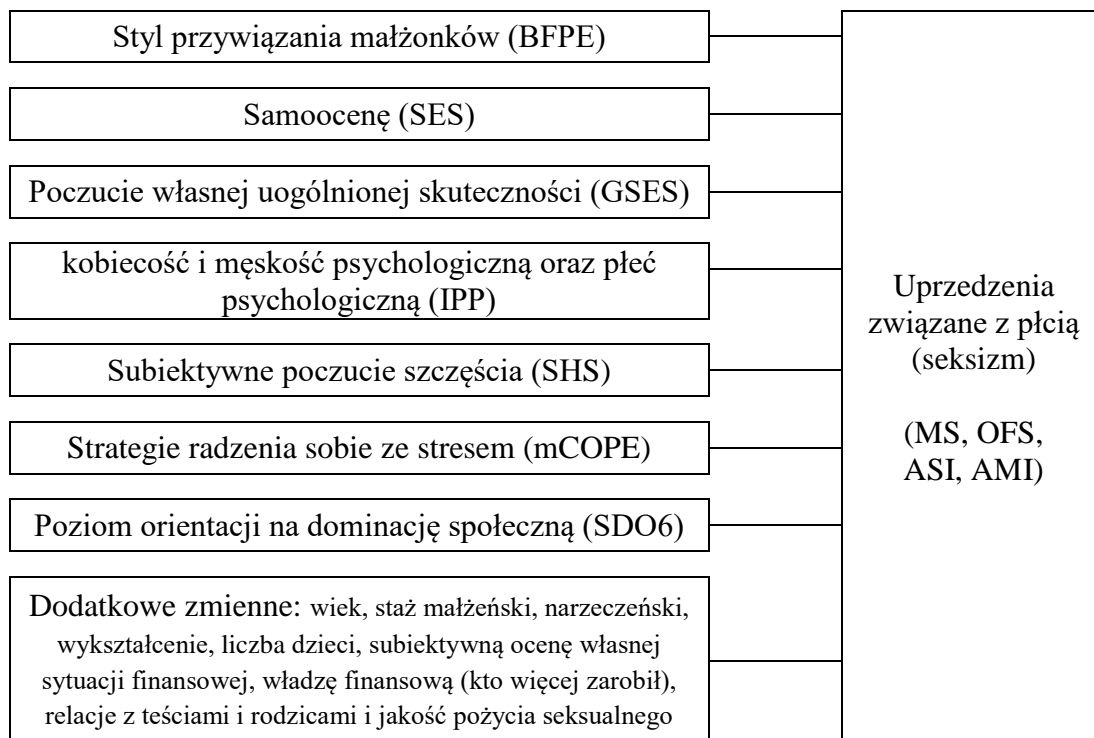
władzę finansową (kto więcej zarobił), relacje z teściami i rodzicami oraz jakość pożycia seksualnego (por. Plopa, 2004, 2005).

Rysunek II.6. Model do połączonych pierwszego i czwartego pytania badawczego

Źródło: opracowanie własne

Model do piątego pytania badawczego zilustrowano na Rysunek II.7. Obejmuje on różne formy uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) oraz styl przywiązania małżonków, samoocenę, poczucie własnej uogólnionej skuteczności, płć psychologiczną, subiektywne poczucie szczęścia, strategie radzenia sobie ze stresem i poziom orientacji na dominację społeczną (i egalitaryzm) oraz dodatkowe zmienne, m.in.: wiek, staż małżeński i narzeczeński, wykształcenie, liczba dzieci, władzę finansową, jakość pożycia seksualnego.

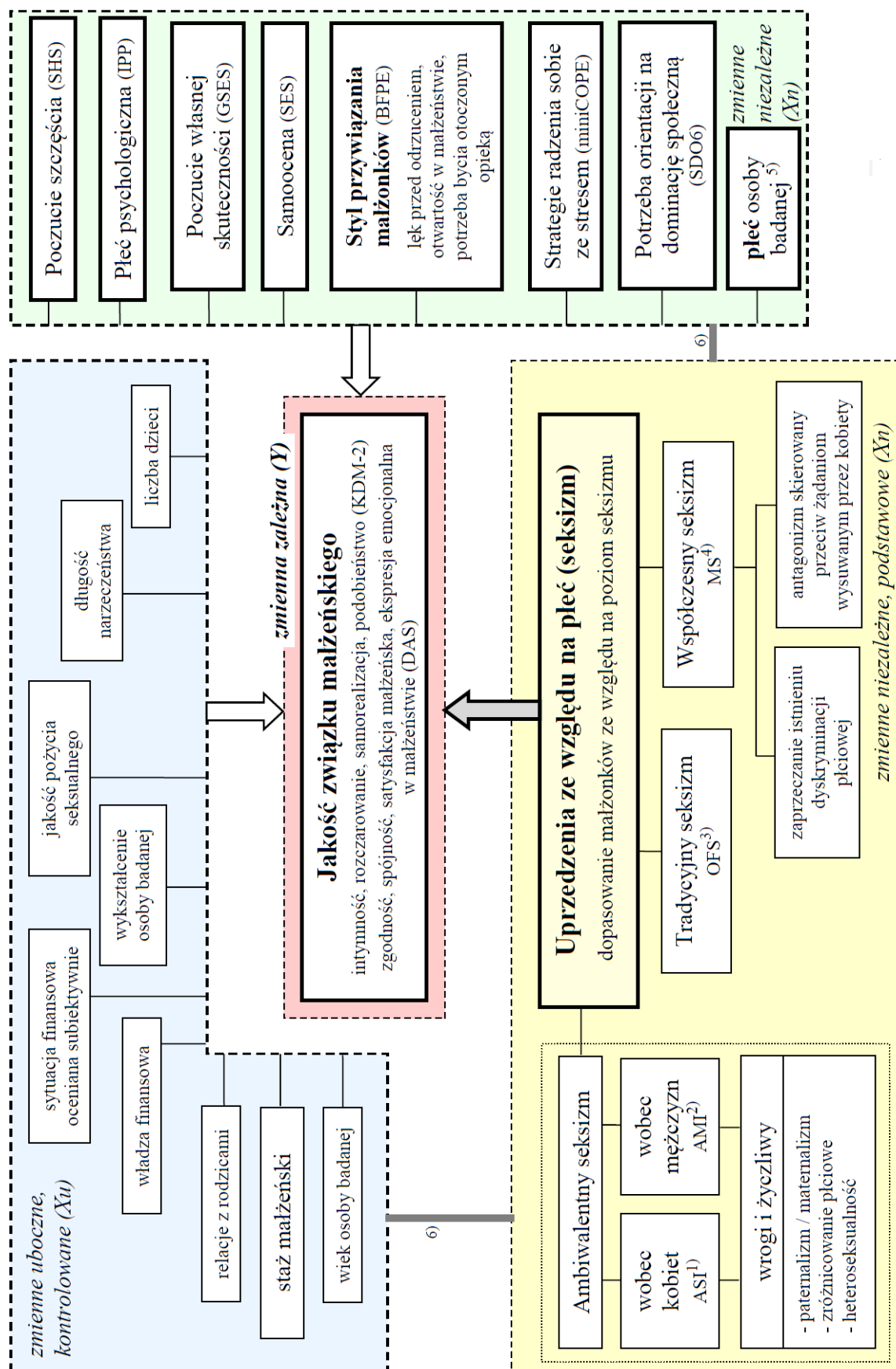

Rysunek II.7. Model do piątego pytania badawczego

Źródło: opracowanie własne

Model do szóstego pytania badawczego jest tożsamy z ogólnym modelem zaprezentowanym na Rysunek II.1 i jego uproszczoną wersją zilustrowaną na Rysunek II.6.

2.4. Zmienne i ich operacjonalizacja

Rysunek II.8. Zmienne zależne, zmienne niezależne i zmienne niezależne zakłócające dla ogólnego modelu badań własnych oraz dla pierwszego, czwartego i szóstego pytania badawczego

Źródło: opracowanie własne

1) Seksizm ambiwalentny wobec kobiet (Glick, Fiske, 1996), 2) Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn (Glick, Fiske, 1999), 3) Seksizm tradycyjny (Swim i inni, 1995), 4) Seksizm współczesny (Swim i inni, 1995), 5) zmienna „płeć osoby badanej” różnicuje poziom wyników dla większości zmiennych, co nie zostało zobrazowane graficznie na diagramie, 6) jak pokazują wcześniejsze badania (Kurzeja, Mandal 2009a i 2009b) poziom seksizmu jest różnicowany ze względu, m.in. na płeć osoby badanej, poziom wykształcenia, czy potrzebę orientacji na dominację społeczną

W Tabeli II.1 przedstawiono wykorzystanie w badaniu zmienne oraz narzędzia za pomocą których dokonywano ich pomiaru.

Tabela II.1. Zmienne i ich operacjonalizacja

l.p.	Zmienne, w tym zmienne będące czynnikami danej skali	Rodzaj zmiennej	Wskaźniki zmiennej	Narzędzie pomiaru
1	Poziom seksizmu tradycyjnego	ilościowa *	Średnia odpowiedzi na skali OFS	Skala OFS (Swim i inni, 1995)
2	Poziom seksizmu współczesnego	ilościowa	Średnia odpowiedzi na skali MS	Skala MS (Swim i inni, 1995)
2a	Zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika MS Zaprzeczanie	Skala MS (Swim i inni, 1995)
2b	Antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika MS Antagonizm	Skala MS (Swim i inni, 1995)
3	Seksizm ambiwalentny wobec kobiet	ilościowa	Średnia odpowiedzi na skali ASI	Skala ASI (Glick, Fiske, 1996)
3a	Seksizm wrogi wobec kobiet	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika ASI-HS	Skala ASI (Glick, Fiske, 1996)
3b	Seksizm życzliwy wobec kobiet	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika ASI-BS	Skala ASI (Glick, Fiske, 1996)
3ba	Opiekuńczy paternalizm	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika ASI-BS paternalizm	Skala ASI (Glick, Fiske, 1996)
3bb	Uzupełniające się zróżnicowanie płciowe	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika ASI-BS uzupełniające	Skala ASI (Glick, Fiske, 1996)
3bc	Heteroseksualna bliskość	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika ASI-BS bliskość	Skala ASI (Glick, Fiske, 1996)
4	Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn	ilościowa	Średnia odpowiedzi na skali AMI	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
4a	Seksizm wrogi wobec mężczyzn	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika AMI-HM	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
4aa	Niezadowolenie z powodu paternalizmu	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla podczynnika AMI-HM paternalizm	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
4ab	Kompensujące zróżnicowanie płciowe	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla podczynnika AMI-HM kompensujące	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
4ac	Heteroseksualna wrogość	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla podczynnika AMI-HM wrogość	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
4b	Seksizm życzliwy wobec mężczyzn	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika AMI-BM	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)

l.p.	Zmienne, w tym zmienne będące czynnikami danej skali	Rodzaj zmiennej	Wskaźniki zmiennej	Narzędzie pomiaru
4ba	Maternalizm	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla podczynnika AMI-BM maternalizm	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
4bb	Dopełniające się zróżnicowanie płciowe	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla podczynnika AMI-BM dopełniające	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
4bc	Heteroseksualna atrakcyjność / bliskość	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla podczynnika AMI-BM bliskość	Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
5	Dopasowanie małżonków ze względu na poziom seksizmu: a) współczesnego, b) tradycyjnego, c) ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet, d) wrogiego seksizmu wobec kobiet, e) życzliwego seksizmu wobec kobiet, f) ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn, g) wrogiego seksizmu wobec mężczyzn, h) życzliwego seksizmu wobec mężczyzn	porządkowe	Różnica w wynikach żony a męża dla każdej z miar seksizmu; następnie korzystając z wartości kwartyli przekodowane dopasowanie na zmienną trzy wartościową: a) niedopasowani pod względem seksizmu, wyższy seksizm u męża, b) dopasowani, c) niedopasowani, wyższy seksizm u żony	Skala MS (Swim i inni, 1995), Skala OFS (Swim i inni, 1995), Skala ASI (Glick, Fiske, 1996), Skala AMI (Glick, Fiske, 1999)
6	Jakość związku małżeńskiego (KDM-2) / Jakość dobrania się małżeństwa / Zadowolenie z małżeństwa (KDM-2) ^a	ilościowa	Średnia odpowiedzi w narzędziu KDM-2	Skala KDM-2 (Plopa, Rostowski, 2005)
6a	Intymność	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla KDM-2 Intymność w narzędziu KDM-2	Skala KDM-2 (Plopa, Rostowski, 2005)
6b	Samorealizacja	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla KDM-2 Samorealizacja w narzędziu KDM-2	Skala KDM-2 (Plopa, Rostowski, 2005)
6c	Podobieństwo	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla KDM-2 Podobieństwo w narzędziu KDM-2	Skala KDM-2 (Plopa, Rostowski, 2005)
6d	Rozczarowanie	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla KDM-2 Rozczarowanie w narzędziu KDM-2	Skala KDM-2 (Plopa, Rostowski, 2005)
7	Jakość związku małżeńskiego (DAS) / Jakość przystosowania małżeńskiego/ Zadowolenie z małżeństwa (DAS) ^a	ilościowa	Średnia odpowiedzi w narzędziu DAS	Skala DAS (Spanier, adaptacja: Cieślak, 1989)
7a	Zgodność	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla DAS Zgodność w narzędziu DAS	Skala DAS (Spanier, adaptacja: Cieślak, 1989)
7b	Spójność	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla DAS Spójność w narzędziu DAS	Skala DAS (Spanier, adaptacja: Cieślak, 1989)
7c	Satysfakcja małżeńska	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla DAS Satysfakcja w narzędziu DAS	Skala DAS (Spanier, adaptacja: Cieślak, 1989)
7d	Ekspresja emocjonalna w małżeństwie	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla DAS Ekspresja w narzędziu DAS	Skala DAS (Spanier, adaptacja: Cieślak, 1989)

l.p.	Zmienne, w tym zmienne będące czynnikami danej skali	Rodzaj zmiennej	Wskaźniki zmiennej	Narzędzie pomiaru
				1989)
8	Poczucie szczęścia w małżeństwa	porządkowa		Skala KDM-2 (Plopa, Rostowski, 2005) i Skala DAS (Spanier, adaptacja: Cieślak, 1989)
9	Styl przywiązania małżonków	porządkowa	Styl wyliczany na podstawie konfiguracji wyników dla trzech czynników BFPE	Skala BFPE (Höger, Buschkämper, 2002)
9a	Lęk przed odrzuceniem	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla BFPE Lęk	Skala BFPE (Höger, Buschkämper, 2002)
9b	Otwartość w małżeństwie	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla BFPE Otwartość	Skala BFPE (Höger, Buschkämper, 2002)
9c	Potrzeba bycia otoczonym opieką	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla BFPE Opieką	Skala BFPE (Höger, Buschkämper, 2002)
10	Samooocena	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla SES	Skala Samooceny SES (Rosenberg; adaptacja: Dzwonkowska i inni, 2008)
11	Uogólnione poczucie własnej skuteczności	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla GSES	Skala GSES (Schwarzer, Jerusalem; adaptacja: Juczyński, 2009)
12	Płeć psychologiczna (bazująca na wartościach krytycznych za Kuczyńska, 1992)	jakościowa	Konfiguracja wyników zależna od sumy punktów dla czynników: IPP kobiecość i IPP męskość	Skala IPP (Kuczyńska, 1992)
12a	Psychologiczna kobiecość	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla IPP Kobiecość w narzędziu IPP	Skala IPP (Kuczyńska, 1992)
12b	Psychologiczna męskość	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla IPP Męskość w narzędziu IPP	Skala IPP (Kuczyńska, 1992)
12c	Płeć psychologiczna (bazująca na wartościach krytycznych wyliczonych z badanej próbki populacji)	jakościowa	Konfiguracja wyników zależna od sumy punktów dla czynników: IPP kobiecość i IPP męskość	Skala IPP (Kuczyńska, 1992)
13	Strategie radzenia sobie ze stresem (czternaście oryginalnych)	jakościowa (która strategia dominuje), ilościowa	Średnia z dwóch stwierdzeń na każdą z 14 strategii	Mini-COPE (Carver i inni, 1989; adaptacja: Juczyński, Ogińska-Bulik, 2009)
13a	Strategie radzenia sobie ze stresem (osiem z analizy czynnikowej)	jakościowa (która strategia dominuje), ilościowa	Średnia ze stwierdzeń ładujących daną strategię	Mini-COPE (Carver i inni, 1989; adaptacja: Juczyński, Ogińska-Bulik, 2009)
13b	Strategie radzenia sobie ze stresem (dwie z analizy czynnikowej II stopnia)	jakościowa (która strategia dominuje), ilościowa	Średnia z czynników (12a) ładujących daną strategię drugiego stopnia / rzędu	Mini-COPE (Carver i inni, 1989; adaptacja: Juczyński, Ogińska-Bulik, 2009)

l.p.	Zmienne, w tym zmienne będące czynnikami danej skali	Rodzaj zmiennej	Wskaźniki zmiennej	Narzędzie pomiaru
14	Poczucie szczęścia	ilościowa	Średnia odpowiedzi w SHS	Skala SHS (Lyubomirsky, 2008; tłumaczenie: Kurzeja, 2011c)
15	Orientacja na dominację społeczną	ilościowa	Średnia odpowiedzi w SDO6	Skala SDO6 (Sidanius i Pratto, 1999; adaptacja: Kurzeja, Mandal, 2009b)
15a	Dominacja	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika SDO Dominacja	Skala SDO6 (Sidanius i Pratto, 1999; adaptacja: Kurzeja, Mandal, 2009b)
15b	Egalitaryzm	ilościowa	Średnia odpowiedzi dla czynnika SDO Egalitaryzm	Skala SDO6 (Sidanius i Pratto, 1999; adaptacja: Kurzeja, Mandal, 2009b)
16	Staż małżeński	ilościowa	Odpowiedź na pytanie w ankiecie	Własna ankieta
17	Długość narzeczeństwa	ilościowa	Odpowiedź na pytanie w ankiecie	Własna ankieta
18	Jakość pożycia seksualnego	ilościowa, porządkowa	a) Średnia z dwóch stwierdzeń z ankiety własnej, b) przekodowana na zmienną trzy wartościową	Własna ankieta
19	Liczba dzieci	ilościowa	Odpowiedź na pytanie w ankiecie	Własna ankieta
20	Sytuacja finansowa oceniana subiektywnie	porządkowa	Odpowiedź na pytanie w ankiecie	Własna ankieta
21	Władza finansowa	porządkowa	Odpowiedź na pytanie w ankiecie	Własna ankieta
22	Relacje z: a) teściem, b) teściową, c) matką, d) ojcem	porządkowa	Odpowiedzi na pytania w ankiecie, kolejno o obecne relacje z teściem, teściową, matką i ojcem	Własna ankieta
23	Wiek osoby badanej	ilościowa	Odpowiedzi na pytania w ankiecie	Własna ankieta
24	Wykształcenie osoby badanej	porządkowa	Odpowiedzi na pytania w ankiecie	Własna ankieta
25	Jawny seksizm wobec kobiet i mężczyzn (samopis; kariera a rodzina) Z uwagi na duże zastrzeżenia natury metodologicznej została wyłączona z analiz	porządkowa	Odpowiedź na skali typu Likerta w Explicite IAT	Explicite IAT; Nosek i inni, 2007
26 ^b	Płeć osoby badanej (związana z rolą męża bądź żony)	dychotomiczna	Odpowiedzi na pytania w ankiecie	Własna ankieta

a – zarówno: „*Jakość dobrania się małżeństwa*” jak i „*Jakość przystosowania małżeńskiego*” należy rozumieć jako „*Jakość związku małżeńskiego*”, rozróżnienie w nazewnictwie wprowadzono jedynie w celu ułatwienia odwoływania się do wyników z dwóch różnych narzędzi, mierzących ten sam konstrukt – tj. subiektywnie ocenianą przez małżonków jakość ich związku małżeńskiego,

b – faktyczna ilość zmiennych w badaniu jest dużo wyższa niż wartość „26” podana w powyższej tabeli, ponieważ w tabeli niektóre zmienne są zgrupowane, np. relacje z ... teściem, teściową, itd. zapisano jako jedna zmienna (z podpunktami: a, b, itd.), a tak naprawdę są to cztery zmienne; podobnie jako podpunkty (a, b, c, itd.) zapisywano czynniki i podczynniki różnych skal (np. ASI, AMI, KDM-2, Mini-Cope, itd.), które de facto są zmiennymi,

*) – zmienne mierzone na skali typu Likerta opisano w tabeli jako zmienne ilościowe; jednocześnie najczęściej były one analizowane z wykorzystaniem testów nieparametrycznych, operujących rangami (np. rho Spearmana), które dopuszczają także zmienne na skali porządkowej

Źródło: opracowanie własne

2.5. Charakterystyka narzędzi pomiarowych

Zestaw ankiet dla jednej badanej pary składał się z dwóch kopert formatu B5. Każda z kopert zawierała plik ankiet składający się ze spiętych pięciu kartek dwustronnie zadrukowanych (por. Załącznik 1 i 2) oraz wydrukowanego na osobnej kartce zaproszenia (por. Załącznik 3 i 4). Przygotowano osobne wersje ankiet dla żony i męża, które różnią się jedynie końcówkami rodzajowymi, zwrotami Pani/Pana, itp. Z uwagi na charakter badań skale dotyczące seksizmu zostały zamieszczone pod koniec narzędzia badawczego. Narzędzie badawcze jest długie, jego wypełnienie zajmuje około godziny. Zapisano w instrukcji możliwość pominięcia przez respondentów niektórych skal (od III do VIII; por. załącznik 1 i 2), ale jednocześnie zachęcano do wypełnienia całego narzędzia.

2.5.1. Skala Ambiwalentnego Seksizmu (wobec Kobiet) (ASI)

Peter Glick, Susan T. Fiske, 1996; polska adaptacja: Kurzeja, T., Mandal, E., 2009a i 2009b; Załącznik 7

Zaprezentowana w 1996 roku przez Petera Glicka oraz Susan T. Fiske Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet⁷ (ASI, ang. *Ambivalent Sexism Inventory - toward Women*) uwzględnia zarówno wrogi (HS; ang. *Hostile Sexism*) jak i życzliwy⁸ (BS; ang. *Benevolent Sexism*) aspekt seksizmu, obejmując przy tym trzy komponenty każdego z nich: paternalizm (władczy i opiekuńczy), zróżnicowanie płciowe (rywalizujące i uzupełniające się), heteroseksualność (wrogość i bliskość). Wyniki serii badań (Glick, Fiske, 1996) pozwoliły zredukować pierwotną wersję kwestionariusza z 140 do 22 stwierdzeń, po 11 stwierdzeń na każdy z aspektów seksizmu. Kwestionariusz zawiera 6 pozycji kodowanych odwrotnie, jednak dla badań w krajach nieanglojęzycznych zaleca się zamienienie tych 6 pozycji na stwierdzenia kodowane wprost (por. Glick, Fiske, 2001). Rzetelność całej skali wynosi α od 0,83 do 0,92, rzetelność dla seksizmu wrogiego α od 0,80 do 0,92, zaś dla seksizmu życzliwego α od 0,73 do 0,85 (por. Glick, Fiske, 1996, 2001). W polskich badaniach uzyskano podobne wartości m.in. dla seksizmu wrogiego $\alpha = 0,84$, a życzliwego $\alpha = 0,79$ (Mikołajczak, Pietrzak, 2014).

⁷ W tekście, do oryginalnej nazwy skali ASI, dodano określenie „wobec Kobiet”, co pozwala lepiej odróżnić ją od kolejnej, wprowadzonej w 1999 roku, „Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn” (skrót – AMI, ang. *Ambivalence toward Men Inventory*, Glick i Fiske, 1999).

⁸ W niektórych polskich pracach mamy seksizm „życzliwy” (por. Pietrzak, Mikołajczak, 2015), w innych występuje jako: „dobrotliwy” (por. Studzińska, Wojciszke, 2014).

Na podstawie analizy czynnikowej (eksploracyjnej, później confirmacyjnej) Glick i Fiske (1996) wyodrębnili: czynnik wrogiego seksizmu, który nie dzielił się na podczynniki oraz czynnik życzliwego seksizmu, który dzielił się na trzy zakładane przez teorię podczynniki. Autorzy sugerują, że niewyodrębnienie się z seksizmu wrogiego trzech zakładanych przez teorię podczynników wynika z wyjątkowo silnego powiązania w obrębie tych podczynników: władczy paternalizm jak i rywalizujące zróżnicowanie płciowe wynikają z potrzeby dominowania nad kobietami, zaś sama władza jest silnie związana z seksualną wrogością. Budowa czynnikowa ASI miała podobną strukturę zarówno, gdy respondentami byli mężczyźni jak i kobiety. Glick i Fiske (1996) fakt ten tłumaczą tym, że pierwotnie seksistowskie postawy wynikały z naturalnej potrzeby mężczyzn do dominacji nad kobietami, u kobiet zaś pojawiły się w wyniku kulturowej adaptacji i transmisji tego motywu. Różnica ta prowadzi do kilku następstw. Indywidualni mężczyźni mogą przejawiać zachowania opisywane przez seksizm życzliwy, bez otwartego ujawniania seksizmu wrogiego. Kobiety zaś, gdy odcinają się od tradycyjnego kulturowego przekazu ról płciowych, odrzucają zarówno seksizm wrogi jak i życzliwy.

Wyniki dla skali seksizmu wrogiego (HS) i życzliwego (BS) wobec kobiet są ze sobą istotnie skorelowane (r od 0,37 do 0,74), jednak analizy czynnikowe (Glick i Fiske, 1996) ujawniły, że model dwuczynnikowy ($GFI =$ od 0,79 do 0,89) istotnie lepiej opisuje uzyskane wyniki niż model jednoczynnikowy ($GFI =$ od 0,69 do 0,80) ($p < 0,01$). Model pełny, uwzględniający podczynniki ($GFI =$ od 0,80 do 0,94), istotnie lepiej opisuje wyniki niż model dwuczynnikowy ($p < 0,01$). Mężczyźni uzyskiwali istotnie wyższe wyniki w skali ASI niż kobiety ($F = 4,82$, $p < 0,05$), różnica ta była istotnie większa dla seksizmu wrogiego niż życzliwego (interakcja $F = 3,79$, $p < 0,05$). Dodatkowe dane przemawiające za odpowiednią trafnością zbieżną i prognostyczną prezentowanego narzędzia przedstawiono w części teoretycznej konspektu.

W badaniu własnym użyto adaptacji ASI wykonanej z wykorzystaniem metody tłumaczenia grupowego (por. Kurzeja, Mandal, 2009a i 2009b). Wszystkie odpowiedzi były kodowane wprost i oceniane na 6 punktowej skali typu Likerta, od 0 – zdecydowanie nie zgadzam się, do 5 – w pełni zgadzam się (przekodowanej później na skalę 1-6). Wynik ogólny ASI oblicza się jako średnią dla wszystkich pozycji. Wynik na skali seksizmu wrogiego oblicza się jako średnią dla pozycji: 2, 4, 5, 7, 10, 11, 14, 15, 16, 18, 21, a życzliwego: 1, 3, 6, 8, 9, 12, 13, 17, 19, 20, 22. Dla seksizmu życzliwego można wyliczyć średnią dla każdego z trzech podczynników: opiekuńczy paternalizm (stwierdzenia: 3, 9, 17,

20), uzupełniające się zróżnicowanie płciowe (8, 19, 22), heteroseksualna bliskość (1, 6, 12, 13) (por. Glick, Fiske, 1996, 2001).

Wykonano obliczenia dla Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet (ASI), dla danych zebranych w badaniu własnym. Statystyki opisowe dla poszczególnych pozycji skali oraz średnie odpowiedzi zestawiono w Tabeli II.2.

Tabela II.2. Statystyki opisowe dla Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet (ASI)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
ASI 01	638	4,60	5	6	219	1	6	1,48	-1,02	0,11
ASI 02	638	3,60	4	4	200	1	6	1,49	-0,32	-0,87
ASI 03	638	3,82	4	4	167	1	6	1,61	-0,47	-0,92
ASI 04	638	3,77	4	4	228	1	6	1,34	-0,42	-0,46
ASI 05	638	4,43	5	5	231	1	6	1,24	-0,81	0,26
ASI 06	638	4,30	5	5	197	1	6	1,53	-0,80	-0,35
ASI 07	638	3,93	4	4	153	1	6	1,58	-0,42	-0,91
ASI 08	638	3,53	4	4	186	1	6	1,48	-0,24	-0,93
ASI 09	638	5,14	5	6	274	1	6	0,99	-1,50	3,03
ASI 10	638	4,18	4	4	186	1	6	1,37	-0,62	-0,26
ASI 11	638	3,61	4	4	173	1	6	1,50	-0,25	-0,91
ASI 12	638	4,93	5	6	263	1	6	1,26	-1,39	1,54
ASI 13	638	3,74	4	5	145	1	6	1,78	-0,28	-1,31
ASI 14	638	4,19	4	5	206	1	6	1,32	-0,75	0,06
ASI 15	638	3,93	4	5	187	1	6	1,45	-0,53	-0,62
ASI 16	638	3,81	4	4	198	1	6	1,44	-0,39	-0,69
ASI 17	638	4,40	5	5	200	1	6	1,30	-0,82	0,29
ASI 18	638	3,97	4	4	201	1	6	1,35	-0,51	-0,40
ASI 19	638	4,37	5	5	223	1	6	1,28	-0,84	0,34
ASI 20	638	3,80	4	4	174	1	6	1,46	-0,38	-0,73
ASI 21	638	4,36	5	5	188	1	6	1,36	-0,76	-0,01
ASI 22	638	4,01	4	4	200	1	6	1,41	-0,59	-0,39
ASI średnia	638	4,11	4,18	4,09	14	1,23	5,77	0,69	-0,60	0,77
ASI wrogi	638	3,98	4,09	4,09	29	1	6	0,90	-0,32	-0,17
ASI życzliwy	638	4,24	4,32	4,09	28	1,45	6	0,80	-0,51	0,24
ASI paternalizm	638	4,29	4,25	4	88	1	6	0,90	-0,49	0,39
ASI zróżnicowanie	638	3,97	4	4	98	1	6	1,03	-0,54	0,24
ASI bliskość	638	4,39	4,5	4,5	61	1	6	1,13	-0,60	-0,17

źródło: badanie własne

W badaniach własnych skośność była ujemna dla wszystkich stwierdzeń, wyniku ogólnego i czynników – w zakresie $-0,24 \div -1,50$. Kurtoza przyjmowała różne wartości z przedziału $-0,93 \div 0,85$ oraz skraje wartości dla stwierdzeń: 12 (1,54), 13 (-1,31) i 9 (3,03; „Mężczyźni powinni troszczyć się o kobiety i chronić je”) (por. Tabela II.2). Rozkład wyników dla wyniku ogólnego (ASI średnia) jak i wrogiego i życzliwego nie ma charakteru

normalnego (dla wszystkich d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,07, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Wpływa na to między innymi największa ilość wyników w przedziale 4÷5, duża w przedziale 3÷4, a niewielka w 5÷6.

Przeprowadzono analizę rzetelności ASI dla danych zebranych w badaniu własnym (N = 638). Rzetelność dla całej skali wyniosła Cronbacha α i standaryzowana Cronbacha $\alpha = 0,84$. Dla seksizmu wrogiego Cronbacha α i std. $\alpha = 0,86$, a życzliwego Cronbacha α i std. $\alpha = 0,78$. Dla podczynników seksizmu życzliwego: opiekuńczy paternalizm Cronbacha $\alpha = 0,57$ i std. $\alpha = 0,58$, uzupełniające się zróżnicowanie płciowe Cronbacha α i std. $\alpha = 0,59$ i heteroseksualna bliskość Cronbacha α i std. $\alpha = 0,73$. Uzyskane wyniki są zbliżone do tych jakie raportowali inni badacze (por. Glick, Fiske, 1996, 2001; Mikołajczak, Pietrzak, 2013).

Wyniki dla mężów a żon różniły się między sobą. Mężczyźni uzyskali istotnie wyższe wartości niż kobiety zarówno dla wyniku ogólnego (suma rang: 117421,5 a 86419,5; $U = 35379,50$, $p < 0,01$) jak i seksizmu wrogiego (119842 a 83999; $U = 32959$, $p < 0,01$) i życzliwego (108120,5 a 95720,5; $U = 44680,5$, $p < 0,01$), a także opiekuńczego paternalizmu (113993 a 89848; $U = 38808$, $p < 0,01$) i heteroseksualnej bliskości (108489 a 95352; $U = 44312$, $p < 0,01$) (por. też średnie w Tabela II.3). Jedynie w przypadku uzupełniającego się zróżnicowania płciowego kobiety uzyskały wyższe wyniki niż mężczyźni, ale różnica ta była istotna na granicy trendu statystycznego (106357,5 a 97483,5; $U = 46443,5$, $p < 0,06$).

Tabela II.3. Statystyki opisowe dla wyniku ogólnego, czynników i podczynników ASI w podziale na płeć

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	N Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
ASI średnia kobiety	319	3,93	4,00	4,09	10	1,23	5,77	0,72	-0,49	0,63
ASI średnia mężczyźni	319	4,29	4,32	4,27	9	2,09	5,73	0,60	-0,59	0,85
ASI wrogi kobiety	319	3,71	3,73	4,00	13	1	5,73	0,88	-0,26	-0,26
ASI wrogi mężczyźni	319	4,26	4,27	4,09	18	1,45	6	0,84	-0,40	0,06
ASI życzliwy kobiety	319	4,16	4,18	4,64 i 4,82	po 13	1,45	6	0,81	-0,48	0,33
ASI życzliwy mężczyźni	319	4,32	4,45	4,09	15	1,64	5,91	0,78	-0,55	0,17
ASI paternalizm kobiety	319	4,12	4	4	52	1	6	0,91	-0,30	0,21
ASI paternalizm mężczyźni	319	4,46	4,5	4,75	45	1	6	0,85	-0,69	0,99
ASI zróżnicowanie kobiety	319	4,05	4	4	49	1	6	1,02	-0,56	0,43
ASI zróżnicowanie mężczyźni	319	3,89	4	4	49	1	6	1,04	-0,53	0,09
ASI bliskość kobiety	319	4,28	4,5	3,75 i 4,5	po 31	1	6	1,14	-0,44	-0,39
ASI bliskość mężczyźni	319	4,51	4,75	5	34	1	6	1,12	-0,79	0,21

źródło: badanie własne

Wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,88 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Analizy ujawniły pięć czynników tłumaczących łącznie 39,76% (PAF) i 53% (PCA) wariancji. Analiza zarówno PCA jak i PAF z rotacją oblimum wskazały, że czynnik pierwszy gromadzi stwierdzenia wrogiego seksizmu, drugi życzliwego – bliskości, trzeci życzliwego – zróżnicowania płciowego, czwarty wrogi – które nie weszły do pierwszego (ale też stosunkowo wysoko ładują czynnik pierwszy), piąte życzliwego – paternalizmu (oprócz stwierdzenia 20, które wyżej ładuje czynnik zróżnicowania płciowego) (por. Tabela II.4).

Tabela II.4. Struktura macierzy (PCA oblimum) przedstawiająca wartości ładunków dla 5 komponentów dla ASI

	1. seksizm wrogi I	2. seksizm życzliwy - bliskość	3. seksizm życzliwy – zróżnicowanie płciowe	4. seksizm wrogi II	5. seksizm życzliwy - paternalizm
ASI 15	0,75				
ASI 11	0,75	0,26		0,31	
ASI 14	0,73				0,16
ASI 16	0,73	0,19	0,15	0,35	
ASI 10	0,72	0,18			
ASI 05	0,56	0,26	0,27	0,20	
ASI 18	0,54	0,16		0,26	
ASI 07	0,54	0,22		0,51	0,24
ASI 21	0,51	0,19		0,42	0,19
ASI 01		0,80			0,24
ASI 06	0,28	0,78	0,29		0,26
ASI 13		0,78	0,38		0,19
ASI 12	0,20	0,53	0,19	-0,41	0,29
ASI 22			0,78		
ASI 19		0,22	0,69		
ASI 20	0,26	0,35	0,67	0,16	0,33
ASI 08		0,31	0,64		0,27
ASI 04	0,44	0,23		0,61	
ASI 02	0,52	0,24		0,55	
ASI 03			0,31	0,49	0,49
ASI 09		0,25	0,24		0,81
ASI 17		0,43	0,20		0,61

źródło: badanie własne

Stwierdzenia posortowano według wartości ładunków dla komponentów, usuwając ładunki mniejsze niż 0,15.

W celu sprawdzenia czy te same stwierdzenia polskiej a anglojęzycznej wersji Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet ładują czynniki seksizmu wrogiego i życzliwego wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych

osi (PAF) wymuszając rozwiązanie dwuczynnikowe. Dwa czynniki tłumaczyły łącznie 30,9% (PAF) i 36,9% (PCA) wariancji. Przy zastosowanej rotacji oblimin wszystkie stwierdzenia polskiej wersji narzędzia ASI idealnie korespondowały z odpowiednimi stwierdzeniami w wersji anglojęzycznej (por. Glick, Fiske, 2001) (por. Tabela II.5).

Tabela II.5. Struktura wzoru (rotacja oblimin) przedstawiająca wartości ładunków dla 2 komponentów ASI

	Komponent PCA, rotacja oblimin		Czynnik PAF, rotacja oblimin	
	wrogi HS	życzliwy BS	wrogi HS	życzliwy BS
ASI 16	0,76		0,74	
ASI 11	0,76		0,73	
ASI 15	0,73		0,70	
ASI 14	0,68		0,64	
ASI 10	0,64		0,59	
ASI 02	0,62		0,56	
ASI 07	0,59		0,54	
ASI 04	0,57		0,51	
ASI 18	0,57		0,51	
ASI 21	0,55		0,50	
ASI 05	0,52	0,19	0,47	0,17
ASI 13		0,70		0,66
ASI 06		0,64		0,60
ASI 01		0,62		0,57
ASI 20		0,60		0,54
ASI 08		0,57		0,49
ASI 19		0,54		0,46
ASI 17		0,53		0,47
ASI 09		0,53		0,45
ASI 12		0,51		0,44
ASI 22		0,47		0,39
ASI 03		0,35		0,29

źródło: badanie własne

Stwierdzenia posortowano według wartości ładunków dla komponentów, usuwając ładunki mniejsze niż 0,15.

Na danych z własnego badania wykonano confirmacyjne analizy czynnikowe. Podobnie jak Glick i inni (2000) testowano różne konfiguracje czynników (por. Tabela II.6). Wykorzystano estymator ML (ang. *maximum likelihood*; domyślny w pakiecie lavaan dla R i AMOS) oraz estymatory DWLS (ang. *diagonally weighted least squares*) i WLSMV (ang. *weighted least squares means and variance adjusted*). Ostatnie dwie wymienione metody są zalecane m.in. dla danych mierzonych na skali Likerta oraz kiedy rozkład wyników nie jest normalny (por. Brown, 2006; Barendse, Oort, Timmerman, 2014; Flora, Curran, 2004). Raportowano wartości statystyk CFI i TLI oraz RMSEA i SRMR (por. Kline, 2010), odrzucając krytykowane m.in. za zależność od wielkości próby GFI i AGFI (por. Sharma

i inni, 2005). Wartość CFI i TLI powinny wynosić 0,9 lub więcej, zaś RMSEA i SRMR powinny wynosić 0,08 lub mniej (dla RMSEA najlepiej 0,05 i poniżej). Wszystkie testowane modele dla estymatora ML osiągnęły wartości CFI i TLI bliskie 0,8-0,9 i RMSEA 0,07 i poniżej, zaś dla DWLS i WLSMV wartości CFI i TLI równe lub powyżej 0,9 przy RMSEA równym lub poniżej 0,05 (por. Tabela II.6). Każdy z testowanych modeli dobrze opisuje dane, przy czym bardziej złożone modele – uwzględniające podskale seksizmu życzliwego uzyskały wyższe wartości statystyk niż model dwuczynnikowy (co było zgodne z oczekiwaniami; por. Glick i inni, 2000).

Tabela II.6. Wyniki konfirmacyjnych analiz czynnikowych dla ASI

Model	CFI	NNFI (TLI)	RMSEA	SRMR
Dwa czynniki: wrogi i życzliwy (ML)	0,85	0,83	0,06	0,06
Dwa czynniki (DWLS)	0,97	0,97	0,04	0,05
Dwa czynniki (WLSMV)	0,9	0,9	0,04	0,05
Cztery czynniki: wrogi i trzy podskale życzliwego (ML)	0,9	0,9	0,05	0,05
Cztery czynniki (DWLS)	0,99	0,99	0,03	0,05
Cztery czynniki (WLSMV)	0,93	0,92	0,04	0,05
Dwa czynniki (wrogi i życzliwy) i trzy podskale życzliwego (ML)	0,89	0,88	0,05	-

źródło: badanie własne

Zgodnie z przewidywaniami (por. Glick, Fiske, 1996) wszystkie czynniki ASI były ze sobą istotnie skorelowane (ρ Spearmana $p < 0,05$) (por. Tabela II.7). Jednocześnie dla danych z badania własnego korelacja między seksizmem wrogim a życzliwym była stosunkowo niska ($\rho = 0,28$).

Tabela II.7. Korelacje Spearmana dla wyniku ogólnego i czynników ASI

	Średnia / ogólny	Wrogi (HS)	Życzliwy (BS)	BS paternalizm	BS zróżnicowanie	BS bliskość
Średnia / ogólny	-	0,83	0,75	0,61	0,50	0,62
Wrogi (HS)	0,83	-	0,28	0,27	0,17	0,23
Życzliwy (BS)	0,75	0,28	-	0,76	0,68	0,82
BS paternalizm	0,61	0,27	0,76	-	0,39	0,45
BS zróżnicowanie	0,50	0,17	0,68	0,39	-	0,34
BS bliskość	0,62	0,23	0,82	0,45	0,34	-

źródło: badanie własne

Wszystkie przedstawione w powyższej tabeli korelacje ρ Spearmana są istotne statystycznie $p < 0,05$

2.5.2. Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI)

Peter Glick, Susan T. Fiske, 1999; przygotowanie polskiej wersji - metoda tłumaczenia grupowego: Kurzeja, T., 2010; Załącznik 8; inna nazwa: Inwentarz Ambiwalencji wobec Mężczyzn

Peter Glick i Susan T. Fiske (1999) stworzyli Inwentarz Ambiwalencji wobec Mężczyzn (AMI, ang. *Ambivalence toward Men Inventory*), który rozróżnia wrogie i życzliwe uprzedzenia i stereotypy jakie posiadają ludzie na temat mężczyzn. Skala Wrogości wobec Mężczyzn (HM; ang. *Hostility toward Men*) oraz Skala Życzliwości wobec Mężczyzn (BM; ang. *Benevolence toward Men*), tworzące Skalę Ambiwalencji wobec Mężczyzn, obejmują konwencjonalne postawy wobec mężczyzn, które mają odmienne znaki. Każdy z czynników (HM i BM) pozwala ocenić poglądy dotyczące: władzy mężczyzn, zróżnicowania płciowego oraz heteroseksualności.

Narzędzie Inwentarz Ambiwalencji wobec Mężczyzn składa się z 20 pozycji-stwierdzeń, po 10 stwierdzeń na skalę wrogiego i życzliwego seksizmu wobec mężczyzn, które badani oceniają na 6 punktowej skali typu Likerta. Autorzy narzędzia (Glick, Fiske, 1999) przeprowadzili trzy niezależne badania mające potwierdzić strukturę czynnikową, rzetelność, trafność zbieżną i prognostyczną skali AMI. Konfirmacyjna analiza czynnikowa jednoznacznie wskazała, że we wszystkich trzech badaniach (Glick, Fiske, 1999), model dwuczynnikowy ($GFI = 0,79$; seksizm wrogi i życzliwy) istotnie lepiej ($p < 0,01$) opisywał wyniki niż model jednoczynnikowy ($GFI = 0,66$). Jednocześnie model pełny ($GFI = 0,85$), tj. uwzględniający 3 aspekty seksizmu wrogiego jak i życzliwego, istotnie lepiej ($p < 0,01$) opisywał wyniki niż model dwuczynnikowy ($GFI = 0,79$). Korelacja między seksizmem wrogim a życzliwym wobec mężczyzn wynosiła od 0,45 do 0,54. Rzetelność narzędzia dla całej skali wynosiła od $\alpha = 0,83$ do 0,87, tylko dla seksizmu wrogiego od $\alpha = 0,81$ do 0,86, zaś dla seksizmu życzliwego od $\alpha = 0,79$ do 0,83. Zgodnie z przewidywaniami Glick i Fiske (1999) we wszystkich trzech badaniach kobiety w porównaniu z mężczyznami osiągały istotnie wyższe wyniki dla seksizmu wrogiego wobec mężczyzn, zaś istotnie niższe dla seksizmu życzliwego wobec mężczyzn ($p < 0,05$). Inwentarz Ambiwalencji wobec Mężczyzn jest silnie i istotnie statystycznie powiązany ($r =$ od 0,69 do 0,79) ze swoją „siostrzaną skalą” - Skalą Ambiwalentnego Seksizmu wobec kobiet (ASI; ang. *Ambivalent Sexism Inventory*, Glick i Fiske, 1996) oraz z dwoma innymi uznanymi skalami postaw wobec mężczyzn (obie noszą angielską nazwę: *Attitudes toward Men Scale*): Downs i Engleson (1982, za: Glick, Fiske, 1999; $r =$ od 0,68 do 0,85) oraz Iazzo (1983 za: Glick, Fiske, 1999; $r = 0,7$).

Jednakże tylko skala AMI pomyślnie rozróżnia subiektywnie pozytywne i negatywne poglądy dotyczące mężczyzn.

W badaniu własnym użyto adaptacji AMI wykonanej z wykorzystaniem metody tłumaczenia grupowego (por. Kurzeja, 2010). Wszystkie odpowiedzi były kodowane wprost i oceniane na 6 punktowej skali typu Likerta, od 0 – zdecydowanie nie zgadzam się, do 5 – w pełni zgadzam się (przekodowanej później na skalę 1-6). Wynik ogólny AMI oblicza się jako średnią dla wszystkich pozycji. Wynik na skali seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (HM) oblicza się jako średnią dla pozycji: 2, 4, 6, 8, 9, 11, 14, 15, 17 i 19, a życzliwego (BM): 1, 3, 5, 7, 10, 12, 13, 16, 18 i 20. Dla seksizmu wrogiego (HM) można wyliczyć średnią dla każdego z trzech podczynników: niezadowolenia z powodu paternalizmu (stwierdzenia: 9, 11, 15), kompensującego zróżnicowania płciowego (6, 8, 17) i heteroseksualnej wrogości (2, 4, 14, 19). Dla seksizmu życzliwego (BM) można wyliczyć średnią dla każdego z trzech podczynników: maternalizmu (stwierdzenia: 1, 10, 20), dopełniającego się zróżnicowania płciowego (3, 13, 18) i heteroseksualnej atrakcyjności / bliskości (5, 7, 12, 16) (por. Glick, Fiske, 1999, s. 536).

Wykonano obliczenia dla Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI), dla danych uzyskanych w badaniu własnym. Statystyki opisowe dla poszczególnych pozycji skali oraz średnie odpowiedzi zestawiono w Tabeli II.8.

Tabela II.8. Statystyki opisowe dla Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
AMI 01	638	3,16	3	4	160	1	6	1,62	0,12	-1,19
AMI 02	638	3,83	4	5	166	1	6	1,55	-0,34	-0,97
AMI 03	638	4,09	4	5	192	1	6	1,51	-0,55	-0,74
AMI 04	638	3,49	4	4	157	1	6	1,52	-0,15	-1,07
AMI 05	638	4,91	5	6	267	1	6	1,31	-1,37	1,21
AMI 06	638	3,74	4	4	160	1	6	1,54	-0,28	-0,94
AMI 07	638	3,87	4	5	160	1	6	1,58	-0,32	-1,06
AMI 08	638	4,40	5	6	191	1	6	1,56	-0,82	-0,42
AMI 09	638	4,53	5	5	247	1	6	1,26	-0,98	0,52
AMI 10	638	2,88	3	1	160	1	6	1,51	0,29	-1,04
AMI 11	638	4,40	5	5	212	1	6	1,33	-0,88	0,27
AMI 12	638	4,98	5	6	268	1	6	1,23	-1,48	1,77
AMI 13	638	4,54	5	5	203	1	6	1,31	-0,87	0,18
AMI 14	638	3,78	4	4	195	1	6	1,34	-0,45	-0,52
AMI 15	638	3,68	4	4	192	1	6	1,42	-0,33	-0,72
AMI 16	638	3,79	4	5	162	1	6	1,63	-0,29	-1,13
AMI 17	638	3,55	4	4	158	1	6	1,54	-0,19	-1,04
AMI 18	638	4,42	5	5	223	1	6	1,36	-0,90	0,20

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
AMI 19	638	3,15	3	4	156	1	6	1,47	0,08	-1,04
AMI 20	638	3,10	3	4	148	1	6	1,54	0,19	-1,03
AMI średnia	638	3,91	3,95	4 i 4,2	po 20	1	6	0,78	-0,40	0,49
AMI wrogi	638	3,85	3,95	4	27	1	6	0,94	-0,33	-0,10
AMI paternalizm	638	4,20	4,33	4,33	106	1	6	1,00	-0,52	0,36
AMI kompensujące zróżnicowanie	638	3,90	4	4,33	67	1	6	1,24	-0,46	-0,45
AMI wrogość heteroseksualna	638	3,56	3,75	4	62	1	6	1,11	-0,29	-0,47
AMI życzliwy	638	3,97	4	4,5	31	1	6	0,88	-0,38	0,06
AMI maternalizm	638	3,05	3	3,67	62	1	6	1,22	0,13	-0,68
AMI dopełniające zróżnicowanie	638	4,35	4,33	5	97	1	6	1,09	-0,67	0,26
AMI atrakcyjność heteroseksualna	638	4,38	4,5	5	74	1	6	1,14	-0,74	0,15

źródło: badanie własne

W badaniach własnych skośność była ujemna, w zakresie $-0,15 \div -1,48$, dla zdecydowanej większości stwierdzeń, wyniku ogólnego (AMI średnia), czynników (AMI wrogi i życzliwy) i wszystkich podczynników poza maternalizmem, dla którego skośność wyniosła 0,13. Kurtoza przyjmowała różne wartości z przedziału $-1,19 \div 0,52$ oraz skraje wartości dla stwierdzeń: 5 (1,21; „Każda kobieta potrzebuje partnera, który będzie ją kochał”) i 12 (1,77; „Każda kobieta powinna mieć mężczyznę, którego kocha”) (por. Tabela II.8). Rozkład wyników dla wyniku ogólnego (AMI średnia) jak i seksizmu wrogiego (HM) i życzliwego (BM) wobec mężczyzn, a także dla sześciu podczynników nie ma charakteru normalnego (d Kolmogorowa-Smirnowa = $0,04 \div 0,12$, $p < 0,05$, p Lillieforsa $< 0,01$). Dla wyniku ogólnego rezultat samego testu K-S jest nieistotny ($p < 0,2$), ale po zastosowaniu poprawki Lillieforsa jest już istotny ($p < 0,01$), a brak normalności rozkładu potwierdzono wykonując dodatkowo test Shapiro-Wilk $W = 0,99$, $p < 0,01$. Na brak normalności wpływa prawdopodobnie duża ilość wyników bliskich modzie, a następnie stosunkowo duża ich ilość, ale tylko po jednej stronie mody – wyższych lub niższych od mody (por. wartości skośności i kurtozy w Tabela II.8).

Przeprowadzono analizę rzetelności AMI dla danych zebranych w badaniu własnym ($N = 638$). Rzetelność dla całej skali wyniosła Cronbacha α i standaryzowana Cronbacha $\alpha = 0,87$. Dla seksizmu wrogiego (HM) Cronbacha α i std. $\alpha = 0,84$, a życzliwego (BM) Cronbacha α i std. $\alpha = 0,80$. Dla podczynników seksizmu wrogiego wobec mężczyzn: niezadowolenie z powodu paternalizmu Cronbacha α i std. $\alpha = 0,60$, kompensujące zróżnicowanie płciowe Cronbacha α i std. $\alpha = 0,72$ i heteroseksualna wrogość Cronbacha

α i std. $\alpha = 0,75$. Dla podczynn timer seksizmu życzliwego wobec męczyzn: maternalizm Cronbacha $\alpha = 0,68$ i std. $\alpha = 0,69$, dopelniające się różnicowanie płciowe Cronbacha $\alpha = 0,68$ i std. $\alpha = 0,69$ i heteroseksualna atrakcyjność / bliskość Cronbacha $\alpha = 0,79$ i std. $\alpha = 0,80$. Uzyskane wyniki są zbliżone do tych jakie raportowali inni badacze (por. Glick, Fiske, 1999).

Jedynie dla wyniku ogólnego (AMI średnia) nie było istotnej różnicy między męczyami i żonami; $U = 5056,5$, $p < 0,89$. Kobiety uzyskały istotnie wyższe wyniki niż męczyżni dla seksizmu wrogiego wobec męczyzn (HM) (suma rang kobiety: 117733,5 a męczyżni: 86107,5 $U = 35067,5$, $p < 0,01$), jak i jego trzech podczynn timer: niezadowolenia z powodu paternalizmu (111889 a 91952, $U = 40912$, $p < 0,01$), kompensującego różnicowania płciowego (125913,5 a 77927,5, $U = 26887,5$, $p < 0,01$) i heteroseksualnej wrogości (108240,5 a 95600,5, $U = 4456,5$, $p < 0,01$). Męczyżni uzyskali istotnie wyższe wyniki niż kobiety dla seksizmu życzliwego wobec męczyzn (BM) (suma rang męczyżni: 119509 a kobiety: 84332 $U = 33292$, $p < 0,01$), jak i jego trzech podczynn timer: maternalizmu (115967,5 a 87873,5, $U = 36833,5$, $p < 0,01$), dopelniającego się różnicowania płciowego (119757,5 a 84083,5, $U = 33043,5$, $p < 0,01$) i heteroseksualnej atrakcyjności / bliskości (11543,5 a 92297,5, $U = 41257,5$, $p < 0,01$) (por. Tabela II.9).

Tabela II.9. Statystyki opisowe dla wyniku ogólnego, czynników i podczynn timer AMI w podziale na płć

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
AMI średnia żona	319	3,91	3,95	3,55	8	1,55	6	0,77	-0,29	0,06
AMI średnia mąż	319	3,92	4	3,85	8	1	6	0,79	-0,51	0,90
AMI wrogi (HM) żona	319	4,10	4,2	4,6	13	1,6	6	0,90	-0,42	-0,17
AMI wrogi (HM) mąż	319	3,61	3,6	3,6	16	1	6	0,92	-0,29	0,09
HM paternalizm żona	319	4,37	4,33	4,33	54	1	6	0,98	-0,62	0,72
HM paternalizm mąż	319	4,04	4	4,33	52	1	6	0,99	-0,47	0,18
HM kompensujące różnicowanie żona	319	4,39	4,67	4,67	45	1	6	1,06	-0,80	0,48
HM kompensujące różnicowanie mąż	319	3,40	3,67	4	41	1	6	1,20	-0,18	-0,63
HM heteroseksualna wrogość żona	319	3,68	3,75	4	30	1	6	1,10	-0,31	-0,44
HM heteroseksualna wrogość mąż	319	3,44	3,5	4	32	1	6	1,11	-0,26	-0,49
AMI życzliwy (BM) żona	319	3,73	3,8	4,3	16	1,3	6	0,83	-0,18	-0,06
AMI życzliwy (BM) mąż	319	4,22	4,3	4,5	19	1	6	0,86	-0,72	0,88
BM maternalizm żona	319	2,76	2,67	2	45	1	6	1,12	0,30	-0,51
BM maternalizm mąż	319	3,34	3,33	2,67	36	1	6	1,25	-0,12	-0,64
BM dopelniające różnicowanie żona	319	4,04	4	5	45	1	6	1,05	-0,51	0,00
BM dopelniające różnicowanie mąż	319	4,66	4,67	5	52	1	6	1,04	-0,99	1,25

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
BM heteroseksualna atrakcyjność żona	319	4,22	4,25	5	29	1	6	1,14	-0,53	-0,13
BM heteroseksualna atrakcyjność mąż	319	4,55	4,75	5	45	1	6	1,11	-1,00	0,76

źródło: badanie własne

Wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,87 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Analizy ujawniły cztery czynniki tłumaczące łącznie 45% (PAF) i 55,6% (PCA) wariancji. Analiza zarówno PCA jak i PAF z rotacją oblimin wskazały, że czynnik pierwszy gromadzi wszystkie stwierdzenia wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (HM), zaś kolejne trzy to podczynniki seksizmu życzliwego (BM) – wszystkie stwierdzenia łądowały odpowiednie podczynniki (por. Tabela II.10). Jest to wynik niemal analogiczny jaki uzyskano dla bliźniaczej skali – Seksizmu Ambiwalentnego wobec Kobiet (ASI; por. Glick, 1996, 1999, 2001).

Tabela II.10. Macierz wzoru (PCA oblimin) przedstawiająca wartości ładunków dla 4 komponentów dla AMI

stwierdzenia	1. seksizm wrogi (HM)	2. seksizm życzliwy (BM) – dopełniające się zróżnicowanie płciowe	3. seksizm życzliwy (BM) – heteroseksualna atrakcyjność	4. seksizm życzliwy (BM) – maternalizm
AMI 17	0,72	-0,20	0,15	
AMI 15	0,71			-0,15
AMI 08	0,70			0,44
AMI 19	0,69			-0,25
AMI 09	0,62	0,35		0,19
AMI 04	0,61			-0,24
AMI 14	0,59			-0,18
AMI 02	0,58	0,20		
AMI 06	0,56	-0,28	0,38	
AMI 11	0,41	0,26	0,21	
AMI 18		0,78		
AMI 13		0,66	0,28	-0,16
AMI 03		0,66		
AMI 05			0,83	
AMI 12			0,79	
AMI 07			0,71	-0,28
AMI 16			0,62	-0,43
AMI 01		0,24		-0,67
AMI 10	0,26			-0,63
AMI 20	0,41			-0,50

źródło: badanie własne

Stwierdzenia posortowano według wartości ładunków dla komponentów, usuwając ładunki mniejsze niż 0,15.

W celu sprawdzenia czy te same stwierdzenia polskiej a anglojęzycznej wersji Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn ładują czynniki seksizmu wrogiego (HM) i życzliwego (BM) wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF) wymuszając rozwiązanie dwuczynnikowe. Dwa czynniki tłumaczyły łącznie 34,7% (PAF) i 41% (PCA) wariancji. Przy zastosowanej rotacji oblimin wszystkie stwierdzenia polskiej wersji narzędzia AMI, oprócz pozycji 20, idealnie korespondowały z odpowiednimi stwierdzeniami w wersji anglojęzycznej (por. Glick, Fiske, 1999) (por. Tabela II.11).

Tabela II.11. Macierz wzoru (rotacja oblimin) przedstawiająca wartości ładunków dla 2 komponentów AMI

stwierdzenia	Komponent PCA, rotacja oblimin		Czynnik PAF, rotacja oblimin	
	wrogi HM	życzliwy BM	wrogi HM	życzliwy BM
AMI 17	0,76		0,71	
AMI 15	0,74		0,70	
AMI 19	0,72		0,69	
AMI 08	0,69	-0,26	0,62	-0,21
AMI 04	0,63		0,59	
AMI 06	0,60		0,54	
AMI 14	0,60	0,15	0,56	
AMI 09	0,58		0,53	
AMI 02	0,57		0,52	
AMI 20	0,48	0,28	0,44	0,26
AMI 11	0,41	0,28	0,37	0,26
AMI 13	-0,16	0,76	-0,15	0,69
AMI 16		0,75		0,72
AMI 07		0,68		0,64
AMI 18		0,60		0,51
AMI 05		0,59		0,53
AMI 01		0,57		0,50
AMI 12		0,57		0,50
AMI 03		0,45		0,37
AMI 10	0,32	0,38	0,29	0,34

źródło: badanie własne

Stwierdzenia posortowano według wartości ładunków dla komponentów, usuwając ładunki mniejsze niż 0,15.

Na danych z własnego badania wykonano confirmacyjne analizy czynnikowe. Podobnie jak autorzy (por. Glick i Fiske, 1999, s. 524-525) testowano różne konfiguracje czynników (por. Tabela II.12). Wykorzystano estymator ML (ang. *maximum likelihood*; domyślny w pakiecie lavaan dla R i AMOS) oraz estymatory DWLS (ang. *diagonally weighted least squares*) i WLSMV (ang. *weighted least squares means and variance adjusted*). Ostatnie dwie wymienione metody są zalecane m.in. dla danych mierzonych

na skali Likerta oraz kiedy rozkład wyników nie jest normalny (por. Brown, 2006; Barendse, Oort, Timmerman, 2014; Flora, Curran, 2004). Raportowano wartość statystyk CFI i TLI oraz RMSEA i SRMR (por. Kline, 2010). Wartość CFI i TLI powinny wynosić 0,9 lub więcej, zaś RMSEA i SRMR powinny wynosić 0,08 lub mniej (dla RMSEA najlepiej 0,05 i poniżej). Wszystkie testowane modele dla estymatora ML i WLSMV osiągały wartości CFI i TLI poniżej akceptowalnego progu (por. Tabela II.12). Najwyższy wynik przy estymatorze ML osiągnięto dla preferowanego przez Glick i Fiske (1999) modelu pełnego, czyli dwa czynniki seksizmu (wrogi i życzliwy) z których każdy dzieli się na trzy podczynniki (CFI = 0,84, RMSEA = 0,08).

Tabela II.12. Wyniki konfirmacyjnych analiz czynnikowych dla AMI

Model	CFI	NNFI (TLI)	RMSEA	SRMR
Dwa czynniki: wrogi i życzliwy (ML)	0,71	0,68	0,11	0,09
Dwa czynniki (DWLS)	0,91	0,90	0,08	0,09
Dwa czynniki (WLSMV)	0,71	0,67	0,08	0,09
Cztery czynniki: wrogi i trzy podskale życzliwego (ML)	0,81	0,78	0,09	0,08
Cztery czynniki (DWLS)	0,95	0,94	0,06	0,07
Cztery czynniki (WLSMV)	0,81	0,78	0,07	0,07
Dwa czynniki (wrogi i życzliwy) i trzy podskale życzliwego (ML)	0,81	0,78	0,09	-
Dwa czynniki (wrogi i życzliwy) i trzy podskale wrogiego, i trzy życzliwego (ML) *	0,84	0,81	0,08	-

źródło: badanie własne

* pełny model osiągał u Glick, Fiske (1999) wartości GFI = 0,84 ÷ 0,93 a AGFI = 0,8 ÷ 0,91, zaś dla danych z własnego badania wynosił GFI = 0,88 a AGFI = 0,84

Podsumowując wyniki wykonanych na danych z badania własnego analiz czynnikowych (PCA, EFA-PAF i CFA-ML), dla Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI), można przyjąć, że skala AMI dzieli się na dwa czynniki: wrogi (HM) i życzliwy (BM) seksizmu wobec mężczyzn, zaś seksizm życzliwy można opisać przez trzy podczynniki. Podział seksizmu wrogiego na trzy podczynniki uzyskał mniejsze potwierdzenie w analizach, ale ich wyniki były bliskie akceptowalnym wartościom i wyodrębnienie ich jest zgodne z ustaleniami autorów narzędzia (por. Glick, Fiske, 1999).

Zgodnie z przewidywaniami (por. Glick, Fiske, 1999) wszystkie czynniki AMI były ze sobą istotnie skorelowane (ρ Spearmana $p < 0,05$), oprócz zróżnicowania płciowego – kompensującego (HM) a dopełniającego (BM) (por. Tabela II.13).

Tabela II.13. Korelacje Spearmana dla wyniku ogólnego i czynników AMI

	Średnia / ogólny	Wrogi (HM)	HM patern.	HM różnic.	HM hetero.	Życzliwy (BM)	BM matern.	BM różnic.	BM atrakcyj.
Średnia / ogólny	-	0,85	0,73	0,61	0,79	0,81	0,70	0,49	0,62
Wrogi (HM)	0,85	-	0,82	0,79	0,88	0,40	0,44	0,18	0,29
HM paternalizm	0,73	0,82	-	0,51	0,65	0,39	0,38	0,24	0,27
HM różnicowanie	0,61	0,79	0,51	-	0,50	0,23	0,26	0,02*	0,23
HM heteroseks. wrogość	0,79	0,88	0,65	0,50	-	0,43	0,47	0,23	0,26
Życzliwy (BM)	0,81	0,40	0,39	0,23	0,43	-	0,75	0,69	0,79
BM maternalizm	0,70	0,44	0,38	0,26	0,47	0,75	-	0,35	0,35
BM różnicowanie	0,49	0,18	0,24	0,02*	0,23	0,69	0,35	-	0,37
BM atrakcyjność	0,62	0,29	0,27	0,23	0,26	0,79	0,35	0,37	-

źródło: badanie własne

Wszystkie przedstawione w powyższej tabeli korelacje rho Spearmana są istotne statystycznie $p < 0,05$ oprócz jednej oznaczonej: * (gwiazdką)

Korelacja między wynikami ogólnymi skal Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet (ASI) a wobec Mężczyzn (AMI) wyniosła Spearmana $\rho = 0,59$, $p < 0,05$. Jest to wynik nieco niższy, ale zbliżony do uzyskiwanego przez autorów, tj. $r = 0,69 \div 0,79$ (por. Glick i Fiske, 1996). Otrzymana różnica wynika między innymi z rodzaju zastosowanego współczynnika korelacji – Spearmana a Pearsona. Przy zastosowaniu dla danych z własnego badania korelacji Pearsona $r = 0,64$, $p < 0,05$.

2.5.3. Skala Tradycyjnego Seksizmu (OFS)

Janet K. Swim, Kathryn J. Aikin, Wayne S. Hall i Barbara A. Hunter, 1995; polska adaptacja: Kurzeja, T., Mandal, E., 2009a i 2009b; Załącznik 5

Na skalę Tradycyjnego Seksizmu (OFS⁹; ang. *Old-Fashioned Sexism*) składa się z 5 stwierdzeń ocenianych oryginalnie na 7 stopniowej skali typu Likerta. Mierzy ona jawne, „oczywiste” i często zamierzone, formy uprzedzeń ze względu na płeć.

⁹ W artykule wprowadzającym skalę Tradycyjnego (i Współczesnego) Seksizmu Swim i inni (1995) nie podają skrótu literowego dla swoich narzędzi. Jednocześnie używają określenia: „Old-Fashioned Sexism scale”, pisząc słowo „skala” (ang. *scale*) małą literą. Jedną z autorek oryginalnej skali w innym artykule (Swim, Cohen, 1997) zapisuje nazwę narzędzia: „Old-Fashioned Sexism Scale” podając skrót skali: „OFS” i „Modern Sexism Scale” podając skrót skali: „MS”. Przyjęto za autorką (Swim, Cohen, 1997) skrót: „OFS” dla skali Tradycyjnego Seksizmu i „MS” dla skali Współczesnego Seksizmu. W literaturze można spotkać także formy: „OFSS” i „MSS” (por. Morrison i inni, 1999).

Narzędzie to charakteryzuje się dobrą trafnością i przeciętną wewnętrzną rzetelnością ($\alpha = 0,64-0,66$; por. Kurzeja, Mandal, 2009; Swim, Cohen, 1997).

Wynik oblicza się jako średnią odpowiedzi respondenta, odwracając punktację za stwierdzenia 2 i 4. Im wyższy wynik tym silniejsze jawne popieranie tradycyjnego rozdziału ról kobiecych i męskich, odmiennego traktowania kobiet i mężczyzn, akceptowania stereotypów mówiących o niższych kompetencjach kobiet.

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali oraz sumy odpowiedzi, zestawiono w Tabeli II.14.

Tabela II.14. Statystyki opisowe dla skali Tradycyjnego Seksizmu (OFS)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
OFS 01	638	2,45	2	1	315	1	7	1,85	1,07	-0,12
OFS 02r	638	2,88	2	1	223	1	7	1,92	0,69	-0,79
OFS 03	638	2,29	1	1	348	1	7	1,79	1,21	0,26
OFS 04r	638	2,19	1	1	323	1	7	1,60	1,35	0,97
OFS 05	638	3,45	4	1	197	1	7	2,12	0,22	-1,33
OFS średnia	638	2,65	2,4	1	72	1	7	1,20	0,56	-0,21
OFS średnia żona	319	2,29	2,2	1	46	1	5,2	0,98	0,61	-0,24
OFS średnia mąż	319	3,01	3	1	26	1	7	1,29	0,29	-0,48

źródło: badanie własne

Przeprowadzono analizę rzetelności skali OFS dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Zgodnie z przewidywaniami (por. Kurzeja, Mandal, 2009; Swim, Cohen, 1997; Swim i inni, 1995) uzyskano przeciętną rzetelność Cronbacha $\alpha = 0,65$ i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,66$. Średnia dla wszystkich pozycji wynosiła 2,65, mediana 2,4, moda 1, odchylenie standardowe 1,2. Wartość minimalna średniej wyników była równa 1, maksymalna 7. Rozkład wyników nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,11, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Analiza rozkładu wyników ujawniła, że normalności zaburza m.in. wyższa częstotliwość wyników poniżej średniej (2,65) Szczególnie zaś licznie reprezentowana moda = 1, w $N = 72$. Skośność wynosiła 0,56, kurtoza - 0,21 (por. Tabela II.14).

Analiza wykresów rozkładu wyników dla mężów i żon sugerowała wyższy poziom tradycyjnego seksizmu u mężczyzn niż kobiet ($U = 34253,50$, $p < 0,01$); suma rang dla żon = 85293,5 (średnia = 2,29), dla mężów = 118547,5 (średnia = 3,01).

Wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,72 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Analizy ujawniły tylko jeden czynnik, tłumaczący 28,46% (PAF) i 42,41% (PCA) wariancji. Są to wartości nie za wysokie, choć spodziewane (por. Kurzeja, Mandal, 2009; Swim, Cohen, 1997; Swim i inni, 1995). Jednocześnie, ponieważ drugi czynnik miał początkową wartość własną 0,93, czyli bliską kryterium Kaisera (1960) przeprowadzono też analizę wymuszając model dwuczynnikowy. Przy wykorzystaniu rotacji oblimum pierwszy czynnik obejmował stwierdzenia 1, 2 i 4, a drugi 3 i 5. Dwa czynniki tłumaczyły łącznie 61,02% (PCA) i 38,2% (PAF) wariancji¹⁰. Zebrane dane nie potwierdzają trójczynnikowej, teoretycznej struktury seksizmu tradycyjnego, ale był to wynik spodziewany – wynikający z pewnej słabości konstrukcyjnej samej skali OFS, związanej m.in. z niewielką ilością pozycji.

Analiza średnich wskazuje, że stwierdzenie piąte: „Gdy oboje rodzice pracują a dziecko zachoruje w szkole, szkoła powinna zadzwonić raczej do matki niż do ojca” ma o ponad 0,6 wyższą średnią od pozostałych (w kierunku, że należy zadzwonić raczej do matki). Zaburza ono homogeniczność skali. Zostało jednak uwzględnione z uwagi na zgodność z oryginalną skalą, gdzie także uzyskiwało znacząco wyższą średnią niż inne stwierdzenia (por. Swim i inni, 1995, s. 213 i 214)

2.5.4. Skala Współczesnego Seksizmu (MS)

Janet K. Swim, Kathryn J. Aikin, Wayne S. Hall i Barbara A. Hunter, 1995; polska adaptacja: Kurzeja, T., Mandal, E., 2009a i 2009b; Załącznik 6

Skala Seksizmu Współczesnego (MS¹¹; ang. *Modern Sexism*) mierzy ukryty, subtelny seksizm. Składa się z 8 stwierdzeń ocenianych oryginalnie na 7 stopniowej skali typu Likerta. W jej skład wchodzi trzy teoretyczne czynniki: 1. zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej (stwierdzenia 1-5), 2. antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwanych przez kobiety (6 i 7), 3. brak wsparcia dla projektów stworzonych, aby pomóc kobietom (8); wyjaśniające łącznie 61% całkowitej wariancji odpowiedzi (por. Kurzeja, Mandal, 2009). Opisywane narzędzie charakteryzuje się dobrą trafnością i rzetelnością ($\alpha = 0,75-0,84$; por. Kurzeja, Mandal, 2009; Swim, Cohen, 1997).

¹⁰ Wartości te są orientacyjne, ponieważ zastosowana rotacja oblimum dopuszcza skorelowanie czynników, co z kolei uniemożliwia proste sumowanie ich wartości.

¹¹ Oprócz skrótu skali Współczesnego Seksizmu w formie: „MS” w literaturze funkcjonuje także skrót: „MSS” (por. Morrison i inni, 1999).

Swim i in. (1995) przeprowadzili serie eksperymentów i analiz czynnikowych, które potwierdziły, że seksizm tradycyjny a współczesny to dwa odrębne konstrukty (GFI dwuczynnikowe = 0,95, GFI jednoczynnikowe = 0,87, $p < 0,05$), aczkolwiek pozytywnie skorelowane ($\Phi = 0,47$, $p < 0,05$).

Wynik na skali współczesnego seksizmu oblicza się jako średnią odpowiedzi respondenta. Skala MS wykorzystana w badaniu miała, w porównaniu do oryginalnej wersji (Swim i inni, 1995), zmieniony kierunek odpowiedzi na: 0 = zdecydowanie nie zgadzam się, 6 = zdecydowanie zgadzam się. Przekodowano także skalę z zakresu odpowiedzi 0 ÷ 6 na 1 ÷ 7. Jednocześnie do obliczeń odwrócono wartości dla twierdzeń: 2, 6 i 7, co pozwoliło zachować układ z oryginalnej skali – im wyższy wynik tym wyższy seksizm współczesny. Teoretycznie można wyliczyć wartość dla każdego z trzech czynników seksizmu współczesnego, ale w praktyce autorki narzędzia korzystają jedynie z wyniku ogólnego (por. Swim i inni, 1995; Swim i inni, 2005).

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali Współczesnego Seksizmu oraz średnie odpowiedzi, zestawiono w Tabeli II.15.

Tabela II.15. Statystyki opisowe dla skali Współczesnego Seksizmu (MS)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
MS 01	638	4,22	4	6	112	1	7	1,87	-0,12	-1,12
MS 02r	638	3,75	4	2	125	1	7	1,91	0,21	-1,10
MS 03	638	4,31	4	4	152	1	7	1,75	-0,22	-0,88
MS 04	638	4,10	4	4	122	1	7	1,78	-0,05	-0,99
MS 05	638	4,50	5	4	134	1	7	1,66	-0,28	-0,74
MS 06r	638	4,11	4	4	168	1	7	1,66	0,05	-0,72
MS 07r	638	4,06	4	4	185	1	7	1,61	0,10	-0,63
MS 08	638	3,74	4	4	194	1	7	1,63	0,09	-0,57
MS średnia	638	4,10	4	4,13	33	1	7	1,14	0,05	0,18
MS średnia żona	319	3,73	3,88	4,13	23	1	6,63	1,06	-0,05	0,19
MS średnia mąż	319	4,47	4,38	4,38	17	1	7	1,10	0,09	0,15
MS zaprzeczanie	638	4,18	4,2	3,6	43	1	7	1,29	0,09	-0,27
MS antagonizm	638	4,09	4	4	139	1	7	1,56	0,11	-0,55
MS zaprzeczanie żona	319	3,81	3,8	4,2	52	1	7	1,22	0,10	-0,24
MS zaprzeczanie mąż	319	4,54	4,4	4	54	1	7	1,25	0,07	-0,34
MS antagonizm żona	319	3,66	4	4	144	1	7	1,43	0,16	-0,32
MS antagonizm mąż	319	4,52	4	4	134	1	7	1,56	-0,03	-0,71

źródło: badanie własne

Rozkład wyników nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,05, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Analiza rozkładu wyników ujawniła, że normalność zaburza m.in. wyższa częstotliwość wyników powyżej średniej (4,10).

Przeprowadzono analizę rzetelności skali MS dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Uzyskano dobrą rzetelność dla całego narzędzia: Cronbacha α i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,81$.

Analiza wyników dla mężów i żon sugerowała wyższy poziom współczesnego seksizmu u mężczyzn niż kobiet ($U = 32329,50$, $p < 0,01$); suma rang dla żon = 83369,50 (średnia = 3,73), dla mężów = 120471,5 (średnia = 4,47). Także wyższy u mężów niż żon poziom czynników seksizmu współczesnego: MS zaprzeczanie ($U = 34864$, $p < 0,01$; suma rang żony = 85904 a mężowie = 117937) i MS antagonizm ($U = 35296$, $p < 0,01$; suma rang żony = 86336 a mężowie = 117505) (por. Tabela II.15).

Wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,79 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Analizy ujawniły dwa czynniki, tłumaczące 52,1% (PAF) i 61,07% (PCA) wariancji. Przy zastosowaniu rotacji oblimin uzyskano czynnik pierwszy: „zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej”, który łądowały stwierdzenia od 1, 3, 4 i 5. Czynnik drugi: „antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety” obejmował stwierdzenia 6 i 7. Taka struktura przypisania stwierdzeń do czynników odpowiada uzyskanej w oryginalnej wersji skali (Swim i inni, 1995). Jedynie stwierdzenie drugie: „Z powodu dyskryminacji płciowej kobiety często pozbawione są szansy dostania dobrej pracy” obejmowało oba czynniki, przy czym nieco silniej (wbrew teorii) czynnik drugi – tj. antagonizm. Stwierdzenie 8, które w oryginalnej wersji narzędzia tworzyło trzeci czynnik: „brak wsparcia dla projektów stworzonych, aby pomóc kobietom”, słabo łądowało oba czynniki, przy czym nieco mocniej czynnik pierwszy – tj. zaprzeczanie. Czynnik pierwszy i drugi są ze sobą skorelowane $r = 0,52$, $p < 0,05$. W dalszych analizach wykorzystywano tylko dwa czynniki skali MS: zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej (stwierdzenia 1 ÷ 5) i antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety (6 i 7).

2.5.5. Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2)

Mieczysław Plopa, Jan Rostowski, 2005; Załącznik 9

Inne nazwy tego narzędzia używane w tekście: Jakość dobrania się małżeństwa, Jakość związku małżeńskiego KDM.

Pierwsza wersja Kwestionariusza Dobranego Małżeństwa opracowana została przez Jana Rostowskiego (1987) i składała się z 50 pozycji. Mieczysław Plopa (2005) podjął się przeprowadzenia rewizji omawianego narzędzia, wykorzystując analizę czynnikową. Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2, KDM-II; Plopa, Rostowski, 2005) pozwala opisywać „jakość związku małżeńskiego w percepcji każdego z małżonków” (Plopa, 2008, s. 69). Umożliwia on ogólny pomiar więzi małżeńskiej oraz pomiar czterech czynników (por. Plopa, 2005):

- **intymności** – jej wysoki poziom związany jest z wysoką satysfakcją ze związku, motywacją do pracy nad nim, chęcią budowania otwartych, bliskich relacji, dbaniem o dobre samopoczucie własne i partnera oraz przekonaniem o wyjątkowej bliskości partnerów i łączącej ich miłości.
- **samorealizacji** – jej wysoki poziom związany jest z wysoką satysfakcją ze związku, który umożliwia realizowanie siebie, swoich wartości i zadań życiowych; pełnione role małżeństwie i rodzinne są akceptowane, zaś samo małżeństwo jest spostrzegane jako sposób na udane życie.
- **podobieństwa** – jego wysoki poziom charakteryzuje małżonków, którzy są zgodni między sobą co do realizacji ważnych celów małżeńskich i rodzinnych; mają podobne poglądy dotyczące wychowania dzieci, organizowania czasu, tradycji rodzinnych.
- **rozczarowania** – jego wysoki poziom charakteryzuje małżonków, którzy czują się ograniczani przez związek, nie odczuwają płynącej z niego przyjemności, oddalają się od siebie, często unikają rozwiązywania problemów i angażowania się, spostrzegają swoje małżeństwo jako życiową porażkę.

Narzędzie KDM-2 składa się z 32 stwierdzeń do oceny na pięciostopniowej skali typu Likerta od „całkowicie się zgadzam” („A” = 5) do „całkowicie się nie zgadzam” („E” = 1). Na skalę Intymności składa się 8 pozycji (stwierdzenia: 1, 5, 10, 14, 19, 23, 27 i 31), po 7 pozycji dla Samorealizacji (3, 7, 12, 16, 21, 25 i 29) i Podobieństwa (4, 9, 13, 17, 22, 26

i 30), Rozczarowania 10 pozycji (2, 6, 8, 11, 15, 18, 20, 24, 28 i 32). Oryginalnie ogólny wynik otrzymuje się przez zsumowanie wyników surowych poszczególnych 4 czynników – dla czynnika Rozczarowanie stosujemy punktację odwrotną, tj. „A” = 1, „B” = 2, itd. (por. Plopa, Rostowski, 2005). Tak obliczone wyniki surowe można porównać z danymi normalizacyjnymi przeprowadzonymi na polskiej grupie osób pozostających w związku małżeńskim (1830 kobiet i 1780 mężczyzn). Tym samym można odczytać wyniki stenowe dla każdego z 4 czynników jak i dla wyniku ogólnego. Jednak na potrzeby badania własnego zmodyfikowano procedurę i wynik ogólny jak i wyniki dla czterech czynników obliczano jako średnią. Zabieg ten wynika z potrzeby względnego ujednolicenia rozpiętości uzyskiwanych wyników – na potrzeby porównywania wyników KDM-2 i innych narzędzi wykorzystanych w badaniu. Analogicznie jak Plopa i Rostowski (2005) dla wyniku ogólnego średnią obliczono przy odwróconej punktacji dla pozycji z podskali rozczarowanie – tak, aby zachować zależność - im wyższy wynik tym lepsze dobranie małżonków. Natomiast do obliczeń samego czynnika rozczarowanie nie odwracano punktacji, stąd im wyższy wynik tym wyższe rozczarowanie małżonka.

Jak podają autorzy (Plopa, Rostowski, 2005) wszystkie cztery wymiary narzędzia są ze sobą wzajemnie istotnie skorelowane, $p < 0,01$ (por. Tabela II.16).

Tabela II.16. Interkorelacje dla poszczególnych wymiarów KDM-2

	Intymność	Rozczarowanie	Samorealizacja	Podobieństwo
Intymność	—	- 0,58	0,64	0,72
Rozczarowanie	- 0,58	—	- 0,48	- 0,59
Samorealizacja	0,64	- 0,48	—	0,62
Podobieństwo	0,72	- 0,59	0,62	—

Źródło: Plopa, 2005, s. 74 (N = 2589)

Autorzy (Plopa, Rostowski, 2005) ustalili, że model 4 czynnikowy opisuje uzyskiwane za pomocą KDM-2 wyniki lepiej niż model 2 czynnikowy (podział na wymiar zachowań pozytywnych vs. negatywnych), GFI = 0,87 vs. 0,67, N = 2279 osoby pozostające w związku małżeńskim. Narzędzie cechuje się dobrą rzetelnością dla poszczególnych wymiarów (Plopa, 2005):

- intymność $\alpha = 0,89$, dla mężów $\alpha = 0,88$, dla żon $\alpha = 0,90$
- rozczarowanie $\alpha = 0,88$, dla mężów $\alpha = 0,87$, dla żon $\alpha = 0,89$
- samorealizacja $\alpha = 0,83$, dla mężów $\alpha = 0,83$, dla żon $\alpha = 0,83$
- podobieństwo $\alpha = 0,81$, dla mężów $\alpha = 0,80$, dla żon $\alpha = 0,82$

Moc dyskryminacyjna pozycji dla danych wymiarów narzędzia jest zadawalająca i przedstawia się następująco (Plopa, Rostowski, 2005):

- intymność – dla mężów od 0,72 do 0,55, dla żon od 0,75 do 0,59
- rozczarowanie – dla mężów od 0,68 do 0,53 (jedna pozycja: 0,47), dla żon od 0,73 do 0,59 (jedna pozycja: 0,42)
- samorealizacja – dla mężów od 0,66 do 0,57 (po jednej pozycji: 0,47 i 0,45), dla żon od 0,68 do 0,57 (po jednej pozycji: 0,45 i 0,43)
- podobieństwo – dla mężów od 0,64 do 0,52 (jedna pozycja: 0,38), dla żon od 0,67 do 0,53 (jedna pozycja: 0,41)

Narzędzie charakteryzuje się odpowiednią trafnością teoretyczną (por. wyniki badań zreferowane w rozdziale o bliskich związkach).

Przeprowadzono analizę danych zebranych za pomocą KDM-2 w badaniu własnym (N = 638). Statystyki opisowe dla poszczególnych pozycji skali oraz średnich odpowiedzi dla czterech czynników i wyniku ogólnego, zestawiono w Tabeli II.17.

Tabela II.17. Statystyki opisowe KDM-2 dla danych zebranych w badaniu własnym

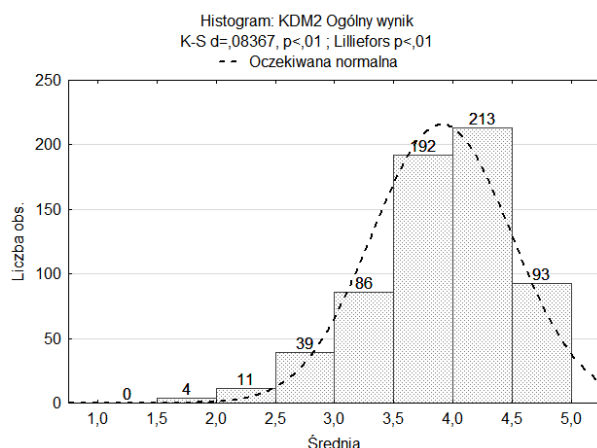
	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
KDM2 01	3,96	4	4	355	1	5	0,86	-0,95	0,94
KDM2 02nr*	2,13	2	1	246	1	5	1,16	0,81	-0,31
KDM2 03	4,04	4	5	263	1	5	1,07	-1,17	0,87
KDM2 04	4,17	4	4	286	1	5	0,87	-1,15	1,34
KDM2 05	4,06	4	4	263	1	5	0,95	-1,00	0,54
KDM2 06nr	2,15	2	1	224	1	5	1,16	0,91	-0,01
KDM2 07	4,09	4	5	259	1	5	0,94	-0,89	0,40
KDM2 08nr	2,51	2	2	266	1	5	1,17	0,59	-0,58
KDM2 09	3,81	4	4	292	1	5	1,02	-0,78	-0,03
KDM2 10	3,82	4	4	308	1	5	0,97	-0,82	0,36
KDM2 11nr	1,80	2	1	312	1	5	1,02	1,40	1,47
KDM2 12	3,52	4	4	256	1	5	1,04	-0,52	-0,26
KDM2 13	4,21	4	4	315	1	5	0,79	-1,25	2,54
KDM2 14	3,99	4	4	281	1	5	0,97	-0,98	0,63
KDM2 15nr	1,87	2	1	285	1	5	1,02	1,32	1,40
KDM2 16	3,97	4	4	239	1	5	0,94	-0,78	0,41
KDM2 17	3,69	4	4	333	1	5	0,95	-0,82	0,44
KDM2 18nr	1,67	1	1	355	1	5	0,93	1,56	2,09
KDM2 19	4,07	4	4	293	1	5	0,92	-1,13	1,33
KDM2 20nr	1,82	1,5	1	319	1	5	1,04	1,26	0,81
KDM2 21	3,71	4	4	299	1	5	0,91	-0,64	0,44
KDM2 22	3,46	4	4	277	1	5	1,09	-0,61	-0,29

	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
KDM2 23	3,80	4	4	345	1	5	0,92	-0,88	0,56
KDM2 24nr	2,21	2	2	222	1	5	1,14	0,76	-0,28
KDM2 25	3,76	4	4	272	1	5	0,99	-0,77	0,44
KDM2 26	4,19	4	4	287	1	5	0,90	-1,45	2,39
KDM2 27	3,60	4	4	301	1	5	0,99	-0,60	-0,19
KDM2 28nr	2,04	2	1	252	1	5	1,11	0,95	0,12
KDM2 29	3,83	4	4	259	1	5	0,96	-0,71	0,37
KDM2 30	3,85	4	4	343	1	5	0,94	-0,97	0,79
KDM2 31	3,46	4	4	257	1	5	0,99	-0,42	-0,26
KDM2 32nr	1,91	2	1	309	1	5	1,11	1,11	0,29
KDM2-Ogólny	3,91	4	4,03	14	1,78	5	0,59	-0,77	0,62
KDM2-Intymność	3,85	4	4	58	1,13	5	0,72	-0,82	0,66
KDM2-Samorealizacja	3,85	3,86	4	69	1,29	5	0,68	-0,59	0,58
KDM2-Podobieństwo	3,91	4	4	77	1,57	5	0,62	-0,70	0,75
KDM2-Rozczarowanie*	2,01	1,9	1,4	47	1	4,8	0,71	0,85	0,46

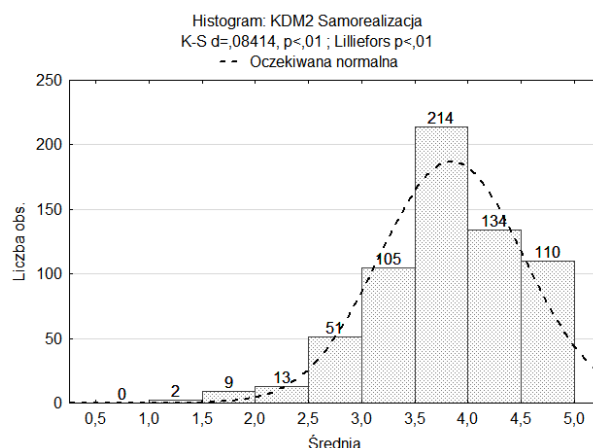
źródło: badanie własne

*) odpowiedzi z oznaczeniem „nr” należą do czynnika rozczarowanie, ich kierunek nie został odwrócony, więc im wyższy wynik tym wyższe rozczarowanie

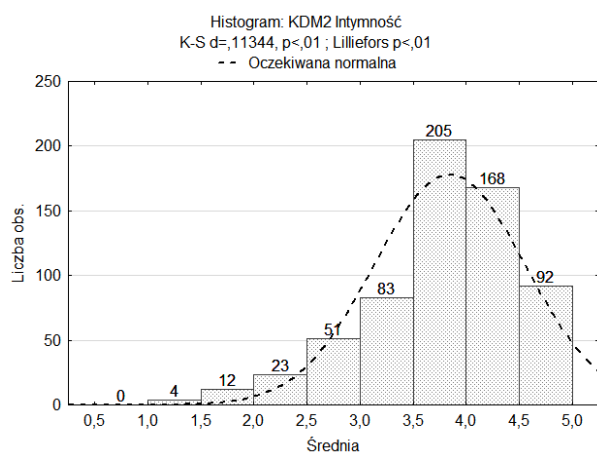
W badaniach własnych czynnik podobieństwo uzyskał najwyższą średnią = 3,91 oraz medianę = 4, przy odchyleniu standardowym = 0,62 (porównaj Tabela II.17). Następnie czynniki intymność i samorealizacja ze średnią = 3,85 i odchyleniem standardowym = 0,68-0,72. Najniższe wyniki otrzymano dla rozczarowania ze średnią = 2,01 i medianą = 1,9 oraz odchyleniem standardowym = 0,71. Kurtoza dla wszystkich czynników i wyniku ogólnego była dodatnia od 0,46 do 0,75. Wszystkie czynniki i wynik ogólny miały ujemną skośność od -0,82 do -0,59, oprócz czynnika rozczarowania = 0,85; co wynika zapewne z tego, że kierunek odpowiedzi tego czynnika był inny niż pozostałych (por. histogramy: Rysunek II.9, Rysunek II.10, Rysunek II.11, Rysunek II.12, Rysunek II.13). Rozkład wyników dla każdego z czterech czynników jak i wyniku ogólnego nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,08-0,11, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Wpływa na to między innymi fakt, że większość małżonków jest raczej zadowolona ze swoich małżeństw (wyraźna moda i mediana wynoszące około „4”; por. Tabela II.17). Podobna ilość badanych osób jest odpowiednio bardzo zadowolona („5”) i częściowo zadowolona, częściowo niezadowolona („3”) ze związku, zaś stosunkowo niewielki procent respondentów jest niezadowolony z małżeństwa (odpowiedzi „2” i „1”).

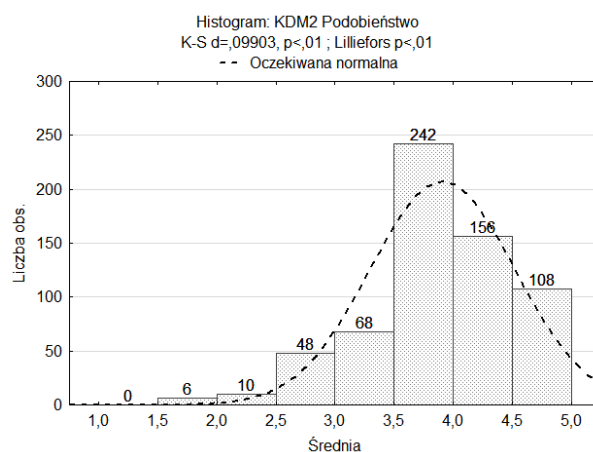
Rysunek II.9. Histogram dla KDM-2 ogólny wynik; im wyższy wynik tym lepsza więź małżeńska
źródło: badanie własne

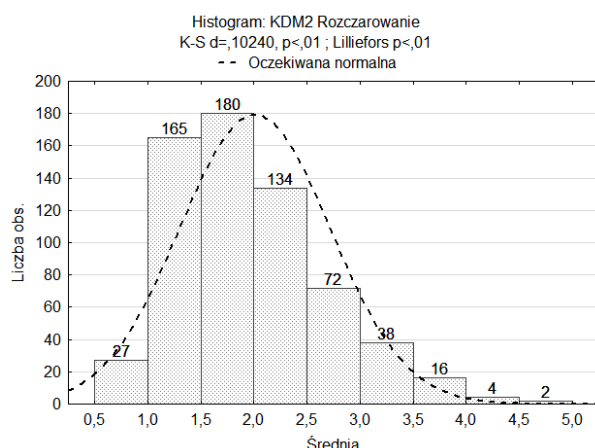
Rysunek II.11. Histogram KDM-2 samorealizacja; im wyższy wynik tym wyższe poczucie samorealizacji w małżeństwie
źródło: badanie własne

Rysunek II.10. Histogram KDM-2 intymność; im wyższy wynik tym wyższa intymność w małżeństwie
źródło: badanie własne

Rysunek II.12. Histogram KDM-2 podobieństwo; im wyższy wynik tym spostrzegane większe podobieństwo poglądów własnych i małżonka
źródło: badanie własne

Rysunek II.13. Histogram KDM-2 rozczarowanie; im wyższy wynik tym wyższe rozczarowanie w małżeństwie

źródło: badanie własne

Przeprowadzono analizę rzetelności KDM-2 dla danych zebranych w badaniu własnym ($N = 638$). Rzetelność dla całej skali wyniosła Cronbacha α i standaryzowana Cronbacha $\alpha = 0,94$. Wyniki dla poszczególnych czynników: intymność (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,89$), samorealizacja (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,82$), podobieństwo (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,78$) i rozczarowanie (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,85$). Uzyskane wyniki są bardzo zbliżone do tych jakie otrzymali autorzy narzędzia (por. Plopa, Rostowski, 2005).

Podobnie jak Plopa i Rostowski (2005) wykonano na danych z własnego badania konfirmacyjną analizę czynnikową (CFA; ang. *confirmatory factor analysis*), testując model czteroczynnikowy. Obliczenia przeprowadzono zarówno z wykorzystaniem domyślnego estymatora ML (ang. *maximum likelihood*; domyślnego w pakiecie lavaan dla R) jak i estymator DWLS (ang. *diagonally weighted least squares*), a także odporną (ang. *robust*) metodę estymacji WLSMV (ang. *weighted least squares means and variance adjusted*). Ostatnie dwie wymienione metody są zalecane m.in. dla danych mierzonych na skali Likerta oraz kiedy rozkład wyników nie jest normalny (por. Brown, 2006; Barendse, Oort, Timmerman, 2014; Flora, Curran, 2004). Dla metody ML uzyskano wyniki bardzo bliskie dobremu dopasowaniu danych do modelu, zaś dla estymatorów DWLS i WLSMV uzyskano dobre dopasowanie danych do modelu – co prezentuje Tabela II.18. Wartość CFI i TLI powinny wynosić 0,9 lub więcej, zaś RMSEA i SRMR powinny wynosić 0,08 lub mniej. Wykonano także analizę głównych składowych (PCA), gdzie cztery czynniki tłumaczyły łącznie 51,5% wariancji.

Tabela II.18. Dopasowanie CFA modelu czteroczynnikowego dla KDM-2

Model	CFI	NNFI (TLI)	RMSEA	SRMR
Cztery czynniki (ML)	0,87	0,85	0,07	0,06
Cztery czynniki (DWLS)	0,99	0,99	0,01	0,05
Cztery czynniki (WLSMV)	0,91	0,90	0,04	0,05

źródło: badanie własne

Obliczono korelacje Spearmana dla wyniku ogólnego i czterech czynników KDM-2. Wszystkie czynniki są ze sobą istotnie i umiarkowanie lub wysoko skorelowane (por. Tabela II.19).

Tabela II.19. Korelacje między czterema czynnikami i wynikiem ogólnym KDM-2

	Wynik ogólny	Intymność	Samorealizacja	Podobieństwo	Rozczarowanie
Wynik ogólny	-	0,89	0,76	0,85	-0,86
Intymność	0,89 *	-	0,61	0,77	-0,68
Samorealizacja	0,76	0,61	-	0,57	-0,50
Podobieństwo	0,85	0,77	0,57	-	-0,65
Rozczarowanie	-0,86	-0,68	-0,50	-0,65	-

źródło: badanie własne

* wszystkie korelacje są istotne statystycznie na poziomie $p < 0,01$

Porównano statystyki dla męża a żony dla wyniku ogólnego i każdego z czterech czynników KDM-2 (badanie własne; $N = 638$). Sumy rang dla męża a żony, a także średnie są bardzo zbliżone i różnice między nimi nie są istotne statystycznie (test U, $p > 0,05$) (por. Tabela II.20). Największa różnica występuje dla czynnika samorealizacja, który jest wyższy u mężów niż u żon, ale różnica ta nie jest istotna statystycznie $U = 47092$, $p < 0,10$.

Tabela II.20. Statystyki opisowe dla KDM-2 w podziale na płeć

	mąż /żona	Suma rang	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
wynik ogólny	żona	99576,5	3,89	3,97	4,03	9	1,78	5	0,59	-0,77	0,70
	mąż	104264,5	3,93	4,00	3,94	7 i 7	1,84	5	0,59	-0,78	0,59
					i 4,16						
intymność	żona	99357,5	3,81	3,88	4	29	1,13	5	0,74	-0,91	0,95
	mąż	104483,5	3,88	4,00	4	29	1,88	5	0,69	-0,71	0,18
samorealizacja	żona	98132	3,81	3,86	4	31	1,29	5	0,66	-0,59	0,67
	mąż	105709	3,89	4,00	4	38	1,43	5	0,70	-0,62	0,55
podobieństwo	żona	102740,5	3,92	4,00	4	38	1,57	5	0,62	-0,85	1,28
	mąż	101100,5	3,90	4,00	4	39	1,86	5	0,62	-0,56	0,25
rozczarowanie	żona	103181	2,02	1,90	1,6	25	1,00	4,6	0,70	0,78	0,39
	mąż	100660	2,00	1,90	1,4	29	1,00	4,8	0,73	0,91	0,53

źródło: badanie własne

Uwaga. Wszystkie różnice między wynikami dla męża a żony nie są istotne statystycznie (test U, $p > 0,05$)

2.5.6. Skala Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera (DAS)

Graham B. Spanier, 1976, 1980; adaptacja: Krzysztof Cieślak, 1989; Załącznik 10

W skład Skali Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera (DAS; ang. *Dyadic Adjustment Scale*) wchodzi 32 stwierdzenia. Pozwalają one na pomiar czterech czynników (podskal): zgodności, spójności, satysfakcji małżeńskiej, ekspresji emocjonalnej w małżeństwie oraz wynik ogólny - reprezentujący ogólną jakość związku małżeńskiego (Spanier, za: Cieślak, 1989). Dwadzieścia siedem stwierdzeń DAS ocenianych jest za pomocą sześciostopniowej skali typu Likerta. Dodatkowo po dwa stwierdzenia są oceniane na skali pięciostopniowej (nr 23 i 24) i dychotomicznej (nr 29 i 30) oraz jedno na skali siedmiostopniowej (nr 31). Z uwagi na wątpliwości metodologiczne, na potrzeby przeprowadzanych badań, przekonwertowano oba stwierdzenia dychotomiczne na skalę 5 stopniową. Zmiana ta teoretycznie powinna skutkować nieco większym niż w oryginale wkładem czynnika ekspresja emocjonalna w wynik ogólny. W badaniu własnym, zarówno dla czterech podskal jak i wyniku ogólnego, użyto średniej zamiast sumy, która ułatwia interpretowanie danych oraz porównywanie wyników uzyskanych z różnych narzędzi. Zachowano różnice w rozpiętości skali odpowiedzi dla pięciu stwierdzeń, aby odwzorować ich oryginalny wkład w dany czynnik. Badania adaptacyjne (Cieślak, 1989) potwierdziły wysoką rzetelność wewnętrzną całego narzędzia $\alpha = 0,89$, jak i poszczególnych podskal: $\alpha =$ od 0,78 do 0,89 z wyjątkiem czynnika: ekspresja emocjonalna $\alpha = 0,67$.

Przeprowadzono analizę danych zebranych za pomocą DAS w badaniu własnym (N = 638). Statystyki opisowe dla poszczególnych pozycji skali oraz średnich odpowiedzi dla czterech czynników i wyniku ogólnego, zestawiono w Tabeli II.21.

Tabela II.21. Statystyki opisowe dla DAS

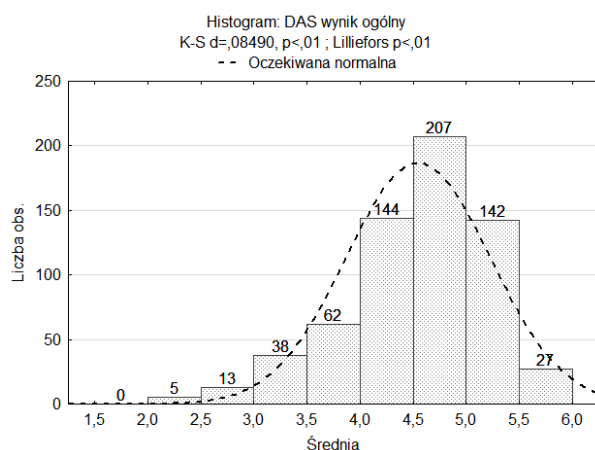
	Średnia	Mediana	Moda	Liczebność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
DAS 01	4,65	5	5	335	1	6	1,09	-1,09	0,97
DAS 02	4,65	5	5	327	1	6	1,05	-1,10	1,26
DAS 03	4,79	5	6	240	1	6	1,32	-1,16	0,76
DAS 04	4,80	5	5	250	1	6	1,14	-1,09	1,07
DAS 05	4,63	5	5	275	1	6	1,09	-0,93	0,82
DAS 06	4,79	5	5	272	1	6	1,10	-1,05	1,01
DAS 07	4,52	5	5	300	1	6	1,06	-0,87	0,60
DAS 08	4,43	5	5	281	1	6	1,07	-0,76	0,34
DAS 09	4,52	5	5	265	1	6	1,14	-0,79	0,28
DAS 10	4,86	5	5	287	1	6	1,03	-1,11	1,35
DAS 11	4,74	5	5	282	1	6	1,07	-0,94	0,68
DAS 12	5,08	5	5	283	1	6	0,95	-1,35	2,38

	Średnia	Mediana	Moda	Liczebność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
DAS 13	4,46	5	5	259	1	6	1,20	-0,89	0,55
DAS 14	4,60	5	5	288	1	6	1,08	-0,90	0,70
DAS 15	4,79	5	5	294	1	6	1,03	-0,99	0,97
DAS 16r*	5,38	6	6	369	1	6	0,88	-1,62	2,96
DAS 17r	5,12	5	6	281	1	6	1,00	-1,29	1,83
DAS 18	4,30	5	5	240	1	6	1,16	-0,61	-0,09
DAS 19	5,19	6	6	336	1	6	1,10	-1,60	2,37
DAS 20r	5,30	6	6	354	1	6	0,96	-1,47	2,10
DAS 21r	4,12	4	4	300	1	6	0,86	-0,54	0,32
DAS 22r	4,16	4	4	248	1	6	1,02	-0,48	0,07
DAS 23	3,96	4	5	236	1	5	0,99	-0,54	-0,73
DAS 24	3,24	3	3	253	1	5	0,92	-0,34	-0,11
DAS 25	3,88	4	4	228	1	6	1,29	-0,26	-0,35
DAS 26	4,98	5	6	283	1	6	1,14	-0,98	0,25
DAS 27	4,63	5	5	203	1	6	1,19	-0,77	0,14
DAS 28	4,21	4	4	220	1	6	1,30	-0,37	-0,39
DAS 29r	3,48	4	4	221	1	5	1,14	-0,51	-0,42
DAS 30r	3,80	4	4	214	1	5	1,14	-0,81	-0,05
DAS 31	4,75	5	4	231	1	7	1,10	0,04	-0,04
DAS 32	4,74	5	5	287	1	6	1,04	-0,92	0,85
Wynik ogólny	4,55	4,63	4,53	11	2,09	5,78	0,68	-0,86	0,69
Zgodność	4,67	4,77	5,0 i 5,08	po 28	1,77	6,00	0,78	-1,02	1,30
Spójność	4,19	4,2	3,8	64	1,4	5,8	0,93	-0,61	0,13
Satysfakcja	4,70	4,8	5	42	1,8	6	0,69	-0,91	0,82
Ekspresja emocjonalna	4,22	4,5	4,5	102	1,5	5,5	0,87	-0,74	0,18

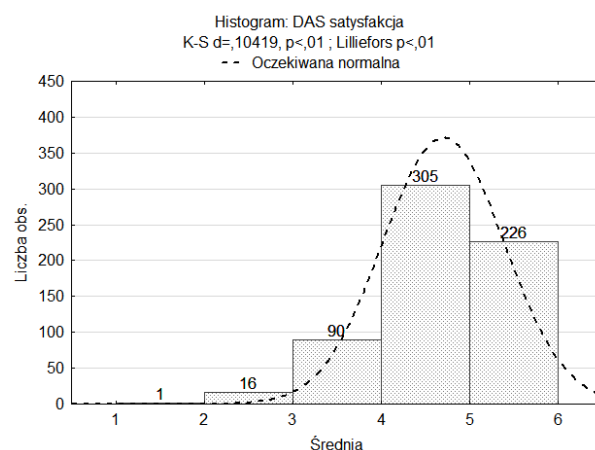
źródło: badanie własne

*) odpowiedzi z oznaczeniem „r” zostały już przekodowane, odwrócone

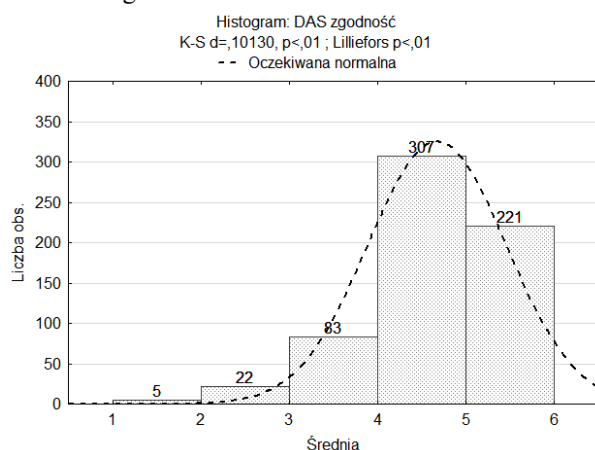
W badaniach własnych najwyższe średnie uzyskały czynniki: satysfakcji i zgodności – odpowiednio 4,70 i 4,67. Kolejne dwa czynniki: ekspresji emocjonalnej i spójności, uzyskały podobne do siebie wartości – odpowiednio 4,22 i 4,19 (por. Tabela II.21). Kurtoza dla wszystkich czynników i wyniku ogólnego była dodatnia od 0,13 do 1,30, zaś skośność ujemna od -1,02 do -0,61 (por. histogramy: Rysunek II.14, Rysunek II.15, Rysunek II.16, Rysunek II.17, Rysunek II.18). Rozkład wyników dla każdego z czterech czynników jak i wyniku ogólnego nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,08 ÷ 0,85, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Wpływa na to między innymi fakt, że większość małżonków jest raczej zadowolona ze swoich małżeństw - wyraźna moda i mediana wynoszące około „4,5” (por. Tabela II.21).

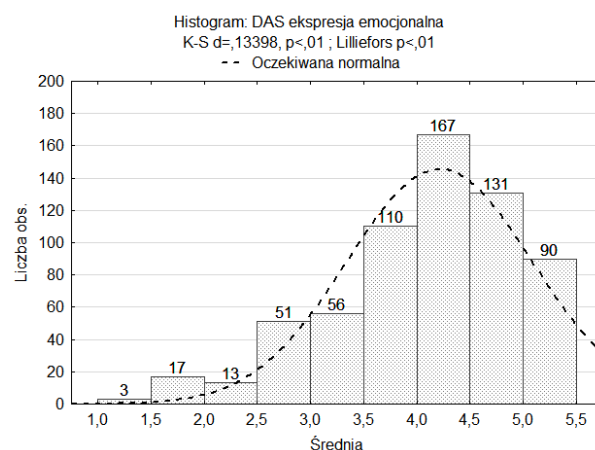
Rysunek II.14. Histogram dla DAS wynik ogólny; im wyższy wynik tym wyższa jakość życia małżeńskiego

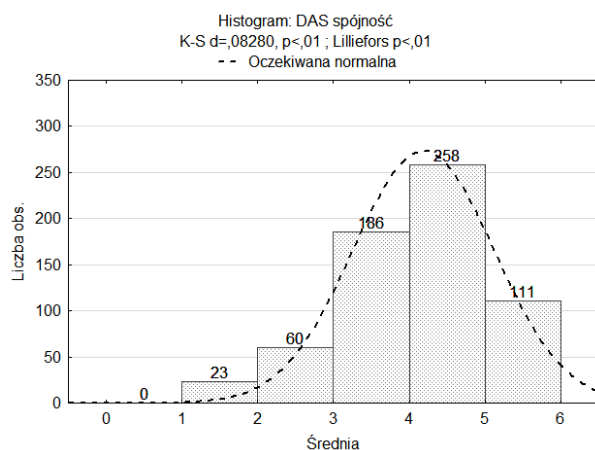
Rysunek II.17. Histogram dla DAS satysfakcja; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana satysfakcja w małżeństwie

Rysunek II.15. Histogram dla DAS zgodność; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana zgodność w małżeństwie

Rysunek II.18. Histogram dla DAS ekspresja emocjonalna; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana ekspresja emocjonalna w małżeństwie

Rysunek II.16. Histogram dla DAS spójność; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana spójność w małżeństwie

Przeprowadzono analizę rzetelności DAS dla danych zebranych w badaniu własnym ($N = 638$). Rzetelność dla całej skali wyniosła Cronbacha α i standaryzowana Cronbacha $\alpha = 0,95$. Wyniki dla poszczególnych czynników: zgodność (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,92$), spójność (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,85$), satysfakcja (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,87$) i ekspresja emocjonalna (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,78$). Uzyskane wyniki są zbliżone, a nawet wyższe od tych jakie otrzymał autor polskiej adaptacji (por. Cieślak, 1989).

Wykonano także analizę głównych składowych (PCA) na danych z własnego badania. Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,96 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Uzyskane cztery czynniki tłumaczyły łącznie 55,6% wariancji. Wyniki po zastosowaniu metody rotacji varimax a oblimin, były bardzo zbliżone. W badaniu własnym zreplikowano prawie w całości strukturę oryginalnego narzędzia i poszczególne pozycje DAS łądowały odpowiednie czynniki (por. Tabela II.22). Różnice wystąpiły dla stwierdzeń 6 i szczególnie 4, które silniej łądowały czynnik zgodności niż ekspresji emocjonalnej. Stwierdzenie 18: „Jak często myślisz, że Wasze wspólne życie układa się pomyślnie?” dość słabo łądowało każdy z czynników, ale mocniej podskale spójności zamiast satysfakcji małżeńskiej. Stwierdzenie 23: „Jak często całujesz swojego współmałżonka?” zdecydowanie mocniej łądowało czynnik spójności zamiast satysfakcji małżeńskiej. Stwierdzenie 31, dotyczące zadowolenia ze związku, łądowało mocniej czynnik spójności zamiast satysfakcji małżeńskiej.

Tabela II.22. Wartości ładunków czynnikowych (PCA oblimin) dla każdej z podskal DAS

Pozycje DAS	zgodność	spójność	satysfakcja małżeńska	ekspresja emocjonalna
DAS 01	0,48			
DAS 02	0,62			
DAS 03	0,64			
DAS 04*	0,54			0,18
DAS 05	0,68			
DAS 06*	0,54			0,45
DAS 07	0,67			
DAS 08	0,72			
DAS 09	0,68			
DAS 10	0,77			
DAS 11	0,65			
DAS 12	0,73			
DAS 13	0,66			
DAS 14	0,69			
DAS 15	0,71			
DAS 16r			0,56	
DAS 17r			0,63	

Pozycje DAS	zgodność	spójność	satysfakcja małżeńska	ekspresja emocjonalna
DAS 18*		0,31	0,20	
DAS 19			0,43	
DAS 20r			0,56	
DAS 21r			0,79	
DAS 22r			0,70	
DAS 23*		0,63		
DAS 24		0,59		
DAS 25		0,77		
DAS 26		0,79		
DAS 27		0,81		
DAS 28		0,69		
DAS 29r				0,88
DAS 30r				0,66
DAS 31*		0,49	0,23	
DAS 32		0,34	0,33	

źródło: badanie własne

W celu zwiększenia czytelności tabeli przedstawiono wartość najwyższego ładunku dla danego stwierdzenia

* gwiazdką oznaczono stwierdzenia, które silniej łądowały inny czynnik niż teoretyczny

Na danych z własnego badania wykonano confirmacyjną analizę czynnikową (CFA; ang. *confirmatory factor analysis*), testując model czteroczynnikowy. Obliczenia przeprowadzono zarówno z wykorzystaniem estymatora ML (ang. *maximum likelihood*; domyślnego w pakiecie lavaan dla R) jak i estymator DWLS (ang. *diagonally weighted least squares*), a także odporną (ang. *robust*) metodę estymacji WLSMV (ang. *weighted least squares means and variance adjusted*). Ostatnie dwie wymienione metody są zalecane m.in. dla danych mierzonych na skali Likerta oraz kiedy rozkład wyników nie jest normalny (por. Brown, 2006; Barendse, Oort, Timmerman, 2014; Flora, Curran, 2004). Dodatkowo metoda WLSMV jest zalecana także w przypadku, gdy odpowiedzi udzielano na skali o różnej rozpiętości (Muthén, du Toit, Spisic, 1997). Dla metody ML i WLSMV uzyskano wyniki bardzo bliskie dobremu dopasowaniu danych do modelu, zaś dla estymatora DWLS uzyskano bardzo dobre dopasowanie danych do modelu – co prezentuje Tabela II.23. Wartość CFI i TLI powinny wynosić 0,9 lub więcej, zaś RMSEA i SRMR powinny wynosić 0,08 lub mniej.

Tabela II.23. Dopasowanie CFA modelu czteroczynnikowego dla DAS

Model	CFI	NNFI (TLI)	RMSEA	SRMR
Cztery czynniki (ML)	0,89	0,88	0,07	0,05
Cztery czynniki (DWLS)	0,99	0,99	0,01	0,04
Cztery czynniki (WLSMV)	0,89	0,88	0,05	0,05

źródło: badanie własne

Porównano statystyki dla męża a żony dla wyniku ogólnego i każdego z czterech czynników DAS (badanie własne; N = 638). Sumy rang dla męża a żony, a także średnie są bardzo zbliżone i różnice między nimi nie są istotne statystycznie (test U, $p > 0,05$) (por. Tabela II.24). Największa różnica występuje dla czynnika satysfakcja, który jest wyższy u mężów niż u żon, ale różnica ta nie jest istotna statystycznie $U = 47031$, $p < 0,10$.

Tabela II.24. Statystyki opisowe dla DAS w podziale na płeć

	mąż /żona	Suma rang	Średnia	Mediana	Moda	Licz. mody	Min.	Maks.	SD	Skośn.	Kurto.
wynik ogólny	żona	100785,5	4,54	4,59	4,69	8	2,22	5,69	0,67	-0,83	0,66
	mąż	103055,5	4,56	4,69	4,53 i 4,88	po 7	2,09	5,78	0,69	-0,88	0,74
zgodność	żona	101935,5	4,69	4,77	4,69	16	2,08	5,92	0,73	-0,87	0,89
	mąż	101905,5	4,65	4,85	4,85	16	1,77	6	0,83	-1,10	1,41
spójność	żona	100388,5	4,17	4,2	4,2	34	1,4	5,8	0,90	-0,57	0,12
	mąż	103452,5	4,20	4,4	3,8	33	1,4	5,8	0,96	-0,66	0,14
satysfakcja	żona	98071	4,66	4,8	5	22	2,3	5,9	0,69	-0,84	0,45
	mąż	105770	4,74	4,9	4,9	24	1,8	6	0,68	-1,00	1,28
ekspresja emocjo- nalna	żona	102082	4,22	4,5	4,5	50	1,5	5,5	0,87	-0,76	0,28
	mąż	101759	4,21	4,5	4,5	52	1,5	5,5	0,88	-0,73	0,10

źródło: badanie własne

Wszystkie różnice między wynikami dla męża a żony nie są istotne statystycznie (test U, $p > 0,05$)

2.5.7. Pomiar skojarzeń między karierą i rodziną (Explicit IAT)

(ang. *Explicit Implicit Association Test*; w skrócie eIAT; co można przetłumaczyć jako: Pomiar wprost dla zmiennych mierzonych Testem Utajonych Skojarzeń, czyli IAT) – Nosek i in., 2002a, 2002b, 2007, 2009, 2011; polskie tłumaczenie: Kurzeja, T., 2011a; Załącznik 18

Jest to kwestionariuszowe, samoopisowe (stąd angielskie: *explicit*) narzędzie do pomiaru siły skojarzeń między karierą i rodziną a mężczyznami i kobietami. Składa się z dwóch stwierdzeń (kojarzę: „karierę”, „rodzinę”) ocenianych na 7 punktowej skali – od „(1) Silnie z kobietami” do „(7) Silnie z mężczyznami”. Dla stwierdzenia „kariera” (eIAT-01) im wyższy wynik tym odpowiedź silniej stereotypowa (kojarzenie kariery z mężczyznami), zaś dla stwierdzenia „rodzina” (eIAT-02) im wyższy wynik tym odpowiedź mniej stereotypowa (kojarzenie rodziny z mężczyznami). Narzędzie to zaczerpnięto z opracowanego przez Anthonego G. Greenwalda, Debbie E. McGhee oraz Jordana L. K. Schwarza (1998) Testu Utajonych Skojarzeń (IAT; ang. *Implicit Association Test*; por. też Greenwald i inni, 2003) – komputerowej metody pomiaru ukrytych postaw, nastawienia. Test IAT pozwala na pomiar siły automatycznego, utajonego (ang. *implicit*)

skojarzenia między umysłowymi reprezentacjami obiektów lub pojęć w pamięci. Wersja *explicit* jest stosowana jako uzupełnienie testu IAT (por. Nosek, Banaji, Greenwald, 2002b; Nosek, Smyth, 2011) – wyniki wersji *explicit* są zestawiane z wynikami pomiaru *implicit*. Metodologię IAT można stosować do pomiaru różnych skojarzeń, np. dotyczących wieku, rasy, płci. Tutaj Explicit IAT¹² został wykorzystany jako niezależne od IAT narzędzie.

Anthony G. Greenwald, Brian A. Nosek i Mahzarin R. Banaji (2003) odejmowali od siebie wyniki obu stwierdzeń Explicit IAT (w skrócie: eIAT) uzyskując różnicę między nimi. Kolejność stwierdzeń i skali była tak dobrana, że im wyższy wynik odejmowania tym silniej stereotypowy był wybór osoby badanej. Prawidłowość ta została zachowana w badaniu własnym tak że im wyższy wynik odejmowania tym silniejsze kojarzenie mężczyzn z karierą a kobiet z pracą. Wynik odejmowania może przyjąć wartość od 6 (=7-1) do -6 (=1-7). Chcąc uniknąć wartości ujemnych do każdej różnicy dodano wartość „7”. Ostatecznie zakres wyników dla różnicy między eIAT-01 a eIAT-02 (zapisanej jako zmienna: eIAT-różnica) wynosi od 1 (silne skojarzenie przeciwne do stereotypu, tj. mężczyźni = rodzina, kobiety = kariera) do „13” (silnie stereotypowe skojarzenie, tj. mężczyźni = kariera, kobiety = rodzina), zaś „7” jest środkiem skali.

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali oraz sumy odpowiedzi, zestawiono w Tabeli II.25. Dla eIAT-różnica średnia wynosi 8,88, mediana 9 oraz moda 7, odchylenie standardowe 2,36. Wartość minimalna jest równa 1, zaś maksymalna 13. Skośność jest bliska zeru (-0,07), zaś kurtoza jest dodatnia 0,20.

Tabela II.25. Statystyki opisowe dla Explicit IAT

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
eIAT-01 kariera	638	4,53	4	4	251	1	7	1,55	-0,18	-0,26
eIAT-02 rodzina	638	2,64	2	1	237	1	7	1,68	0,85	0,11
eIAT-różnica (eIAT-01 – eIAT-02)	638	8,88	9	7	188	1	13	2,36	-0,07	0,20

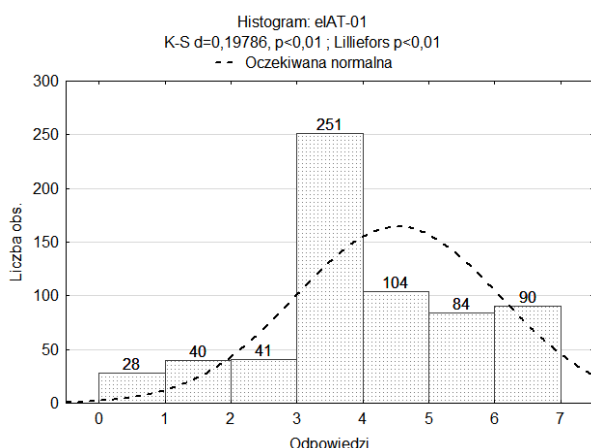
źródło: badanie własne

Sami autorzy narzędzia eIAT poświęcają w różnych publikacjach (Greenwald i in., 2003, 2009; Nosek i in., 2007, 2009, 2011) niewiele miejsca na jego opis, w tym właściwości psychometrycznych. Rozkłady wyników dla eIAT w badaniu własnym nie mają charakteru

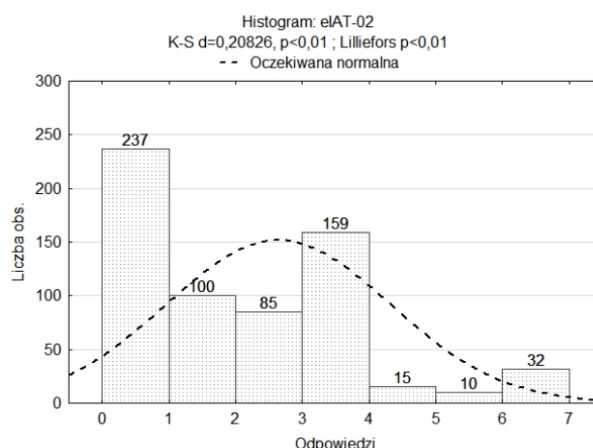
¹² Sami autorzy (por. Nosek, Banaji, Greenwald, 2002b) nie korzystają z określenia „Explicit IAT”, a jedynie odpowiednio „explicit”, czy „implicit stereotypes”; tutaj dodano określenie „IAT” do narzędzia, aby wskazać na jego pochodzenie

rozkładu normalnego, zarówno dla poszczególnych pozycji (eIAT-01: d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,20, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$; eIAT-02: d K-S = 0,21, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$) jak i różnicy między nimi (eIAT-różnica: d K-S = 0,15, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Normalność dla eIAT-różnica zaburza m.in. duże odchylenie wyników od wartości oczekiwanej dla zakresu odpowiedzi o „1” do „6” (czyli u osób deklarujących skojarzenie przeciwne do stereotypu, tj. mężczyźni = rodzina, kobiety = kariera) oraz wysoka częstotliwość wyników powyżej średniej.

Przeprowadzono analizę rzetelności dla eIAT dla danych zebranych w badaniu (N = 638). Wynik wskazuje na korelację pozycji eIAT-01 z eIAT-02¹³ bliską zeru ($r = 0,07$, $p < 0,05$) oraz rzetelność Cronbacha α i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,13$. Co podważa zasadność stosowania eIAT jako jednorodnej skali, a raczej korzystanie osobno z obu stwierdzeń, tj. eIAT-01 i eIAT-02r. Zmienna eIAT-różnica ma zastosowanie jedynie przez analogię do Greenwald i inni (2003).

Rysunek II.20. Histogram dla twierdzenia eIAT-01 (kariera), odpowiedzi osób badanych

Rysunek II.19. Histogram dla twierdzenia eIAT-02 (rodzina), gdzie odpowiedzi osób badanych

Legenda: 1 = silnie z kobietami, 4 = ani z kobietami, ani z mężczyznami, 7 = silnie z mężczyznami

Uzyskane wyniki (por. Tabela II.25, Rysunek II.19, Rysunek II.20) wskazują, że osoby badane najczęściej zaznaczały, że „kariera” (eIAT-01) kojarzy im się „(4) ani z kobietami, ani mężczyznami” (mediana = 4, N=251). Zarazem „rodzina” (eIAT-02) kojarzyła się „(2) umiarkowanie z kobietami” (mediana = 2). Przy czym dla dość dużej ilości badanych osób, także „rodzina” (eIAT-02) kojarzyła się „(4) ani z kobietami, ani mężczyznami” (N=159).

¹³ eIAT-01 i eIAT-02 mają odwrotny kierunek skali, dlatego na potrzeby obliczania rzetelności przekodowano eIAT-02 i jej wariant z odwróconym kierunkiem skali zapisano jako zmienna eIAT-02r

Osoby badane często wybierały odpowiedź „średnią”, czyli że nie kojarzą kariery czy rodziny „ani z kobietami, ani mężczyznami”. Wynik ten można różnie interpretować. Najprostsza wydaje się interpretacja „wprost” czyli, że osoby badane rzeczywiście nie deklarują w tym zakresie preferencji. Inna interpretacja: odpowiedź „średnia” była bezpieczna, „politycznie poprawna”, czyli mogli częściej wybierać ją respondenci o niskim seksizmie tradycyjnym (OFS), zaś umiarkowanym i wysokim współczesnym (MS) – taki trend zaobserwowano w danych z badania własnego tylko dla eIAT-01. Jeszcze inna interpretacja możliwa jest po analizie konstrukcji narzędzia Explicit IAT, które wymuszało na respondentach opowiedzenie się, czy karierę lub rodzinę kojarzą z kobietami bądź mężczyznami. Intuicyjnie wydaje się, że stereotypowo zarówno kariera jak i rodzina mogą kojarzyć się zarówno z kobietami jak i mężczyznami. Zamiast dychotomicznej skali: siła skojarzenia (kariery, rodziny) z kobietami-mężczyznami, można zastosować osobne skale: siła skojarzenia (kariery, rodziny) z kobietami, siła skojarzenia (kariery, rodziny) z mężczyznami. Stąd odpowiedzi „średnie” mogą wynikać z chęci zademonstrowania przez niektóre osoby badane, że kojarzą karierę, rodzinę zarówno z kobietami jak i mężczyznami.

Podsumowując – skalę eIAT zastosowano jako narzędzie mierzące stereotypy związane z płcią, dokładniej siłę skojarzeń „kobieta”, „mężczyzna” z „kariera”, „rodzina”. Skala ta opierała się na propozycji Nosek i współautorów (2002a, 2002b, 2007, 2009; por. też Greenwald i inni 2003). Analiza wyników badania własnego wskazała, że skala eIAT ma nietypowy charakter, np. brak istotnej korelacji między jej dwoma pozycjami. Jej wyniki można interpretować bardzo ostrożnie, ściśle w kontekście w jakim została zastosowana. Z uwagi na duże wątpliwości psychometryczne e-IAT została wyłączona z modeli badawczych jako miara dotycząca seksizmu. Wykonano dla niej jedynie część obliczeń, które mogą stanowić inspirację dla dalszych prac.

2.5.8. Kwestionariusz Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku (BFPE)

(niem. *Bielefelder Fragebogen zu Partnerschaftserwartungen*, ang. *The Bielefeld Attachment Questionnaires: Bielefeld Partnership Expectations Questionnaire*) – Diether Höger, Stephan Buschkämper, 2002; przygotowanie polskiej wersji - metoda tłumaczenia grupowego: Kurzeja, T., 2011b, wersja do badania małżeństw; Załącznik 11

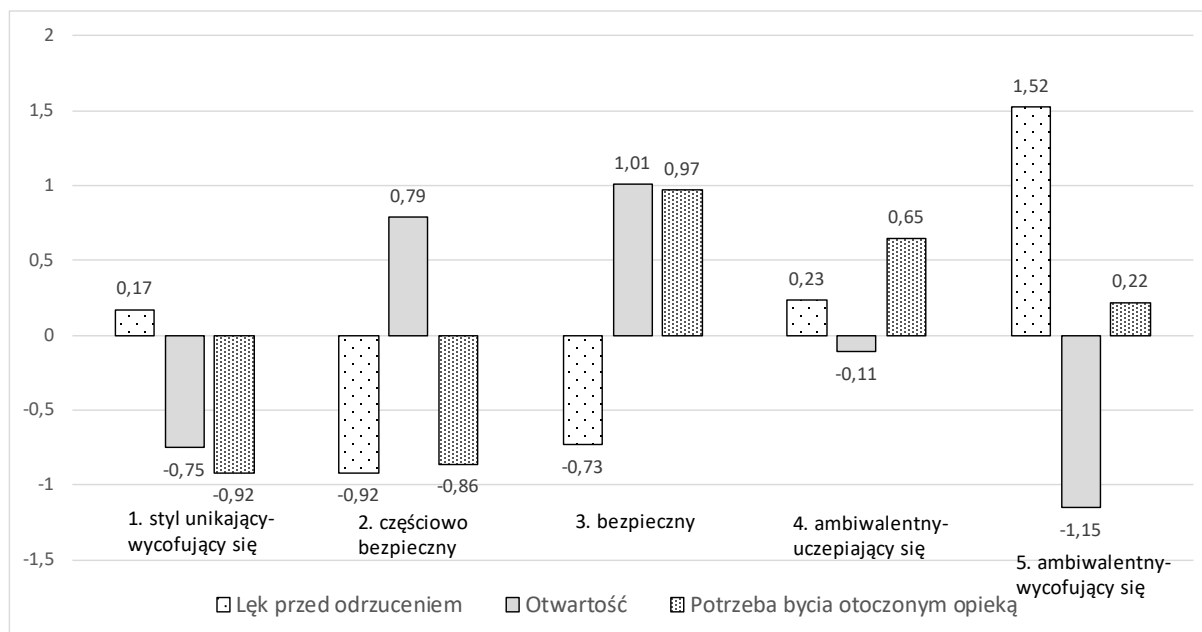
W skład Kwestionariusza Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku (BFPE) wchodzi 31 stwierdzenia oceniane

na 5 punktowej skali typu Likerta. Narzędzie to umożliwia pomiar stylu przywiązania małżonków. Autorzy Diether Höger i Stephan Buschkämper, 2002 (por. też: Pollak E. i in., 2008; Höger, Stöbel-Richter, Brähler, 2008) wyróżniają pięć takich stylów, których występowanie u danej osoby ocenia się na podstawie konfiguracji wyników uzyskanych w trzech podskalach:

- a. lęku przed odrzuceniem (ang. *Fear of Rejection Scale*; 11 stwierdzeń, pozycje numer: 3, 9, 13, 17, 20, 21, 24, 27, 28, 29 i 31),
- b. otwartości (ang. *Readiness for Self-Disclosure Scale*; 11 stwierdzeń, pozycje numer: 2, 4, 5, 6, 7, 10, 12, 15, 23, 25 i 30),
- c. świadomej potrzeby bycia otoczonym opieką (ang. *Conscious Need for Care Scale*; 8 stwierdzeń, pozycje numer: 8, 11, 14, 16, 18, 19, 22, 26).

Pierwsze stwierdzenie Kwestionariusza jest „na rozgrzewkę” – nie wlicza się do wyników. Narzędzie pozwala na przyporządkowanie osoby badanej do jednego z pięciu stylów przywiązania małżonków (por. Höger, Stöbel-Richter, Brähler, 2008) (por. Rysunek II.21):

- a. styl unikająco-wycofujący (ang. *avoidant withdrawing*) – charakteryzujący się przeciętnym poziomem lęku oraz obniżoną otwartością i potrzebą bycia otoczonym opieką,
- b. styl częściowo bezpieczny (ang. *partially-secure*) – charakteryzujący się niskim poziomem lęku i potrzebą bycia otoczonym opieką, przy podwyższonej otwartości,
- c. styl bezpieczny (ang. *secure*) – charakteryzujący się niskim lękiem, zaś wysoką otwartością i potrzebą bycia otoczonym opieką,
- d. styl ambiwalentno-uczepiający (ang. *ambivalent-clinging*) – charakteryzujący się przeciętnym poziomem lęku i otwartości oraz podwyższoną potrzebą bycia otoczonym opieką,
- e. styl ambiwalentno-wycofujący (ang. *ambivalent-withdrawing*) – charakteryzujący się bardzo wysokim poziomem lęku, niską otwartością i przeciętną potrzebą bycia otoczonym opieką.

Rysunek II.21. Konfiguracja trzech czynników BFPE (średnie z) dla pięciu stylów przywiązania małżonków – dane niemieckie

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Höger, Stöbel-Richter i Brähler (2008, s. 289)

Przeprowadzone badania (Pollak E. i in., 2008; Petrowski K. i in., 2010) potwierdziły trójczynnиковą naturę narzędzia – dla analizy PCA (głównych składowych) trzy czynniki tłumaczyły 48,2% wariancji, zaś dla analizy CFA (konfirmacyjnej) model trójczynnиковy uzyskał odpowiednio $GFI = 0,86$ i $RMSEA = 0,05$, co wskazuje na akceptowalne dopasowanie. Zebrane informacje (*tamże*) przemawiają za wysoką rzetelnością (Cronbacha α = od 0,77 do 0,89) i trafnością narzędzia.

Na potrzeby własnych badań Kwestionariusz BFPE został zaadaptowany z wykorzystaniem metody tłumaczenia grupowego: trzech anglistów z długoletnim doświadczeniem, będących zarazem *native speaker* języka polskiego. Podstawą tłumaczenia była wersja anglojęzyczna. Wszystkie trzy tłumaczenia były do siebie bardzo zbliżone. Różnice były marginalne i tłumacze ustalili między sobą ostateczną wersję przekładu. Jedynie w przypadku pozycji 6 i 31 odwoływano się do wersji niemieckojęzycznej, której przekład pozwolił na jednomyślne ustalenie odpowiedniego tłumaczenia.

Skala BFPE wykorzystana w badaniu miała identyczną strukturę jaką zaproponowali autorzy narzędzia (por. Höger, Buschkämper, 2002; Pollak i in., 2008). Składała się z 31 stwierdzeń, a respondenci zaznaczali odpowiedzi na skali: 0 = w ogóle nie prawdziwe, do 4 = całkowicie prawdziwe. Po wprowadzeniu do bazy wyniki przeliczono na skalę od 1 do 5 (dodając do każdego wyniku cyfrę jeden). Jednocześnie zgodnie z instrukcją (*tamże*) do obliczeń odwrócono wartości dla twierdzeń: 4, 5, 6, 10, 12, 23 i 25. Im wyższy

wynik tym wyższe natężenie danego czynnika: lęku, otwartości, potrzeby bycia otoczonym opieką. Obliczono średnie dla każdej z trzech podskal narzędzia (por. Tabela II.26).

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali oraz średnich odpowiedzi dla trzech czynników, zestawiono w Tabela II.26.

Tabela II.26. Statystyki opisowe dla BFPE

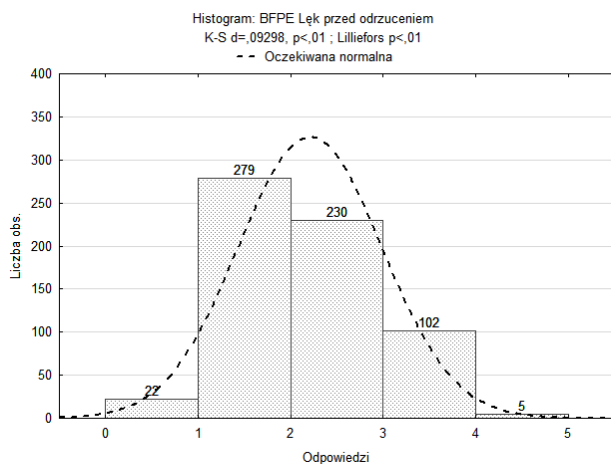
Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
BFPE 01*	638	3,58	4	4	248	1	5	1,04	-0,52	-0,25
BFPE 02	638	3,59	4	4	238	1	5	1,09	-0,53	-0,41
BFPE 03	638	2,96	3	3	217	1	5	1,17	-0,06	-0,77
BFPE 04r	638	3,92	4	5	256	1	5	1,13	-0,82	-0,27
BFPE 05r	638	4,05	4	5	313	1	5	1,16	-1,05	0,05
BFPE 06r	638	3,73	4	5	230	1	5	1,24	-0,66	-0,63
BFPE 07	638	3,63	4	4	211	1	5	1,20	-0,63	-0,54
BFPE 08	638	3,27	3	3	177	1	5	1,25	-0,31	-0,85
BFPE 09	638	1,76	1	1	345	1	5	1,02	1,32	1,07
BFPE 10r	638	3,40	4	5	179	1	5	1,33	-0,31	-1,10
BFPE 11	638	4,08	4	5	290	1	5	1,07	-1,16	0,75
BFPE 12r	638	3,78	4	5	236	1	5	1,20	-0,64	-0,66
BFPE 13	638	2,15	2	1	233	1	5	1,13	0,73	-0,32
BFPE 14	638	3,32	3	5	159	1	5	1,35	-0,33	-1,06
BFPE 15	638	3,68	4	4	215	1	5	1,17	-0,64	-0,48
BFPE 16	638	3,64	4	5	206	1	5	1,28	-0,65	-0,67
BFPE 17	638	1,89	1	1	328	1	5	1,13	1,09	0,15
BFPE 18	638	3,21	3	3	191	1	5	1,25	-0,19	-0,89
BFPE 19	638	2,43	2	1	200	1	5	1,27	0,45	-0,89
BFPE 20	638	1,86	1	1	341	1	5	1,13	1,21	0,52
BFPE 21	638	2,65	3	1	211	1	5	1,45	0,26	-1,32
BFPE 22	638	4,11	4	5	283	1	5	1,01	-1,11	0,79
BFPE 23r	638	2,90	3	2	176	1	5	1,32	0,20	-1,11
BFPE 24	638	2,20	2	1	263	1	5	1,30	0,77	-0,64
BFPE 25r	638	3,68	4	5	218	1	5	1,26	-0,60	-0,77
BFPE 26	638	3,21	3	3	163	1	5	1,34	-0,16	-1,11
BFPE 27	638	2,08	2	1	259	1	5	1,15	0,87	-0,14
BFPE 28	638	2,26	2	1	250	1	5	1,31	0,73	-0,65
BFPE 29	638	2,05	2	1	275	1	5	1,16	0,87	-0,24
BFPE 30	638	3,54	4	4	207	1	5	1,21	-0,55	-0,60
BFPE 31	638	2,47	3	3	224	1	5	1,16	0,25	-0,77
BFPE Lęk przed odrzuceniem	638	2,21	2,09	1,18	25	1	4,55	0,78	0,47	-0,60
BFPE Otwartość	638	3,63	3,73	3,00	25	1	5	0,84	-0,36	-0,32
BFPE potrzeba bycia otoczonym opieką	638	3,41	3,44	3,50	45	1	5	0,73	-0,31	-0,08

źródło: badanie własne

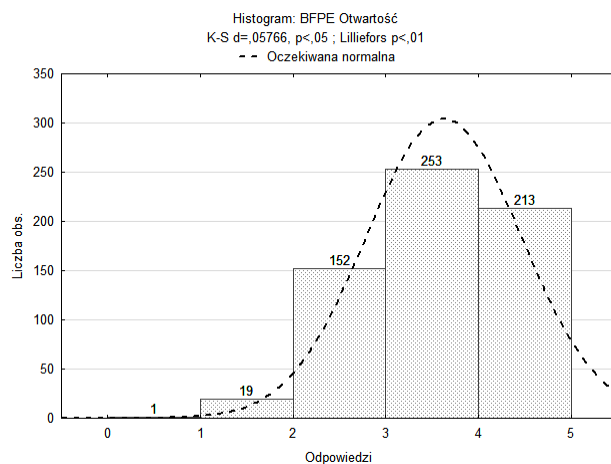
*) pierwsza pozycja BFPE-01 ma jedynie charakter „na rozgrzewkę” i nie wlicza się do wyników

Przeprowadzono analizę rzetelności BFPE dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Rzetelność dla całej skali wyniosła Cronbacha $\alpha = 0,72$ i standaryzowana Cronbacha $\alpha = 0,71$, przy czym zgodnie z założeniami narzędzia istotniejsze są wyniki dla poszczególnych podskal: Lęk przed odrzuceniem (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,86$), Otwartość (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,89$), Potrzeba bycia otoczonym opieką (Cronbacha α i std. $\alpha = 0,74$). Uzyskane wyniki są bardzo zbliżone do tych jakie otrzymali inni badacze (por. Pollak i in., 2008; Petrowski i in., 2010).

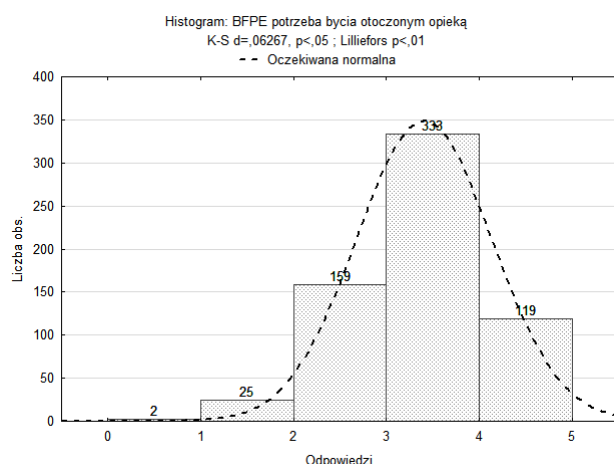
Podskala Otwartość uzyskała najwyższą średnią = 3,63 oraz medianę = 3,73, przy odchyleniu standardowym = 0,84 (porównaj Tabela II.26). Następnie podskala potrzeba bycia otoczonym opieką ze średnią = 3,41 i medianą = 3,44 oraz odchyleniem standardowym = 0,73. Najniższe wyniki otrzymano dla lęku przed odrzuceniem ze średnią = 2,21 i medianą = 2,09 oraz odchyleniem standardowym = 0,78. Kurtóza dla wszystkich podskal była ujemna = -0,60 do -0,08. Dwie podskale miały ujemna skośność -0,36 (otwartość) i -0,31 (potrzeba bycia otoczonym opieką), a jedna dodatnią = 0,47 (lęk przed odrzuceniem) (por. Rysunek II.22, Rysunek II.23 i Rysunek II.24). Rozkład wyników dla każdego z trzech podczynników nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,06-0,09, $p < 0,05$, p Lillieforsa $< 0,01$).

Rysunek II.22. Histogram dla BFPE lęk przed odrzuceniem; gdzie im wyższa wartość odpowiedzi tym wyższe natężenie lęku

Rysunek II.23. Histogram dla BFPE otwartość; gdzie im wyższa wartość odpowiedzi tym większa otwartość

Rysunek II.24. Histogram dla BFPE potrzeba bycia otoczonym opieką; gdzie im wyższa wartość odpowiedzi tym większa potrzeba

Podobnie jak Eva Pollak i inni (2008; por. też: Höger, Stöbel–Richter i Brähler, 2008) przeprowadzono analizę PCA (głównych składowych), która wskazała rozwiązanie 5 czynnikowe z dwoma silnymi czynnikami (wartości własne = 8,7 i 3,9), jednym wyraźnie słabszym (1,5) oraz dwoma blisko kryterium Kaisera (1,2 i 1,1). Przeprowadzono kolejną analizę wymuszając rozwiązanie trójczynnikowe z rotacją varimax (za: Pollak E. i in., 2008). Dane spełniły warunek K-M-O = 0,93 i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Uzyskane trzy podczynniki łącznie tłumaczyły 47,1% wariancji. W badaniu własnym zreplikowano strukturę oryginalnego narzędzia i poszczególne pozycje Kwestionariusza ładowały odpowiednie czynniki (por. Tabela II.27). Jedynie pozycje 8 i 19 w wyższym stopniu ładowały czynnik lęku przed odrzuceniem niż potrzeby bycia otoczonym opieką.

Tabela II.27. Wartości ładunków czynnikowych (PCA varimax) dla każdej z podskal BFPE

Pozycje Kwestionariusza	Lęk przed odrzuceniem	Potrzeba bycia otoczonym opieką	Otwartość
BFPE 02			0,58
BFPE 03	0,38		
BFPE 04r			0,71
BFPE 05r			0,61
BFPE 06r			0,55
BFPE 07			0,60
BFPE 08*	0,51	0,14	
BFPE 09	0,36		
BFPE 10r			0,70
BFPE 11		0,41	
BFPE 12r			0,70
BFPE 13	0,64		
BFPE 14		0,74	
BFPE 15			0,59
BFPE 16		0,69	
BFPE 17	0,59		
BFPE 18		0,48	

Pozycje Kwestionariusza	Lęk przed odrzuconiem	Potrzeba bycia otoczonym opieką	Otwartość
BFPE 19*	0,43	0,35	
BFPE 20	0,68		
BFPE 21	0,65		
BFPE 22		0,56	
BFPE 23r			0,53
BFPE 24	0,73		
BFPE 25r			0,60
BFPE 26		0,76	
BFPE 27	0,69		
BFPE 28	0,73		
BFPE 29	0,51		
BFPE 30			0,62
BFPE 31	0,52		

źródło: badanie własne

W celu zwiększenia czytelności tabeli przedstawiono wartość najwyższego ładunku dla danego stwierdzenia

*) jedynie pozycje 8 i 19 w wyższym stopniu ładowały czynnik Lęku przed odrzuconiem zamiast Potrzeby bycia otoczonym opieką

Wykonano konfirmacyjną analizę czynnikową (CFA; ang. *confirmatory factor analysis*), testując model trójczynnikowy (por. Höger, Buschkämper, 2002; Pollak i in., 2008). Obliczenia przeprowadzono zarówno z wykorzystaniem domyślnego estymatora ML (ang. *maximum likelihood*; domyślnego w pakiecie lavaan dla R) jak i estymator DWLS (ang. *diagonally weighted least squares*), który jest zalecany m.in. dla danych mierzonych na skali Likerta oraz kiedy rozkład wyników nie jest normalny (por. Brown, 2006; Barendse, Oort, Timmerman, 2014; Flora, Curran, 2004). Uzyskano wyniki bardzo bliskie dobremu dopasowaniu danych do modelu co prezentuje Tabela II.28. Wartość CFI i TLI powinny wynosić 0,9 lub więcej, zaś RMSEA i SRMR powinny wynosić 0,08 lub mniej. Dopasowanie najsilniej zaburzała pozycja 19, przy jej wykluczeniu model trójczynnikowy w pełni spełnia kryteria dobrego dopasowania (por. Tabela II.28). Jednocześnie z uwagi na niewielkie różnice w dopasowaniu modelu, w dalszych obliczeniach zachowano pozycję 19.

Tabela II.28. Dopasowanie CFA modelu trójczynnikowego dla BFPE

Model	CFI	NNFI (TLI)	RMSEA	SRMR
Trzy czynniki (ML)	0,81	0,80	0,08	0,1
Trzy czynniki (DWLS)	0,90	0,90	0,09	0,09
Trzy czynniki (DWLS) bez pozycji 19*	0,93	0,92	0,08	0,08

źródło: badanie własne

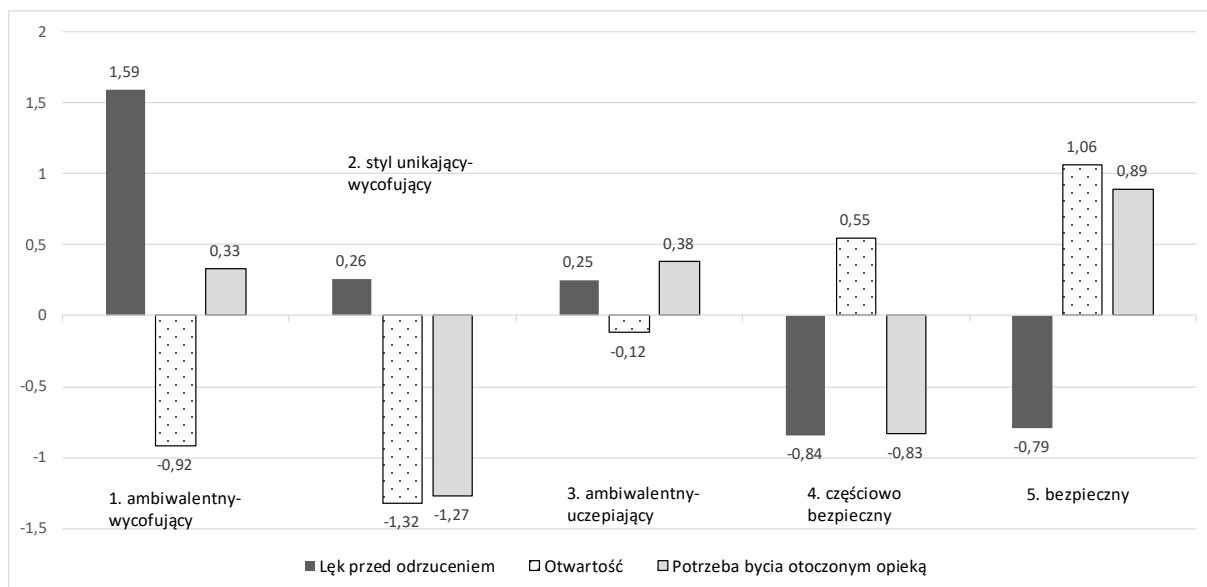
* pozycja 19 najsilniej zaburza model

Korzystając z metody opisanej u Diethera Högera, Yve Stöbel–Richter i Elmara Brählera (2008) zidentyfikowano dla każdej badanej osoby jej styl przywiązania w małżeństwie. Zamiast posługiwać się danymi niemieckimi (*tamże*) powtórzono procedurę przypisywania osoby do stylu. W tym celu, analogicznie jak Höger, Stöbel–Richter i Brähler (2008), przeprowadzono najpierw na niewystandaryzowanych średnich dla każdego podczynnika, dla każdego przypadku, hierarchiczną analizę skupień wykorzystując jako miarę kwadrat odległości euklidesowej i aglomerację metodą Warda. Następnie, dla porównania, na tych samych danych, wykonano niehierarchiczną analizę skupień metodą k-średnich. Uzyskano nieco mniejszą jak Höger, Stöbel–Richter i Brähler (2008, s. 288; $\chi^2 = 3162,75$, $df=16$, $p < 0,01$, $\kappa = 0,71$) zgodność rozwiązań obliczonych metodą hierarchiczną a niehierarchiczną: $\chi^2 = 1142,83$, $df=16$, $p < 0,01$, $\kappa = 0,63$. W ostatnim kroku wykonano na tych samych danych analizę skupień metodą k-średnich, ale z wstępnie podanymi centrami zaczerpniętymi z metody Warda (z pierwszego kroku). W rezultacie tej analizy, na podstawie porównania odległości średniej każdej osoby od danego centrum-skupienia, przypisano poszczególne osoby do jednego z pięciu stylów przywiązania w małżeństwie. Udało się zreplikować niemieckie wyniki (por. Höger, Stöbel–Richter, Brähler, 2008; Petrowski i in., 2010) uzyskując taki sam układ średnich dla podskal a stylów przywiązania w małżeństwie (por. Rysunek II.21 a Rysunek II.25 i Tabela II.29).

Tabela II.29. Konfiguracja trzech czynników BFPE dla pięciu stylów przywiązania małżonków

Style przywiązania / czynniki		Wyniki bez standaryzacji			Dla wyników po standaryzacji z		
		Lęk przed odrzućciem	Otwartość	Potrzeba bycia otoczonym opieką	Lęk przed odrzućciem	Otwartość	Potrzeba bycia otoczonym opieką
1.ambiwalentno- wycofujący	średnia	3,45	2,86	3,65	1,59	-0,92	0,33
	SD	0,36	0,49	0,54	0,47	0,58	0,74
N = 104 = 16 %							
2.unikająco- wycofujący	średnia	2,41	2,53	2,49	0,26	-1,32	-1,27
	SD	0,54	0,58	0,50	0,70	0,69	0,68
N = 85 = 13 %							
3.ambiwalentno- uczępiający	średnia	2,41	3,53	3,68	0,25	-0,12	0,38
	SD	0,41	0,45	0,45	0,52	0,54	0,62
N = 167 = 26 %							
częściowo 4.bezpieczny	średnia	1,56	4,09	2,80	-0,84	0,55	-0,83
	SD	0,36	0,47	0,47	0,46	0,56	0,64
N = 140 = 22 %							
5.bezpieczny	średnia	1,60	4,52	4,06	-0,79	1,06	0,89
	SD	0,39	0,39	0,40	0,50	0,46	0,54
N = 142 = 22 %							

źródło: badanie własne

Rysunek II.25. Konfiguracja trzech czynników BFPE (średnie z) dla pięciu stylów przywiązania małżonków – dane z badania własnego

Samo przyporządkowanie każdego z małżonków do jednego z pięciu stylów przywiązania w małżeństwie tworzy zmienną BFPE_styl_przywiązania, która ma pierwotnie charakter nominalny. Chcąc nadać jej charakter zmiennej porządkowej wykonano jej porządkowanie, tak aby najmniej korzystnemu stylowi przypisać cyfrę „1”, zaś najbardziej korzystnemu „5”. Przyporządkowanie przeprowadzono w dwóch krokach. Najpierw ogólnie założono, ale w nawiązaniu do konfiguracji wyników dla poszczególnych trzech czynników (por. Tabela II.29), że najkorzystniejszym jest styl bezpieczny (zakodowany jako „5”; niski lęk, podwyższona otwartość i potrzeba bycia otoczonym opieką), następnie częściowo bezpieczny („4”), zaś najmniej korzystny jest styl ambiwalentno-wycofujący się („1”; bardzo wysoki lęk i bardzo niska otwartość). Następnie wykonano testy U Manna-Whitneya, które wskazały styl ambiwalentno-uczeplający („3”) jako korzystniejszy niż styl unikająco-wycofujący („2”) – z uwagi na brak istotnej statystycznie różnicy między tymi stylami dla poziomu lęku ($U = 6881,5$, $p < 0,69$), zaś istotnie wyższą otwartość ($U = 1041,5$, $p < 0,01$) i potrzebę bycia otoczonym opieką ($U = 297,5$, $p < 0,01$) dla stylu ambiwalentno-uczeplającego.

Analogicznie jak w badaniach niemieckich (por. Höger, Stöbel-Richter, Brähler, 2008, s. 289) ilość kobiet i mężczyzn była podobna dla stylów: częściowo bezpiecznego, ambiwalentno-uczeplającego i ambiwalentno-wycofującego. Natomiast więcej kobiet w porównaniu do mężczyzn zakwalifikowało się do stylu bezpiecznego ($N = 83$ a 59), zaś mniej do stylu unikająco-wycofującego (N u żon = 33 , u mężów = 52) (por. Tabela II.30).

Tabela II.30. Liczebności i procent osób o danym stylu przywiązania w małżeństwie w podziale na płeć

	płeć / styl	ambiwalentno- wycofujący	unikająco- wycofujący	ambiwalentno- uczeplający	częściowo bezpieczny	bezpieczny
badanie własne	mężczyźni N = 319	57 / 18%	52 / 16%	79 / 25%	72 / 23%	59 / 18%
	kobiety N = 319	47 / 15%	33 / 10%	88 / 28%	68 / 21%	83 / 26%
dane niemieckie*	mężczyźni N = 702	126 / 18%	187 / 27%	141 / 20%	143 / 20%	105 / 15%
	kobiety N = 704	111 / 16%	103 / 15%	163 / 23%	157 / 22%	170 / 24%

*) dane niemieckie za: Höger, Stöbel-Richter, Brähler, 2008, s. 289, tabela 5

Mężowie i żony nie różnili się poziomem lęku przed odrzuceniem (suma rang = żony 99356 a mężowie 104485, $U = 48316$, $p < 0,27$). Różnica zaś ujawniła się dla otwartości (suma rang żony = 110381,5 a mężowie 93459,5, $U = 42419,5$, $p < 0,001$) i potrzeby bycia otoczonym opieką (suma rang żony = 108375 a mężowie 95466, $U = 44426$, $p < 0,006$) – obie były wyższe u żon niż u mężów.

Sprawdzono na ile w danym małżeństwie występuje zgodność stylu przywiązania między mężem a żoną. Najczęściej mąż i jego żona mieli ten sam styl, ale też dość często ich style różniły się (por. Tabela II.31); ważona liniowo¹⁴ Kappa Cohena $\kappa = 0,42$, $z = 11,4$, $p < 0,01$, zaś współczynnik korelacji rho Spearmana = 0,55, $p < 0,01$. Jedynie w przypadku stylu unikająco-wycofującego się u męża, większość żon przejawia styl ambiwalentno-uczeplający, co można tłumaczyć zwiększoną potrzebą bycia otoczoną opieką u żon, kiedy mąż przejawia zachowania unikające.

Tabela II.31. Zgodność stylu przywiązania BFPE u męża a u jego żony

		Styl przywiązania żony (N)					suma N
		1. ambiw.- wycofujący	2. unikająco- wycofujący	3. ambiw.- uczeplający	4. częściowo bezpieczny	5. bezpieczny	
Styl przywią- zania męża (N)	1. ambiw.- wycofujący	23	15	9	7	3	57
	2. unikaj.- wycofujący	14	7	23	2	6	52
	3. ambiw.- uczeplający	5	4	36	14	20	79
	4. częściowo bezpieczny	3	5	12	34	18	72
	5. bezpieczny	2	2	8	11	36	59
	suma N	47	33	88	68	83	319
							par

źródło: badanie własne

¹⁴ Zastosowano ważenie, ponieważ style są posortowane od najmniej korzystnego (1) do najbardziej korzystnego (5), stąd różnica między mężem ze stylem 1 a żoną ze stylem 2 jest dużo mniejsza niż między mężem ze stylem 1 a żoną ze stylem 5.

2.5.9. Skala Samooceny (SES)

Morris Rosenberg, 1989; autorzy polskiej adaptacji i podręcznika: Irena Dzwonkowska, Kinga Lachowicz-Tabaczek, Mariola Łaguna, 2008 oraz Łaguna, M., Lachowicz-Tabaczek, K., Dzwonkowska, I., 2007; Załącznik 12

Na Skalę Samooceny (SES, ang. *Self-Esteem Scale*) składa się 10 stwierdzeń ocenianych na 4 punktowej skali typu Likerta. Wszystkie stwierdzenia mają charakter diagnostyczny. Narzędzie mierzy poziom ogólnej samooceny - względnie stałej dyspozycji rozumianej jako świadoma postawa (pozytywna lub negatywna) wobec Ja (Dzwonkowska i in., 2008). Autorzy adaptacji wskazują na dobrą trafność i rzetelność narzędzia zarówno w wersji oryginalnej jak i polskiej adaptacji (Cronbacha α = od 0,81 do 0,83).

Skala SES wykorzystana w badaniu miała, w porównaniu do polskiej zaadaptowanej wersji (Dzwonkowska i inni, 2008), zamieniony kierunek skali odpowiedzi na: 1 = zdecydowanie nie zgadzam się, 4 = zdecydowanie zgadzam się. Jednocześnie do obliczeń odwrócono wartości dla twierdzeń: 3, 5, 8 i 9, co pozwoliło zachować układ z zaadaptowanej skali – im wyższy wynik tym wyższa samoocena. Wynik oblicza się jako średnią odpowiedzi respondenta.

Statystyki opisowe Skali Samooceny dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali oraz średniej odpowiedzi, zestawiono w Tabeli II.32.

Tabela II.32. Statystyki opisowe dla Skali Samooceny (SES)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
SES 01	638	3,31	3	3	395	1	4	0,56	-0,32	0,98
SES 02	638	3,27	3	3	432	1	4	0,50	0,28	-0,04
SES 03r	638	3,17	3	3	403	1	4	0,59	-0,15	0,10
SES 04	638	3,18	3	3	436	1	4	0,54	-0,02	0,58
SES 05r	638	2,97	3	3	362	1	4	0,74	-0,51	0,27
SES 06	638	3,10	3	3	460	1	4	0,54	-0,16	1,44
SES 07	638	3,08	3	3	452	1	4	0,54	0,00	0,63
SES 08r	638	2,76	3	3	326	1	4	0,72	-0,06	-0,33
SES 09r	638	2,91	3	3	342	1	4	0,72	-0,18	-0,33
SES 10r	638	2,87	3	3	325	1	4	0,75	-0,19	-0,38
SES średnia	638	3,06	3	3	95	2	4	0,40	0,34	0,14
SES średnia kobiety	319	3,05	3	3	44	2	4	0,41	0,44	0,14
SES średnia mężczyźni	319	3,08	3	3	51	2	4	0,39	0,24	0,19

źródło: badanie własne

Przeprowadzono analizę rzetelności skali SES dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Uzyskano dobrą rzetelność Cronbacha α i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,84$. Średnia dla wyniku ogólnego wynosiła 3,06, mediana oraz moda 3, odchylenie standardowe 0,4. Wartość minimalna średniej wyników była równa 2, maksymalna 4. Rozkład wyników nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,16, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Analiza rozkładu wyników ujawniła, że normalności zaburza m.in. wysoka częstotliwość wyniku poniżej średniej (3,06). Jest to efekt podobny do uzyskanego podczas badań adaptacyjnych polskiej wersji narzędzia (por. Łaguna i inni, 2007, s. 167-168). Skośność wynosiła 0,34, kurtoza 0,14.

W przeciwieństwie do danych z polskiej adaptacji (por. Łaguna i inni, 2007, s. 168) różnica w wynikach SES między mężczyznami a kobietami okazała się nieistotna statystycznie ($U = 47381,50$, $p < 0,13$) (por. Tabela II.32).

Wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,83 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Analiza PAF ujawniła jeden czynnik tłumaczący 35,4% wariancji. Analiza PCA ujawniła dwa czynniki tłumaczące łącznie 54,37% wariancji. Pierwszy czynnik, przy PCA i rotacji oblmin, obejmował stwierdzenia: 8, 9 i 10, zaś drugi: 1, 2 i 4. Stwierdzenia 3, 5, 6 słabo łądowały oba czynniki (wartości 0,2-0,4). Stwierdzenie 7 umiarkowanie łądowało czynnik pierwszy (0,56) i słabo czynnik drugi 0,32. Przy wymuszonym jednym czynnikiem w PCA tłumaczył on 41,69% wariancji.

2.5.10. Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)

Ralf Schwarzer, Matthias Jerusalem, 1995; polska adaptacja: Schwarzer, R., Jerusalem, M., Juczyński, Z., 2001, 2009; Załącznik 13

Na Skalę Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES; ang. *General Self-Efficacy Scale*) składa się 10 stwierdzeń ocenianych na 4 stopniowej skali typu Likerta od 1 = „nie” do 4 = „tak”. Narzędzie mierzy siłę przekonania osoby o stopniu kontroli własnych działań, umiejętności poradzenia sobie w sytuacjach nowych, trudnych. Autorzy polskiej adaptacji wskazują na dobrą trafność i rzetelność narzędzia (Cronbacha $\alpha = 0,85$).

Wynik oblicza się jako średnią odpowiedzi respondenta. Im wyższy wynik tym silniejsze przekonanie o własnej skuteczności.

Statystyki opisowe Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności, dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali oraz sumy odpowiedzi, zestawiono w Tabeli II.33.

Tabela II.33. Statystyki opisowe dla Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
GSES 01	638	3,26	3	3	383	1	4	0,61	-0,54	1,10
GSES 02	638	2,99	3	3	400	1	4	0,65	-0,34	0,45
GSES 03	638	3,06	3	3	409	1	4	0,64	-0,45	0,87
GSES 04	638	3,03	3	3	432	1	4	0,60	-0,36	1,02
GSES 05	638	3,06	3	3	437	1	4	0,59	-0,38	1,23
GSES 06	638	3,25	3	3	409	1	4	0,57	-0,42	1,42
GSES 07	638	3,05	3	3	379	1	4	0,67	-0,40	0,31
GSES 08	638	3,05	3	3	434	1	4	0,61	-0,52	1,48
GSES 09	638	3,16	3	3	444	1	4	0,55	-0,22	1,37
GSES 10	638	3,22	3	3	443	1	4	0,52	0,12	0,66
GSES średnia	638	3,11	3	3	143	1	4	0,43	-0,40	1,72
GSES średnia kobiety	319	3,07	3	3	72	1,3	4	0,42	-0,12	0,97
GSES średnia mężczyźni	319	3,16	3,1	3	71	1	4	0,45	-0,67	2,55

źródło: badanie własne

Przeprowadzono analizę rzetelności skali GSES dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Uzyskano bardzo dobrą rzetelność Cronbacha α i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,90$. Średnia wyniku ogólnego wynosiła 3,11, mediana oraz moda 3, odchylenie standardowe 0,43. Wartość minimalna sumy wyników była równa 1, maksymalna 4. Rozkład wyników nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,12, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Analiza rozkładu wyników ujawniła, że normalność zaburza m.in. wysoka częstotliwość wyniku poniżej średniej (3,11). Skośność wynosiła -0,40, kurtoza 1,72.

Analiza wyników dla mężów i żon sugerowała wyższy poziom przekonania o własnej skuteczności u mężczyzn niż kobiet ($U = 44523$, $p < 0,01$). Suma rang dla żon = 95563 (średnia = 3,07), dla mężów = 108278 (średnia = 3,16).

Wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,92 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Analizy ujawniły tylko jeden czynnik, tłumaczący 47,4% (PAF) i 52,5% (PCA) wariancji.

2.5.11. Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej (IPP)

Alicja Kuczyńska, 1992; Załącznik 14

Na Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej składa się 35 stwierdzeń ocenianych na 5 stopniowej skali typu Likerta. Każdy z dwóch wymiarów narzędzia, tj.: kobiecości i męskość, reprezentowany jest przez 15 stwierdzeń, pozostałe 5 to pozycje neutralne. Autorka narzędzia (Kuczyńska, 1992) szeroko korzysta z Teorii Schematów Płciowych Sandry Lipsitz Bem (2000). Konfiguracja wyników na każdej ze skal (kobiecość, męskość) pozwala przypisać osobę badaną do jednego z czterech typów płci psychologicznych: określony (wysoka kobiecość i niska męskość u kobiet, odwrotnie u mężczyzn), androgyniczny (wysoka kobiecość i wysoka męskość), nieokreślony (niska kobiecość, niska męskość) lub określony krzyżowo (niska kobiecość, wysoka męskość u kobiet, odwrotnie u mężczyzn). Uzyskany wynik wskazuje na: „gotowość danej osoby do posługiwania się we własnym opisie wymiarem płci” (Kuczyńska, 1992, s. 27). Autorka wskazuje na odpowiednią trafność i rzetelność narzędzia: dla męskości $\alpha = 0,78$, kobiecości $\alpha = 0,79$ i błąd pomiaru dla kobiecości = 3,36, a dla męskości = 3,75.

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym ($N = 638$), dla poszczególnych pozycji skali IPP oraz średnich odpowiedzi dla dwóch czynników, zestawiono w Tabeli II.34.

Tabela II.34. Statystyki opisowe dla Inwentarza Płci Psychologicznej (IPP)

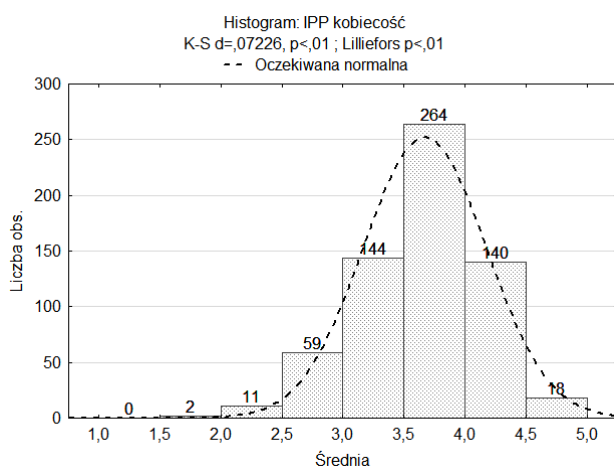
	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
IPP 01	3,17	3	3	223	1	5	1,10	-0,22	-0,54
IPP 02	4,11	4	4	257	1	5	0,90	-0,99	0,87
IPP 03	3,83	4	4	260	1	5	0,90	-0,43	-0,28
IPP 04*	4,47	5	5	358	1	5	0,70	-1,37	2,41
IPP 05	4,38	5	5	334	1	5	0,75	-0,99	0,47
IPP 06	2,94	3	3	219	1	5	1,16	0,08	-0,72
IPP 07	3,29	3	4	202	1	5	1,14	-0,29	-0,67
IPP 08	3,51	4	4	226	1	5	1,04	-0,41	-0,33
IPP 09*	4,18	4	4	278	1	5	0,80	-0,80	0,42
IPP 10	3,39	3	4	234	1	5	1,03	-0,39	-0,32
IPP 11	3,64	4	4	220	1	5	1,03	-0,44	-0,28
IPP 12	2,71	3	3	204	1	5	1,18	0,14	-0,82
IPP 13	3,52	4	4	218	1	5	1,07	-0,41	-0,38
IPP 14*	4,23	4	4	299	1	5	0,80	-1,27	2,51
IPP 15	1,92	2	1	277	1	5	1,01	0,97	0,27
IPP 16	3,86	4	4	264	1	5	0,97	-0,74	0,30
IPP 17	3,93	4	4	260	1	5	0,95	-0,77	0,34
IPP 18*	3,99	4	4	293	1	5	0,89	-0,84	0,63

	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
IPP 19	4,03	4	4	292	1	5	0,86	-0,78	0,47
IPP 20	2,39	2	2	201	1	5	1,15	0,51	-0,58
IPP 21	4,13	4	4	263	1	5	0,84	-0,78	0,39
IPP 22	4,24	4	5	287	1	5	0,82	-0,86	0,26
IPP 23	4,03	4	4	272	1	5	0,87	-0,66	0,01
IPP 24	3,46	4	4	217	1	5	1,06	-0,38	-0,39
IPP 25	4,00	4	4	276	1	5	0,86	-0,60	-0,03
IPP 26	3,71	4	4	290	1	5	0,89	-0,50	0,11
IPP 27	3,69	4	4	271	1	5	0,95	-0,51	-0,07
IPP 28	3,63	4	4	264	1	5	0,99	-0,59	0,10
IPP 29	3,96	4	4	290	1	5	0,85	-0,64	0,47
IPP 30	3,85	4	4	253	1	5	0,99	-0,69	0,00
IPP 31*	4,10	4	4	332	1	5	0,77	-0,79	0,96
IPP 32	3,98	4	4	322	1	5	0,82	-0,70	0,68
IPP 33	3,32	3	4	199	1	5	1,17	-0,37	-0,64
IPP 34	2,32	2	1	186	1	5	1,13	0,51	-0,52
IPP 35	3,48	4	4	236	1	5	1,03	-0,47	-0,16
IPP średnia kobiecość	3,67	3,73	3,87	30	1,8	4,87	0,51	-0,44	0,01
IPP średnia męskość	3,42	3,47	3,47	22	1,33	5	0,58	-0,31	0,06

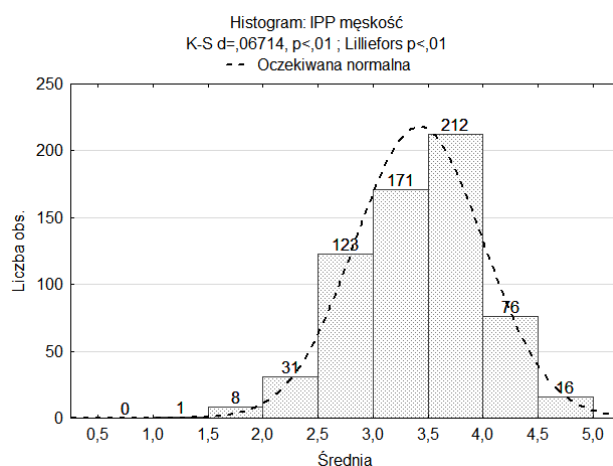
źródło: badanie własne

*) stwierdzenia neutralne, których wynik nie wlicza się ani do kobiecości, ani męskości (poz. 4, 9, 14, 18 i 31)

Średnia kobiecość była wyższa niż średnia męskość (por. Tabela II.34). Najwyższe średnie uzyskały stwierdzenia 4 (4,47; „odpowiedzialny”; stwierdzenie neutralne) i 5 (4,38; „troskliwy”). Najniższe średnie uzyskały stwierdzenia 15 (1,92; „arogancki”) i 34 (2,32; „naiwny”). Dla prawie wszystkich stwierdzeń skośność była ujemna, z wyjątkiem pozycji: 6, 12, 15, 20 i 34. Kurtoza przyjmowała różne wartości w zakresie - 0,82÷0,96 i dwie odstające wartości dla stwierdzeń neutralnych: 2,41 (IPP-04: Odpowiedzialny) i 2,51 (IPP-14: Wiarygodny). Zarówno dla kobiecości jak i męskości wyniki nie mają charakteru rozkładu normalnego – dla obu: K-S $d = 0,07$, $p < 0,01$ (por. histogramy: Rysunek II.26 i Rysunek II.27).

Rysunek II.26. Histogram dla IPP kobiecość; im wyższy wynik tym wyższa kobiecość

Rysunek II.27. Histogram dla IPP męskość; im wyższy wynik tym wyższa męskość

Przeprowadzono analizę rzetelności IPP dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Rzetelność dla całej skali wyniosła Cronbacha $\alpha = 0,84$ i standaryzowana Cronbacha $\alpha = 0,85$, przy czym zgodnie z założeniami narzędzia istotniejsze są wyniki dla poszczególnych podskal: kobiecości (Cronbacha $\alpha = 0,81$ i std. $\alpha = 0,83$) i męskości (Cronbacha $\alpha = 0,85$ i std. $\alpha = 0,86$). Uzyskane wyniki wskazują na dobrą rzetelność narzędzia dla przebadanej populacji małżonków.

Przeprowadzono analizę czynnikową metodą głównych składowych (PCA) i głównych osi (PAF). Dane spełniły warunek miary K-M-O = 0,9 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Dla metody PCA uzyskano siedem czynników spełniających kryterium Kaisera (1960), zaś dla metody PAF trzy o wartościach własnych: 6,27, 4,22 i 1,13. Przeprowadzono ponownie analizy wymuszając rozwiązanie dwuczynnikowe. Dla PCA dwa czynniki tłumaczyły łącznie 38,67% wariancji, zaś dla PAF 34,81%. Przy rotacji oblmin, zarówno dla PCA jak i PAF, uzyskano strukturę bardzo zbliżoną z rozkładem stwierdzeń zaproponowanym przez Kuczyńską (1992) (por. Tabela II.35). Różnice wystąpiły dla skali kobiecości w stwierdzeniach: 12 („kokietyjna”), 20 („gderliwa”) i 34 („naiwna”), a także 16 („dbająca o swój wygląd”) i 17 („gospodarna”), zaś dla męskości: 25 („z poczuciem humoru”) i 32 („otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych”).

Tabela II.35. Wyniki analizy czynnikowej dla Inwentarza Płci Psychologicznej (IPP); macierz wzoru

	Komponent PCA, rotacja oblmin		Czynnik PAF, rotacja oblmin	
	kobiecość	męskość	kobiecość	męskość
IPP 01	-0,24	0,62	-0,22	0,58
IPP 02	0,72	-0,18	0,68	-0,16
IPP 03	-0,03	0,53	-0,03	0,48
IPP 05	0,75	-0,05	0,72	-0,04
IPP 06	-0,25	0,62	-0,23	0,58
IPP 07	-0,09	0,72	-0,09	0,69
IPP 08	0,54	0,10	0,50	0,10
IPP 10	0,04	0,77	0,04	0,76
IPP 11	0,60	-0,15	0,55	-0,13
IPP 12	0,18	0,35	0,17	0,32
IPP 13	0,09	0,66	0,08	0,62
IPP 15	-0,47	0,33	-0,42	0,30
IPP 16	0,37	0,27	0,34	0,25
IPP 17	0,4	0,21	0,36	0,20
IPP 19	0,50	0,14	0,45	0,14
IPP 20	-0,10	-0,13	-0,09	-0,11
IPP 21	0,77	0,01	0,76	0,01
IPP 22	0,80	-0,03	0,79	-0,03
IPP 23	0,79	-0,05	0,76	-0,04
IPP 24	0,09	0,39	0,09	0,35
IPP 25	0,37	0,41	0,35	0,38
IPP 26	0,25	0,66	0,23	0,65
IPP 27	0,06	0,75	0,06	0,74
IPP 28	-0,03	0,60	-0,03	0,55
IPP 29	0,60	0,06	0,55	0,06
IPP 30	0,80	-0,09	0,78	-0,09
IPP 32	0,48	0,34	0,45	0,33
IPP 33	-0,01	0,45	0,00	0,40
IPP 34	0,09	-0,39	0,07	-0,34
IPP 35	0,06	0,62	0,06	0,58

źródło: badanie własne

Kuczyńska (1992, s. 24 i 26) uzyskała wartości krytyczne pozwalające przypisać osobę do jednego z typów płci bazując na medianach uzyskanych w badaniach studentów (N = 79). Z uwagi, że w badaniu własnym (N = 638) respondentami były osoby w różnym wieku zasadne było zastosowanie analogicznej procedury jak u Kuczyńskiej (1992), aby wyznaczyć nowe wartości krytyczne dla zbadanej próbki populacji. Jednocześnie, aby możliwe było porównywanie wyników badań własnych z pracami innych autorów stworzono dwie zmienne określające typ płci psychologicznej – pierwszą bazującą na oryginalnych wartościach krytycznych (IPP_typ_org; por. Kuczyńska, 1992, s. 26) i drugą

opierającą się na wartościach krytycznych wyliczonych dla zbadanej próbki populacji (IPP_typ). Wartości krytyczne, czyli mediana dla kobiecości i męskości są wyższe dla badanej populacji małżeństw niż oryginalnej studentów (por. Tabela II.36). Wynikać to może m.in. z nieco większej gotowości badanych małżeństw niż studentów do opisywania siebie zgodnie ze stereotypowym obrazem dla danej płci, co też można próbować wiązać z wiekiem, pełnionymi rolami.

Tabela II.36. Wartości krytyczne pozwalające określić typ płci psychologicznej w IPP

Liczba punktów		Skala kobiecości	
		oryginalne = 0÷51 własne = 0÷55	oryginalne = 52÷75 własne = 56÷75
Skala męskości	oryginalne = 0÷48 własne = 0÷51	typ nieokreślony	kobiecy kobiety (typ określony) kobiety mężczyźni (skrzyżowany)
	oryginalne = 49÷75 własne = 52÷75	mężcy mężczyźni (typ określony) męskie kobiety (skrzyżowany)	typ androgyniczny

źródło: opracowanie własne na podstawie Kuczyńska, 1992, s. 26

Na podstawie wartości przedstawionych w Tabeli II.36 przypisano każdą z badanych osób do jednego z czterech typów płci psychologicznych. Dla oryginalnych wartości krytycznych (por. Kuczyńska, 1992) najwięcej osób charakteryzowała się typem androgynicznym (48,4%), następnie określonym (32%) i zdecydowanie mniej typem nieokreślonym (12,2%) i skrzyżowanym (7,4%). Dla wartości krytycznych wyliczonych na podstawie mediany zbadanej próby najwięcej osób charakteryzowało się typem określonym (37,1%), podobna ilość osób typem androgynicznym (29%) i nieokreślonym (24,5%), najmniej typem skrzyżowanym (9,4%) (por. Tabela II.37). Z uwagi na płeć różnice w proporcji rozkładu różnych typów płci psychologicznych nie były duże. Dla oryginalnych wartości krytycznych nieco więcej żon (34,5%) niż mężów (29,5%) miało typ określony, zaś dla wartości wyliczonych ze zbadanej próby więcej żon (31,7%) niż mężów (26,3%) charakteryzowało się typem androgynicznym (por. Tabela II.37).

Tabela II.37. Liczebność osób o danym typie płci psychologicznej, w podziale na płeć

Typy płci psychologicznej	Według oryginalnych wartości krytycznych (Kuczyńska, 1992) (IPP_typ_org)			Według wartości krytycznych bazujących na zbadanej próbie (IPP_typ)		
	N ogólne	N żona	N mąż	N ogólne	N żona	N mąż
Określony	204 (32%)	110 (34,5%)	94 (29,5%)	237 (37,1%)	116 (36,4%)	121 (37,9%)
Androgyniczny	309 (48,4%)	153 (48%)	156 (48,9%)	185 (29%)	101 (31,7%)	84 (26,3%)
Nieokreślony	78 (12,2%)	33 (10,3%)	45 (14,1%)	156 (24,5%)	70 (21,9%)	86 (27%)
Skrzyżowany	47 (7,4%)	23 (7,2%)	24 (7,5%)	60 (9,4%)	32 (10%)	28 (8,8%)

źródło: badanie własne

2.5.12. Skala Subiektywnego Szczęścia (SHS)

Sonja Lyubomirsky, Heidi S. Lepper, 1999; przygotowanie polskiej wersji - metoda tłumaczenia grupowego: Kurzeja, T., 2011c; Załącznik 15

Na Skalę Subiektywnego Szczęścia (SHS; ang. *Subjective Happiness Scale*) składają się 4 stwierdzenia oceniane na 7 stopniowej skali typu Likerta. Skala posiada tylko jeden wymiar – ogólne, subiektywnie oceniane, poczucie szczęścia danej osoby. Autorzy wskazują na dobrą trafność i rzetelność narzędzia (Cronbacha $\alpha = 0,79$ do $0,94$).

Wynik oblicza się jako średnią ze wszystkich stwierdzeń, przy odwróconej punktacji za stwierdzenie czwarte. Im wyższy wynik tym wyższe subiektywnie oceniane szczęście danej osoby.

Statystyki opisowe Skali Subiektywnego Szczęścia, dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali oraz sumy odpowiedzi, zestawiono w Tabeli II.38.

Tabela II.38. Statystyki opisowe dla Skali Subiektywnego Szczęścia (SHS)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
SHS-01	638	5,47	6	6	272	1	7	1,19	-1,10	1,54
SHS-02	638	5,44	6	6	240	1	7	1,25	-0,95	0,86
SHS-03	638	4,76	5	6	158	1	7	1,54	-0,50	-0,33
SHS-04r	638	5,08	5	6	166	1	7	1,61	-0,52	-0,74
SHS średnia	638	5,19	5,25	5	66	1	7	1,10	-0,67	0,53
SHS średnia kobiety	319	5,16	5,25	5	35	1,5	7	1,12	-0,64	0,34
SHS średnia mężczyźni	319	5,22	5,25	6	34	1	7	1,08	-0,70	0,76

źródło: badanie własne

Przeprowadzono analizę rzetelności skali SHS dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Uzyskano dobrą rzetelność Cronbacha $\alpha = 0,79$ i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,81$. Wartość minimalna średniej wyników była równa 1, maksymalna 7. Średnia wynosiła 5,19, mediana 5,25, moda 5, odchylenie standardowe 1,10. Co wskazuje, że większość badanych czuła się szczęśliwa.

Rozkład wyników nie ma charakteru normalnego (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,09, $p < 0,01$, p Lillieforsa $< 0,01$). Analiza rozkładu wyników ujawniła, że normalność zaburza m.in. wyższa częstotliwość wyników poniżej średniej (5,19). Skośność wynosiła - 0,67, kurtoza 0,53.

Płeć nie różnicuje poziomu subiektywnie odczuwanego szczęścia ($U = 49537,5$, $p < 0,56$) (por. Tabela II.38).

Wykonano analizę głównych składowych (PCA) oraz analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,74 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Analizy ujawniły tylko jeden czynnik, tłumaczący 55,3% (PAF) i 64,36% (PCA) wariancji. Najślabszy ładunek posiadało stwierdzenie 4, którego punktacja była odwrócona.

2.5.13. Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (Mini-COPE)

Charles S. Carver, 1997; polska adaptacja: Zygfryd Juczyński, Nina Ogińska-Bulik, 2009; Załącznik 16

Inwentarz Mini-COPE (ang. *Brief COPE*) składa się 28 stwierdzeń ocenianych na 4 stopniowej skali typu Likerta. Pozwala dokonać pomiaru strategii radzenia sobie ze stresem. Charles S. Carver (1997), a z nim autorzy polskiej adaptacji, wyróżnili 14 strategii (średnia z 2 stwierdzeń na 1 strategię):

1. Aktywne radzenie sobie - twierdzenia 2 i 7,
2. Planowanie - twierdzenia 14 i 25,
3. Pozytywne przewartościowywanie - twierdzenia 12 i 17,
4. Akceptacja - twierdzenia 20 i 24,
5. Poczucie humoru - twierdzenia 18 i 28,
6. Zwrot ku religii - twierdzenia 22 i 27,
7. Poszukiwanie wsparcia emocjonalnego - twierdzenia 5 i 15,
8. Poszukiwanie wsparcia instrumentalnego - twierdzenia 10 i 23,
9. Zajmowanie się czymś innym - twierdzenia 1 i 19,
10. Zaprzeczanie - twierdzenia 3 i 8,
11. Wyładowanie - twierdzenia 9 i 21,
12. Zażywanie substancji psychoaktywnych - twierdzenia 4 i 11,
13. Zaprzestanie działań - twierdzenia 6 i 16,

14. Obwinianie siebie - twierdzenia 13 i 26.

Autorzy adaptacji zebrali dane świadczące o zadawalającej trafności i rzetelności narzędzia - rzetelność połówkowa uzyskała wskaźnik 0,86.

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali, zestawiono w Tabeli II.39.

Tabela II.39. Statystyki opisowe dla Inwentarza do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stressem (miniCOPE)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
mCOPE-01	638	2,84	3	3	262	1	4	0,90	-0,35	-0,67
mCOPE-02	638	3,28	3	3	320	1	4	0,69	-0,74	0,59
mCOPE-03	638	1,84	2	1	269	1	4	0,87	0,77	-0,23
mCOPE-04	638	1,57	1	1	392	1	4	0,83	1,31	0,78
mCOPE-05	638	2,75	3	3	318	1	4	0,81	-0,34	-0,30
mCOPE-06	638	1,80	2	1	263	1	4	0,81	0,72	-0,17
mCOPE-07	638	3,30	3	3	302	1	4	0,71	-0,94	0,96
mCOPE-08	638	1,97	2	2	264	1	4	0,88	0,62	-0,36
mCOPE-09	638	2,32	2	2	224	1	4	0,93	0,13	-0,89
mCOPE-10	638	2,80	3	3	302	1	4	0,83	-0,33	-0,41
mCOPE-11	638	1,53	1	1	413	1	4	0,82	1,49	1,33
mCOPE-12	638	2,81	3	3	344	1	4	0,77	-0,41	-0,05
mCOPE-13	638	2,31	2	2	291	1	4	0,84	0,24	-0,50
mCOPE-14	638	3,20	3	3	343	1	4	0,69	-0,62	0,46
mCOPE-15	638	2,84	3	3	305	1	4	0,84	-0,40	-0,37
mCOPE-16	638	1,63	1	1	334	1	4	0,77	1,13	0,81
mCOPE-17	638	2,75	3	3	298	1	4	0,84	-0,29	-0,45
mCOPE-18	638	2,23	2	2	254	1	4	0,87	0,16	-0,73
mCOPE-19	638	2,44	2	3	219	1	4	0,94	0,03	-0,89
mCOPE-20	638	2,86	3	3	317	1	4	0,83	-0,45	-0,24
mCOPE-21	638	2,46	2	2	264	1	4	0,88	0,13	-0,68
mCOPE-22	638	2,06	2	1	241	1	4	1,02	0,51	-0,93
mCOPE-23	638	2,75	3	3	319	1	4	0,82	-0,37	-0,30
mCOPE-24	638	2,78	3	3	355	1	4	0,78	-0,48	0,05
mCOPE-25	638	3,25	3	3	344	1	4	0,68	-0,77	0,98
mCOPE-26	638	2,22	2	2	307	1	4	0,83	0,34	-0,38
mCOPE-27	638	2,02	2	1	262	1	4	1,02	0,55	-0,94
mCOPE-28	638	1,46	1	1	406	1	4	0,69	1,49	1,90

źródło: badanie własne

Skośność i kurtoza, dla większości pozycji mCOPE, mieszczą się w przedziale $-1 \div 1$. Największe odstępstwa występują dla stwierdzeń co do których można było spodziewać się przesunięcia rozkładu wyników, tj.: dotyczących spożywania alkoholu (pozycje 4 i 11), całkowitej rezygnacji (pozycja 16) i traktowania sytuacji jako zabawy (pozycja 28).

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym, dla czternastu strategii, zestawiono w Tabeli II.40. Wartość dla danej strategii obliczono jako średnią z dwóch odpowiadających jej twierdzeń. Najwyższe średnie uzyskały strategię związane z aktywnym radzeniem sobie ($M = 3,29$) i planowaniem ($3,22$), zaś najniższe powiązane z zażywaniem substancji psychoaktywnych ($1,55$) i zaprzestaniem działań ($1,71$).

Tabela II.40. Statystyki opisowe dla 14 strategii wyróżnionych w Inwentarzu do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (miniCOPE)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
Aktywne radzenie sobie	638	3,29	3	3	237	1	4	0,60	-0,70	0,70
Planowanie	638	3,22	3	3	260	1	4	0,60	-0,64	0,94
Pozytywne przewartościowanie	638	2,78	3	3	232	1	4	0,71	-0,24	-0,14
Akceptacja	638	2,82	3	3	236	1	4	0,67	-0,34	0,25
Poczucie humoru	638	1,85	2	1,5	174	1	4	0,64	0,54	0,02
Zwrot ku religii	638	2,04	2	1	214	1	4	0,97	0,53	-0,87
Poszukiwanie wsparcia emocjonalnego	638	2,79	3	3	232	1	4	0,75	-0,43	-0,20
Poszukiwanie wsparcia instrumentalnego	638	2,78	3	3	220	1	4	0,74	-0,40	-0,28
Zajmowanie się czymś innym	638	2,64	2,5	3	159	1	4	0,75	-0,12	-0,46
Zaprzeczanie	638	1,90	2	1	176	1	4	0,78	0,60	-0,26
Wyładowanie	638	2,39	2,5	2,5	197	1	4	0,68	0,04	-0,20
Zażywanie substancji psychoaktywnych	638	1,55	1	1	382	1	4	0,80	1,38	1,09
Zaprzestanie działań	638	1,71	1,5	1	217	1	4	0,66	0,69	0,03
Obwinianie siebie	638	2,27	2	2	224	1	4	0,74	0,27	-0,32

źródło: badanie własne

Skośność i kurtoza dla 13 z 14 strategii mieści się w przedziale $-1 \div 1$. Jedynie dla strategii „Zażywanie substancji psychoaktywnych” skośność wynosi 1,38 zaś kurtoza 1,09.

Przeprowadzono analizę rzetelności skali miniCOPE dla danych zebranych w badaniu ($N = 638$). Rzetelność połówkowa dla 14 strategii (po dwa stwierdzenia na strategię) wyniosła 0,87 (Guttmana = 0,87).

Przeprowadzono analizę normalności rozkładu dla każdej z pozycji skali mCOPE od 1 do 28. Rozkład wyników dla całej badanej populacji nie jest normalny (W Shapiro-Wilka = $0,67 \div 0,88$, $p < 0,01$). Wielowymiarowy rozkład (Mardia, 1970; Korkmaz, Goksuluk, Zararsiz, 2014) także nie jest normalny ($p < 0,01$). Podobnie nie jest normalny rozkład dla każdej z 14 strategii (W Shapiro-Wilka = $0,72 \div 0,95$, $p < 0,01$). Rozkład w podziale

na płeć, zarówno dla każdej z pozycji skali (W Shapiro-Wilka: żona = $0,67 \div 0,88$, mąż = $0,73 \div 0,88$) jak i 14 strategii (W Shapiro-Wilka: żona = $0,61 \div 0,95$, mąż = $0,80 \div 0,95$), także nie jest normalny ($p < 0,01$).

Analiza średnich dla mężów ($N = 319$) i żon ($N = 319$) dla 14 strategii sugerowała występowanie różnic między mężczyznami a kobietami dotyczących radzenia sobie ze stresem (por. Tabela II.41).

Tabela II.41. Czternaście strategii radzenia sobie ze stresem u żon a u mężów

Zmienna	Suma rang - żona	Suma rang - mąż	U	Z	p	Średnia – żona *	Średnia – mąż *
Aktywne radzenie sobie	106306,5	97534,5	46494,5	1,88	0,06	3,34	3,24
Planowanie	103959,5	99881,5	48841,5	0,88	0,38	3,24	3,20
Pozytywne przewartościowanie	104070,5	99770,5	48730,5	0,92	0,36	2,81	2,75
Akceptacja	101496,5	102344,5	50456,5	-0,18	0,86	2,81	2,83
Poczucie humoru	91545	112296	40505	-4,46	0,00	1,73	1,97
Zwrot ku religii	111956	91885	40845	4,31	0,00	2,21	1,86
Poszukiwanie wsparcia emocjonalnego	115318,5	88522,5	37482,5	5,76	0,00	2,96	2,63
Poszukiwanie wsparcia instrumentalnego	114421	89420	38380	5,37	0,00	2,93	2,62
Zajmowanie się czymś innym	107767,5	96073,5	45033,5	2,51	0,01	2,71	2,56
Zaprzeczanie	104553	99288	48248	1,13	0,26	1,94	1,87
Wyładowanie	107127	96714	45674	2,24	0,03	2,45	2,32
Zażywanie substancji psychoaktywnych	89624,5	114216,5	38584,5	-5,28	0,00	1,37	1,72
Zaprzestanie działań	101921	101920	50880	0,00	1,00	1,71	1,71
Obwinianie siebie	104624,5	99216,5	48176,5	1,16	0,25	2,31	2,23

źródło: badanie własne

* - średnie podano w celu ułatwienia interpretowania danych

Żony charakteryzowały się wyższymi wynikami niż mężowie ($p < 0,03$) dla strategii: Zwrot ku religii ($M^{15} = 2,21$ a $1,86$), Poszukiwanie wsparcia emocjonalnego ($M = 2,69$ a $2,63$), Poszukiwanie wsparcia instrumentalnego ($M = 2,93$ a $2,62$), Zajmowanie się czymś innym ($M = 2,71$ a $2,56$), Wyładowanie ($M = 2,45$ a $2,32$) oraz Aktywne radzenie sobie ($p < 0,06$; $M = 3,34$ a $3,24$). Mężowie charakteryzowali się wyższymi wynikami niż żony ($p < 0,01$) dla strategii: Poczucie humoru ($M = 1,97$ a $1,73$) oraz Zażywanie substancji psychoaktywnych ($M = 1,72$ a $1,37$).

Na zebranych w badaniu danych dla mCOPE od 1 do 28 przeprowadzono eksploracyjną analizę czynnikową. Wykorzystano wyodrębnianie metodą głównych osi (ang. *PAF*; *Principal Axis Factoring*). Podobnie jak autor narzędzia (por. Carver, 1997)

¹⁵ Podano średnie zamiast sumy rang w celu ułatwienia interpretowania danych.

ustawiono rotację prostą oblimin (delta = 0), dla skorelowanych czynników. Miara adekwatności losowania Kaisera-Meyera-Olkin wyniosła ponad 0,5 (K-M-O = 0,76) i test sferyczności Bartletta był istotny ($p < 0,01$). Analiza czynnikowa PAF ujawniła pięć czynników o wartości sumy wyodrębniania kwadratów ładunków powyżej 1,0 (próg Kaisera, 1960; analiza osypiska Catella, 1966). Po zastosowaniu rotacji oblimin już osiem czynników osiągnęło wartość sumy rotacji kwadratów ładunków powyżej 1,0. Zsumowanie pięciu czynników tłumaczyło 42,13% wariancji, zaś osiem czynników już 50,67%¹⁶ (por. Tabela II.42).

Tabela II.42. Analiza EFA dla mCOPE - sumy kwadratów ładunków dla wyodrębnionych ośmiu czynników

Czynnik	Sumy wyodrębniania kwadratów ładunków	% ogółu wariancji	Skumulowany % ogółu wariancji	Suma rotacji kwadratów ładunków
1	3,80	13,56	13,56	2,93
2	3,62	12,93	26,49	2,77
3	1,76	6,30	32,79	2,10
4	1,44	5,13	37,92	2,06
5	1,18	4,21	42,13	2,59
6	0,99	3,55	45,68	2,00
7	0,73	2,59	48,27	1,67
8	0,67	2,40	50,67	2,08

źródło: badanie własne

Analiza tabeli macierzy wzoru (ang. *Pattern Matrix*) pozwoliła zidentyfikować jakie pozycje, a dalej jakie strategie, łądowały każdy z ośmiu czynników (por. Tabela II.43).

Tabela II.43. Analiza EFA mCOPE - czynniki według macierzy wzoru dla poszczególnych twierdzeń i strategii

Czynnik	Nazwa nadana czynnikowi	Strategie	Numer twierdzenia dla danej strategii (ładunek czynnikowy)	
1	Poszukiwanie wsparcia	Poszukiwanie wsparcia instrumentalnego	23. 0,81	10. 0,64
		Poszukiwanie wsparcia emocjonalnego	5. 0,79	15. 0,76
2	Planowanie	Planowanie	25. 0,66	14. 0,65
		Aktywne radzenie sobie	2. 0,63	7. 0,63
3	Pozytywny dystans	Pozytywne przewartościowanie	17. 0,70	12. 0,44
		Poczucie humoru	18. 0,54	28. 0,33
		Akceptacja	24. 0,48	20. 0,45

¹⁶ W przypadku skorelowania czynników nie można obliczyć wariancji skumulowanej. Podano ją w tekście, aby umożliwić porównanie z analogiczną statystyką przedstawioną zarówno przez autora skali (Carver, 1997; dziewięć czynników tłumaczących 72% wariancji odpowiedzi) jak i polskiej adaptacji (Jurczyński, Ogińska-Bulik, 2009; siedem czynników tłumaczących 66% wariancji). Przy czym prawdopodobnie zarówno autor oryginału jak i polscy adaptatorzy skorzystali z wyodrębniania metodą głównych składowych (ang. *PCA*; *Principal Component Analysis*) – w tekstach brak jest informacji o zastosowanej metodzie. Przy zastosowaniu PCA, dla danych zebranych w badaniu własnym, wyodrębniono 8 czynników o wartości własnej powyżej 1,0 i tłumaczących łącznie 63,5% wariancji. Sam charakter metody PCA sprawia, że stosując ją uzyskuje się wyższy procent wyjaśnionej wariancji niż przy innych metodach wyodrębniania.

Czynnik	Nazwa nadana czynnikowi	Strategie	Numer twierdzenia dla danej strategii (ładunek czynnikowy)	
4	Zwrot ku religii	Zwrot ku religii	22. 0,86	27. 0,94
5	Zażywanie substancji psychoaktywnych	Zażywanie substancji psychoaktywnych	4. 1,02	11. 0,89
6	Obwinianie siebie	Obwinianie siebie	26. 0,76	13. 0,64
7	Zajmowanie się czymś innym	Wyładowanie A	21. 0,53	-
		Zajmowanie się czymś innym	1. 0,64	19. 0,55
		Wyładowanie B	-	9. 0,55
8	Zaprzeczanie	Zaprzeczanie	3. - 0,67	8. - 0,65

źródło: badanie własne

Jedynie pozycje 6 i 16 tworzące strategię „Zaprzestanie Działań” nie łądowały w zadawalający sposób żadnego z czynników. Analiza treści pozycji dla strategii „Wyładowanie” pozwala lepiej zrozumieć, dlaczego jedno z jej twierdzeń („21. Ujawniam swoje negatywne emocje”) łąduje czynnik „Obwinianie Siebie”, a kolejne („9. Mówię o rzeczach, które pozwalają mi uciec od nieprzyjemnych uczuć”) czynnik „Zajmowanie się Czymś Innym”.

Przeprowadzono konfirmacyjną analizę czynnikową (CFA; ang. *confirmatory factor analysis*), testując własny model ośmioczynnikowy (por. Tabela II.43) oraz model siedmioczynnikowy zaproponowany przez autorów polskiej adaptacji (por. Jurczyński, Ogińska-Bulik, 2009, s. 49, tabela 12). Wykorzystano estymator DWLS (ang. *diagonally weighted least squares*) a także dodatkowo odporną (ang. *robust*) metodę WLSMV (ang. *weighted least squares means and variance adjusted*). Wykorzystane metody estymacji są zalecane m.in. dla danych mierzonych na skali Likerta oraz kiedy rozkład wyników nie jest normalny (por. Brown, 2006, Barendse, Oort, Timmerman, 2014, Flora, Curran, 2004). Uzyskane wyniki analizy CFA wskazują na zadawalające dopasowanie modelu ośmioczynnikowego do danych. Dla obliczeń z wykorzystaniem estymatora DWLS uzyskano lepsze dopasowanie niż dla WLSMV. W przypadku DWLS spełnione są w pełni warunki, aby CFI i TLI wynosiły ponad 0,9, zaś RMSEA i SRMR poniżej 0,05 (lub ostatecznie poniżej 0,08; por. Hox, Bechger, 2007, Hu, Bentler, 1999). W przypadku modelu siedmioczynnikowego (por. Jurczyński, Ogińska-Bulik, 2009, s. 49, tabela 12) i estymatorów DWLS oraz WLSMV model nie osiągnął konwergencji po 2322 iteracjach, zaś dla estymatora ML (ang. *maximum likelihood*) wszystkie statystyki (CFI, TLI, RMSEA i SRMR) znacznie odbiegały od pożądaných wartości.

Tabela II.44. Dopasowanie CFA modelu ośmioczynnikowego dla skali mCOPE

Model	χ^2	df	χ^2/df	CFI	TLI / NNFI	RMSEA	SRMR
Osiem czynników (DWLS)	512,38	271	1,89	0,96	0,95	0,04	0,05
Osiem czynników (WLSMV)	602,40	271	2,22	0,86	0,83	0,04	0,05

źródło: badanie własne

Zebrane dane świadczą o dobrym dopasowaniu do danych własnego modelu ośmioczynnikowego (por. Tabela II.43 i Tabela II.44). Może być on więc użyty w dalszych analizach.

Statystyki opisowe dla danych zebranych w badaniu własnym, dla ośmiu czynników (por. Tabela II.43), zestawiono w Tabeli II.45. Najwyższą średnią uzyskał czynnik związany z planowaniem ($M = 3,26$), zaś najniższą związany z zażywaniem substancji psychoaktywnych (1,55).

Tabela II.45. Statystyki opisowe dla ośmiu czynników wyróżnionych w badaniu własnym dla miniCOPE

Czynnik-strategie	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
1. Poszukiwanie wsparcia	638	2,79	3	3	161	1	4	0,69	-0,40	-0,14
2. Planowanie	638	3,26	3,25	3	179	1	4	0,53	-0,59	0,90
3. Pozytywny dystans	638	2,48	2,5	2,5	91	1	4	0,50	-0,11	0,08
4. Zwrot ku religii	638	2,04	2	1	214	1	4	0,97	0,53	-0,87
5. Zażywanie substancji psychoaktywnych	638	1,55	1	1	382	1	4	0,80	1,38	1,09
6. Obwinianie siebie	638	2,33	2,33	2	143	1	4	0,66	0,17	-0,19
7. Zajmowanie się czymś innym	638	2,53	2,67	2,67	123	1	4	0,70	-0,09	-0,38
8. Zaprzeczanie	638	1,90	2	1	176	1	4	0,78	0,60	-0,26

źródło: badanie własne

Skośność i kurtoza dla 7 z 8 czynników mieści się w przedziale $-1 \div 1$. Jedynie dla czynnika „Zażywanie substancji psychoaktywnych” skośność wynosi 1,38 zaś kurtoza 1,09.

Analiza średnich dla mężów i żon, dla ośmiu czynników, sugerowała występowanie różnic między mężczyznami a kobietami dotyczących radzenia sobie ze stresem (por. Tabela II.46).

Tabela II.46. Strategie radzenia sobie ze stresem u żon a u mężów dla ośmiu czynników

Czynnik-strategia	Suma rang - żona	Suma rang - mąż	U	Z	p	Średnia - żona *	Średnia - mąż *
Poszukiwanie wsparcia	116609,5	87231,5	36191,5	6,31	0,00	2,95	2,63
Planowanie	105644	98197	47157	1,60	0,11	3,29	3,22
Pozytywny dystans	97819,5	106021,5	46779,5	-1,76	0,08	2,45	2,52
Zwrot ku religii	111956	91885	40845	4,31	0,00	2,21	1,86

Czynnik-strategia	Suma rang - żona	Suma rang - mąż	U	Z	p	Średnia – żona *	Średnia – mąż *
Zażywanie substancji psychoaktywnych	89624,5	114216,5	38584,5	-5,28	0,00	1,37	1,72
Obwinianie siebie	106627,5	97213,5	46173,5	2,02	0,04	2,38	2,28
Zajmowanie się czymś innym	107265,5	96575,5	45535,5	2,30	0,02	2,60	2,46
Zaprzeczanie	104553	99288	48248	1,13	0,26	1,94	1,87

źródło: badanie własne

* - średnie podano w celu ułatwienia interpretowania danych

Żony charakteryzowały się wyższymi wynikami niż mężowie ($p < 0,04$) dla strategii-czynników: poszukiwanie wsparcia ($M^{17} = 2,95$ a $2,63$), zwrot ku religii ($M = 2,21$ a $1,86$), obwinianie siebie ($M = 2,38$ a $2,28$), zajmowanie się czymś innym ($M = 2,60$ a $2,46$). Mężowie charakteryzowali się wyższymi wynikami niż żony tylko dla strategii zażywanie substancji psychoaktywnych ($M = 1,72$ a $1,37$, $p < 0,01$).

Przeprowadzono analizę czynnikową drugiego rzędu na ośmiu wyodrębnionych wcześniej czynnikach-strategiach. Miara adekwatności losowania Kaisera-Meyera-Olkina wyniosła ponad 0,5 ($K-M-O = 0,63$) i test sferyczności Bartletta był istotny, $p < 0,01$. Zarówno analiza głównych składowych (PCA) jak i eksploracyjna metodą głównych osi (PAF) ujawniła trzy czynniki o początkowej wartości własnej powyżej 1. Trzeci czynnik miał wartość wynoszącą 1,04, czyli na granicy kryterium Kaisera (1960). Zastosowano rotację oblimin. Czynnik pierwszy obejmował czynniki-strategie: zażywanie substancji psychoaktywnych (0,68), zajmowanie się czymś innym (0,64) i zaprzeczanie (0,68); drugi: planowanie (0,66) i pozytywny dystans (0,8); trzeci: poszukiwanie wsparcia (-0,61), zwrot ku religii (-0,73) i obwinianie siebie (-0,64). Te trzy czynniki tłumaczyły łącznie 57,03% wariancji dla PCA i 32,56% dla PAF. Tak wyodrębniony, w analizie drugiego rzędu, model trzy czynnikowy charakteryzuje się jednak nie najwyższą przydatnością do dalszych analiz i interpretacji. Dlatego przeprowadzono kolejną analizę czynnikową drugiego rzędu na ośmiu wyodrębnionych wcześniej czynnikach-strategiach, ale wymuszając rozwiązanie dwuczynnikowe. Teoretycznie grupujące z jednej strony strategie gromadzenia zasobów, aby poradzić sobie z problemem, z drugiej strategie skoncentrowane na emocjach (por. Lazarus, Folkman, 1984; strategie ukierunkowane na problem a skoncentrowane na emocjach). Zarówno analiza głównych składowych (PCA) jak i eksploracyjna metodą głównych osi (PAF), dla rotacji varimax jak i oblimin, ujawniły ten sam układ czynników – odpowiadający założeniom teoretycznym (por. Tabela II.47). Do dalszych analiz przyjęto

¹⁷ Podano średnie zamiast sumy rang w celu ułatwienia interpretowania danych

dwa czynniki drugiego rzędu, wyciągając średnią z odpowiadających im strategii. Pierwszy czynnik skupiał strategie zorientowane na gromadzeniu zasobów, aby poradzić sobie z problemem: poszukiwanie wsparcia, planowanie, pozytywny dystans. Drugi – związane z emocjami: Zażywanie substancji psychoaktywnych, obwinianie siebie, zajmowanie się czymś innym, zaprzeczanie. Jedynie strategia zwrotu ku religii słabiej łądowała oba czynniki, przy czym wbrew przewidywaniom silniej była związana z czynnikiem pierwszym – rozwiązania problemu. Strategię zwrot ku religii wyłączono ze składu dwóch czynników drugiego rzędu. Dwa czynniki tłumaczyły łącznie 44,04% wariancji dla PCA i 27,2% dla PAF, zaś po wyłączeniu strategii zwrot ku religii odpowiednio 48,48% i 30,71%. Wykonano także konfirmacyjną analizę czynnikową (CFA) dla modelu drugiego rzędu – dwuczynnikowego. Nie uzyskano zadawalających wartości statystyk, dla estymatora DWLS CFI = 0,71 i RMSEA = 0,11, stąd model dwuczynnikowy należy ostrożniej wykorzystywać i interpretować.

Tabela II.47. Analiza czynnikowa drugiego rzędu dla mCOPE, wyodrębnione dwa czynniki; macierz wzoru

	Komponenty PCA, rotacja oblimin		Czynnik PAF, rotacja oblimin	
	1	2	1	2
Poszukiwanie wsparcia	0,01	0,71	0,04	0,52
Planowanie	-0,49	0,70	-0,46	0,67
Pozytywny dystans	0,11	0,60	0,10	0,42
Zwrot ku religii	0,16	0,46	0,13	0,27
Zażywanie substancji psychoaktywnych	0,66	-0,19	0,46	-0,11
Obwinianie siebie	0,52	0,26	0,39	0,18
Zajmowanie się czymś innym	0,56	0,23	0,42	0,17
Zaprzeczanie	0,73	0,01	0,62	0,02

źródło: badanie własne

Sprawdzono różnice między mężczyznami a kobietami dla wyodrębnionych dwóch czynników mCOPE drugiego rzędu. Różnica istotna była tylko dla czynnika obejmującego gromadzenie zasobów, aby poradzić sobie z problemem. Kobiety uzyskały wyższy wynik niż mężczyźni: 2,89 a 2,79 średnie i 109685,5 a 94155,5 suma rang, $U = 43115,5$, $p < 0,001$.

2.5.14. Skala Orientacji na Dominację Społeczną (SDO₆)

Jim Sidanius, Felicia Pratto, 1999; polska adaptacja: Tomasz Kurzeja, Eugenia Mandal, 2009b; Załącznik 17

Na Skalę Orientacji na Dominację Społeczną (SDO₆; ang. *Social Dominances Orientation*) składa się z 16 stwierdzeń ocenianych na 7 stopniowej skali typu Likerta od 1 = „Zdecydowanie nie zgadzam się / Jestem przeciw” do 7 = „Zdecydowanie zgadzam się / Popieram”. Orientacja rozumiana jest jako indywidualna różnica w zakresie pragnienia dominacji grupowej, w tym pragnienia do ustanowienia i podtrzymywania systemu hierarchicznego. Narzędzie w wersji oryginalnej charakteryzuje się uznaną trafnością i odpowiednią rzetelnością – średnie Cronbacha $\alpha = 0,85$ w badaniach międzynarodowych; polska wersja Cronbacha $\alpha = 0,84$.

Skala w oryginalnej wersji była jednoczynnikowa (Sidanius, Pratto, 1999). Raporty z badań, przeprowadzanych w różnych krajach, na różnych populacjach ujawniały często dwuczynnikową strukturę skali (por. Xin, Chi, 2010). Autorzy skali wraz z współpracownikami przeprowadzili rewizję swojego narzędzia i potwierdzili, że ma ona strukturę dwuczynnikową (Ho, Sidanius, Pratto i inni, 2012). Zawiera skalę „Dominacji” (ang. *Dominance*) grupującą twierdzenia od 1 do 8 oraz skalę „Egalitaryzmu” (ang. *Egalitarianism*) grupującą twierdzenia od 9 do 16.

Przed obliczeniem wyników SDO należy odwrócić odpowiedzi dla pozycji od 9 do 16, czyli im wyższy wynik w SDO Egalitaryzm tym niższy egalitaryzm¹⁸. Wynik oblicza się jako średnią odpowiedzi respondenta. Im wyższy wynik tym większa orientacja na dominację społeczną. Wynik dla podskal „Dominacja” i „Egalitaryzm” wylicza się obliczając średnią odpowiednio odpowiedzi na stwierdzenia od 1 do 8 i od 9 do 16.

Statystyki opisowe SDO dla danych zebranych w badaniu własnym, dla poszczególnych pozycji skali, dwóch czynników i wyniku ogólnego, zestawiono w Tabeli II.48.

¹⁸ Rozważano zmianę z „SDO Egalitaryzm” na „SDO anty-Egalitaryzm”, ale zachowano nazewnictwo za Ho, Sidanius, Pratto i inni, 2012.

Tabela II.48. Statystyki opisowe dla Skali Orientacji na Dominację Społeczną (SDO6)

Zmienna	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
SDO6 01	638	3,43	3	1	163	1	7	1,99	0,27	-1,17
SDO6 02	638	2,29	2	1	301	1	7	1,63	1,22	0,54
SDO6 03	638	2,26	2	1	297	1	7	1,54	1,11	0,32
SDO6 04	638	1,82	1	1	374	1	7	1,28	1,84	3,05
SDO6 05	638	3,27	3	1	169	1	7	1,93	0,40	-0,97
SDO6 06	638	3,02	3	1	159	1	7	1,70	0,57	-0,49
SDO6 07	638	2,43	2	1	236	1	7	1,51	0,98	0,30
SDO6 08	638	3,03	3	1	149	1	7	1,65	0,54	-0,40
SDO6 09r	638	3,73	4	4	152	1	7	1,90	0,10	-1,02
SDO6 10r	638	3,63	4	4	154	1	7	1,85	0,12	-0,96
SDO6 11r	638	2,37	2	1	276	1	7	1,62	1,13	0,43
SDO6 12r	638	2,76	3	1	195	1	7	1,67	0,82	-0,05
SDO6 13r	638	2,77	3	1	185	1	7	1,61	0,72	-0,14
SDO6 14r	638	3,02	3	1	151	1	7	1,68	0,57	-0,47
SDO6 15r	638	3,10	3	1	154	1	7	1,79	0,60	-0,57
SDO6 16r	638	2,97	3	1	194	1	7	1,83	0,66	-0,54
SDO średnia	638	2,87	2,81	1	20	1	6,31	1,08	0,37	-0,12
SDO średnia kobiety	319	2,58	2,63	2,81	14	1	6,25	0,94	0,40	0,18
SDO średnie mężczyźni	319	3,15	3,19	3,19	16	1	6,31	1,13	0,17	-0,35
SDO dominacja	638	2,69	2,63	1	60	1	6,50	1,16	0,45	-0,21
SDO egalitaryzm	638	3,04	3	1	64	1	7	1,41	0,42	-0,43

źródło: badanie własne

Średnia dla wyniku ogólnego SDO wynosiła 2,87, mediana 2,81 oraz moda 1, odchylenie standardowe 1,08. Wartość minimalna była równa 1, maksymalna 6,31.

Przeprowadzono analizę rzetelności skali SDO₆ dla danych zebranych w badaniu (N = 638). Uzyskano bardzo dobrą rzetelność Cronbacha α i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,90$. Dla czynników rzetelność wyniosła odpowiednio: dominacja (Cronbacha α i std. = 0,85), egalitaryzm (Cronbacha α i std. = 0,93).

Rozkład wyników dla całej badanej populacji nie jest normalny (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,04, $p < 0,2$, p Lillieforsa $< 0,01$). Jednocześnie rozkład tylko dla mężów (N = 319) jest normalny (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,04, $p > 0,2$, p Lillieforsa $> 0,2$), zaś dla żon (N = 319) nie jest normalny (d Kołmogorowa-Smirnowa = 0,06, $p > 0,2$,

p Lillieforsa $< 0,01$). Analiza rozkładu wyników ujawniła, że normalność zaburza m.in. wyższa częstotliwość niskich niż wysokich wyników. Skośność wynosiła 0,37, kurtoza - 0,12.

Z uwagi na płeć respondentów wyższy był poziom orientacji na dominację społeczną u mężczyzn niż kobiet ($U = 35607,50$, $p < 0,01$); suma rang dla żon = 86647,50 (średnia = 2,58), dla mężów = 117193,5 (średnia = 3,15).

Obliczono skośność i kurtozę dla każdej z pozycji skali (ang. *univariate skewness and kurtosis*). Wśród wszystkich pozycji wyróżnia się jedynie stwierdzenie 4: „Chcąc posunąć się do przodu w życiu czasami konieczne jest wyrządzenie krzywdy innym grupom”, wysoka skośność = 1,83 i kurtoza = 3,03, przy niskiej wariancji = 1,65 i średniej = 1,82. Stwierdzenie 4 odstaje (ang. *outlier*) prawdopodobnie ponieważ respondenci, w zdecydowanej większości (przy $N = 638$, 374 odpowiedzi = „1. Zdecydowanie nie zgadzam się”, 140 odpowiedzi = „2”), odrzucili możliwość wprost „wyrządzania krzywdy innym grupom”.

Przeprowadzono analizę wieloczynnikowej asymetrii skośności i kurtozy (ang. *multivariate asymmetry skewness and kurtosis*; Mardia, 1970; Korkmaz, Goksuluk, Zararsiz, 2014). Wskazała ona, że rozkład kurtozy jest istotnie inny niż dla rozkładu normalnego ($p < 0,01$).

Wykonano analizę czynnikową metodą głównych osi (PAF). Spełniony został warunek miary K-M-O = 0,89 (wyższe niż 0,5) i istotności w teście sferyczności Bartletta $p < 0,01$. Ujawniono dwa czynniki o wartości własnej powyżej 1,0 (próg Kaisera, 1960; analiza osypiska Catella, 1966). Pierwszy tłumaczył 38,8%, drugi 13,6%, stąd łącznie objaśniały 52,39% wariancji. Dla analizy głównych komponentów (PCA) dwa czynniki tłumaczyły łącznie 58,2% wariancji. Teoria przewiduje istnienie dwóch, skorelowanych ze sobą czynników (por. Ho, Sidanius, Pratto i inni, 2012). Przy wykorzystaniu metody głównych osi (PAF), z rotacją oblimum wyodrębniono czynnik pierwszy (egalitaryzm), który grupował wszystkie stwierdzenia od 9 do 16 (odwrócone; ładunki od 0,69 do 0,86), zaś drugi (dominacja) grupował stwierdzenia od 1 do 8 (wprost; ładunki od 0,62 do 0,74, oprócz stwierdzenia 1, ładunek = 0,51) (por. Tabela II.49).

Tabela II.49 Struktura macierzy dla analizy czynnikowej skali SDO₆ z rotacją ukośną oblmin

	Czynnik	
	egalitaryzm	dominacja
SDO ₆ 01	*	0,51
SDO ₆ 02		0,62
SDO ₆ 03		0,74
SDO ₆ 04		0,64
SDO ₆ 05		0,64
SDO ₆ 06		0,71
SDO ₆ 07		0,72
SDO ₆ 08		0,62
SDO ₆ 09r	0,78	
SDO ₆ 10r	0,80	
SDO ₆ 11r	0,71	
SDO ₆ 12r	0,83	
SDO ₆ 13r	0,85	
SDO ₆ 14r	0,86	
SDO ₆ 15r	0,69	
SDO ₆ 16r	0,73	

*) Ukryto współczynniki o wartości poniżej 0,50.

Wykonano konfirmacyjną analizę czynnikową (CFA; ang. *confirmatory factor analysis*), testując model dwuczynnikowy (por. Ho, Sidanius, Pratto i inni, 2012). W modelu ujęto czynniki: dominacji (pozycje wprost, stwierdzenia 1-8) i egalitaryzmu (pozycje odwrócone, stwierdzenia 9-16). Wykorzystano estymator DWLS (ang. *diagonally weighted least squares*) a także dodatkowo odporną (ang. *robust*) metodę WLSMV (ang. *weighted least squares means and variance adjusted*). Wykorzystane metody estymacji są zalecane m.in. dla danych mierzonych na skali Likerta oraz kiedy rozkład wyników nie jest normalny (por. Brown, 2006, Barendse, Oort, Timmerman, 2014, Flora, Curran, 2004).

Model dwuczynnikowy, zarówno dla DWLS jak i WLSMV, charakteryzował się dobrym dopasowaniem (por. Tabela II.50; por. Hox, Bechger, 2007, Hu, Bentler, 1999). Uzyskane dane czynnikowe są zgodne z najnowszymi ustaleniami dotyczącymi dwuczynnikowej natury skali SDO6 (Ho, Sidanius, Pratto i inni, 2012).

Tabela II.50. Dopasowanie CFA modelu dwuczynnikowego dla skali SDO6

Model	χ^2	df	χ^2/df	CFI	NNFI (TLI)	RMSEA	SRMR
Dwa czynniki (DWLS)	230,46	103	2,24	0,99	0,98	0,04	0,06
Dwa czynniki (WLSMV)	352,58	103	3,42	0,91	0,90	0,06	0,06

źródło: badanie własne

2.5.15. Pomiar pozostałych zmiennych ubocznych, kontrolowanych

opracowanie własne, Kurzeja, T., 2011d; Załącznik 19

Pomiar zmiennych ubocznych, kontrolowanych został zrealizowany przez ankietę własną zawierającą pytania lub stwierdzenia do pomiaru 12 zmiennych (por. Załącznik 19):

- Wiek osoby badanej – ilościowa, w latach.
- Staż małżeński – ilościowa, w latach.
- Długość narzeczeństwa – ilościowa, w miesiącach.
- Wykształcenie osoby badanej – porządkowa; podstawowe, zawodowe, średnie, wyższe.
- liczba dzieci – ilorazowa.
- Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej – ilościowa, pojedyncze stwierdzenie: „Swoją sytuację finansową oceniam jako:”, oceniane na pięciostopniowej skali typu Likerta od 1 = „złą” do = „bardzo dobrą”.
- Władza finansowa – ilościowa, pojedyncze stwierdzenie: „W ciągu ostatnich 5 lat zarobił/a:”, oceniane na 7 stopniowej skali od 1 = „zdecydowanie więcej żona” do 7 = „zdecydowanie więcej mąż”.
- Obecne relacje ze swoim/swoją: a) teściem, b) teściową, c) matką, d) ojcem – ilościowa, oceniana na 5 stopniowej skali typu Likerta od 1 = „złe” do 4 = „bardzo dobre” i możliwości zaznaczenia odpowiedzi 5 = „nie dotyczy”.
- Jakość pożycia seksualnego – subiektywna ocena bazująca na odpowiedziach na dwa stwierdzenia dotyczących: satysfakcji z częstotliwości współżycia oraz ogólnej oceny zadowolenia z pożycia intymnego, ocenianych na 4 punktowej skali typu Likerta. Wynik ogólny jakości pożycia seksualnego obliczono jako średnią z wymienionych wcześniej dwóch stwierdzeń. Skala, chociaż bardzo krótka, charakteryzuje się dobrą rzetelnością Cronbacha $\alpha = 0,81$ i standaryzowaną Cronbacha $\alpha = 0,82$, przy korelacji r Pearsona = 0,70 a rho Spearmana = 0,69. Wyniki dla żon są istotnie wyższe niż dla mężów (suma rang żony = 107719 a mężowie = 96122, U = 45082, $p < 0,01$; średnia żona = 3,32, mąż = 3,15). Małżonkowie byli ogólnie „raczej zadowoleni” i „zadowoleni” ze swojego pożycia seksualnego: średnia = 3,23, mediania = 3,5.

2.6. Osoby badane

Badanymi były małżeństwa zamieszkujące województwo dolnośląskie, mieszkańcy Wałbrzycha (120 tysięcy mieszkańców) oraz powiatu wałbrzyskiego. Dobór osób do badania był losowy, z wykorzystaniem metody kuli śnieżnej (ang. *snowball sampling*). Proszono znajomych o wypełnienie ankiet oraz przekazanie czystych zestawów ich znajomym do wypełnienia, tj. rekrutowanie uczestników do badania przez innych uczestników. Do badania zapraszano także chętnych studentów studiów podyplomowych na Wałbrzyskiej Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości w Wałbrzychu. Wybór metody kuli śnieżnej wynikał z potrzeby zebrania jak najliczniejszej próby badawczej.

Rozdano 1020 ankiet, dla 510 par. Otrzymano powrotnie 698 ankiet, czyli 68,4%. W 31 przypadkach małżeństwa oddawały puste, niewypełnione pary ankiet (czyli 62 ankiet), które były następnie przekazywane innym parom do wypełnienia, stąd łączny procent oddanych i wypełnionych ankiet wyniósł 64,5% - 698 wypełnione ankiety na 1082 rozdane.

Z zebranych 698 ankiet 50 odrzucono z powodu dużej ilości braków danych, tj. opuszczonych ponad trzech skal, w tym przynajmniej jednej dotyczącej jakości życia małżeńskiego lub seksizmu. Wśród tych 50 odrzuconych 35 stanowiły zestawy ankiet bez wypełnionych skal opcjonalnych (35 ankiet; por. załącznik 1 i 2). W przypadku, gdy tylko jeden z małżonków nie wypełnił kilku skal odrzucane były ankiety zarówno męża jak i żony. Dalsze 10 ankiet odrzucono po analizie jakościowej i ilościowej wskazującej na kompletną losowość udzielanych odpowiedzi, albo bezsensowny wzór, np. jedna skala wszystkie odpowiedzi po prawej stronie, druga po lewej, itp. W przypadku kolejnych 31 ankiet analiza sugerowała nierzetelne udzielanie odpowiedzi przez respondentów na od dwóch do czterech skal – ankiety te pozostawiono w bazie, m.in. z powodu obawy przed zbytnią ingerencją, selekcją danych oraz faktu, że prawdopodobnie nierzetelne odpowiedzi dotyczyły najczęściej zmiennych dodatkowych.

Ostatecznie, właściwe obliczenia, zostały realizowane na grupie 319 par m a ł ż e ń s k i c h (319 mężów i 319 żon; 638 osób) o stażu związku co najmniej 2 lata. Średnia wieku wyniosła 38 lat, stażu małżeńskiego 12,9 lat, okresu narzeczeństwa 27,03 miesiąca, ilości dzieci 1,31 dziecka (por. Tabela II.51). Kobiety były średnio o 1,98 roku młodsze od swoich mężów.

Tabela II.51. Charakterystyka grupy osób badanych ze względu na wiek, staż małżeński, długość narzeczeństwa, liczba dzieci (N = 638)

Zmienna	Średnia	SD	Min.	25%	50% mediana	75%	Maks.
wiek	38,06	10,30	21	30	36	44	69
staż małżeński (w latach)	12,89	10,77	2	4	10	20	50
długość narzeczeństwa (w miesiącach)	27,03	23,61	1	12	20	36	120
liczba dzieci	1,31	0,87	0	1	1	2	4

źródło: badanie własne

Zdecydowana większość badanych określiła swoją sytuację finansową jako przeciętną (N = 339) lub powyżej przeciętnej (N = 214), niewielka część osób jako bardzo dobrą (N = 49), raczej złą (N = 25) i złą (N = 11). Ponad połowa respondentów zadeklarowała, że posiada wykształcenie wyższe (60,7%, N = 387), pozostali: średnie (29,2%, N = 186), zawodowe (9,6%, N = 61) i podstawowe (0,6%, N = 4). Rozkład ten odbiega od danych ze Spisu Powszechnego 2011 (GUS, 2012), tj. 9,9% wykształcenie wyższe, 31,5% średnie i policealne, 23,2% zawodowe, podstawowe 23,2%. Wysoki procent osób w próbie badanej z wykształceniem wyższym wynika zapewne z dwóch czynników: metody doboru osób do badania oraz faktu, że większość respondentów pochodziła z terenów miejskich, gdzie większy jest odsetek osób z wyższym wykształceniem (21,3% miasto, 9,9% wieś; GUS, 2012). Jak opisuje Brzeziński (1996, s. 232) próba złożona z ochotników, w porównaniu do nieochotników, może charakteryzować się m.in.: wyższym poziomem wykształcenia, statusem społecznym i poziomem inteligencji, a także większym zsocjalizowaniem i potrzebą aprobaty społecznej. Takie różnice ograniczają możliwość generalizacji wyników badania, lecz jednocześnie skalę wykorzystywania ochotników w badaniach psychologicznych szacuje się na 70-90% (*tamże*, s. 234).

2.7. Organizacja i przebieg badań

Osoby badane były proszone o zgodę na udział w badaniach dotyczących relacji mężczyzn i kobiet w społeczeństwie. Informowano, że badanie jest prowadzone w ramach pracy doktorskiej. Osobom, które wyraziły wstępne zainteresowanie badaniem objaśniono, że jest ono przeznaczone dla małżeństw a każdy z małżonków osobno wypełnia ankietę. Badanie jest anonimowe, nie podpisujemy się imieniem ani nazwiskiem. Ankiety są w dwóch osobnych kopertach – osobna koperta dla męża i żony. Koperty po wypełnieniu można łatwo zakleić. Pytania w ankiecie dla męża i żony są takie same – różnią się tylko formą rodzajową, np. Pani/Pana. Ankieta jest dość obszerna, wypełnia się ją około jedną godzinę, ale dotyczy

ciekawego tematu - relacji damsko-męskich. Jest też okazją do przyjrzenia się swoim poglądom na ten temat. Jeśli jest Pan/Pani zainteresowana bardzo proszę o pomoc w badaniu. Jeśli badany się zgadzał otrzymywał komplet ankiet na który składały się dwie koperty – osobna dla męża i żony. Każda zawierała zaproszenie do badania (por. załącznik 3 i 4) oraz plik narzędzi badawczych (por. załącznik 1 i 2). Koperty miały naklejony znaczek pocztowy i były zaadresowane na adres badacza. Badany był informowany, że z uwagi na anonimowość badania nie można zapoznać się ze swoimi wynikami, ale po obronieniu doktoratu zbiorcze wyniki, podsumowanie będą opublikowane w Internecie. Badacz odpowiadał na ewentualne pytania osoby badanej. Na końcu zaznaczał, że jeśli Pan, Pani się rozmyśli można oddać puste, czy częściowo wypełnione ankiety.

Respondenci byli zapraszani do udziału w badaniu przez samego badacza lub przez inną osobę, którą znali. Wynikało to z zastosowanego dobór osób do badania metodą kuli śnieżnej. Badacz bezpośrednio zapraszał do badania dalszą rodzinę oraz znajomych, a także studentów studiów podyplomowych na Wyższej Szkole Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu. Dalsza rodzina, znajomi oraz studenci zapraszali do badania kolejne osoby. Niektóre poproszone osoby deklarowały, że same wypełnią ankiety, inne obiecywały, że rozdadzą je także swoim znajomym – wówczas otrzymywały kilka dodatkowych kompletów, najczęściej trzy. Osoby, które rozdawały ankiety swoim znajomym, były proszone, aby podkreślały dobrowolność udziału oraz możliwość wycofania się z badania – oddania pustych ankiet.

Wybrana metoda doboru osób do badania ograniczała kontrolę badacza nad instrukcjami jakie słyszeli badani, stąd każdy komplet narzędzi badawczych opatrzony był szczegółowym zaproszeniem – instrukcją (por. załącznik 3 i 4).

Jedynie 15% ankiet dotarło do badacza pocztą. Najczęściej osoby badane przekazywały je osobiście. Pytane o powody decyzji podawały: chęć „zaoszczędzania” znaczka pocztowego, że to nic takiego dostarczyć koperty osobiście, tak wolą. Z wypowiedzi respondentów wynikało, że niektóre osoby, które rozdawały ankiety swoim znajomym-współpracownikom stosowały metodę ich zwrotu „do urny”, np. na daną półkę na szafce. Osobisty zwrot ankiet prawdopodobnie wynikał z chęci pokazania badaczowi, że dana osoba podjęła trud i wypełniła ankiety. Możliwe, że badani nie chcieli, aby ich wysiłek pozostał anonimowy, niedoceniony.

W instrukcji zapisano możliwość pominięcia przez respondentów niektórych skal (por. załączniki 1, 2, 3 i 4). Zaskakująco - jedynie 35 ankiet zostało zwróconych bez wypełnionych skal, które opcjonalnie respondenci mogli pominąć.

Respondenci podczas wypełniania ankiet sporadycznie pomijali niektóre pozycje. Analiza ilościowa i jakościowa nie wskazywała, aby jakaś pozycja była celowo, częściej pomijana przez respondentów niż inne – braki wynikały prawdopodobnie przede wszystkim z przeoczenia. Wyjątkiem są stwierdzenia dotyczące: okazywania sobie miłości/seksu (DAS 29, 30, częstotliwość zbliżeń, pożycie intymne), wieku, stażu małżeńskiego, długości narzeczeństwa i płci. Braki w danych uzupełniono (ang. *missing data imputation*; por. de Jonge, van der Loo, 2013) wykorzystując średnią dla danej pozycji, obliczoną osobno dla kobiet i mężczyzn (ang. *Concept Average Value for Numerical Attributes*). Dla zmiennych: staż małżeński, wiek, okres narzeczeństwa, liczba dzieci – wpisywano wartości takie same jak u małżonka. W tabelce (por. Tabela II.52) wyszczególniono pozycje z ankiet dla których było ponad 19 braków danych. Mężowie opuścili średnio dwie pozycje więcej niż żony, im dłuższe narzędzie tym ta różnica pogłębiała się.

Tabela II.52 Lista stwierdzenia z ankiet dla których uzupełniono ponad 19 braków danych; wykorzystując średnią dla mężów lub żon

Zmienna	Ile braków danych uzupełniono
DAS 29	31 *
DAS 30	33 *
BFPE 16	20
BFPE 22	24
SES 10	20
IPP 03	20
mCOPE 19	25
SDO6 05	20
MS 06	20
OFS 03	20
ASI 08	21
Płeć	38
Staż małżeński	32
Wiek	40
Narzeczeństwo	38
Wykształcenie	20
Liczba dzieci	21
Sytuacja finansowa	24
Kto zarobił więcej	19
Częstotliwość zbliżeń	52 *
Pożycie intymne	49 *

*) uzupełniono wykorzystując średnią z innych pozycji dotyczących tego samego obszaru (tutaj: DAS 23, 29, 30 i częstotliwość_zbliżeń oraz pożycie_intymne), dla danej osoby; w tym dla 14 osób uzupełniono średnią (obliczoną osobno dla żon i mężów), ponieważ nie odpowiadały na pytania DAS 29 i 30 oraz częstotliwość_zbliżeń i pożycie_intymne

Respondenci mieli możliwość wpisania na końcu ankiety swoich uwag. Ze sposobności tej skorzystały 28 osoby, w tym 18 kobiet i 10 mężczyzn. Prawie wszystkie uwagi respondentów można podzielić na dwie kategorie: zwracanie uwagi na dużą ilość pytań w ankiecie (przez 9 mężczyzn i 11 kobiet) oraz podziękowania za udział i życzenia powodzenia w badaniach (1 mężczyzna i 6 kobiet).

2.8. Sposób analizy danych statystycznych

Analiza statystyczna została przeprowadzona z wykorzystaniem komputerowych pakietów statystycznych: R 3.x i środowiska RStudio 1.x (w tym bibliotek takich jak: lavaan, psych) oraz Statistica. Przy niektórych obliczeniach wykorzystano SPSS i okazjonalnie AMOS oraz jamovi. Przeprowadzono analizy obejmujące:

- statystyki opisowe,
- testy istotności różnicy (najczęściej oparte na rangach),
- testy korelacji (najczęściej rho Spearmana) oraz regresji wielokrotnej,
- analizy czynnikowe eksploracyjne (EFA) i confirmacyjne (CFA) oraz głównych składowych (PCA),
- analizę skupień (hierarchiczną i niehierarchiczną),
- estymacje współczynników rzetelności.

III. Analiza wyników badań własnych

Zebrane w badaniu własnym dane wprowadzono do programu statystycznego RStudio. Następnie wykonano ich analizę w kierunku identyfikacji ewentualnych błędów we wpisywaniu wartości. Kolejnym krokiem była obsługa braków danych. Przeprowadzono ją na początku, dla całego zbioru danych, co jest rozwiązaniem dużo czytelniejszym, rzetelniejszym i zmniejszającym ryzyko błędów w późniejszych analizach. Dla poszczególnych skal obliczono statystyki opisowe, rzetelności, czynnikowe – eksploracyjne i confirmacyjne. Sprawdzono, czy płeć różnicuje uzyskane wyniki. Efekty tych działań zreferowano we wcześniejszych (por. 2.5. Charakterystyka narzędzi pomiarowych) i obecnym rozdziale. Następnie wykonano kolejne analizy statystyczne, aby podjąć próbę weryfikacji hipotez postawionych do sformułowanych wcześniej pytań badawczych.

3.1. Opis uzyskanych wyników

3.1.1. Zmienne zależne

Zmienne zależne w modelu pierwszym, czwartym i szóstym dotyczą jakości życia małżeńskiego i opisane są przez wyniki w narzędziach: Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2), Skala Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera (DAS).

Zmienne zależne w modelu drugim, związane są z oczekiwanymi wzajemnymi relacjami między poziomem seksizmu u męża a jego żony i vice versa i opisane są przez wyniki w narzędziach: Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet (ASI), Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI), Skala Tradycyjnego Seksizmu (OFS) i Skala Współczesnego Seksizmu (MS).

Zmienne zależne w modelu trzecim i piątym to wyniki małżonków na skalach seksizmu: tradycyjnego (OFS), współczesnego (MS), ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) i mężczyzn (AMI).

Dokładne statystyki opisowe dla zmiennych zależnych z badania własnego przedstawiono już w podrozdziale: Charakterystyka narzędzi pomiarowych. Zawarto tam też opis zmiennych z podziałem na płeć respondentów.

3.1.2. Zmienne niezależne główne i uboczne

Statystyki opisowe dla zmiennych niezależnych głównych z badania własnego przedstawiono już w podrozdziale: Charakterystyka narzędzi pomiarowych. Zawarto tam też opis zmiennych z podziałem na płeć respondentów.

Do zmiennych niezależnych, ubocznych, kontrolowanych zaliczono: wiek osoby badanej, staż małżeński, długość narzeczeństwa, wykształcenie osoby badanej, liczba dzieci, sytuację finansową ocenianą subiektywnie, władzę finansową, relacje z teściami i rodzicami, jakość pożycia seksualnego.

3.1.3. Płeć osoby badanej

Małżeństwo w Polsce jest powszechnym fenomenem, stąd w tekście wymiennie stosuje się określenia: kobiety i mężczyźni, a żony i mężowie. Jednocześnie można spodziewać się, że wyniki kobiet pełniących rolę żon (i często też matek) mogą w niektórych aspektach różnić

się od wyników kobiet niezamężnych, które nie są w związku czy też nie prowadzą ze swoim partnerem wspólnego gospodarstwa domowego. Różnice mogą pojawić się podobnie dla mężczyzn – mężów (i często też ojców) a mężczyzn nieżonatych. Dlatego interpretując uzyskane w badaniu własnym wyniki dla kobiet i mężczyzn należy pamiętać, że dotyczą one przede wszystkim populacji osób dorosłych w wieku 30+. Zestawiając uzyskane w badaniu własnym wyniki z innymi badaniami – często prowadzonymi na populacji osób młodszych, w wieku 19-25 lat (studentów) możliwe, że będzie można zaobserwować pewne różnice.

Opis statystyczny wyników dla zmiennych zależnych i niezależnych głównych, z uwzględnieniem podziału na płeć respondentów, zawarto już w podrozdziale: Charakterystyka narzędzi pomiarowych, zaś dla zmiennych niezależnych ubocznych – w kolejnych podrozdziałach, od 3.1.4.

3.1.4. Wiek osoby badanej

Średni wiek badanej osoby wynosił 38 lat, przy medianie równej 36, zaś modzie 30 lat. Rozkład wieku charakteryzuje się dodatnią skośnością (0,72) i ujemną kurtozą (-0,13) oraz nie jest normalny (K-S $d = 0,11$, $p < 0,01$, Lilliefors $p < 0,01$). Żony były średnio od dwa lata młodsze od mężów i jest to różnica istotna statystycznie ($U = 45160,5$, $p < 0,01$; suma rang żona = 96200,5, mąż = 107640,5) (por. Tabela III.1).

Tabela III.1. Statystyki opisowe dla zmiennej wiek osoby badanej, w tym w podziale na płeć

	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność - Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
wiek	638	38,06	36	30	45	21	69	10,30	0,72	-0,13
żona	319	37,07	35	26	21	21	69	10,12	0,72	-0,13
mąż	319	39,05	37	30	25	21	69	10,39	0,74	-0,15

Analiza liczebności ujawnia, że największą grupę stanowiły osoby w przedziale 31-40 lat = 38%, następnie 21-30 lat = 29%, zaś trzecią 41-50 lat = 21%. Mniej licznie reprezentowane były osoby w wieku 51-60 lat = 10% i jedynie 3% w wieku 61-70 lat (por. Tabela III.2). Taki rozkład liczebności osób badanych lokuje zdecydowaną większość respondentów w okresie wychowywania dzieci, kiedy mieszkają one z rodzicami.

Tabela III.2. Tabela liczebności dla wieku osoby badanej, w podziale na płeć

Wiek	Mąż / żona	Liczba	Procent %
21-30	żona	101	31,66
	mąż	81	25,39
31-40	żona	118	36,99
	mąż	124	38,87
41-50	żona	61	19,12

Wiek	Mąż / żona	Liczba	Procent %
51-60	mąż	70	21,94
	żona	34	10,66
61-70	mąż	31	9,72
	żona	5	1,57
	mąż	13	4,08

W Tabeli III.3 przedstawiono korelacje rho Spearmana dla wieku małżonków – w tym w podziale na płeć a jakości związku małżeńskiego mierzone KDM-2 i DAS.

Tabela III.3. Korelacja rho Spearmana dla wieku małżonków a jakości związku małżeńskiego

	Wiek	Wiek - żony	Wiek - mężowie
KDM2 Ogólny	-0,06	-0,10	-0,02
KDM2 Intymność	-0,08 *	-0,10	-0,07
KDM2 Samorealizacja	0,01	-0,04	0,04
KDM2 Podobieństwo	-0,06	-0,10	-0,01
KDM2 Rozczarowanie	0,06	0,08	0,05
DAS Ogólny	-0,11 *	-0,12 *	-0,10
DAS Zgodność	-0,05	-0,07	-0,02
DAS Spójność	-0,13 *	-0,16 *	-0,11 *
DAS Satysfakcja	-0,10 *	-0,11 *	-0,10
DAS Ekspresja emocjonalna	-0,16 *	-0,16 *	-0,15 *

*) oznaczono korelacje, które są istotne statystycznie $p < 0,05$

Niemal wszystkie korelacje zestawione w Tabeli III.3 są ujemne. Dla KDM-2 wszystkie korelacje są nieistotne statystycznie - oprócz korelacji wieku bez podziału na płeć i intymności, $\rho = 0,08$, $p < 0,05$, ale nawet ona ma bardzo niską wartość. Dla DAS niektóre korelacje są istotne statystycznie, ale także mają niskie wartości od -0,10 do -0,16.

Wykonano także obliczenia dla jakości związku małżeńskiego a wieku w podziale na cztery poziomy: 1 = 21-30 lat ($N = 182$), 2 = 31-36 lat ($N = 141$), 3 = 37-44 lat ($N = 158$), 4 = 45-69 lat ($N = 157$). W teście rang Kruskala-Wallisa uzyskano wyniki istotne statystycznie dla tych samych zmiennych opisujących jakość związku małżeńskiego jak w Tabeli III.3. Analiza średnich rang i średnich dla czterech poziomów wieku wskazuje, że istotny efekt uzyskano głównie z uwagi na niższe wyniki (jakość związku małżeńskiego) osób w czwartej, najstarszej grupie wiekowej. Jednocześnie wielkość ujemnych korelacji i statystyk K-W dla wieku a jakości związku małżeńskiego, które nawet jeśli dla niektórych czynników są istotne, to jednak przyjmują niskie wartości.

W Tabeli III.4 przedstawiono korelacje rho Spearmana dla wieku małżonków – w tym w podziale na płeć a poziomu uprzedzeń ze względu na płeć mierzone MS, OFS, ASI i AMI.

Tabela III.4. Korelacja rho Spearmana dla wieku małżonków a uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu)

	Wiek	Wiek - żony	Wiek - mężowie
MS średnia	0,10 *	0,14 *	-0,01
MS zaprzeczanie	0,10 *	0,12 *	0,01
MS antagonizm	0,03	0,10	-0,09
OFS średnia	0,06	0,06	0,02
ASI średnia	-0,06	-0,06	-0,13 *
ASI wrogi	-0,04	-0,04	-0,11 *
ASI życzliwy	-0,04	-0,04	-0,06
ASI paternalizm	0,00	0,03	-0,07
ASI różnicowanie	-0,04	-0,04	-0,02
ASI bliskość	-0,06	-0,09	-0,05
AMI średnia	0,04	0,07	0,00
AMI wrogi	0,02	0,09	0,00
AMI paternalizm	0,09 *	0,16 *	0,05
AMI kompensujące różnicowanie	-0,06	-0,01	-0,03
AMI wrogość heteroseksualna	0,05	0,12 *	0,00
AMI życzliwy	0,02	0,01	-0,02
AMI maternalizm	0,05	0,01	0,05
AMI dopełniające różnicowanie	0,01	0,02	-0,05
AMI atrakcyjność heteroseksualna	-0,01	-0,04	-0,03

*) oznaczono korelacje, które są istotne statystycznie $p < 0,05$

Niemal wszystkie korelacje wieku a seksizmu są nieistotne statystycznie i przyjmują bardzo niskie wartości bliskie 0,1 (por. Tabela III.4). Dla żon poziom seksizmu współczesnego (MS) koreluje dodatnio z wiekiem, ale wartość korelacji jest niska $\rho = 0,14$, $p < 0,05$. Tylko dla mężów seksizm ambiwalentny wobec kobiet (ASI) ujemnie, ale słabo koreluje z wiekiem, $\rho = -0,13$, $p < 0,05$.

Wykonano także obliczenia dla poziomu uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmu) a wieku w podziale na cztery poziomy: 1 = 21-30 lat ($N = 182$), 2 = 31-36 lat ($N = 141$), 3 = 37-44 lat ($N = 158$), 4 = 45-69 lat ($N = 157$). W teście rang Kruskala-Wallisa uzyskano wyniki istotne statystycznie dla tych samych zmiennych opisujących seksizm jak w Tabela III.4. Analiza średnich rang i średnich dla czterech poziomów wieku wskazuje, że badani uzyskiwali takie same wyniki, zaś ewentualne różnice – o ile w ogóle występowały, związane były np. z niższymi wartościami w drugiej grupie wiekowej. Jednocześnie wielkość korelacji i statystyk K-W dla wieku a seksizmu, które nawet jeśli dla niektórych czynników są istotne, to jednak przyjmują niskie wartości.

3.1.5. Staż małżeński

Średnia długość stażu małżeńskiego wyniosła 12,88 lat, przy medianie równej 10, zaś modzie 2 lata. Rozkład stażu małżeńskiego charakteryzuje się dodatnią skośnością (0,96) i kurtozą bliską zeru (0,07) oraz nie jest normalny (K-S $d = 0,16$, $p < 0,01$, Lilliefors $p < 0,01$). Średni staż żon i mężów był niemal identyczny ($U = 50866,5$, $p < 0,99$; suma rang żona = 101934,5, mąż = 101906,5) (por. Tabela III.5).

Tabela III.5. Statystyki opisowe dla zmiennej staż małżeński, w tym w podziale na płeć

	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność - Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
Staż małżeński	638	12,88	10	2	105	2	50	10,77	0,96	0,07
żona	319	12,89	10	2	52	2	50	10,79	0,95	0,07
mąż	319	12,87	10	2	53	2	50	10,76	0,96	0,09

Analiza liczebności ujawniła, że największą grupę – połowa badanych, stanowiły osoby z najmniejszym stażem małżeńskim wynoszącym od 0 do 10 lat = 54%. Kolejna grupa – niemal jedną czwartą badanych, to osoby o stażu od 11 do 20 lat = 23%. Staż małżeński 21-30 lat zadeklarowało 15% respondentów, zaś 6% staż 31-40. Jedynie osiem osób (1%) podało staż 41-50 lat (por. Tabela III.6).

Tabela III.6. Tabela liczebności dla stażu małżeńskiego, w podziale na płeć

Staż	Mąż / żona	Liczba	Procent %
0-10	żona	172	53,92
	mąż	172	53,92
11-20	żona	74	23,20
	mąż	74	23,20
21-30	żona	50	15,67
	mąż	48	15,05
31-40	żona	19	5,96
	mąż	21	6,58
41-50	żona	4	1,25
	mąż	4	1,25

W badanej grupie nieznacznie przeważają (54%) osoby o stażu do 10 lat, w tym 16% małżeństw bardzo młodych stażem wynoszącym 2 lata. Można podzielić małżeństwa ze względu na staż na cztery grupy: bardzo młode (2-3 lata; $N = 155$, udział w próbie = 24,3%), młode (4-9 lat; $N = 163$, skumulowany udział = 49,8%), średnie (10-19 lat; $N = 146$, skumulowany = 72,7%) i o dużym stażu (20-50 lat; $N = 174$, skumulowany = 100%).

W Tabeli III.7 przedstawiono korelacje rho Spearmana dla stażu małżeńskiego – w tym w podziale na płeć a jakości związku małżeńskiego mierzone KDM-2 i DAS.

Tabela III.7. Korelacja rho Spearmana dla stażu małżeńskiego a jakości związku małżeńskiego

	Staż małżeński	Staż małżeński - żony	Staż małżeński - mężowie
KDM2 Ogólny	-0,07	-0,10	-0,03
KDM2 Intymność	-0,10 *	-0,12 *	-0,08
KDM2 Samorealizacja	0,00	-0,03	0,04
KDM2 Podobieństwo	-0,05	-0,09	-0,01
KDM2 Rozczarowanie	0,09 *	0,11 *	0,07
DAS Ogólny	-0,13 *	-0,15 *	-0,11 *
DAS Zgodność	-0,06	-0,08	-0,04
DAS Spójność	-0,16 *	-0,17 *	-0,16 *
DAS Satysfakcja	-0,14 *	-0,17 *	-0,11 *
DAS Ekspresja emocjonalna	-0,17 *	-0,19 *	-0,14 *

*) oznaczono korelacje, które są istotne statystycznie $p < 0,05$

Niemal wszystkie korelacje zestawione w Tabeli III.7 są ujemne. Dla KDM-2 wszystkie korelacje są nieistotne statystycznie - oprócz korelacji wieku bez podziału na płeć i dla żon a intymności i rozczarowania, ale nawet one mają niską wartość $\rho < 0,12$. Dla DAS korelacje są istotne statystycznie, ale także mają niskie wartości od -0,11 do -0,19. Ostrożnie można opisać uzyskany wynik, że im wyższy staż małżeński tym nieznacznie niższa jakość związku małżeńskiego, ale tylko gdy mierzona była narzędziem DAS.

Wykonano także obliczenia dla jakości związku małżeńskiego a stażu małżeńskiego w podziale na cztery poziomy: 1 = 2-3 lata (N = 155), 2 = 4-9 lat (N = 163), 3 = 10-19 lat (N = 146), 4 = 20-50 lat (N = 174). W teście rang Kruskala-Wallisa uzyskano wyniki istotne statystycznie dla tych samych zmiennych opisujących jakość związku małżeńskiego jak w Tabeli III.7, oprócz KDM-2 Rozczarowanie, który nie był istotny statystycznie. Analiza średnich rang i średnich dla czterech poziomów wieku wskazuje, że dla DAS jakość związku małżeńskiego sukcesywnie z wiekiem przyjmowała, nieznacznie, ale coraz to niższe wartości.

W Tabeli III.8 przedstawiono korelacje rho Spearmana dla stażu małżeńskiego – w tym w podziale na płeć a poziomu uprzedzeń ze względu na płeć mierzonych MS, OFS, ASI i AMI.

Tabela III.8. Korelacja rho Spearmana dla stażu małżeńskiego a uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu)

	Staż małżeński	Staż małżeński - żony	Staż małżeński - mężowie
MS średnia	0,07	0,16 *	-0,02
MS zaprzeczanie	0,07	0,15 *	-0,01
MS antagonizm	0,01	0,10	-0,09
OFS średnia	0,07	0,08	0,08
ASI średnia	-0,07	-0,04	-0,13 *
ASI wrogi	-0,05	-0,03	-0,08
ASI życzliwy	-0,05	-0,02	-0,08
ASI paternalizm	-0,04	0,03	-0,10
ASI różnicowanie	-0,03	-0,02	-0,04
ASI bliskość	-0,07	-0,07	-0,06
AMI średnia	0,03	0,09	-0,03
AMI wrogi	0,04	0,11 *	-0,04
AMI paternalizm	0,11 *	0,18 *	0,03
AMI kompensujące różnicowanie	-0,03	0,00	-0,06
AMI wrogość heteroseksualna	0,05	0,13 *	-0,04
AMI życzliwy	0,01	0,05	-0,03
AMI maternalizm	0,06	0,07	0,07
AMI dopełniające różnicowanie	-0,01	0,05	-0,06
AMI atrakcyjność heteroseksualna	-0,04	-0,03	-0,06

*) oznaczono korelacje, które są istotne statystycznie $p < 0,05$

Niemal wszystkie korelacje stażu małżeńskiego a seksizmu są nieistotne statystycznie i przyjmują bardzo niskie wartości bliskie 0,1 (por. Tabela III.8). Dla żon poziom seksizmu współczesnego (MS) koreluje dodatnio ze stażem małżeńskim, ale wartość korelacji jest niska $\rho = 0,16$, $p < 0,05$. Tylko dla mężów seksizm ambiwalentny wobec kobiet (ASI) ujemnie, ale słabo koreluje ze stażem małżeńskim, $\rho = -0,13$, $p < 0,05$.

Wykonano także obliczenia dla poziomu uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmu) a stażu małżeńskiego w podziale na cztery poziomy: 1 = 2-3 lata ($N = 155$), 2 = 4-9 lat ($N = 163$), 3 = 10-19 lat ($N = 146$), 4 = 20-50 lat ($N = 174$). W teście rang Kruskala-Wallisa uzyskano wyniki istotne statystycznie dla tych samych zmiennych opisujących seksizm jak w Tabela III.8 – przy czym dla AMI paternalizm istotność była na granicy akceptowanego poziomu, $p < 0,06$. Wielkość korelacji i statystyk K-W dla stażu małżeńskiego a seksizmu, nawet jeśli dla niektórych czynników są istotne, to jednak przyjmują niskie wartości.

Wyniki dla wieku i stażu małżeńskiego a jakości związku małżeńskiego i seksizmu są do siebie bardzo zbliżone - czego oczekiwano.

3.1.6. Długość narzeczeństwa

Średnia długość narzeczeństwa wynosiła 27 miesięcy, przy medianie równej 20, zaś modzie 12 miesięcy. Rozkład długości narzeczeństwa charakteryzuje się zdecydowanie dodatnią skośnością (1,87) i wysoką kurtozą (3,72) oraz nie jest normalny (K-S $d = 0,23$, $p < 0,01$, Lilliefors $p < 0,01$). Niemal nie występuje różnica w wynikach żon i mężów ($U = 50339,5$, $p < 0,82$; suma rang żona = 102461,5, mąż = 101379,5) (por. Tabela III.9).

Tabela III.9. Statystyki opisowe dla zmiennej długość narzeczeństwa, w tym w podziale na płeć

	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność - Mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
Długość narzeczeństwa	638	27,03	20	12	102	1	120	23,61	1,87	3,72
żona	319	27,09	20	12	49	1	120	23,68	1,92	3,97
mąż	319	26,97	20	12	53	1	120	23,57	1,83	3,55

Analiza histogramu i tabeli liczebności ujawniła, że największą grupę stanowiły osoby które deklarowały długość narzeczeństwa równo 1 rok (12 miesięcy, $N = 102$) oraz 2 lata (24 miesiące, $N = 95$), a następnie 3 lata (36 miesięcy, $N = 49$). Wyraźny skok liczebności występował także dla okresów 6 miesięcy ($N = 36$) i 1,5 roku ($N = 36$). Znikomy procent stanowiły w badanej grupie małżeństwa o bardzo krótkim okresie narzeczeństwa 1-5 miesięcy (3,13%) (por. Tabela III.10).

Tabela III.10. Tabela liczebności dla długości narzeczeństwa

Długość narzeczeństwa	Liczba	Procent %
Od 1 do 5 miesięcy	31	3,13
6 do 11 m.	100	15,67
12 m.	102	15,99
13-23 m.	102	15,99
24 m.	95	14,89
25-36 m.	85	13,32
37-60 m.	72	11,29
powyżej 61 m.	51	7,99

W Tabeli III.11 przedstawiono korelacje rho Spearmana dla długości narzeczeństwa – w tym w podziale na płeć a jakości związku małżeńskiego mierzone KDM-2 i DAS.

Tabela III.11. Korelacja rho Spearmana dla długości narzeczeństwa a jakości związku małżeńskiego

	Długość narzeczeństwa	Długość narzeczeństwa - żony	Długość narzeczeństwa - mężowie
KDM2 Ogólny	0,00	0,00	0,00
KDM2 Intymność	-0,02	-0,01	-0,04
KDM2 Samorealizacja	-0,01	-0,06	0,04
KDM2 Podobieństwo	-0,04	-0,05	-0,03
KDM2 Rozczarowanie	-0,01	-0,03	0,00
DAS Ogólny	-0,05	-0,03	-0,06
DAS Zgodność	-0,07	-0,05	-0,09
DAS Spójność	-0,03	0,00	-0,05
DAS Satysfakcja	-0,03	-0,04	-0,01
DAS Ekspresja emocjonalna	-0,01	-0,02	0,00

Informacja: brak jest korelacji istotnych statystycznie, $p < 0,05$

Wszystkie korelacje zestawione w Tabela III.11 przyjmują bardzo niskie wartości i są nieistotne statystycznie, $p > 0,05$.

W Tabela III.12 przedstawiono korelacje rho Spearmana dla stażu małżeńskiego – w tym w podziale na płeć a poziom uprzedzeń ze względu na płeć mierzone MS, OFS, ASI i AMI.

Tabela III.12. Korelacja rho Spearmana dla długości narzeczeństwa a uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu)

	Długość narzeczeństwa	Długość narzeczeństwa - żony	Długość narzeczeństwa - mężowie
MS średnia	0,01	0,05	-0,02
MS zaprzeczanie	-0,01	0,03	-0,04
MS antagonizm	0,02	0,05	-0,01
OFS średnia	0,02	0,01	0,03
ASI średnia	0,02	-0,01	0,05
ASI wrogi	0,05	0,03	0,07
ASI życzliwy	-0,01	-0,05	0,03
ASI paternalizm	-0,03	-0,06	0,02
ASI różnicowanie	-0,02	-0,04	0,00
ASI bliskość	0,00	0,00	0,00
AMI średnia	-0,05	-0,11	0,00
AMI wrogi	-0,04	-0,08	0,00
AMI paternalizm	-0,01	-0,03	0,01
AMI kompensujące różnicowanie	0,03	-0,01	0,07
AMI wrogość heteroseksualna	-0,11 *	-0,15 *	-0,07
AMI życzliwy	-0,04	-0,11	0,02
AMI maternalizm	0,00	-0,06	0,05
AMI dopełniające różnicowanie	-0,07	-0,08	-0,05
AMI atrakcyjność heteroseksualna	-0,04	-0,08	0,01

*) oznaczono korelacje, które są istotne statystycznie $p < 0,05$

Wszystkie korelacje długości narzeczństwa a seksizmu są nieistotne statystycznie i przyjmują bardzo niskie wartości bliskie 0,1 (por. Tabela III.12). Wyjątkiem jest niska, ale istotna korelacja długości narzeczństwa a AMI heteroseksualnej wrogości, $\rho = -0,11$, $p < 0,05$.

Można przyjąć, że długość narzeczństwa nie różnicuje istotnie statystycznie zarówno jakości życia małżeńskiego jak i poziomu uprzedzeń ze względu na płeć.

3.1.7. Wykształcenie osoby badanej

Moda wykształcenia osób badanych wynosi 4, czyli wykształcenie wyższe ($N = 387$) i obejmuje 60,66% badanych. Kolejne 29,15% ($N = 186$) to osoby deklarujące wykształcenie średnie. Wstępują różnice w deklarowanym wykształceniu między kobietami i mężczyznami, przede wszystkim 3/4 kobiet a niespełna połowa mężczyzn zadeklarowała wykształcenie wyższe ($U = 36340,5$, $p < 0,001$ dla czterech poziomów wykształcenia a płci; suma rang żona = 116460,5, mąż = 87380,5) (por. Tabela III.13).

Tabela III.13. Tabela liczebności dla wykształcenia osób badanych, w podziale na płeć

Wykształcenie	Mąż / żona	Liczba	Procent %
podstawowe	żona	2	1
	mąż	2	1
zawodowe	żona	16	5
	mąż	45	14
średnie	żona	63	20
	mąż	123	39
wyższe	żona	238	75
	mąż	149	47

Porównano średnie i średnie rangi dla wykształcenia a jakości związku małżeńskiego i seksizmu. Dla jakości związku małżeńskiego osoby z wykształceniem podstawowym mają średnie wyniki zdecydowanie niższe niż dla innych poziomów wykształcenia, różnice rzędu ok. $0,5 \div 0,9$ wartości; poza KDM2 Rozczarowaniem, gdzie mają wyniki wyższe o 0,9, ale tam skala jest odwrócona, więc kierunek zależności jest taki sam. Jednocześnie w badaniu brały jedynie udział 4 osoby z wykształceniem podstawowym, dlatego wyniku tego nie można interpretować - uogólniać. Do dalszych obliczeń, w tym podrozdziale, wyłączono osoby z wykształceniem podstawowym.

Wykonano obliczenia dla wykształcenia a jakości związku małżeńskiego wykorzystując test rang Kruskala-Wallisa. Żaden z wyników nie jest istotny statystycznie – zarówno dla skali KDM-2 jak i DAS. Jedynie dla KDM2 Podobieństwo uzyskano wynik na granicy akceptowanego poziomu $H = 5,74$, $p < 0,06$; gdzie im wyższy był poziom wykształcenia tym wyższa średnia ranga dla KDM2 Podobieństwa.

Dla wykształcenia a seksizmu niemal wszystkie porównania testem rang Kruskala-Wallisa są istotne statystycznie (por. Tabela III.14). Analiza średnich rang wskazuje, że w większości przypadków osoby z wyższym wykształceniem charakteryzowały się niższym deklarowanym seksizmem, niż osoby z zawodowym i średnim wykształceniem.

Tabela III.14. Poziom wykształcenia a uprzedzenia związane z płcią

	średnia rang - zawodowe	średnia rang - średnie	średnia rang - wyższe	Wartość statystyki H testu K-W	p
MS średnia	384,97	338,30	296,87	15,6	0,01
MS zaprzeczanie	380,84	343,49	295,02	16,91	0,01
MS antagonizm	344,63	323,78	310,20	2,21	0,01
OFS średnia	355,27	356,79	292,66	18,35	0,33 ^a
ASI średnia	345,39	363,45	291,02	21,21	0,01
ASI wrogi	345,36	353,25	295,93	13,87	0,01
ASI życzliwy	345,48	353,36	295,85	13,97	0,01
ASI paternalizm	339,16	362,17	292,62	19,21	0,01
ASI zróżnicowanie	337,76	335,23	305,79	4,12	0,13 ^a
ASI bliskość	336,49	340,69	303,36	5,97	0,05
AMI średnia	353,47	352,21	295,15	14,8	0,01
AMI wrogi	299,61	330,26	314,19	1,6	0,45 ^a
AMI paternalizm	307,61	340,32	308,09	4,14	0,13 ^a
AMI kompensujące zróżnicowanie	288,84	305,76	327,66	3,47	0,18 ^a
AMI wrogość heteroseksualna	314,99	343,37	305,46	5,42	0,07 ^a
AMI życzliwy	398,84	366,85	280,96	40,96	0,01
AMI maternalizm	375,58	353,92	290,84	21,81	0,01
AMI dopełniające zróżnicowanie	374,39	361,55	287,36	27,4	0,01
AMI atrakcyjność heteroseksualna	380,29	354,55	289,80	23,77	0,01

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie $p > 0,05$; pozostałe są istotne statystycznie $p < 0,05$

3.1.8. Liczba dzieci

Moda dla liczby posiadanych dzieci wynosi 1 dzieci ($N = 250$), ale też dużo osób deklarowało posiadanie dwójki potomstwa ($N = 225$), bezdziejnych było około 19% respondentów ($N = 119$) (por. Tabela III.15). Różnica w liczbie deklarowanych dzieci między

mężami a żonami była bardzo znikoma ($U = 50711$, $p < 0,94$ dla liczby dzieci a płci; suma rang żona = 101751, mąż = 102090).

Tabela III.15. Tabela liczebności dla posiadanych dzieci

Liczba dzieci	Liczba	Procent %
0	119	19
1	250	39
2	225	35
3	39	6
4	5	1

Wykorzystując test rang Kruskala-Wallisa wykonano obliczenia dla liczby dzieci a jakości związku małżeńskiego oraz seksizmu. Z uwagi, że tylko 5 osób ma 4 dzieci wyłączono, w tym podrozdziale, te osoby z kalkulacji.

Liczba dzieci różnicuje wyniki dla jakości związku małżeńskiego zarówno, gdy porównywano dla liczby dzieci od 0 do 3 jak i od 0 do 2 – por. Tabela III.16. Analiza średnich rang dla liczby dzieci wskazuje, że średnio najbardziej zadowolone z małżeństwa były osoby mające dwójkę dzieci lub nie mające dzieci: 0 a 1 dzieci KDM-2 Ogólny $p > 0,05$, DAS Ogólny $U = 12083$, $p < 0,01$, 1 a 2 dzieci KDM-2 Ogólny $U = 24949$, $p < 0,03$, DAS Ogólny $p > 0,05$, zaś 0 a 2 dzieci KDM-2 Ogólny i DAS Ogólny $p > 0,05$.

Tabela III.16. Liczba dzieci a jakość związku małżeńskiego

	Średnie rangi dla liczby dzieci				Dla liczby dzieci 0÷3		Dla liczby dzieci 0÷2	
	0	1	2	3	H K-W	p	H K-W	p
KDM2 Ogólny	315,8	303	338	289,09	5,57	0,13	4,65	0,10
KDM2 Intymność	343,94	302	322	302,45	4,65	0,20	4,51	0,11
KDM2 Samorealizacja	248,96	320	351	308,69	24,45	0,00	24,67	0,00
KDM2 Podobieństwo	309,53	309	333	302,53	2,62	0,46	2,40	0,30
KDM2 Rozczarowanie	281,67	344	296	372,05	16,42	0,00	12,79	0,00
DAS Ogólny	355,36	296	321	311,56	8,69	0,03	8,85	0,01
DAS Zgodność	339,17	295	324	347,95	6,89	0,08	5,80	0,06
DAS Spójność	359,84	313	305	281,82	9,10	0,03	7,69	0,02
DAS Satysfakcja	365,26	293	321	299,06	13,06	0,01	12,94	0,00
DAS Ekspresja emocjonalna	344,95	296	330	290,9	8,21	0,04	7,53	0,02

Liczba dzieci nie różnicowała istotnie statystycznie wyników dla czynników i podczynników seksizmu – z jednym wyjątkiem, dla liczby dzieci a AMI dopełniającego się zróżnicowania płciowego, H K-W (3) = 9,89, $p < 0,02$; niższy seksizm u osób mających jedno i trójkę dzieci, niż u bezdzietnych i osób z dwójką oraz czwórką potomstwa.

3.1.9. Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej

Moda dla subiektywnej oceny własnej sytuacji finansowej wynosi 3: „przeciętna” (N = 339) i obejmuje ponad połowę badanych (53,13%). Jedna trzecia respondentów oceniła swoją sytuację finansową jako 4: „powyżej przeciętnej” (N= 214) (por. Tabela III.17). Różnica w subiektywnej ocenie własnej sytuacji finansowej między mężczyznami a kobietami była znikoma ($U = 47314$, $p < 0,13$ dla subiektywnej oceny własnej sytuacji finansowej a płci; suma rang kobieta = 98354, mężczyzna = 105487).

Tabela III.17. Tabela liczebności dla subiektywnej oceny własnej sytuacji finansowej

Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej	Liczba	Procent %
1. zła	11	1,72
2. raczej zła	25	3,92
3. przeciętna	339	53,13
4. powyżej przeciętnej	214	33,54
5. bardzo dobra	49	7,68

Wykorzystując test rang Kruskala-Wallisa wykonano obliczenia dla subiektywnej oceny własnej sytuacji finansowej a jakości związku małżeńskiego oraz seksizmu. Z uwagi, że tylko 11 osób oceniało swoją sytuację jako złą wyłączono, w tym podrozdziale, te osoby z kalkulacji. Subiektywnie oceniana własna sytuacja finansowa istotnie statystycznie różnicowała wszystkie czynniki jakości związku małżeńskiego – por. Tabela III.18. Analiza średnich rang wykazuje tendencję – im lepiej oceniana własna sytuacja finansowa tym wyższy poziom jakości związku małżeńskiego, rho Spearmana KDM-2 Ogólny = 0,18, $p < 0,05$, rho DAS Ogólny = 0,21, $p < 0,05$.

Tabela III.18. Subiektywnie oceniana własna sytuacja finansowa a jakość związku małżeńskiego

	Średnie rangi dla subiektywnie ocenianej własnej sytuacji finansowej				H Kruskala-Wallisa	p
	2 = raczej zła	3 = przeciętna	4 = powyżej przeciętnej	5 = bardzo dobra		
KDM2 Ogólny	238,96	295,05	330,95	409,38	23,47	0,01
KDM2 Intymność	233,56	292,57	336,27	406,04	25,66	0,01
KDM2 Samorealizacja	284,6	298,39	322,71	398,94	14,51	0,01
KDM2 Podobieństwo	238,04	298,13	327,71	402,69	20,10	0,01
KDM2 Rozczarowanie	390,6	328,49	295,87	253,89	14,21	0,01
DAS Ogólny	216,18	290,78	342,25	401,19	29,43	0,01
DAS Zgodność	229,16	297,6	333,66	384,89	18,31	0,01
DAS Spójność	232,66	295,42	330,29	412,86	25,06	0,01
DAS Satysfakcja	209,36	291,06	342,28	402,55	30,78	0,01
DAS Ekspresja emocjonalna	242,06	295,09	341,73	360,39	16,02	0,01

Subiektywnie oceniana własna sytuacja finansowa różnicowała istotnie statystycznie wyniki jedynie dla dwóch podczynników seksizmu: ASI heteroseksualnej bliskości $H\ K-W = 8,73$, $p < 0,03$ oraz AMI heteroseksualnej atrakcyjności $H\ K-W = 9,22$, $p < 0,03$. Bliższa analiza pokazała, że dla obu tych podczynników seksizmu najwyższe średnie rangi miały osoby, które określały swoją sytuację jako: „5. bardzo dobrą”, a w drugiej kolejności jako: „1. złą”, wszystkie pośrednie odpowiedzi: od 2 do 4 miały niższe i zbliżone średnie rangi. Wynik ten można próbować interpretować, że potrzeba heteroseksualnej bliskości zwiększa się, kiedy zła sytuacja finansowa jest widziana jako zewnętrzny – zagrażający czynnik, ale też wówczas, gdy żyjemy w dostatku i możliwe, że bardziej zaczynamy doceniać ważność relacji z najbliższymi.

3.1.10. Władza finansowa

Dla władzy finansowej, zdefiniowanej jako: „W ciągu ostatnich 5 lat zarobił/a” od „1. zdecydowanie więcej żona” do „7. zdecydowanie więcej mąż” moda wynosi 7 ($N = 160$, 25,08%). Kolejnymi odpowiedziami pod względem ilości zaznaczeń było: „4. po równo” ($N = 141$, 22,1%) i „6. więcej mąż” ($N = 120$, 18,81%) (por. Tabela III.19).

Tabela III.19. Tabela liczebności dla władzy finansowej

W ciągu ostatnich 5 lat zarobił/a:	Liczba	Procent %
1. zdecydowanie więcej żona	55	8,62
2. więcej żona	32	5,02
3. nieco więcej żona	41	6,43
4. po równo	141	22,10
5. nieco więcej mąż	89	13,95
6. więcej mąż	120	18,81
7. zdecydowanie więcej mąż	160	25,08

Dodatkowo stworzono przekodowaną wersję zmiennej władza finansowa - ze skali 7 na 3 wartościową: 1. więcej żona (odpowiedzi 1 i 2 ze skali 7 wartościowej), 2. po równo (odpowiedzi 3, 4 i 5), 3. więcej mąż (odpowiedzi 6 i 7). Tak przedstawione dane uwypuklają różnice i ułatwiają w niektórych przypadkach interpretację. Najwięcej osób wybrało odpowiedź: „więcej mąż” (43,9%), następnie: „po równo” (42,5%), zaś najmniej: „więcej żona” (13,6%) (por. Tabela III.20). Różnica między odpowiedziami mężów a żon dla zmiennej władza finansowa była nieistotna ($U = 47265,5$, $p < 0,12$ dla władzy finansowej 3 odpowiedzi a płeć; suma rang żona = 105535,5, mąż = 98305,5).

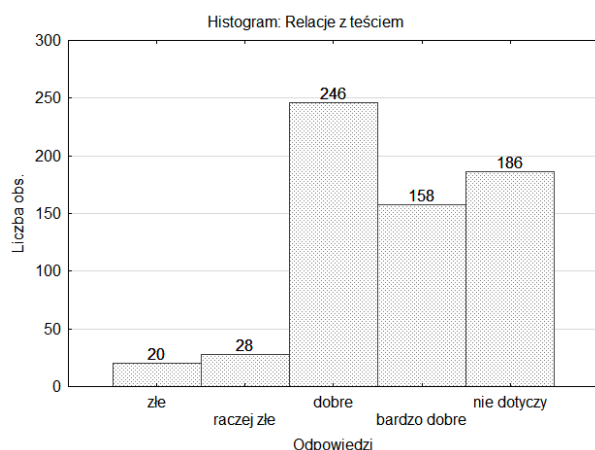
Tabela III.20. Tabela liczebności dla władzy finansowej przekodowanej na 3 wartości, w podziale na płeć

W ciągu ostatnich 5 lat zarobił/a:	N	Liczba	Procent %
1. więcej żona	638	87	13,64
żona	319	31	9,72
mąż	319	56	17,55
2. po równo	638	271	42,48
żona	319	143	44,83
mąż	319	128	40,13
3. więcej mąż	638	280	43,89
żona	319	145	45,45
mąż	319	135	42,32

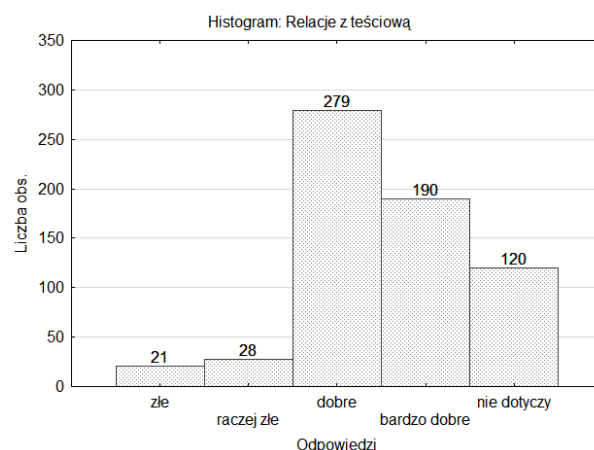
Wykorzystując test rang Kruskala-Wallisa wykonano obliczenia dla władzy finansowej a jakości związku małżeńskiego oraz seksizmu. Żaden z wyników dla jakości związku małżeńskiego a władzy finansowej, kodowanej zarówno na 7 jak i 3 stopniowej skali, nie jest istotny statystycznie - z jednym wyjątkiem: KDM2 Intymności H K-W (6) = 12,8, $p < 0,05$, H K-W (2) = 8,28, $p < 0,02$; najwyższa średnia ranga, gdy „po równo” (341,2) najniższa, gdy „więcej żona” (280,84; „więcej mąż” = 310,51). Żaden z wyników dla seksizmu a władzy finansowej, kodowanej zarówno na 7 jak i 3 stopniowej skali, nie jest istotny statystycznie, $p > 0,05$.

3.1.11. Relacje z teściami i rodzicami

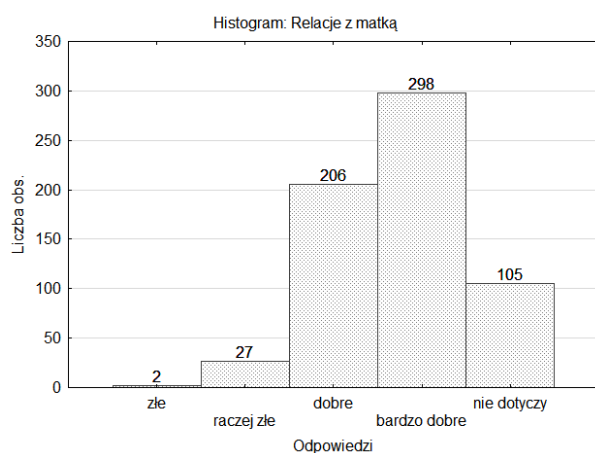
W przypadku zarówno relacji z teściami jak i rodzicami dominowały odpowiedzi wskazujące na dobre i bardzo dobre relacje – od 61,9 do 79% odpowiedzi. Przy stosunkowo dużym procencie odpowiedzi: „nie dotyczy” – od 16,5 do 32% odpowiedzi (por. Rysunek III.1, Rysunek III.2, Rysunek III.3 i Rysunek III.4). Przy czym odpowiedzi „nie dotyczy” częściej występowały w odniesieniu do krewnych męskich – teścia (N=186) i ojca (N=207), niż odpowiednio teściowej (N=120) i matki (N=105), co może wynikać z przeciętnej większej długości życia kobiet niż mężczyzn oraz samotnego wychowywania dziecka przez matkę.

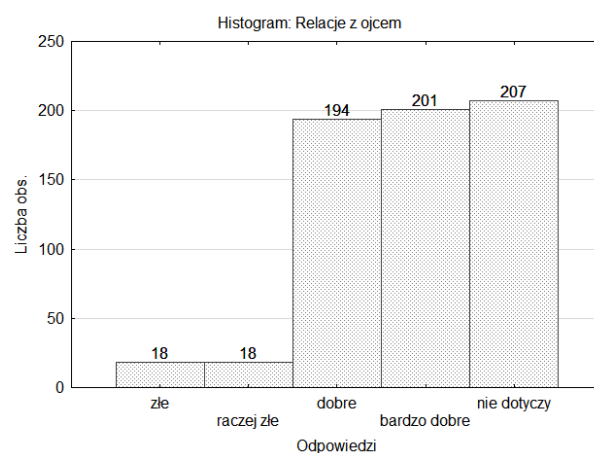
Rysunek III.1. Histogram dla relacji z teściem

Rysunek III.2. Histogram dla relacji z teściową

Rysunek III.3. Histogram dla relacji z matką

Rysunek III.4. Histogram dla relacji z ojcem

Mężowie i żony nie różnili się istotnie statystycznie w ocenie swoich relacji z teściami i rodzicami, przy wyłączonych z obliczeń odpowiedziach: „nie dotyczy” (test U, $p < 0,08$ do $0,2$).

Wykorzystując test rang Kruskala-Wallisa wykonano obliczenia dla relacji odpowiednio z teściem, teściową, matką i ojcem jakości związku małżeńskiego oraz seksizmu. W obliczeniach nie uwzględniano osób, które zaznaczyły odpowiedź: „nie dotyczy”. Dla relacji z teściem a jakości związku małżeńskiego (mierzonych KDM-2 i DAS w tym ich podczynniki) wszystkie różnice są istotne statystycznie $H_{K-W} = 20 \div 51,7$, $p < 0,01$. Analiza średnich rang sugerowała wniosek, że im lepsze relacje z teściem tym wyższa jakość związku małżeńskiego, rho Spearmana dla KDM2 Ogólny = 0,27, dla DAS Ogólny = 0,33, oba $p < 0,05$.

Analogiczne zależności jak dla relacji z teściem a jakości związku małżeńskiego zaobserwowano też dla relacji z teściową, gdzie wszystkie różnice także są istotne statystycznie $H\ K-W = 12 \div 50,5$, $p < 0,01$. Analiza średnich rang sugerowała wniosek, że im lepsze relacje z teściową, tym wyższa jakość związku małżeńskiego, rho Spearmana dla KDM2 Ogólny = 0,23, dla DAS Ogólny = 0,31, oba $p < 0,05$.

Dla relacji z matką a jakości związku małżeńskiego wszystkie różnice są istotne statystycznie, $H\ K-W = 11,8 \div 32$, $p < 0,01$. Analiza średnich rang sugerowała wniosek, że im lepsze relacje z matką, tym wyższa jakość związku małżeńskiego, rho Spearmana dla KDM2 Ogólny = 0,22, dla DAS Ogólny = 0,22, oba $p < 0,05$.

Dla relacji z ojcem a jakości związku małżeńskiego niemal wszystkie różnice są istotne statystycznie, $H\ K-W = 9,7 \div 15,5$, $p < 0,02$. Brak istotnych statystycznie różnic występuje jedynie dla: KDM2 Intymności $p < 0,07$ i DAS Ekspresji emocjonalnej $p < 0,2$. Dla KDM2 Ogólny różnica występuje właściwie tylko między odpowiedziami „4 = bardzo dobrze” (średnia ranga = 237,5), a pozostałymi wartościami 1-3, które mają podobne średnie rangi (195,7 \div 206,9). Obliczono korelacje Spearmana dla relacji z ojcem a jakości związku małżeńskiego, które choć istotne statystycznie to przyjmują niskie wartości rho dla KDM2 Ogólny i DAS Ogólny = oba 0,15 i $p < 0,05$.

Niemal żaden z wyników dla seksizmu a relacji z teściem nie jest istotny statystycznie. Różnica występuje jedynie dla OFS wyniku ogólnego $H\ K-W (3) = 9,09$, $p < 0,03$ (wyższy OFS dla odpowiedzi 1 i 2, czyli złych relacji) oraz ASI bliskości $H\ K-W (3) = 12,3$, $p < 0,01$ (wyższa ASI bliskość dla odpowiedzi 3 i 4, czyli dobrych relacji).

Występuje wiele istotnych statystycznie różnic dla seksizmu a relacji z teściową (por. Tabela III.21), w tym dla seksizmu tradycyjnego $H\ K-W (3) = 13,80$, $p < 0,01$, ambiwalentnego wobec kobiet $H\ K-W (3) = 7,59$, $p < 0,06$, jak i ambiwalentnego wobec mężczyzn $H\ K-W (3) = 17,69$, $p < 0,01$. Przy czym bliższa analiza średnich rang ujawnia powtarzający się wzór: im lepsze relacje z teściową tym niższy seksizm tradycyjny i wrogi wobec kobiet. Także niższy jest seksizm życzliwy wobec kobiet i mężczyzn, gdy relacje z teściową są złe (odpowieź 1).

Tabela III.21. Uprzedzenia związane z płcią a relacje z teściową

	H K-W	p
MS średnia	3,76	0,29
MS zaprzeczanie	6,07	0,11
MS antagonizm	0,80	0,85
OFS średnia	13,80	0,00
ASI średnia	7,59	0,06
ASI wrogi	7,67	0,05
ASI życzliwy	13,05	0,01
ASI paternalizm	4,92	0,18
ASI różnicowanie	3,00	0,39
ASI bliskość	18,84	0,00
AMI średnia	17,69	0,00
AMI wrogi	13,63	0,00
AMI paternalizm	16,47	0,00
AMI kompensujące	6,26	0,10
zróżnicowanie		
AMI wrogość	12,38	0,01
heteroseksualna		
AMI życzliwy	10,91	0,01
AMI maternalizm	15,67	0,00
AMI dopełniające	2,37	0,50
zróżnicowanie		
AMI atrakcyjność	6,46	0,09
heteroseksualna		

Dla seksizmu a relacji z matką istotne statystycznie różnice występują tylko dla: MS antagonizmu skierowanemu przeciw żądaniom wysuwanych przez kobiety H K-W (3) = 7,54, $p < 0,06$ (wysoki, gdy relacje są 1. złe), OFS średnia H K-W (3) = 8,2, $p < 0,05$ (także wysoki, gdy relacje są 1. złe) i AMI maternalizm H K-W (3) = 8,47, $p < 0,04$ (tutaj, trudno wskazać oczywisty wzór, bo niższe wyniki były dla odpowiedzi 2. raczej złe i 4. bardzo dobre). Dla seksizmu a relacji z ojcem nie ma istotnych statystycznie różnic, $p > 0,05$.

Zarówno wyniki relacji z teściem, teściową, matką i ojcem a jakości związku małżeńskiego i seksizmu należy ostrożnie interpretować – mając na uwadze rozkład odpowiedzi prezentowany na Rysunek III.1, Rysunek III.2, Rysunek III.3 i Rysunek III.4, czyli przytłaczającą dominację odpowiedzi: (relacje) dobre i bardzo dobre.

3.1.12. Jakość pożycia seksualnego

Średnia dla zmiennej jakość pożycia seksualnego w małżeństwie wyniosła 3,23, przy medianie równej 3,5, zaś modzie 4 ($N = 238$, 37,3%). Rozkład wyników charakteryzował się ujemną skośnością (-0,89) i kurtozą bliską zero (-0,07). Rozkład nie jest normalny (K-S $d = 0,20$, $p < 0,01$, Lilliefors $p < 0,01$). Wynik dla żon i mężów jest zbliżony,

ale różnica jest istotna statystycznie ($U = 45082$, $p < 0,01$; suma rang żona = 107719, mąż = 96122) (por. Tabela III.22).

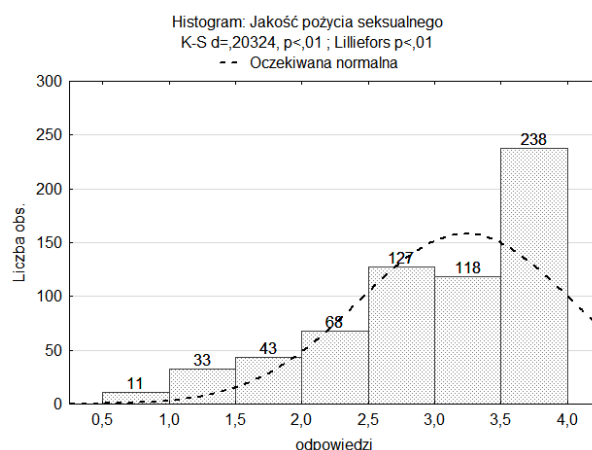
Tabela III.22. Statystyki opisowe dla zmiennej jakość pożycia seksualnego, w tym w podziale na płeć

	N	Średnia	Mediana	Moda	Liczność mody	Min.	Maks.	SD	Skośność	Kurtoza
Jakość pożycia seksualnego	638	3,23	3,5	4	238	1	4	0,80	-0,89	-0,07
żona	319	3,32	3,5	4	129	1	4	0,76	-1,06	0,43
mąż	319	3,15	3,5	4	109	1	4	0,84	-0,73	-0,43

Łącznie trzy czwarte respondentów było zadowolonych ze swojego pożycia seksualnego w małżeństwie (75,71%). Jedynie 13,64% osób deklaroowało niezadowolenie, a dla 10,66% średnia przyjęła wartość po środku skali (por. Tabela III.23 i Rysunek III.5).

Tabela III.23. Tabela liczebności dla jakości pożycia seksualnego

Odpowiedzi	Liczba	Procent %
1 (zdecydowanie złe)	11	1,72
1,5	33	5,17
2	43	6,74
2,5	68	10,66
3	127	19,91
3,5	118	18,50
4 (zdecydowanie dobre)	238	37,30

Rysunek III.5. Histogram dla jakości pożycia seksualnego

Wykorzystując test rang Kruskala-Wallisa wykonano obliczenia dla jakości pożycia seksualnego a jakości związku małżeńskiego oraz seksizmu. Zmienną jakość pożycia seksualnego przekodowano na zmienną trzy wartościową: 1 – złe (odpowiedzi 1 i 1,5), 2 – średnie (odpowiedzi 2, 2,5 i 3), 3 – dobre (odpowiedzi 3,5 i 4).

Dla jakości związku małżeńskiego a jakości pożycia seksualnego wszystkie różnice są istotne statystycznie, $H K-W = 27,6 \div 208$, $p < 0,01$. Analiza średnich rang sugerowała wniosek, że im lepsza jakość pożycia seksualnego tym wyższa jakość związku małżeńskiego, rho Spearmana dla KDM2 Ogólny = 0,39, dla DAS Ogólny = 0,47, oba $p < 0,05$

Wyniki dla seksizmu a jakości pożycia seksualnego w małżeństwie (przekodowanego na trzy wartości) przedstawia Tabela III.24. Istotne statystycznie różnice występują m.in. dla seksizmu tradycyjnego (OFS), ambiwalentnego wobec kobiet (ale bez życzliwego

aspektu) oraz wobec mężczyzn. Niższemu poczuciu jakości pożycia seksualnego w małżeństwie towarzyszy wyższe natężenie seksizmu. Korelacje rho Spearmana dla jakości pożycia seksualnego a seksizmu tradycyjnego ($\rho = -0,20$), ambiwalentnego wobec kobiet ($\rho = -0,09$) i wobec mężczyzn ($\rho = -0,12$) są zgodnie z oczekiwaniami ujemne, istotne statystycznie ($p < 0,05$), ale dość niskie.

Tabela III.24. Jakość pożycia seksualnego w małżeństwie a uprzedzenia związane z płcią

	Średnie rangi dla jakości pożycia seksualnego			H K-W	p
	Złe	Średnie	Dobre		
MS średnia	288,66	315,32	326,1	1,81	0,40
MS zaprzeczanie	270,22	314,21	329,13	4,32	0,12
MS antagonizm	325,91	312,36	323,48	0,59	0,75
OFS średnia	386,9	353,53	288,42	24,22	0,00
ASI średnia	330,52	339,14	305	5,07	0,08
ASI wrogi	350,44	349,54	295,59	13,56	0,00
ASI życzliwy	314,73	319,78	319,91	0,03	0,98
ASI paternalizm	351,5	317,26	317,04	1,44	0,49
ASI różnicowanie	333,99	317,5	319,05	0,31	0,86
ASI bliskość	277,45	321,24	323,54	2,49	0,29
AMI średnia	380,42	336,35	300,71	10,50	0,01
AMI wrogi	379,45	331,41	304,13	8,14	0,02
AMI paternalizm	352,66	338,74	302,54	7,12	0,03
AMI kompensujące różnicowanie	352,36	313,24	319,62	1,69	0,43
AMI wrogość heteroseksualna	401,38	338	297,01	16,46	0,00
AMI życzliwy	361,48	336,82	302,73	7,34	0,03
AMI maternalizm	363,58	348,89	294,4	15,27	0,00
AMI dopełniające różnicowanie	347,23	319,62	315,99	1,14	0,57
AMI atrakcyjność heteroseksualna	339,65	324,86	313,43	1,12	0,57

3.2. Weryfikacja hipotez

W podrozdziale tym przedstawiono dane statystyczne umożliwiające podjęcie próby weryfikacji hipotez, a dalej odpowiedzi na postawione pytania badawcze. Dla każdego pytania badawczego przygotowano tabelę podsumowującą uzyskane w badaniu wyniki.

3.2.1. Pierwsze pytanie badawcze – uprzedzenia związane z płcią a jakość związku małżeńskiego

Pierwsze pytanie badawcze brzmi: Czy istnieje związek między poziomem uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmem) a odczuwaną przez małżonków jakością związku małżeńskiego? Do tego pytania postawiono trzy hipotezy:

1. Wraz ze wzrostem uprzedzeń związanych z płcią (OFS, MS, ASI, AMI) przejawianym przez małżonków obniżyć będzie się ich zadowolenie z małżeństwa (KDM-2, DAS).
2. Poziom dopasowania się małżonków pod względem natężenia seksizmu (OFS, MS, ASI, AMI) będzie różnicował zadowolenie ze związku (KDM-2, DAS).
3. Zadowolenie żon z małżeństwa (KDM-2, DAS) będzie w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich mężów niż ich samych (OFS, MS, ASI, AMI); (b) analogicznej zależności nie będzie dla zadowolenia mężów z małżeństwa.

Warto podkreślić, że ASI średnia i AMI średnia są też miarą ambiwalencji – im wyższe wartości przyjmują tym wyższa ambiwalencja, czyli np. widzenie kobiet zarówno jako niebezpieczne i opiekuńcze.

W Tabeli III.25 zebrano wyniki weryfikacji hipotez dla pierwszego pytania badawczego.

Tabela III.25. Pierwsze pytanie badawcze: seksizm a jakość małżeństwa - weryfikacja hipotez

H.	Narzędzia, podskale	Wynik korelacji rho Spearmana seksizmu a jakości związku małżeńskiego; lub innych statystyk	Opis / plus „+” jeśli wynik zgodny z hipotezą
1	OFS	$\rho = -0,14 \div -0,3, p < 0,05$; silniejsze korelacje dla mężów niż żon	+
	MS - średnia	Tylko dla DAS $\rho = 0,09 \div 0,11, p < 0,05$; zaś w podziale na płeć korelacje są istotne tylko dla żon	+ / - (ale zależność bardzo słaba)
	MS - zaprzeczanie	Korelacja z KDM-2 tylko dla mężów $\rho = 0,11 \div 0,12, p < 0,05$; zaś z DAS tylko bez podziału na płeć $\rho = 0,1, p < 0,05$	+ / - (ale zależność b. słaba)
	MS - antagonizm	Korelacja tylko dla żon z DAS $\rho = 0,11 \div 0,14, p < 0,05$	+ / - (ale zależność b. słaba)

H.	Narzędzia, podskale	Wynik korelacji rho Spearmana seksizmu a jakości związku małżeńskiego; lub innych statystyk	Opis / plus „+” jeśli wynik zgodny z hipotezą
	ASI - średnia	Niemal brak istotnych korelacji	-
	ASI - wrogi	Korelacje są istotne dla mężów, ale już nie dla żon, $\rho = -0,14 \div -0,32$, $p < 0,05$	+
	ASI - życzliwy	Korelacje są istotne dla mężów ale już nie dla żon, $\rho = 0,12 \div 0,26$, $p < 0,05$; zaś w rozbiciu na podczynniki mamy: dodatnią korelację u mężów z opiekuńczym paternalizmem ($\rho = 0,13 \div 0,23$, $p < 0,05$), u mężów i żon dodatnią z heteroseksualną bliskością ($\rho = 0,11 \div 0,32$) i ujemną korelację dla żon dla uzupełniającego się zróżnicowania płciowego ($\rho = -0,11 \div -0,15$)	+
	AMI - średnia	Korelacja z niemal wszystkimi czynnikami KDM-2 i DAS $\rho = -0,1 \div -0,18$, $p < 0,05$	+
	AMI - wrogi	Korelacja $\rho = -0,09 \div -0,28$, $p < 0,05$; ujemne korelacje dla podczynników seksizmu wrogiego – zarówno dla żon jak i mężów, poza kompensującym zróżnicowaniem płciowym, gdzie ujemna korelacja jest istotna dla żon, ale już nie dla mężów	+
	AMI - życzliwy	Dla mężów z niektórymi czynnikami KDM-2 i DAS $\rho = -0,12 \div -0,18$, $p < 0,05$; dla żon $\rho = 0,27$, $p < 0,05$ tylko z samorealizacją; dla podczynnika: maternalizm, ujemne korelacje dla żon (niższe; $\rho = -0,11 \div -0,17$, $p < 0,05$) i mężów (wyższe; $\rho = -0,13 \div -0,3$, $p < 0,05$); dla podczynnika: heteroseksualna atrakcyjność, dodatnie korelacje – niemal wyłącznie dla żon, szczególnie dla samorealizacji (żony $\rho = 0,33$, $p < 0,05$); dla podczynnika: dopełniające się zróżnicowanie płciowe, brak korelacji (tylko jedna dla żon i samorealizacji $\rho = 0,17$, $p < 0,05$)	+(poza podczynnikiem: heteroseksualna atrakcyjność)
2	OFS	Niższe zadowolenie z małżeństwa (mierzone DAS) u niedopasowanych małżonków pod względem seksizmu, ale tylko wtedy, gdy mąż ma wyższy poziom OFS niż żona	+
	MS	Wyższa jakość małżeństwa u niedopasowanych małżonków pod względem seksizmu, ale tylko wtedy, gdy to żona ma wyższy MS niż mąż	+
	ASI - średnia	Brak różnic w jakości związku małżeńskiego a poziomie dopasowania się małżonków pod względem ASI – średnia	-
	ASI - wrogi	Niższe zadowolenie z małżeństwa (mierzone DAS) u niedopasowanych małżonków pod względem wrogiego seksizmu wobec kobiet (ASI-HS), ale tylko wtedy, gdy mąż ma wyższy poziom ASI-HS niż żona	+
	ASI - życzliwy	Wyższa jakość małżeństwa u niedopasowanych małżonków pod względem ASI-BS, ale tylko wtedy, gdy to mąż ma wyższy ASI-BS niż żona	+
	AMI - średnia	Brak różnic w jakości związku małżeńskiego a poziomie dopasowania się małżonków pod względem AMI – średnia	-
	AMI - wrogi	Niższe zadowolenie z małżeństwa (mierzone DAS) u niedopasowanych małżonków pod względem wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI-HM), ale tylko wtedy, gdy żona ma wyższy poziom AMI-HM niż mąż	+(ale tylko dla niektórych czynników)
	AMI - życzliwy	Niższe zadowolenie z małżeństwa (mierzone tylko: DAS Satysfakcja) u niedopasowanych a dopasowanych małżonków pod względem życzliwego seksizmu wobec mężczyzn (AMI-BM), ale tylko wtedy, gdy mąż ma wyższy poziom AMI-BM niż żona	+(ale tylko dla jednego czynnika)
3	OFS	Poziom tradycyjnego seksizmu u męża silniej koreluje z jakością związku małżeńskiego w ocenie żony niż jej własny poziom seksizmu tradycyjnego; dla KDM-2 $\rho = -0,24$ a $-0,14$, DAS $\rho = -0,34$ a $-0,16$, ale różnica między korelacjami jest istotna statystycznie tylko dla DAS $p < 0,02$	+(ale tylko dla DAS)

H.	Narzędzia, podskale	Wynik korelacji rho Spearmana seksizmu a jakości związku małżeńskiego; lub innych statystyk	Opis / plus „+” jeśli wynik zgodny z hipotezą
	MS	Różnice między wartościami korelacji nie są istotne statystycznie	- (ale MS nisko koreluje z jakością małż.)
	ASI – wrogi	Poziom wrogi seksizmu wobec kobiet u męża silniej koreluje z jakością związku małżeńskiego w ocenie żony niż jej własny poziom ASI-HS; dla KDM-2 rho = -0,15 a 0,01, DAS rho = -0,19 a -0,02, obie różnice między korelacjami są istotne statystycznie p < 0,04	+
	ASI – życzliwy	Poziom życzliwego seksizmu wobec kobiet u męża silniej koreluje z jakością związku małżeńskiego w ocenie żony niż jej własny poziom ASI-BS; ale różnica między korelacjami jest istotna statystycznie tylko dla DAS rho = 0,14 a -0,02, p < 0,04	+
	AMI – wrogi	Poziom wrogi seksizmu wobec mężczyzn u męża słabiej koreluje z jakością związku małżeńskiego w ocenie żony niż jej własny poziom AMI-HM; ale różnica między korelacjami jest istotna statystycznie tylko dla DAS rho = -0,05 a -0,28, p < 0,01	- (zależność odwrotna od postulowanej)
	AMI – życzliwy	Poziom życzliwego seksizmu wobec mężczyzn czy to u męża czy u żony nie koreluje istotnie statystycznie z jakością związku małżeńskiego w ocenie żony	- (ale brak jest tutaj korelacji)
3b	OFS	Zadowolenie mężów z małżeństwa zależy bardziej od ich poziomu tradycyjnego seksizmu niż ich żon; dla KDM-2 rho = -0,4 a -0,22, DAS rho = -0,46 a -0,19, obie różnice między korelacjami są istotne statystycznie p < 0,01	+
	MS	Zadowolenie mężów z małżeństwa nie zależy bardziej od poziomu seksizmu współczesnego u ich żon niż ich samych	+
	ASI – wrogi	Zadowolenie mężów z małżeństwa zależy bardziej od ich poziomu wrogi seksizmu wobec kobiet niż ich żon; dla KDM-2 rho = -0,23 a -0,03, DAS rho = -0,32 a -0,02, obie różnice między korelacjami są istotne statystycznie p < 0,01	+
	ASI – życzliwy	Zadowolenie mężów z małżeństwa zależy bardziej od ich poziomu życzliwego seksizmu wobec kobiet niż ich żon; dla KDM-2 rho = 0,22 a -0,04, DAS rho = 0,16 a -0,04, obie różnice między korelacjami są istotne statystycznie p < 0,01	+
	AMI – wrogi	Zadowolenie mężów z małżeństwa nie zależy bardziej od poziomu wrogi seksizmu wobec mężczyzn u ich żon niż ich samych	+
	AMI – życzliwy	Zadowolenie mężów z małżeństwa nie zależy bardziej od poziomu życzliwego seksizmu wobec mężczyzn u ich żon niż ich samych	+

Podsumowując weryfikację hipotezy pierwszej można stwierdzić, że znalazła ona potwierdzenie w uzyskanych danych: wraz ze wzrostem uprzedzeń związanych z płcią (OFS, ASI-HS, ASI-BS, AMI-HM, AMI-BM) przejawianym przez małżonków obniżać będzie się ich zadowolenie z małżeństwa (KDM-2, DAS). Zależność ta jest szczególnie widoczna dla wszystkich tradycyjnych i wrogich form seksizmu. Jednocześnie na poziomie czynników i podczynników – zarówno seksizmu jak i jakości związku małżeńskiego, ujawniono kilka zależności przeciwnych do postawionej hipotezy. Przede wszystkim seksizm współczesny (MS i jego czynniki) koreluje dodatnio z jakością związku małżeńskiego, ale są to korelacje bardzo niskie, na poziomie rho ok. = 0,1. Istnieje też kilka dodatnich korelacji dla życzliwego seksizmu, ale tylko dla specyficznych konfiguracji czynników,

podczynników i płci, np. tylko u mężów ASI-BS opiekuńczy paternalizm a u mężów i żon ASI-BS heteroseksualna bliskość korelują dodatnio z zadowoleniem z małżeństwa, a tylko u żon AMI-BM heteroseksualna atrakcyjność koreluje dodatnio z niektórymi czynnikami jakości związku małżeńskiego. Dlatego chcąc być bardziej precyzyjnym można stwierdzić, że: wraz ze wzrostem tradycyjnych i wrogich uprzedzeń związanych z płcią (OFS, ASI-HS, AMI-HM) przejawianym przez małżonków obniżyć będzie się ich zadowolenie z małżeństwa (KDM-2, DAS); zaś w przypadku życzliwych form seksizmu zależność ta jest bardziej złożona.

Podsumowując weryfikację hipotezy drugiej można stwierdzić, że dopasowanie lub nie małżonków pod względem seksizmu różnicuje wyniki dla jakości związku małżeńskiego (jak zakłada hipoteza). Jednocześnie nie zawsze brak dopasowania równa się niższej jakości małżeństwa. Zazwyczaj niedopasowanie, gdy wyższy jest u jednego z małżonków seksizm tradycyjny lub wrogi związane jest z mniejszym zadowoleniem z małżeństwa. Zaś niedopasowanie, gdzie wyższy jest u jednego z małżonków seksizm współczesny lub życzliwy wobec kobiet jest związane z wyższym zadowoleniem z małżeństwa.

Podsumowując weryfikację hipotezy trzeciej można stwierdzić, że zadowolenie żon z małżeństwa (KDM-2, DAS) jest w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich mężów niż ich samych, ale tylko dla seksizmu: tradycyjnego (OFS), wrogiego wobec kobiet (ASI-HS) i życzliwego wobec kobiet (ASI-BS). Zaś zgodnie z oczekiwaniami – rozszerzeniem hipotezy trzeciej, analogiczna relacja nie zachodzi dla zadowolenia mężów z małżeństwa. Co więcej dla seksizmu: tradycyjnego (OFS), wrogiego wobec kobiet (ASI-HS) i życzliwego wobec kobiet (ASI-BS) zadowolenie mężów z małżeństwa (KDM-2, DAS) bardziej zależny od ich własnego poziomu seksizmu, niż żon. Taki układ wyników pokrywa się z założeniami teorii ambiwalentnego seksizmu (por. Glick, Fiske, 1996, 1999), gdzie to kobiety muszą się dostosować do „zasad” ustalanych przez mających władzę mężczyzn.

W świetle uzyskanych danych można stwierdzić, że odpowiedź na pierwsze pytanie badawcze jest pozytywna – tak, istnieje związek między poziomem uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmem) a odczuwaną przez małżonków jakością związku małżeńskiego.

3.2.1.1. Seksizm współczesny i tradycyjny a jakość związku małżeńskiego

Sprawdzono, czy istnieje związek między seksizmem współczesnym (MS) i tradycyjnym (OFS) a jakością związku małżeńskiego (KDM-2 i DAS). Obliczenia wykonano bez podziału na płeć i w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.26).

Tabela III.26. Seksizm współczesny i tradycyjny a jakość związku małżeńskiego

		Korelacje rho Spearmana											
		MS średnia			MS zaprzeczanie			MS antagonizm			OFS średnia ^{a)}		
		ra- zem	Ż [^]	M [^]	ra- zem	Ż	M	ra- zem	Ż	M	ra- zem	Ż	M
KDM-2	Ogólny	0,08	0,07	0,08	0,08*	0,04	0,11*	0,05	0,09	0,00	-0,26	-0,14	-0,40
	Intymność	0,07	0,06	0,06	0,07	0,03	0,09	0,04	0,07	-0,01	-0,2	-0,09 ^a	-0,34
	Samo- realizacja	0,06	0,00	0,08	0,08*	0,01	0,12*	0	-0,01	-0,02	-0,14	-0,05 ^a	-0,27
	Podobień- stwo	0,06	0,06	0,07	0,06	0,03	0,11*	0,04	0,08	0,02	-0,25	-0,14	-0,37
	Rozczaro- wanie	-0,08	-0,09	-0,06	-0,08	-0,06	-0,09	-0,08*	-0,14*	-0,03	0,26	0,17	0,37
DAS	Ogólny	0,11*	0,16*	0,06	0,11*	0,13*	0,10	0,06	0,13*	0,00	-0,3	-0,16	-0,46
	Zgodność	0,09*	0,12*	0,08	0,1*	0,09	0,12*	0,06	0,12*	0,01	-0,28	-0,14	-0,43
	Spójność	0,1*	0,13*	0,07	0,1*	0,10	0,09	0,06	0,11*	0,02	-0,18	-0,07 ^a	-0,31
	Satysfakcja	0,11*	0,16*	0,03	0,11*	0,14*	0,07	0,06	0,12*	-0,02	-0,26	-0,19	-0,40
	Ekspresja emocjo- nalna	0,11*	0,18*	0,06	0,11*	0,16*	0,07	0,07	0,11*	0,04	-0,23	-0,10 ^a	-0,37

[^] - Ż = żony, M = mężowie, razem = bez podziału na płeć; KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

a) tylko dla OFS wszystkie korelacje są istotne statystycznie oprócz oznaczonych „a”

Średni wynik dla seksizmu współczesnego (MS) istotnie, dodatnio koreluje tylko z jakością związku małżeńskiego mierzonego narzędziem DAS, przy czym korelacje te są niskie ($\rho = 0,09 \div 0,11$) (por. Tabela III.26). Dokładniejsza analiza ujawnia, że korelacje te są istotne tylko dla żon ($\rho = 0,12 \div 0,18$, $p < 0,05$), ale już nie dla mężów ($\rho = 0,03 \div 0,08$, $p > 0,05$). Analogiczna zależność występuje też dla dwóch podczynników seksizmu współczesnego – zaprzeczaniu istnienia dyskryminacji płciowej i antagonizmu skierowanego przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety. Trudno jednoznacznie zinterpretować zaobserwowany wynik – może być on odzwierciedleniem faktu, że badane kobiety nie uważały, że dyskryminacja płciowa akurat je w jakiś szczególny sposób ogranicza (stosunkowo wysoki status socjo-ekonomiczny). To z kolei można interpretować dwojako – jako pogląd, że dyskryminacja w ich ocenie rzeczywiście nie jest duża lub w tym zakresie, w którym występuje jest usprawiedliwiona. Należy pamiętać, że uzyskane dla seksizmu

współczesnego (MS) korelacje są niskie, stąd też należy bardzo ostrożnie formułować wnioski.

Seksizm tradycyjny istotnie, ujemnie koreluje z jakością związku małżeńskiego mierzoną zarówno KDM-2 jak i DAS, w tym z każdym z podczynników tych narzędzi ($\rho = -0,14 \div -0,3$) (por. Tabela III.26). Zależności te ujawniają się zdecydowanie silniej dla samych mężów ($\rho = -0,31 \div -0,46$) niż samych żon ($\rho = -0,14 \div -0,19$). Co można interpretować, że im mężczyzna silniej spostrzega kobiety przez pryzmat (bardzo) tradycyjnych stereotypów płci, tym niżej ocenia jakość związku małżeńskiego. Wynik ten można tłumaczyć odwołując się m.in. do średnich wyników respondentów dla seksizmu tradycyjnego, które są niskie i istotnie niższe u kobiet niż mężczyzn. Możliwe, że kobiety zdecydowanie nie zgadzają się na poglądy stojące za seksizmem tradycyjnym i jeśli mąż takowe reprezentuje wzrasta ilość konfliktów z małżonką, co w zasadniczy sposób obniża doświadczaną jakość związku małżeńskiego (co częściowo potwierdzają też wyniki opisane poniżej w podrozdziale 3.2.1.5 ale też 3.2.1.6).

3.2.1.2. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a jakość związku małżeńskiego

Sprawdzono, czy istnieje związek między seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet (ASI) a jakością związku małżeńskiego (KDM-2 i DAS). Obliczenia wykonano bez podziału na płeć i w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.27).

Tabela III.27. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a jakość związku małżeńskiego

		Korelacje rho Spearmana								
		ASI średnia			ASI wrogi			ASI życzliwy		
		razem	żony	mężowie	razem	żony	mężowie ^{a)}	razem	żony	mężowie ^{a)}
KDM-2	Ogólny	0,02	0,01	0,01	-0,09*	0,01	-0,23	0,13*	0,03	0,22
	Intymność	0,04	0,04	0,03	-0,07	0,04	-0,22	0,13*	0,02	0,24
	Samorealizacja	0,12*	0,12*	0,08	-0,03	0,03	-0,14	0,24*	0,20*	0,26
	Podobieństwo	-0,03	0,02	-0,07	-0,12*	0,02	-0,27	0,08	0,01	0,14
	Rozczarowanie	0,07	0,10	0,04	0,13*	0,08	0,21	-0,02	0,09	-0,12
DAS	Ogólny	-0,06	-0,02	-0,09	-0,16*	-0,02	-0,32	0,07	-0,02	0,16
	Zgodność	-0,06	-0,06	-0,05	-0,16*	-0,07	-0,27	0,07	-0,04	0,18
	Spójność	0,04	0,08	0,00	-0,05	0,08	-0,21	0,12*	0,04	0,18
	Satysfakcja	-0,05	0,00	-0,11	-0,14*	-0,01	-0,32	0,08*	0,02	0,12
Ekspresja emocjonalna		-0,09*	-0,05	-0,12*	-0,14*	-0,02	-0,26	0,00	-0,05	0,06

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie dla mężów są istotne statystycznie; jedynie oprócz ASI życzliwy i DAS ekspresji emocjonalnej; KDM-2 rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Średni wynik całego ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI średnia) istotnie koreluje tylko z poziomem samorealizacji (KDM-2; $\rho = 0,12$, $p < 0,05$) i to tylko dla żon a już nie dla mężów oraz z ekspresją emocjonalną (DAS; $\rho = -0,09$, $p < 0,05$) ale tylko dla mężów a już nie dla żon (por. Tabela III.27). Związek jakości małżeństwa z ambiwalentnym seksizmem wobec kobiet ujawnia się dopiero przy uwzględnieniu dwóch czynników tego seksizmu – wrogiego i życzliwego.

Dla seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI wrogi; ASI HS) istotna jest większość korelacji z jakością małżeństwa, ale dokładniejsza analiza – w podziale na płeć ujawnia, że korelacje te są istotne tylko dla mężów ($\rho = -0,14 \div -0,32$, $p < 0,05$), ale już nie dla żon (por. Tabela III.27). Stąd im mężowie mocniej identyfikują się z poglądami, że kobiety dążą do kontroli nad mężczyznami, nie doceniają ich starań, mają zbyt wygórowane żądania, itp. (opisującymi seksizm wrogi wobec kobiet), tym niższe jest ich zadowolenie z małżeństwa (mierzone zarówno KDM-2 jak i DAS).

Dla seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI życzliwy; ASI BS) mamy niemal analogiczną sytuację jak dla seksizmu wrogiego wobec kobiet (por. Tabela III.27). Z tą istotną różnicą, że seksizm życzliwy wobec kobiet dodatnio koreluje z jakością związku małżeńskiego, a korelacja ta jest istotna (niemal) tylko u mężów ($\rho = 0,12 \div 0,26$, $p < 0,05$). Stąd im mężowie silniej identyfikują się z poglądami, że kobiety powinny być kochane i otoczone opieką przez mężczyzn (opisującymi seksizm życzliwy wobec kobiet), tym wyższe jest ich zadowolenie z małżeństwa (mierzone zarówno KDM-2 jak i DAS). Dla żon istotna była jedynie korelacja ASI życzliwy i samorealizacji ($\rho = 0,20$, $p < 0,05$), stąd możliwe, że im bardziej żony doświadczają opieki ze strony męża tym bardziej czują się spełnione w małżeństwie.

Uwzględnienie analizy podczynników życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI BS) pozwoliło lepiej opisać jego relacje z jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.28).

Tabela III.28. Podczynniki życzliwego seksizmu wobec kobiet a jakość związku małżeńskiego

		Korelacje rho Spearmana – podczynniki ASI życzliwy								
		opiekuńczy paternalizm			uzupełniające się zróżnicowanie płciowe			heteroseksualna bliskość		
		razem	żony	mężowie ^{a)}	razem	żony	mężowie	razem ^{a)}	żony ^{a)}	mężowie ^{a)}
KDM-2	Ogólny	0,09*	-0,06	0,23	-0,03	-0,08	0,03	0,23	0,17	0,28
	Intymność	0,09*	-0,03	0,21	-0,01	-0,07	0,05	0,22	0,14	0,31
	Samorealizacja	0,16*	0,06	0,22	0,06	0,05	0,07	0,32	0,32	0,31
	Podobieństwo	0,10*	0,02	0,18	-0,08	-0,11*	-0,04	0,16	0,10 ^{b)}	0,22
	Rozczarowanie	0,00	0,17*	-0,15	0,06	0,15*	-0,02	-0,11	-0,05 ^{b)}	-0,16

		Korelacje rho Spearmana – podczynniki ASI życzliwy								
		opiekuńczy paternalizm			uzupełniające się zróżnicowanie płciowe			heteroseksualna bliskość		
		razem	żony	mężowie ^{a)}	razem	żony	mężowie	razem ^{a)}	żony ^{a)}	mężowie ^{a)}
DAS	Ogólny	0,04	-0,07	0,14	-0,04	-0,12*	0,04	0,16	0,11	0,21
	Zgodność	0,06	-0,05	0,16	-0,02	-0,11	0,06	0,14	0,05 ^b	0,23
	Spójność	0,06	-0,05	0,16	0,01	-0,03	0,06	0,18	0,14	0,21
	Satysfakcja	0,05	-0,06	0,13	-0,05	-0,12*	0,02	0,17	0,17	0,16
	Ekspresja emocjonalna	-0,03	-0,12*	0,06 ^b	-0,07	-0,12*	-0,02	0,11	0,08 ^b	0,14

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Podczynnik ASI życzliwy: opiekuńczy paternalizm, podobnie jak cały seksizm życzliwy wobec kobiet, istotnie statystycznie i dodatnio koreluje z jakością małżeństwa (niemal) tylko dla mężów ($\rho = 0,13 \div 0,23$, $p < 0,05$), ale już nie dla żon (por. Tabela III.28). Stąd im bardziej mężowie poczuwają się, że powinni otaczać kobiety szczególną opieką, tym wyższą deklarują jakość związku małżeńskiego. Podczynnik ASI życzliwy: uzupełniające się zróżnicowanie płciowe istotnie i ujemnie koreluje z częścią czynników jakości związku małżeńskiego, ale tylko dla żon ($\rho = 0,11 \div 0,15$, $p < 0,05$), a już nie dla mężów – przy czym należy zaznaczyć, że są to wyłącznie niskie korelacje. Stąd im bardziej żony uważają, że moralnie i estetycznie stoją wyżej niż mężczyźni, tym deklarują niższą jakość związku małżeńskiego – szczególnie w obszarze satysfakcji oraz większego rozczarowania (ale zależność ta jest słaba; niskie korelacje). Podczynnik ASI życzliwy: heteroseksualna bliskość najsilniej i dodatnio koreluje z jakością związku małżeńskiego – nie tylko u mężów ($\rho = 0,14 \div 0,31$, $p < 0,05$) ale też u żon ($\rho = 0,11 \div 0,32$, $p < 0,05$). Stąd zarówno żony jak i szczególnie mężowie im bardziej uważają, że mężczyzna nie może być w pełni szczęśliwy i spełniony bez miłości kobiety, tym deklarują wyższą jakość związku małżeńskiego.

3.2.1.3. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego

Sprawdzono, czy istnieje związek między seksizmem ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI) a jakością związku małżeńskiego (KDM-2 i DAS). Obliczenia wykonano bez podziału na płęć i w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.29).

Tabela III.29. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego

		Korelacje rho Spearmana								
		AMI średnia			AMI wrogi			AMI życzliwy		
		razem a)	żony ^{a)}	mężowie ^{a)}	razem a)	żony a)	mężowie a)	razem	żony	mężowie
KDM-2	Ogólny	-0,11	-0,07 ^b	-0,15	-0,18	-0,20	-0,17	0,00	0,09	-0,09
	Intymność	-0,10	-0,08 ^b	-0,12	-0,16	-0,20	-0,11	-0,01	0,08	-0,09
	Samorealizacja	0,07 ^b	0,16	-0,02 ^b	-0,02 ^b	0,03 ^b	-0,05 ^b	0,14*	0,27*	0,01
	Podobieństwo	-0,14	-0,10 ^b	-0,18	-0,17	-0,18	-0,18	-0,06	0,03	-0,13*
	Rozczarowanie	0,18	0,16	0,19	0,23	0,27	0,21	0,07	0,01	0,12*
DAS	Ogólny	-0,17	-0,17	-0,18	-0,21	-0,28	-0,16	-0,08*	-0,01	-0,16*
	Zgodność	-0,17	-0,19	-0,14	-0,20	-0,28	-0,15	-0,08*	-0,05	-0,10
	Spójność	-0,07 ^b	-0,06 ^b	-0,08 ^b	-0,09	-0,15	-0,05 ^b	-0,02	0,04	-0,09
	Satysfakcja	-0,16	-0,13	-0,18	-0,21	-0,27	-0,14	-0,05	0,05	-0,18*
	Ekspresja emocjonalna	-0,19	-0,17	-0,20	-0,21	-0,20	-0,18	-0,11*	-0,04	-0,15*

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Średni wynik dla całego ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn (AMI średnia) istotnie i ujemnie koreluje z niemal wszystkimi czynnikami jakości związku małżeńskiego mierzonymi KDM-2 ($\rho = -0,10 \div (-)0,18$, $p < 0,05$; oprócz: samorealizacji) i DAS ($\rho = -0,16 \div -0,19$, $p < 0,05$; oprócz spójności) (por. Tabela III.29). Co więcej korelacje te ujawniają się zarówno bez podziału na płeć jak i w podziale na żony i mężów. Sam wynik AMI średnia trudno jest interpretować bez uwzględnienia poszczególnych aspektów seksizmu wobec mężczyzn – wrogiego i życzliwego.

Dla seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (AMI wrogi; AMI HM) istotne i ujemne są niemal wszystkie korelacje z jakością związku małżeńskiego ($\rho = -0,09 \div -0,28$, $p < 0,05$; wyłączając KDM-2 samorealizacja, $p > 0,05$), zarówno bez podziału na płeć jak i w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.29). Stąd im małżonkowie mocniej identyfikują się z poglądami, że mężczyźni chcą dominować nad kobietami, tym niższe jest ich zadowolenie z małżeństwa (mierzone zarówno KDM-2 jak i DAS).

Dla seksizmu życzliwego wobec mężczyzn (AMI życzliwy; AMI BM) korelacji z czynnikami jakości związku małżeńskiego jest niewiele i ujawniają się one przede wszystkim przy podziale grupy badawczej na żony i mężów (por. Tabela III.29). Im silniej żony identyfikują się z przekonaniem opisującym życzliwy seksizm wobec mężczyzn tym wyższy deklaruje poziom samorealizacji w związku (KDM-2; ρ żony = 0,27, $p < 0,05$); zależność ta nie występuje dla mężów. Z kolei im mężowie silniej identyfikują się

z przekonaniem opisującymi życzliwy seksizm wobec mężczyzn tym niższy deklarują poziom zadowolenia z małżeństwa mierzony czynnikami: podobieństwo i rozczarowanie (KDM-2) i wynik ogólny, satysfakcja i ekspresja emocjonalna (DAS).

Jeszcze pełniejszy obraz zależności między wrogim seksizmem wobec mężczyzn (AMI wrogi) a jakością związku małżeńskiego ujawnia analiza z wyodrębnieniem trzech podczynników wrogiego seksizmu wobec mężczyzn: niezadowolenia z powodu paternalizmu, kompensującego zróżnicowanie płciowe i heteroseksualnej wrogości (por. Tabela III.30).

Tabela III.30. Podczynniki wrogiego seksizmu wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego

		Korelacje rho Spearmana – podczynniki AMI wrogi								
		niezadowolenie z powodu paternalizmu ^{a)}			kompensujące zróżnicowanie płciowe			heteroseksualna wrogość ^{a)}		
		razem	żony	mężowie	razem ^{a)}	żony ^{a)}	mężowie	razem	żony	mężowie
KDM-2	Ogólny	-0,14	-0,15	-0,13	-0,08	-0,12	-0,02	-0,24	-0,23	-0,25
	Intymność	-0,13	-0,15	-0,11	-0,09	-0,15	0,00	-0,19	-0,21	-0,18
	Samorealizacja	-0,02 ^b	0,07 ^b	-0,08 ^b	0,04 ^b	0,08 ^b	0,09	-0,09	-0,04 ^b	-0,14
	Podobieństwo	-0,13	-0,14	-0,12	-0,07^b	-0,13	-0,03	-0,23	-0,20	-0,26
	Rozczarowanie	0,18	0,23	0,14	0,13	0,17	0,08	0,27	0,28	0,27
DAS	Ogólny	-0,19	-0,25	-0,14	-0,11	-0,19	-0,03	-0,25	-0,28	-0,22
	Zgodność	-0,17	-0,23	-0,12	-0,11	-0,23	-0,01	-0,23	-0,27	-0,21
	Spójność	-0,10	-0,14	-0,05 ^b	-0,01 ^b	-0,07 ^b	0,05	-0,14	-0,16	-0,12
	Satysfakcja	-0,19	-0,24	-0,14	-0,12	-0,17	-0,02	-0,24	-0,28	-0,20
	Ekspresja emocjonalna	-0,18	-0,23	-0,13	-0,12	-0,15	-0,10	-0,24	-0,27	-0,20

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

pogrubiczną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Zarówno dla podczynników AMI wrogi: niezadowolenie z powodu paternalizmu, jak i heteroseksualnej wrogości, u żon jak i mężów, występuje istotna, ujemna korelacja z poziomem jakości związku małżeńskiego ($\rho -0,1 \div -0,28$, $p < 0,05$) (por. Tabela III.30). Stąd im mocniej małżonkowie identyfikują się z poglądami, że mężczyźni dążą do dominacji nad kobietami (w tym seksualnej) i wykorzystują ku temu każdą sposobność, tym niższe jest ich zadowolenie z małżeństwa (mierzone zarówno KDM-2 jak i DAS). Dla podczynnika AMI wrogi: kompensujące zróżnicowanie płciowe istotne i ujemne są korelacje z poziomem jakości związku małżeńskiego, ale u żon ($\rho = -0,12 \div -0,23$, $p < 0,05$; poza: samorealizacją i spójnością), a już nie u mężów ($p > 0,05$). Stąd im żony silniej identyfikują się z poglądami, że mężczyźni są jak dzieci i nie poradziłoby sobie bez nich, tym deklarują niższą jakość ich związku małżeńskiego (mierzoną zarówno KDM-2 jak i DAS).

Analiza z wyodrębnieniem trzech podczynników życzliwego seksizmu wobec mężczyzn (AMI BM): maternalizmu, dopełniającego się zróżnicowania płciowego i heteroseksualnej atrakcyjności, pozwala w dokładniejszy sposób opisać jego związek z jakością małżeństwa (por. Tabela III.31).

Tabela III.31. Podczynniki życzliwego seksizmu wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego

		Korelacje rho Spearmana – podczynniki AMI życzliwy								
		maternalizm			dopełniające się zróżnicowanie płciowe			heteroseksualna atrakcyjność		
		razem a)	żony	mężowie a)	razem	żony	mężowie	razem	żony	mężowie
KDM-2	Ogólny	-0,16	-0,08	-0,26	0,02	0,07	-0,04	0,14*	0,18*	0,11
	Intymność	-0,14	-0,06	-0,24	-0,01	0,04	-0,07	0,13*	0,15*	0,10
	Samorealizacja	-0,02 ^b	0,06	-0,13	0,07	0,17*	-0,05	0,26*	0,33*	0,19*
	Podobieństwo	-0,15	-0,05	-0,25	-0,03	0,03	-0,06	0,06	0,08	0,06
	Rozczarowanie	0,22	0,17*	0,27	-0,03	-0,04	-0,02	-0,05	-0,08	-0,03
DAS	Ogólny	-0,21	-0,13*	-0,30	-0,01	0,06	-0,07	0,05	0,05	0,05
	Zgodność	-0,18	-0,12*	-0,23	-0,01	0,04	-0,04	0,03	-0,02	0,09
	Spójność	-0,14	-0,07	-0,22	0,01	0,05	-0,04	0,09*	0,11	0,07
	Satysfakcja	-0,19	-0,11*	-0,30	0,00	0,06	-0,08	0,07	0,14*	0,00
	Ekspresja emocjonalna	-0,19	-0,14*	-0,24	-0,02	0,07	-0,08	0,00	0,01	0,01

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Podczynnik AMI życzliwy: dopełniające się zróżnicowanie płciowe nie koreluje istotnie z jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.31). Kolejny podczynnik AMI życzliwy: heteroseksualna atrakcyjność istotnie i dodatnio koreluje z jakością związku małżeńskiego, ale tylko mierzoną KDM-2 oraz u żon ($\rho = 0,15 \div 0,33$, $p < 0,05$), ale już nie u mężów ($p > 0,05$). Stąd im żony bardziej popierają pogląd, że kobieta do osiągnięcia szczęścia potrzebuje kochającego mężczyznę, tym wyższe deklarują zadowolenie z małżeństwa – szczególnie w aspekcie intymności, samorealizacji i satysfakcji. Trzeba przy tym zauważyć, że bardzo podobną, dodatnią zależność między postrzeganą jakością związku małżeńskiego a podczynnikiem: heteroseksualna atrakcyjność u żon (AMI BM) stwierdzono dla heteroseksualnej bliskości u mężów (ASI BS) (por. Tabela III.28). Podczynnik AMI życzliwy: maternalizm istotnie i ujemnie koreluje dla mężów z wszystkimi czynnikami jakości związku małżeńskiego ($\rho = -0,13 \div -0,3$, $p < 0,05$), zaś dla żon przede wszystkim z tymi mierzonymi narzędziem DAS ($\rho = -0,11 \div (-)0,17$, $p < 0,05$). Stąd im małżonkowie, a szczególnie mężowie, bardziej zgadzają się z poglądami,

że to mężczyzna ma zabezpieczyć materialnie kobietę, a ta ma opiekować się nim w domu, tym niższą deklarują jakość ich małżeństwa.

3.2.1.4. Dopasowanie się małżonków pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią a jakość związku małżeńskiego

Obliczono dopasowanie się małżonków pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią jako różnice między wynikiem żony a męża, dla wszystkich badanych form seksizmu. Dla tak stworzonego wskaźnika im wartość bliższa zero tym lepsze dopasowanie, im wartość dalsza od zera tym dopasowanie mniejsze, przy czym dla ujemnych wartości wyższy seksizm występuje u męża, dla dodatnich – u żony. Dla seksizmu współczesnego (MS) dla nowej zmiennej MS dopasowanie (MS średnia żony – MS średnia męża): średnią = - 0,74, SD = 1,27, medianę = - 0,63, minimum = - 5,25, maksimum = 3,13, 25% = -1,38, 75% = 0. Wartości statystyk opisowych dla pozostałych form seksizmu zebrano w Tabeli III.32.

Tabela III.32. Wartości statystyk opisowych dla dopasowania małżonków pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią

	Średnia	SD	Mediana	Min.	Maks.	25%	75%
MS dopasowanie	- 0,74	1,27	- 0,63	- 5,25	3,13	- 1,38	0
OFS dopasowanie	-0,72	1,33	- 0,6	- 4,8	2,4	- 1,6	0,2
ASI dopasowanie średnia	- 0,36	0,82	- 0,32	- 3,86	2,23	- 0,86	0,18
ASI dopasowanie wrogi	-0,55	1,08	-0,55	-4,09	2,36	-1,18	0,18
ASI dopasowanie życzliwy	-0,17	1,01	-0,18	-3,82	2,73	-0,82	0,36
AMI dopasowanie średnia	0,00	0,96	0	-3	3	-0,65	0,6
AMI dopasowanie wrogi	0,49	1,16	0,4	-3	3,9	-0,3	1,3
AMI dopasowanie życzliwy	-0,50	1,06	-0,5	-3,9	3,3	-1,2	0,1

Następnie korzystając z wartości kwartyli (25%, 75% przypadków, por. Tabela III.32) przekodowano zmienne dopasowanie tak, aby przyjmowały jedną z 3 wartości: 1) niedopasowani pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią, wyższy seksizm u męża (I kwartyli; 25%), 2) dopasowani (II i III kwartyli), 3) niedopasowani, wyższy seksizm u żony (IV kwartyli; 75%).

Obliczono średnie rangi dla jakości związku małżeńskiego a każdej z form uprzedzeń związanych z płcią – w podziale na trzy poziomy dopasowania się małżonków ze względu na poziom seksizmu. Następnie przeprowadzono nieparametryczne porównania parami, aby ustalić które różnice w średnich rangach są istotne statystycznie (por. Tabela III.33).

Tabela III.33. Dopasowanie się małżonków pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią a jakość związku małżeńskiego

	Dopasowanie *	MS	OFS	Średnie rangi, z dokładnością do zera miejsc po przecinku					
				śred-nia	wrogi	życzli-wy	śred-nia	wrogi	życzli-wy
KDM2	1	310	280 ^d	317	293 ^d	359 ^d	314	324	291
Ogólny	2	299 ^c	319	318	318	315 ^b	317	325	326
	3	357	358	324	349	287	330	306	338
KDM2	1	318	275 ^d	305	278 ^d	360 ^d	321	333	293 ^d
Intymność	2	294 ^c	319 ^a	323	322 ^b	317 ^b	310	319	320
	3	358	363	328	356	283	336	307	345
KDM2	1	313	300 ^d	316	301	329	303	316	291 ^d
Samoreali-zacja	2	309	314	318	324	326	317	317	324
	3	340	348	327	329	299	341	327	340
KDM2	1	313 ^d	286 ^d	315	288 ^d	356 ^d	329	325	299
Podobień-stwo	2	294 ^c	319	317	318	313 ^b	309	321	325
	3	361	353	328	353	293	329	311	331
KDM2	1	328	365 ^d	315	332	277 ^d	326	315	340
Rozczarow-anie	2	335 ^c	309 ^b	320	328	329 ^b	314	305 ^c	314
	3	290	294	323	292	347	323	349	308
DAS	1	310 ^d	250 ^d	295	273 ^d	357 ^d	320	336 ^d	294
Ogólny	2	298 ^c	333 ^b	327	320 ^a	318	318	331 ^c	326
	3	358	362	331	365	285	321	282	335
DAS	1	319	259 ^d	308	283 ^d	359 ^d	336	346 ^d	302
Zgodność	2	298 ^c	334 ^b	326	323	319	315	327 ^c	326
	3	350	351	319	350	281	310	280	327
DAS	1	313	253 ^d	290	267 ^d	343	306	321	301
Spójność	2	301 ^c	328 ^b	327	328 ^b	319	322	330	322
	3	352	369	336	357	298	328	299	334
DAS	1	307	261 ^d	300	283 ^d	347 ^d	316	332	282 ^d
Satysfakcja	2	305 ^c	333 ^b	321	314 ^c	321	313	330 ^c	327 ^b
	3	351	351	336	365	290	335	288	345
DAS	1	301 ^d	258 ^d	297	285 ^d	350 ^d	309	326	298
Ekspresja emocjonalna	2	304 ^c	332 ^b	322	314 ^c	312	323	330	324
	3	357	357	338	364	301	323	294	334

*) 1. niedopasowani, wyższy seksizm u męża, 2. dopasowani, 3. niedopasowani, wyższy seksizm u żony

a) różnica między 2 i 1 oraz 2 i 3 istotna statystycznie, $p < 0,05$; b) różnica między 2 i 1, $p < 0,05$, c) różnica między 2 i 3, $p < 0,05$, d) różnica między 1 i 3, $p < 0,05$

Różnice w jakości związku małżeńskiego a poziomie dopasowania się małżonków pod względem seksizmu występują dla seksizmu współczesnego (MS), tradycyjnego (OFS) oraz w mniejszej ilości dla podczynników (wrogi i życzliwy) seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) i mężczyzn (AMI) (por. Tabela III.33).

Brak jest istotnych statystycznie różnic w jakości związku małżeńskiego a dopasowaniu małżonków pod względem poziomu seksizmu dla średnich wyników w ASI i AMI oraz dla AMI życzliwego (por. Tabela III.33). Dla seksizmu współczesnego (MS) istotnie wyższą jakość związku małżeńskiego – mierzoną KDM II i DAS Ogólny, niż osoby dopasowane, mają małżonkowie niedopasowani pod względem poziomu seksizmu, ale tylko wtedy, gdy to żona ma wyższy poziom uprzedzeń związanych z płcią niż mąż. Dla seksizmu tradycyjnego (OFS) i wrogiego seksizmu wobec kobiet (ASI HS) istotnie niższą jakość związku małżeńskiego – ale tylko mierzoną DAS, niż osoby dopasowane, mają małżonkowie niedopasowani pod względem poziomu seksizmu, ale tylko wtedy, gdy to mąż ma wyższy poziom uprzedzeń związanych z płcią niż żona. Z kolei dla życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI BS) istotnie wyższą jakość związku małżeńskiego – ale tylko mierzoną KDM II, niż osoby dopasowane, mają małżonkowie niedopasowani pod względem poziomu seksizmu, ale tylko wtedy, gdy to mąż ma wyższy poziom uprzedzeń życzliwego seksizmu wobec kobiet niż żona. Dla seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (AMI HM) istotnie niższą jakość związku małżeńskiego – ale tylko mierzoną DAS, niż osoby dopasowane, mają małżonkowie niedopasowani pod względem AMI HM, ale tylko wtedy, gdy to żona ma wyższy poziom seksizmu niż mąż. Podsumowując można stwierdzić, że dopasowanie lub nie małżonków zarówno pod względem seksizmu tradycyjnego, współczesnego i wrogiego wobec kobiet i mężczyzn oraz życzliwego wobec kobiet różnicuje wyniki dla jakości związku małżeńskiego, ale nie zawsze brak dopasowania równa się niższej jakości małżeństwa.

3.2.1.5. Poziom seksizmu u mężów a jakość związku małżeńskiego u żon

Sprawdzono czy i jak poziom seksizmu u męża (mierzony MS, OFS, ASI i AMI) koreluje z doświadczaną przez ich żony jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.34 i Tabela III.35).

Tabela III.34. Poziom seksizmu współczesnego i tradycyjnego u mężów a jakość związku małżeńskiego u żon

		Korelacje rho Spearmana			
		MS średnia mężowie	MS zaprzeczanie mężowie	MS antagonizm mężowie	OFS średnia mężowie ^{a)}
KDM-2 żony	Ogólny	-0,01	0,00	-0,04	-0,24
	Intymność	0,01	0,01	-0,01	-0,24
	Samorealizacja	-0,01	-0,02	-0,03	-0,06 ^b
	Podobieństwo	-0,03	-0,02	-0,04	-0,22
	Rozczarowanie	0,00	0,00	0,03	0,27

		Korelacje rho Spearmana			
		MS średnia mężowie	MS zaprzeczanie mężowie	MS antagonizm mężowie	OFS średnia mężowie ^{a)}
DAS żony	Ogólny	0,03	0,05	-0,03	-0,34
	Zgodność	0,00	0,02	-0,05	-0,29
	Spójność	0,05	0,08	-0,04	-0,30
	Satysfakcja	0,06	0,07	0,03	-0,30
	Ekspresja emocjonalna	0,04	0,05	0,01	-0,25

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Poziom u mężów seksizmu współczesnego (MS) – jak i jego czynników, nie koreluje istotnie statystycznie z ocenianą przez żony jakością związku małżeńskiego ($\rho = -0,04 \div 0,08$, $p > 0,05$) (por. Tabela III.34). Natomiast istotna i ujemna jest korelacja seksizmu tradycyjnego u mężów a zgłaszanego przez żony poziomu zadowolenia z małżeństwa (mierzonego zarówno KDM-2 jak i DAS) ($\rho = -0,22 \div -0,34$, $p < 0,05$). Stąd im mocniej mężowie zgadzają się z poglądami, że kobiety są mniej bystre od mężczyzn i nie powinny obejmować kierowniczych stanowisk a więcej zajmować się dziećmi, tym niższe jest zadowolenie ich żon z małżeństwa. Analogiczny wynik ustalono już też dla poziomu OFS u żon a jakości małżeństwa w ocenie mężów (por. 3.2.1.6). Można więc podsumować, że im wyższy poziom seksizmu tradycyjnego (OFS) u któregoś z małżonków tym niższe zadowolenie z małżeństwa u drugiego. Poziom seksizmu tradycyjnego u męża a u żony jest też skorelowany $\rho = 0,36$, $p < 0,05$.

Poziom u mężów seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) – przede wszystkim jego wrogiego, ale też życzliwego czynnika, istotnie koreluje z raportowaną przez żony jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.35). Przy czym dla poziomu u mężów wrogiego seksizmu wobec kobiet jego korelacja z jakością małżeństwa w ocenie żon jest ujemna ($\rho = -0,14 \div -0,19$, $p < 0,05$), zaś dla życzliwego seksizmu wobec kobiet – dodatnia ($\rho = 0,13 \div 0,15$, $p < 0,05$). Stąd im mężowie silniej identyfikują się z poglądami, że kobiety dążą do kontroli nad mężczyznami, nie doceniają ich starań, mają zbyt wygórowane żądania, tym niższe jest zadowolenie ich żon z małżeństwa (mierzone zarówno KDM-2 jak i DAS). Zaś im mężowie pełniej popierają pogląd, że kobiety powinny być kochane i otoczone opieką przez mężczyzn, tym wyższe jest zadowolenie ich żon z małżeństwa (mierzone przede wszystkim DAS). Należy jednak podkreślić, że stwierdzone korelacje mają niskie wartości.

Tabela III.35. Poziom seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet i mężczyzn u mężów a jakość związku małżeńskiego u żon

		Korelacje rho Spearmana - ASI mężowie			Korelacje rho Spearmana - AMI mężowie		
		średnia	wrogi ^{a)}	życzliwy	średnia	wrogi	życzliwy
KDM-2 żony	Ogólny	0,00	-0,15	0,10	-0,09	-0,09	-0,06
	Intymność	0,02	-0,16	0,13*	-0,09	-0,07	-0,08
	Samorealizacja	0,03	-0,04 ^b	0,05	0,00	-0,04	0,05
	Podobieństwo	-0,03	-0,18	0,07	-0,10	-0,07	-0,09
	Rozczarowanie	0,03	0,15	-0,07	0,10	0,10	0,06
DAS żony	Ogólny	0,00	-0,19	0,14*	-0,07	-0,05	-0,07
	Zgodność	0,01	-0,19	0,13*	-0,07	-0,05	-0,07
	Spójność	0,03	-0,14	0,15*	-0,02	0,01	-0,05
	Satysfakcja	-0,03	-0,19	0,10	-0,09	-0,06	-0,09
	Ekspresja emocjonalna	0,01	-0,15	0,10	-0,06	-0,06	-0,03

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Poziom u mężów seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI) – jak i jego czynników, nie koreluje istotnie statystycznie z ocenianą przez żony jakością związku małżeńskiego ($\rho = -0,1 \div 0,1$, $p > 0,05$) (por. Tabela III.35).

Porównano – w ramach weryfikacji hipotezy trzeciej do pierwszego pytania badawczego, czy zadowolenie żon z małżeństwa (KDM-2, DAS) będzie w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich mężów niż ich samych (OFS, MS, ASI, AMI) (por. Tabela III.36).

Tabela III.36. Porównanie korelacji rho seksizmu żon lub mężów a jakości związku małżeńskiego w ocenie żon

Seksizm u:		1) same	2) męża	Czy różnica między wartościami
1 = żon,	żony	żony	a żony	korelacji jest istotna
2 = mężów				statystycznie?
OFS	KDM-2 Ogólny	-0,14	-0,24	nie
	DAS Ogólny	-0,16	-0,34	tak, $p < 0,02$
MS	KDM-2 Ogólny	0,07	-0,01	nie
	DAS Ogólny	0,16	0,03	nie
ASI – wrogi	KDM-2 Ogólny	0,01	-0,15	tak, $p < 0,04$
	DAS Ogólny	-0,02	-0,19	tak, $p < 0,03$
ASI – życzliwy	KDM-2 Ogólny	0,03	0,1	nie
	DAS Ogólny	-0,02	0,14	tak, $p < 0,04$
AMI – wrogi	KDM-2 Ogólny	-0,2	-0,09	nie
	DAS Ogólny	-0,28	-0,05	tak, $p < 0,01$
AMI – życzliwy	KDM-2 Ogólny	0	-0,06	nie
	DAS Ogólny	-0,08	-0,07	nie

1) korelacja seksizmu a zadowolenia z małżeństwa u samych żon (por. podrozdziały: 3.2.1.1, 3.2.1.2 i 3.2.1.3),

2) korelacja seksizm mężów a zadowolenia z małżeństwa u żon

Zgodnie z hipotezą zadowolenie żon z małżeństwa (KDM-2, DAS) jest w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich mężów niż ich samych, ale tylko dla seksizmu: tradycyjnego (OFS), wrogiego wobec kobiet (ASI-HS) i życzliwego wobec kobiet (ASI-BS) (por. Tabela III.36). Dla seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (AMI-HM) to poziom tego seksizmu u żon silniej niż u mężów korelował z oceną małżeństwa przez żony – czyli związek odwrotny do zakładanego w hipotezie. Dla seksizmu współczesnego (MS) i życzliwego wobec mężczyzn (AMI-BM) nie było istotnej statystycznie różnicy między wartościami korelacji seksizmu u żony i męża a jakością małżeństwa w ocenie żon; przy czym same wartości tych korelacji są niskie, często nieistotne statystycznie. Podsumowując można napisać, że prawdziwe jest stwierdzenie: zadowolenie żon z małżeństwa (KDM-2, DAS) jest w większym stopniu uzależnione od poziomu niektórych form uprzedzeń związanych z płcią u jej męża niż jej samej (OFS, ASI-HS, ASI-BS).

3.2.1.6. Poziom seksizmu u żon a jakość związku małżeńskiego u mężów

Przedstawione powyżej podrozdziały 3.2.1.1 ÷ 3.2.1.3 prezentują dane dla seksizmu a jakości związku małżeńskiego bez podziału na płeć i w podziale na żony i mężów. Sprawdzono wówczas, czy i jak poziom seksizmu u mężów koreluje z jakością związku małżeńskiego u mężów i analogicznie obliczano korelacje poziomu seksizmu u żon a jakości związku małżeńskiego u żon. Możliwa jest jednak sytuacja na przykład, że poziom seksizmu u żon nie koreluje istotnie z postrzeganą przez nie jakością związku małżeńskiego, ale już występuje taka korelacja z jakością związku małżeńskiego w ocenie mężów. Dlatego w tym podrozdziale sprawdzono czy i jak poziom seksizmu u żon (mierzony MS, OFS, ASI i AMI) koreluje z doświadczaną przez ich mężów jakością związku małżeńskiego (mierzona KDM-2 i DAS) (por. Tabela III.37 i Tabela III.38).

Tabela III.37. Poziom seksizmu współczesnego i tradycyjnego u żon a jakość związku małżeńskiego u mężów

		Korelacje rho Spearmana			
		MS średnia żony ^{a)}	MS zaprzeczanie żony ^{a)}	MS antagonizm żony ^{a)}	OFS średnia żony ^{a)}
KDM-2 mężowie	Ogólny	0,22	0,20	0,16	-0,22
	Intymność	0,20	0,17	0,13	-0,17
	Samorealizacja	0,17	0,16	0,10 ^b	-0,10 ^b
	Podobieństwo	0,19	0,17	0,14	-0,22
	Rozczarowanie	-0,17	-0,16	-0,12	0,22

		Korelacje rho Spearmana			
		MS średnia żony ^{a)}	MS zaprzeczanie żony ^{a)}	MS antagonizm żony ^{a)}	OFS średnia żony ^{a)}
DAS mężowie	Ogólny	0,17	0,13	0,15	-0,19
	Zgodność	0,15	0,11	0,16	-0,21
	Spójność	0,10 ^b	0,09 ^b	0,07 ^b	-0,08 ^b
	Satysfakcja	0,16	0,11	0,15	-0,18
	Ekspresja emocjonalna	0,21	0,19	0,14	-0,11

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Poziom współczesnego seksizmu u żon istotnie i dodatnio koreluje z jakością związku małżeńskiego deklarowaną przez mężów (MS średnia rho = 0,15 ÷ 0,22, $p < 0,05$) (por. Tabela III.37). Także czynniki seksizmu współczesnego: zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej i antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety istotnie i dodatnio korelują z jakością małżeństwa raportowaną przez mężów. Stąd im żony pełniej identyfikują się z poglądami, że kobiety nie są obecnie dyskryminowane ze względu na płeć i żądania większego równouprawnienia nie są uzasadnione, tym wyższe jest zadowolenie ich mężów z małżeństwa (mierzone zarówno KDM-2 jak i DAS). Poziom tradycyjnego seksizmu u żon (OFS) istotnie i ujemnie koreluje z jakością związku małżeńskiego deklarowaną przez mężów (rho = -0,11 ÷ -0,22, $p < 0,05$). Stąd im żony bardziej zgadzają się z poglądami, że są mniej bystre od mężczyzn i nie powinny obejmować kierowniczych stanowisk a więcej zajmować się dziećmi, tym niższe jest zadowolenie ich mężów z małżeństwa. Taki wynik można powiązać też z faktem, że im wyższy jest seksizm tradycyjny tym gorszy jest styl przywiązania małżonków (BFPE rho = -0,36, $p < 0,05$) (por. też podrozdział 3.2.4.1).

Poziom u żon seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) – zarówno jego wrogiego jak i życzliwego czynnika, nie koreluje istotnie statystycznie z raportowaną przez mężów jakością związku małżeńskiego (rho = -0,09 ÷ 0,09, $p > 0,05$) (por. Tabela III.38).

Tabela III.38. Poziom seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet i mężczyzn u żon a jakość związku małżeńskiego u mężów

		Korelacje rho Spearmana - ASI żony			Korelacje rho Spearmana - AMI żony		
		średnia	wrogi	życzliwy	średnia ^{a)}	wrogi ^{a)}	życzliwy
KDM-2 mężowie	Ogólny	-0,04	-0,03	-0,04	-0,20	-0,26	-0,07
	Intymność	0,03	0,04	-0,01	-0,17	-0,24	-0,04
	Samorealizacja	0,02	0,00	0,04	-0,07 ^b	-0,12	0,01
	Podobieństwo	-0,09	-0,07	-0,09	-0,21	-0,25	-0,12*
	Rozczarowanie	0,09	0,06	0,09	0,21	0,28	0,08

		Korelacje rho Spearmana - ASI żony			Korelacje rho Spearmana - AMI żony		
		średnia	wrogi	życzliwy	średnia ^{a)}	wrogi ^{a)}	życzliwy
DAS mężowie	Ogólny	-0,03	-0,02	-0,04	-0,19	-0,29	-0,04
	Zgodność	-0,07	-0,08	-0,06	-0,23	-0,31	-0,07
	Spójność	0,05	0,09	0,00	-0,07 ^b	-0,14	0,01
	Satysfakcja	-0,03	-0,02	-0,04	-0,15	-0,27	0,00
	Ekspresja emocjonalna	0,02	0,03	-0,02	-0,17	-0,24	-0,03

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie, poza tymi oznaczonymi „b”;

KDM-2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Za to poziom u żon seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI) koreluje ujemnie ze zgłaszaną przez mężów jakością ich małżeństwa (por. Tabela III.38); jednocześnie korelacja ta jest istotna tylko dla wrogiego, a już nie życzliwego aspektu AMI (AMI wrogi żony $\rho = -0,12 \div -0,31$, $p < 0,05$). Stąd im żony silniej wierzą w to, że mężczyźni chcą dominować i uwodzić kobiety, a sami zachowują się jak dzieci, tym niższe jest zadowolenie ich mężów z małżeństwa (mierzone zarówno KDM-2 jak i DAS).

Warto odnotować pewną swoistą symetrię – dla poziomu jakości związku małżeńskiego u mężów ważny jest poziom u ich żon seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (ale już nie wobec kobiet), zaś dla jakości związku małżeńskiego u żon ważny jest poziom u ich mężów seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ale już nie wobec mężczyzn). Wynik ten może ilustrować jak relacje między uprzedzeniami ze względu na płeć a jakością związku małżeńskiego mogą być złożone i bez wchodzenia w szczegółowe analizy nie udałoby się uchwycić i rzetelnie opisać tych zależności. Może pokazywać także, że dla (zadowolenia z małżeństwa u) mężów ważne jest co ich żony myślą o mężczyznach, zaś dla żon ważne jest co ich mężowie myślą o kobietach.

Porównano – w ramach weryfikacji rozszerzenia hipotezy trzeciej (3b) do pierwszego pytania badawczego, czy zadowolenie mężów z małżeństwa (KDM-2, DAS) nie będzie w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich żon niż ich samych (OFS, MS, ASI, AMI) (por. Tabela III.39).

Tabela III.39. Porównanie korelacji rho seksizmu mężów lub żon a jakości związku małżeńskiego w ocenie mężów

Seksizm u: 1 = mężów, 2 = żon	mężowie	1) sami mężowie	2) żony a męża	Czy różnica między wartościami korelacji jest istotna statystycznie?
OFS	KDM-2 Ogólny	-0,4	-0,22	tak, $p < 0,01$
	DAS Ogólny	-0,46	-0,19	tak, $p < 0,01$
MS	KDM-2 Ogólny	0,08	0,22	nie
	DAS Ogólny	0,06	0,17	nie

Seksizm u: 1 = mężów, 2 = żon	mężowie	1) sami mężowie	2) żony a męża	Czy różnica między wartościami korelacji jest istotna statystycznie?
ASI – wrog	KDM-2 Ogólny	-0,23	-0,03	tak, $p < 0,01$
	DAS Ogólny	-0,32	-0,02	tak, $p < 0,01$
ASI – życzliwy	KDM-2 Ogólny	0,22	-0,04	tak, $p < 0,01$
	DAS Ogólny	0,16	-0,04	tak, $p < 0,01$
AMI – wrog	KDM-2 Ogólny	-0,17	-0,26	nie
	DAS Ogólny	-0,16	-0,29	nie
AMI – życzliwy	KDM-2 Ogólny	-0,09	-0,07	nie
	DAS Ogólny	-0,16	-0,04	nie

1) korelacja seksizmu a zadowolenia z małżeństwa u samych mężów (por. podrozdziały: 3.2.1.1, 3.2.1.2 i 3.2.1.3), 2) korelacja seksizm żon a zadowolenia z małżeństwa u mężów

Zgodnie z rozszerzeniem trzeciej hipotezy do pierwszego pytania badawczego zadowolenie mężów z małżeństwa (KDM-2, DAS) nie jest w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich żon niż ich samych (por. Tabela III.39). Co więcej dla seksizmu tradycyjnego (OFS), wrogię (ASI-HS) i życzliwego wobec kobiet (ASI-BS) odnotowano odwrotną zależność – zadowolenie mężów z małżeństwa w większym stopniu jest powiązane z ich poziomem seksizmu niż ich żon. Jest to wynik zgodny z teorią ambiwalentnego seksizmu – to kobiety dostosowują się do „zasad” narzucanych przez mężczyzn, który mają władzę (por. Glick, Fiske, 1996, 1999).

3.2.1.7. Sprawdzenie pierwszego modelu badawczego

Przeprowadzono kilka oddzielnych analiz regresji liniowej metodą krokową dla zmiennej objaśnianej – jakości związku małżeńskiego (KDM II i DAS) oraz jako predyktorów: czynników seksizmu (pierwsza analiza), podczynników seksizmu (druga analiza). Wszystkie analizy regresji przeprowadzono osobno dla żon i mężów, ponieważ uzyskane w podrozdziale 3.2.1 wyniki wskazują na istotne różnice w zależności od płci. Czynniki seksizmu są ze sobą skorelowane, co utrudnia interpretację wyników analizy regresji; jedynie częściowo problem ten rozwiązuje metoda krokowa.

Podsumowanie uzyskanych modeli dla jakości związku małżeńskiego (osobno KDM-II Ogólny i DAS Ogólny) oraz czynników seksizmu (OFS, MS, ASI HS i BS oraz AMI HM i BM) przedstawiono w Tabeli III.40.

Tabela III.40. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu

Jakość małżeństwa mierzona	Analiza dla samych	Model uzyskano po krokach	M	R ²	Skoryg. R ²	Std. błąd oszacowania	Średni kwadrat	S	p
KDM2	Żon	3	0,38	0,15	0,14	0,54	5,35	18,05	0,01
	Mężów	3	0,52	0,27	0,27	0,51	10,13	39,37	0,01

Jakość małżeństwa mierzona	Analiza dla samych	Model uzyskano po krokach	M	R ²	Skoryg. R ²	Std. błąd oszacowania	Średni kwadrat	S	p
DAS	Żon	4	0,41	0,17	0,15	0,62	5,92	15,51	0,01
	Mężów	4	0,54	0,30	0,29	0,59	11,33	33,08	0,01

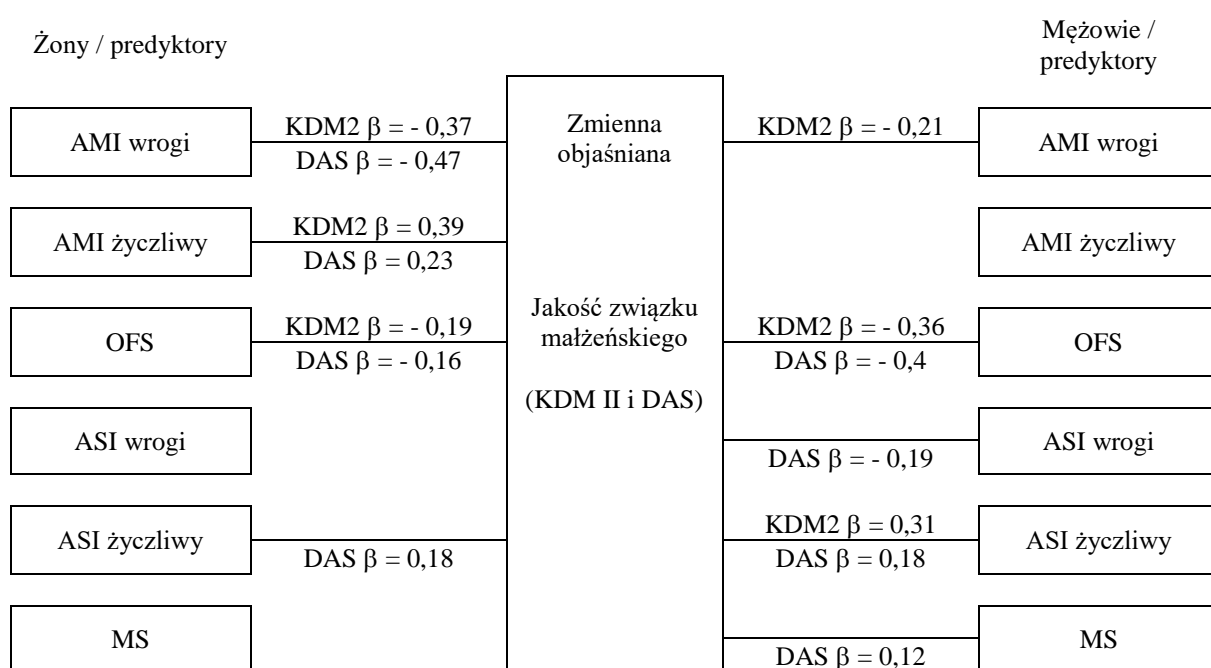
Uzyskany skorygowany współczynnik determinacji jest wyższy dla mężów (skor. $R^2 = 0,27$ i $0,29$) niż żon ($0,15$ i $0,17$) dla obu miar jakości związku małżeńskiego (KDM2 i DAS) (por. Tabela III.40). Jego wartość nie jest wysoka, ale też nie zakładano w ogólnym modelu badań własnych, że sam seksizm będzie głównym predyktorem jakości związku małżeńskiego. Wszystkie modele są istotne statystycznie. W celach eksploracyjnych wykonano także analizy regresji innymi metodami z kryterium niż krokowa – uzyskując podobne wyniki. Sprawdzone wykresy normalności dla standaryzowanych reszt – układają się na linii i tylko dla wariantu DAS żony dopasowanie w dwóch punktach odbiega nieco od pożądanego.

W zależności przede wszystkim od płci (żona a mąż), ale też miary jakości związku małżeńskiego (KDM2 a DAS), inne czynniki seksizmu weszły do modeli analizy regresji metodą krokową (por. Tabela III.41).

Tabela III.41. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandaryzowane		Współczynniki standaryzowane	t	p
			N	Std. błąd	Rozkład beta		
KDM2	Żon	(Stała)	4,13	0,16		25,82	0,01
		AMI wrogi	-0,24	0,04	-0,37	-5,85	0,01
		AMI życzliwy	0,27	0,05	0,39	5,90	0,01
		OFS tradycyjny	-0,12	0,03	-0,19	-3,43	0,01
	Mężów	(Stała)	3,88	0,18		21,15	0,01
		OFS tradycyjny	-0,17	0,02	-0,36	-7,08	0,01
		ASI życzliwy	0,24	0,04	0,31	5,78	0,01
		AMI wrogi	-0,13	0,04	-0,21	-3,75	0,01
DAS	Żon	(Stała)	4,95	0,20		25,21	0,01
		AMI wrogi	-0,35	0,05	-0,47	-7,04	0,01
		AMI życzliwy	0,18	0,06	0,23	3,04	0,01
		OFS tradycyjny	-0,11	0,04	-0,16	-2,92	0,01
		ASI życzliwy	0,15	0,06	0,18	2,41	0,02
	Mężów	(Stała)	4,80	0,26		18,65	0,01
		OFS tradycyjny	-0,21	0,03	-0,40	-7,07	0,01
		ASI życzliwy	0,16	0,04	0,18	3,74	0,01
		ASI wrogi	-0,15	0,05	-0,19	-3,24	0,01
		MS	0,08	0,03	0,12	2,52	0,01

W przypadku żon jakość związku małżeńskiego najlepiej objaśniały zmienne: wrogi seksizm wobec mężczyzn (AMI HM), życzliwy seksizm wobec mężczyzn (AMI BM) oraz seksizm tradycyjny (OFS), a tylko dla DAS dodatkowo – życzliwy seksizm wobec kobiet (ASI BS) (por. Tabela III.41). W przypadku mężów jakość związku małżeńskiego najlepiej objaśniały zmienne: seksizm tradycyjny (OFS) oraz życzliwy seksizm wobec kobiet (ASI BS), natomiast tylko dla KDM2 był to też wrogi seksizm wobec mężczyzn (AMI HM), zaś tylko dla DAS był to dodatkowo wrogi seksizm wobec kobiet (ASI HS) i seksizm współczesny (MS). Dane przedstawione w Tabeli III.41 przełożono na model do pierwszego pytania badawczego (por. Rysunek III.6).

Rysunek III.6. Model do pierwszego pytania badawczego (czynniki seksizmu) z wynikami analizy regresji

Można stwierdzić pewną prawidłowość (upraszczając; por. Rysunek III.6) – dla zadowolenia z małżeństwa u żon ważny jest przede wszystkim ich poziom seksizmu wobec mężczyzn (AMI wrogi i życzliwy; oczekiwań wobec męża/mężczyzn), zaś dla zadowolenia mężów istotny jest ich poziom seksizmu wobec kobiet (ASI; oczekiwań wobec żony/kobiet), szczególnie życzliwego; dla obu płci istotny jest też poziom seksizmu tradycyjnego (OFS). Negatywne jest powiązanie dla jakości związku małżeńskiego i seksizmu wrogo oraz tradycyjnego, zaś pozytywne dla seksizmu życzliwego; taki wynik dla seksizmu życzliwego jest bardziej zrozumiały, kiedy zamiast czynników analizowane są podczynniki seksizmu (por. Tabela III.43 i omówienie po Rysunek III.7).

Chcąc jeszcze dokładniej zbadać zależności między jakością związku małżeńskiego oraz seksizmem obliczono modele regresji krokowej dla predyktorów – podczynników seksizmu (por. Tabela III.42).

Tabela III.42. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a podczynniki seksizmu

Jakość małżeństwa mierzona	Analiza dla samych	Model uzyskano po krokach	M	R ²	Skorygowane R ²	Std. błąd oszacowania	Średni kwadrat	S	p
KDM2	Żon	4	0,41	0,17	0,15	0,54	4,51	15,49	0,00
	Mężów	4	0,53	0,29	0,28	0,50	7,93	31,27	0,00
DAS	Żon	4	0,41	0,17	0,16	0,62	6,08	16,02	0,00
	Mężów	4	0,54	0,29	0,29	0,59	11,25	32,76	0,00

Uzyskany skorygowany współczynnik determinacji jest wyższy dla mężów (skor. R² = 0,28 i 0,29) niż żon (0,15 i 0,16) dla obu miar jakości związku małżeńskiego (KDM2 i DAS) (por. Tabela III.42). Stąd poziom uprzedzeń ze względu na płeć prawdopodobnie pozwala lepiej przewidywać jakość związku małżeńskiego u mężów niż u żon (nie sprawdzano jednak, czy ta różnica jest istotna statystycznie). Sprawdzone wykresy normalności dla standaryzowanych reszt – układają się na linii i tylko dla DAS mąż dopasowanie w jednym miejscu odbiega nieco od pożądanego.

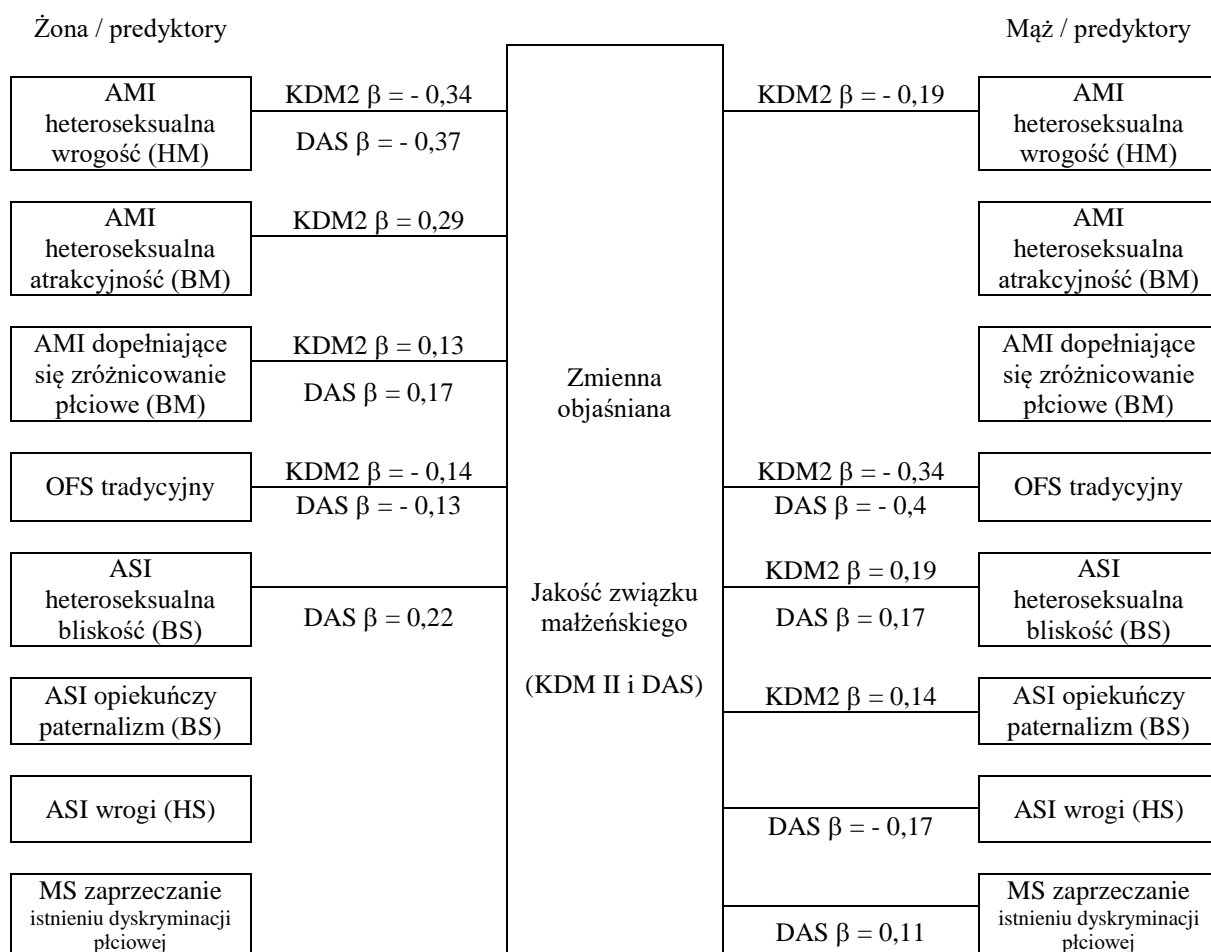
W zależności od miary jakości związku małżeńskiego (KDM2 a DAS) oraz płci (żona a mąż) inne podczynniki seksizmu weszły do modeli analizy regresji metodą krokową (por. Tabela III.43).

Tabela III.43. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a podczynniki seksizmu

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standaryzowane	t	p
			N	Std. błąd			
KDM2	Żon	(Stała)	3,84	0,16		24,83	0,00
		AMI heteroseksualna wrogość (HM)	-0,18	0,03	-0,34	-5,85	0,00
		AMI heteroseksualna atrakcyjność (BM)	0,15	0,03	0,29	5,17	0,00
		OFS tradycyjny	-0,09	0,03	-0,14	-2,63	0,01
		AMI dopełniające się zróżnicowanie płciowe (BM)	0,07	0,03	0,13	2,23	0,03
	Mężów	(Stała)	3,85	0,19		20,67	0,00
		OFS tradycyjny	-0,16	0,02	-0,34	-6,61	0,00
		ASI heteroseksualna bliskość (BS)	0,10	0,03	0,19	3,58	0,00
		AMI heteroseksualna wrogość (HM)	-0,10	0,03	-0,19	-3,74	0,00
		ASI opiekuńczy paternalizm (BS)	0,10	0,04	0,14	2,60	0,01

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standaryzowane	t	p
			N	Std. błąd	Rozkład beta		
DAS	Żon	(Stała)	4,61	0,18		25,05	0,00
		AMI heteroseksualna wrogość (HM)	-0,23	0,04	-0,37	-6,53	0,00
		ASI heteroseksualna bliskość (BS)	0,13	0,03	0,22	4,01	0,00
		AMI dopełniające się zróżnicowanie płciowe (BM)	0,11	0,04	0,17	2,99	0,00
		OFS tradycyjny	-0,09	0,04	-0,13	-2,31	0,02
	Mężów	(Stała)	5,06	0,22		23,13	0,00
		OFS tradycyjny	-0,21	0,03	-0,40	-7,15	0,00
		ASI heteroseksualna bliskość (BS)	0,10	0,03	0,17	3,40	0,00
		ASI wrogi (HS)	-0,14	0,05	-0,17	-3,02	0,00
		MS zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej	0,06	0,03	0,11	2,25	0,03

W przypadku żon jakość związku małżeńskiego, mierzoną zarówno KDM2 jak i DAS, objaśniały zmienne: heteroseksualna wrogość (AMI HM), dopełniające się zróżnicowanie płciowe (AMI BM) oraz seksizm tradycyjny (OFS); dla KDM2 dodatkowo była to heteroseksualna atrakcyjność (AMI BM), zaś dla DAS heteroseksualna bliskość (ASI BS) (por. Tabela III.43). W przypadku mężów jakość związku małżeńskiego objaśniały zmienne: seksizm tradycyjny (OFS) oraz heteroseksualna bliskość (ASI BS), natomiast tylko dla KDM2 była to też heteroseksualna wrogość (AMI HM) i opiekuńczy paternalizm (ASI BS), zaś tylko dla DAS był to także wrogi seksizm wobec kobiet (ASI HS) i zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej (MS). Dane przedstawione w Tabeli III.43 przełożono na model do pierwszego pytania badawczego (por. Rysunek III.7).

Rysunek III.7. Model do pierwszego pytania badawczego (podczynniki seksizmu) z wynikami analizy regresji

Podsumowując można stwierdzić, że niezależnie od płci (wysoki) seksizm tradycyjny jest „uniwersalnym” predyktorem (niższej) jakości związku małżeńskiego (por. Rysunek III.7). Powoduje większe zmiany w zadowoleniu z małżeństwa u mężów (std. beta = -0,34 i -0,4) niż u żon (std. beta = -0,14 i -0,13) co może być zastanawiające. Co prawda oboje małżonkowie ponoszą koszty (wysokiego) seksizmu tradycyjnego, ale jednak wyższe są one u żon (wyższa, negatywna korelacja z jakością małżeństwa mierzona DAS; por. podrozdziały 3.2.1.5 i 3.2.1.6). Wyjaśnieniem może być fakt, że niemal wszyscy respondenci generalnie odrzucali seksizm tradycyjny, a szczególnie kobiety. Mężczyźni z wyższym seksizmem tradycyjnym prawdopodobnie mieli więc partnerki, które w mniejszym stopniu popierały taki tradycyjny podział obszarów w małżeństwie, co mogło powodować frustrację u obojga małżonków, ale szczególnie u męża (który miał wyższy poziom seksizmu tradycyjnego niż żona; niespełnionych oczekiwań). Dodatkowo, wychodząc poza dostępne dane (spekulując), można spodziewać się, że mężczyźni z wysokim seksizmem tradycyjnym mogą odbierać brak pełnej zgody żon na pełnienie tradycyjnych ról jako swoistą ujmę na „honorze”, co może wzmacniać ich frustrację i niezadowolenie ze związku.

Kolejnym „uniwersalnym” predyktorem jakości związku małżeńskiego jest poziom seksizmu dotyczącego intymnych, „romantycznych” relacji damsko-męskich, dokładniej: heteroseksualnej atrakcyjności (BM), bliskości (BS), ale też wrogości (HM) (por. Rysunek III.7). Podczynniki te grupują takie przykładowe stwierdzenia jak: „Człowiek nie osiągnie prawdziwego szczęścia w życiu, jeśli nie zaangażuje się w romantyczny związek z przedstawicielem odmiennej płci” (BS), „Każdy mężczyzna powinien być w związku z kobietą, którą darzy uczuciem” (BS), „Każda kobieta powinna mieć mężczyznę, którego kocha” (BM), a dla wrogiego komponentu: „Większość mężczyzn napastuje seksualnie kobiety, choćby w subtelny sposób, kiedy tylko mają nad nimi władzę” (HM). Heteroseksualna atrakcyjność i bliskość (życzliwe podczynniki seksizmu) są pozytywnie powiązane z zadowoleniem z małżeństwa – wynikać to może między innymi z faktu, że Polacy wysoko cenią sobie udane życie rodzinne (CBOS, 2005, 2010, 2015), a jego częstym komponentem będzie właśnie zadawalający bliski związek (tutaj – małżeństwo; por. GUS, 2010; por. Berscheid i Peplau, 1983). Wydaje się (teoretyzując), że mamy tutaj najpierw oczekiwania – popieranie stwierdzeń opisujących heteroseksualną atrakcyjność i bliskość (dla osoby ważne jest, aby być w związku), zaś ich realizacją jest (udane) małżeństwo. Co więcej, im wyższe popieranie stwierdzeń opisujących heteroseksualną atrakcyjność i bliskość, tym (teoretycznie) wyższa powinna być gotowość do inwestowania w związek, niepoddawania się w przypadku przeciwności – co może zaowocować nabyciem wyższych kompetencji potrzebnych do utrzymania i rozwoju małżeństwa (i wyższym zadowoleniem z małżeństwa). Z kolei heteroseksualna wrogość (HM) podkreśla agresywność seksualnych zachowań mężczyzn wobec kobiet i próby ich zdominowania, stąd prawdopodobnie szczególnie u żon jest negatywnie powiązana z jakością związku małżeńskiego (żony std. $\beta = -0,34 \div -0,37$, mężowie std. $\beta = -0,19$).

Pozostałe wyodrębnione w metodzie krokowej podczynniki seksizmu powodują mniejsze zmiany w jakości związku małżeńskiego i są istotne tylko dla jednej z płci. Tylko dla żon pozytywny, ale słaby jest związek z dopełniającym się zróżnicowaniem płciowym a zadowoleniem z małżeństwa (std. $\beta = 0,13 \div 0,17$), czyli (nieco) bardziej szczęśliwe z małżeństwa są panie które uważają, że mężczyźni są bardziej opanowani w krytycznych sytuacjach, są skłonni podejmować ryzyko, aby chronić innych (możliwe, że czują się przy mężach bezpieczniej). Tylko dla mężów pozytywny, ale słaby jest związek z opiekuńczym paternalizmem a zadowoleniem z małżeństwa (std. $\beta = 0,14$) i ta relacja wydaje się być swoistą „odpowiedzią” na opisane powyżej oczekiwania (niektórych) kobiet

(dopełniające się zróżnicowanie płciowe), np. stwierdzenie paternalizmu: „Mężczyźni powinni troszczyć się o kobiety i chronić je”. Tylko dla mężów negatywny, ale słaby jest związek z seksizmem wrogim wobec kobiet a jakością związku małżeńskiego (std. beta = - 0,17), co może wynikać z faktu, że stwierdzenia seksizmu wrogiego opisują kobiety jako chcące przejąć władzę nad mężczyznami, wyolbrzymiające problemy, kuszące i odtrącające mężczyzn; takie (wysokie) przekonania u mężów będą zapewne kolidować z potrzebą zaufania i intymności w związku.

3.2.2. Drugie pytanie badawcze – związek między różnymi formami seksizmu

Drugie pytanie badawcze brzmi: Czy istnieje związek między różnymi formami uprzedzeń ze względu na płeć? Do pytania drugiego postawiono sześć hipotez:

1. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym (OFS) a współczesnym (MS).
2. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym (OFS) a ambiwalentnym wobec kobiet (ASI).
3. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym (OFS) a ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI).
4. Istnieje związek między seksizmem współczesnym (MS) a ambiwalentnym wobec kobiet (ASI).
5. Istnieje związek między seksizmem współczesnym (MS) a ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI).
6. Istnieje związek między seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet (ASI) a wobec mężczyzn (AMI).

W Tabeli III.44 zebrano wyniki weryfikacji hipotez dla drugiego pytania badawczego.

Tabela III.44. Podsumowanie weryfikacji hipotez dla drugiego pytania badawczego – związek między różnymi formami seksizmu

Hipoteza	Zmienna 1	Zmienna 2	Wynik	Decyzja*
1.	OFS	MS	$\rho = 0,15$, $p < 0,05$, ale tylko bez podziału na płeć; osobno dla żon i mężów $\rho > 0,05$	- / +
2.	OFS	ASI	Istotne korelacje OFS a: ASI średnia $\rho = 0,35$, ASI wrogi $\rho = 0,43$, ASI życzliwy $\rho = 0,13$, $p < 0,05$	+
3.	OFS	AMI	Istotne korelacje OFS a: AMI średnia $\rho = 0,34$, AMI wrogi $\rho = 0,16$, AMI życzliwy $\rho = 0,44$, $p < 0,05$	+
4.	MS	ASI	Istotne korelacje MS a: ASI średnia $\rho = 0,21$, ASI wrogi $\rho = 0,29$, $p < 0,05$; zaś ASI życzliwy $\rho > 0,05$	+
5.	MS	AMI	Istotne korelacje MS a: AMI wrogi $\rho = -0,21$, AMI życzliwy $\rho = 0,21$, $p < 0,05$; zaś AMI średnia $\rho > 0,05$	+
6.	ASI	AMI	Istotne korelacje ASI a AMI średnie $\rho = 0,59$ oraz ASI a AMI wrogi $\rho = 0,23$ i dla ASI a AMI życzliwy $\rho = 0,53$, $p < 0,05$	+

*) plus „+” jeśli wynik zgodny z hipotezą, minus „-” kiedy niezgodny

Zgodnie z przewidywaniami różne formy uprzedzeń ze względu na płeć są ze sobą wzajemnie skorelowane (por. Tabela III.44). Stosunkowo duże korelacje występują

dla seksizmu tradycyjnego (OFS) a wrogiego wobec kobiet (ASI HS; $\rho = 0,43$) i życzliwego wobec mężczyzn (AMI BM; $\rho = 0,44$). Seksizm współczesny (MS) jest dodatnio skorelowany z wrogim seksizmem wobec kobiet (ASI HS; $\rho = 0,29$; zaś dla życzliwego ASI BS $p > 0,05$) i życzliwym wobec mężczyzn (AMI BM; $\rho = 0,21$); ujemnie zaś z wrogim seksizmem wobec mężczyzn (AMI HM; $\rho = -0,21$). Podsumowując i nieco uproszczając można stwierdzić, że im wyższy seksizm tym więcej wrogości wobec kobiet i życzliwości – pobłażliwości wobec mężczyzn.

3.2.2.1. Seksizm tradycyjny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią

Obliczono korelacje ρ Spearmana dla seksizmu tradycyjnego (OFS) a innych form uprzedzeń związanych z płcią, tj. seksizmu współczesnego (MS), ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) i mężczyzn (AMI) (por. Tabela III.45).

Tabela III.45. Seksizm tradycyjny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią

	OFS średnia; korelacje ρ		
	bez podziału	żony	mężowie
MS średnia	0,15	0,05 ^a	0,09 ^a
MS zaprzeczanie	0,10	0,01 ^a	0,04 ^a
MS antagonizm	0,14	0,04 ^a	0,11
ASI średnia	0,35	0,33	0,26
ASI wrogi	0,43	0,27	0,48
ASI życzliwy	0,13	0,28	-0,07 ^a
ASI paternalizm	0,14	0,27	-0,10 ^a
ASI różnicowanie	0,14	0,26	0,06 ^a
ASI bliskość	0,05 ^a	0,16	-0,10 ^a
AMI średnia	0,34	0,37	0,34
AMI wrogi	0,16	0,29	0,22
AMI paternalizm	0,16	0,20	0,25
AMI kompensujące różnicowanie	-0,02 ^a	0,23	-0,02 ^a
AMI wrogość heteroseksualna	0,25	0,28	0,31
AMI życzliwy	0,44	0,37	0,39
AMI maternalizm	0,52	0,46	0,50
AMI dopełniające różnicowanie	0,25	0,19	0,18
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,21	0,20	0,13

a) oznaczono korelacje nieistotne statystycznie, $p > 0,05$; wszystkie pozostałe są istotne statystycznie, $p < 0,05$; dodatkowo korelacje istotne statystycznie oznaczono pogrubioną czcionką

Poziom seksizmu tradycyjnego istotnie i dodatnio koreluje ze wszystkimi innymi formami uprzedzeń ze względu na płeć: MS średnia $\rho = 0,15$, ASI średnia $= 0,35$, AMI średnia $= 0,34$, wszystkie $p < 0,05$ – zarówno bez podziału na płeć jak i w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.45). Najwyższe korelacje notuje się dla seksizmu tradycyjnego a wrogiego aspektu seksizmu wobec kobiet (ASI HS) $\rho = 0,43$, szczególnie u mężów $\rho = 0,48$, $p < 0,05$. Oraz dla seksizmu tradycyjnego a seksizmu życzliwego wobec mężczyzn (AMI BM, bez podziału, $\rho = 0,44$, $p < 0,05$), szczególnie zaś jednego z jego podczynników – maternalizmu, bez podziału $\rho = 0,52$, $p < 0,05$. Jest to wynik oczekiwany, ponieważ seksizm tradycyjny z jednej strony zawiera poglądy dewaluuące kobiety (podobnie jak ASI HS), z drugiej podkreślające ich opiekuńcze funkcje wobec męża i dzieci (podobnie jak AMI BM, a szczególnie AMI maternalizm).

3.2.2.2. Seksizm współczesny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią

Obliczono korelacje rho Spearmana dla seksizmu współczesnego (MS) a innych form uprzedzeń związanych z płcią, tj. seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) i mężczyzn (AMI) (por. Tabela III.46).

Tabela III.46. Seksizm współczesny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią

	Seksizm współczesny (MS); korelacje rho								
	średnia			zaprzeczanie			antagonizm		
	razem ^a	żony	mężowie	razem ^a	żony	mężowie	razem ^a	żony ^a	mężowie ^a
ASI średnia	0,21	0,13*	0,16*	0,21	0,12*	0,18*	0,04 ^b	-0,06 ^b	-0,01 ^b
ASI wrogi	0,29	0,19*	0,24*	0,23	0,17*	0,18*	0,16	0,03 ^b	0,16
ASI życzliwy	0,06 ^b	0,04	0,02	0,11	0,06	0,10	-0,11	-0,13	-0,14
ASI paternalizm	0,09	0,02	0,02	0,11	0,04	0,07	-0,02 ^b	-0,12	-0,04 ^b
ASI różnicowanie	-0,11	-0,10	-0,08	-0,07 ^b	-0,08	-0,02	-0,20	-0,17	-0,20
ASI bliskość	0,12	0,09	0,10	0,17	0,10	0,18*	-0,05 ^b	-0,07 ^b	-0,08 ^b
AMI średnia	-0,01 ^b	-0,10	0,07	0,00 ^b	-0,10*	0,11	-0,10	-0,14	-0,07 ^b
AMI wrogi	-0,21	-0,17*	-0,12*	-0,18	-0,16*	-0,07	-0,25	-0,19	-0,21
AMI paternalizm	-0,15	-0,16*	-0,05	-0,13	-0,14*	-0,04	-0,19	-0,19	-0,12
AMI kompensujące różnicowanie	-0,24	-0,13*	-0,15*	-0,19	-0,10	-0,09	-0,29	-0,20	-0,23
AMI wrogość heteroseksualna	-0,14	-0,17*	-0,06	-0,13	-0,18*	-0,03	-0,16	-0,15	-0,13
AMI życzliwy	0,21	0,03	0,24*	0,20	0,01	0,26*	0,10	-0,05 ^b	0,10 ^b
AMI maternalizm	0,12	0,01	0,09	0,10	0,01	0,08	0,06 ^b	-0,06 ^b	0,04 ^b
AMI dopełniające różnicowanie	0,23	0,06	0,27*	0,21	0,02	0,27*	0,16	0,04 ^b	0,16
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,17	0,04	0,23*	0,19	0,02	0,28*	0,05 ^b	-0,05 ^b	0,08 ^b

a) wszystkie korelacje w tak oznaczonej kolumnie są istotne statystycznie*, poza tymi oznaczonymi „b”;

*) i pogrubioną czcionką oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Najwięcej związków między seksizmem współczesnym i jego czynnikami a seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet (ASI) i wobec mężczyzn (AMI) jest dla korelacji bez podziału na płeć (por. Tabela III.46). Wynika to prawdopodobnie z tego, że niektóre korelacje są istotne tylko dla żon albo tylko dla mężów, albo duża liczebność połączonych grup (kobiet i mężczyzn; bez podziału na płeć) wpływa na to, że nawet przy niskiej korelacji jest ona istotna statystycznie. Dla żon i mężów seksizm współczesny: MS średnia i czynnik zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej, są dodatnio skorelowane z seksizmem ambiwalentnym wobec kobiet, ale tylko wynikiem ogólnym (ASI średnia) i jego wrogim aspektem ($\rho = 0,12 \div 0,24$, $p < 0,05$); bez życzliwego (por. Tabela III.46). Stąd im większe zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej tym wyższy jest poziom wrogiego seksizmu wobec kobiet; zarówno u żon jak i u mężów. Czynnik seksizmu współczesnego: antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety, jest tylko dla mężów skorelowany dodatnio z seksizmem wrogim wobec kobiet ($\rho = 0,16$, $p < 0,05$), zaś dla żon i mężów ujemnie skorelowany z życzliwym seksizmem wobec kobiet ($\rho = -0,12 \div -0,2$, $p < 0,05$). Stąd im mniej zrozumienia dla żądań równouprawnienia wysuwanych przez kobiety (czyli wyższy wynik dla MS antagonizm) tym mniejsza gotowość, aby przypisywać kobietom lepsze wyczucie moralności i estetyki (ASI wrogi – uzupełniające się zróżnicowanie płciowe).

Seksizm współczesny (MS) i jego czynniki są ujemnie skorelowane z seksizmem wrogim wobec mężczyzn (AMI wrogi) i jego podczynnikami ($\rho = -0,12 \div -0,29$, $p < 0,05$; przede wszystkim dla żon, mniej dla mężów) (por. Tabela III.46). Stąd, szczególnie u żon, im wyższe jest przekonanie i pewne oburzenie tym, że dyskryminacja płciowa dalej istnieje (czyli im seksizm współczesny jest niższy), tym wyższy jest poziom wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI wrogi), w tym poglądu, że mężczyźni dążą do dominacji nad kobietami. Seksizm współczesny (MS) i jego czynniki są dodatnio skorelowane z seksizmem życzliwym wobec mężczyzn (AMI życzliwy) i jego podczynnikami ($\rho = 0,1 \div 0,28$, $p < 0,05$); ale tylko u mężczyzn. Stąd im bardziej mężowie są przekonani, że nie istnieje już problem dyskryminacji kobiet w Polsce (im wyższy jest MS), tym mocniej wierzą, że mężczyźni są bardziej bohaterscy i opanowani w sytuacji zagrożenia (niż kobiety), a kobiety do pełni szczęścia muszą pozostawać w miłosnym związku z mężczyzną.

3.2.2.3. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a wobec mężczyzn

Obliczono korelacje rho Spearmana dla ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI) a wobec mężczyzn (AMI) (por. Tabela III.47).

Tabela III.47. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a wobec mężczyzn

	Seksizm ambiwalentny wobec kobiet (ASI); korelacje rho								
	średnia			wrogi			życzliwy		
	razem	żony	mężowie	razem	żony	mężowie	razem	żony	mężowie
AMI średnia	0,59	0,62	0,62	0,42	0,42	0,45	0,56	0,66	0,47
AMI wrogi	0,39	0,53	0,47	0,23	0,37	0,28	0,43	0,55	0,40
AMI paternalizm	0,35	0,40	0,44	0,25	0,26	0,35	0,34	0,42	0,31
AMI kompensujące zróżnicowanie	0,25	0,51	0,30	0,05 ^a	0,33	0,02 ^a	0,39	0,57	0,42
AMI wrogość heteroseksualna	0,39	0,45	0,42	0,28	0,31	0,34	0,35	0,46	0,26
AMI życzliwy	0,64	0,59	0,62	0,51	0,40	0,52	0,53	0,63	0,42
AMI maternalizm	0,50	0,49	0,43	0,46	0,38	0,46	0,35	0,46	0,21
AMI dopełniające zróżnicowanie	0,39	0,31	0,37	0,37	0,24	0,38	0,26	0,29	0,18
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,54	0,52	0,54	0,34	0,30	0,32	0,56	0,60	0,51

a) oznaczono korelacje nieistotne statystycznie, $p > 0,05$; wszystkie pozostałe są istotne statystycznie, $p < 0,05$; dodatkowo korelacje istotne statystycznie oznaczono pogrubioną czcionką

Zgodnie z przewidywaniami (por. Glick, Fiske, 1999) ambiwalentny seksizm wobec kobiet a wobec mężczyzn i ich czynniki oraz podczynniki są ze sobą istotnie i dodatnio skorelowane (por. Tabela III.47). Korelacje dla wyniku średniego ASI a AMI są stosunkowo wysokie, dla żon i mężów $\rho = 0,62$, $p < 0,05$. Korelacja między ASI wrogi a AMI wrogi jest istotna zarówno dla żon jak i dla mężów; $\rho = 0,37$ u żon i $0,28$ u mężów, $p < 0,05$; różnica między wartościami korelacji dla żon a mężów nie jest istotna statystycznie, $p > 0,21$. Stąd, zarówno żony jak i mężowie, im mocniej podzielają pogląd, że kobiety chcą kontrolować mężczyzn i są przewrażliwione na swoim punkcie (ASI wrogi), tym silniejsze są u nich analogiczne przekonania – że mężczyźni chcą dominować nad kobietami (AMI wrogi). Seksizm wrogi wobec kobiet (ASI wrogi) a seksizm życzliwy wobec mężczyzn (AMI życzliwy) silniej korelują ze sobą u mężów, niż u żon; $\rho = 0,4$ u żon i $0,52$ u mężów, obie korelacje $p < 0,05$; różnica między wartościami korelacji dla żon a dla mężów $p < 0,05$. Stąd, wyraźniej u mężów niż u żon, im silniejsze przekonania, że kobiety chcą kontrolować mężczyzn i są przewrażliwione na swoim punkcie (ASI wrogi), tym mocniej jest popierany pogląd, że kobiety powinny troszczyć się o swoich partnerów, a ci muszą je utrzymać i obronić (AMI życzliwy; maternalizm i dopełniające się zróżnicowanie płciowe).

Seksizm życzliwy wobec kobiet (ASI życzliwy) silniej koreluje u żon niż u mężów z seksizmem wrogim i życzliwym wobec mężczyzn (AMI wrogi $\rho = 0,55$ żony a $0,4$

mężowie; AMI życzliwy $\rho = 0,63$ żony a $0,42$ mężowie; wszystkie korelacje $p < 0,05$); różnice między wartościami korelacji dla żon a dla mężów $p < 0,01$. Stąd, silniej u żon niż u mężów, im większe poparcie dla poglądów, że kobiety bardziej niż mężczyźni są wrażliwe moralnie i na piękno oraz powinny być hołubione przez swoich partnerów (ASI życzliwy), tym silniejsze przekonania, że mężczyźni chcą dominować nad kobietami (AMI wrogi), a kobiety powinny troszczyć się o swoich partnerów, zaś ci mają je utrzymywać i bronić (AMI życzliwy).

Obliczono korelacje ρ Spearmana dla podczynników życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI BS) a podczynników wrogiego (AMI HM) i życzliwego (AMI BM) seksizmu wobec mężczyzn (por. Tabela III.48).

Tabela III.48. Podczynniki seksizmu życzliwego wobec kobiet a seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn

	Podczynniki seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI BS); korelacje ρ								
	opiekuńczy paternalizm			uzupełniające się zróżnicowanie płciowe			heteroseksualna bliskość		
	razem	żony	mężowie	razem	żony	mężowie	razem	żony	mężowie
AMI średnia	0,41	0,52	0,32	0,53	0,55	0,51	0,38	0,48	0,29
AMI wrogi	0,29	0,47	0,26	0,53	0,53	0,52	0,23	0,33	0,19
AMI paternalizm	0,25	0,35	0,22	0,42	0,43	0,39	0,17	0,25	0,14
AMI kompensujące zróżnicowanie	0,26	0,49	0,31	0,44	0,47	0,43	0,24	0,39	0,23
AMI wrogość heteroseksualna	0,24	0,41	0,12	0,46	0,48	0,43	0,16	0,25	0,11 ^a
AMI życzliwy	0,41	0,46	0,30	0,36	0,43	0,37	0,45	0,56	0,33
AMI maternalizm	0,35	0,49	0,16	0,32	0,37	0,32	0,18	0,27	0,04 ^a
AMI dopełniające zróżnicowanie	0,21	0,21	0,11 ^a	0,21	0,27	0,21	0,19	0,22	0,11 ^a
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,35	0,33	0,33	0,29	0,33	0,27	0,62	0,68	0,55

a) oznaczono korelacje nieistotne statystycznie, $p > 0,05$; wszystkie pozostałe są istotne statystycznie, $p < 0,05$; dodatkowo korelacje istotne statystycznie oznaczono pogrubioną czcionką

Zgodnie z przewidywaniami (por. Glick, Fiske, 1999) podczynniki życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI BS) są istotnie i dodatnio skorelowane z czynnikami i podczynnikiami ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn (por. Tabela III.48). Dla podczynników seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI BS): opiekuńczy paternalizm i heteroseksualna bliskość, korelacje z seksizmem ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI) i jego czynnikami oraz podczynnikiami są dla zdecydowanej większości porównań statystycznie istotnie wyższe u żon niż u mężów. Zaś dla podczynnika ASI BS: uzupełniające się zróżnicowanie płciowe, różnice między wartościami korelacji dla żon a dla mężów nie są od siebie istotnie statystycznie różne. Podczynniki ASI BS: heteroseksualna bliskość,

silnie i dodatnio koreluje z jej odpowiednikiem AMI BM: atrakcyjność heteroseksualna, $\rho = 0,68$ u żon i $0,55$ u mężów, obie $p < 0,05$, ale już nie z jej wrogim wariantem AMI HM: wrogość heteroseksualna, $\rho = 0,25$ u żon i $0,11$ u mężów, tylko u żon $p < 0,05$. Stąd, im mocniej osoba badana wierzy, że mężczyzna nie może osiągnąć szczęścia bez miłości kobiety (ASI BS heteroseksualna bliskość), tym pełniej popiera pogląd, że (również) kobieta nie może osiągnąć spełnienia bez bliskości mężczyzny (AMI BM atrakcyjność heteroseksualna). Zaś tylko u żon, ale już nie u mężów im mocniejsze jest przekonanie, że mężczyzna nie może osiągnąć szczęścia bez miłości kobiety (ASI BS heteroseksualna bliskość), tym silniejszy jest pogląd, że mężczyźni wykorzystują dostępne im sposoby, aby uwieść kobietę (AMI HM: wrogość heteroseksualna).

3.2.3. Trzecie pytanie badawcze – poziom seksizmu u żony a u męża

Trzecie pytanie badawcze brzmi: czy istnieje związek pomiędzy poziomem uprzedzeń ze względu na płeć u męża a żony? Pierwsza hipoteza jest niekierunkowa: istnieje związek między poziomem seksizmu u męża a żony. Druga: im wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI-HS), tym wyższy jest u żony poziom seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI-BS). Trzecia: im wyższy jest u żony poziom wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI-HM), tym wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI HS). W Tabeli III.49 zebrano informacje umożliwiające weryfikację hipotez pierwszej.

Tabela III.49. Trzecie pytanie badawcze - weryfikacja hipotezy pierwszej: Istnieje związek między poziomem seksizmu u męża a żony

Narzędzie	Podskale	Wynik korelacji rho Spearmana dla wyników męża a żony	Opis / plus „+” jeśli wynik zgodny z hipotezą
MS	wynik ogólny	$\rho = 0,32, p < 0,05$	+
	zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej	$\rho = 0,36, p < 0,05$	+
	antagonizm skierowany przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety	$\rho = 0,21, p < 0,05$	+
OFS	wynik ogólny	$\rho = 0,36, p < 0,05$	+
ASI	wynik ogólny	$\rho = 0,24, p < 0,05$	+
	wrogi (HS)	$\rho = 0,21, p < 0,05$	+
	życzliwy (BS)	$\rho = 0,20, p < 0,05$	+
	opiekuńczy paternalizm (z BS)	$\rho = 0,12, p < 0,05$	+
	uzupełniające się zróżnicowanie płciowe (z BS)	$\rho = 0,23, p < 0,05$	+
	heteroseksualna bliskość (z BS)	$\rho = 0,28, p < 0,05$	+
	AMI		
AMI	wynik ogólny	$\rho = 0,24, p < 0,05$	+
	wrogi (HM)	$\rho = 0,16, p < 0,05$	+
	życzliwy (BM)	$\rho = 0,22, p < 0,05$	+
	paternalizm (z HM)	$\rho = 0,17, p < 0,05$	+
	kompensujące zróżnicowanie płciowe (z HM)	$\rho = 0,04, p > 0,05$	-
	heteroseksualna wrogość (z HM)	$\rho = 0,24, p < 0,05$	+
	maternalizm (z BM)	$\rho = 0,27, p < 0,05$	+
	dopełniające się zróżnicowanie płciowe (z BM)	$\rho = 0,21, p < 0,05$	+
	heteroseksualna atrakcyjność (z BM)	$\rho = 0,20, p < 0,05$	+
	paternalizm (HM) a maternalizm (BM)	$\rho = 0,16, p < 0,05$	+
	kompensujące (HM) a dopełniające się (BM) zróżnicowanie płciowe	$\rho = 0,14, p < 0,05$	+
	heteroseksualna wrogość (HM) a atrakcyjność (BM)	$\rho = 0,12, p < 0,05$	+
	ASI a AMI		
ASI a AMI	wynik ogólny ASI a AMI	$\rho = 0,21, p < 0,05$	+
	wrogi ASI a AMI	$\rho = 0,15, p < 0,05$	+
	życzliwy ASI a AMI	$\rho = 0,22, p < 0,05$	+

Analizując dane zestawione w Tabeli III.49 można przyjąć, że hipoteza pierwsza: „Istnieje związek między poziomem seksizmu u męża a żony” zyskała potwierdzenie w uzyskanych wynikach.

Hipoteza druga: „Im wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI-HS), tym wyższy jest u żony poziom seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI-BS)”, także zyskała potwierdzenie empiryczne, $\rho = 0,14$, $p < 0,05$. Należy jednak nadmienić, że korelacja choć istotna statystycznie to ma niewielką wartość.

Hipoteza trzecia: „Im wyższy jest u żony poziom wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI-HM), tym wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI HS)”, też zyskała potwierdzenie empiryczne, $\rho = 0,21$, $p < 0,05$.

W dalszej części przedstawiono szczegółowe wyniki korelacji dla męża a żony, dla wszystkich wykorzystywanych w badaniu miar seksizmu, tj. seksizmu współczesnego (MS), seksizmu tradycyjnego (OFS), ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI) i ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn (AMI).

3.2.3.1. Seksizm współczesny u żony a u męża

Ludzie często dobierają się w pary na zasadzie podobieństw, ale nie muszą one obejmować wszystkich przekonań (por. Plopa, 2004). Czy żona i mąż będą podobni do siebie pod względem poziomu uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmu)?

Tabela III.50. Korelacje rho Spearmana dla seksizmu współczesnego (MS) u żon a u mężów

	MS średnia żona	MS średnia mąż	MS zaprzeczanie żona	MS zaprzeczanie mąż	MS antagonizm żona	MS antagonizm mąż
MS średnia żona	-	0,32*	0,93	0,33	0,59	0,14
MS średnia mąż	0,32	-	0,33	0,94	0,19	0,71
MS zaprzeczanie żona	0,93	0,33	-	0,36*	0,34	0,13
MS zaprzeczanie mąż	0,33	0,94	0,36	-	0,14	0,50
MS antagonizm żona	0,59	0,19	0,34	0,14	-	0,21*
MS antagonizm mąż	0,14	0,71	0,13	0,50	0,21	-

*) Wszystkie korelacje w tabeli są istotne z $p < 0,05$; dodatkowo gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Poziom współczesnego seksizmu (MS) u męża a żony istotnie i dodatnio koreluje ze sobą ρ Spearmana = 0,32, $p < 0,05$ (por. Tabela III.50). Podobnie dodatnia korelacja

występuje także dla czynnika zaprzeczanie istnieniu dyskryminacji płciowej $\rho = 0,36$, jak i antagonizmu skierowanego przeciw żądaniom wysuwany przez kobiety $\rho = 0,21$; oba $p < 0,05$. Ogólnie korelacje na poziomie 0,3 można uznać za niskie. Warto jednak rozpatrywać je w szerszym kontekście, m.in. wszystkie zależności między poziomem współczesnego seksizmu u żony a męża były istotnie i dodatnio skorelowane.

W celach porównawczych wykonano także obliczenia z wykorzystaniem korelacji Pearsona i otrzymano niemal identyczne wyniki, m.in.: MS żona a mąż średnia $r = 0,31$, zaprzeczanie $r = 0,35$, antagonizm $r = 0,21$; wszystkie korelacje istotne $p < 0,05$.

3.2.3.2. Seksizm tradycyjny u żony a u męża

Można by przypuszczać, że im wyższy będzie seksizm tradycyjny (OFS) u męża tym większy sprzeciw i niższy seksizm tradycyjny u żony – korelacja ujemna. Tymczasem korelacja między poziomem tradycyjnego seksizmu u żony a męża jest dodatnia i wynosi ρ Spearmana = 0,36, $p < 0,05$. Wynik ten może być zaskakujący, ponieważ twierdzenia narzędzia do mierzenia tradycyjnego seksizmu zawierają opisy wprost dewaluuujące zdolności intelektualne i sportowe kobiet, zaś podkreślające ich „przypisanie” do opieki nad dziećmi. Jednak analiza statystyk opisowych dla seksizmu tradycyjnego ujawnia (por. Tabela II.14), że mediana odpowiedzi dla seksizmu tradycyjnego jest zdecydowanie poniżej środka skali i wynosi 2,4, przy zakresie skali od 1 do 7. Różnica ta jest jeszcze większa między żonami mediana = 2,2 a mężami = 3,0; im niższa wartość tym mniejsze poparcie dla seksizmu tradycyjnego. Pokazuje to, że zarówno mężowie jak i żony nie zgadzali się z seksizmem tradycyjnym. Dodatnia korelacja między wynikami żony a męża występuje więc, ale przede wszystkim w „bezpiecznym” zakresie niskiego poziomu seksizmu tradycyjnego, który nie generuje tyle niedogodności dla kobiet.

3.2.3.3. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet u żony a u męża

Obliczono korelacje dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) oraz jego czynników u żon a u mężów (por. Tabela III.51).

Tabela III.51. Korelacje ρ Spearmana dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) u żon a u mężów

	ASI średnia żona	ASI średnia mąż	ASI wrogi (HS) żona	ASI wrogi (HS) mąż	ASI życzliwy (BS) żona	ASI życzliwy (BS) mąż
ASI średnia żona	-	0,24*	0,87	0,21	0,80	0,17
ASI średnia mąż	0,24	-	0,20	0,73	0,20	0,71

	ASI średnia żona	ASI średnia mąż	ASI wrogi (HS) żona	ASI wrogi (HS) mąż	ASI życzliwy (BS) żona	ASI życzliwy (BS) mąż
ASI wrogi (HS) żona	0,87	0,20	-	0,21*	0,41*	0,09
ASI wrogi (HS) mąż	0,21	0,73	0,21	-	0,14*	0,10
ASI życzliwy (BS) żona	0,80	0,20	0,41*	0,14	-	0,20*
ASI życzliwy (BS) mąż	0,17	0,71	0,09	0,10*	0,20*	-

*) Wszystkie korelacje w tabeli są istotne z $p < 0,05$; dodatkowo gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Poziom seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) u męża a żony istotnie i dodatnio koreluje ze sobą ρ Spearmana = 0,24, $p < 0,05$ (por. Tabela III.51). Podobnie dodatnia korelacja występuje także dla czynnika wrogiego seksizmu wobec kobiet (HS) $\rho = 0,21$, jak życzliwego (BS) $\rho = 0,2$; oba $p < 0,05$. Zgodnie z przewidywaniami istotna i dodatnia, choć niska, jest też korelacja wrogiego seksizmu wobec kobiet (HS) u męża a życzliwego (BS) u żony, $\rho = 0,14$, $p < 0,05$. Warta odnotowania jest także stosunkowo wysoka korelacja u żon między seksizmem wrogim (HS) a życzliwym (BS) wobec kobiet $\rho = 0,41$, zaś analogiczna korelacja dla mężów wynosi jedynie $\rho = 0,10$; oba $p < 0,05$. Ustalenia te są zgodne z tymi obserwowanymi już przez Glick i inni (2000, 2002, 2004) – prawdopodobnie seksizm życzliwy nie tylko mężczyznom, ale i samym kobietom dostarcza usprawiedliwienia dla seksizmu wrogiego. W celach podglądowych wykonano także obliczenia z wykorzystaniem korelacji Pearsona i otrzymano niemal identyczne wyniki: ASI żona a mąż średnia $r = 0,25$, wrogi $r = 0,21$, życzliwy $r = 0,18$; wszystkie korelacje $p < 0,05$.

Obliczono korelacje dla podczynników seksizmu życzliwego (BS) ze skali seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) - u żon a u mężów (por. Tabela III.52).

Tabela III.52. Korelacje ρ Spearmana dla podczynników seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) u żon a u mężów

	ASI paternalizm żona	ASI paternalizm mąż	ASI zróźnicowanie żona	ASI zróźnicowanie mąż	ASI bliskość żona	ASI bliskość mąż
ASI paternalizm żona	-	0,12*	0,44	0,05 ^a	0,42	0,04 ^a
ASI paternalizm mąż	0,12	-	0,06 ^a	0,38	0,07 ^a	0,46
ASI zróźnicowanie żona	0,44	0,06 ^a	-	0,23*	0,38	0,06 ^a
ASI zróźnicowanie mąż	0,05 ^a	0,38	0,23	-	0,15	0,32
ASI bliskość żona	0,42	0,07 ^a	0,38	0,15	-	0,28*
ASI bliskość mąż	0,04 ^a	0,46	0,06 ^a	0,32	0,28	-

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie $p > 0,05$; pozostałe są istotne statystycznie $p < 0,05$

*) gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Dodatnia korelacja między wynikami żon i mężów występuje dla wszystkich podczynników seksizmu życzliwego wobec kobiet (BS), tj.: opiekuńczego paternalizmu $\rho = 0,12$, uzupełniającego się zróżnicowania płciowego $\rho = 0,23$ i heteroseksualnej bliskości $\rho = 0,28$; wszystkie $p < 0,05$.

W celach podglądowych wykonano także obliczenia z wykorzystaniem korelacji Pearsona i otrzymano niemal identyczne wyniki: ASI żona a mąż paternalizm $r = 0,1$, zróżnicowanie $r = 0,18$, bliskość $r = 0,31$; wszystkie korelacje istotne $p < 0,05$.

3.2.3.4. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn u żony a u męża

Obliczono korelacje dla seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI) oraz jego czynników u żon a u mężów (por. Tabela III.53).

Tabela III.53. Korelacje rho Spearmana dla seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI) u żon a u mężów

	AMI średnia żona	AMI średnia mąż	AMI wrogi żona	AMI wrogi mąż	AMI życzliwy żona	AMI życzliwy mąż
AMI średnia żona	1	0,24*	0,89	0,18	0,85	0,25
AMI średnia mąż	0,24	1	0,22	0,88	0,20	0,84
AMI wrogi żona	0,89	0,22	1	0,16	0,54*	0,22
AMI wrogi mąż	0,18	0,88	0,16*	1	0,13	0,52*
AMI życzliwy żona	0,85	0,20	0,54	0,13	1	0,22
AMI życzliwy mąż	0,25	0,84	0,22	0,52	0,22*	1

*) Wszystkie korelacje w tabeli są istotne z $p < 0,05$; dodatkowo gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Poziom seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI) u męża a żony istotnie i dodatnio koreluje ze sobą ρ Spearmana = 0,24, $p < 0,05$ (por. Tabela III.53). Podobnie dodatnia korelacja występuje także dla czynnika wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (HM) $\rho = 0,16$, jak życzliwego (BM) $\rho = 0,2$; oba $p < 0,05$. Zgodnie z przewidywaniami istotna i dodatnia, choć niska, jest też korelacja wrogiego seksizmu wobec kobiet (HS) u męża a życzliwego (BS) u żony, $\rho = 0,14$, $p < 0,05$. Dla seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI), podobnie jak i dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI), występuje u żon dodatnia i stosunkowo wysoka korelacja między seksizmem wrogim (HM) a życzliwym (BM) wobec mężczyzn $\rho = 0,54$, $p < 0,05$. Przeciwnie jednak do ASI w AMI także dla mężów wysoka jest korelacja między HM a BM $\rho = 0,52$, $p < 0,05$. Analiza treści poszczególnych stwierdzeń dla seksizmu wrogiego i życzliwego wobec mężczyzn pozwala

zinterpretować tę umiarkowaną korelację jako przejaw wiązania ze sobą, zarówno przez żony jak i mężów, stereotypowych ról męczyzny dominującego, ale potrzebującego opieki kobiety.

W celach podglądowych wykonano także obliczenia z wykorzystaniem korelacji Pearsona i otrzymano niemal identyczne wyniki: AMI żona a mąż średnia $r = 0,24$, wrogi $r = 0,18$, życzliwy $r = 0,22$; wszystkie korelacje istotne $p < 0,05$.

Obliczono korelacje dla podczynników seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (AMI HM) u żon a u mężów (por. Tabela III.54).

Tabela III.54. Korelacje rho Spearmana dla podczynników seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (HM AMI) u żon a u mężów

	AMI paternalizm żona	AMI paternalizm mąż	AMI kompensując zróżnicowanie żona	AMI kompensujące zróżnicowanie mąż	AMI heteroseksual. wrogość żona	AMI heteroseksual. wrogość mąż
AMI paternalizm żona	1	0,17*	0,58	0,01 ^a	0,63	0,15
AMI paternalizm mąż	0,17	1	0,14	0,41	0,18	0,65
AMI kompensujące zróżnicowanie żona	0,58	0,14	1	0,04* ^a	0,59	0,12
AMI kompensujące zróżnicowanie mąż	0,01 ^a	0,41	0,04 ^a	1	-0,03 ^a	0,41
AMI heteroseksual. wrogość żona	0,63	0,18	0,59	-0,03 ^a	1	0,24*
AMI heteroseksual. wrogość mąż	0,15	0,65	0,12	0,41	0,24	1

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie $p > 0,05$; pozostałe są istotne statystycznie $p < 0,05$

*) gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Poziom niezadowolenia z powodu paternalizmu u męża a żony istotnie i dodatnio koreluje ze sobą rho Spearmana = 0,17, $p < 0,05$. Nieistotna jest zaś korelacja u męża a żony dla kompensującego zróżnicowania płciowego rho Spearmana = 0,04, $p > 0,05$. Najwyższa korelacja u męża a żony występuje dla heteroseksualnej wrogości rho Spearmana = 0,24, $p < 0,05$ (por. Tabela III.54). Analiza rozkładu wyników może wskazywać, że brak korelacji dla kompensującego zróżnicowania płciowego u mężów a żon może częściowo wynikać z faktu, że niemal wszystkie żony zgadzały się, że „mężczyźni są jak dzieci”,

zaś większość mężów co najwyżej była skłonna nieznacznie zgodzić się z tym poglądem (por. stwierdzenia 6, 8, 17 z Załącznik 8. Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI)).

W celach podglądowych wykonano także obliczenia z wykorzystaniem korelacji Pearsona i otrzymano niemal identyczne wyniki: AMI żona a mąż paternalizm $r = 0,17$ ($p < 0,05$), kompensujące $r = 0,07$ ($p > 0,05$), wrogość $r = 0,26$ ($p < 0,05$).

Obliczono korelacje dla podczynników seksizmu życiowego wobec mężczyzn (AMI BM) u żon a u mężów (por. Tabela III.55).

Tabela III.55. Korelacje rho Spearmana dla podczynników seksizmu życiowego wobec mężczyzn (HM AMI) u żon a u mężów

	AMI maternalizm żona	AMI maternalizm mąż	AMI dopełniające zróżnicowanie żona	AMI dopełniające zróżnicowanie mąż	AMI atrakcyjność żona	AMI atrakcyjność mąż
AMI maternalizm żona	1	0,27*	0,30	0,06 ^a	0,35	0,04 ^a
AMI maternalizm mąż	0,27	1	0,15	0,29	0,04 ^a	0,30
AMI dopełniające zróżnicowanie żona	0,30	0,15	1	0,21	0,29	0,07 ^a
AMI dopełniające zróżnicowanie mąż	0,06 ^a	0,29	0,21*	1	0,13	0,40
AMI atrakcyjność żona	0,35	0,04 ^a	0,29	0,13	1	0,20*
AMI atrakcyjność mąż	0,04 ^a	0,30	0,07 ^a	0,40	0,20	1

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie $p > 0,05$; pozostałe są istotne statystycznie $p < 0,05$

*) gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Zarówno poziom maternalizmu (rho Spearmana = 0,27), dopełniającego się zróżnicowania płciowego (rho = 0,21) jak i heteroseksualnej atrakcyjności (rho = 0,2) dodatnio i istotnie korelowały ze sobą u męża a żony, $p < 0,05$. W przeciwieństwie do kompensującego się zróżnicowania płciowego (z AMI HM; „mężczyźni są jak dzieci”) tutaj wystąpiła korelacja u męża a żony dla dopełniającego się zróżnicowania płciowego – „mężczyźni częściej ryzykują by pomóc innym” oraz oboje małżonkowie raczej zgadzali się z tym poglądem (por. też Tabela II.9).

W celach podglądowych wykonano także obliczenia z wykorzystaniem korelacji Pearsona i otrzymano niemal identyczne wyniki: AMI żona a mąż maternalizm $r = 0,30$, dopełniające $r = 0,18$, atrakcyjność $r = 0,19$; wszystkie korelacje istotne $p < 0,05$.

Obliczono korelacje dla podczynników seksizmu wrogiego a życzliwego wobec mężczyzn (AMI HM a BM) u żon a u mężów (por. Tabela III.56).

Tabela III.56. Korelacje rho Spearmana dla podczynników seksizmu wrogiego a życzliwego wobec mężczyzn (AMI HM a BM) u żon a u mężów

życzliwy (BM)	AMI maternalizm żona	AMI maternalizm mąż	AMI dopełniające żona	AMI dopełniające mąż	AMI atrakcyjność żona	AMI atrakcyjność mąż
wrogi (HM)						
AMI paternalizm żona	0,35	0,16	0,28	0,12	0,31	0,15
AMI paternalizm mąż	0,14	0,53*	0,05 ^a	0,31	0,08	0,30
AMI kompensujące żona	0,48*	0,17	0,16	0,14	0,41*	0,16
AMI kompensujące mąż	0,06 ^a	0,32	-0,06 ^a	0,12	0,02 ^a	0,24
AMI wrogość żona	0,49*	0,16	0,31	0,10	0,33	0,12
AMI wrogość mąż	0,21	0,53*	0,12	0,24	0,08 ^a	0,23

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie $p > 0,05$; pozostałe są istotne statystycznie $p < 0,05$

*) gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Niemal wszystkie korelacje dla seksizmu wrogiego a życzliwego wobec mężczyzn u żon a u mężów są istotne statystycznie i dodatnie (por. Tabela III.56). Dla mężów umiarkowana korelacja wystąpiła między niezadowoleniem z powodu paternalizmu a maternalizmem ($\rho = 0,53$, $p < 0,05$) i heteroseksualną wrogością a maternalizmem ($\rho = 0,53$, $p < 0,05$). Dla żon między maternalizmem a kompensującym zróżnicowaniem płciowym ($\rho = 0,48$, $p < 0,05$) i maternalizmem a heteroseksualną wrogością ($\rho = 0,49$, $p < 0,05$) oraz między kompensującym zróżnicowaniem płciowym a heteroseksualną atrakcyjnością ($\rho = 0,41$, $p < 0,05$). Korelacje w przedziale $0,3 \div 0,39$ uzyskano dla mężów między niezadowoleniem z powodu paternalizmu a dopełniającym się zróżnicowaniem płciowym ($\rho = 0,31$, $p < 0,05$) i między kompensującym zróżnicowaniem płciowym a maternalizmem ($\rho = 0,32$, $p < 0,05$). Dla żon między niezadowoleniem z powodu paternalizmu a heteroseksualną atrakcyjnością ($\rho = 0,31$, $p < 0,05$) i między heteroseksualną wrogością a dopełniającym się zróżnicowaniem płciowym ($\rho = 0,31$, $p < 0,05$) oraz heteroseksualną wrogością a heteroseksualną atrakcyjnością ($\rho = 0,33$, $p < 0,05$).

3.2.3.5. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a wobec mężczyzn u żony a u męża

Obliczono także korelacje dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet a wobec mężczyzn (ASI a AMI) u żon a u mężów (por. Tabela III.57).

Tabela III.57. Korelacje rho Spearmana dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet a wobec mężczyzn (ASI a AMI) u żon a u mężów

	AMI średnia żona	AMI średnia mąż	AMI wrogi żona	AMI wrogi mąż	AMI życzliwy żona	AMI życzliwy mąż
ASI średnia żona	0,62	0,21	0,53	0,17	0,59	0,19
ASI średnia mąż	0,12	0,62	0,11	0,47	0,13	0,62
ASI wrogi żona	0,42	0,16	0,37	0,15	0,40	0,11
ASI wrogi mąż	0,21	0,45	0,21 *	0,28	0,17	0,52
ASI życzliwy żona	0,66	0,20	0,55	0,15	0,62	0,22
ASI życzliwy mąż	0,02 ^a	0,47	-0,01 ^a	0,40	0,06 ^a	0,42

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie $p > 0,05$; pozostałe są istotne statystycznie $p < 0,05$

*) gwiazdką wyróżniono najważniejsze korelacje

Niemal wszystkie korelacje dla ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI) a wobec mężczyzn (AMI) są istotne statystycznie i dodatnie (por. Tabela III.57). Potwierdzenie znalazła hipoteza trzecia mówiąca, że: im wyższy jest u żony poziom wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI-HM), tym wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI HS)”, $\rho = 0,21$, $p < 0,05$.

Analizując wyniki w Tabela III.57 można zaobserwować, że korelacja różnych wymiarów seksizmu ambiwalentnego (ASI i AMI) jest dużo wyższa między mężami i między żonami (średnie $\rho = 0,49$), niż między mężami a żonami (średnie $\rho = 0,16$). Inaczej mówiąc, od strony statystycznej, poglądy na kobiety i mężczyzn (seksizm) są bardziej spójne w obrębie danej płci, niż w obrębie małżeństwa. Jeszcze inaczej to ujmując – żony mają bardziej zbliżone poglądy (a właściwie poziom ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet i wobec mężczyzn) do innych żon, niż do mężów i analogicznie mężowie mają bardziej zbliżone poglądy do innych mężów, niż do żon.

Uzyskane wyniki prezentowane w: Tabela III.56 i Tabela III.57 wskazują, że zarówno dla żon jak i mężów oba konstrukty - seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) i wobec mężczyzn (AMI), jak i poszczególne ich podczynniki umiarkowanie ze sobą korelują. Był to oczekiwany wynik, ponieważ teoria ambiwalentnego seksizmu zakłada, że dotyczy on zarówno kobiet jak i mężczyzn, a wymiar życzliwy jest pewnym uzupełnieniem

i usprawiedliwieniem dla wrogiego oblicza seksizmu. Także podobne korelacje uzyskali autorzy obu narzędzi (por. Glick i Fiske, 1996).

3.2.4. Czwarte pytanie badawcze – jakość związku małżeńskiego a inne zmienne

Czwarte pytanie badawcze brzmi: czy istnieje związek między innymi niż seksizm zmiennymi teoretycznie ważnymi dla jakości związku małżeńskiego a odczuwaną przez małżonków jakością związku małżeńskiego? W ramach tego pytania wyszczególniono dwadzieścia jeden hipotez, zazwyczaj bezkierunkowych. Poszczególne hipotezy do czwartego pytania badawczego brzmią:

1. Mężowie odczuwają istotnie wyższą jakość związku małżeńskiego niż żony (mierzonego KDM 2 i DAS).
2. Styl przywiązania małżonków (BFPE) różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
3. Istnieje związek między poziomem samooceny (SES) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
4. Istnieje związek między poziomem uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
5. Istnieje związek między poziomem psychologicznej kobiecości i męskości (IPP) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
6. Płeć psychologiczna (IPP) różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
7. Istnieje związek między subiektywnym poczuciem szczęścia (SHS) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
8. Istnieje związek między deklarowanymi, stosowanymi strategiami radzenia sobie ze stresem (mCOPE) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
9. Istnieje związek między orientacją na dominację społeczną (SDO6) a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
10. Istnieje związek między wiekiem a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
11. Istnieje związek między stażem małżeńskim a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).

12. Istnieje dodatnia korelacja między długością narzeczeństwa a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
13. Poziom wykształcenia różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
14. Posiadana liczba dzieci różnicuje odczuwaną przez małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
15. Istnieje dodatnia korelacja między subiektywną oceną własnej sytuacji finansowej a odczuwaną przez każdego z małżonków jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
16. Posiadana władza finansowa różnicuje odczuwaną przez każdego z małżonków jakość związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
17. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściem a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
18. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściową a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
19. Istnieje dodatnia korelacja między subiektywną oceną jakości relacji z matką a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
20. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z ojcem a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).
21. Istnieje związek między jakością pożycia seksualnego a odczuwaną jakością związku małżeńskiego (KDM 2, DAS).

W Tabeli III.58 zebrano wyniki weryfikacji hipotez dla czwartego pytania badawczego. W kolejnych podrozdziałach (od 3.2.4.1 do 3.2.4.7) zaprezentowano szczegółowe rezultaty analiz dla jakości związku małżeńskiego a stylu przywiązania małżonków (BFPE), samooceny (SES), poczucia samoskuteczności (GSES), psychologicznej kobiecości i męskości oraz płci psychologicznej (IPP), subiektywnego poczucia szczęścia (SHS), stylu radzenia sobie ze stresem (mCOPE II problem i emocje), orientacji na dominację społeczną (SDO dominacja i egalitaryzm). W wcześniejszych podrozdziałach od 3.1.3 do 3.1.12 przedstawiono dane dla pozostałych zmiennych, tj.: płci osób badanych, wieku, stażu małżeńskiego i narzeczeńskiego, wykształcenia, ilości dzieci, sytuacji finansowej, władzy

finansowej (kto więcej zarobił), relacji z teściem, teściową, matką i ojcem oraz jakości pożycia seksualnego.

Tabela III.58. Podsumowanie weryfikacji hipotez dla czwartego pytania badawczego - jakość związku małżeńskiego a inne zmienne

l.p.	Zmienna	Wynik	Decyzja*
1.	Płeć osoby badanej	KDM2: $p > 0,05$ dla wyniku ogólnego i podczynników DAS: $p > 0,05$ dla wyniku ogólnego i podczynników	- -
2.	Styl przywiązania małżonków (BFPE)	Dla wszystkich wyników w KDM2 i DAS H K-W = $98 \div 291$, $p < 0,05$; KDM2 ogólny rho = 0,57, DAS ogólny rho = 0,67	+ silny
3.	Poziom samooceny (SES)	Dla wszystkich wyników KDM2 i DAS rho = $0,23 \div 0,31$, $p < 0,05$	+
4.	Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES)	Dla wszystkich wyników KDM2 i DAS rho = $0,19 \div 0,23$, $p < 0,05$	+
5.	Poziom psychologicznej kobiecości i męskości (IPP)	Dla niemal wszystkich wyników KDM2 i DAS korelacje rho są istotne statystycznie i dodatnie ($p < 0,05$); zazwyczaj wyższe dla kobiecości KDM2 ogólny rho = 0,29 i DAS ogólny rho = 0,33; dla męskości KDM2 ogólny rho = 0,12 i DAS ogólny rho = 0,19	+
6.	Płeć psychologiczna (IPP)	Różnicuje wszystkie wyniki KDM2 i DAS, $p < 0,05$ w teście H K-W; najwyższa jakość małżeństwa dla płci androgynicznej – porównania testem U M-W, $p < 0,05$; jedynie oprócz KDM2 ogólny i typ androgyniczny a kobiece kobiety, $p < 0,28$	+
7.	Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	Dla wszystkich wyników KDM2 i DAS rho = $0,4 \div 0,5$, $p < 0,05$	+ silny
8.	Strategie radzenia sobie ze stresem (mCOPE)	Dla wszystkich wyników KDM2 i DAS a mCOPEII problem rho = $0,15 \div 0,29$, a mCOPEII emocje rho = $-0,10 \div -0,28$, oba $p < 0,05$ Dla KDM2 ogólny i DAS ogólny istotne korelacje rho dla strategii: 1, 2, 5, 6, 8 (w modelu z 8 strategiami).	+
9.	Orientacja na dominację społeczną (SDO6)	Dla wszystkich wyników DAS rho = $-0,09 \div -0,15$, $p < 0,05$; podobne wyniki w rozbiciu na SDO dominacja i egalitaryzm Dla KDM2 ogólny rho = $-0,09$, $p < 0,05$, ale w rozbiciu istotne korelacje rho są tylko dla SDO dominacji	+ ale słaby
10.	Wiek	KDM2: $p < 0,05$ tylko dla intymności (rho = $-0,08$) DAS: $p > 0,05$ tylko dla zgodności, pozostałe $p < 0,05$ i rho = $-0,1 \div -0,16$	- + ale słaby
11.	Staż małżeński	KDM2: $p < 0,05$ tylko dla intymności (rho = $-0,1$) i rozczarowania (rho = 0,09); $p > 0,05$ dla wyników tylko dla mężów DAS: $p < 0,05$ dla wyniku ogólnego i wszystkich podczynników oprócz zgodności, rho = $-0,13 \div -0,17$	- marginalny + ale słaby
12.	Długość narzeczeństwa	Zarówno dla KDM2 jak i DAS $p > 0,05$	-
13.	Wykształcenie	Zarówno dla KDM2 jak i DAS $p > 0,05$	-
14.	Liczba dzieci	KDM2: $p < 0,05$ tylko dla samorealizacji i rozczarowania DAS: $p < 0,05$ dla wszystkich wyników oprócz zgodności; najbardziej zadowolone z małżeństwa są osoby mające 2 dzieci lub nie mających ich wcale	+/- +
15.	Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej	KDM2 i DAS $p < 0,05$ dla wszystkich czynników w teście H K-W; zaś KDM2 ogólny rho = 0,18, DAS ogólny rho = 0,21	+
16.	Władza finansowa	$p > 0,05$ dla wszystkich czynników KDM2 i DAS oprócz intymności – wyższa, gdy władza „po równo”, najniższa, gdy władza u żony	- + tylko dla 1 podczynnika

l.p.	Zmienna	Wynik	Decyzja*
17.	Relacje z teściem	KDM2 i DAS $p < 0,05$ dla wszystkich czynników w teście H K-W; zaś KDM2 ogólny $\rho = 0,27$, DAS ogólny $\rho = 0,33$	+
18.	Relacje z teściową	KDM2 i DAS $p < 0,05$ dla wszystkich czynników w teście H K-W; zaś KDM2 ogólny $\rho = 0,23$, DAS ogólny $\rho = 0,31$	+
19.	Relacje z matką	KDM2 i DAS $p < 0,05$ dla wszystkich czynników w teście H K-W; zaś oba KDM2 i DAS ogólny $\rho = 0,22$	+
20.	Relacje z ojcem	KDM2 i DAS $p < 0,05$ dla wszystkich czynników w teście H K-W oprócz intymności i ekspresji emocjonalnej; zaś oba ρ KDM2 i DAS ogólny $= 0,15$	ale słaby
21.	Jakość pożycia seksualnego	KDM2 i DAS $p < 0,05$ dla wszystkich czynników w teście H K-W; zaś KDM2 ogólny $\rho = 0,39$, DAS ogólny $\rho = 0,47$	+ stosunkowo wysoki

Zmienne i hipotezy od 10 do 21 zostały dokładniej opisane w podrozdziale: 3.1.2 Zmienne niezależne główne i uboczne, zaś hipoteza 1 w: 2.5.5 Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2) i 2.5.6 Skala Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera (DAS), natomiast hipotezy od 2 do 9 opisano dokładniej w niniejszym rozdziale.

*) plus „+” jeśli wynik zgodny z hipotezą, minus „-” kiedy niezgodny

Podsumowując można stwierdzić, że zdecydowana większość hipotez do czwartego pytania badawczego znalazła potwierdzenie. Pozytywna jest weryfikacja dla wszystkich głównych zmiennych (od 2 do 9), tj. dla: Stylu przywiązania małżonków (BFPE), Poziomu samooceny (SES), Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES), Poziomu psychologicznej kobiecości i męskości (IPP), Płci psychologicznej (IPP), Subiektywnego poczucia szczęścia (SHS), Strategii radzenia sobie ze stresem (mCOPE), Orientacji na dominację społeczną (SDO6). Negatywnie zweryfikowane zostały hipotezy mówiące o związku jakości małżeństwa a zmiennej: 1 – płeć małżonków, 10 – wiek, 11 – staż małżeński, 12 – długość narzeczeństwa, 13 – wykształcenie, 14 – liczba dzieci (częściowo), 16 – władza finansowa.

3.2.4.1. Styl przywiązania małżonków a jakość związku małżeńskiego

Styl przywiązania małżonków (mierzony BFPE) istotnie statystycznie różnicuje wyniki dla wszystkich badanych aspektów jakości związku małżeńskiego, H Kruskala-Wallisa = $98,1 \div 291,8$, $p < 0,01$, por. Tabela III.59.

Tabela III.59. Styl przywiązania małżonków a jakość związku małżeńskiego

	Styl przywiązania małżonków					H K-W	p
	1. Ambiwalentno- wycofujący N = 104	2. Unikająco- wycofujący N = 85	3. Ambiwalentno- uczepiający N = 167	4. Częściowo bezpieczny N = 140	5. Bezpieczny N = 142		
KDM2 Ogólny	179,25	150,67	336,87	353,85	468,98	231,351	0,01
KDM2 Intymność	199,82	159,96	339,13	341,92	457,46	191,788	0,01
KDM2 Samorealizacja	239,07	198,96	351,53	319,47	412,93	98,146	0,01
KDM2 Podobieństwo	201,74	175,84	336,87	334,48	456,55	176,097	0,01
KDM2 Rozczarowanie	472,48	469,02	317,37	257,31	181,79	223,321	0,01
DAS Ogólny	156,37	161,44	302,7	375,49	498,15	291,775	0,01
DAS Zgodność	182,97	205,2	297,99	363,46	469,87	194,737	0,01
DAS Spójność	194,53	173,78	313,16	349,6	476,03	208,299	0,01
DAS Satysfakcja	158,08	158,52	309,57	381,09	485,05	275,982	0,01
DAS Ekspresja emocjonalna	194,57	184,48	313,01	369,78	449,88	176,78	0,01

Średnie rangi dla jakości związku małżeńskiego a stylu przywiązania małżonków (por. Tabela III.59) zazwyczaj układają się rosnąco, czyli im „wyższy” styl przywiązania (numeracja od 1 do 5) tym wyższa jakość związku małżeńskiego; dla KDM2 Ogólny Spearmana rho = 0,57, dla DAS Ogólny rho = 0,67, oba $p < 0,05$. Potwierdza to ustalenia poczynione już przy opisie „2.5.8 Kwestionariusz Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku (BFPE)”, że zmienną styl przywiązania małżonków można traktować jako zmienną porządkową.

Wykonano porównania parami dla stylu „5. Bezpiecznego” a kolejno wszystkich pozostałych stylów dla KDM2 Ogólny i DAS Ogólny (por. Tabela III.59) – wszystkie różnice są istotne statystycznie; test U Manna-Whitneya = KDM2 Ogólny $700,5 \div 6147,5$, DAS Ogólny $551 \div 5064,5$, wszystkie $p < 0,01$. Porównano parami także styl „4. Częściowo bezpieczny” a style 1-3 – niemal wszystkie różnice są istotne statystycznie; test U Manna-Whitneya = KDM2 Ogólny $1979,5 \div 3182,5$, DAS Ogólny $1741 \div 8323$, wszystkie $p < 0,01$, tylko dla KDM2 Ogólny styl 4 a 3 różnica nie jest istotna statystycznie $U = 10771,5$, $p < 0,24$. Porównano parami styl „3. Ambiwalentno-uczepiający” a style 1-2 – niemal wszystkie różnice są istotne statystycznie; KDM2 Ogólny 1 a 3 $U = 3860,5$, 2 a 3 $U = 2377,5$, DAS Ogólny 1 a 3 $U = 3741,5$, a 2 a 3 $U = 3215$, wszystkie $p < 0,01$. Porównano parami styl „2. Unikająco-wycofujący” a styl „1. Ambiwalentno-wycofujący” – różnica zarówno dla KDM2 Ogólny $U = 4074$, $p < 0,36$, jak i DAS Ogólny $U = 4223$, $p < 0,6$, nie była istotna

statystycznie; co może wynikać z faktu, że w obu tych stylach silny jest komponent „wycofujący”. Podsumowując można stwierdzić, że nie tylko ogólnie styl przywiązania małżonków różnicuje jakość związku małżeńskiego, ale też poszczególne style między sobą charakteryzują się istotnie różnym poziomem jakości związku małżeńskiego; poza stylami 1 a 2.

3.2.4.2. Poziom samooceny a jakość związku małżeńskiego

Poziom samooceny (mierzony SES) statystycznie istotnie koreluje z jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.60). Jednocześnie korelacje nie są wysokie i w większości mieszczą się w przedziale $\rho = 0,23 \div 0,31$. Korelacja dla KDM2 Rozczarowanie jest ujemna, ponieważ ten czynnik ma odwrotny kierunek skali – im wyższy wynik tym wyższe rozczarowanie.

Tabela III.60. Korelacja poziomu samooceny a jakości związku małżeńskiego

	Rho Spearmana SES średnia *
KDM2 Ogólny	0,26
KDM2 Intymność	0,23
KDM2 Samorealizacja	0,13
KDM2 Podobieństwo	0,25
KDM2 Rozczarowanie	-0,27
DAS Ogólny	0,31
DAS Zgodność	0,28
DAS Spójność	0,24
DAS Satysfakcja	0,30
DAS Ekspresja emocjonalna	0,25

*) wszystkie korelacje są istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.4.3. Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności a jakość związku małżeńskiego

Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności (mierzony GSES) statystycznie istotnie koreluje z jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.61). Jednocześnie korelacje nie są wysokie i w większości mieszczą się w przedziale $\rho = 0,19 \div 0,23$. Korelacja dla KDM2 Rozczarowanie jest ujemna, ponieważ ten czynnik ma odwrotny kierunek skali – im wyższy wynik tym wyższe rozczarowanie. Warto odnotować fakt, że korelacje dla jakości związku małżeńskiego a samooceny oraz uogólnionego poczucia własnej skuteczności są do siebie bardzo zbliżone, ale dla GSES przyjmują niższe wartości współczynnika korelacji Spearmana.

Tabela III.61. Korelacja poziomu uogólnionego poczucia własnej skuteczności a jakości związku małżeńskiego

	Rho Spearmana GSES średnia *
KDM2 Ogólny	0,19
KDM2 Intymność	0,21
KDM2 Samorealizacja	0,12
KDM2 Podobieństwo	0,20
KDM2 Rozczarowanie	-0,16
DAS Ogólny	0,23
DAS Zgodność	0,21
DAS Spójność	0,20
DAS Satysfakcja	0,19
DAS Ekspresja emocjonalna	0,19

*) wszystkie korelacje są istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.4.4. Poziom psychologicznej kobiecości i męskości oraz płć psychologiczna a jakość związku małżeńskiego

Poziom psychologicznej kobiecości i męskości, mierzony IPP, statystycznie koreluje z niemal wszystkimi badanymi aspektami jakości związku małżeńskiego (por. Tabela III.62). Zarówno dla KDM2 jak DAS wszystkie korelacje rho Spearmana są dodatnie i przyjmują wartości od niskich po umiarkowane; KDM2 Rozczarowanie ma odwrotny kierunek skali. Najwyższa korelacja występuje dla psychologicznej kobiecości (IPP kobiecość) i jakości związku małżeńskiego mierzonego DAS: dla żon rho DAS Ogólny = 0,32, mężów rho = 0,42, oba $p < 0,05$. Analogiczne, choć nieco niższe korelacje występują też dla jakości związku małżeńskiego mierzonego KDM-2: dla żon rho KDM2 Ogólny = 0,28, mężów rho = 0,36, oba $p < 0,05$. Psychologiczna męskość także koreluje z jakością związku małżeńskiego, ale są to zazwyczaj niskie korelacje rho = 0,11 ÷ 0,24.

Tabela III.62. Korelacja psychologicznej kobiecości i męskości (IPP) a jakości związku małżeńskiego

	rho Spearmana bez podziału na płć		rho Spearmana - żony		rho Spearmana - mężowie	
	IPP kobiecość	IPP męskość	IPP kobiecość	IPP męskość	IPP kobiecość	IPP męskość
KDM2 Ogólny	0,29	0,12	0,28	0,11	0,36	0,10 ^a
KDM2 Intymność	0,25	0,15	0,27	0,15	0,31	0,12
KDM2 Samorealizacja	0,24	0,08 ^a	0,24	0,07 ^a	0,32	0,04 ^a
KDM2 Podobieństwo	0,29	0,14	0,25	0,17	0,36	0,12
KDM2 Rozczarowanie	-0,22	-0,06 ^a	-0,20	-0,02 ^a	-0,29	-0,09 ^a
DAS Ogólny	0,33	0,19	0,32	0,21	0,42	0,17
DAS Zgodność	0,27	0,16	0,27	0,21	0,34	0,13
DAS Spójność	0,34	0,23	0,32	0,24	0,43	0,22
DAS Satysfakcja	0,28	0,15	0,29	0,15	0,38	0,11
DAS Ekspresja emocjonalna	0,23	0,16	0,23	0,17	0,27	0,13

a) oznaczono korelacje nie istotne statystycznie, $p > 0,05$; wszystkie pozostałe są istotne statystycznie, $p < 0,05$

Płeć psychologiczna jest określona przez przynależność do jednego z czterech typów wyróżnionych na podstawie konfiguracji wyników psychologicznej kobiecości i męskości (narzędzie IPP). Autorka narzędzia IPP (Kuczyńska, 1992) podała kryteria bazujące na medianie (badania na 79 studentach), na podstawie których przyporządkowano każdego z małżonków do jednego z czterech typów płci psychologicznej (zmienna w bazie IPP_typ_org): określony (N = 204, w tym: żony N = 110, mężowie N = 94), androgyniczny (N = 309 w tym: żony N = 153, mężowie N = 156), nieokreślony (N = 78 w tym: żony N = 33, mężowie N = 45), skrzyżowany (N = 47 w tym: żony N = 23, mężowie N = 24).

Płeć psychologiczna w podziale według median podanych przez Kuczyńską (1992; IPP typ org) istotnie statystycznie różnicuje poziom wszystkich badanych aspektów jakości związku małżeńskiego – mierzonych KDM-2 jak i DAS, zarówno bez podziału na płeć jak i w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.63).

Tabela III.63. Płeć psychologiczna wg Kuczyńskiej (1992) a jakość związku małżeńskiego

	Płeć psychologiczna w podziale według median podanych przez Kuczyńską (1992; IPP typ org)					
	bez podziału na płeć		żony		mężowie	
	H K-W	p	H K-W	p	H K-W	p
KDM2 Ogólny	48,39	0,01	23,95	0,01	33,91	0,01
KDM2 Intymność	49,84	0,01	26,84	0,01	28,64	0,01
KDM2 Samorealizacja	26,74	0,01	22,02	0,01	20,12	0,01
KDM2 Podobieństwo	49,65	0,01	20,25	0,01	34,79	0,01
KDM2 Rozczarowanie	26,45	0,01	8,50	0,04	26,25	0,01
DAS Ogólny	81,44	0,01	33,10	0,01	52,10	0,01
DAS Zgodność	52,35	0,01	21,35	0,01	31,17	0,01
DAS Spójność	85,95	0,01	38,41	0,01	52,83	0,01
DAS Satysfakcja	57,72	0,01	27,27	0,01	39,52	0,01
DAS Ekspresja emocjonalna	48,39	0,01	23,95	0,01	33,91	0,01

Analiza średnich rang dla danych zebranych w Tabela III.63 ujawniła, że najwyższe zadowolenie ze związku – zarówno wśród żon jak i mężów mają osoby o psychologicznej płci androgynicznej (por. Tabela III.64); z jednym tylko wyjątkiem – braku istotnej statystycznie różnicy dla typu androgynicznego a określonego dla żon w KDM2 Ogólny $U\text{ M-W} = 7753,5$, $p < 0,28$.

Tabela III.64. Średnie rangi dla jakości związku małżeńskiego a płci psychologicznej wg Kuczyńskiej (1992)

Typ płci psychologicznej w podziale wg median podanych przez Kuczyńską (1992)	Średnie rangi - KDM2 Ogólny			Średnie rangi - DAS Ogólny		
	bez podziału	żony	mężowie	bez podziału	żony	mężowie
określony	301,58	163,89	136,77	285,17	151,11	133,61
androgyniczny	365,63	176,68	189,35	381,78	186,13	195,98
nieokreślony	224,55	110,21	112,86	196,71	97,85	98,54
skrzyżowany	251,56	101,89	148,6	262,83	117,87	144,71

Wykonano także obliczenia dla płci psychologicznej wyróżnionej na podstawie median kobiecości i męskości z badania własnego (N = 638; zakodowana w bazie jako: IPP_typ), wyróżniając cztery typy: określony (N = 237, w tym: żony N = 116, mężowie N = 121), androgyniczny (N = 185 w tym: żony N = 101, mężowie N = 84), nieokreślony (N = 156 w tym: żony N = 70, mężowie N = 86), skrzyżowany (N = 60 w tym: żony N = 32, mężowie N = 28). Płeć psychologiczna, w podziale według median z badania własnego, także różnicuje poziom wszystkich badanych aspektów jakości związku małżeńskiego – mierzonych KDM-2 jak i DAS, zarówno bez podziału na płęć jak i w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.65).

Tabela III.65. Płeć psychologiczna wg median z badania własnego a jakość związku małżeńskiego

	Płeć psychologiczna w podziale według median z badania własnego (IPP typ)					
	bez podziału na płęć		żony		mężowie	
	H K-W	p	H K-W	p	H K-W	p
KDM2 Ogólny	40,47	0,01	20,78	0,01	29,71	0,01
KDM2 Intymność	39,58	0,01	20,32	0,01	24,56	0,01
KDM2 Samorealizacja	28,45	0,01	20,68	0,01	23,77	0,01
KDM2 Podobieństwo	42,08	0,01	16,89	0,01	33,16	0,01
KDM2 Rozczarowanie	18,58	0,01	8,56	0,04	15,50	0,01
DAS Ogólny	56,93	0,01	26,78	0,01	35,55	0,01
DAS Zgodność	37,59	0,01	15,99	0,01	23,72	0,01
DAS Spójność	70,65	0,01	33,95	0,01	42,91	0,01
DAS Satysfakcja	37,36	0,01	20,01	0,01	25,02	0,01
DAS Ekspresja emocjonalna	36,98	0,01	19,06	0,01	18,96	0,01

Analiza średnich rang dla danych zebranych w Tabela III.65 ujawniła, że najwyższe zadowolenie ze związku – zarówno wśród żon jak i mężów mają osoby o psychologicznej płci androgynicznej, ale różnica między tym typem a skrzyżowanym, a w jednym przypadku też określonym nie zawsze jest istotna statystycznie (por. Tabela III.66).

Tabela III.66. Średnie rangi dla jakości związku małżeńskiego a płci psychologicznej wg median z badania własnego

Typ płci psychologicznej w podziale wg median z badania własnego	Średnie rangi - KDM2 Ogólny			Średnie rangi - DAS Ogólny		
	bez podziału	żony	mężowie	bez podziału	żony	mężowie
określony	312,88	165,13	148,67	312,16	159,32	153,4
androgyniczny	383,48	186,31	199,29	392,66	193,49	200,82
nieokreślony	257,45	128,51	128,47	242,31	121,87	120,34
skrzyżowany	309,7	127,27	187,96	323,6	140,17	187,89

3.2.4.5. Subiektywne poczucie szczęścia a jakość związku małżeńskiego

Subiektywne poczucie szczęścia (mierzone SHS) istotnie statystycznie koreluje z jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.67). Jest to umiarkowana korelacja oscylująca wokół wartości $\rho = 0,4 \div 0,5$. Jest to wynik spodziewany, ponieważ udane życie małżeńskie i rodzinne, jest wymieniane przez ludzi jako jeden z ważniejszych obszarów szczęścia ogólnego (CBOS, 2015; por. też por. Berscheid i Peplau, 1983).

Tabela III.67. Subiektywne poczucie szczęścia a jakość związku małżeńskiego

	Rho Spearmana SHS średnia *
KDM2 Ogólny	0,47
KDM2 Intymność	0,41
KDM2 Samorealizacja	0,31
KDM2 Podobieństwo	0,40
KDM2 Rozczarowanie	-0,46
DAS Ogólny	0,51
DAS Zgodność	0,41
DAS Spójność	0,46
DAS Satysfakcja	0,53
DAS Ekspresja emocjonalna	0,40

*) wszystkie korelacje są istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.4.6. Strategie radzenia sobie ze stresem a jakość związku małżeńskiego

Strategie radzenia sobie ze stresem mierzono narzędziem mini-COPE (Carver, 1997; Juczyński, Ogińska-Bulik, 2009), które wyróżnia czternaście takich strategii. Jednocześnie analizy czynnikowe na danych z badania własnego pozwoliły na pogrupowanie ich w osiem strategii wyższego rzędu, które z kolei można ująć w dwie meta-strategie. Model ośmioczynnikowy ma dobre właściwości psychometryczne, zaś model dwuczynnikowy nie w pełni spełnia kryteria ($CFI = 0,71$ i $RMSEA = 0,11$), stąd należy ostrożniej go wykorzystywać i interpretować.

Dwie meta-strategie radzenia sobie ze stresem istotnie statystycznie korelują z jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.68). Dla mCOPEII Problem korelacje są dodatnie, czego oczekiwano, ponieważ czynnik ten skupia takie strategie niższego rzędu jak: poszukiwanie wsparcia, planowanie, pozytywny dystans. Dla mCOPEII Emocje korelacje są ujemne, prawdopodobnie ponieważ koncentruje się on na takich strategiach jak: zażywanie substancji psychoaktywnych, obwinianie siebie, zajmowanie się czymś innym, zaprzeczanie. KDM2 Rozczarowanie ma inny kierunek skali niż pozostałe czynniki, stąd przeciwny znak korelacji.

Tabela III.68. Dwie meta-strategie radzenia sobie ze stresem a jakość związku małżeńskiego

	rho Spearmana bez podziału na płeć		rho Spearmana żony		rho Spearmana mężowie	
	mCOPEII Problem	mCOPEII Emocje	mCOPEII Problem	mCOPEII Emocje	mCOPEII Problem	mCOPEII Emocje
KDM2 Ogólny	0,25	-0,20	0,23	-0,19	0,30	-0,21
KDM2 Intymność	0,26	-0,16	0,23	-0,15	0,31	-0,17
KDM2 Samorealizacja	0,17	-0,10	0,11 ^a	-0,07 ^a	0,24	-0,12
KDM2 Podobieństwo	0,24	-0,16	0,21	-0,15	0,27	-0,16
KDM2 Rozczarowanie	-0,23	0,23	-0,24	0,19	-0,24	0,28
DAS Ogólny	0,24	-0,26	0,25	-0,20	0,26	-0,31
DAS Zgodność	0,21	-0,22	0,23	-0,17	0,21	-0,27
DAS Spójność	0,29	-0,16	0,28	-0,12	0,32	-0,21
DAS Satysfakcja	0,21	-0,28	0,23	-0,23	0,22	-0,33
DAS Ekspresja emocjonalna	0,15	-0,22	0,12	-0,18	0,19	-0,25

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie, wszystkie pozostałe są istotne statystycznie, $p < 0,05$

Większość z ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem istotnie statystycznie koreluje z jakością związku małżeńskiego (por. Tabela III.69). Zarówno bez podziału na płeć jak i w podziale na żony i mężów istotnie statystycznie z KDM2 i DAS Ogólny korelują strategie mC1, 2, 5 i 8, czyli: Poszukiwanie wsparcia (dodatnia korelacja), a kolejno: Planowanie (dodatnia), Zażywanie substancji psychoaktywnych (ujemna) i Zaprzeczanie (ujemna). Tylko bez podziału na płeć i dla żon są istotne statystycznie korelacje dla KDM2 i DAS Ogólny a strategii mC6 Obwinianie siebie (korelacja ujemna). Brak jest korelacji między jakością życia małżeńskiego a strategią mC3 Pozytywny dystans i mC4 Zwrot ku religii oraz mC7 Zajmowanie się czymś innym; z dwoma wyjątkami – tylko dla mężczyzn mC3 koreluje z KDM2 Ogólny ($\rho = 0,12$, $p < 0,05$), a mC7 z DAS Ogólny ($\rho = -0,12$, $p < 0,05$).

Tabela III.69. Rho Spearmana dla ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem a jakości związku małżeńskiego

		mC1	mC2	mC3	mC4	mC5	mC6	mC7	mC8
bez podziału na płeć	KDM2 Ogólny	0,20	0,28	0,07	0,07	-0,19	-0,09	-0,05	-0,17
	KDM2 Intymność	0,18	0,28	0,12*	0,05	-0,18	-0,04 ^a	-0,01	-0,16
	KDM2 Samorealizacja	0,16	0,15	0,05	0,11*	-0,10	-0,05 ^a	-0,05	-0,04 ^a
	KDM2 Podobieństwo	0,18	0,28	0,07	0,08*	-0,14	-0,04 ^a	-0,04	-0,16
	KDM2 Rozczarowanie	-0,18	-0,26	-0,04	-0,02	0,20	0,12	0,07	0,19
	DAS Ogólny	0,17	0,30	0,07	0,03	-0,23	-0,15	-0,07	-0,21
	DAS Zgodność	0,14	0,28	0,04	0,05	-0,18	-0,12	-0,07	-0,20
	DAS Spójność	0,22	0,25	0,16*	0,03	-0,20	-0,09	-0,02	-0,13
	DAS Satysfakcja	0,14	0,26	0,07	0,01	-0,23	-0,19	-0,09*	-0,21
	DAS Ekspresja emocjonalna	0,11	0,21	0,02	-0,04	-0,19	-0,13	-0,06	-0,19
	KDM2 Ogólny	0,23	0,23	0,01	0,05	-0,19	-0,15	-0,04	-0,11
żony	KDM2 Intymność	0,20	0,23	0,04	0,05	-0,19	-0,10 ^a	0,00	-0,10 ^a
	KDM2 Samorealizacja	0,19	0,09 ^a	-0,06	0,07	-0,11 ^a	-0,07 ^a	-0,03	0,02 ^a
	KDM2 Podobieństwo	0,19	0,22	0,03	0,05	-0,15	-0,08 ^a	-0,05	-0,11 ^a
	KDM2 Rozczarowanie	-0,21	-0,23	-0,03	-0,04	0,17	0,15	0,04	0,12
	DAS Ogólny	0,20	0,25	0,05	0,02	-0,20	-0,17	-0,02	-0,16
	DAS Zgodność	0,18	0,24	0,06	0,03	-0,13	-0,15	-0,02	-0,15
	DAS Spójność	0,23	0,22	0,12*	0,04	-0,17	-0,10 ^a	0,01	-0,10 ^a
	DAS Satysfakcja	0,19	0,25	0,03	0,01	-0,24	-0,19	-0,03	-0,17
	DAS Ekspresja emocjonalna	0,10 ^a	0,17	0,00	-0,01	-0,16	-0,16	-0,05	-0,14
	KDM2 Ogólny	0,22	0,33	0,12*	0,10	-0,21	-0,02 ^a	-0,05	-0,22
	KDM2 Intymność	0,21	0,34	0,18*	0,05	-0,21	0,03 ^a	-0,02	-0,22
mężowie	KDM2 Samorealizacja	0,18	0,21	0,14*	0,17*	-0,14	-0,02 ^a	-0,06	-0,08 ^a
	KDM2 Podobieństwo	0,19	0,34	0,10	0,12*	-0,14	0,01 ^a	-0,03	-0,21
	KDM2 Rozczarowanie	-0,19	-0,30	-0,03	-0,01	0,25	0,09 ^a	0,10	0,26
	DAS Ogólny	0,17	0,34	0,08	0,05	-0,29	-0,13	-0,12*	-0,26
	DAS Zgodność	0,12	0,33	0,03	0,06	-0,24	-0,10 ^a	-0,11*	-0,24
	DAS Spójność	0,25	0,29	0,19*	0,03	-0,25	-0,08 ^a	-0,04	-0,16
	DAS Satysfakcja	0,14	0,28	0,10	0,04	-0,27	-0,18	-0,14*	-0,24
	DAS Ekspresja emocjonalna	0,13	0,26	0,04	-0,07	-0,24	-0,09 ^a	-0,06	-0,24

Legenda – „mC1” = mCOPE1 Poszukiwanie wsparcia, a kolejno: mCOPE2 Planowanie, mCOPE3 Pozytywny dystans, mCOPE4 Zwrot ku religii, mCOPE5 Zażywanie substancji psychoaktywnych, mCOPE6 Obwinianie siebie, mCOPE7 Zajmowanie się czymś innym, mCOPE8 Zaprzeczanie

Informacja: dla zmiennych mC1, 2, 5, 6 i 8 istotne są statystycznie wszystkie korelacje oprócz tych oznaczonych a), zaś dla zmiennych mC3, 4 i 7 istotne są tylko te korelacje oznaczone *

3.2.4.7. Orientacja na dominację społeczną a jakość związku małżeńskiego

Orientacja na dominację społeczną (mierzona SDO6) istotnie statystycznie koreluje z jakością związku małżeńskiego mierzoną narzędziem DAS, ale już nie z mierzoną KDM-2 (por. Tabela III.70). Ponadto korelacje, chociaż istotne statystycznie, przyjmują (bardzo) niskie wartości rho = - 0,09 ÷ - 0,15.

Tabela III.70. Orientacja na dominację społeczną a jakość związku małżeńskiego

	Korelacja rho Spearmana		
	SDO średnia	SDO Dominacja	SDO Egalitaryzm
KDM2 Ogólny	-0,09	-0,11	-0,04 ^a
KDM2 Intymność	-0,07 ^a	-0,09	-0,04 ^a
KDM2 Samorealizacja	-0,07 ^a	-0,04 ^a	-0,06 ^a
KDM2 Podobieństwo	-0,07 ^a	-0,10	-0,03 ^a
KDM2 Rozczarowanie	0,11	0,16	0,03 ^a
DAS Ogólny	-0,15	-0,15	-0,11
DAS Zgodność	-0,14	-0,13	-0,11
DAS Spójność	-0,09	-0,09	-0,08
DAS Satysfakcja	-0,11	-0,13	-0,06 ^a
DAS Ekspresja emocjonalna	-0,15	-0,13	-0,13
SDO średnia	1,00 ^a	0,78	0,87

a) oznaczono korelacje, które nie są istotne statystycznie, wszystkie pozostałe są istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.4.8. Sprawdzenie czwartego modelu badawczego

Przeprowadzono kilka oddzielnych analiz regresji liniowej metodą krokową dla zmiennej objaśnianej – jakość związku małżeńskiego (KDM II i DAS) oraz jako predyktorów zmiennych istotnych dla jakości związku małżeńskiego: stylu przywiązania małżonków (BFPE), samooceny (SES), poczucia samoskuteczności (GSES), psychologicznej kobiecości i męskości (IPP), stylu radzenia sobie ze stresem (mCOPE II problem i emocje), orientacji na dominację społeczną (SDO dominacja i egalitaryzm), stażu małżeńskiego, wieku, stażu narzeczeńskiego, wykształcenia, ilości dzieci, sytuacji finansowej, władzy finansowej (kto więcej zarobił), relacji z teściem, teściową, matką i ojcem oraz jakości pożycia seksualnego (por. Plopa, 2004, 2005) (por. Tabela III.71). Wszystkie analizy regresji przeprowadzono osobno dla żon i mężów.

Tabela III.71. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego

Jakość małżeństwa mierzona	Analiza dla samych	Model uzyskano po krokach	M	R ²	Skorygowane R ²	Std. błąd oszacowania	Średni kwadrat	S	p
KDM2	Żon	4	0,71	0,50	0,50	0,42	13,80	79,85	0,00
	Mężów	6	0,68	0,47	0,46	0,44	8,66	45,42	0,00
DAS	Żon	4	0,79	0,63	0,62	0,41	22,53	132,58	0,00
	Mężów	7	0,76	0,58	0,57	0,45	12,65	61,12	0,00

Uzyskane skorygowane współczynniki determinacji są podobne dla żon i mężów, ale nieco wyższe dla DAS (skor. $R^2 = 0,62$ i $0,75$) niż KDM2 ($0,5$ i $0,47$) (por. Tabela III.71). Współczynniki te są zdecydowanie wyższe niż w modelu pierwszym – dla jakości

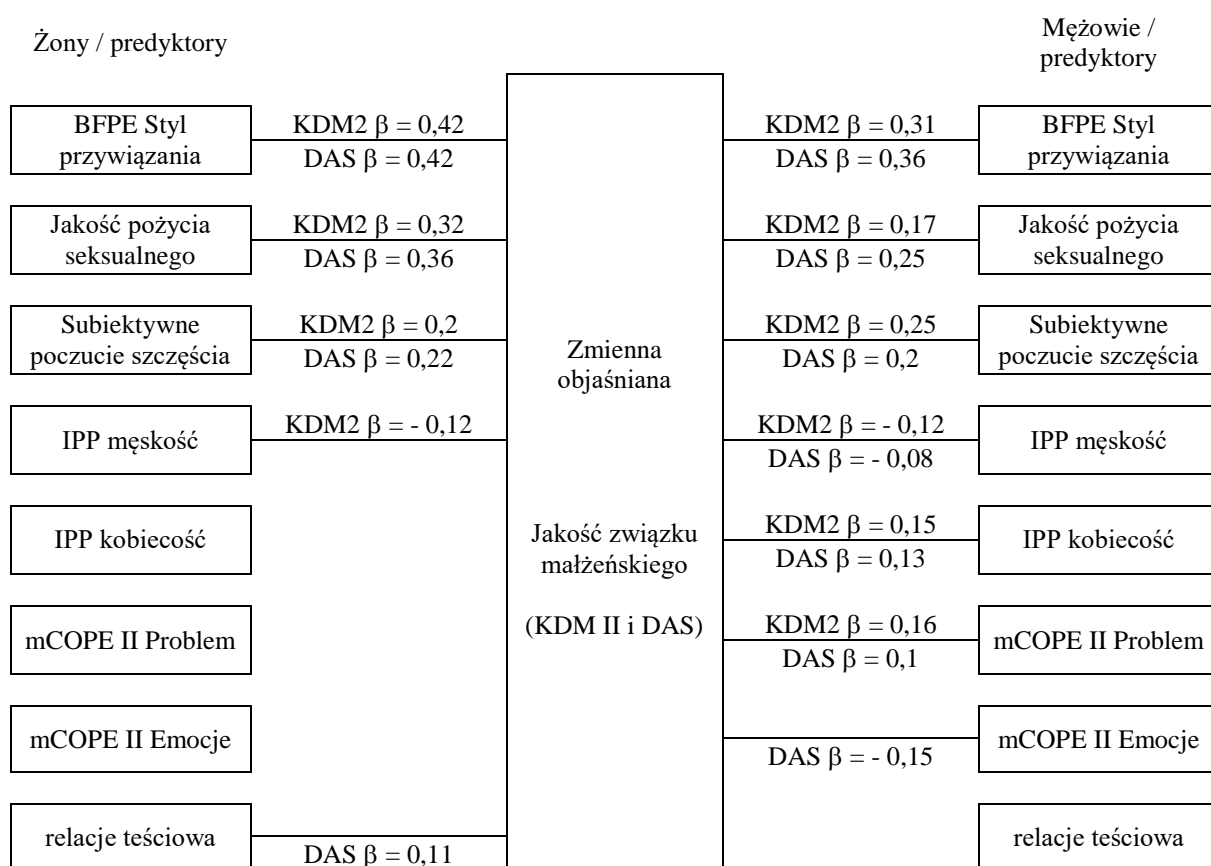
małżeństwa a uprzedzeń związanych z płcią (średnie skor. R^2 model IV = 0,54 a I = 0,19) – czego się spodziewano, ponieważ w modelu czwartym ujęto zmienne których istotny związek z zadowoleniem z małżeństwa potwierdziły już inne badania (por. Plopa, 2004, 2005 i podrozdział 1.4.2). Sprawdzono wykresy normalności dla standaryzowanych reszt – układają się na linii, zaś w jednym małym obszarze niewiele odbiegają od pożądanego dopasowania; tylko dla DAS mężowie odchylenie jest nieco większe, stąd należy ostrożniej interpretować wyniki tego konkretnego modelu.

W zależności od miary jakości związku małżeńskiego (KDM2 a DAS) oraz płci (żona a mąż) różne zmienne weszły do modeli analizy regresji (por. Tabela III.72).

Tabela III.72. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standaryzowane	t	p
			N	Std. błąd			
KDM2	Żon	(Stała)	2,3	0,16		14,85	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,18	0,02	0,42	9,25	0,00
		Jakość pożycia seksualnego	0,24	0,04	0,32	6,91	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,11	0,03	0,20	4,17	0,00
		IPP męskość	-0,12	0,04	-0,12	-2,64	0,01
	Mężów	(Stała)	1,65	0,24		6,86	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,13	0,02	0,31	6,36	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,13	0,03	0,25	4,67	0,00
		mCOPE II Problem	0,23	0,07	0,16	3,42	0,00
		Jakość pożycia seksualnego	0,12	0,03	0,17	3,73	0,00
		IPP kobiecość	0,18	0,06	0,15	3,24	0,00
		IPP męskość	-0,14	0,05	-0,12	-2,77	0,01
DAS	Żon	(Stała)	1,85	0,15		12,22	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,21	0,02	0,42	10,70	0,00
		Jakość pożycia seksualnego	0,32	0,04	0,36	9,17	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,13	0,02	0,22	5,57	0,00
		relacje teściowa	0,07	0,02	0,11	3,05	0,00
	Mężów	(Stała)	2,37	0,28		8,40	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,18	0,02	0,36	8,08	0,00
		Jakość pożycia seksualnego	0,20	0,03	0,25	5,88	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,13	0,03	0,20	4,24	0,00
		IPP kobiecość	0,18	0,06	0,13	3,13	0,00
		mCOPE II Emocje	-0,21	0,06	-0,15	-3,64	0,00
		mCOPE II Problem	0,17	0,07	0,10	2,41	0,02
		IPP męskość	-0,10	0,05	-0,08	-2,00	0,05

Zarówno w przypadku żon jak i mężów jakość związku małżeńskiego objaśniają zmienne: styl przywiązania małżonków (BFPE), jakość pożycia seksualnego, subiektywne poczucie szczęścia i psychologiczna kobiecość (por. Tabela III.72). Tylko dla kobiet są to też relacje z teściową (ale związek jest słaby, std. beta = 0,11), zaś tylko dla mężów jest to też styl radzenia sobie ze stresem – mCOPE II Problem (std. beta = 0,16 i 0,1) i Emocje (std. beta = - 0,15). Dane przedstawione w Tabela III.72 przełożono na model do czwartego pytania badawczego (por. Rysunek III.8).

Rysunek III.8. Model do czwartego pytania badawczego z wynikami analizy regresji

Styl przywiązania małżonków (BFPE) powoduje największe zmiany w jakości związku małżeńskiego – zarówno u żon (std. beta = 0,42) jak i mężów (std. beta = 0,31 i 0,36) (por. Rysunek III.8). Sam styl przywiązania jest zmienną porządkową od stylu najmniej korzystnego „ambiwalentno-wycofującego” do stylu „bezpiecznego”. Styl nie jest tożsamy z zadowoleniem z małżeństwa, ale im wyższy styl tym mniej lęku w związku i więcej otwartości, co najwyraźniej sprzyja szczęśliwemu małżeństwu. Także jakość pożycia seksualnego jest predyktorem zadowolenia w związku – zarówno u żon (std. beta = 0,32 i 0,36) jak i mężów (std. beta = 0,17 i 0,25). Trudno jest ocenić czy pozytywny wpływ na pożycie intymne ma zadowolenie z małżeństwa, czy też może relacja jest odwrotna;

prawdopodobnie mamy tutaj pozytywne sprzężenie zwrotne, czyli udany seks pomaga czerpać radość z małżeństwa, a ta z kolei stwarza dobry nastrój do intymnych zbliżeń (por. Braun-Gałkowska, 1992; czynniki relacyjne-interakcyjne na Rysunek I.1).

Uniwersalnym predyktorem zadowolenia w związku małżeńskim – zarówno u żon (std. beta = 0,2 i 0,22) jak i mężów (std. beta = 0,25 i 0,2) jest też subiektywne poczucie szczęścia (SHS) w życiu. Można spekulować, że to raczej jakość małżeństwa ma wpływ na poczucie szczęścia w życiu, m.in. z faktu, że udane życie rodzinne stoi bardzo wysoko w hierarchii pożądaných celów i wartości Polaków (CBOS, 2005, 2010; por. też Berscheid i Peplau, 1983 oraz Petrowski i inni, 2010). Tylko dla mężów posiadanie cechy stereotypowo kobiecych jest pozytywnie powiązane z jakością związku małżeńskiego (std. beta = 0,15 i 0,13), zaś męskich – negatywnie (std. beta = - 0,12 i - 0,08); chociaż związek ten jest słaby. Prawdopodobnie stereotypowo kobiece cechy ułatwiają mężom zrozumienie-empatię, zaś męskie nastawiają na rywalizację-próbkę sił, co może przekładać się na styl rozwiązywania konfliktów (por. Ryś, 1994). Taką interpretację częściowo wspiera także pozytywne powiązanie u mężów jakości związku małżeńskiego ze strategiami opartymi na rozwiązaniu problemu (mCOPE II Problem std. beta = 0,16 i 0,16), zaś ujemne ze strategiami nastawionymi na (negatywne) emocje (i unikanie; mCOPE II Emocje std. beta = - 0,15).

3.2.4.9. Sprawdzenie połączonego modelu pierwszego i czwartego (modelu ogólnego)

Chcąc zbadać zależności między jakością związku małżeńskiego a seksizmem (model pierwszy) i innymi zmiennymi teoretycznie istotnymi dla zadowolenia ze związku (model czwarty) obliczono modele regresji krokowej dla predyktorów – podczynników seksizmu i dodatkowych zmiennych: stylu przywiązania małżonków (BFPE), samooceny (SES), poczucia samoskuteczności (GSES), psychologicznej kobiecości i męskości (IPP), stylu radzenia sobie ze stresem (mCOPE II problem i emocje), orientacji na dominację społeczną (SDO dominacja i egalitaryzm), stażu małżeńskiego, wieku, stażu narzeczeńskiego, wykształcenia, ilości dzieci, sytuacji finansowej, władzy finansowej (kto więcej zarobił), relacji z teściem, teściową, matką i ojcem oraz jakości pożycia seksualnego (por. Tabela III.73). Analizy regresji przeprowadzono osobno dla żon i mężów.

Tabela III.73. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu i innych zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego

Jakość małżeństwa mierzona	Analiza dla samych	Model uzyskano po krokach	M	R ²	Skorygowane R ²	Std. błąd oszacowania	Średni kwadrat	S	p
KDM2	Żon	5	0,68	0,46	0,45	0,44	9,98	52,36	0,00
	Mężów	6	0,69	0,48	0,47	0,43	8,93	48,16	0,00
DAS	Żon	6	0,74	0,55	0,55	0,45	13,24	64,48	0,00
	Mężów	6	0,74	0,55	0,55	0,47	14,10	64,45	0,00

Uzyskany skorygowany współczynnik determinacji jest podobny dla żon i mężów, ale nieco wyższy dla DAS (skor. $R^2 = 0,55$) niż KDM2 (0,45 i 0,47) (por. Tabela III.73). Sprawdzono wykresy normalności dla standaryzowanych reszt – układają się na linii, ale dla DAS dopasowanie w jednym obszarze nieco odbiega od pożądanego.

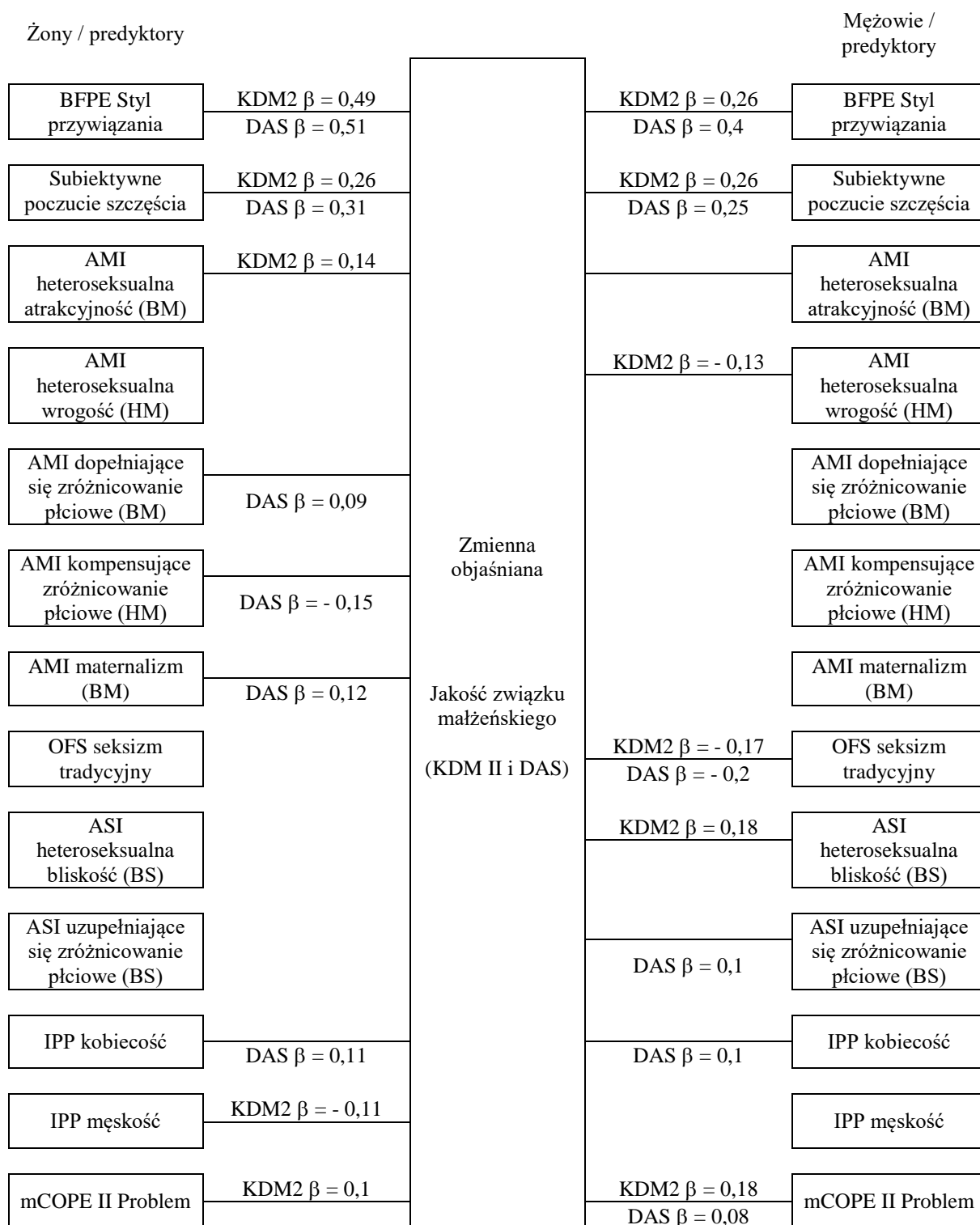
W zależności od miary jakości związku małżeńskiego (KDM2 a DAS) oraz płci (żona a mąż) różne podczynniki seksizmu oraz inne zmienne weszły do modeli analizy regresji (por. Tabela III.74).

Tabela III.74. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu i innych zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standaryzowane	t	p
			N	Std. błąd			
KDM2	Żon	(Stała)	2,10	0,22		9,48	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,21	0,02	0,49	10,53	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,14	0,03	0,26	5,07	0,00
		AMI heteroseksualna atrakcyjność (BM)	0,07	0,02	0,14	3,36	0,00
		IPP męskość	-0,11	0,05	-0,11	-2,37	0,02
		mCOPE II Problem	0,15	0,07	0,10	2,24	0,03
	Mężów	(Stała)	2,15	0,23		9,50	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,11	0,02	0,26	5,23	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,14	0,03	0,26	5,30	0,00
		mCOPE II Problem	0,26	0,07	0,18	4,07	0,00
		OFS seksizm tradycyjny	-0,08	0,02	-0,17	-3,49	0,00
		ASI heteroseksualna bliskość (BS)	0,09	0,02	0,18	4,18	0,00
		AMI heteroseksualna wrogość (HM)	-0,07	0,02	-0,13	-2,79	0,01

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standardyzowane	t	p
			N	Std. błąd	Rozkład beta		
DAS	Żon	(Stała)	2,08	0,27		7,78	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,25	0,02	0,51	11,75	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,19	0,03	0,31	7,31	0,00
		AMI dopełniające się zróżnicowanie płciowe (BM)	0,06	0,03	0,09	2,20	0,03
		IPP kobiecość	0,17	0,06	0,11	2,71	0,01
		AMI kompensujące zróżnicowanie płciowe (HM)	-0,09	0,03	-0,15	-3,33	0,00
		AMI maternalizm (BM)	0,07	0,03	0,12	2,59	0,01
	Mężów	(Stała)	2,26	0,29		7,92	0,00
		BFPE Styl przywiązania	0,20	0,02	0,40	8,67	0,00
		Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	0,16	0,03	0,25	5,51	0,00
		OFS seksizm tradycyjny	-0,11	0,02	-0,20	-4,59	0,00
		mCOPE II Problem	0,14	0,07	0,08	1,99	0,05
		ASI uzupełniające się zróżnicowanie płciowe (BS)	0,07	0,03	0,10	2,69	0,01
		IPP kobiecość	0,15	0,06	0,10	2,41	0,02

Tylko dwie zmienne, zarówno dla żon jak i mężów, objaśniają jakość związku małżeńskiego – jest to styl przywiązania w małżeńskiego (BFPE; żony std. beta = 0,49 i 0,51, mężowie std. beta = 0,26 i 0,4) oraz subiektywne poczucie szczęścia (SHS; żony std. beta = 0,26 i 0,31, mężowie std. beta = 0,26 i 0,25) (por. Tabela III.74). Obie te zmienne, w nawiązaniu do jakości związku małżeńskiego, opisano już w podrozdziale 3.2.4.8. Dane przedstawione w Tabela III.74 przełożono na połączony model do pierwszego i czwartego pytania badawczego (model ogólny badań; por. Rysunek III.9).

Rysunek III.9. Model do połączonego pierwszego i czwartego pytania badawczego (model ogólny badań) z wynikami analizy regresji

Nie jest zaskoczeniem fakt, że wyniki uzyskane dla połączonych modeli do pierwszego i czwartego pytania badawczego (por. Rysunek III.9) są podobne do tych uzyskanych dla każdego z tych modeli oddzielnie (por. podrozdziały 3.2.1.7 i 3.2.4.8). Dalej największe zmiany w zadowoleniu z małżeństwa są powiązane ze stylem przywiązania

w małżeństwie (BFPE) oraz subiektywnym poczuciem szczęścia (SHS). Zarówno u żon jak i mężów pozytywny jest związek jakości małżeństwa a psychologicznej kobiecości (std. beta żony = 0,11, mężowie = 0,1) i strategii radzenia sobie ze stresem koncentrującej się na rozwiązaniu problemu (mCOPE II Problem; std. beta żony = 0,1, mężowie = 0,18 i 0,08). W obszarze uprzedzeń związanych z płcią u żon nadal istotnymi predyktorami jakości związku małżeńskiego są podczynniki ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn (AMI) – w tym związane z heteroseksualną atrakcyjnością (BM; std. beta = 0,14), dopełniającym się (BM; std. beta = 0,09) i kompensującym zróżnicowaniem płciowym (HM; std. beta = - 0,15), a także maternalizmem (BM; std. beta = 0,12) (por. Rysunek III.9). U mężów istotnymi predyktorami jakości związku małżeńskiego są podczynniki ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI) – heteroseksualnej bliskości (BS; std. beta = 0,18) i uzupełniającego się zróżnicowania płciowego (BS; std. beta = 0,1), a także seksizm tradycyjny (OFS; std. beta = - 0,17 i - 0,2) oraz jeden z podczynników seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (HM) – heteroseksualnej wrogości (std. beta = - 0,13). Rezultaty te bliżej omówione zostały już w podrozdziałach 3.2.1.7 i 3.2.4.8.

Analizując uzyskane w modelu ogólnym wyniki można zauważyć, że wartości statystyk dla seksizmu a jakości związku małżeńskiego są dość niskie, ale też nie postulowano, że sam seksizm będzie powodował największe zmiany w zadowoleniu z małżeństwa. Istotnym wydaje się fakt, że takie statystycznie istotne zależności dla uprzedzeń związanych z płcią wykryto, a także, że układają się w pewien wzór, schemat. Obszar jakości związku małżeńskiego jest trudny do eksploracji, w tym opracowania statystycznego, ponieważ jak zauważa wielu autorów w tym Maria Braun-Gałkowska (1992) model oddziaływań w rodzinie ma przede wszystkim charakter cyrkularny, zachowanie jednego małżonka jest zależne od drugiego, a zachowania te wzajemnie się wzmacniają (por. 1.4.1). Ten stan rzeczy utrudnia interpretacje zebranych danych, w tym określanie co jest przyczyną a co skutkiem, a gdzie zachodzi sprzężenie zwrotne, co częściowo ogranicza nas do modeli korelacyjnych i mówienia o tym, że związek istnieje lub nie (i o jego sile).

3.2.5. Piąte pytanie badawcze – uprzedzenia związane z płcią a inne zmienne

Piąte pytanie badawcze brzmi: „Czy istnieje związek między poziomem uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) a innymi zmiennymi teoretycznie ważnymi dla jakości związku małżeńskiego?”. W ramach tego pytania wyszczególniono dwadzieścia jeden hipotez, zazwyczaj bezkierunkowych. Poszczególne hipotezy do piątego pytania badawczego brzmią:

1. Płeć różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu; mierzony: MS, OFS, ASI i AMI).
2. Styl przywiązania małżonków (BFPE) różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
3. Istnieje związek między poziomem samooceny (SES) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
4. Istnieje związek między poziomem uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
5. Istnieje związek między poziomem psychologicznej kobiecości i męskości (IPP) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
6. Płeć psychologiczna (IPP) różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
7. Istnieje związek między subiektywnym poczuciem szczęścia (SHS) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
8. Istnieje związek między deklarowanymi, stosowanymi strategiami radzenia sobie ze stresem (mCOPE) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
9. Istnieje związek między orientacją na dominację społeczną (SDO6) a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
10. Istnieje związek między wiekiem a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
11. Istnieje związek między stażem małżeńskim a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).

12. Istnieje związek między długością narzeczeństwa a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
13. Poziom wykształcenia różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
14. Posiadana liczba dzieci różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
15. Istnieje związek między subiektywną oceną własnej sytuacji finansowej a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
16. Posiadana władza finansowa różnicuje u małżonków poziom uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
17. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściem a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
18. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z teściową a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
19. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z matką a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
20. Istnieje związek między subiektywną oceną jakości relacji z ojcem a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).
21. Istnieje związek między jakością pożycia seksualnego a poziomem uprzedzeń związanych z płcią (MS, OFS, ASI i AMI).

W Tabeli III.75 zebrano wyniki weryfikacji hipotez dla piątego pytania badawczego. W kolejnych podrozdziałach (od 3.2.5.1 do 3.2.5.7) zaprezentowano szczegółowe rezultaty analiz dla uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu) a stylu przywiązania małżonków (BFPE), samooceny (SES), poczucia samoskuteczności (GSES), psychologicznej kobiecości i męskości oraz płci psychologicznej (IPP), subiektywnego poczucia szczęścia (SHS), stylu radzenia sobie ze stresem (mCOPE II problem i emocje), orientacji na dominację społeczną (SDO dominacja i egalitaryzm). W wcześniejszych podrozdziałach od 3.1.3 do 3.1.12 przedstawiono dane dla pozostałych zmiennych, tj.: płci osób badanych, wieku, stażu małżeńskiego i narzeczeńskiego, wykształcenia, ilości dzieci, sytuacji finansowej, władzy finansowej (kto więcej zarobił), relacji z teściem, teściową, matką i ojcem oraz jakości pożycia seksualnego.

Tabela III.75. Podsumowanie weryfikacji hipotez dla piątego pytania badawczego - seksizm a inne zmienne

I.p.	Zmienna	Wynik	Decyzja*
1.	Płeć osoby badanej	MS: wyższy seksizm współczesny u mężczyzn niż u kobiet; test U M-W, $p < 0,01$ OFS: wyższy seksizm tradycyjny u mężczyzn niż u kobiet; test U M-W, $p < 0,01$ ASI: różnica istotna dla wyniku ogólnego, wrogi i życzliwego aspektu; testy U M-W, $p < 0,05$; wyższy seksizm u mężczyzn AMI: brak istotnej różnicy tylko dla wyniku ogólnego, $p > 0,05$. Dla wszystkich pozostałych czynników i podczynników wyniki istotne statystycznie. Kobiety istotnie wyższe niż mężczyźni wyniki dla seksizmu wrogi wobec mężczyzn (HM i jego podczynników), a mężczyźni wyższe niż kobiety dla seksizmu życzliwego wobec mężczyzn (BM i jego podczynników), $p < 0,05$; testy U M-W	+ + + +
2.	Styl przywiązania małżonków (BFPE)	MS: różnice nieistotne, H K-W, $p < 0,84$, OFS: im wyższy OFS tym mniej korzystny styl przywiązania, $\rho = -0,36$, $p < 0,05$ ASI średnia $\rho = -0,16$, $p < 0,05$, ale zależność występuje przede wszystkim dla ASI wrogi $\rho = -0,24$, $p < 0,05$ przy ASI życzliwym $\rho = -0,02$, $p > 0,05$ AMI średnia $\rho = -0,24$, AMI wrogi $\rho = -0,24$, AMI życzliwy $\rho = -0,16$, wszystkie $p < 0,05$	- + + +
3.	Poziom samooceny (SES)	MS średnia i podczynników $\rho = 0,08 \div 0,13$, $p < 0,05$ OFS $\rho = -0,06$, $p > 0,05$ ASI życzliwy $\rho = -0,09$ i ASI różnicowanie $\rho = -0,17$, oba $p < 0,05$ AMI średnia $\rho = -0,14$, AMI wrogi $\rho = -0,15$, oba $p < 0,05$; zaś dla AMI życzliwego $p > 0,05$	+ ale słaby - + ale słaby +
4.	Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES)	MS średnia i zaprzeczanie $\rho = 0,1 \div 0,11$ oraz AMI wrogi $\rho = -0,09$, $p < 0,05$; pozostałe: OFS, ASI, AMI $\rho p > 0,05$	ale słaby -
5.	Poziom psychologicznej kobiecości i męskości (IPP)	IPP kobiecość: MS średnia $\rho = -0,1$, OFS $\rho = -0,26$, ASI wrogi $\rho = -0,15$, ASI życzliwy $\rho = 0,11$, AMI wrogi $\rho = 0,14$, AMI życzliwy $\rho = -0,12$, wszystkie wypisane $p < 0,05$; pozostałe $\rho p > 0,05$ IPP męskość: MS średnia $\rho = 0,16$, OFS $\rho = 0,12$, ASI średnia i wrogi $\rho = 0,2 \div 0,24$, AMI życzliwy $\rho = 0,15$, wszystkie wypisane $p < 0,05$; pozostałe $\rho p > 0,05$	+ ale słaby, poza OFS + ale słaby, poza ASI
6.	Płeć psychologiczna (IPP)	Różnice tylko dla ASI wrogi i ASI bliskość, H K-W, $p < 0,05$; pozostałe $p > 0,05$	- / + tylko dla ASI
7.	Subiektywne poczucie szczęścia (SHS)	MS średnia $\rho = 0,14$, OFS $\rho = -0,24$, AMI średnia $\rho = -0,1$, $p < 0,05$; zaś dla ASI średnia $\rho p > 0,05$	+ ale słaby, poza OFS
8.	Strategie radzenia sobie ze stresem (mCOPE)	mCOPEII problem: OFS $\rho = -0,12$, $p < 0,05$; pozostałe (MS, ASI, AMI), $\rho p > 0,05$ mCOPEII emocje: OFS $\rho = 0,23$, ASI średnia i wrogi $\rho = 0,13 \div 0,17$, AMI średnia, wrogi i życzliwy $\rho = 0,14 \div 0,21$, wszystkie wypisane $p < 0,05$; pozostałe $p > 0,05$ Korelacje $p < 0,05$ dla strategii w modelu z 8 strategiami: MS z 1, 3, 5, 6, $\rho = -0,11 \div 0,16$ OFS z 1, 2, 5, 7, 8, $\rho = -0,21 \div 0,28$ ASI średnia z 5, 6, 7, $\rho = 0,08 \div 0,1$ ASI wrogi z 1, 3, 5, 6, 7, $\rho = -0,08 \div 0,18$ AMI średnia z 2, 5, 6, 7, 8, $\rho = -0,09 \div 0,22$ AMI wrogi z 1, 6, 7, 8, $\rho = 0,1 \div 0,2$ AMI życzliwy z 2, 5, 8, $\rho = -0,11 \div 0,16$	+ dla mCOPEII emocje + ale słaby

l.p.	Zmienna	Wynik	Decyzja*
9.	Orientacja na dominację społeczną (SDO6)	MS rho = 0,13, OFS rho = 0,35, ASI i AMI średnia rho = 0,18, wszystkie wymienione p < 0,05	+ ale słaby, poza OFS
10.	Wiek	Tylko MS średnia rho = 0,1, p < 0,05 pozostałe p > 0,05	- / + brak, poza MS
11.	Staż małżeński	Korelacje rho p > 0,05	-
12.	Długość narzeczeństwa	Korelacje rho p > 0,05	-
13.	Wykształcenie	Dla MS, OFS, ASI i AMI porównania H K-W p < 0,05; osoby z wyższym wykształceniem mają niższy seksizm niż z zawodowym i średnim	+
14.	Liczba dzieci	Brak różnic istotnych statystycznie	-
15.	Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej	Brak różnic istotnych statystycznie	-
16.	Władza finansowa	Brak różnic istotnych statystycznie	-
17.	Relacje z teściem ^{x)}	Brak różnic istotnych statystycznie poza OFS H K-W (3) = 9, p < 0,03	- / + brak, poza OFS
18.	Relacje z teściową ^{x)}	Istotne statystycznie różnice dla OFS, ASI średnia, wrogi i życzliwy oraz AMI średnia, wrogi i życzliwy; H K-W p < 0,05	+
19.	Relacje z matką ^{x)}	Brak różnic istotnych statystycznie poza OFS H K-W (3) = 8,2, p < 0,05	- / + brak, poza OFS
20.	Relacje z ojcem ^{x)}	Brak różnic istotnych statystycznie	-
21.	Jakość pożycia seksualnego	OFS rho = -0,2, ASI średnia rho = -0,09, AMI średnia rho = -0,12, wszystkie wypisane p < 0,05	+ ale słaby

Zmienne i hipotezy od 10 do 21 zostały dokładniej opisane w podrozdziale: 3.1.2 Zmienne niezależne główne i uboczne, zaś hipoteza 1 w: 2.5.4 Skala Współczesnego Seksizmu (MS), 2.5.3 Skala Tradycyjnego Seksizmu (OFS), 2.5.1 Skala Ambiwalentnego Seksizmu (wobec Kobiet) (ASI) i 2.5.2 Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI), natomiast hipotezy od 2 do 9 opisano dokładniej w niniejszym rozdziale.

*) plus „+” jeśli wynik zgodny z hipotezą, minus „-” kiedy niezgodny

x) wyniki należy ostrożnie interpretować, ponieważ zdecydowanie dominowały odpowiedzi i dobrych i bardzo dobrych relacjach

Podsumowując można stwierdzić, że nieco ponad połowa hipotez do piątego pytania badawczego znalazła potwierdzenie, przy czym dla części z nich uzyskano niskie korelacje Spearmana, albo korelacje wystąpiły tylko dla niektórych form seksizmu. Stwierdzono, że istnieje związek między poziomem uprzedzeń związanych z płcią (seksizmem) a: płcią osoby badanej (hipoteza 1), stylem przywiązania małżonków (h. 2), poziomem samooceny (3), poziomem psychologicznej kobiecości i męskości (5), subiektywnym poczuciem szczęścia (7), (niektórymi) strategiami radzenia sobie ze stresem (8), orientacją na dominację społeczną (9), poziomem wykształcenia (13), relacjami z teściową (18), jakością pożycia seksualnego (21). Dodatkowo relacje z teściem (16) i matką (19) istotnie różnicowały wyniki, ale tylko dla seksizmu tradycyjnego (OFS), zaś płć psychologiczna (6) tylko dla ambiwalentnego seksizmu wobec kobiet (ASI). Nie potwierdzono hipotez o związku

między poziomem uprzedzeń związanych z płcią (seksizmem) a: poziomem uogólnionej własnej skuteczności (4), wiekiem (10), stażem małżeńskim (11), długością narzeczeństwa (12), ilością dzieci (14), subiektywną oceną własnej sytuacji finansowej (15), władzy finansowej (16), relacjami z ojcem (20).

Fakt, że to właśnie płeć osoby badanej wyraźnie różnicuje wyniki dla seksizmu – przy tym na przykład u żon wyższy jest wrogi, a u mężów życzliwy seksizm wobec mężczyzn, było oczekiwane i jest zgodne z teorią (por. Glick i Fiske, 1999).

3.2.5.1. Styl przywiązania małżonków a uprzedzenia związane z płcią

Styl przywiązania małżonków istotnie statystycznie różnicuje poziom uprzedzeń ze względu na płeć, H Kruskala-Wallisa = $21,1 \div 85,1$, $p < 0,01$; poza seksizmem współczesnym $p < 0,84$ (por. Tabela III.76).

Tabela III.76. Styl przywiązania małżonków a uprzedzenia związane z płcią

	Styl przywiązania małżonków					H K-W	p
	1. Ambiwalentno- wycofujący N = 104	2. Unikająco- wycofujący N = 85	3. Ambiwalentno- uczeplający N = 167	4. Częściowo bezpieczny N = 140	5. Bezpieczny N = 142		
MS średnia	318,99	321,69	310,29	314,81	334,01	1,40	0,84
MS zaprzeczanie	322,57	304,02	319,9	313,5	331,96	1,43	0,84
MS antagonizm	294,63	343,85	291,45	337,09	338,78	10,24	0,04
OFS średnia	414,5	409,18	325,62	264,65	243,12	85,09	0,01
ASI średnia	397,17	321,99	334,42	241,81	320,17	44,48	0,01
ASI wrogi	405,05	364,94	323,11	254,64	289,35	48,82	0,01
ASI życzliwy	356,24	267,18	346,35	265,31	345,77	29,55	0,01
ASI paternalizm	348,81	295,69	348,72	265,33	331,32	21,09	0,01
ASI zróżnicowanie	391,75	295,28	326,74	280,2	311,32	24,63	0,01
ASI bliskość	312,79	253,22	342,96	281,28	374,18	32,51	0,01
AMI średnia	420,75	310,78	347,43	246,26	289,92	61,20	0,01
AMI wrogi	420,49	305,06	349,4	254,12	283,48	59,25	0,01
AMI paternalizm	391,58	324,75	360,81	253,63	279,93	49,39	0,01
AMI kompensujące zróżnicowanie	386,01	271,98	333,63	269,93	331,49	31,11	0,01
AMI wrogość heteroseksualna	432,49	327,41	341	262,64	262,79	68,59	0,01
AMI życzliwy	387,46	325,86	331,63	260,96	309,37	29,55	0,01
AMI maternalizm	426,73	352,9	332,2	257,92	266,74	66,49	0,00
AMI dopełniające zróżnicowanie	349,48	343,1	319,02	293,51	309,6	7,42	0,12
AMI atrakcyjność heteroseksualna	340,63	277,05	331,52	274,26	359,9	21,96	0,01

Średnie rangi dla stylu przywiązania małżonków a seksizmu tradycyjnego układają się malejąco, czyli im wyższy seksizm tradycyjny tym „gorszy” styl przywiązania (numeracja od 1 do 5), ρ Spearmana = - 0,36, $p < 0,05$ (por. Tabela III.76). Analogiczna korelacja występuje też dla stylu przywiązania małżonków a seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet, ASI średnia $\rho = -0,16$, $p < 0,05$, ale dokładniejsza analiza ujawnia, że zależność ta występuje przede wszystkim dla wrogiego aspektu seksizmu wobec kobiet ASI wrogi $\rho = -0,24$, $p < 0,05$, zaś jest nieistotna dla seksizmu życzliwego wobec kobiet ASI życzliwy $\rho = -0,02$, $p > 0,05$. Podobnie dla stylu przywiązania małżonków a seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn występuje istotna korelacja AMI średnia $\rho = -0,24$, $p < 0,05$, ale jest ona wyższa dla seksizmu wrogiego wobec mężczyzn AMI wrogi $\rho = -0,24$, $p < 0,05$, niż seksizmu życzliwego wobec mężczyzn AMI życzliwy $\rho = -0,16$, $p < 0,05$.

3.2.5.2. Poziom samooceny a uprzedzenia związane z płcią

Poziom samooceny (mierzony SES) statystycznie istotnie koreluje tylko z niektórymi formami uprzedzeń ze względu na płeć (por. Tabela III.77). Jednocześnie wszystkie korelacje są niskie i mieszczą się w przedziale $\rho = 0,1 \div -0,17$.

Tabela III.77. Korelacja poziomu samooceny a uprzedzeń związanych z płcią

	Rho Spearmana SES średnia
MS średnia	0,10 *
MS zaprzeczanie	0,08 *
MS antagonizm	0,13 *
OFS średnia	-0,06
ASI średnia	-0,07
ASI wrogi	-0,03
ASI życzliwy	-0,09 *
ASI paternalizm	-0,06
ASI różnicowanie	-0,17 *
ASI bliskość	0,01
AMI średnia	-0,14 *
AMI wrogi	-0,15 *
AMI paternalizm	-0,08 *
AMI kompensujące różnicowanie	-0,13 *
AMI wrogość heteroseksualna	-0,15 *
AMI życzliwy	-0,06
AMI maternalizm	-0,14 *
AMI dopełniające różnicowanie	-0,01
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,01

*) korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.5.3. Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności a uprzedzenia związane z płcią

Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności (mierzony GSES) nie koreluje istotnie statystycznie z seksizmem (por. Tabela III.78). Nawet jeśli dla niektórych czynników seksizmu występuje istotna statystycznie korelacja to ma ona małą lub bardzo małą wartość $\rho = -0,08 \div 0,11$.

Tabela III.78. Korelacja poziomu uogólnionego poczucia własnej skuteczności a uprzedzeń związanych z płcią

	Rho Spearmana GSES średnia
MS średnia	0,11 *
MS zaprzeczanie	0,10 *
MS antagonizm	0,06
OFS średnia	-0,02
ASI średnia	0,01
ASI wrogi	0,02
ASI życzliwy	-0,01
ASI paternalizm	-0,04
ASI różnicowanie	-0,04
ASI bliskość	0,05
AMI średnia	-0,07
AMI wrogi	-0,09 *
AMI paternalizm	-0,03
AMI kompensujące różnicowanie	-0,09 *
AMI wrogość heteroseksualna	-0,08 *
AMI życzliwy	-0,01
AMI maternalizm	-0,11 *
AMI dopełniające różnicowanie	0,04
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,08

*) korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.5.4. Poziom psychologicznej kobiecości i męskości oraz płci psychologicznej a uprzedzenia związane z płcią

Poziom psychologicznej kobiecości i męskości, mierzony IPP, statystycznie koreluje z niektórymi formami uprzedzeń ze względu na płeć (por. Tabela III.79). Najwyższa korelacja występuje dla IPP kobiecości a seksizmu tradycyjnego OFS $\rho = -0,26$, $p < 0,05$. Niska jest korelacja seksizmu współczesnego (MS średnia) z poziomami psychologicznej IPP kobiecości $\rho = -0,10$ i IPP męskości $\rho = 0,16$, oba $p < 0,05$. Psychologiczna kobiecość istotnie, ale nisko koreluje z psychologiczną męskością, $\rho = 0,16$, $p < 0,05$.

Tabela III.79. Korelacja poziomu IPP kobiecości i męskości a uprzedzeń związanych z płcią

	rho Spearmana bez podziału na płeć		rho Spearmana - żony		rho Spearmana - mężowie	
	IPP kobiecość	IPP męskość	IPP kobiecość	IPP męskość	IPP kobiecość	IPP męskość
MS średnia	-0,10 *	0,16 *	0,01	0,05	0,01	0,11 *
MS zaprzeczanie	-0,05	0,14 *	0,04	0,04	0,05	0,09
MS antagonizm	-0,18 *	0,10 *	-0,09	-0,05	-0,10	0,12 *
OFS średnia	-0,26 *	0,12 *	-0,11 *	0,06	-0,29 *	0,06
ASI średnia	-0,03	0,20 *	0,15 *	0,15 *	-0,03	0,10
ASI wrogi	-0,15 *	0,24 *	0,09	0,15 *	-0,21 *	0,19 *
ASI życzliwy	0,11 *	0,06	0,16 *	0,08	0,14 *	-0,02
ASI paternalizm	0,03	0,06	0,08	0,02	0,14 *	-0,02
ASI różnicowanie	0,09 *	-0,01	0,16 *	0,04	-0,05	-0,04
ASI bliskość	0,14 *	0,09 *	0,18 *	0,10	0,20 *	0,03
AMI średnia	0,02	0,03	0,05	-0,03	-0,03	0,11
AMI wrogi	0,14 *	-0,07	0,08	-0,02	0,01	0,04
AMI paternalizm	0,10 *	-0,01	0,10	0,00	-0,03	0,09
AMI kompensujące różnicowanie	0,23 *	-0,16 *	0,09	-0,01	0,11	-0,09
AMI wrogość heteroseksualna	0,03	0,00	0,05	-0,06	-0,07	0,12 *
AMI życzliwy	-0,12 *	0,15 *	0,01	-0,02	-0,08	0,18 *
AMI maternalizm	-0,20 *	0,07	-0,11	-0,03	-0,15 *	0,04
AMI dopełniające różnicowanie	-0,13 *	0,16 *	-0,03	-0,09	-0,06	0,25 *
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,06	0,17 *	0,16 *	0,09	0,07	0,17 *

*) korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Dla psychologicznej kobiecości i męskości a seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) korelacja występuje przede wszystkim dla aspektu wrogiego seksizmu, tj. ASI wrogi a IPP kobiecość $\rho = -0,15$, a IPP męskość $\rho = 0,24$, oba $p < 0,05$ (por. Tabela III.79). Z kolei dla seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI) korelacja występuje przede wszystkim dla życzliwego aspektu, tj. AMI życzliwy a IPP kobiecość $\rho = -0,12$, a IPP męskość $\rho = 0,15$, oba $p < 0,05$. Warto odnotowania jest też stosunkowo wysoka, na tle innych, wartość korelacji dla IPP kobiecości a AMI kompensującego różnicowania płciowego $\rho = 0,23$, $p < 0,05$, będącego komponentem wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI wrogi). Podsumowując można stwierdzić, że psychologiczna męskość, o ile istotnie koreluje z seksizmem, to jest to niemal zawsze korelacja dodatnia, $\rho = 0,1 \div 0,24$. W przypadku psychologicznej kobiecości nie można wysunąć tak prostego wniosku – dodatnia korelacja występuje dla seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI życzliwy) a wrogiego wobec mężczyzn (AMI wrogi), zaś ujemna korelacja dla seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI wrogi) a życzliwego wobec mężczyzn (AMI życzliwy) oraz dla seksizmu

współczesnego (MS) i tradycyjnego (OFS). Interpretując uzyskany wynik można powiedzieć, że im więcej ktoś widzi w sobie cech stereotypowo męskich tym chętniej zgadza się z poglądami seksistowskimi, aczkolwiek zależność ta (korelacja) jest niska oraz dotyczy głównie mężczyzn (por. Tabela III.79).

Płeć psychologiczna jest określona przez przynależność do jednego z czterech typów wyróżnionych na podstawie konfiguracji wyników psychologicznej kobiecości i męskości (narzędzie IPP). Autorka narzędzia IPP (Kuczyńska, 1992) podała kryteria bazujące na medianie (badania na 79 studentach), na podstawie których przyporządkowano każdego z małżonków do jednego z czterech typów płci psychologicznej (zmienna w bazie IPP_typ_org): określony (N = 204, w tym: żony N = 110, mężowie N = 94), androgyniczny (N = 309 w tym: żony N = 153, mężowie N = 156), nieokreślony (N = 78 w tym: żony N = 33, mężowie N = 45), skrzyżowany (N = 47 w tym: żony N = 23, mężowie N = 24).

Płeć psychologiczna w podziale według median podanych przez Kuczyńską (1992; IPP typ org) istotnie statystycznie różnicuje poziom wrogich uprzedzeń wobec kobiet (ASI HS) H Kruskala-Wallisa = 8,1 ÷ 19,99, $p < 0,04$, zarówno u żon jak i u mężów (por. Tabela III.80). Przy czym analiza średnich rang wskazuje, że najwyższy seksizm wrogi wobec kobiet u żon występuje tylko w typie androgynicznym, zaś u mężczyzn w typie określonym (czyli męscy mężczyźni), co sugeruje, że to właśnie aspekt psychologicznej męskości odpowiada za obserwowaną różnicę (por. też Tabela III.79). Istotna różnica występuje jeszcze tylko dla płci psychologicznej a jednego z aspektów seksizmu życzliwego wobec kobiet – heteroseksualnej bliskości ASI bliskość $H = 11,71 ÷ 28,81$, $p < 0,01$. W przypadku innych form uprzedzeń ze względu na płeć nie ma istotnych statystycznie różnic albo występują, ale tylko dla samych żon, mężów bądź bez podziału na płeć. Warto odnotować, że płeć psychologiczna różnicuje poziom seksizmu tradycyjnego, ale tylko u mężów H K-W = 19,97, $p < 0,01$. Podobnie, tylko u kobiet, płeć psychologiczna oprócz seksizmu wrogiego wobec kobiet, różnicuje też poziom seksizmu życzliwego wobec kobiet H K-W = 18,2, $p < 0,01$.

Tabela III.80. Płeć psychologiczna wg Kuczyńskiej (1992) a uprzedzenia związane z płcią

	Płeć psychologiczna w podziale według median podanych przez Kuczyńską (1992; IPP typ org)					
	bez podziału na płeć		żony		mężowie	
	H K-W	p	H K-W	p	H K-W	p
MS średnia	2,37	0,50	1,41	0,70	3,31	0,35
MS zaprzeczanie	4,18	0,24	1,79	0,62	4,08	0,25
MS antagonizm	2,55	0,47	2,31	0,51	2,37	0,50

	Płeć psychologiczna w podziale według median podanych przez Kuczyńską (1992; IPP typ org)					
	bez podziału na płeć		żony		mężowie	
	H K-W	p	H K-W	p	H K-W	p
OFS średnia	3,22	0,36	4,49	0,21	19,97	0,00
ASI średnia	13,20	0,00	19,64	0,00	4,20	0,24
ASI wrogi (ASI-HS)	8,10	0,04	10,53	0,02	19,99	0,00
ASI życzliwy	16,15	0,00	18,20	0,00	4,69	0,20
ASI paternalizm	5,32	0,15	4,22	0,24	5,79	0,12
ASI różnicowanie	4,70	0,20	8,21	0,04	0,55	0,91
ASI bliskość	28,81	0,00	24,51	0,00	11,71	0,01
AMI średnia	3,62	0,31	5,30	0,15	3,02	0,39
AMI wrogi	1,72	0,63	2,64	0,45	1,89	0,60
AMI paternalizm	1,84	0,61	1,90	0,59	2,09	0,56
AMI kompensujące różnicowanie	1,14	0,77	2,52	0,47	10,46	0,02
AMI wrogość heteroseksualna	8,30	0,04	3,37	0,34	6,19	0,10
AMI życzliwy	6,18	0,10	7,34	0,06	7,17	0,07
AMI maternalizm	4,08	0,25	0,60	0,90	5,02	0,17
AMI dopełniające różnicowanie	13,57	0,00	2,88	0,41	22,96	0,00
AMI atrakcyjność heteroseksualna	18,56	0,00	18,69	0,00	5,95	0,11

Wykonano także obliczenia dla płci psychologicznej wyróżnionej na podstawie median kobiecości i męskości z badania własnego ($N = 638$; zakodowana w bazie jako: IPP_typ), wyróżniając cztery typy: określony ($N = 237$, w tym: żony $N = 116$, mężowie $N = 121$), androgyniczny ($N = 185$ w tym: żony $N = 101$, mężowie $N = 84$), nieokreślony ($N = 156$ w tym: żony $N = 70$, mężowie $N = 86$), skrzyżowany ($N = 60$ w tym: żony $N = 32$, mężowie $N = 28$). Płeć psychologiczna, w podziale według median z badania własnego, różnicowała istotnie statystycznie tylko poziom wrogiego seksizmu wobec kobiet (ASI wrogi) u żon $H = 10,65$ i u mężów $H = 14,56$, oba $p < 0,01$, ale efekt ten nie pojawił się, bez podziału na płeć $H = 5,1$, $p < 0,17$. Także tutaj najwyższy poziom wrogiego seksizmu wobec kobiet (ASI wrogi) pojawił się u androgynicznych żon i męskich mężów; z zastrzeżeniem, że u żon różnica między sumą rang dla typu androgynicznego a skrzyżowanego nie była istotna statystycznie, $U\text{ M-W} = 1548,5$, $p < 0,7$. Płeć psychologiczna dla pozostałych form uprzedzeń ze względu na płeć nie różnicowała ich istotnie statystycznie, albo nieliczne różnice pojawiały się tylko dla jednej z płci, bądź bez podziału na płeć, np. w seksizmie ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI). Podobnie jak w przypadku wykorzystania oryginalnych median (por. Kuczyńska, 1992) tak też przy medianach z badania własnego płeć psychologiczna różnicuje poziom seksizmu tradycyjnego, ale tylko u mężów, $H\text{ K-W} = 15,51$, $p < 0,01$.

Tabela III.81. Płeć psychologiczna wg median z badania własnego a uprzedzenia związane z płcią

	Płeć psychologiczna w podziale według median z badania własnego (IPP typ)					
	bez podziału na płeć		żony		mężowie	
	H K-W	p	H K-W	p	H K-W	p
MS średnia	0,67	0,88	2,09	0,55	5,46	0,14
MS zaprzeczanie	2,61	0,46	0,78	0,85	7,58	0,06
MS antagonizm	3,07	0,38	5,10	0,17	2,44	0,49
OFS średnia	6,84	0,08	1,55	0,67	15,51	0,00
ASI średnia	6,62	0,09	11,55	0,01	4,15	0,25
ASI wrogi	5,10	0,17	10,65	0,01	14,56	0,00
ASI życzliwy	4,46	0,22	8,37	0,04	0,76	0,86
ASI paternalizm	0,99	0,80	2,56	0,46	1,49	0,69
ASI różnicowanie	6,64	0,08	9,47	0,02	5,05	0,17
ASI bliskość	10,16	0,02	7,75	0,05	6,40	0,09
AMI średnia	4,69	0,20	3,06	0,38	2,11	0,55
AMI wrogi	3,79	0,29	4,80	0,19	0,18	0,98
AMI paternalizm	7,85	0,05	6,69	0,08	2,09	0,56
AMI kompensujące różnicowanie	2,16	0,54	2,13	0,55	4,76	0,19
AMI wrogość heteroseksualna	8,51	0,04	5,02	0,17	4,49	0,21
AMI życzliwy	6,10	0,11	1,34	0,72	7,13	0,07
AMI maternalizm	8,36	0,04	3,25	0,36	6,83	0,08
AMI dopełniające różnicowanie	9,36	0,03	1,65	0,65	13,25	0,00
AMI atrakcyjność heteroseksualna	12,52	0,01	9,27	0,03	5,52	0,14

3.2.5.5. Subiektywne poczucie szczęścia a uprzedzenia związane z płcią

Subiektywne poczucie szczęścia (mierzone SHS) istotnie statystycznie koreluje z seksizmem współczesnym (MS średnia $\rho = 0,14$), tradycyjnym (OFS średnia $\rho = -0,24$) i ambiwalentnym wobec mężczyzn (AMI średnia $\rho = -0,10$) (por. Tabela III.82). Korelacja jest nieistotna dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI). Korelacje ogólnie przyjmują niskie i bardzo niskie wartości, z wyjątkiem seksizmu tradycyjnego (OFS) $\rho = -0,24$ – tj. im wyższy seksizm tradycyjny tym niższe subiektywne poczucie szczęścia i zależność ta występuje zarówno u żon jak i mężów. U żon, w przeciwieństwie do mężów, korelacje dla ambiwalentnego seksizmu wobec mężczyzn były istotne statystycznie.

Tabela III.82. Korelacja subiektywnego poczucia szczęścia a uprzedzeń związanych z płcią

	rho Spearmana SHS średnia	rho Spearmana SHS średnia - żony	rho Spearmana SHS średnia - mężowie
MS średnia	0,14 *	0,18 *	0,10
MS zaprzeczanie	0,16 *	0,20 *	0,12 *
MS antagonizm	0,04	0,03	0,04
OFS średnia	-0,24 *	-0,19 *	-0,31 *
ASI średnia	-0,01	0,02	-0,05

	rho Spearmana SHS średnia	rho Spearmana SHS średnia - żony	rho Spearmana SHS średnia - mężowie
ASI wrogi	-0,05	0,05	-0,17 *
ASI życzliwy	0,03	-0,03	0,08
ASI paternalizm	0,00	-0,13 *	0,12 *
ASI różnicowanie	-0,07	-0,11 *	-0,02
ASI bliskość	0,10 *	0,10	0,10
AMI średnia	-0,10 *	-0,14 *	-0,06
AMI wrogi	-0,14 *	-0,19 *	-0,08
AMI paternalizm	-0,13 *	-0,16 *	-0,10
AMI kompensujące różnicowanie	-0,03	-0,07	0,05
AMI wrogość heteroseksualna	-0,19 *	-0,23 *	-0,15 *
AMI życzliwy	-0,02	-0,03	-0,01
AMI maternalizm	-0,17 *	-0,17 *	-0,18 *
AMI dopełniające różnicowanie	0,04	-0,01	0,08
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,09 *	0,09	0,08

*) korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.5.6. Strategie radzenia sobie ze stresem a uprzedzenia związane z płcią

Strategie radzenia sobie ze stresem mierzono narzędziem mini-COPE (Carver, 1997; Juczyński, Ogińska-Bulik, 2009), które wyróżnia czternaście takich strategii. Jednocześnie analizy czynnikowe na danych z badania własnego pozwoliły na pogrupowanie ich w osiem strategii wyższego rzędu, które z kolei można ująć w dwie meta-strategie. Model ośmioczynnikowy ma dobre właściwości psychometryczne, zaś model dwuczynnikowy nie w pełni spełnia kryteria psychometryczne ($CFI = 0,71$ i $RMSEA = 0,11$), stąd należy ostrożniej go wykorzystywać i interpretować.

Dwie meta-strategie radzenia sobie ze stresem istotnie statystycznie korelują tylko z nielicznymi formami uprzedzeń ze względu na płeć (por. Tabela III.83). Dla seksizmu tradycyjnego występuje istotna statystycznie dodatnia korelacja z meta-strategią Emocje (która grupuje strategie: zażywanie substancji psychoaktywnych, obwinianie siebie, zajmowanie się czymś innym, zaprzeczanie), zaś ujemna z Problem (poszukiwanie wsparcia, planowanie, pozytywny dystans) – ale ta ostatnia jest istotna tylko dla korelacji bez podziału na płeć.

Tabela III.83. Dwie meta-strategie radzenia sobie ze stresem a poziom uprzedzeń związanych z płcią

	rho Spearmana bez podziału na płeć		rho Spearmana żony		rho Spearmana mężowie	
	mCOPEII	mCOPEII	mCOPEII	mCOPEII	mCOPEII	mCOPEII
	Problem	Emocje	Problem	Emocje	Problem	Emocje
MS średnia	0,01	0,03	0,04	-0,06	0,05	0,11
MS zaprzeczanie	0,02	0,04	0,02	-0,02	0,08	0,10
MS antagonizm	-0,04	-0,04	0,02	-0,15 *	-0,02	0,05
OFS średnia	-0,12 *	0,23 *	-0,10	0,12 *	-0,10	0,35 *
ASI średnia	0,03	0,13 *	0,04	0,15 *	0,08	0,10
ASI wrogi	-0,03	0,17 *	0,07	0,15 *	-0,05	0,20 *
ASI życzliwy	0,05	0,02	-0,03	0,08	0,16 *	-0,04
ASI paternalizm	0,05	0,03	-0,01	0,12 *	0,16 *	-0,07
ASI zróżnicowanie	0,02	0,06	-0,02	0,11 *	0,04	0,00
ASI bliskość	0,07	-0,03	-0,04	0,00	0,21 *	-0,05
AMI średnia	0,00	0,21 *	-0,07	0,22 *	0,06	0,21 *
AMI wrogi	0,05	0,20 *	-0,07	0,26 *	0,10	0,18 *
AMI paternalizm	0,06	0,16 *	0,00	0,21 *	0,07	0,12 *
AMI kompensujące zróżnicowanie	0,05	0,13 *	-0,11 *	0,18 *	0,10	0,13 *
AMI wrogość heteroseksualna	0,02	0,22 *	-0,05	0,27 *	0,06	0,19 *
AMI życzliwy	-0,07	0,14 *	-0,06	0,11	-0,02	0,17 *
AMI maternalizm	-0,09 *	0,22 *	-0,11 *	0,13 *	-0,02	0,30 *
AMI dopełniające zróżnicowanie	-0,11 *	0,05	-0,04	0,09	-0,12 *	0,01
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,02	0,04	0,00	0,04	0,06	0,02

*) korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Ambiwalentne uprzedzenia wobec kobiet (ASI średnia) istotnie statystycznie i dodatkowo korelują z meta-strategią Emocje, ale tylko dla korelacji bez podziału na płeć i dla żon. Jednocześnie wrogie uprzedzenia wobec kobiet (ASI wrogi) istotnie i dodatkowo korelują z meta-strategią Emocje – zarówno u żon, mężów, jak i bez podziału na płeć (por. Tabela III.83). Podobnie ambiwalentne uprzedzenia wobec mężczyzn (AMI średnia) oraz wrogie uprzedzenia wobec mężczyzn (AMI wrogi) istotnie i dodatkowo korelują z meta-strategią Emocje, $\rho = 0,18 \div 0,26$, $p < 0,05$. Dla życzliwego seksizmu wobec kobiet (ASI życzliwy) istotna i dodatnia korelacja występuje jedynie dla mężów i meta-strategii Problem, $\rho = 0,16$, $p < 0,05$. Natomiast dla życzliwego seksizmu wobec mężczyzn (AMI życzliwy) dodatnia korelacja występuje dla meta-strategii Emocje, u mężów i bez podziału na płeć. Intrygująca jest stosunkowo wysoka korelacja meta-strategii Emocje z seksizmem tradycyjnym ($\rho = 0,35$) i AMI maternalizmem ($\rho = 0,30$), ale obie są tak stosunkowo wysokie tylko u mężów. Podsumowując można stwierdzić, że im wyższe wyniki

w meta-strategii Emocje tym wyższy poziom seksizmu tradycyjnego, ambiwalentnego wobec kobiet i mężczyzn - szczególnie ich wrogich odmian.

Niektóre z ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem istotnie statystycznie korelują z uprzedzeniami związanymi z płcią, choć są to zazwyczaj niskie korelacje (por. Tabela III.84).

Tabela III.84. Korelacje rho Spearmana dla ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem a uprzedzeń związanych z płcią

	mC1	mC2	mC3	mC4	mC5	mC6	mC7	mC8
MS średnia	-0,10*	0,05	0,10*	-0,03	0,16*	-0,11*	0,02	-0,03
MS zaprzeczanie	-0,09*	0,07	0,12*	-0,01	0,16*	-0,09*	0,03	-0,01
MS antagonizm	-0,07	0,00	-0,01	-0,03	0,11*	-0,11*	-0,03	-0,07
OFS średnia	-0,11*	-0,21*	0,04	0,00	0,28*	0,02	0,10*	0,18*
ASI średnia	0,02	-0,01	0,06	-0,01	0,10*	0,09*	0,08*	0,07
ASI wrogi	-0,08*	-0,05	0,09*	-0,06	0,18*	0,10*	0,09*	0,08
ASI życzliwy	0,12*	0,03	-0,03	0,04	-0,03	0,04	0,03	0,03
ASI paternalizm	0,08*	0,04	0,01	0,08*	0,01	0,09*	0,01	0,00
ASI różnicowanie	0,08*	0,00	-0,01	-0,03	-0,04	0,02	0,06	0,11*
ASI bliskość	0,14*	0,04	-0,06	0,06	-0,04	0,00	-0,01	-0,02
AMI średnia	0,05	-0,09*	0,06	0,01	0,10*	0,09*	0,15*	0,22*
AMI wrogi	0,10*	-0,04	0,06	0,05	0,00	0,15*	0,18*	0,20*
AMI paternalizm	0,06	0,03	0,06	0,07	0,03	0,12*	0,16*	0,14*
AMI kompensujące różnicowanie	0,14*	-0,05	0,02	0,12*	-0,08	0,14*	0,13*	0,14*
AMI wrogość heteroseksualna	0,05	-0,06	0,07	-0,02	0,06	0,13*	0,17*	0,22*
AMI życzliwy	-0,03	-0,11*	0,02	-0,04	0,16*	-0,01	0,07	0,15*
AMI maternalizm	-0,04	-0,19*	0,04	-0,02	0,26*	0,04	0,09*	0,21*
AMI dopełniające różnicowanie	-0,10*	-0,07	-0,01	-0,12*	0,07	-0,02	0,04	0,04
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,04	0,02	0,00	0,02	0,04	-0,03	0,02	0,06

Legenda – „mC1” = mCOPE1 Poszukiwanie wsparcia, a kolejno: mCOPE2 Planowanie, mCOPE3 Pozytywny dystans, mCOPE4 Zwrot ku religii, mCOPE5 Zazywanie substancji psychoaktywnych, mCOPE6 Obwinianie siebie, mCOPE7 Zajmowanie się czymś innym, mCOPE8 Zaprzeczanie

*) oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

Strategia pierwsza związana z poszukiwaniem wsparcia (mC1) koreluje istotnie i ujemnie z seksizmem współczesnym ($\rho = -0,1$), tradycyjnym ($\rho = -0,11$) i wrogim wobec kobiet ($\rho = -0,08$), zaś dodatnio z seksizmem życzliwym wobec kobiet ($\rho = 0,12$) i wrogim wobec mężczyzn ($\rho = 0,1$), ale są to same korelacje niskie i bardzo niskie (por. Tabela III.84). Strategia druga związana z planowaniem koreluje ujemnie z seksizmem tradycyjnym, $\rho = -0,21$, $p < 0,05$. Strategia trzecia – pozytywny dystans, bardzo słabo koreluje dodatnio z seksizmem współczesnym ($\rho = 0,1$) i wrogim wobec kobiet ($\rho = 0,09$). Strategia czwarta – zwrot ku religii niemal nie koreluje z uprzedzeniami związanymi

z płcią. Strategia piąta – zażywanie substancji psychoaktywnych jest pozytywnie skorelowana z seksizmem współczesnym ($\rho = 0,16$), tradycyjnym ($\rho = 0,28$) oraz ambiwalentnym wobec kobiet ($\rho = 0,1$) i mężczyzn ($\rho = 0,1$). Strategia szósta – obwinianie siebie ujemnie koreluje z seksizmem współczesnym ($\rho = -0,11$), zaś dodatnio z ambiwalentnym seksizmem wobec kobiet i mężczyzn (oba $\rho = 0,09$). Strategia siódma – zajmowanie się czymś innym, dodatnio koreluje z seksizmem tradycyjnym ($\rho = 0,1$) oraz ambiwalentnym wobec kobiet ($\rho = 0,08$) i mężczyzn ($\rho = 0,15$). Strategia ósma – zaprzeczanie, dodatnio koreluje z seksizmem tradycyjnym ($\rho = 0,18$) oraz ambiwalentnym wobec mężczyzn ($\rho = 0,22$).

Obliczono także korelacje dla ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem a uprzedzeń związanych z płcią w podziale na żony i mężów (por. Tabela III.85). Przy takim podziale część korelacji nie była już istotna statystycznie – szczególnie dla seksizmu współczesnego albo występowała tylko u żon bądź mężów. Dla seksizmu tradycyjnego występują podobne korelacje u żon i mężów, ale tylko u mężów występuje też stosunkowo duża korelacja ze strategią piątą – zażywaniem substancji psychoaktywnych ($\rho = 0,36$). Także tylko u mężów występuje korelacja seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI średnia) a strategii siódmej – zajmowanie się czymś innym ($\rho = 0,22$).

Tabela III.85. Korelacje rho Spearmana dla ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem a uprzedzeń związanych z płcią, w podziale na żony i mężów

	mC1	mC2	mC3	mC4	mC5	mC6	mC7	mC8
MS średnia	-0,06	0,08	0,11	0,13*	0,09	-0,10	-0,02	-0,11
MS zaprzeczanie	-0,09	0,09	0,11	0,13*	0,12*	-0,08	0,01	-0,08
MS antagonizm	0,02	0,00	-0,02	0,12*	0,00	-0,13*	-0,08	-0,16*
OFS średnia	-0,05	-0,22*	0,02	0,08	0,05	0,01	0,06	0,16*
ASI średnia	0,11	-0,07	-0,01	0,05	0,06	0,09	0,11*	0,13*
ASI wrogi	0,07	-0,03	0,06	0,04	0,08	0,13*	0,11	0,09
ASI życzliwy	0,09	-0,10	-0,11*	0,04	0,01	0,00	0,07	0,12*
ASI paternalizm	0,11*	-0,10	-0,07	0,11*	0,06	0,07	0,09	0,12*
ASI różnicowanie	0,05	-0,06	-0,04	-0,03	0,03	0,02	0,08	0,16*
ASI bliskość	0,11*	-0,10	-0,15*	0,04	-0,03	-0,05	0,01	0,05
AMI średnia	0,04	-0,17*	-0,03	0,06	0,11	0,12*	0,09	0,27*
AMI wrogi	-0,02	-0,12*	0,01	0,05	0,13*	0,14*	0,16*	0,26*
AMI paternalizm	0,00	-0,02	0,06	0,15*	0,10	0,14*	0,13*	0,19*
AMI kompensujące różnicowanie	-0,02	-0,14*	-0,06	0,08	0,11	0,10	0,11	0,19*
AMI wrogość heteroseksualna	-0,01	-0,13*	0,02	0,00	0,13*	0,14*	0,14*	0,28*
AMI życzliwy	0,10	-0,20*	-0,07	0,07	0,06	0,04	0,00	0,20*
AMI maternalizm	0,01	-0,24*	-0,05	0,07	0,13*	0,07	-0,03	0,20*
AMI dopełniające różnicowanie	0,10	-0,14*	-0,05	0,05	0,02	0,07	0,04	0,11*
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,11	-0,07	-0,06	0,07	0,01	-0,02	0,00	0,13*

	mC1	mC2	mC3	mC4	mC5	mC6	mC7	mC8
MS średnia	0,02	0,08	0,07	-0,08	0,10	-0,05	0,10	0,08
MS zaprzeczanie	0,04	0,10	0,10	-0,07	0,09	-0,05	0,09	0,08
MS antagonizm	-0,01	0,04	-0,04	-0,08	0,08	-0,04	0,06	0,03
OFS średnia	-0,06	-0,19*	0,01	0,00	0,36*	0,10	0,21*	0,24*
ASI średnia	0,07	0,08	0,08	0,03	0,01	0,14*	0,09	0,04
ASI wrogi	-0,09	-0,05	0,06	-0,07	0,16*	0,11*	0,14*	0,10
ASI życzliwy	0,19*	0,17*	0,03	0,09	-0,13*	0,10	-0,01	-0,05
ASI paternalizm	0,14*	0,22*	0,04	0,13*	-0,15*	0,15*	-0,04	-0,10
ASI różnicowanie	0,07	0,06	0,02	-0,05	-0,06	0,01	0,02	0,04
ASI bliskość	0,23*	0,19*	0,02	0,13*	-0,09	0,07	-0,02	-0,08
AMI średnia	0,02	0,00	0,14*	-0,03	0,09	0,07	0,22*	0,18*
AMI wrogi	0,05	-0,01	0,17*	-0,04	0,03	0,11	0,18*	0,16*
AMI paternalizm	0,01	0,06	0,08	-0,09	0,05	0,08	0,15*	0,08
AMI kompensujące różnicowanie	0,09	-0,04	0,17*	0,07	-0,02	0,14*	0,11	0,10
AMI wrogość heteroseksualna	0,01	-0,01	0,14*	-0,08	0,07	0,10	0,18*	0,16*
AMI życzliwy	-0,03	0,00	0,05	-0,05	0,12*	0,00	0,19*	0,14*
AMI maternalizm	-0,01	-0,13*	0,09	-0,02	0,27*	0,06	0,25*	0,25*
AMI dopełniające różnicowanie	-0,16*	0,04	-0,04	-0,18*	-0,01	-0,06	0,09	0,00
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,03	0,13*	0,02	0,01	-0,01	-0,03	0,07	0,00

Legenda – „mC1” = mCOPE1 Poszukiwanie wsparcia, a kolejno: mCOPE2 Planowanie, mCOPE3 Pozytywny dystans, mCOPE4 Zwrot ku religii, mCOPE5 Zażywanie substancji psychoaktywnych, mCOPE6 Obwinianie siebie, mCOPE7 Zajmowanie się czymś innym, mCOPE8 Zaprzeczanie

*) oznaczono korelacje istotne statystycznie, $p < 0,05$

3.2.5.7. Orientacja na dominację społeczną a uprzedzenia związane z płcią

Orientacja na dominację społeczną istotnie koreluje z poziomem uprzedzeń ze względu na płeć (por. Tabela III.86). Korelacje przyjmują wartości od $\rho = 0,13$ dla MS średnia, przez $\rho = 0,18$ dla ASI i AMI średnia, po $\rho = 0,35$ dla OFS; poza seksizmem tradycyjnym są niskie.

Tabela III.86. Korelacja orientacji na dominację społeczną a seksizmu

	Korelacja rho Spearmana		
	SDO Ogólny	SDO Dominacja	SDO Egalitaryzm
MS średnia	0,13	0,23	0,02 ^a
MS zaprzeczanie	0,08	0,20	-0,04 ^a
MS antagonizm	0,18	0,14	0,15
OFS średnia	0,35	0,34	0,25
ASI średnia	0,18	0,31	0,04 ^a
ASI wrogi	0,25	0,35	0,10
ASI życzliwy	0,03 ^a	0,13	-0,04 ^a
ASI paternalizm	0,07 ^a	0,14	0,02 ^a
ASI różnicowanie	0,11	0,13	0,06 ^a

	Korelacja rho Spearmana		
	SDO Ogólny	SDO Dominacja	SDO Egalitaryzm
ASI bliskość	-0,03 ^a	0,08	-0,10
AMI średnia	0,18	0,28	0,07 ^a
AMI wrogi	0,05 ^a	0,13	-0,01 ^a
AMI paternalizm	0,06 ^a	0,15	-0,01 ^a
AMI kompensujące różnicowanie	-0,03 ^a	-0,01 ^a	-0,04 ^a
AMI wrogość heteroseksualna	0,10	0,19	0,01 ^a
AMI życzliwy	0,25	0,34	0,12
AMI maternalizm	0,30	0,36	0,18
AMI dopełniające różnicowanie	0,18	0,24	0,08
AMI atrakcyjność heteroseksualna	0,09	0,17	0,01 ^a

a) oznaczono korelacje nie istotne statystycznie, $p > 0,05$; pozostałe korelacje są istotne statystycznie

3.2.5.8. Sprawdzenie modelu piątego

Przeprowadzono kilka oddzielnych analiz regresji liniowej metodą krokową dla zmiennej objaśnianej – uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu; OFS, MS, ASI HS i BS, AMI HM i BM) oraz jako predyktorów zmiennych dodatkowych (teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego): stylu przywiązania małżonków (BFPE), samooceny (SES), poczucia samoskuteczności (GSES), psychologicznej kobiecości i męskości (IPP), stylu radzenia sobie ze stresem (mCOPE II problem i emocje), orientacji na dominację społeczną (SDO dominacja i egalitaryzm), stażu małżeńskiego, wieku, stażu narzeczeńskiego, wykształcenia, ilości dzieci, sytuacji finansowej, władzy finansowej (kto więcej zarobił), relacji z teściem, teściową, matką i ojcem oraz jakości pożycia seksualnego (por. Tabela III.87). Wszystkie analizy regresji przeprowadzono osobno dla żon i mężów.

Tabela III.87. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla seksizmu a zmiennych dodatkowych

Seksizm	Analiza dla samych	Model uzyskano po krokach	M	R ²	Skorygowane R ²	Std. błąd oszacowania	Średni kwadrat	S	p
OFS	Żon	4	0,38	0,15	0,14	0,91	11,33	13,58	0,00
	Mężów	7	0,61	0,37	0,35	1,04	27,68	25,69	0,00
MS	Żon	3	0,27	0,07	0,06	1,02	8,62	8,22	0,00
	Mężów	3	0,28	0,08	0,07	1,06	10,32	9,18	0,00
ASI HS	Żon	4	0,35	0,12	0,11	0,83	7,47	10,94	0,00
	Mężów	6	0,52	0,28	0,26	0,72	10,25	19,73	0,00
ASI BS	Żon	3	0,36	0,13	0,12	0,76	9,10	15,82	0,00
	Mężów	3	0,33	0,11	0,10	0,74	6,72	12,37	0,00
AMI HM	Żon	6	0,46	0,21	0,19	0,81	8,94	13,68	0,00
	Mężów	4	0,34	0,12	0,11	0,87	7,73	10,31	0,00
AMI BM	Żon	2	0,28	0,08	0,07	0,80	8,60	13,44	0,00
	Mężów	5	0,42	0,18	0,16	0,79	8,27	13,33	0,00

Wszystkie uzyskane modele są istotne statystycznie. Wartości skorygowanego współczynnika determinacji, poza trzema wyjątkami – mężowie OFS (skor. $R^2 = 0,37$) i ASI HS (skor. $R^2 = 0,28$) oraz żony AMI HM (skor. $R^2 = 0,21$; relatywnie wyższy niż inne), są bardzo niskie i niskie – skor. $R^2 = 0,07 \div 0,18$. (por. Tabela III.87). Zakładano, że zmienne ujęte w analizie regresji będą różnicować (objaśniać) wyniki dla seksizmu (będą jego predyktorami). Jednocześnie ujęte zmienne były przede wszystkim dobierane pod kątem jakości związku małżeńskiego jako zmiennej objaśnianej (por. czwarte pytanie badawcze – podrozdział 3.2.4.8 i Tabela III.71; tam średni skor. $R^2 = 0,54$), stąd nie dziwią niskie wartości skorygowanego współczynnika determinacji dla modeli zbudowanych dla seksizmu jako zmiennej objaśnianej (por. Tabela III.87). Sprawdzone wykresy normalności dla standaryzowanych reszt – bardzo dobre dopasowanie uzyskano dla: OFS mężowie, MS żony, ASI HS mężowie, AMI BM żony, dobre (wszystkie punkty na linii poza jednym małym obszarem) dla: MS mężowie, ASI HS żony, ASI BS mężowie i żony, AMI HM mężowie i żony, AMI BM mężowie. Dla OFS żony większość punktów układała się na linii dopasowania, ale w dwóch obszarach odbiegała nieco od pożądanego stanu – wynikać to może w fakcie, że dla żony mediana w OFS wynosi 2,2 na 7 stopniowej skali, wyniki są bardzo przesunięte w stronę braku zgody na tradycyjny seksizm.

W zależności od miary uprzedzeń związanych z płcią (OFS, MS, ASI i AMI) oraz płci (żona a mąż) różne zmienne weszły do modeli analizy regresji (por. Tabela III.88).

Tabela III.88. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla seksizmu a dodatkowych zmiennych

Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standaryzowane	t	p
		N	Std. błąd	Rozkład beta		
OFS	Żon (Stała)	2,51	0,28		9,10	0,00
	BFPE Styl przywiązania	-0,17	0,04	-0,23	-4,33	0,00
	SDO egalitaryzm	0,14	0,04	0,18	3,33	0,00
	SDO dominacja	0,13	0,05	0,14	2,47	0,01
	Relacje teść	-0,10	0,05	-0,11	-2,01	0,05
	Mężów (Stała)	2,82	0,64		4,42	0,00
	BFPE Styl przywiązania	-0,18	0,05	-0,19	-3,43	0,00
	mCOPE II Emocje	0,67	0,13	0,25	5,08	0,00
	SDO dominacja	0,13	0,05	0,13	2,49	0,01
	IPP kobiecość	-0,46	0,13	-0,18	-3,50	0,00
	IPP męskość	0,50	0,12	0,21	4,24	0,00
	Jakość pożycia seksualnego	-0,17	0,08	-0,11	-2,16	0,03
	SHS Średnia	-0,14	0,07	-0,12	-2,11	0,04

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standaryzowane	t	p	
			N	Std. błąd	Rozkład beta			
MS	Żon	(Stała)	2,17	0,33		6,52	0,00	
		Jakość pożycia seksualnego	0,20	0,08	0,14	2,41	0,02	
		Staż małżeński	0,02	0,01	0,16	2,96	0,00	
		SHS Średnia	0,13	0,06	0,14	2,37	0,02	
	Mężów	(Stała)	2,55	0,43		5,91	0,00	
		SDO dominacja	0,22	0,05	0,24	4,42	0,00	
		Relacje z ojcem	0,15	0,06	0,14	2,59	0,01	
		SHS Średnia	0,13	0,06	0,12	2,24	0,03	
ASI HS	Żon	(Stała)	2,91	0,51		5,69	0,00	
		SDO dominacja	0,24	0,05	0,27	5,13	0,00	
		IPP kobiecość	0,24	0,11	0,12	2,21	0,03	
		SES Średnia	-0,43	0,14	-0,20	-3,15	0,00	
	Mężów	SHS Średnia	0,12	0,05	0,15	2,38	0,02	
		(Stała)	4,75	0,43		11,08	0,00	
		BFPE Styl przywiązania	-0,19	0,03	-0,30	-5,58	0,00	
		SDO dominacja	0,12	0,04	0,17	3,27	0,00	
		IPP męskość	0,40	0,10	0,26	4,19	0,00	
		Jakość pożycia seksualnego	-0,17	0,05	-0,17	-3,35	0,00	
		wiek	-0,01	0,00	-0,12	-2,45	0,02	
		GSES Średnia	-0,25	0,11	-0,13	-2,21	0,03	
ASI BS	Żon	(Stała)	2,78	0,47		5,96	0,00	
		SDO dominacja	0,19	0,04	0,24	4,50	0,00	
		IPP kobiecość	0,48	0,10	0,26	4,81	0,00	
		SES Średnia	-0,30	0,11	-0,15	-2,78	0,01	
	Mężów	(Stała)	0,00					
		mCOPE II Problem	0,00	0,23	0,28	0,28	0,94	
		SES Średnia	0,00	-0,14	-0,23	-0,22	0,90	
		mCOPE II Emocje	0,03	-0,05	-0,12	-0,12	0,94	
		Żon	(Stała)	2,50	0,51		4,90	0,00
			BFPE Styl przywiązania	-0,15	0,04	-0,23	-3,88	0,00
			SDO dominacja	0,16	0,05	0,18	3,42	0,00
			IPP kobiecość	0,33	0,11	0,16	3,00	0,00
relacje z ojcem	0,13		0,05	0,14	2,69	0,01		
Jakość pożycia seksualnego	-0,17		0,07	-0,14	-2,53	0,01		
mCOPE II Emocje	0,26		0,11	0,14	2,49	0,01		
Mężów	(Stała)		3,67	0,49		7,49	0,00	
	BFPE Styl przywiązania	-0,12	0,04	-0,18	-3,20	0,00		
	SDO dominacja	0,12	0,04	0,15	2,76	0,01		
	mCOPE II Problem	0,35	0,12	0,16	2,87	0,00		
	SES Średnia	-0,33	0,13	-0,14	-2,51	0,01		

	Analiza dla samych	Predyktory włączone do modelu	Współczynniki niestandardyzowane		Współczynniki standardyzowane	t	p
			N	Std. błąd	Rozkład beta		
AMI BM	Żon	(Stała)	4,02	0,31		12,98	0,00
		SDO dominacja	0,19	0,05	0,23	4,22	0,00
		wykształcenie	-0,20	0,08	-0,14	-2,64	0,01
	Mężów	(Stała)	4,19	0,43		9,70	0,00
		SDO dominacja	0,16	0,04	0,23	4,11	0,00
		wykształcenie	-0,21	0,06	-0,18	-3,43	0,00
		IPP męskość	0,39	0,09	0,24	4,12	0,00
		SES Średnia	-0,30	0,13	-0,14	-2,29	0,02
		BFPE Styl przywiązania	-0,07	0,04	-0,12	-2,08	0,04

Zmiennymi które powoduje zmiany w seksizmie tradycyjnym (OFS) zarówno u żon jak i mężów są styl przywiązania w małżeństwie (BFPE; (std. beta żony = - 0,23, std. beta mężowie = -0,19) oraz orientacja na dominację społeczną (SDO dominacja; std. beta żony = 0,14, mężowie = 0,13) (por. Tabela III.88). U żon im lepszy styl przywiązania i dobre relacje z teściem tym niższy seksizm tradycyjny, który z kolei wzrasta wraz z orientacją na dominację społeczną. U mężów zaś im bardziej szczęśliwi są w życiu (SHS) i pożyciu intymnym, lepiej przywiązani z żoną (BFPE) i zauważający u siebie cechy stereotypowo kobiece, tym mniej popierają seksizm tradycyjny, który z kolei rośnie wraz z dostrzeganiem u siebie cech stereotypowo męskich, orientacją na dominację społeczną i wykorzystywaniem strategii radzenia sobie ze stresem opartych na (negatywnych) emocjach (unikaniu) (por. Tabela III.88, ale też Tabela III.75).

Zmiany w seksizmie współczesnym (MS), zarówno dla żon jak i mężów, powoduje poczucie szczęścia w życiu (SHS; std. beta żony = 0,14, mężowie = 0,12) (por. Tabela III.88). Tłumaczyć to może częściowo hipoteza kontaktu oraz wyniki badań Dixon i inni (2010), gdzie pozytywny kontakt zmniejszał poczucie, że dana grupa jest dyskryminowana (tutaj kobiety), co z kolei może przekładać się na wyższy wynik w jednym z komponentów seksizmu współczesnego – zaprzeczaniu istnienia dyskryminacji płciowej. U żon im dłuższy staż małżeński, lepsza jakość pożycia seksualnego i większe poczucie szczęścia w życiu tym wyższy seksizm współczesny (MS). Dla mężów im większa orientacja na dominację społeczną (SDO dominacja), lepsze relacje z ojcem i większe poczucie szczęścia w życiu tym także wyższy seksizm współczesny (MS).

Seksizm wrogi wobec kobiet (ASI HS) u żon zmniejsza się wraz ze wzrostem poczucia samooceny (SES; std. beta = - 0,2), ale rośnie wraz z orientacją na dominację

społeczną (SDO dominacja; std. beta = 0,27), dostrzeganiem u siebie cech stereotypowo kobiecych (std. beta = 0,12) i poczuciem szczęścia w życiu (SHS; std. beta = 0,15) (por. Tabela III.88). U mężów seksizm wrogi wobec kobiet (ASI HS) rośnie wraz z dostrzeganiem u siebie cech stereotypowo męskich (std. beta = 0,26) i orientacją na dominację społeczną (std. beta = 0,17), zaś zmniejsza się wraz z korzystniejszym stylem przywiązania do żony (BFPE; std. beta = - 0,3), jakością pożycia seksualnego (- 0,17), poczuciem samoskuteeczności (- 0,13) i wiekiem (- 0,12). Możliwe, że u żon orientacja na dominację społeczną może stanowić swoiste usprawiedliwienie dla zastanego porządku - że każda płeć ma swoje miejsce; tym bardziej, że wrogi seksizm wobec kobiet wzrasta też z dostrzeganiem u siebie cech stereotypowo kobiecych. Z kolei u mężów im lepiej czują się w związku małżeńskim, tym niższy wrogi seksizm wobec kobiet (może tutaj działać hipoteza kontaktu); który jednak może rosnać wraz z dostrzeganiem u siebie cech stereotypowo męskich (a więc związanych też z agresywnością).

Seksizm życzliwy wobec kobiet (ASI BS) u żon rośnie wraz z orientacją na dominację społeczną (std. beta = 0,24) i dostrzeganiem u siebie cech stereotypowo kobiecych (0,26), zaś zmniejsza się wraz ze wzrostem samooceny (- 0,15) (por. Tabela III.88). Jest to identyczny związek jak już opisany dla wrogiego seksizmu wobec kobiet (ASI HS). U mężów seksizm życzliwy wobec kobiet (ASI BS) także zmniejsza się wraz ze wzrostem samooceny (std. beta = - 0,23). Co zaś ciekawe przy wzroście tendencji do korzystania ze stylu radzenia sobie ze stresem opartym na (negatywnych) emocjach (i unikaniu; mCOPE emocje std. beta = - 0,12) seksizm życzliwy zmniejsza się. Rośnie zaś, gdy dominuje styl radzenia sobie oparty na szukaniu rozwiązania problemu (std. beta = 0,28) – możliwe, że właśnie seksizm życzliwy jest tym rozwiązaniem problemu, dysonansu w opiniach o kobietach.

Seksizm wrogi wobec mężczyzn (AMI HM) u żon zmniejsza się wraz ze wzrostem stylu przywiązania do małżonka (BFPE; std. beta = - 0,23) i zadowoleniem z pożycia seksualnego (std. beta = - 0,14), stąd (upraszczając) im bardziej zadowolona jest żona z małżeństwa tym mniej popiera wrogie sądy o mężczyznach. Z kolei AMI HM rośnie u żon, wraz ze wzrostem m.in. orientacji na dominację społeczną (SDO dominacja, std. beta = 0,18) i psychologicznej kobiecości (0,16), co jest podobną zależnością jak przy wrogim i życzliwym seksizmie wobec kobiet (ASI HS i BS). U mężów seksizm wrogi wobec mężczyzn (AMI HM), podobnie jak przy ASI HS, zmniejsza się wraz ze wzrostem stylu przywiązania do małżonka (BFPE; std. beta = - 0,18), a także samooceny (- 0,14). Rośnie zaś wraz ze wzrostem orientacji na dominację społeczną

(SDO dominacja, std. beta = 0,15) – analogicznie jak u kobiet i w ASI HS, oraz tendencją do korzystania ze stylu radzenia sobie ze stresem opartym na szukaniu rozwiązania problemu (mCOPE II problem; std. beta = 0,16).

Seksizm życzliwy wobec mężczyzn (AMI BM) u żon i mężów zwiększa się wraz z orientacją na dominację społeczną (SDO dominacja; std. beta żony i mężowie = 0,23), co obserwuje się też dla innych form ambiwalentnego seksizmu. Zmniejsza się zaś wraz ze wzrostem wykształcenia (std. beta żony = - 0,14, mężowie = - 0,18). Tylko u mężów dodatkowo życzliwy seksizm wobec mężczyzn (AMI BM) rośnie wraz z psychologiczną męskością (std. beta = 0,24), zaś zmniejsza się wraz ze wzrostem samooceny (std. beta = - 0,14) i stylu przywiązania do żony (BFPE; std. beta = - 0,12); podobną zależność odnotowano także u mężów w przypadku wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI HM).

3.2.6. Szóste pytanie badawcze – charakterystyka psychologiczna małżonka szczęśliwego a raczej nieszczęśliwego ze swojego małżeństwa

Szóste pytanie badawcze brzmi: jaka jest, w świetle wykorzystywanych w badaniu zmiennych, charakterystyka psychologiczna małżonków z małżeństw szczęśliwych a raczej nieszczęśliwych? Hipoteza jest ogólna i brzmi: „Małżonkowie szczęśliwi a raczej nieszczęśliwi będą różnić się charakterystyką psychologiczną”.

Pojęcia „szczęśliwego małżonka” rozpatrywane jest przez pryzmat jakości związku małżeńskiego mierzonej dwoma narzędziami: KDM II i DAS. Analiza rozkładu wyników ogólnych dla obu tych narzędzi ujawnia bardzo małe liczebności osób, które rzeczywiście osiągały w nich niskie wyniki. Inaczej – osób rzeczywiście bardzo nieszczęśliwych i nieszczęśliwych ze swojego małżeństwa, w badanej populacji, prawie nie ma. Dlatego w pytaniu piątym występuje określenie „raczej nieszczęśliwego”, a nie „nieszczęśliwego”. Z drugiej strony jest dość liczna grupa osób szczęśliwych i bardzo szczęśliwych w swoich małżeństwach.

Arbitralnie, ale w nawiązaniu do konstrukcji narzędzi i wartości statystyk opisowych dla KDM II Ogólny i DAS Ogólny, przyjęto, że małżonkowie „raczej nieszczęśliwi” to tacy, którzy w skali KDM II Ogólny uzyskali wynik od 1 do 2,9 włącznie (3 = środek skali; N = 40), a w DAS Ogólny od 1 do 3,4 (3,5 = środek skali; N = 48) (por. Tabela III.89). Za małżeństwa „szczęśliwe” przyjęto te które uzyskały w KDM II Ogólny wynik większy równy 4,5 (N = 99), a w DAS Ogólny większy równy 5,25 (N = 83). Następnie, ostatecznie za „raczej nieszczęśliwe” uznano tylko te osoby, które zaliczały się do tej kategorii według wyników w KDM II i DAS (łącznie; N = 30). Analogicznie wyróżniono osoby „szczęśliwe” w małżeństwie (N = 52).

Tabela III.89. Liczebności osób raczej nieszczęśliwych, szczęśliwych i przeciętnie szczęśliwych w małżeństwie

	Podział arbitralny, według średniej dla skali			Podział według kwartyli		
	Szczęśliwe		Czy szczęśliwe małżeństwo?	Szczęśliwe		Czy szczęśliwe małżeństwo?
	KDM	DAS		KDM	DAS	
1. małżonek raczej nieszczęśliwy / mniej szczęśliwy niż przeciętny	40	48	30	155	165	123
2. szczęśliwy / bardziej szczęśliwy niż przeciętny	99	83	52	170	169	108
3. przeciętnie szczęśliwy	499	507	556	313	304	407
razem	638	638	638	638	638	638

Jednocześnie analogicznie jak powyżej stworzono kolejną zmienną, która grupowała badanych według wartości KDM II Ogólny i DAS Ogólny, ale opierając się o wartość dla pierwszego (KDM II = 3,59, DAS = 4,22) i ostatniego kwartyła (KDM II = 4,31, DAS = 5,03). Tym sposobem wyróżniono trzy grupy osób: a) mniej szczęśliwe w małżeństwie niż przeciętna badanej populacji (N = 123), b) bardziej szczęśliwe (N = 108), c) przeciętnie szczęśliwe (N = 407) (por. Tabela III.89).

W Tabela III.90 zebrano wyniki weryfikacji hipotezy dla szóstego pytania badawczego.

Tabela III.90. Podsumowanie weryfikacji hipotezy dla szóstego pytania badawczego – charakterystyka psychologiczna małżonka szczęśliwego a raczej nieszczęśliwego ze swojego małżeństwa oraz małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa

I.p.	Zmienna	Wynik	Decyzja
1.	Poziom uprzedzeń ze względu na płeć	Wyższy poziom uprzedzeń ze względu na płeć u małżonków raczej nieszczęśliwych niż u szczęśliwych ze swojego małżeństwa (dla OFS, ASI wrogi, AMI średnia, AMI wrogi; $p < 0,05$ U M-W) Tylko dla żon w MS ($U = 113,5$, $p < 0,04$) oraz dla mężów w ASI życzliwy ($U = 72$, $p < 0,01$) poziom seksizmu jest wyższy u małżonków szczęśliwych niż raczej nieszczęśliwych ze swojego małżeństwa Analogiczną jak powyżej zależność obserwowano też u małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa	+ +
2.	Styl przywiązania małżonków (BFPE)	Zdecydowanie wyższy styl u małżonków szczęśliwych z małżeństwa niż u raczej nieszczęśliwych; $U = 22,5$, $p < 0,01$ Analogiczną jak powyżej zależność obserwowano też u małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; $U = 462,5$, $p < 0,01$	+ +
3.	Poziom samooceny (SES)	Wyższy poziom samooceny u małżonków szczęśliwych z małżeństwa niż u raczej nieszczęśliwych; $U = 318$, $p < 0,01$ Analogiczną jak powyżej zależność obserwowano też u małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; $U = 3331,5$, $p < 0,01$	+ +
4.	Poziom uogólnionego poczucia własnej skuteczności (GSES)	Wyższy poziom poczucia własnej skuteczności u małżonków szczęśliwych z małżeństwa niż u raczej nieszczęśliwych; $U = 431$, $p < 0,01$ Analogiczną jak powyżej zależność obserwowano też u małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; $U = 3974,5$, $p < 0,01$	+ +
5.	Poziom psychologicznej kobiecości i męskości (IPP)	Wyższy poziom psychologicznej kobiecości u małżonków szczęśliwych z małżeństwa niż u raczej nieszczęśliwych; $U = 347,5$, $p < 0,01$; ale różnica ta nie jest istotna dla samych żon ($U = 140$, $p < 0,19$), tylko dla mężów ($U = 33$, $p < 0,01$) Wyższy poziom psychologicznej męskości u małżonków szczęśliwych z małżeństwa niż u raczej nieszczęśliwych – ale tylko u żon; $U = 107,5$, $p < 0,03$ Małżonkowie poniżej przeciętnie szczęśliwi ze swojego małżeństwa, w porównaniu do powyżej przeciętnie szczęśliwych, charakteryzują się istotnie niższą psychologiczną kobiecością ($U = 3349,5$, $p < 0,01$) i męskością ($U = 5002,5$, $p < 0,01$); różnica ta jest istotna statystycznie także dla porównań w podziale na same żony i mężów	+ +

l.p.	Zmienna	Wynik	Decyzja
		Brak istotnych statystycznie różnic w długości narzeczeństwa między małżonkami poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwymi ze swojego małżeństwa; razem $U = 6471,5$, $p < 0,74$	-
12.	Wykształcenie	Poziom wykształcenia nie różnicuje statystycznie istotnie wyników dla małżonków z małżeństwa raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych; $U = 640,5$, $p < 0,12$	-
		Poziom wykształcenia nie różnicuje statystycznie istotnie wyników dla małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; $U = 5957$, $p < 0,18$	-
13.	Liczba dzieci	Liczba dzieci nie różnicuje statystycznie istotnie wyników dla małżonków z małżeństwa raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych; $U = 706$, $p < 0,45$	-
		Liczba dzieci nie różnicuje statystycznie istotnie wyników dla małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; $U = 6535,5$, $p < 0,84$	-
14.	Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej	Zarówno żony jak i mężowie z małżeństw szczęśliwych lepiej oceniają swoją sytuację finansową, niż małżonkowie z małżeństw raczej nieszczęśliwych; razem $U = 291,5$, $p < 0,01$	+
		Analogiczną jak powyżej zależność obserwowano też u małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa, ale tylko dla porównań bez podziału na płeć i dla żon, ale już nie dla mężów; razem $U = 4611,5$, $p < 0,01$; żony $p < 0,01$, mężowie $p < 0,09$	+
15.	Władza finansowa	Władza finansowa (kto więcej zarabia) statystycznie istotnie nie różnicuje wyników dla małżonków z małżeństwa raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych; $U = 743,5$, $p < 0,72$	-
		Władza finansowa (kto więcej zarabia) nie różnicuje statystycznie istotnie wyników dla małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; $U = 6398,5$, $p < 0,63$	-
16.	Relacje z teściem	Relacje z teściem statystycznie istotnie nie różnicują wyników dla małżonków z małżeństwa raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych; $U = 641$, $p < 0,16$	-
		Małżonkowie poniżej przeciętnie szczęśliwi z małżeństwa mają gorsze relacje z teściem (średnia ranga = 104,9 a 128,6) niż ci powyżej przeciętnie zadowoleni; $U = 5282$, $p < 0,01$	+
17.	Relacje z teściową	Zarówno żony jak i mężowie z małżeństw szczęśliwych wyżej oceniają swoje relacje z teściową, niż małżonkowie z małżeństw raczej nieszczęśliwych; razem $U = 458$, $p < 0,01$	+
		Małżonkowie poniżej przeciętnie szczęśliwi z małżeństwa mają gorsze relacje z teściową (średnia ranga = 104,3 a 129,4) niż ci powyżej przeciętnie zadowoleni; $U = 5282$, $p < 0,01$; przy czym różnica ta nie jest istotna dla samych żon, $U = 1488$, $p < 0,35$	+
18.	Relacje z matką	Relacje z własną matką statystycznie istotnie nie różnicują wyników dla małżonków z małżeństwa raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych, aczkolwiek wynik jest bliski zwyczajowo przyjmowanemu poziomowi istotności; $U = 607,5$, $p < 0,08$	-
		Małżonkowie poniżej przeciętnie szczęśliwi z małżeństwa mają gorsze relacje z własną matką (średnia ranga = 106,5 a 126,8) niż ci powyżej przeciętnie zadowoleni; $U = 5473,5$, $p < 0,02$; przy czym różnica ta nie jest już istotna dla porównań w podziale na płeć – osobno dla żon ($p < 0,12$) i mężów ($p < 0,15$)	+ / -

l.p.	Zmienna	Wynik	Decyzja
19.	Relacje z ojcem	Relacje z własnym ojcem statystycznie istotnie nie różnicują wyników dla małżonków z małżeństwa raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych; $U = 772,5$, $p < 0,94$	-
		Relacje z własnym ojcem statystycznie istotnie nie różnicują wyników dla małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; $U = 6518$, $p < 0,81$	-
20.	Jakość pożycia seksualnego	Zarówno żony jak i mężowie z małżeństw szczęśliwych lepiej oceniają swoje życie seksualne, niż małżonkowie z małżeństw raczej nieszczęśliwych; razem $U = 24,5$, $p < 0,01$	+
		Analogiczną jak powyżej zależność obserwowano też u małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa; razem $U = 1557$, $p < 0,01$; żony i mężowie $p < 0,01$	+

Wyniki dla szóstego pytania badawczego, zebrane w Tabela III.90 wskazują, że małżonkowie szczęśliwi a raczej nieszczęśliwi z małżeństwa różnią się między innymi poziomem: uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmu), stylu przywiązania, samooceny, poczucia własnej skuteczności, szczęścia, jakości życia seksualnego, psychologicznej kobiecości i męskości, strategii radzenia sobie ze stresem, orientacją na dominację społeczną, wiekiem, stażem, oceną własnej sytuacji finansowej, relacjami z teściową. Różnice nie były istotne m.in. dla poziomu wykształcenia i ilości dzieci. Bardzo podobne zależności jak dla małżeństw szczęśliwych a raczej nieszczęśliwych uzyskano dla małżonków powyżej a poniżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa.

3.2.6.1. Poziom uprzedzeń ze względu na płeć u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa

Obliczono czy małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa różnią się poziomem uprzedzeń ze względu na płeć. Wyniki zebrano w Tabela III.91, w której dodatkowo podano także średnie rangi, aby precyzyjniej zilustrować kierunek zależności.

Tabela III.91. Poziom uprzedzeń ze względu na płeć u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa

		Średnie rangi		Suma rang		U	Z	p
	Mąż / żona	raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe	raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe			
MS średnia	razem	36,37	44,46	1090,5	2312,5	625,5	-1,48	0,14
	żona	15,57	23,46	233,5	586,5	113,5	-2,05	0,04
	mąż	21,03	21,76	314,5	588,5	194,5	-0,20	0,84
OFS średnia	razem	54,13	34,21	1624	1779	401	3,64	0,00
	żona	23,2	18,88	348	472	147	1,12	0,26
	mąż	32,47	15,41	487	416	38	4,31	0,00

	Mąż / żona	Średnie rangi		Suma rang		U	Z	p
		raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe	raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe			
ASI średnia	razem	39,33	42,75	1177,5	2225,5	712,5	-0,65	0,52
	żona	18,5	21,7	278,5	541,5	158,5	-0,80	0,43
	mąż	20,07	22,3	300,5	602,5	180,5	-0,56	0,57
ASI wrogi	razem	48,9	37,23	1468,5	1934,5	556,5	2,15	0,03
	żona	18,77	21,54	282,5	537,5	162,5	-0,68	0,49
	mąż	32,17	15,57	483,5	419,5	41,5	4,21	0,00
ASI życzliwy	razem	31,23	47,42	941	2462	476	-2,92	0,00
	żona	19,73	20,96	297	523	177	-0,28	0,78
	mąż	12,87	26,3	192	711	72	-3,41	0,00
AMI średnia	razem	49,57	36,85	1487	1916	538	2,32	0,02
	żona	25,1	17,74	376	444	119	1,90	0,06
	mąż	25,3	19,39	380	523	145	1,50	0,13
AMI wrogi	razem	50,65	36,22	1518	1885	507	2,62	0,01
	żona	28,6	15,64	430	390	65	3,41	0,00
	mąż	23,2	20,56	348,5	554,5	176,5	0,67	0,50
AMI życzliwy	razem	44,33	39,87	1329	2074	696	0,80	0,42
	żona	17,73	22,16	268	552	148	-1,09	0,28
	mąż	27,27	18,3	408	495	117	2,23	0,03

Małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa istotnie statystycznie różnią się poziomem uprzedzeń ze względu na płeć (por. Tabela III.91). Poziom seksizmu jest wyższy u małżonków raczej nieszczęśliwych dla: OFS, ASI wrogi, AMI średnia, AMI wrogi ($p < 0,05$ U M-W). Poziom seksizmu jest wyższy u małżonków szczęśliwych tylko dla żon w MS ($U = 113,5$, $p < 0,04$) oraz dla mężów w ASI życzliwy ($U = 72$, $p < 0,01$). Obserwowane różnice wskazują, że u małżonków raczej nieszczęśliwych niż szczęśliwych ze swojego małżeństwa wyższy jest poziom uprzedzeń ze względu na płeć, szczególnie tych wrogich.

Obliczono czy małżonkowie poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwi ze swojego małżeństwa różnią się poziomem uprzedzeń ze względu na płeć. Wyniki zebrano w Tabela III.92.

Tabela III.92. Poziom uprzedzeń ze względu na płeć u małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa

	Mąż / żona	Suma rang – poniżej przeciętnej szczęśliwe	Suma rang – powyżej przeciętnej szczęśliwe	U	Z	p
MS średnia	razem	13201,5	13594,5	5575,5	-2,10	0,04
	żona	3507,5	3278,5	1362,5	-1,64	0,10
	mąż	3139,5	3530,5	1428,5	-1,25	0,21

	Mąż / żona	Suma rang – poniżej przeciętnej szczęśliwe	Suma rang – powyżej przeciętnej szczęśliwe	U	Z	p
OFS średnia	razem	17376	9420	3534	6,13	0,00
	żona	4308	2478	1152	2,81	0,00
	mąż	4500	2170	517	6,35	0,00
ASI średnia	razem	14998,5	11797,5	5911,5	1,44	0,15
	żona	3914	2872	1546	0,62	0,54
	mąż	3667	3003	1350	1,69	0,09
ASI wrogi	razem	16002,5	10793,5	4907,5	3,42	0,00
	żona	3899,5	2886,5	1560,5	0,54	0,59
	mąż	4254,5	2415,5	762,5	4,98	0,00
ASI życzliwy	razem	13588	13208	5962	-1,34	0,18
	żona	3853	2933	1607	0,28	0,78
	mąż	2964	3706	1253	-2,23	0,03
AMI średnia	razem	16310	10486	4600	4,03	0,00
	żona	4274	2512	1186	2,62	0,01
	mąż	3905	2765	1112	3,02	0,00
AMI wrogi	razem	16902,5	9893,5	4007,5	5,20	0,00
	żona	4588,5	2197,5	871,5	4,37	0,00
	mąż	3899	2771	1118	2,99	0,00
AMI życzliwy	razem	14996,5	11799,5	5913,5	1,44	0,15
	żona	3775	3011	1630	-0,15	0,88
	mąż	3796	2874	1221	2,41	0,02

Statystyki dla małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa są bardzo podobne do tych otrzymanych dla małżonków raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych ze swojego małżeństwa (por. Tabela III.91 a Tabela III.92). Małżonkowie poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwi ze swojego małżeństwa istotnie statystycznie różnią się poziomem uprzedzeń ze względu na płeć (por. Tabela III.92). Poziom seksizmu jest wyższy u małżonków poniżej przeciętnie szczęśliwych dla: OFS, ASI wrogi, AMI średnia, AMI wrogi ($p < 0,05$ U M-W). Poziom seksizmu jest wyższy u małżonków powyżej przeciętnej szczęśliwych tylko dla MS bez podziału na płeć (średnie rangi poniżej szczęśliwe = 107 a powyżej = 125, $U = 5575,5$, $p < 0,04$) oraz dla mężów w ASI życzliwy ($U = 1253$, $p < 0,03$). Obserwowane różnice wskazują, że u małżonków poniżej niż powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa wyższy jest poziom uprzedzeń ze względu na płeć, szczególnie tych wrogich.

3.2.6.2. Poziom głównych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa

Obliczono czy małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa różnią się poziomem głównych zmiennych, tj.: stylem przywiązania (BFPE), samooceną (SES), uogólnionym poczuciem własnej skuteczności (GSES), psychologiczną kobiecością i męskością (IPP), stylem radzenia sobie ze stresem (mCOPE), orientacją na dominację społeczną (SDO6) i subiektywnym poczuciem szczęścia (SHS). Wyniki zebrano w Tabeli III.93, w której dodatkowo podano także średnie rangi, aby precyzyjniej zilustrować kierunek zależności.

Tabela III.93. Poziom głównych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa

	Mąż / żona	Średnie rangi		Suma rang		U	Z	p
		raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe	raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe			
BFPE styl przywiązania	razem	16,25	56,07	487,5	2915,5	22,5	-7,29	0,00
	żona	8,27	27,84	124	696	4	-5,11	0,00
	mąż	8,37	28,8	125,5	777,5	5,5	-5,16	0,00
SES średnia	razem	26,15	50,36	783	2620	318	-4,44	0,00
	żona	11,03	26,18	164	656	44	-4,00	0,00
	mąż	16,43	24,31	245,5	657,5	125,5	-2,01	0,04
GSES średnia	razem	30,1	48,08	896	2507	431	-3,36	0,00
	żona	13,77	24,54	202,5	617,5	82,5	-2,92	0,00
	mąż	16,9	24,06	253	650	133	-1,81	0,07
IPP Kobiecość	razem	26,97	49,88	812,5	2590,5	347,5	-4,16	0,00
	żona	17,37	22,38	260	560	140	-1,31	0,19
	mąż	10,1	27,83	153	750	33	-4,44	0,00
IPP Męskość	razem	36,6	44,33	1099,5	2303,5	634,5	-1,40	0,16
	żona	15,2	23,68	227,5	592,5	107,5	-2,22	0,03
	mąż	22,1	21,17	333,5	569,5	191,5	0,28	0,78
mCOPEII Problem	razem	23,17	52,08	694,5	2708,5	229,5	-5,29	0,00
	żona	11,97	25,62	179	641	59	-3,58	0,00
	mąż	10,93	27,37	164	739	44	-4,15	0,00
mCOPEII Emocje	razem	54,97	33,73	1648	1755	377	3,87	0,00
	żona	25,37	17,58	379,5	440,5	115,5	2,00	0,05
	mąż	29,7	16,94	446	457	79	3,23	0,00
SDO średnia	razem	47,92	37,8	1438,5	1964,5	586,5	1,86	0,06
	żona	20,97	20,22	315,5	504,5	179,5	0,21	0,83
	mąż	26,8	18,56	402	501	123	2,07	0,04
SHS średnia	razem	17,7	55,23	531	2872	66	-6,87	0,00
	żona	9,13	27,32	137	683	17	-4,75	0,00
	mąż	8,8	28,56	132	771	12	-4,99	0,00

Małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa istotnie statystycznie różnią się poziomem wszystkich analizowanych głównych zmiennych (por. Tabela III.93). Małżonkowie raczej nieszczęśliwi ze swojego małżeństwa mają dużo niższy („gorszy”) styl przywiązania w małżeństwie niż małżonkowie szczęśliwi, $U = 22,5$, $p < 0,01$; różnica istotna też dla porównań w podziale na mężów i żony. Dużo niższa jest też u nich samoocena (SES, $U = 318$, $p < 0,01$), uogólnione poczucie własnej skuteczności (GSES, $U = 431$, $p < 0,01$) oraz subiektywne poczucie szczęścia (SHS, $U = 66$, $p < 0,01$); zarówno dla wyników ogólnych jak i w podziale na mężów i żony.

Osoby raczej nieszczęśliwe ze swojego małżeństwa mają niższy poziom psychologicznej kobiecości niż osoby szczęśliwe ($U = 347,5$, $p < 0,01$), ale dokładniejsza analiza wskazuje, że zależność ta występuje tylko dla mężów ($U = 33$, $p < 0,01$) ale już nie dla żon ($U = 140$, $p < 0,19$) (por. Tabela III.93). Podobnie tylko dla żon niższy jest poziom psychologicznej męskości dla małżeństw raczej nieszczęśliwych niż szczęśliwych, $U = 107,5$, $p < 0,03$. Można to podsumować, że mężowie z szczęśliwych małżeństw są podobnie „męscy” jak ci z raczej nieszczęśliwych, ale dodatkowo mają bardziej rozwinięte cechy stereotypowo kobiece, które mogą np. usprawniać komunikację w związku. Analogicznie żony z szczęśliwych małżeństw są podobnie „kobiece” jak te z raczej nieszczęśliwych, ale dodatkowo mają bardziej rozwinięte cechy stereotypowo męskie, które mogą np. zwiększać poczucie sprawstwa, poradzenia sobie w różnych sytuacjach, asertywność.

Zarówno żony jak i mężowie z małżeństw raczej nieszczęśliwych istotnie rzadziej korzystają ze strategii radzenia sobie ze stresem skupionej na rozwiązywaniu problemów (mCOPEII Problem: poszukiwanie wsparcia, planowanie, pozytywny dystans) niż małżonkowie ze szczęśliwych małżeństw, U razem = $229,5$, $p < 0,01$. Za to częściej korzystają ze strategii skupionych na emocjach (mCOPEII Emocje: obwinianie siebie, zaprzeczanie, zażywanie substancji psychoaktywnych, zajmowanie się czymś innym), U razem = 377 , $p < 0,01$ (por. Tabela III.93). Podsumowując można stwierdzić, że małżonkowie z małżeństw szczęśliwych korzystają z efektywniejszych strategii radzenia sobie ze stresem, trudnymi sytuacjami, niż małżonkowie z małżeństw raczej nieszczęśliwych.

Wyższe wyniki w skali orientacji na dominację społeczną (SDO) mają osoby raczej nieszczęśliwe niż szczęśliwe ze swojego małżeństwa; średnie rangi odpowiednio $47,92$ i $37,8$, $p < 0,06$ (por. Tabela III.93). Jednak bliższa analiza wskazuje, że za różnicę tą odpowiadają wyniki dla podskali SDO dominacja ($50,27$ a $36,44$, $U = 517$, $p < 0,01$), ale już nie dla SDO

egalitaryzm (44,67 a 39,67, $U = 685$, $p < 0,36$). Jeszcze dokładniejsza analiza ujawnia, że wynik dla SDO dominacji jest istotny statystycznie tylko u mężów (średnie rangi raczej nieszczęśliwe = 29,23, szczęśliwe = 17,2, $U = 86,5$, $p < 0,01$) ale już nie u żon (21,77 a 19,74, $U = 168,5$, $p < 0,59$). Podsumowując można stwierdzić, że wyższą orientację na dominację społeczną mają mężowie z małżeństw raczej nieszczęśliwych niż szczęśliwych, czyli bardziej pragną m.in. utrzymania systemu hierarchicznego (niż np. partnerskiego).

Obliczono czy małżonkowie poniżej a powyżej przeciętne szczęśliwi ze swojego małżeństwa różnią się poziomem głównych zmiennych. Wyniki zebrano w Tabeli III.94.

Tabela III.94. Poziom głównych zmiennych u małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa

	Mąż / żona	Suma rang – poniżej przeciętnej szczęśliwe	Suma rang – powyżej przeciętnej szczęśliwe	U	Z	p
BFPE styl przywiązania	razem	8088,5	18707,5	462,5	-12,19	0,00
	żona	2201	4585	56	-8,91	0,00
	mąż	1879	4791	168	-8,30	0,00
SES średnia	razem	10957,5	15838,5	3331,5	-6,53	0,00
	żona	2886,5	3899,5	741,5	-5,09	0,00
	mąż	2665,5	4004,5	954,5	-3,90	0,00
GSES średnia	razem	11600,5	15195,5	3974,5	-5,26	0,00
	żona	3171	3615	1026	-3,51	0,00
	mąż	2690,5	3979,5	979,5	-3,76	0,00
IPP Kobiecość	razem	10975,5	15820,5	3349,5	-6,50	0,00
	żona	3072	3714	927	-4,06	0,00
	mąż	2237,5	4432,5	526,5	-6,30	0,00
IPP Męskość	razem	12628,5	14167,5	5002,5	-3,23	0,00
	żona	3417	3369	1272	-2,14	0,03
	mąż	2965,5	3704,5	1254,5	-2,23	0,03
mCOPEII Problem	razem	11171,5	15624,5	3545,5	-6,11	0,00
	żona	3061,5	3724,5	916,5	-4,12	0,00
	mąż	2522,5	4147,5	811,5	-4,70	0,00
mCOPEII Emocje	razem	16705,5	10090,5	4204,5	4,81	0,00
	żona	4336,5	2449,5	1123,5	2,97	0,00
	mąż	4058,5	2611,5	958,5	3,88	0,00
SDO średnia	razem	15847	10949	5063	3,11	0,00
	żona	3972	2814	1488	0,94	0,35
	mąż	4024	2646	993	3,69	0,00
SHS średnia	razem	9166,5	17629,5	1540,5	-10,07	0,00
	żona	2627	4159	482	-6,54	0,00
	mąż	1973,5	4696,5	262,5	-7,78	0,00

Małżonkowie poniżej przeciętne szczęśliwi ze swojego małżeństwa, w porównaniu do powyżej przeciętne szczęśliwych, charakteryzują się istotnie niższym: stylem

przywiązania (BFPE; $U = 462,5$, $p < 0,01$), samooceną (SES; $U = 3331,5$, $p < 0,01$), uogólnionym poczuciem własnej skuteczności (GSES; $U = 3974,5$, $p < 0,01$), subiektywnym poczuciem szczęścia (SHS, $U = 1540,5$, $p < 0,01$), psychologiczną kobiecością i męskością (IPP; kobiecością $U = 3349,5$, męskością $U = 5002,5$, oba $p < 0,01$), rzadszym korzystaniem ze strategii skupionych na rozwiązaniu problemu (mCOPE II Problem; $U = 3545,5$, $p < 0,01$). Częściej zaś korzystają ze strategii skupionej na emocjach obejmującej (mCOPEII Emocje; $U = 4204,5$, $p < 0,01$): obwinianie siebie, zaprzeczanie, zażywanie substancji psychoaktywnych, zajmowanie się czymś innym (por. Tabela III.94).

Statystyki dla małżonków poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwych ze swojego małżeństwa są bardzo podobne do tych otrzymanych dla małżonków raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych ze swojego małżeństwa (por. Tabela III.93 a Tabela III.94). Różnica występuje dla żon, które w małżeństwach powyżej przeciętnej szczęśliwych a poniżej mają nie tylko wyższą psychologiczną męskość, ale też kobiecość; kobiecość $U = 929$, męskość $U = 1270$, oba $p < 0,03$. Podobnie mężowie w małżeństwach powyżej przeciętnej szczęśliwych a poniżej mają nie tylko wyższą psychologiczną kobiecość, ale też męskość; męskość $U = 1259$, kobiecość $U = 514$, oba $p < 0,03$. Większą różnicę uzyskano także dla mężów i obu podskal orientacji na dominację społeczną (SDO), gdzie mężowie z małżeństw poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwych nie tylko charakteryzowali się wyższą potrzebą dominacji ($U = 896,5$, $p < 0,01$) ale też wyższym (anty-) egalitaryzmem ($U = 1163,5$, $p < 0,01$).

3.2.6.3. Poziom dodatkowych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa

Obliczono czy małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa różnią się poziomem dodatkowych zmiennych, tj.: wiekiem, stażem małżeńskim, długością narzeczeństwa, wykształceniem, ilością dzieci, subiektywną oceną własnej sytuacji finansowej, władzą finansową, relacjami z teściem, teściową, matką, ojcem i jakością pożycia seksualnego w małżeństwie. Wyniki zebrano w Tabela III.95, w której dodatkowo podano także średnie rangi, aby precyzyjniej zilustrować kierunek zależności.

Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej kodowana jest od 1 = zła, do 5 = bardzo dobra, zaś władza finansowa od 1 = zdecydowanie więcej zarobiła żona, do 7 = zdecydowanie więcej zarobił mąż. Relacje z teściem, teściową, matką i ojcem kodowano na skali 1 = złe, do 4 = bardzo dobre, z wyłączeniem w obliczeniach odpowiedzi:

5 = nie dotyczy. Jakość pożycia seksualnego w małżeństwie jest kodowana jako zmienna od 1 = zdecydowanie złe, do 4 = zdecydowanie dobre (przy kroku 0,5, co daje 7 stopniową skalę).

Tabela III.95. Poziom dodatkowych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa

	Mąż / żona	Średnie rangi		Suma rang		U	Z	p
		raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe	raczej nieszczęśli- we	szczęśliwe			
Wiek osoby badanej	razem	49,18	37,07	1475,5	1927,5	549,5	-2,22	0,03
	żona	25,07	17,76	376	444	119	-1,92	0,06
	mąż	24,13	20,04	362	541	163	-1,04	0,30
Staż małżeński	razem	50,8	36,13	1524	1879	501	-2,70	0,01
	żona	25,57	17,46	383,5	436,5	111,5	-2,14	0,03
	mąż	25,37	19,35	380,5	522,5	144,5	-1,53	0,13
Długość narzeczeństwa	razem	48,9	37,23	1467	1936	558	-2,15	0,03
	żona	26,1	17,14	391,5	428,5	103,5	-2,36	0,02
	mąż	23,3	20,5	349,5	553,5	175,5	-0,71	0,48
Wykształcenie osoby badanej	razem	36,85	44,18	1105,5	2297,5	640,5	-1,57	0,12
	żona	18,47	21,72	277	543	157	-1,29	0,20
	mąż	18,93	22,93	284	619	164	-1,09	0,28
Liczba dzieci	razem	43,97	40,08	1319	2084	706	-0,76	0,45
	żona	20,57	20,46	308,5	511,5	186,5	-0,03	0,98
	mąż	23,9	20,17	358,5	544,5	166,5	-1,01	0,31
Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej	razem	25,22	50,89	756,5	2646,5	291,5	-5,00	0,00
	żona	11,03	26,18	165,5	654,5	45,5	-4,16	0,00
	mąż	14,83	25,2	222,5	680,5	102,5	-2,84	0,00
Władza finansowa	razem	42,72	40,8	1281,5	2121,5	743,5	-0,36	0,72
	żona	18,8	21,52	282	538	162	-0,74	0,46
	mąż	24,47	19,85	367	536	158	-1,19	0,23
Relacje z teściem	razem	36,87	44,17	1106	2297	641	-1,40	0,16
	żona	17,87	22,08	268	552	148	-1,16	0,25
	mąż	19,6	22,56	294	609	174	-0,79	0,43
Relacje z teściową	razem	30,77	47,69	923	2480	458	-3,25	0,00
	żona	15,83	23,3	237,5	582,5	117,5	-2,04	0,04
	mąż	15,33	24,93	230	673	110	-2,56	0,01
Relacje z matką	razem	35,75	44,82	1072,5	2330,5	607,5	-1,77	0,08
	żona	17,1	22,54	256,5	563,5	136,5	-1,58	0,12
	mąż	19,03	22,87	285,5	617,5	165,5	-1,02	0,31
Relacje z ojcem	razem	41,25	41,64	1237,5	2165,5	772,5	-0,08	0,94
	żona	19,53	21,08	293	527	173	-0,43	0,67
	mąż	22,3	21,06	334,5	568,5	190,5	-0,33	0,74
Jakość pożycia seksualnego	razem	16,32	56,03	489,5	2913,5	24,5	-7,69	0,00
	żona	8,1	27,94	121,5	698,5	1,5	-5,70	0,00
	mąż	8,7	28,61	130,5	772,5	10,5	-5,21	0,00

Małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa istotnie statystycznie różnią się poziomem niektórych analizowanych dodatkowych zmiennych (por. Tabela III.95). Małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa są starsi wiekiem, stażem małżeństwa a także długością narzeczeństwa ($U = 501 \div 558$, $p < 0,01 \div 0,03$), choć analiza w podziale na płeć ukazuje, że zależność ta dotyczy tylko kobiet ($U = 111,5 \div 558$, $p < 0,02 \div 0,06$). Po przełożeniu tych różnic (raczej nieszczęśliwi – szczęśliwi) na mediany różnica dla wieku wynosi: 41,5 a 35 lat, dla stażu to 15,5 a 6 lat, a dla narzeczeństwa 24,5 a 12 miesięcy.

Jednoznacznie, zarówno bez podziału na płeć jak i w rozbiciu na mężów i żony, małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa charakteryzują się istotnie niższą oceną swojej sytuacji finansowej (razem $U = 291,5$, $p < 0,01$) i jakości pożycia seksualnego w małżeństwie (razem $U = 24,5$, $p < 0,01$).

Małżonkowie raczej nieszczęśliwi a szczęśliwi ze swojego małżeństwa mają gorsze relacje ze swoją teściową ($U = 458$, $p < 0,01$) i swoją matką ($U = 607,5$, $p < 0,08$) – przy czym ten ostatni wynik jest nieco powyżej zwyczajowo akceptowanego poziomu istotności (w teście t-studenta $p < 0,05$ dla matki).

Obliczono czy małżonkowie poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwi ze swojego małżeństwa różnią się poziomem dodatkowych zmiennych. Wyniki zebrano w Tabeli III.96.

Tabela III.96. Poziom dodatkowych zmiennych u małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa

	Mąż / żona	Suma rang – poniżej przeciętnej szczęśliwe	Suma rang – powyżej przeciętnej szczęśliwe	U	Z	p
Wiek osoby badanej	razem	15164	11632	5746	1,77	0,08
	żona	4136	2650	1324	1,85	0,06
	mąż	26342	7849	5432	-0,76	0,45
Staż małżeński	razem	15360	11436	5550	2,15	0,03
	żona	4227	2559	1233	2,36	0,02
	mąż	26053,5	8137,5	5143,5	-1,33	0,18
Długość narzeczeństwa	razem	14438,5	12357,5	6471,5	0,34	0,74
	żona	3904,5	2881,5	1555,5	0,56	0,57
	mąż	27022,5	7168,5	5515,5	0,59	0,55
Wykształcenie osoby badanej	razem	13583	13213	5957	-1,35	0,18
	żona	3651,5	3134,5	1506,5	-0,84	0,40
	mąż	26762,5	7428,5	5775,5	0,08	0,94
Liczba dzieci	razem	14162,5	12633,5	6536,5	-0,21	0,84
	żona	3828,5	2957,5	1631,5	0,14	0,89
	mąż	25963,5	8227,5	5053,5	-1,51	0,13

	Mąż / żona	Suma rang – poniżej przeciętnej szczęśliwe	Suma rang – powyżej przeciętnej szczęśliwe	U	Z	p
Subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej	razem	12237,5	14558,5	4611,5	-4,01	0,00
	żona	3298	3488	1153	-2,80	0,01
	mąż	25862,5	8328,5	4952,5	-1,71	0,09
Władza finansowa	razem	14024,5	12771,5	6398,5	-0,48	0,63
	żona	3708,5	3077,5	1563,5	-0,52	0,60
	mąż	26678	7513	5768	-0,09	0,93
Relacje z teściem	razem	12908	13888	5282	-2,68	0,01
	żona	3405	3381	1260	-2,21	0,03
	mąż	25827	8364	4917	-1,78	0,08
Relacje z teściową	razem	12822,5	13973,5	5196,5	-2,85	0,00
	żona	3633	3153	1488	-0,94	0,35
	mąż	25170	9021	4260	-3,08	0,00
Relacje z matką	razem	13099,5	13696,5	5473,5	-2,30	0,02
	żona	3525,5	3260,5	1380,5	-1,54	0,12
	mąż	25990,5	8200,5	5080,5	-1,45	0,15
Relacje z ojcem	razem	14392	12404	6518	0,24	0,81
	żona	3913,5	2872,5	1546,5	0,61	0,54
	mąż	25463,5	8727,5	4553,5	-2,50	0,01
Jakość pożycia seksualnego	razem	9183	17613	1557	-10,03	0,00
	żona	2409	4377	264	-7,75	0,00
	mąż	25190,5	9000,5	4280,5	-3,04	0,00

Statystyki dla małżonków poniżej a powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa są podobne do tych otrzymanych dla małżonków raczej nieszczęśliwych a szczęśliwych ze swojego małżeństwa (por. Tabela III.95 a Tabela III.96). Małżonkowie poniżej przeciętnie szczęśliwi ze swojego małżeństwa, w porównaniu do powyżej przeciętnie szczęśliwych, charakteryzują się istotnie niższą subiektywną oceną własnej sytuacji finansowej (średnia ranga poniżej = 99,5, powyżej = 134,8, razem $U = 4611,5$, $p < 0,01$) oraz oceną jakości pożycia seksualnego w małżeństwie (średnia ranga poniżej = 74,7, powyżej = 163,1, razem $U = 1557$, $p < 0,01$) (por. Tabela III.96). Jedynie dla stażu małżeńskiego małżonkowie poniżej przeciętnie a powyżej przeciętnie szczęśliwi z małżeństwa charakteryzowali się wyższym stażem małżeńskim; poniżej średnia ranga = 124,9, powyżej średnia ranga = 105,9, razem $U = 1233$, $p < 0,02$. Małżonkowie poniżej przeciętnie szczęśliwi z małżeństwa a powyżej przeciętnej mają gorsze relacje z teściową (średnia ranga = 104,3 a 129,4), ale też matką (106,5 a 126,8) i teściem (104,9 a 128,6); dla U M-W $p < 0,02 \div 0,01$.

3.3. Podsumowanie weryfikacji hipotez i wnioski z badań

Przeprowadzone analizy pokazują, że większość hipotez dla każdego z pytań badawczych znalazła potwierdzenie w zebranych danych. Szczegółowe tabele oraz omówienia, osobno dla każdego z pytań badawczych zamieszczono, już powyżej w podrozdziałach: 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3, 3.2.4, 3.2.5 i 3.2.6. Podsumowując, poniżej przedstawiono najważniejsze ustalenia.

Pierwsze pytanie badawcze – seksizm a jakość małżeństwa (numery korespondują z numerami hipotez):

1. Poziom seksizmu koreluje z poczuciem zadowolenia z małżeństwa, ale nie zawsze jest tak, że im wyższy poziom seksizmu tym zadowolenie jest niższe – związek ten zależy od tego, dla jakich czynników i podczynników seksizmu oraz zadowolenia oraz czy dla mężów, czy dla żon.
2. Poziom dopasowania się małżonków pod względem seksizmu różnicuje poczucie zadowolenia ze związku; ale najczęściej istotny dla zadowolenia ze związku jest nie tylko sam fakt niedopasowania, ale też tego który z małżonków ma wyższy poziom danej formy seksizmu.
3. Poczucie zadowolenia żon z małżeństwa (KDM-2, DAS) jest w większym stopniu uzależnione od poziomu uprzedzeń związanych z płcią u ich mężów niż ich samych (dla: OFS, ASI-HS i ASI-BS). Także zgodnie z oczekiwaniami – analogiczna relacja nie zachodzi dla poczucia zadowolenia mężów z małżeństwa; jest ono bardziej zależne od ich niż żon poziomu seksizmu (dla: OFS, ASI-HS i ASI-BS).

Drugie pytanie badawcze – różne formy seksizmu (numery korespondują z numerami hipotez):

1. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym a współczesnym, lecz jest on słaby.
2. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym a ambiwalentnym wobec kobiet – w tym jego wrogim i życzliwym aspektem.
3. Istnieje związek między seksizmem tradycyjnym a ambiwalentnym wobec mężczyzn – w tym jego wrogim i życzliwym aspektem.
4. Istnieje związek między seksizmem współczesnym a ambiwalentnym wobec kobiet – w tym jego wrogim, ale już nie życzliwym aspektem.
5. Istnieje związek między seksizmem współczesnym a seksizmem wrogim i życzliwym wobec mężczyzn.

6. Istnieje związek między ambiwalentnym seksizmem wobec kobiet a wobec mężczyzn – w tym ich wrogimi i życzliwymi aspektami.

Trzecie pytanie badawcze – seksizm u żony a u męża (numery już nie korespondują z numerami hipotez):

1. Istnieje związek między poziomem seksizmu u męża a żony – dla wszystkich badanych form seksizmu.
2. Im wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI-HS), tym wyższy jest u żony poziom seksizmu życzliwego wobec kobiet (ASI-BS); ale korelacja ta ma niską wartość.
3. Im wyższy jest u żony poziom wrogiego seksizmu wobec mężczyzn (AMI-HM), tym wyższy jest u męża poziom seksizmu wrogiego wobec kobiet (ASI HS).

Czwarte pytanie badawcze – jakość małżeństwa a inne zmienne (numery nie korespondują z numerami hipotez):

1. Płeć osoby badanej nie różnicuje wyników dla poczucia jakości związku małżeńskiego.
2. Styl przywiązania małżonków, subiektywne poczucie szczęścia i jakości pożycia seksualnego silnie korelują z poczuciem jakości związku małżeńskiego.
3. Poziom: samooceny, poczucia własnej skuteczności, psychologicznej kobiecości i męskości, strategii raczenia sobie ze stresem korelują z poczuciem jakości związku małżeńskiego.
4. Zmienne: liczba dzieci, subiektywna ocena własnej sytuacji finansowej, relacje z teściem, teściową, matką, korelują lub różnicują poczucie jakości związku małżeńskiego.
5. Zmienne: orientacja na dominację społeczną, wiek, staż małżeński, władza finansowa, relacje z ojcem korelują lub różnicują poczucie jakości związku małżeńskiego, ale korelacje albo różnice są niskie lub dla małej ilości podczynników jakości związku małżeńskiego (zazwyczaj tylko dla tych mierzonych DAS).
6. Zmienne: długość narzeczeństwa i wykształcenie nie korelują lub różnicują poczucie jakości związku małżeńskiego.

Piąte pytanie badawcze – seksizm a inne zmienne (numery nie korespondują z numerami hipotez):

1. Płeć osoby badanej wyraźnie różnicuje poziom wszystkich uwzględnionych w badaniu form uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmu).

2. Zmienne: styl przywiązania małżonków, poziom wykształcenia oraz relacje z teściową korelują lub różnicują poziom seksizmu.
3. Zmienne: poziom samooceny, psychologicznej kobiecości i męskości, subiektywne poczucie szczęścia, strategie radzenia sobie ze stresem, orientacja na dominację społeczną i poczucie jakości pożycia seksualnego korelują lub różnicują poziom seksizmu – ale są to związki słabe, albo tylko z niektórymi formami seksizmu.
4. Zmienne: płeć psychologiczna, wiek, relacje z teściem i matką korelują lub różnicują poziom, ale tylko jednej z form seksizmu.
5. Zmienne: uogólnione poczucie własnej skuteczności, staż małżeński, długość narzeczeństwa, liczba dzieci, subiektywnie oceniana sytuacja finansowa, władza finansowa oraz relacje z ojcem nie korelują z poziomem seksizmu ani go nie różnicują.

Szóste pytanie badawcze – małżeństwo powyżej a poniżej przeciętnie szczęśliwe (numery nie korespondują z numerami hipotez):

1. Poziom uprzedzeń ze względu na płeć (seksizmu) jest wyższy u małżonków poniżej niż powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa.
2. U małżonków powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa – w porównaniu do tych poniżej przeciętnie szczęśliwych, wyższy jest poziom: samooceny, uogólnionego poczucia własnej skuteczności, psychologicznej kobiecości (szczególnie u mężów) i męskości (szczególnie u żon), stylu przywiązania w małżeństwie, korzystania ze strategii radzenia sobie ze stresem zorientowanych na rozwiązanie problemu, subiektywnego poczucia szczęścia, subiektywnej oceny własnej sytuacji finansowej, relacji z teściem, teściową i jakości pożycia seksualnego.
3. U małżonków powyżej przeciętnie szczęśliwych ze swojego małżeństwa – w porównaniu do tych poniżej przeciętnie szczęśliwych, niższy jest poziom korzystania ze strategii radzenia sobie ze stresem zorientowanych na emocjach (ale typu: obwinianie siebie, zaprzeczanie) i orientacji na dominację społeczną (ale tylko u mężów), a także niższy jest wiek (ale tylko u żon), staż małżeński i długość narzeczeństwa (ale oba tylko u żon).
4. Małżonkowie powyżej a poniżej przeciętnie szczęśliwi ze swojego małżeństwa nie różnią się poziomem: wykształcenia, liczby dzieci, władzy finansowej, relacji z matką i ojcem.

Uzyskane wyniki potwierdzają, że uprzedzenia związane z płcią a poczucie jakości związku małżeńskiego są ze sobą powiązane. Przy czym często nie są to proste relacje, ale zależą od płci osoby badanej (kobieta / mężczyzna), czy roli (żony lub męża).

Badania Paula Eastwicka i współpracowników (2006) oraz Zhixia Chen, Susan Fiske i Tiane Lee (2009) pokazują, że poziom seksizmu różnicuje oczekiwania osób co do cech poszukiwanych u partnera/ki i norm zachowania się żony i męża w małżeństwie (por. Gaunt, 2013). To stanowić może swoiste „zabezpieczenie”, żeby nie wybrać partnera/ki, który ma inne poglądy na role płciowe w małżeństwie. Co więcej, jeśli partner/ka nie spełnia pokładanych w nich nadziei (por. Hammond i Overall, 2014) to poziom seksizmu (życzliwego) różnicuje chęć zerwania takiego związku. Z kolei badania Dixon i współpracownicy (2010) ilustrują, że pozytywny kontakt między osobami z różnych grup społecznych, buduje pozytywne odczucia względem nich. Przekładając to na małżeństwo – udane małżeństwo powinno sprzyjać pozytywnym sądom na temat męża i żony, a tym samym większemu zadowoleniu z małżeństwa (co znajduje odzwierciedlenie w zebranych danych).

Z kolei w przypadku konfliktu w małżeństwie stereotypowe, seksistowskie przekonania dostarczają gotowych i mocnych „argumentów”. Zarówno do kłótni jak i do usprawiedliwiania przed innymi oraz przed samym sobą swojego zachowania. Na przykład: „Większość kobiet nie potrafi docenić tego, co robią dla nich mężczyźni”, „Wiele kobiet czerpie satysfakcję z wabienia mężczyzn, których później odrzucają”, „Kobiety na ogół nie są tak bystre jak mężczyźni”, czy „W zasadzie większość mężczyzn zachowuje się jak dzieci” (por. Glick, Fiske, 1996; Ryś, 2004; Błazek i inni, 2012). Im gorzej funkcjonuje małżeństwo, tym bardziej mogą nasilać się przekonania seksistowskie (por. Expósito i inni, 2010). Widoczne jest to m.in. w korelacjach lęku przed odrzuceniem (czynnika BFPE) a seksizmu tradycyjnego u żony (OFS $\rho = 0,21$) i męża ($\rho = 0,37$; oba $p < 0,01$), ale też wrogiego wobec kobiet u żony (ASI HS $\rho = 0,18$) i męża ($\rho = 0,28$; oba $p < 0,01$). Występuje także korelacja lęku przed odrzuceniem a życzliwego seksizmu wobec kobiet tylko u żon (ASI BS $\rho = 0,1$, $p < 0,02$), natomiast wrogiego wobec mężczyzn u żon (AMI HM $\rho = 0,3$) i mężów ($\rho = 0,25$; oba $p < 0,01$) i w mniejszym stopniu życzliwego wobec mężczyzn u żon (AMI BM $\rho = 0,11$) i mężów ($\rho = 0,18$; oba $p < 0,01$). Stąd można ostrożnie przypuszczać, że im mniej zadowoleni są małżonkowie ze swojego związku tym większy jest lęk, tym większy seksizm. Postępuje polaryzacja i radykalizacja „stanowisk” małżonków (oskarżeń), następuje dalsze pogorszenie funkcjonowania związku, itd. aż do rozpadu małżeństwa lub jego przebudowania (kryzys).

Zgodnie z przewidywaniami różne formy uprzedzeń ze względu na płeć są ze sobą wzajemnie skorelowane (por. Tabela 3.37; por. Campbell i inni, 1997; Glick, Whitehead, 2010). Stosunkowo duże korelacje występują dla seksizmu tradycyjnego (OFS) a wrogiego wobec kobiet (ASI HS; $\rho = 0,43$) i życzliwego wobec mężczyzn (AMI BM; $\rho = 0,44$). Seksizm współczesny (MS) jest dodatnio skorelowany z wrogim seksizmem wobec kobiet (ASI HS; $\rho = 0,29$; zaś dla życzliwego ASI BS $p > 0,05$) i życzliwym wobec mężczyzn (AMI BM; $\rho = 0,21$); ujemnie zaś z wrogim seksizmem wobec mężczyzn (AMI HM; $\rho = -0,21$). Uproszczając można stwierdzić, że im wyższy seksizm tym więcej wrogości wobec kobiet i życzliwości (pobłażliwości) wobec mężczyzn.

Zakończenie

Badacze zajmujący się jakością życia małżeńskiego (Spanier i Lewis, 1980; Braun-Gałkowska, 1992; Stamp, 2004; Plopa, 2005; Janicka, 2006; Rostowski, Rostowska, 2014) często akcentują jak istotne są oczekiwania i przekonania małżonków na temat różnych rzeczy, w tym norm (prawnych, religijnych i obyczajowych; por. Janicka, 2006) związanych z płcią. Z kolei autorzy teorii ambiwalentnego seksizmu (Glick, Fiske, 1996, 1999) podkreślają, że związek między kobietami i mężczyznami jest wyjątkowy, m.in. dlatego, że tworzą oni relacje romantyczne i za najsilniejsze źródło ambiwalencji uważają właśnie heteroseksualność (związaną z miłością). Jednocześnie najpopularniejszą w Polsce formą bliskiego związku jest małżeństwo (GUS, 2010).

Zrealizowane badania w dość kompleksowy sposób opisują związki między uprzedzeniami ze względu na płeć a jakością życia małżeńskiego. Wykorzystują dwie miary jakości związku małżeńskiego – o zagranicznym – amerykańskim (DAS; Spanier, 1976, 1980; Cieślak, 1989) i polskim (KDM II; Plopa, Rostowski, 2005) rodowodzie, ale podobnych podstawach teoretycznych. Uprzedzenia związane z płcią mierzone były za pomocą czterech narzędzi (OFS, MS, ASI, AMI) bazujących na dwóch teoriach – seksizmu tradycyjnego i współczesnego (Swim i inni, 1995) oraz seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet i mężczyzn (Glick, Fiske, 1996, 1999). Dla większości zastosowanych narzędzi (w obszarze małżeństwa i uprzedzeń) otrzymuje się wyniki dla ich czynników (KDM II, DAS, MS) i podczynników (ASI, AMI), które umożliwiają jeszcze dokładniejszą analizę omawianego zjawiska.

W modelu badawczym uwzględniono, że zarówno jakość związku małżeńskiego jak i uprzedzenia związane z płcią (seksizm) mogą być powiązane z innymi zmiennymi ustalonymi w badaniach (por. Stamp, 2004; Plopa, 2005; Mandal, 2008; Kurzeja, Mandal, 2009b; Mosso i inni, 2013), takimi jak: płeć, sytuacja finansowa, jakość pożycia seksualnego, poczucie szczęścia w życiu, płeć psychologiczną, orientację na dominację społeczną czy styl przywiązania w małżeństwie, co pozwoliło na szerszy opis badanego obszaru, w tym od razu testowanie hipotez ad hoc, które powstawały przy interpretacji uzyskanych wyników, np. czy orientacja na dominację społeczną jest powiązana z psychologiczną kobiecością i męskością (jest – istotna statystycznie ujemna korelacja z kobiecością, a dodatnia z męskością).

W pracy wiele uwagi poświęcono na adaptację zagranicznych narzędzi, ale też sprawdzenie psychometrycznych właściwości już zaadaptowanych i polskich testów – m.in. z uwagi na to, że badaniem nie objęto populacji studentów, ale „zwykłych” ludzi, małżonków. Szczególnie na tym tle wyróżnia się adaptacja niemieckiego Kwestionariusza Stylu Przywiązania Bielefeld (BFPE; Höger i Buschkämper, 2002). Zreplikowano w polskich warunkach nie tylko strukturę czynnikową (analiza eksploracyjna i confirmacyjna), ale też zamiast korzystać z danych niemieckich odtworzono procedurę przypisania osoby do stylu przywiązania (wykorzystując kilkustopniową analizę skupień). Co wydaje się dość istotne – uzyskano identyczną konfigurację trzech czynników BFPE dla każdego z pięciu stylów przywiązania małżonków co w próbie niemieckiej (por. Rysunek II.21 i Rysunek II.25), co niekoniecznie udaje się (bez dodatkowych ingerencji) w przypadku adaptacji narzędzi amerykańskich. Taki wynik pośrednio może świadczyć o pewnym podobieństwie małżeństw polskich i niemieckich, a także przemawiać za dobrą reprezentatywnością zbadanej populacji.

Wyniki badań własnych potwierdziły wstępne założenia, stąd wiemy już nie tylko, że jakość związku małżeńskiego i uprzedzenia ze względu na płeć są wzajemnie powiązane, ale także jakie są to związki. To pozwala ostrożnie wskazywać na możliwe implikacje praktyczne. Przede wszystkim to poziom seksizmu u męża najsilniej jest związany nie tylko z jego oceną jakości małżeństwa, ale też zadowoleniem ze związku u żony (por. Expósito i inni, 2010; Durán, Moya, Megías, 2011; Hammond, Overall, 2017). Informacje te można wykorzystać planując działania terapeutyczne dla konkretnego małżeństwa, ale też przygotowując programy edukacyjne na szerszą skalę. Zainicjowane zmiany w przekonaniach mężczyzn o kobietach będą prawdopodobnie rzutować na całe małżeństwo (i szerzej – społeczeństwo). Jednocześnie nie zawsze mechanizmy, które sprawdzają się przy redukcji innych form uprzedzeń będą skuteczne w przypadku seksizmu (por. Becker, Zawadzki, Shields, 2014). Dotychczasowe badania pokazały, że nie jest łatwo zredukować uprzedzenia związane z płcią, ale jest to możliwe m.in. przez uczenie osób, aby częściej zauważały zachowania seksistowskie w codziennym życiu (Becker, Swim, 2011), a także dostrzegały szkodliwość tych przekonań (Becker, Swim, 2012; Kilmartin i inni, 2015). Prawdopodobnie także informowanie o kulturowych a nie tylko biologicznych źródłach różnic między płciami może obniżać seksizm (por. Studzińska, Wojciszke, 2014).

Jak pokazują m.in. analizy regresji do pierwszego modelu badawczego (por. Rysunek III.7) dla zadowolenia z małżeństwa u żon ważny jest ich poziom seksizmu wobec mężczyzn (AMI wrogi i życzliwy; oczekiwań wobec męża/mężczyzn), zaś dla zadowolenia mężów

istotny jest ich poziom seksizmu wobec kobiet (ASI; oczekiwań wobec żony/kobiet), szczególnie życzliwego. Co więcej odnotowane zależności koncentrowały się (zgodnie z teorią; por. Glick, Fiske, 1996) na obszarze heteroseksualnym (miłości, seksu, dominacji) (por. Lemus, Moya, Glick, 2010). Ważne wydaje się też potwierdzenie, że niezależnie od płci seksizm tradycyjny (OFS) negatywnie koreluje z jakością związku małżeńskiego. Informacje te mogą znaleźć zastosowanie m.in. w poradnictwie małżeńskim.

Jak zauważają Kathleen Connelly i Martin Heesacker (2012) na poziomie strukturalnym seksizm (szczególnie życzliwy) przyczynia się do utrzymania nierówności płci, ale równocześnie może oferować pewne korzyści dla kobiet i mężczyzn na poziomie osobistym. Dlatego w szerszym, społecznym kontekście, ważna wydaje się informacja, że zadowolone z małżeństwa żony są mniej skłonne dostrzegać problem seksizmu – na co wskazuje m.in. istotnie wyższa średnia ranga dla seksizmu współczesnego u żon szczęśliwych niż raczej nieszczęśliwych ze swojego małżeństwa ($p < 0,04$; np. stwierdzenie pierwsze MS: „Dyskryminacja kobiet nie jest już problemem w Polsce”), przy czym analogiczna zależność nie występuje dla mężów ($p < 0,84$). Taki stan rzeczy przekłada się też na większą niechęć zadowolonych z małżeństwa żon wobec żądań o większe równouprawnienie płci i mniejszą gotowość do popierania projektów stworzonych, aby pomóc kobietom (por. Dixon i inni, 2010).

Odnotowano kilka ograniczeń dotyczących badań własnych. Najważniejszym jest grupa badana - jako nie w pełni reprezentatywna dla polskiej populacji, ponieważ dominują w niej osoby z wyższym wykształceniem stanowiące 60,7% próby, zaś dla populacji jest to odpowiednio 21,3% osób w miastach i 9,9% na wsi (GUS, 2012). Stan ten wynika zapewne z metody doboru osób do badania – jak zauważa Jerzy Brzeziński (1996) próba złożona z ochotników, w porównaniu do nieochotników, może charakteryzować się m.in.: wyższym poziomem wykształcenia, statusem społecznym i poziomem inteligencji, a także większym zsocjalizowaniem i potrzebą aprobaty społecznej. Takie różnice ograniczają możliwość generalizacji wyników badań wykonanych na próbie złożonej z wolontariuszy – w tym zreferowanych w dysertacji badań własnych. Jednocześnie skalę wykorzystania ochotników w badaniach psychologicznych szacuje się na 70-90% (tamże, s. 234).

Analizując uzyskane w modelu ogólnym wyniki można zauważyć (por. Rysunek III.9), że wartości statystyk dla seksizmu a jakości związku małżeńskiego są dość niskie. W pracy jednakże nie zakładano, że sam seksizm będzie powodował największe zmiany w zadowoleniu z małżeństwa. Istotnym wydaje się fakt, że wykryto statystycznie istotne

zależności dla uprzedzeń związanych z płcią, a także, że układają się w pewien wzór, schemat.

Obszar jakości związku małżeńskiego jest trudny do eksploracji, w tym opracowania statystycznego, ponieważ jak zauważa wielu autorów w tym Maria Braun-Gałkowska (1992) model oddziaływań w rodzinie ma przede wszystkim charakter cyrkularny, zachowanie jednego małżonka jest zależne od drugiego, a zachowania te wzajemnie się wzmacniają (por. podrozdział 1.4.1). Ten stan rzeczy utrudnia interpretację zebranych danych, w tym określanie co jest przyczyną a co skutkiem, a gdzie zachodzi sprzężenie zwrotne, co częściowo ogranicza nas do modeli korelacyjnych i mówienia tylko o tym, że związek istnieje lub nie (i o jego sile). Dlatego chcąc pogłębić zrozumienie badanych zjawisk można w przyszłych projektach posłużyć się także metodą eksperymentalną, która co prawda ma swoje ograniczenia, ale umożliwia ustalanie związków przyczynowo-skutkowych.

Literatura

- Akrami, N., Ekehammar, B., Araya T. (2000). Classical and modern racial prejudice: a study of attitudes toward immigrants in Sweden. *European Journal of Social Psychology*, 30, 521-532
- Allport, G. (1954). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley
- Bargiel-Matusiewicz, K., Januszek, M. (2007). Strategie oraz efektywność radzenia sobie ze stresem egzaminacyjnym u kobiet i mężczyzn. W: Mandal, E. (red.) *W kręgu gender* (s. 167-186). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
- Barendse, M. T., Oort, F. J., Timmerman, M. E. (2014). Using Exploratory Factor Analysis to Determine the Dimensionality of Discrete Responses. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 00: 1-15
- Becker, J. C., Swim, J. K. (2011). Seeing the unseen: Attention to daily encounters with sexism as a way to reduce sexist beliefs. *Psychology of Women Quarterly*, 35, 2, 227-242
- Becker, J. C., Swim, J. K. (2012). Reducing endorsement of benevolent and modern sexist beliefs: Differential effects of addressing harm versus pervasiveness of benevolent sexism. *Social Psychology*, 43, 3, 127-137
- Becker, J. C., Zawadzki, M. J., Shields, S. A. (2014). Confronting and Reducing Sexism: A Call for Research on Intervention. *Journal of Social Issues*, 70, 4, 603-614
- Benson, P. L., Vincent, S. (1980). Development and validation of the Sexist Attitudes Toward Women Scale (SATWS). *Psychology of Women Quarterly*, 5, 276-291
- Benson, P. L., Vincent, S. (1980). Development and validation of the sexist attitudes toward women scale. *Psychology of Women Quarterly*, 5, 276-291
- Berscheid, E., Peplau, L. A. (1983). The emerging science of relationships. W: Kelley, H. H., Berscheid, E., Christensen, A., Harvey, J. H., Huston, T. L., Levinger, G., McClintock, E., Peplau, L. A., Peterson, D. R. (1983). *Close relationships* (s. 1-19). New York: Freeman
- Błażek, M., Kaźmierczak, M. (2012). The Role of Spouses Personality and Values Systems in Marriage-Intercorrelations, Satisfaction Predictors, and a Problem of Partners Similarity. *Polish Journal of Social Science*, 6, 1, 186-207
- Błażek, M., Kaźmierczak, M., Pastwa-Wojciechowska, B., Lewandowska-Walter, A. (2012). Funkcjonowanie kobiet i mężczyzn w sytuacji rozwodowej – analiza psychologiczna. *Polskie Forum Psychologiczne*, 17, 1, 62-78
- Brannon, L. (2002). *Psychologia rodzaju*. Gdańsk: GWP
- Braun-Gałkowska, M. (1992). *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: KUL
- Brennan, K. A., Clark, C. L., Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. W: Simpson, J. A., Rholes, W. S. (red.), *Attachment theory and close relationships* (s. 46-76). New York: Guilford

- Brzeziński, J. (1996). *Metodologia badań psychologicznych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN
- Brown, T. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guildford
- Burt, M. R. (1980). Cultural myths and supports for rape. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 217-230
- Busby, D. M., Christensen, C., Crane, D. R., Larson, J. H. (1995). A revision of the Dyadic Adjustment Scale for use with distressed and nondistressed couples: Construct hierarchy and multidimensional scales, *Journal of Marital and Family Therapy*, 21, 3, 289-308
- Cameron, J. E., Lalonde, R. N. (2001). Social identification and gender-related ideology in women and men. *British Journal of Social Psychology*, 40, 1, 59-77
- Campbell, B. E., Schellenberg, G., Senn, Ch. Y. (1997). Evaluating measures of contemporary sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 21, 1, 89-102
- Campbell, W. K., Bonacci, A. M., Shelton, J., Exline, J. J., Bushman, B. J. (2004). Psychological entitlement: Interpersonal consequences and validation of a self-report measure. *Journal of Personality Assessment*, 83, 1, 29-45
- Carver, Ch. (1997). You want to measure coping but your protocol's too long: consider the brief COPE. *International Journal of Behavioral Medicine*, 4, 92-100
- Cattell, R. B. (1966). The scree test for the number of factors. *Multivariate Behavioral Research*, 1, 245-276
- CBOS (2005). Wartości i normy w życiu Polaków. *Komunikat z badań*, BS/133/2005, sierpień, 1-22
- CBOS (2010). Cele i dążenia życiowe Polaków. *Komunikat z badań*, BS/161/2010, grudzień, 1-17
- CBOS (2015). Zadowolenie z życia. *Komunikat z badań*, 3/2015, styczeń, 1-9
- CBOS (2017). Sens życia – wczoraj i dziś. *Komunikat z badań*, 41/2017, kwiecień, 1-8
- CBOS (2018). Kobiety i mężczyźni w domu. *Komunikat z badań*, 127/2018, wrzesień, 1-15
- Chen, Zhixia, Fiske, Susan T., Lee, Tiane L. (2009). Ambivalent Sexism and Power-Related Gender-role Ideology in Marriage. *Sex Roles*, 60, 765-778
- Chrisler, J. C., Gorman, J. A., Marván, M. L., Johnston-Robledo, I. (2014). Ambivalent sexism and attitudes toward women in different stages of reproductive life: a semantic, cross-cultural approach. *Health Care Women International*, 35, 6, 634-657
- Cieciuch, J. (2013). Pomiar wartości w zmodyfikowanym modelu Shaloma Schwartz. *Psychologia Społeczna*, 8, 1, 24, 22-41
- Cieślak, K. (1989). Polska wersja skali G. B. Spaniera służącej do pomiaru jakości związku małżeńskiego (DAS). *Przegląd Psychologiczny*, 32 (4), 1041-1049
- Christopher, A. N., Wojda, M. R. (2008). Social Dominance Orientation, Right-Wing Authoritarianism, Sexism, and Prejudice Toward Women in the Workforce. *Psychology of Women Quarterly*, 32, 1, 65-73

- Connelly, K., Heesacker, M. (2012). Why Is Benevolent Sexism Appealing? Associations with System Justification and Life Satisfaction. *Psychology of Women Quarterly*, 36, 4, 432-443
- Cundiff, J. L., Zawadzki, M. J., Danube, C. L., Shields, S. A. (2014). Using Experiential Learning to Increase the Recognition of Everyday Sexism as Harmful: The WAGES Intervention. *Journal of Social Issues*, 70, 4, 703-721
- Dardenne, B., Dumont, M., Bollier, T. (2007). Insidious dangers of benevolent sexism: consequences for women's performance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93, 5, 764-779
- de Jonge, E., van der Loo, M. (2013). An introduction to data cleaning with R. *Statistics Netherlands*, 13, 3-53
- de Lemus, S., Moya, M., Glick, P. (2010). When Contact Correlates with Prejudice: Adolescents' Romantic Relationship Experience Predicts Greater Benevolent Sexism in Boys and Hostile Sexism in Girls. *Sex Roles*, 63, 3-4, 214-225
- Descutner, C., Thelen, M. (1991). Development and validation of a fear-of-intimacy scale. *Psychological Assessment: A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 3, 218-225
- Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, 5-18
- Dixon, J., Tropp, L. R., Durrheim, K., Tredoux, C. (2010). "Let Them Eat Harmony": Prejudice-Reduction Strategies and Attitudes of Historically Disadvantaged Groups. *Current Directions in Psychological Science*, 000, 00, 1-5
- Dovidio, J. F., Evans, N., Tyler, R. (1986). Racial stereotypes: The contents of their cognitive representations. *Journal of Experimental Social Psychology*, 22, 22-37
- Durán, M., Moya, M., Megías, J. L. (2011). It's his right, it's her duty: benevolent sexism and the justification of traditional sexual roles. *Journal of Sex Research*, 48, 5, 470-478
- Dzwonkowska, I., Lachowicz-Tabaczek, K., Łaguna, M. (2008). *Skala Samooceny SES Rosenberga*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego
- Eagly, A. H., Wood, W. (1991). Explaining sex differences in social behavior: A meta-analytic perspective. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 306-315
- Eagly, A. H., Wood, W., Diekmann, A. B. (2000). Social role theory of sex differences and similarities: A current appraisal. W: Eckes, T. Trautner, H. M. (red.). *The Developmental Social Psychology of Gender* (s. 123-174). Mahwah, NJ: Erlbaum
- Eastwick, P.W., Eagly, A.H., Glick, P., Johannesen-Schmidt, M.C., Fiske, S.T., Blum, A.M.B., Eckes, T., Freiburger, P., Huang, L., Fernández, M.L., Manganelli, A.M., Pek, J.C.X., Castro, Y.R., Sakalli-Ugurlu, N., Six-Materna, I., Volpato, C. (2006). Is traditional gender ideology associated with sex-typed mate preferences? A test in nine nations. *Sex Roles*, 54, 603-614
- Eisler, R. M. (1995). The relationship between masculine gender role stress and men's health risk: The validation of a construct. W: Levant, R. F., Pollack, W. S. (red.), *A new psychology of men* (207-225). New York: Basic

- Eisler, R. M., Franchina, J. J., Moore, T. M., Honeycutt, H. G., Rhatigan, D. L. (2000). Masculine gender role stress and intimate abuse: Effects of gender relevance of conflict situations on men's attributions and affective responses. *Psychology of Men & Masculinity*, 1, 1, 30-36
- Eisler, R. M., Skidmore, J. R. (1987). Masculine gender-role stress: Scale development and component factors in the appraisal of stressful situations. *Behavior Modification*, 11, 2, 123-136
- Ekehammar, B., Akrami, N. (2007). Personality and prejudice: From Big Five personality factors to facets. *Journal of Personality*, 75(5), 899-925
- Ekehammar, B., Akrami, N., Araya, T. (2000). Development and validation of Swedish classical and modern sexism scales. *Scandinavian Journal of Psychology*, 41, 307-314
- Ekehammar, B., Sidanius, J. (1982). Sex differences in socio-political attitudes: A replication and extension. *British Journal of Social Psychology*, 21, 249-257
- Erwin, J. (2007). The IAT: How and When It Works. *Observer. Association for Psychological Science*, 20, 11
- Exposito, F., Herrera, M. C., Moya, M., Glick, P. (2010). Don't Rock the Boat: Women's Benevolent Sexism Predicts Fears of Marital Violence. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 1, 36-42
- Farley, R., Steeh, C., Krysan, M., Jackson, T., Reeves, K. (1994). Stereotypes and segregation: Neighborhoods in the Detroit area. *American Journal of Sociology*, 100, 750-780
- Fassinger, R. E. (1994). Development and testing of the Attitudes Toward Feminism and the Women's Movement (FWM) Scale. *Psychology of Women Quarterly*, 18, 389-402
- Fetterolf, J. C., Rudman, L. (2014a). Gender Inequality in the Home: The Role of Relative Income, Support for Traditional Gender Roles, and Perceived Entitlement. *Gender Issues*, 31, 3-4, 219-237
- Fetterolf, J. C., Rudman, L. (2014b). How accurate are metaperceptions of sexism? Evidence for the illusion of antagonism between hostile and benevolent sexism. *Group Processes & Intergroup Relations*, 17, 3, 275-285
- Fischer, A. R. (2006). Women's Benevolent Sexism as Reaction to Hostility. *Psychology of Women Quarterly*, 30, 4, 410-416
- Fiske, S. T., Taylor, S. E. (1991). *Social cognition (2nd ed.)*. New York: McGraw-Hill
- Flora, D. B., Curran, P. J. (2004). An empirical evaluation of alternative methods of estimation for confirmatory factor analysis with ordinal data. *Psychological Methods*, 9, 466-491
- Forbes, G. B., Doroszewicz, K., Card, K., Adams-Curtis, L. (2004). Association of the thin body ideal, ambivalent sexism, and self-esteem with body acceptance and the preferred body size of college women in Poland and the United States. *Sex Roles*, 50, 5-6, 331-345
- Gaertner, S. L., Dovidio, J. F. (1986). The aversive form of racism. W: Dovidio, J. F., Gaertner, S. L. (red.). *Prejudice, Discrimination, and Racism*. Orlando, FL: Academic Press

- Gaunt, R. (2013). Ambivalent sexism and perceptions of men and women who violate gendered family roles. *Community, Work & Family*, 16, 4, 401-416
- Gawor, A., Mandal, E. (2007). Kobiata czy polityk?: treść i struktura stereotypu kobiety zajmującej się polityką. *Chowanna* 1, 79-93
- Gehring, T. M., Debry, M., Smith, P. K. (Eds.). (2001). *The Family System Test—FAST: Theory and application*. Philadelphia, PA: Brunner/Routledge. W: Gehring, T. M., Hertlein, K. M. (2007) "FAST" Approach to Health Care. W: Linville, D., Hertlein, K. M. (Eds., 2007) *The Therapist's Notebook for Family Health Care* (s. 13-17). New York, London: Haworth Press
- Gillespie, B. L., Eisler, R. M. (1992). Development of the feminine gender role stress scale: A cognitive-behavioral measure of stress, appraisal, and coping for women. *Behavior Modification*, 16, 3, 426-438
- Glick, P., Fiske, S. T. (1996). The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70, 3, 491-512
- Glick, P., Fiske, S. T. (1999). The Ambivalence toward Men Inventory: Differentiating hostile and benevolent beliefs about men. *Psychology of Women Quarterly*, 23(3), 519-536
- Glick, P., Fiske, S. T. (2001). An ambivalent alliance: Hostile and benevolent sexism as complementary justifications for gender inequality. *American Psychologist*, 56(2), 109-118
- Glick, P., Fiske, S. T. (2011). Ambivalent Sexism Revisited. *Psychology of Women Quarterly*, 35(3), 530-535
- Glick, P., Fiske, S. T., Mladinic, A., Saiz, J. L., Abrams, D., Masser, B., Adetoun, B., Osagie, J. E., Akande, A., Alao, A., Annetje, B., Willemsen, T. M., Chipeta, K., Dardenne, B., Dijksterhuis, A., Wigboldus, D., Eckes, T., Six-Materna, I., Expósito, F., Moya, M., Foddy, M., Kim, H., Lameiras, M., Sotelo, M. J., Mucchi-Faina, A., Romani, M., Sakalli, N., Udegbe, B., Yamamoto, M., Ui, M., Ferreira, M. C., López, W. L. (2000). Beyond prejudice as simple antipathy: Hostile and benevolent sexism across cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79 (5), 763-775
- Glick, P., Lameiras, M., Castro, Y. R. (2002). Education and Catholic Religiosity as Predictors of Hostile and Benevolent Sexism Toward Women and Men. *Sex Roles*, 47 (9/10), 433-441
- Glick, P., Lameiras, M., Fiske, S.T., Eckes, T., Masser, B., Volpato, Ch., Manganelli, A.M., Pek, J. C. X., Huang, L., Sakalli-Uğurlu, N., Castro, R. Y., D'Avila Pereira, M. L., Willemsen, T. M., Brunner, A., Six-Materna, I., Wells, R. (2004). Bad but Bold: Ambivalent Attitudes Toward Men Predict Gender Inequality in 16 Nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 86 (5), 713-728
- Glick, P., Rudman, L. A. (2010). Sexism. W: Dovidio, J. F., Hewstone, M., Glick, P. Esses, V. M. (2010). *The SAGE Handbook of Prejudice, Stereotyping and Discrimination* (s. 328-344). London: SAGE Publications Ltd

- Glick, P., Sakalli-Ugurlu, N., Ferreira, M. C., de Souza, M. A. (2002). Ambivalent sexism and attitudes toward wife abuse in Turkey and Brazil. *Psychology of Women Quarterly*, 26(4), 292-297
- Glick, P., Whitehead, J. (2010). Hostility Toward Men and the Perceived Stability of Male Dominance. *Social Psychology*, 41, 3, 177-185
- Greenwald, A. G., McGhee, D. E., Schwartz, J. L. K. (1998). Measuring individual differences in implicit cognition: The Implicit Association Test. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1464–1480
- Greenwald, A. G., Nosek, B. A., Banaji, M. R. (2003). Understanding and Using the Implicit Association Test: I. An Improved Scoring Algorithm. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85, 2, 197-216
- Greenwald, A. G., Poehlman, T. A., Uhlmann, E. L., Banaji, M. R. (2009). Understanding and Using the Implicit Association Test: III. Meta-Analysis of Predictive Validity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97, 1, 17-41
- Grubbs, J. B., Exline, J. J., Twenge, J. M. (2014). Psychological Entitlement and Ambivalent Sexism: Understanding the Role of Entitlement in Predicting Two Forms of Sexism. *Sex Roles*, 70, 5-6, 209-220
- GUS (2010). *Mały Rocznik Statystyczny Polski 2010*. Zakład Wydawnictw Statystycznych: Warszawa
- GUS (2012). *Raport z wyników. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*. Zakład Wydawnictw Statystycznych: Warszawa
- Guttentag, M., Secord, P. F. (1983). *Too many women? The sex ratio question*. Beverly Hills: Sage Publications
- Hammond, M. D., Overall, N. C. (2013). When relationships do not live up to benevolent ideals: Women's benevolent sexism and sensitivity to relationship problems. *European Journal of Social Psychology*, 43, 3, 212-223
- Hammond, M. D., Overall, N. C. (2014). Endorsing benevolent sexism magnifies willingness to dissolve relationships when facing partner-ideal discrepancies. *Personal Relationships*, 21, 2, 272-287
- Hammond, M. D., Overall, N. C. (2017). Dynamics Within Intimate Relationships and the Causes, Consequences, and Functions of Sexist Attitudes. *Current Directions in Psychological Science*, 26, 2, 120-125
- Hammond, M. D., Milojev, P., Huang, Y., Sibley, C. G. (2017). Benevolent sexism and hostile sexism across the ages. *Social Personality and Psychological Science*, DOI: 10.1177/1948550617727588
- Hart, Joshua, Glick, Peter, Dinero, Rachel E. (2013). She Loves Him, She Loves Him Not: Attachment Style as a Predictor of Women's Ambivalent Sexism Toward Men. *Psychology of Women Quarterly*, 37, 4, 507-518

- Hebl, M. R., King, E. B., Glick, P., Singletary, S. L., Kazama, S. (2007). Hostile and benevolent reactions toward pregnant women: complementary interpersonal punishments and rewards that maintain traditional roles. *Journal of Applied Psychology*, 92, 6, 1499-1511
- Herek, G. M. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research*, 25, 451-477
- Ho, A. K., Sidanius, J., Pratto, F., Levin, S., Thomsen, L., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J. (2012). Social dominance orientation: revisiting the structure and function of a variable predicting social and political attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38 (5), 583-606
- Hoffman, L. (2007). Benevolent Sexism: An Analysis of Women in Romantic Relationships. Referat prezentowany podczas: *American Psychological Association 2007 Convention Presentation*; w oparciu o rozszerzony abstrakt
- Hofmann, W., Gawronski, B., Gschwendner, T., Le, H., Schmitt, M. (2005). A meta-analysis on the correlation between the Implicit Association Test and explicit self-report measures. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31, 1369-1385
- Hox, J.J., Bechger, T.M. (2007). An Introduction to Structural Equation Modeling. *Family Science Review*, 11, 354-373
- Höger, D., S. Buschkämper, S. (2002). Bielefelder Fragebogen zu Partnerschaftserwartungen (BFPE) - Ein alternativer Vorschlag zur Operationalisierung von Bindungsmustern mittels Fragebögen. *Z Diff Diagnost Psychol*, 23, 83-98
- Höger, D., Stöbel-Richter, Y., Brähler, E. (2008). Reanalyse des Bielefelder Fragebogens zu Partnerschaftserwartungen (BFPE). [Reanalysis of the Bielefeld Partnership Expectations Questionnaire (BFPE)]. *Psychother Psych Med*, 58 (7), 284-294
- Hu, L., Bentler, P.M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6, 1, 1-55
- Huang, Y., Osborne, D., Sibley, Ch. G. (2018). The Gradual Move Toward Gender Equality: A 7-Year Latent Growth Model of Ambivalent Sexism. *Social Psychological and Personality Science*, DOI: 10.1177/1948550617752472
- Jan Paweł II (1988). *List apostolski papieża Jana Pawła II o godności i powołaniu kobiet*. Rzym
- Jan Paweł II (1995). *List papieża Jana Pawła II do kobiet*. Rzym
- Janice D. Yoder, Theodore W. McDonald (1997). The Generalizability and Construct Validity of the Modern Sexism Scale: Some Cautionary Notes. *Sex Roles*, 36, 655-663
- Janicka I. (2006). *Kohabitacja a małżeństwo w perspektywie psychologicznej*. Łódź: Wyd. UŁ
- Janicka I., Niebrzydowski L. (1994). *Psychologia małżeństwa*. Łódź: Wyd. UŁ
- Jankowiak, B. (2007). Problematyka jakości i trwałości relacji partnerskich w teorii i badaniach. *Przegląd terapeutyczny*, 3, 1-25

- Jaśko, K., Szastok, M. (2015). Źródła nierównych wynagrodzeń kobiet i mężczyzn. *Psychologia społeczna*, 2, 33, 128-140
- Jaworski, B. K., Zurbriggen, E. L. (2007). Ambivalent Sexism and Its Correlates Across Dimensions of Sexuality. Referat prezentowany podczas: *American Psychological Association 2007 Convention Presentation*; w oparciu o rozszerzony abstrakt
- Jensen, L. C., Jensen, J. (1993). Family values, religiosity, and gender. *Psychological Reports*, 73, 429-430
- Jones, K., Stewart, K., King, E., Botsford Morgan, W., Gilrane, V., Hylton, K. (2014). Negative consequence of benevolent sexism on efficacy and performance. *Gender in Management: An International Journal*, 29, 3, 171-189
- Jost, J. T., Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1-27
- Jost, J. T., Kay, A. C. (2005). Exposure to benevolent sexism and complementary gender stereotypes: consequences for specific and diffuse forms of system justification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88, 3, 498-509
- Juczyński, Z., Ogińska-Bulik, N. (2009) Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem – Mini-COPE. W: Juczyński, Z. *Narzędzia Pomiaru w Promocji i Psychologii Zdrowia*, wyd. 2. Warszawa: PTP PTP
- Kaiser, H. F. (1960). The application of electronic computers to factor analysis. *Educational and Psychological Measurement*, 20, 141-151
- Katz, I., & Hass, R.G. (1988). Racial ambivalence and American value conflict: Correlational and priming studies of dual cognitive structures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55, 893-905
- Kaźmierczak M. (2005), Empatia a jakość relacji interpersonalnych w związku małżeńskim. Niepublikowana rozprawa doktorska. Gdańsk: Uniwersytet Gdański. W: Błazek, M., Kaźmierczak, M., Pastwa-Wojciechowska, B., Lewandowska-Walter, A. (2012). Funkcjonowanie kobiet i mężczyzn w sytuacji rozwodowej – analiza psychologiczna. *Polskie Forum Psychologiczne*, 17, 1, 62-78
- Kaźmierczak, M. (2010). The feminine and masculine gender role stress – conclusions from Polish studies. *Polish Psychological Bulletin*, 41, 1, 20-30
- Kaźmierczak, M. (2013). Postrzegana empatia partnera jako predyktor satysfakcji ze związku romantycznego. *Psychologia Społeczna*, 8, 4 (27), 435-447
- Kaźmierczak, M., Błazek, M. (2015). Attachment Styles as Predictors of the Perception of Couples' Cohesion. *Social Behavior and Personality an International Journal*, 43, 6, 1055-1056
- Kilmartin, C., Semelsberger, R., Dye, S. Boggs, E., Kolar, D. (2015). A Behavior Intervention to Reduce Sexism in College Men. *Gender Issues*, 32, 2, 97-110

- Kinder, D. R., Sears, D. O. (1981). Prejudice and Politics: Symbolic Racism versus Racial Threats to the Good Life. *Journal of Personality and Social Psychology*, 40, 414-31
- Kline, R. B. (2010). *Principles and practice of structural equation modeling (3rd ed.)*. New York: Guilford Press
- Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Korkmaz S, Goksuluk D, Zararsiz G. (2014). MVN: An R Package for Assessing Multivariate Normality. *The R Journal*, 6(2), 151-162
- Kuczyńska, A. (1992). *Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego
- Kurzeja, T. (2010). Przygotowanie polskiej wersji „Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec mężczyzn - AMI”, metoda tłumaczenia grupowego. Materiał nieopublikowany
- Kurzeja, T. (2011a). Pomiar explicit dla wybranych zmiennych mierzonych Testem Utajonych Skojarzeń, tłumaczenie na język polski. Materiał nieopublikowany
- Kurzeja, T. (2011b). Przygotowanie polskiej wersji „Kwestionariusza Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku”, metoda tłumaczenia grupowego. Materiał nieopublikowany
- Kurzeja, T. (2011c). Przygotowanie polskiej wersji „Skali Subiektywnego Szczęścia”, metoda tłumaczenia grupowego. Materiał nieopublikowany
- Kurzeja, T. (2011d). Przygotowanie pozycji do „Pomiaru pozostałych zmiennych ubocznych, kontrolowanych”. Materiał nieopublikowany
- Kurzeja, T., Mandal, E. (2009a, czerwiec). *Uprzedzenia związane z płcią a wykształcenie i potrzeba domknięcia poznawczego*. Referat wygłoszony na: XVIII Ogólnopolskiej Konferencji Psychologii Rozwojowej, Wrocław
- Kurzeja, T., Mandal, E. (2009b, wrzesień). *Orientacja na dominację społeczną i potrzeba domknięcia poznawczego a różne sposoby ujawniania uprzedzeń związanych z płcią*. Plakat prezentowany na: VI Zjeździe Naukowym Polskiego Stowarzyszenia Psychologii Społecznej, Lublin
- Lazarus, R. S., Folkman, S. (1984). *Stress, appraisal and coping*. New York: Springer
- Lee, T. L., Fiske, S. T., Glick, P., Chen, Z. (2010). Ambivalent Sexism in Close Relationships: (Hostile) Power and (Benevolent) Romance Shape Relationship Ideals. *Sex Roles*, 62, 7-8, 583-601
- Levant, R. F., Wimer, D. J., Williams, Ch. M., Smalley, K. B., Noronha, D. (2009). The Relationships between Masculinity Variables, Health Risk Behaviors and Attitudes toward Seeking Psychological Help. *International Journal of Men's Health*, 8, 1, 3-21
- Lewandowska-Walter, A. (2009). Rodzina zrekonstruowana. Analiza systemowa relacji rodzinnych. Niepublikowana rozprawa doktorska, napisana pod kierunkiem M. Plopy na Uniwersytecie Gdańskim. W: Kaźmierczak, M., Kielbratowska, B., Lewandowska-Walter, A., Michałek, J.,

- Błażek, M. (2012). Charakter więzi rodzinnych oraz uwarunkowania ich kształtowania się w sytuacji okołoporodowej. *Psychologia Rozwojowa*, 17, 2, 23-39
- Li, T., Fung, H. H. (2011). The dynamic goal theory of marital satisfaction. *Review of General Psychology*, 15, 3, 246–254
- Lyubomirsky, S., Lepper, H. S. (1999). A measure of subjective happiness: Preliminary reliability and construct validation. *Social Indicators Research*, 46 (2), 137-155
- Łaguna, M., Lachowicz-Tabaczek, K., Dzwonkowska, I. (2007). Skala samooceny SES Morrisa Rosenberga – polska adaptacja metody. *Psychologia Społeczna*, 2 (4), 164–176
- Mandal, E. (2004). *Podmiotowe i interpersonalne konsekwencje stereotypów związanych z płcią* (wydanie drugie zmienione). Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
- Mandal, E. (2005) Poczucie jakości życia w małżeństwie kobiet i mężczyzn. W: Bańka, A. (red., 2005). *Psychologia jakości życia* (s. 151-164). Poznań: Wydawnictwo Stowarzyszenie Psychologia i Architektura
- Mandal, E. (2008). *Miłość, władza i manipulacja w bliskich związkach*. Warszawa: PWN
- Mandal, E., Kofta, M. (2009). Wykluczanie społeczne feministek jako przejaw usprawiedliwiania patriarchalnego systemu społecznego. W: Cislak, A., Henne, K., Skarżyńska, K. (red., 2009). *Przekonania w życiu jednostek, grup, społeczności* (s. 153-170). Warszawa: Wydawnictwo SWPS Academica
- Mandal, E., Kurzeja, T. (2009). Femininity and Masculinity and Perception of Women and Men in Politics, *Polish Journal of Applied Psychology*, 7, 1, 41-58
- Mandal, E., Kurzeja, T. (2011). Seksizm tradycyjny i współczesny a postrzeganie kobiet w polityce. W: Bartosz, B. (red.) *Kobiecość i męskość*. (s.101-124). Warszawa: Wydawnictwo Eneteia
- Mardia, K., V. (1970). Measures of multivariate skewness and kurtosis with applications. *Biometrika*, 57, 519-530
- McConahay, J. B. (1983). Modern racism and modern discrimination: The effects of race, racial attitudes, and context on simulated hiring decisions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 9, 551-558
- McConahay, J. B. (1986). Modern racism, ambivalence, and the Modern Racism Scale. W: Dovidio, J. F., Gaertner, S. L. (red.). *Prejudice, discrimination, and racism* (s. 91 – 125). Orlando, FL: Academic Press
- McCreary, D. R., Wong, F. Y., Wiener, W., Carpenter, K. M., Engle, A., Nelson, P. (1996). The Relationship Between Masculine Gender Role Stress and Psychological Adjustment: A Question of Construct Validity? *Sex Roles*, 34, 7/8, 507-516
- Mikołajczak, M., Pietrzak, J. (2013). Struktura ambiwalencji postaw wobec kobiet w Polsce. Nieopublikowane dane. W: Pietrzak, J., Mikołajczak, M. (2015). *Seksizm w Polsce*. W: Stefaniak, A., Bilewicz, M., Winiewski, M. (red., 2015). *Uprzedzenia w Polsce* (s. 207-236). Warszawa: Liberi Libra

- Mikołajczak, M., Pietrzak, J. (2014). Ambivalent sexism and religion: Connected through values. *Sex Roles*, 70, 9-10, 387-399
- Mikołajczak, M., Pietrzak, J. (2015a). A broader conceptualization of sexism: The case of Poland. W: Safdar, S., Kosakowska-Berezecka, N. (Eds.). *Psychology of gender through the lens of culture: Theories and applications* (s. 169-191). Cham, Switzerland: Springer International Publishing
- Mikołajczak, M., Pietrzak, J. (2015b). Ambivalent Sexism Inventory – an extended measure. Development of a scale for a broader conceptualization of ambivalent sexism. Manuskrypt w przygotowaniu. W: Pietrzak, J., Mikołajczak, M. (2015). *Seksizm w Polsce*. W: Stefaniak, A., Bilewicz, M., Winiewski, M. (red.) (2015). *Uprzedzenia w Polsce* (s. 207-236). Warszawa: Liberi Libra
- Moore, T. M., Stuart, G. L., McNulty, J. K., Addis, M. E., Cordova, J. V., Temple, J. R. (2008). Domains of masculine gender role stress and intimate partner violence in a clinical sample of violent men. *Psychology of Men & Masculinity*, 9 (2), 82-89
- Morrison, M. A., Morrison, T. G., Pope, G. A., Zumbo, B. D. (1999). An investigation of measures of modern and old-fashioned sexism. *Social Indicators Research*, 48, 39-50
- Moskowitz, G. B. (2009). *Zrozumieć siebie i innych. Psychologia poznania społecznego*. Gdańsk: GWP
- Mosso, C., Briante, G., Aiello, A. Russo, S. (2013). The Role of Legitimizing Ideologies as Predictors of Ambivalent Sexism in Young People: Evidence from Italy and the USA. *Social Justice Research*, 26, 1, 1-17
- Moya, M., Glick, P., Expósito, F., de Lemus, S., Hart, J. (2007). It's for your own good: benevolent sexism and women's reactions to protectively justified restrictions. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 33, 10, 1421-1434
- Muthén, B., du Toit, S.H.C., Spisic, D. (1997). Robust inference using weighted least squares and quadratic estimating equations in latent variable modeling with categorical and continuous outcomes. Raport techniczny, opublikowany jedynie w Internecie: https://www.statmodel.com/download/Article_075.pdf, dostęp 12.08.2015
- Nelson, T. D. (red.) (2009). *Handbook of Prejudice, Stereotyping, and Discrimination*. New York: Psychology Press
- Nosek, B.A., Banaji, M.R., Greenwald, A.G. (2002a). Math = male, me = female, therefore math ≠ me. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 44–59
- Nosek, B.A., Banaji, M.R., Greenwald, A.G. (2002b). Harvesting Implicit Group Attitudes and Beliefs From a Demonstration Web Site. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 6 (1), 101–111

- Nosek, B. A., Smyth, F. L., Hansen, J. J., Devos, T., Lindner, N. M., Ranganath, K. A., Smith, C. T., Olson, K. R., Chugh, D., Greenwald, A. G., Banaji, M. (2007). Pervasiveness and correlates of implicit attitudes and stereotypes. *European Review of Social Psychology*, 18, 36–88
- Nosek, B.A., Smyth F.L., Sriram, N., Lindner, N.M., Devos, T., Ayala, A., Bar-Anan, Y., Bergh, R., Cai, H., Gonsalkorale, K., Kesebir, S., Maliszewski, N., Neto, F., Olli, E., Park, J., Schnabel, K., Shiomura, K., Tulbure B.T., Wiers R.W., Somogyi, M., Akrami, N., Ekehammar, B., Vianello, M., Banaji M.R., Greenwald, A.G. (2009). National differences in gender–science stereotypes predict national sex differences in science and math achievement. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 106, 26, 10593-10597
- Nosek, B. A., Smyth, F. L. (2011). Implicit social cognitions predict sex differences in math engagement and achievement. *American Educational Research Journal*, 48, 1124-1154
- Parent, M. C., Moradi, B. (2010). Confirmatory factor analysis of the Conformity to Feminine Norms Inventory and development of an abbreviated version: The CFNI-45. *Psychology of Women Quarterly*, 34, 1, 97-109
- Pastwa-Wojciechowska, B., Błażek, M., Kaźmierczak, M., Nakielska, A. (2013). Psychological effects of abuse in female victims of domestic violence – a short report on Polish studies. *Current Issues in Personality Psychology*, 1, 39-42
- Petrowski, K., Berth, H., Paul, S., Grande, G., Stöbel-Richter, Y., Brähler, E. (2010). Standard values and relationship-specific validity of the Bielefeld Relationship Expectations Questionnaire (BFPE). *BMC Medical Research Methodology*, 10: 92, 1-8
- Phelan, J. E., Moss-Racusin, C. A., Rudman, L. A. (2008). Competent yet out in the Cold: Shifting Criteria for Hiring Reflect Backlash toward Agentic Women. *Psychology of Women Quarterly*, 32 (4), 406-413
- Pietrzak, J., Mikołajczak, M. (2015). Seksizm w Polsce. W: Stefaniak, A., Bilewicz, M., Winiewski, M. (red.) (2015). *Uprzedzenia w Polsce*. (s. 207-236). Warszawa: Liberi Libra
- Plopa, M. (2004). *Psychologia rodziny – teorie i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Plopa, M. (2005). *Więzi w małżeństwie i rodzinie - metody badań*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Plopa, M., Kaźmierczak, M. (2012). *Komunikacja w bliskich związkach. Teoria i metoda badania*. Warszawa: Vizja Press&IT
- Plopa, M., Rostowski, J. (2005). Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2). W: Plopa, M. (2005). *Więzi w małżeństwie i rodzinie - metody badań* (s. 49-106). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls
- Poeschl, G., Pinto, I., Múrias, C., Silva, A., Ribeiro, R. (2006). Representations of Family Practices, Belief in Sex Differences, and Sexism. *Sex Roles*, 55, 111-121

- Pollak, E., Wiegand-Grefe, S., Höger, D. (2008). The Bielefeld Attachment Questionnaires: Overview and empirical results of an alternative approach to assess attachment. *Psychotherapy Research*, 18 (2), 179-190
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L. M., Malle, B. F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 67, 741-763
- Pratto, E., Sidanius, J., Stallworth, L. M. (1993). Sexual selection and the sexual and ethnic basis of social hierarchy. W: Ellis, L. (red.). *Social stratification and socioeconomic inequality: A comparative biosocial analysis* (s. 111-137). New York: Praeger.
- Pratto, F., Stallworth, L. M., Sidanius, J., Siers, B. (1997). The gender gap in occupational role attainment: A social dominance approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72, 37-53
- Rollero, C., Glick, P., Tartaglia, S. (2014). Psychometric properties of short versions of the ambivalent sexism inventory and ambivalence toward men inventory. *TPM*, 21, 2, 149-159
- Rostowski, J. (1987). *Zarys psychologii małżeństwa*. Warszawa: PWN
- Rostowski, J. (2003). Style przywiązania a kształtowanie się związków interpersonalnych w rodzinie. W: Janicka, I., Rostowska, T. (red.) (2003). *Psychologia w służbie rodziny* (s. 19-31). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
- Rostowski, J., Rostowska, T. (2014). *Małżeństwo i miłość – kontekst psychologiczny i neuropsychologiczny*. Warszawa: Difin
- Rosenberg, M. (1989). *Society and adolescent self-image. Revised edition*. Middletown, CT: Wesleyan University Press.
- Rotter, J., B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 80, 1-28
- Rudman, L. A. (1998). Self-promotion as a risk factor for women: the costs and benefits of counterstereotypical impression management. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74 (3), 629-645
- Rudman, L. A. (2004). Social Justice in Our Minds, Homes, and Society: The Nature, Causes, and Consequences of Implicit Bias. *Social Justice Research*, 17, 2, 129-141
- Rudman, L. A., Fairchild, K. (2004). Reactions to counterstereotypic behavior: the role of backlash in cultural stereotype maintenance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87 (2), 157-176
- Rudman, L. A., Glick, P. (2002). Prescriptive Gender Stereotypes and Backlash Toward Agentic Women. *Journal of Social Issues*, 57 (4), 743-762
- Rudman, L. A., Glick, P. (2008). *Texts in social psychology. The social psychology of gender: How power and intimacy shape gender relations*. New York, NY, US: Guilford Press
- Ryś, M. (1994). *Konflikty w rodzinie. Niszczą czy budują?* Warszawa: CMPPP (wyd. II w 1998 r.)

- Ryś, M. (2000). *Psychologia małżeństwa w zarysie*. Warszawa: CMPPP (wyd. uzupełnione i rozszerzone)
- Ryś, M. (2004). Jakość związku małżeńskiego a poziom bliskości małżonków i sposoby rozwiązywania przez nich konfliktów. *Studia Psychologica*, 5, 57-67
- Sanchez, L., Hall, C. S. (1999). Traditional values and democratic impulses: The gender division of labor in contemporary Spain. *Journal of Comparative Family Studies*, 30, 659–685
- Sarlet, M., Dumont, M., Delacotte, N., Dardenne, B. (2012). Prescription of Protective Paternalism for Men in Romantic and Work Contexts. *Psychology of Women Quarterly*, 36, 4, 444–457
- Scandura, T. A., Graen, G. B. (1984). Moderating effects of initial leader-member exchange status on the effects of a leadership intervention. *Journal of Applied Psychology*, 69, 3, 428-436
- Schaefer, R. T. (1996). Education and prejudice: Unraveling the relationship. *Sociological Quarterly*, 37, 1–16
- Schwarzer, R., Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. W: Weinman, J., Wright, S., Johnston, M., *Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs* (s. 35-37). Windsor, UK: Nfer-Nelson
- Schwarzer, R., Jeruzalem, M., Juczyński, Z. (2001). Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności – GSES. W: Juczyński (2001). *Narzędzia Pomiaru w Promocji i Psychologii Zdrowia*. Warszawa: PTP PTP
- Schwarzer, R., Jeruzalem, M., Juczyński, Z. (2009). Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności – GSES [zmodyfikowane stwierdzenia]. W: Juczyński (2009). *Narzędzia Pomiaru w Promocji i Psychologii Zdrowia* (wydanie drugie). Warszawa: PTP PTP
- Schwartz, S. H., Melech, G., Lehnami, A., Burgess, S., Harris, M., Owens, V. (2001). Extending the cross-cultural validity of the theory of basic human values with a different method of measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 519-42
- Sears, D. O. (1988). Symbolic racism. W: Katz, P. A., Taylor, D. A. (red.) *Elimination racism: Profiles in controversy* (s. 53 - 84). New York: Plenum Press
- Sharma, S., Mukherjee, S., Kumar, A., Dillon, W. R. (2005). A simulation study to investigate the use of cutoff values for assessing model fit in covariance structure models. *Journal of Business Research*, 58, 935-43
- Sibley, C. G., Overall, N. C., Duckitt, J. (2007). When Women Become More Hostilely Sexist toward their Gender: The System-Justifying Effect of Benevolent Sexism. *Sex Roles*, 57, 9-10, 743-754
- Sidanius, J. (1993). The interface between racism and sexism. *Journal of Psychology*, 127, 211–322
- Sidanius, J., Pratto, F. (1999). *Social Dominance: An Intergroup Theory of Social Hierarchy and Oppression*. New York: Cambridge University Press
- Siudem, A. (2005). Poczucie szczęścia małżeńskiego a samoocena u kobiet. *Małżeństwo i Rodzina*, 1-2, (13-14), 52-56

- Soral, W., Winiewski, M. (2015). Polski Sondaż Uprzedzeń 2 – metodologia badania. W: Stefaniak, A., Bilewicz, M., Winiewski, M. (red.) (2015). *Uprzedzenia w Polsce* (s. 307-327). Warszawa: Liberi Libra
- South, S., Spitze, G. (1994). Housework in marital and nonmarital households. *American Sociological Review*, 59, 595-618
- Spanier, G. B. (1976). Measuring dyadic adjustment: New scales for assessing the quality of marriage and similar dyads. *Journal of the Marriage and the Family*, 38, 15-28
- Spanier, G. B., Lewis, R. A. (1980). Marital Quality: a Review of the Seventies. *Journal of the Marriage and the Family*, 42, 4, 825-839
- Spector, P. E., Jex, S. M. (1998). Development of four self-report measures of job stressors and strain: Interpersonal Conflict at Work Scale, Organizational Constraints Scale, Quantitative Workload Inventory, and Physical Symptoms Inventory. *Journal of Occupational Health Psychology*, 3, 4, 356-367
- Spence, J. T., Helmreich, R. (1978). *Masculinity and femininity: Their psychological dimensions, correlates, and antecedents*. Austin, TX: University of Texas Press
- Spence, J. T., Helmreich, R. L. (1972). The attitudes toward women scale: An objective instrument to measure attitudes toward the rights and roles of women in contemporary society. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 2, 66-67
- Spence, J. T., Helmreich, R. L., Stapp, J. (1974). The Personal Attributes Questionnaire: A measure of sex role stereotypes and masculinity-femininity. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 4, 43
- Spence, J. T., Helmreich, R., Stapp, J. (1975). Ratings of self and peers on sex role attributes and their relation to self-esteem and conceptions of masculinity and femininity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32, 1, 29-39
- Stamp, G. H. (2004). Theories of family relationships and a family relationships theoretical model. W: Vangelisti A. L. (Ed.), *Handbook of family communication* (pp. 1-30). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates
- Studlar, D. T., McAllister, I. (1991). Political recruitment to the Australian legislature: Toward an explanation of women's electoral disadvantages. *Western Political Quarterly*, 44 (2), 467-485
- Studzińska, A., Wojciszke, B. (2014). Przekonania o genezie różnic płci a legitymizacja nierówności kobiet i mężczyzn. *Psychologia Społeczna, tom 9*, 4 (31), 396-408
- Sutherland, O., Lamarre, A., Rice, C., Hardt, L., Le Couteur, A. (2017). New Sexism in Couple Therapy: A Discursive Analysis. *Family process*, 56, 3, 686-700
- Swim, J. K., Aikin, K. J., Hall, W. S., Hunter, B. A. (1995). Sexism and racism: old-fashioned and modern prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(2), 199-214

- Swim, J. K., Mallett, R., Russo-Devosa, Y., Stangor, Ch. (2005). Judgments of sexism: A comparison of the subtlety of sexism measures and sources of variability in judgments of sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 29, 406-411
- Szarota, P. (1995). Polska Lista Przymiotnikowa (PLP): Narzędzie do diagnozy pięciu wielkich czynników osobowości. *Studia Psychologiczne*, 33, 227-256
- Tajfel, H. (1981). *Human Groups and Social Categories*. Cambridge: Cambridge University Press
- Titkow A., Duch-Krzystoszek D., Budrowska B. (2004). *Nieodpłatna praca kobiet*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Tougas, F., Brown, R., Beaton, A. M., Joly, S. (1995). Neosexism: Plus Ça Change, Plus C'est Pareil. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 21, 8, 842-849
- Towler, A. J., Stuhlmacher, A. F. (2013). Attachment Styles, Relationship Satisfaction, and Well-Being in Working Women. *The Journal of Social Psychology*, 2013, 153 (3), 279-298
- Unger, R., Crawford, M. (1992). *Women & Gender: A feminist psychology*. New York: McGraw-Hill
- van Well, S., Kolk, A. M., Arrindell, W. A. (2005). Cross-cultural validity of the masculine and feminine gender role stress scales. *Journal of Personality Assessment*, 84, 3, 271-278
- Viki, G.T., Abrams, D., Hutchison, P. (2003). The “True” Romantic: Benevolent Sexism and Paternalistic Chivalry. *Sex Roles*, 49, 9/10, 533-537
- Waddell, N., Sibley, C. G., Osborne, D (2018). Better off Alone? Ambivalent Sexism Moderates the Association Between Relationship Status and Life Satisfaction Among Heterosexual Women and Men. *Sex Roles*, Articles not assigned to an issue, 1-15, DOI: 10.1007/s11199-018-0935-3
- Wilcox, C., Jelen, T. G. (1991). The effect of employment and religion on women’s feminist attitudes. *International Journal for the Study of Religion*, 1, 161–171
- Williams, J. E., Satterwhite, R. C., Best, D. L. (1999). Pancultural gender stereotypes revisited: The Five Factor Model. *Sex Roles*, 40, 7/8, 513-525
- Woolf, V. (1929/2002). *Własny pokój*. Warszawa: Wydawnictwo Sic!
- Xin, Z., Chi, L. (2010). Wording Effect Leads to a Controversy over the Construct of the Social Dominance Orientation Scale. *The Journal of Psychology*, 144 (5), 473-488
- Yakushko, O. (2005). Ambivalent sexism and relationship patterns among women and men in Ukraine. *Sex Roles*, 52 (9-10), pp. 589-596
- Yoder, J. D. (1994). Looking beyond numbers, The effects of gender status, job prestige, and occupational gender-typing on tokenism outcomes. *Social Psychology Quarterly*, 57, 150-159
- Yoder, J.D., McDonald, T.W. (1997). The generalizability and construct validity of the Modern Sexism Scale: Some cautionary notes. *Sex Roles*, 36, 655-663

- Zawisza, M., Luyt, R., Zawadzka, A. M. (2015). Societies in transition: are they more sexist? A comparison between Polish, South African and British samples. *Journal of Gender Studies*, 24, 1, 38-55
- Zell, Ethan, Strickhouser, Jason E., Lane, Tyler N., Teeter, Sabrina R. (2016). Mars, Venus, or Earth? Sexism and the Exaggeration of Psychological Gender Differences. *Sex Roles*, 75, 287–300

SPISY

SPIS TABEL

Tabela I.1. Czynniki teoretyczne seksizmu tradycyjnego i współczesnego.....	13
Tabela I.2. Czynniki teoretyczne seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet	29
Tabela I.3. Czynniki teoretyczne seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn	34
Tabela II.1. Zmienne i ich operacjonalizacja	81
Tabela II.2. Statystyki opisowe dla Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet (ASI)...	88
Tabela II.3. Statystyki opisowe dla wyniku ogólnego, czynników i podczynników ASI w podziale na płeć	89
Tabela II.4. Struktura macierzy (PCA oblimin) przedstawiająca wartości ładunków dla 5 komponentów dla ASI.....	90
Tabela II.5. Struktura wzoru (rotacja oblimin) przedstawiająca wartości ładunków dla 2 komponentów ASI.....	91
Tabela II.6. Wyniki confirmacyjnych analiz czynnikowych dla ASI	92
Tabela II.7. Korelacje Spearmana dla wyniku ogólnego i czynników ASI	92
Tabela II.8. Statystyki opisowe dla Skali Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI)	94
Tabela II.9. Statystyki opisowe dla wyniku ogólnego, czynników i podczynników AMI w podziale na płeć	96
Tabela II.10. Macierz wzoru (PCA oblimin) przedstawiająca wartości ładunków dla 4 komponentów dla AMI.....	97
Tabela II.11. Macierz wzoru (rotacja oblimin) przedstawiająca wartości ładunków dla 2 komponentów AMI	98
Tabela II.12. Wyniki confirmacyjnych analiz czynnikowych dla AMI.....	99
Tabela II.13. Korelacje Spearmana dla wyniku ogólnego i czynników AMI	100
Tabela II.14. Statystyki opisowe dla skali Tradycyjnego Seksizmu (OFS)	101
Tabela II.15. Statystyki opisowe dla skali Współczesnego Seksizmu (MS).....	103
Tabela II.16. Interkorelacje dla poszczególnych wymiarów KDM-2	106
Tabela II.17. Statystyki opisowe KDM-2 dla danych zebranych w badaniu własnym.....	107
Tabela II.18. Dopasowanie CFA modelu czteroczynnikowego dla KDM-2	111
Tabela II.19. Korelacje między czterema czynnikami i wynikiem ogólnym KDM-2	111
Tabela II.20. Statystyki opisowe dla KDM-2 w podziale na płeć	111
Tabela II.21. Statystyki opisowe dla DAS	112
Tabela II.22. Wartości ładunków czynnikowych (PCA oblimin) dla każdej z podskal DAS	115
Tabela II.23. Dopasowanie CFA modelu czteroczynnikowego dla DAS	116
Tabela II.24. Statystyki opisowe dla DAS w podziale na płeć	117
Tabela II.25. Statystyki opisowe dla Explicit IAT	118
Tabela II.26. Statystyki opisowe dla BFPE	123
Tabela II.27. Wartości ładunków czynnikowych (PCA varimax) dla każdej z podskal BFPE	125
Tabela II.28. Dopasowanie CFA modelu trójczynnikowego dla BFPE.....	126
Tabela II.29. Konfiguracja trzech czynników BFPE dla pięciu stylów przywiązania małżonków	127
Tabela II.30. Liczebności i procent osób o danym stylu przywiązania w małżeństwie w podziale na płeć	129
Tabela II.31. Zgodność stylu przywiązania BFPE u męża a u jego żony	129
Tabela II.32. Statystyki opisowe dla Skali Samooceny (SES)	130

Tabela II.33. Statystyki opisowe dla Skali Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES).....	132
Tabela II.34. Statystyki opisowe dla Inwentarza Płci Psychologicznej (IPP).....	133
Tabela II.35. Wyniki analizy czynnikowej dla Inwentarza Płci Psychologicznej (IPP); macierz wzoru	136
Tabela II.36. Wartości krytyczne pozwalające określić typ płci psychologicznej w IPP	137
Tabela II.37. Liczebność osób o danym typie płci psychologicznej, w podziale na płeć	137
Tabela II.38. Statystyki opisowe dla Skali Subiektywnego Szczęścia (SHS).....	138
Tabela II.39. Statystyki opisowe dla Inwentarza do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (miniCOPE).....	140
Tabela II.40. Statystyki opisowe dla 14 strategii wyróżnionych w Inwentarzu do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (miniCOPE).....	141
Tabela II.41. Czternaście strategii radzenia sobie ze stresem u żon a u mężów	142
Tabela II.42. Analiza EFA dla mCOPE - sumy kwadratów ładunków dla wyodrębnionych ośmiu czynników	143
Tabela II.43. Analiza EFA mCOPE - czynniki według macierzy wzoru dla poszczególnych twierdzeń i strategii	143
Tabela II.44. Dopasowanie CFA modelu ośmioczynnikowego dla skali mCOPE	145
Tabela II.45. Statystyki opisowe dla ośmiu czynników wyróżnionych w badaniu własnym dla miniCOPE.....	145
Tabela II.46. Strategie radzenia sobie ze stresem u żon a u mężów dla ośmiu czynników ...	145
Tabela II.47. Analiza czynnikowa drugiego rzędu dla mCOPE, wyodrębnione dwa czynniki; macierz wzoru.....	147
Tabela II.48. Statystyki opisowe dla Skali Orientacji na Dominację Społeczną (SDO6).....	149
Tabela II.49 Struktura macierzy dla analizy czynnikowej skali SDO ₆ z rotacją ukośną oblimin	151
Tabela II.50. Dopasowanie CFA modelu dwuczynnikowego dla skali SDO6	151
Tabela II.51. Charakterystyka grupy osób badanych ze względu na wiek, staż małżeński, długość narzeczeństwa, liczba dzieci (N = 638)	154
Tabela II.52 Lista stwierdzenia z ankiet dla których uzupełniono ponad 19 braków danych; wykorzystując średnią dla mężów lub żon.....	156
Tabela III.1. Statystyki opisowe dla zmiennej wiek osoby badanej, w tym w podziale na płeć	160
Tabela III.2. Tabela liczebności dla wieku osoby badanej, w podziale na płeć.....	160
Tabela III.3. Korelacja rho Spearmana dla wieku małżonków a jakości związku małżeńskiego	161
Tabela III.4. Korelacja rho Spearmana dla wieku małżonków a uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu).....	162
Tabela III.5. Statystyki opisowe dla zmiennej staż małżeński, w tym w podziale na płeć	163
Tabela III.6. Tabela liczebności dla stażu małżeńskiego, w podziale na płeć	163
Tabela III.7. Korelacja rho Spearmana dla stażu małżeńskiego a jakości związku małżeńskiego	164
Tabela III.8. Korelacja rho Spearmana dla stażu małżeńskiego a uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu).....	165
Tabela III.9. Statystyki opisowe dla zmiennej długość narzeczeństwa, w tym w podziale na płeć	166
Tabela III.10. Tabela liczebności dla długości narzeczeństwa.....	166
Tabela III.11. Korelacja rho Spearmana dla długości narzeczeństwa a jakości związku małżeńskiego	167
Tabela III.12. Korelacja rho Spearmana dla długości narzeczeństwa a uprzedzeń związanych z płcią (seksizmu).....	167

Tabela III.13. Tabela liczebności dla wykształcenia osób badanych, w podziale na płeć	168
Tabela III.14. Poziom wykształcenia a uprzedzenia związane z płcią.....	169
Tabela III.15. Tabela liczebności dla posiadanych dzieci	170
Tabela III.16. Liczba dzieci a jakość związku małżeńskiego.....	170
Tabela III.17. Tabela liczebności dla subiektywnej oceny własnej sytuacji finansowej	171
Tabela III.18. Subiektywnie oceniana własna sytuacja finansowa a jakość związku małżeńskiego	171
Tabela III.19. Tabela liczebności dla władzy finansowej	172
Tabela III.20. Tabela liczebności dla władzy finansowej przekodowanej na 3 wartości, w podziale na płeć	173
Tabela III.21. Uprzedzenia związane z płcią a relacje z teściową	176
Tabela III.22. Statystyki opisowe dla zmiennej jakości pożycia seksualnego, w tym w podziale na płeć.....	177
Tabela III.23. Tabela liczebności dla jakości pożycia seksualnego	177
Tabela III.24. Jakość pożycia seksualnego w małżeństwie a uprzedzenia związane z płcią .	178
Tabela III.25. Pierwsze pytanie badawcze: seksizm a jakość małżeństwa - weryfikacja hipotez	179
Tabela III.26. Seksizm współczesny i tradycyjny a jakość związku małżeńskiego.....	183
Tabela III.27. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a jakość związku małżeńskiego	184
Tabela III.28. Podczynniki życzliwego seksizmu wobec kobiet a jakość związku małżeńskiego	185
Tabela III.29. Seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego	187
Tabela III.30. Podczynniki wrogiego seksizmu wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego	188
Tabela III.31. Podczynniki życzliwego seksizmu wobec mężczyzn a jakość związku małżeńskiego	189
Tabela III.32. Wartości statystyk opisowych dla dopasowania małżonków pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią	190
Tabela III.33. Dopasowanie się małżonków pod względem poziomu uprzedzeń związanych z płcią a jakość związku małżeńskiego	191
Tabela III.34. Poziom seksizmu współczesnego i tradycyjnego u mężów a jakość związku małżeńskiego u żon	192
Tabela III.35. Poziom seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet i mężczyzn u mężów a jakość związku małżeńskiego u żon	194
Tabela III.36. Porównanie korelacji rho seksizmu żon lub mężów a jakości związku małżeńskiego w ocenie żon	194
Tabela III.37. Poziom seksizmu współczesnego i tradycyjnego u żon a jakość związku małżeńskiego u mężów.....	195
Tabela III.38. Poziom seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet i mężczyzn u żon a jakość związku małżeńskiego u mężów	196
Tabela III.39. Porównanie korelacji rho seksizmu mężów lub żon a jakości związku małżeńskiego w ocenie mężów	197
Tabela III.40. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu	198
Tabela III.41. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu	199
Tabela III.42. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a podczynników seksizmu	201
Tabela III.43. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a podczynników seksizmu	201

Tabela III.44. Podsumowanie weryfikacji hipotez dla drugiego pytania badawczego – związek między różnymi formami seksizmu	206
Tabela III.45. Seksizm tradycyjny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią	207
Tabela III.46. Seksizm współczesny a inne formy uprzedzeń związanych z płcią	208
Tabela III.47. Seksizm ambiwalentny wobec kobiet a wobec mężczyzn	210
Tabela III.48. Podczynniki seksizmu życzliwego wobec kobiet a seksizm ambiwalentny wobec mężczyzn	211
Tabela III.49. Trzecie pytanie badawcze - weryfikacja hipotezy pierwszej: Istnieje związek między poziomem seksizmu u męża a żony	213
Tabela III.50. Korelacje rho Spearmana dla seksizmu współczesnego (MS) u żon a u mężów	214
Tabela III.51. Korelacje rho Spearmana dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) u żon a u mężów	215
Tabela III.52. Korelacje rho Spearmana dla podczynników seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet (ASI) u żon a u mężów	216
Tabela III.53. Korelacje rho Spearmana dla seksizmu ambiwalentnego wobec mężczyzn (AMI) u żon a u mężów	217
Tabela III.54. Korelacje rho Spearmana dla podczynników seksizmu wrogiego wobec mężczyzn (HM AMI) u żon a u mężów	218
Tabela III.55. Korelacje rho Spearmana dla podczynników seksizmu życzliwego wobec mężczyzn (HM AMI) u żon a u mężów	219
Tabela III.56. Korelacje rho Spearmana dla podczynników seksizmu wrogiego a życzliwego wobec mężczyzn (AMI HM a BM) u żon a u mężów	220
Tabela III.57. Korelacje rho Spearmana dla seksizmu ambiwalentnego wobec kobiet a wobec mężczyzn (ASI a AMI) u żon a u mężów	221
Tabela III.58. Podsumowanie weryfikacji hipotez dla czwartego pytania badawczego - jakość związku małżeńskiego a inne zmienne	225
Tabela III.59. Styl przywiązania małżonków a jakość związku małżeńskiego	227
Tabela III.60. Korelacja poziomu samooceny a jakości związku małżeńskiego	228
Tabela III.61. Korelacja poziomu uogólnionego poczucia własnej skuteczności a jakości związku małżeńskiego	229
Tabela III.62. Korelacja psychologicznej kobiecości i męskości (IPP) a jakości związku małżeńskiego	229
Tabela III.63. Płeć psychologiczna wg Kuczyńskiej (1992) a jakość związku małżeńskiego	230
Tabela III.64. Średnie rangi dla jakości związku małżeńskiego a płci psychologicznej wg Kuczyńskiej (1992)	231
Tabela III.65. Płeć psychologiczna wg median z badania własnego a jakość związku małżeńskiego	231
Tabela III.66. Średnie rangi dla jakości związku małżeńskiego a płci psychologicznej wg median z badania własnego	232
Tabela III.67. Subiektywne poczucie szczęścia a jakość związku małżeńskiego	232
Tabela III.68. Dwie meta-strategie radzenia sobie ze stresem a jakość związku małżeńskiego	233
Tabela III.69. Rho Spearmana dla ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem a jakości związku małżeńskiego	234
Tabela III.70. Orientacja na dominację społeczną a jakość związku małżeńskiego	235
Tabela III.71. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego	235

Tabela III.72. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego	236
Tabela III.73. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu i innych zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego	239
Tabela III.74. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla jakości związku małżeńskiego a czynników seksizmu i innych zmiennych teoretycznie istotnych dla jakości związku małżeńskiego	239
Tabela III.75. Podsumowanie weryfikacji hipotez dla piątego pytania badawczego - seksizm a inne zmienne.....	245
Tabela III.76. Styl przywiązania małżonków a uprzedzenia związane z płcią	247
Tabela III.77. Korelacja poziomu samooceny a uprzedzeń związanych z płcią	248
Tabela III.78. Korelacja poziomu uogólnionego poczucia własnej skuteczności a uprzedzeń związanych z płcią.....	249
Tabela III.79. Korelacja poziomu IPP kobiecości i męskości a uprzedzeń związanych z płcią	250
Tabela III.80. Płeć psychologiczna wg Kuczyńskiej (1992) a uprzedzenia związane z płcią.....	251
Tabela III.81. Płeć psychologiczna wg median z badania własnego a uprzedzenia związane z płcią	253
Tabela III.82. Korelacja subiektywnego poczucia szczęścia a uprzedzeń związanych z płcią	253
Tabela III.83. Dwie meta-strategie radzenia sobie ze stresem a poziom uprzedzeń związanych z płcią.....	255
Tabela III.84. Korelacje rho Spearmana dla ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem a uprzedzeń związanych z płcią	256
Tabela III.85. Korelacje rho Spearmana dla ośmiu strategii radzenia sobie ze stresem a uprzedzeń związanych z płcią, w podziale na żony i mężów.....	257
Tabela III.86. Korelacja orientacji na dominację społeczną a seksizmu.....	258
Tabela III.87. Podsumowanie modeli uzyskanych w analizie regresji metodą krokową dla seksizmu a zmiennych dodatkowych	259
Tabela III.88. Współczynniki dla analizy regresji metodą krokową dla seksizmu a dodatkowych zmiennych	260
Tabela III.89. Liczebności osób raczej nieszczęśliwych, szczęśliwych i przeciętnie szczęśliwych w małżeństwie	265
Tabela III.90. Podsumowanie weryfikacji hipotezy dla szóstego pytania badawczego – charakterystyka psychologiczna małżonka szczęśliwego a raczej nieszczęśliwego ze swojego małżeństwa oraz małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa	266
Tabela III.91. Poziom uprzedzeń ze względu na płć u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa	269
Tabela III.92. Poziom uprzedzeń ze względu na płć u małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa.....	270
Tabela III.93. Poziom głównych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa	272
Tabela III.94. Poziom głównych zmiennych u małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa	274
Tabela III.95. Poziom dodatkowych zmiennych u małżonka raczej nieszczęśliwego a szczęśliwego ze swojego małżeństwa	276
Tabela III.96. Poziom dodatkowych zmiennych u małżonka poniżej a powyżej przeciętnej szczęśliwego ze swojego małżeństwa	277

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek I.1. Wybrane czynniki istotne dla powodzenia małżeństwa wg Marii Braun-Gałkowskiej.....	46
Rysunek I.2. Model Glen H. Stamp badań nad rodziną	48
Rysunek II.1. Ogólny model badań własnych oraz dla połączonego pierwszego i czwartego pytania badawczego oraz dla szóstego pytania badawczego.....	75
Rysunek II.2. Model do pierwszego pytania badawczego	76
Rysunek II.3. Model do drugiego pytania badawczego	76
Rysunek II.4. Model do trzeciego pytania badawczego	76
Rysunek II.5. Model do czwartego pytania badawczego	77
Rysunek II.6. Model do połączonych pierwszego i czwartego pytania badawczego.....	78
Rysunek II.7. Model do piątego pytania badawczego.....	79
Rysunek II.8. Zmienne zależne, zmienne niezależne i zmienne niezależne zakłócające dla ogólnego modelu badań własnych oraz dla pierwszego, czwartego i szóstego pytania badawczego	81
Rysunek II.9. Histogram dla KDM-2 ogólny wynik; im wyższy wynik tym lepsza więź małżeńska źródło: badanie własne	109
Rysunek II.10. Histogram KDM-2 intymność; im wyższy wynik tym wyższa intymność w małżeństwie źródło: badanie własne	109
Rysunek II.11. Histogram KDM-2 samorealizacja; im wyższy wynik tym wyższe poczucie samorealizacji w małżeństwie źródło: badanie własne	109
Rysunek II.12. Histogram KDM-2 podobieństwo; im wyższy wynik tym spostrzegane większe podobieństwo poglądów własnych i małżonka źródło: badanie własne	109
Rysunek II.13. Histogram KDM-2 rozczerowanie; im wyższy wynik tym wyższe rozczerowanie w małżeństwie źródło: badanie własne	110
Rysunek II.14. Histogram dla DAS wynik ogólny; im wyższy wynik tym wyższa jakość życia małżeńskiego	114
Rysunek II.15. Histogram dla DAS zgodność; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana zgodność w małżeństwie	114
Rysunek II.16. Histogram dla DAS spójność; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana spójność w małżeństwie	114
Rysunek II.17. Histogram dla DAS satysfakcja; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana satysfakcja w małżeństwie.....	114
Rysunek II.18. Histogram dla DAS ekspresja emocjonalna; im wyższy wynik tym wyższa spostrzegana ekspresja emocjonalna w małżeństwie	114
Rysunek II.19. Histogram dla twierdzenia eIAT-02 (rodzina), gdzie odpowiedzi osób badanych.....	119
Rysunek II.20. Histogram dla twierdzenia eIAT-01 (kariera), odpowiedzi osób badanych ..	119
Rysunek II.21. Konfiguracja trzech czynników BFPE (średnie z) dla pięciu stylów przywiązania małżonków – dane niemieckie Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Höger, Stöbel-Richter i Brähler (2008, s. 289).....	122
Rysunek II.22. Histogram dla BFPE lęk przed odrzuceniem; gdzie im wyższa wartość odpowiedzi tym wyższe natężenie lęku.....	124
Rysunek II.23. Histogram dla BFPE otwartość; gdzie im wyższa wartość odpowiedzi tym większa otwartość.....	124
Rysunek II.24. Histogram dla BFPE potrzeba bycia otoczonym opieką; gdzie im wyższa wartość odpowiedzi tym większa potrzeba	125
Rysunek II.25. Konfiguracja trzech czynników BFPE (średnie z) dla pięciu stylów przywiązania małżonków – dane z badania własnego.....	128

Rysunek II.26. Histogram dla IPP kobiecość; im wyższy wynik tym wyższa kobiecość.....	135
Rysunek II.27. Histogram dla IPP męskość; im wyższy wynik tym wyższa męskość	135
Rysunek III.1. Histogram dla relacji z teściem	174
Rysunek III.2. Histogram dla relacji z teściową.....	174
Rysunek III.3. Histogram dla relacji z matką.....	174
Rysunek III.4. Histogram dla relacji z ojcem.....	174
Rysunek III.5. Histogram dla jakości pożycia seksualnego	177
Rysunek III.6. Model do pierwszego pytania badawczego (czynniki seksizmu) z wynikami analizy regresji.....	200
Rysunek III.7. Model do pierwszego pytania badawczego (podczynniki seksizmu) z wynikami analizy regresji.....	203
Rysunek III.8. Model do czwartego pytania badawczego z wynikami analizy regresji	237
Rysunek III.9. Model do połączonego pierwszego i czwartego pytania badawczego (model ogólny badań) z wynikami analizy regresji.....	241

SPIS SKRÓTÓW

OFS – Skala Tradycyjnego Seksizmu (seksizm tradycyjny)

MS – Skala Współczesnego Seksizmu (seksizm współczesny)

ASI – Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Kobiet (ambiwalentny seksizm wobec kobiet)

HS – wrogi seksizm wobec kobiet (czynnik ASI)

BS – życzliwy seksizm wobec kobiet (czynnik ASI)

AMI – Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (ambiwalentny seksizm wobec mężczyzn)

HM – wrogi seksizm wobec mężczyzn (czynnik AMI)

BM – życzliwy seksizm wobec mężczyzn (czynnik AMI)

Explicit IAT – Pomiar skojarzeń między karierą a rodziną

KDM-2 (KDM2, KDM II) – Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II

DAS – Skala Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera

BFPE – Kwestionariusz Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku

SES – Skala Samooceny

GSES – Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności

IPP – Inwentarz do Oceny Płci Psychologicznej

SHS – Skala Subiektywnego Szczęścia

Mini-COPE (mCOPE, mCope) – Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem

SDO6 – Skala Orientacji na Dominację Społeczną

rho – korelacja rho Spearmana

U M-W – wartość statystyki U w teście Manna-Whitneya

H K-W – wartość statystyki H w teście Kruskala-Wallisa

PCA – analiza głównych komponentów

FA – analiza czynnikowa

EFA – eksploracyjna analiza czynnikowa

CFA – confirmacyjna analiza czynnikowa

PAF – analiza metodą głównych osi

ML – estymator maksymalnej wiarygodności

DWLS – estymator diagonalnie ważonych kwadratów

WLSMV – estymator ważonych najmniejszych kwadratów ze skorygowaną średnią i odchyleniem standardowym

(A)GFI – (skorygowany) indeks dobroci dopasowania

CFI – indeks zgodności

TLI – indeks Tucker-Lewis (znany też jako NNFI)

RMSEA – pierwiastek średniego błędu aproksymacji

SRMR – standaryzowany średni pierwiastek reszt

Ż – żony

K – kobiety

M – mężowie; mężczyźni

ZAŁĄCZNIKI

Załącznik 1. Narzędzie badawcze – wersja dla żon

Narzędzie w wersji oryginalnej było drukowane z wąskimi marginesami. Tutaj, aby zachować zbliżony układ zmniejszono czcionkę.

Instrukcja. Ogólna zasada odpowiadania jest zawsze taka sama. Zaznaczamy kółkiem na skali, przy danym stwierdzeniu, na ile się z nim zgadzamy. Na przykład:

Stwierdzenie do oceny	całkowicie nie zgadzam się	nie zgadzam się	nie mam zdania/trudno powiedzieć	zgadzam się	całkowicie zgadzam się
Lubię wycieczki rowerowe	A (1)	B (2)	C (3)	D (4)	E (5)

W przykładzie zaznaczono odpowiedź: „Zgadzam się” (D) z czego wynika, że ktoś rzeczywiście lubi wycieczki rowerowe. Jeśli ktoś wycieczek rowerowych nie lubi zaznaczyłby odpowiedź: „nie zgadzam się” (B) lub – jeśli bardzo ich nie lubi – odpowiedź: „całkowicie nie zgadzam się” (A). W przypadku pomyłki przy zakreślaniu proszę przekreślić złą odpowiedź a właściwą otoczyć kółkiem.

Wskazane jest **szybkie** udzielanie odpowiedzi w ankiecie, proszę nie zastanawiać się długo, fałszuje to wyniki i niepotrzebnie wydłuża czas badania. Niektóre pytania są wieloznaczne – proszę zdać się na pierwsze wrażenie. Niektóre pytania mogą wydawać się niejasne – Pani sposób interpretacji pytania jest tym właściwym. Niektóre pytania są do siebie podobne, stąd może wydawać się, że się powtarzają. Można konsultować się z mężem, omawiać pytania ale **dopiero po** wypełnieniu całej ankiety.

I. Proszę wybierać tę odpowiedź, która w Pani przekonaniu jest zgodna ze stanem faktycznym Waszego małżeństwa.

A - całkowicie nie zgadzam się, B – nie zgadzam się, C - nie mam zdania, D - zgadzam się, E - całkowicie zgadzam się

	całkowicie nie zgadzam się			całkowicie zgadzam się
1. Uspokojenie współmałżonka odpowiada mi.	A	B	C	D E
2. Czasem pragnęłabym wrócić do ogniska domowego rodziców i tam pozostać.	A	B	C	D E
3. Życie małżeńskie wraz ze swymi zmaganiem jest dopiero autentycznym życiem, którego powinien doświadczyć każdy człowiek.	A	B	C	D E
4. W wolnych chwilach staramy się przebywać razem.	A	B	C	D E
5. W miarę upływu lat kontakt między nami pogłębia się, czujemy się coraz bardziej związani ze sobą.	A	B	C	D E
6. Żałuję utraconej niezależności, swobody z okresu przedmałżeńskiego.	A	B	C	D E
7. Przychodzące na świat dzieci powodują uatrakcyjnienie naszego związku, wprowadzają nowe i pozytywne treści.	A	B	C	D E
8. Gdy dochodzi między nami do ostrej wymiany zdań, fakt ten powoduje długotrwały rozdziewiek.	A	B	C	D E
9. Jesteśmy zgodni, gdy chodzi o sposób spędzania wolnego czasu, weekendu, urlopu.	A	B	C	D E
10. Z upływem czasu trwania małżeństwa jesteśmy bardziej uwarżliwieni na własne potrzeby, bardziej subtelni, dojrzały we wzajemnych kontaktach.	A	B	C	D E
11. Małżeństwo stało się dla mnie przeszkodą w realizacji własnych celów, na przykład aspiracji zawodowych.	A	B	C	D E
12. Na podstawie własnych doświadczeń małżeńskich jestem skłonna twierdzić, że dopiero w małżeństwie odnajduje się pełnię ludzkiego życia.	A	B	C	D E
13. Wspólne działanie, realizacja wspólnych planów przynosi mi satysfakcję.	A	B	C	D E
14. W miarę upływu lat pożycia małżeńskiego wzrasta między nami intymność,	A	B	C	D E

	zaufanie, jedność.					
15.	W miejscu pracy czuję się lepiej niż w domu.	A	B	C	D	E
16.	Przychodzące na świat potomstwo pogłębia i umacnia naszą miłość.	A	B	C	D	E
17.	Mamy takie same lub zbliżone poglądy na temat wychowania swoich dzieci.	A	B	C	D	E
18.	Traktuję współmałżonka jako kogoś, kto zawiódł moje oczekiwania.	A	B	C	D	E
19.	Mogę stwierdzić, że znalazłam szczęście w małżeństwie.	A	B	C	D	E
20.	Odczuwam osamotnienie w małżeństwie.	A	B	C	D	E
21.	W miarę upływu lat pożycia małżeńskiego zauważam u siebie zmiany na lepsze.	A	B	C	D	E
22.	Nasz światopogląd jest zbliżony.	A	B	C	D	E
23.	Jesteśmy zgodni w swoich planach, mamy wspólne dążenia, aspiracje, oczekiwania.	A	B	C	D	E
24.	W towarzystwie czuję się lepiej, gdy jestem sama bez współmałżonka.	A	B	C	D	E
25.	Sądzę, że małżeństwo jest najlepszym sposobem życia, miłości, pracy.	A	B	C	D	E
26.	Ważniejsze sprawy naszego życia rozpatrujemy wspólnie, w razie potrzeby wspólnie podejmujemy decyzje.	A	B	C	D	E
27.	W miarę upływu czasu nasz sposób bycia oraz niektóre cechy charakteru stają się coraz bardziej podobne do siebie.	A	B	C	D	E
28.	W trudnych sytuacjach i kłopotach związanych z życiem małżeńskim chciałabym opuścić współmałżonka i być wolną.	A	B	C	D	E
29.	W naszym małżeństwie urodzenie się dziecka wpływa na wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa i wzajemnego oparcia.	A	B	C	D	E
30.	Jesteśmy zgodni co do wyboru oraz hierarchii celów i wartości życiowych.	A	B	C	D	E
31.	W naszym małżeństwie doświadczam czegoś, co można by nazwać „psychicznym pokrewieństwem”.	A	B	C	D	E
32.	Niejednokrotnie myślałam o rozwodzie.	A	B	C	D	E

II. Zazwyczaj małżonkowie w pewnych sprawach nie zgadzają się ze sobą. Proszę określić, w jakim stopniu Pani zgadza się bądź nie zgadza z mężem w podanych niżej kwestiach stawiając znak X w odpowiednim miejscu.

stopnia i am. Zgadza się / nie zgadza i miękko w podany, w miedzy kwadrantach stawiając znak X									
w odpowiednim miejscu.		Zawsze się nie zgadzamy	Prawie zawsze się nie zgadzamy	Często się nie zgadzamy	Czasem się zgadzamy	Prawie zawsze się zgadzamy	Zawsze się zgadzamy		
1. Rozporządzanie budżetem rodzinnym									
2.Sposób spędzania wolnego czasu									
3. Poglądy religijne									
4. Wzajemne okazywanie uczuć									
5. Nasi przyjaciele									
6. Stosunki seksualne									
7. Konwenanse (poprawne lub odpowiednie zachowanie się)									
8. Filozofia życia									
9. Stosunki z rodzicami, teściami									
10. Cele, dążenia, wartości									
11. Ilość czasu spędzanego razem									
12. Podejmowanie ważniejszych decyzji									
13. Obowiązki domowe									
14. Zainteresowania i sposób spędzania wolnego czasu									
15. Decyzje dotyczące pracy zawodowej, kariery									
				nigdy	bardzo rzadko	czasem	dość często	bardzo często	zawsze
16. Jak często myślisz lub rozmawiasz o rozwiązaniu Waszego małżeństwa (separacja, rozwód)?									
17. Jak często ktoś z Was wychodzi z domu po „ostrej” kłótni?									
18. Jak często myślisz, że Wasze wspólne życie układa się pomyślnie?									
19. Czy ufasz współmałżonkowi?									
20. Jak często zdarza Ci się żałować z powodu zawarcia małżeństwa?									
21. Jak często Państwo kłócicie się?									
22. Jak często „gracie sobie na nerwach”?									
		nigdy	bardzo rzadko	czasem	prawie każdego dnia		każdego dnia		
23. Jak często całujesz swojego współmałżonka?									
		w żadne z nich	w bardzo niewiele z nich	w niektóre z nich	w większość z nich		we wszystkie z nich		

24. Czy Państwo wspólnie angażujecie się w sprawy nie związane z obowiązkami rodzinnymi?					
--	--	--	--	--	--

Proszę określić, jak często według Ciebie niżej opisane zdarzenia zachodzą między Wami:

	nigdy	rzadziej niż raz w miesiącu	raz lub dwa razy w miesiącu	raz lub dwa razy w tygodniu	raz na dzień	częściej
25. Inspirująca wymiana myśli						
26. Wspólny śmiech						
27. Spokojna dyskusja na jakiś temat						
28. Wspólne układanie planów						

Proszę odpowiedzieć, czy któraś z podanych niżej sytuacji była przyczyną różnicy zdań lub stanowiła problem w Waszym związku w ostatnich kilku tygodniach (☐ odmowa odpowiedzi):

	nigdy	rzadko	czasami	często	bardzo często
29. Niechęć do stosunku płciowego z powodu nadmiernego zmęczenia					
30. Nieokazywanie miłości					

Punkty umieszczone nad linią mówią o stopniu zadowolenia z małżeństwa. Punkt środkowy oznacza przeciętne zadowolenie. Proszę otoczyć kółkiem ten punkt, który najdokładniej określa Twoje zdanie odnośnie do Waszego związku:

31.	•	•	•	•	•	•
	bardzo nieszczęśliwy	nieszczęśliwy	raczej nieszczęśliwy	szczęśliwy	bardzo szczęśliwy	wyjątkowo szczęśliwy

32. Proszę wybrać spośród podanych niżej stwierdzeń to, które najlepiej opisuje Twój stosunek do przyszłości Waszego związku:

- ☐ Uthane małżeństwo jest największym pragnieniem mojego życia i jestem gotów użyć wszelkich środków, aby osiągnąć ten cel.
- ☐ Bardzo chcę, aby moje małżeństwo było udane i zrobię wszystko, co mogę, aby tak było.
- ☐ Bardzo chcę, aby moje małżeństwo było udane i postaram się zrobić to, co do mnie należy, aby tak było.
- ☐ Byłoby dobrze, gdyby moje małżeństwo było udane, ale nie mogę zrobić wiele więcej ponad to, co robię obecnie, aby tak było.
- ☐ Byłoby dobrze, gdyby moje małżeństwo było udane, ale nie zrobię niczego więcej ponad to, co robię aktualnie, chcąc utrzymać nasz związek.
- ☐ Moje małżeństwo nigdy nie będzie udane i nic już nie mogę zrobić, aby je utrzymać

III. Poniżej będzie Pani poproszona o podanie oczekiwań jakie ma w stosunku do swojego męża: czego Pani chce od niego, czy martwi się o jego reakcje, czy można na niego liczyć, itd.

0 = w ogóle nie prawdziwe, 1 = ledwo prawdziwe, 2 = trochę prawdziwe, 3 = przeważnie prawdziwe, 4 = całkowicie prawdziwe

		W ogóle nie prawdziwe			Całkowicie prawdziwe		
1	Mój mąż i ja mamy wiele wspólnych zainteresowań.	0	1	2	3	4	
2	Ogólnie łatwo rozmawia mi się z mężem o moich najskrytszych uczuciach.	0	1	2	3	4	
3	Czasami myślę, że to może być za dużo dla mojego męża, aby znosić mnie taką jaką jestem.	0	1	2	3	4	
4	Czuję się trochę niekomfortowo, kiedy pomyślę, że mąż mógłby rozmawiać ze mną o moich najgłębszych uczuciach.	0	1	2	3	4	
5	Mimo, że kocham męża, zawsze będę trzymać pewien dystans od niego.	0	1	2	3	4	
6	Kiedy zdenerwuję się na męża, ciężko jest mi wyrazić swoje emocje-zdenerwowanie.	0	1	2	3	4	
7	Łatwo rozmawia mi się z mężem o moich uczuciach.	0	1	2	3	4	
8	Kiedy czuję się zaniedbana przez męża, mogę być bardzo przygnębiona.	0	1	2	3	4	
9	Obawiam się, że mąż odsunąłby się ode mnie, gdyby znał prawdę o moich wewnętrznych uczuciach.	0	1	2	3	4	
10	Wolę rozmawiać z mężem raczej o faktach niż o uczuciach.	0	1	2	3	4	
11	Szczególnie kiedy czuję się przygnębiona potrzebuję, aby mąż zaopiekował się mną i wysłuchał mnie.	0	1	2	3	4	
12	Kiedy mąż pyta mnie o moje uczucia, często naprawdę nie wiem co powiedzieć.	0	1	2	3	4	
13	Obawiam się, że moja wielka potrzeba poświęcania mi uwagi, może być nie do zniesienia dla	0	1	2	3	4	

	mojego męża.					
14	Rozłąka z mężem (np. podróż, interesy) powoduje, że czuję się zdenerwowana, niekomfortowo.	0	1	2	3	4
15	Z łatwością otwieram się przed moim mężem.	0	1	2	3	4
16	Separacja z mężem spowodowałaby, że mój świat zawaliłby się.	0	1	2	3	4
17	Kiedy mąż jest czuły i kochający, czasami wątpię czy on naprawdę tak myśli.	0	1	2	3	4
18	Prawdę mówiąc, wołałabym, aby mąż poświęcał tylko mi tak wiele czasu jak to możliwe.	0	1	2	3	4
19	Mogę być tak sparaliżowana przez smutek, że mąż będzie musiał podjąć inicjatywę by mi pomóc.	0	1	2	3	4
20	Czasami myślę, że mąż z chęcią by się mnie pozbył.	0	1	2	3	4
21	Czasami myślę, że kocham męża bardziej niż on kocha mnie.	0	1	2	3	4
22	Jest to dla mnie ważne, że mąż myśli o mnie często, nawet gdy nie jesteśmy razem.	0	1	2	3	4
23	Mimo bliskości z mężem, lubię zachowywać pewne rzeczy dla siebie.	0	1	2	3	4
24	Czasami wydaje mi się, że mąż kocha mnie tylko na tyle, na ile spełniam jego oczekiwania.	0	1	2	3	4
25	Znając siebie, jestem raczej ostrożna odkrywając się przed mężem.	0	1	2	3	4
26	Ciężko jest mi żegnać się z mężem, nawet wtedy kiedy rozstajemy się na krótko.	0	1	2	3	4
27	Muszę być ostrożna, aby nie irytować męża moją wielką potrzebą poświęcania mi uwagi.	0	1	2	3	4
28	W moim małżeństwie często doświadczam zmian nastroju: głęboka bliskość, a zaraz oziębienie; zaufanie, a zaraz zazdrość i na odwrót.	0	1	2	3	4
29	Trzymam się kurczowo mojego męża, bardziej niż bym tego chciała.	0	1	2	3	4
30	Dość łatwo przychodzi mi mówienie mężowi o sobie: o moich uczuciach, pragnieniach, potrzebach.	0	1	2	3	4
31	Ciężko jest mi wyobrazić sobie, że mój mąż doceniłby mnie, gdyby oceniał mnie tak jak ja siebie.	0	1	2	3	4

IV. Postaraj się określić, co naprawdę sądzisz. Liczą się tylko szczerze odpowiedzi.

1. Uważam, że jestem osobą wartościową przynajmniej w takim samym stopniu, co inni.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
2. Uważam, że posiadam wiele pozytywnych cech.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
3. Ogólnie biorąc jestem skłonny sądzić, że nie wiedzie mi się.	zdecydowanie nie zgadzam się	zgadzam się	nie zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
4. Potrafię robić różne rzeczy tak dobrze, jak większość innych ludzi.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
5. Uważam, że nie mam wielu powodów, aby być z siebie dumnym.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
6. Lubię siebie.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
7. Ogólnie rzecz biorąc, jestem z siebie zadowolony.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
8. Chciał(a)bym mieć więcej szacunku dla samego siebie.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
9. Czasami czuję się bezużyteczny.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się
10. Niekiedy uważam, że jestem do niczego.	zdecydowanie nie zgadzam się	nie zgadzam się	zgadzam się	zdecydowanie zgadzam się

The Morris Rosenberg Foundation c/o Dept. Of Sociology University of Maryland 2112Art/Soc Building College Park, MD 20742-1315

V. Stwierdzenia do oceny:

	nie	raczej nie	raczej tak	tak
1. Zawsze jestem w stanie rozwiązać trudne problemy, jeśli tylko wystarczająco się postaram.	1	2	3	4

2.	Nawet, gdy ktoś mi się sprzeciwia, jestem w stanie znaleźć sposób na osiągnięcie tego, czego chce.	1	2	3	4
3.	Z łatwością potrafię trzymać się swoich celów i je osiągać.	1	2	3	4
4.	Jestem przekonana, że skutecznie poradziłam sobie z nieoczekiwanymi wydarzeniami.	1	2	3	4
5.	Dzięki swojej pomysłowości i zaradności wiem, jak poradzić sobie z nieprzewidywanymi sytuacjami.	1	2	3	4
6.	Jestem w stanie rozwiązać większość problemów, jeśli tylko włożę w to odpowiednio dużo wysiłku.	1	2	3	4
7.	Kiedy zmagam się z przeciwnościami, jestem w stanie zachować spokój, gdyż mogę polegać na swoich umiejętnościach radzenia sobie.	1	2	3	4
8.	Kiedy zmagam się z jakimś problemem, to zazwyczaj jestem w stanie znaleźć kilka sposobów jego rozwiązania.	1	2	3	4
9.	Gdy mam kłopoty, to zazwyczaj jestem w stanie wymyślić sposób, jak z nich wyjść.	1	2	3	4
10.	Zazwyczaj jestem w stanie poradzić sobie z tym, co mnie spotyka.	1	2	3	4

VI. Zaznacz, w jakim stopniu każda z podanych niżej cech, Twoim zdaniem, opisuje Ciebie:

1 – zupełnie taki nie jestem, 2 – raczej nie jestem taki, 3 – jestem taki w przeciętnym stopniu, 4 – raczej jestem taki, 5 – taki właśnie jestem

		nie				tak			
1.	Dominujący	1	2	3	4	5			
2.	Wrażliwy	1	2	3	4	5			
3.	Niezależny	1	2	3	4	5			
4.	Odpowiedzialny	1	2	3	4	5			
5.	Troskliwy	1	2	3	4	5			
6.	Rywalizujący	1	2	3	4	5			
7.	Nastawiony na sukces	1	2	3	4	5			
8.	Angażujący się w sprawy innych	1	2	3	4	5			
9.	Przyjacielski	1	2	3	4	5			
10.	Mający siłę przebicia	1	2	3	4	5			
11.	Łagodny	1	2	3	4	5			
12.	Kokieteryjny	1	2	3	4	5			
13.	Łatwo podejmujący decyzje	1	2	3	4	5			
14.	Wiarygodny	1	2	3	4	5			
15.	Arogancki	1	2	3	4	5			
16.	Dbający o swój wygląd	1	2	3	4	5			
17.	Gospodarny	1	2	3	4	5			
18.	Tolerancyjny	1	2	3	4	5			
19.	Mający poczucie estetyki	1	2	3	4	5			
20.	Gderliwy	1	2	3	4	5			
21.	Czuły	1	2	3	4	5			
22.	Uczuciowy	1	2	3	4	5			
23.	Wrażliwy na potrzeby innych	1	2	3	4	5			
24.	Mający dobrą kondycję fizyczną	1	2	3	4	5			
25.	Z poczuciem humoru	1	2	3	4	5			
26.	Mający zdolność przekonywania	1	2	3	4	5			
27.	Pewny siebie	1	2	3	4	5			
28.	Samowystarczalny	1	2	3	4	5			
29.	Zdolny do poświęceń	1	2	3	4	5			
30.	Delikatny	1	2	3	4	5			
31.	Sympatyczny	1	2	3	4	5			
32.	Otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych	1	2	3	4	5			
33.	Eksperymentujący w życiu seksualnym	1	2	3	4	5			
34.	Naiwny	1	2	3	4	5			
35.	Sprytny	1	2	3	4	5			

VII. Jest zrozumiałe, że różne zdarzenia wywołują różne reakcje, lecz co Ty zazwyczaj robisz, gdy przeżywasz bardzo nieprzyjemne zdarzenie?

0 = prawie nigdy tak nie postępuję, 1 = rzadko tak postępuję, 2 = często tak postępuję, 3 = prawie zawsze tak postępuję

Gdy jestem w *bardzo trudnej sytuacji*, to zazwyczaj:

	Prawie nigdy tak nie postępuję			Prawie zawsze tak postępuję
1. Zajmuję się pracą lub innymi czynnościami, żeby o tym nie myśleć	0	1	2	3
2. Moje wysiłki koncentrują się na tym, aby coś z tą sytuacją zrobić	0	1	2	3
3. Mówię do siebie „to nieprawda”	0	1	2	3
4. Piję alkohol lub zażywam inne środki, aby poczuć się lepiej	0	1	2	3
5. Uzyskuję wsparcie emocjonalne od innych	0	1	2	3
6. Rezygnuję z prób osiągnięcia celu	0	1	2	3
7. Podejmuję działania, aby poprawić tę sytuację	0	1	2	3
8. Nie chcę uwierzyć, że to naprawdę się zdarzyło	0	1	2	3
9. Mówię o rzeczach, które pozwalają mi uciec od nieprzyjemnych uczuć	0	1	2	3
10. Szukam rady i pomocy u innych odnośnie tego, co należy zrobić	0	1	2	3
11. Piję alkohol lub zażywam inne środki, co pomaga mi przez to przejść	0	1	2	3
12. Staram się zobaczyć to w innym, bardziej pozytywnym świetle	0	1	2	3
13. Krytykuję samego siebie	0	1	2	3
14. Staram się wypracować strategię czy plan określający, co należy robić	0	1	2	3
15. Otrzymuję otuchę i zrozumienie od innych	0	1	2	3
16. Rezygnuję z poradenia sobie z tym	0	1	2	3
17. Szukam dobrych stron w tym, co się zdarzyło	0	1	2	3
18. Żartuję na ten temat	0	1	2	3
19. Robię coś, aby mniej o tym myśleć, np. idę do kina, oglądam TV, czytam, śnię na jawie, śpię lub robię zakupy	0	1	2	3
20. Akceptuję fakt, że to się już stało	0	1	2	3
21. Ujawniam swoje negatywne emocje	0	1	2	3
22. Staram się znaleźć ukojenie w religii czy w swojej wierze	0	1	2	3
23. Otrzymuję pomoc lub poradę od innych osób	0	1	2	3
24. Uczę się z tym żyć	0	1	2	3
25. Poważnie zastanawiam się nad tym, jakie kroki należy podjąć	0	1	2	3
26. Obwiniam siebie za to, co się stało	0	1	2	3
27. Modłę się lub medytuję	0	1	2	3
28. Traktuję tę sytuację jak zabawę	0	1	2	3

VIII. Oceń stwierdzenia:

Zdecydowanie nie zgadzam się /
Jestem przeciw

Zdecydowanie zgadzam się /
Popieram

	1	2	3	4	5	6	7
1. Niektóre grupy ludzi są po prostu bardziej wartościowe niż inne.	1	2	3	4	5	6	7
2. Aby zdobyć to czego chce twoja grupa, czasami istnieje konieczność użycia siły przeciwko innej grupie.	1	2	3	4	5	6	7
3. Grupy o wyższej pozycji powinny dominować nad grupami o niższej pozycji.	1	2	3	4	5	6	7
4. Chcąc posunąć się do przodu w życiu czasami konieczne jest wyrządzenie krzywdy innym grupom.	1	2	3	4	5	6	7
5. Jeśli pewne grupy ludzi pozostałyby na swoich miejscach, mielibyśmy mniej problemów.	1	2	3	4	5	6	7
6. Prawdopodobnie to dobrze, że pewne grupy są na szczycie a inne grupy są na dole drabiny społecznej.	1	2	3	4	5	6	7
7. Grupy mające niską pozycję powinny zostać na swoim miejscu.	1	2	3	4	5	6	7
8. Czasami inne grupy muszą być utrzymywane na swoich pozycjach.	1	2	3	4	5	6	7
9. Byłoby dobrze jeśli wszystkie grupy byłyby równe.	1	2	3	4	5	6	7
10. Równość grup powinna być naszym ideałem.	1	2	3	4	5	6	7
11. Wszystkie grupy powinny mieć równe szanse w życiu.	1	2	3	4	5	6	7
12. Powinniśmy robić co w naszej mocy, aby wyrównać szanse dla różnych grup.	1	2	3	4	5	6	7
13. Powinniśmy podwyższać równość społeczną.	1	2	3	4	5	6	7
14. Mielibyśmy mniej problemów gdybyśmy traktowali różne grupy w podobny sposób.	1	2	3	4	5	6	7
15. Powinniśmy dążyć do wyrównania poziomu dochodów.	1	2	3	4	5	6	7
16. Żadna grupa nie powinna dominować w społeczeństwie.	1	2	3	4	5	6	7

IX. Dla każdego z poniższych stwierdzeń lub pytań zaznacz kółkiem punkt na skali, który twoim zdaniem, najlepiej opisuje Ciebie:

1. Generalnie uważam, że jestem :

niezbyt szczęśliwą osobą 1 2 3 4 5 6 7 bardzo szczęśliwą osobą

2. W porównaniu do większości moich rówieśników uważam, że jestem:

mniej szczęśliwa 1 2 3 4 5 6 7 bardziej szczęśliwa

3. Niektórzy ludzie są generalnie bardzo szczęśliwi. Cieszę się życiem bez względu na to co się dzieje, biorąc z niego co najlepsze. W jakim stopniu ten opis pasuje do Ciebie?

W ogóle nie pasuje 1 2 3 4 5 6 7 bardzo pasuje

4. Niektórzy ludzie są generalnie niezbyt szczęśliwi. Chociaż nie są przygnębieni, nigdy nie wydają się tak szczęśliwi jak mogliby być. W jakim stopniu opis ten pasuje do Ciebie?

W ogóle nie pasuje 1 2 3 4 5 6 7 bardzo pasuje

X. Jak silnie kojarzysz karierę i rodzinę z mężczyznami i kobietami?

kariera	Silnie z kobietami	Umiarkowanie z kobietami	Trochę z kobietami	Ani z kobietami ani mężczyznami	Trochę z mężczyznami	Umiarkowanie z mężczyznami	Silnie z mężczyznami
	1	2	3	4	5	6	7

rodzina	Silnie z kobietami	Umiarkowanie z kobietami	Trochę z kobietami	Ani z kobietami ani mężczyznami	Trochę z mężczyznami	Umiarkowanie z mężczyznami	Silnie z mężczyznami
	1	2	3	4	5	6	7

XI.

	Zdecydowanie nie zgadzam się	0	1	2	3	4	5	6	Zdecydowanie zgadzam się
1. Dyskryminacja kobiet nie jest już problemem w Polsce.		0	1	2	3	4	5	6	
2. Z powodu dyskryminacji płciowej kobiety często pozbawione są szansy dostania dobrej pracy.		0	1	2	3	4	5	6	
3. Rzadko widzi się w telewizji kobiety traktowane w seksistowski sposób (dyskryminowane ze względu na płeć).		0	1	2	3	4	5	6	
4. Zazwyczaj, nasze społeczeństwo traktuje mężów i żony w równy sposób.		0	1	2	3	4	5	6	
5. Społeczeństwo znajduje się obecnie na takim etapie rozwoju, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni posiadają równe szanse w osiągnięciu swoich celów.		0	1	2	3	4	5	6	
6. Łatwo jest zrozumieć wzburzenie organizacji zrzeszających kobiety w Polsce.		0	1	2	3	4	5	6	
7. Łatwo jest zrozumieć dlaczego kobiece grupy ciągle niepokoją się społecznymi ograniczeniami jakie stawiane są kobietom.		0	1	2	3	4	5	6	
8. Przez ostatnie kilka lat rząd i media poświęcały zbyt wiele uwagi kwestii równouprawnienia płci.		0	1	2	3	4	5	6	

XII.

	Zdecydowanie nie zgadzam się	0	1	2	3	4	5	6	Zdecydowanie zgadzam się
1. Kobiety na ogół nie są tak bystre jak mężczyźni		0	1	2	3	4	5	6	
2. Czułbym się tak samo komfortowo mając za szefa kobietę jak i mężczyznę.		0	1	2	3	4	5	6	
3. Bardziej powinniśmy zachęcać chłopców niż dziewczynki do udziału w zajęciach sportowych.		0	1	2	3	4	5	6	
4. Kobiety potrafią myśleć logicznie równie dobrze jak mężczyźni.		0	1	2	3	4	5	6	
5. Gdy oboje rodzice pracują a dziecko zachoruje w szkole, szkoła powinna zadzwonić raczej do matki niż do ojca.		0	1	2	3	4	5	6	

XIII. Poniżej znajduje się lista stwierdzeń dotyczących mężczyzn i kobiet oraz relacji między nimi we współczesnym społeczeństwie. Proszę zaznaczyć jak bardzo zgadza się Pani z każdym ze stwierdzeń:

0 = zdecydowanie nie zgadzam się; 1 = raczej nie zgadzam się; 2 = nieznacznie nie zgadzam się; 3 = nieznacznie zgadzam się; 4 = raczej zgadzam się; 5 = w pełni zgadzam się

	Zdecydowanie nie zgadzam się	0	1	2	3	4	5	W pełni zgadzam się
1. Bez względu na poziom osobistego spełnienia mężczyzna nie będzie kompletny bez miłości kobiety.		0	1	2	3	4	5	

2.	Wiele kobiet oczekuje specjalnych przywilejów w takich kwestiach, jak polityka zatrudnienia, aby stanąć ponad mężczyznami pod przykrywką dążenia do „równouprawnienia”.	0	1	2	3	4	5
3.	W razie katastrofy kobiety powinny być ratowane w pierwszej kolejności.	0	1	2	3	4	5
4.	Większość kobiet interpretuje niewinne uwagi lub działania jako seksistowskie.	0	1	2	3	4	5
5.	Kobiety można zbyt łatwo urazić.	0	1	2	3	4	5
6.	Człowiek nie osiągnie prawdziwego szczęścia w życiu, jeśli nie zaangażuje się w romantyczny związek z przedstawicielem odmiennej płci.	0	1	2	3	4	5
7.	Feministki zabiegają o to, aby kobiety miały większą władzę niż mężczyźni.	0	1	2	3	4	5
8.	Wiele kobiet posiada przymiot czystości, który próżno szukać u większości mężczyzn.	0	1	2	3	4	5
9.	Mężczyźni powinni troszczyć się o kobiety i chronić je.	0	1	2	3	4	5
10.	Większość kobiet nie potrafi docenić tego, co robią dla nich mężczyźni.	0	1	2	3	4	5
11.	Kobiety starają się zdobyć władzę poprzez przejęcie kontroli nad mężczyznami.	0	1	2	3	4	5
12.	Każdy mężczyzna powinien być w związku z kobietą, którą darzy uczuciem.	0	1	2	3	4	5
13.	Mężczyźni bez kobiet nie są w 100% mężczyznami.	0	1	2	3	4	5
14.	Kobiety wyolbrzymiają problemy, które napotykają w pracy zawodowej.	0	1	2	3	4	5
15.	Gdy kobieta wiąże się z mężczyzną, zwykle próbuje ograniczać jego swobodę.	0	1	2	3	4	5
16.	Kiedy kobiety przegrywają z mężczyznami w uczciwej rywalizacji zwykle skarżą się na to, że są dyskryminowane.	0	1	2	3	4	5
17.	Dobra kobieta powinna być stawiana na piedestale przez swojego mężczyznę.	0	1	2	3	4	5
18.	Wiele kobiet czerpie satysfakcję z wabienia mężczyzn, których później odrzucają.	0	1	2	3	4	5
19.	W porównaniu z mężczyznami kobiety są bardziej wrażliwe moralnie.	0	1	2	3	4	5
20.	Mężczyźni powinni być gotowi do poświęcenia ich własnego dobra żeby zapewnić finansowy byt dla kobiet.	0	1	2	3	4	5
21.	Feministki mają wygórowane wymagania w stosunku do mężczyzn.	0	1	2	3	4	5
22.	W porównaniu z mężczyznami, kobiety zdają się posiadać bardziej wyrafinowany gust odnośnie kultury oraz bardziej wyrafinowany smak.	0	1	2	3	4	5

XIV. Oceń stwierdzenia.

0 = zdecydowanie nie zgadzam się; 1 = raczej nie zgadzam się; 2 = nieznacznie nie zgadzam się; 3 = nieznacznie zgadzam się; 4 = raczej zgadzam się; 5 = w pełni zgadzam się

		Zdecydowanie nie zgadzam się				W pełni zgadzam się	
1.	Nawet jeżeli dwoje partnerów pracuje, to kobieta powinna wykazywać się większą opiekuńczością wobec mężczyzny w domu.	0	1	2	3	4	5
2.	Mężczyzna, który jest seksualnie zainteresowany kobietą zazwyczaj nie ma żadnych moralnych oporów, aby zrobić wszystko co konieczne by zaprowadzić ją do łóżka.	0	1	2	3	4	5
3.	Mężczyźni rzadziej tracą głowę w sytuacji zagrożenia niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
4.	Gdy mężczyźni „pomagają” kobietom, to najczęściej próbują przy tym udowodnić, że są od kobiet lepsi.	0	1	2	3	4	5
5.	Każda kobieta potrzebuje partnera, który będzie ją kochał.	0	1	2	3	4	5
6.	Mężczyźni pogubiliby się w tym świecie, gdyby nie było kobiet, które ich prowadzą.	0	1	2	3	4	5
7.	Kobieta nigdy nie będzie w pełni spełniona w swoim życiu jeśli nie będzie zaangażowana w długotrwały związek z mężczyzną.	0	1	2	3	4	5
8.	Mężczyźni zachowują się jak dzieci kiedy są chorzy.	0	1	2	3	4	5
9.	Mężczyźni zawsze będą walczyć o większą władzę w społeczeństwie niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
10.	Mężczyźni są głównie potrzebni do tego, aby zapewnić kobietom bezpieczeństwo finansowe.	0	1	2	3	4	5
11.	Nawet mężczyźni, którzy twierdzą, że są wrażliwi na prawa kobiet, tak naprawdę chcą tradycyjnego związku w domu, z kobietą opiekującą się dziećmi i dbającą o dom.	0	1	2	3	4	5

12.	Każda kobieta powinna mieć mężczyznę, którego kocha.	0	1	2	3	4	5
13.	Mężczyźni są bardziej skłonni narażać się na niebezpieczeństwo, aby chronić innych.	0	1	2	3	4	5
14.	Mężczyźni zazwyczaj próbują dominować w rozmowach z kobietami.	0	1	2	3	4	5
15.	Większość mężczyzn głosi głośowne deklaracja o równouprawnieniu kobiet ale nie potrafi znieść kobiety jako równego partnera.	0	1	2	3	4	5
16.	Kobiety bez mężczyzn pozostają niespełnione.	0	1	2	3	4	5
17.	W zasadzie większość mężczyzn zachowuje się jak dzieci.	0	1	2	3	4	5
18.	Mężczyźni są bardziej skłonni podejmować ryzyko niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
19.	Większość mężczyzn napastuje seksualnie kobiety, choćby w subtelny sposób, kiedy tylko mają nad nimi władzę.	0	1	2	3	4	5
20.	Kobiety powinny opiekować się swoimi mężczyznami w domu, ponieważ mężczyźni nie poradziłyby sobie sami.	0	1	2	3	4	5

XV. Zaznacz proszę swoją płeć: Kobieta / Mężczyzna	Wpisz w latach swój staż małżeński: ____
Wiek: ____	Określ w miesiącach czas trwania waszego narzeczeństwa: ____ miesięcy
Zaznacz swoje wykształcenie: podstawowe / zawodowe / średnie / wyższe	Wpisz liczbę posiadanych dzieci: ____ dzieci
Swoją sytuację finansową oceniam jako: 1. złą 2. raczej złą 3. przeciętną 4. powyżej przeciętnej 5. bardzo dobrą	W ciągu ostatnich 5 lat zarobił/a: 1. zdecydowanie więcej żona, 2. więcej żona, 3. nieco więcej żona, 4. po równo, 5. nieco więcej mąż, 6. więcej mąż, 7. zdecydowanie więcej mąż
Swoje obecne relacje z teściem oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy	Swoje obecne relacje z własną matką oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy
Swoje obecne relacje z teściową oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy	Swoje obecne relacje z własnym ojcem oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy
Częstotliwość zbliżeń intymnych z mężem jest dla Ciebie: 1. satysfakcjonująca, 2. raczej satysfakcjonująca, 3. raczej nie satysfakcjonująca, 4. nie satysfakcjonująca / ☐ - odmowa odpowiedzi	Swoje obecne małżeńskie pożycie intymne oceniasz jako: 1. udane, 2. raczej udane, 3. raczej nieudane, 4. Nieudane / ☐ - odmowa odpowiedzi
Miejsce na Pani uwagi.	

Dziękuję za udział w badaniu!

Załącznik 2. Narzędzie badawcze – wersja dla mężów

Narzędzie w wersji oryginalnej było drukowane z wąskimi marginesami. Tutaj, aby zachować zbliżony układ zmniejszono czcionkę.

Instrukcja. Ogólna zasada odpowiadania jest zawsze taka sama. Zaznaczamy kółkiem na skali, przy danym stwierdzeniu, na ile się z nim zgadzamy. Na przykład:

Stwierdzenie do oceny	całkowicie nie zgadzam się	nie zgadzam się	nie mam zdania/trudno powiedzieć	zgadzam się	całkowicie zgadzam się
Lubię wycieczki rowerowe	A (1)	B (2)	C (3)	D (4)	E (5)

W przykładzie zaznaczono odpowiedź: „Zgadzam się” (D) z czego wynika, że ktoś rzeczywiście lubi wycieczki rowerowe. Jeśli ktoś wycieczek rowerowych nie lubi zaznaczyłby odpowiedź: „nie zgadzam się” (B) lub – jeśli bardzo ich nie lubi – odpowiedź: „całkowicie nie zgadzam się” (A). W przypadku pomyłki przy zakresłaniu proszę przekreślić złą odpowiedź a właściwą otoczyć kółkiem.

Wskazane jest **szybkie** udzielanie odpowiedzi w ankiecie, proszę nie zastanawiać się długo, fałszuje to wyniki i niepotrzebnie wydłuża czas badania. Niektóre pytania są wieloznaczne – proszę zdać się na pierwsze wrażenie. Niektóre pytania mogą wydawać się niejasne – Pana sposób interpretacji pytania jest tym właściwym. Niektóre pytania są do siebie podobne, stąd może wydawać się, że się powtarzają. Można konsultować się z żoną, omawiać pytania ale **dopiero po** wypełnieniu całej ankiety.

I. Proszę wybierać tę odpowiedź, która w Pana przekonaniu jest zgodna ze stanem faktycznym Waszego małżeństwa.

A - całkowicie nie zgadzam się, B – nie zgadzam się, C - nie mam zdania, D - zgadzam się, E - całkowicie zgadzam się

	całkowicie nie zgadzam się			całkowicie zgadzam się
1. Usposobienie współmałżonka odpowiada mi.	A	B	C	D E
2. Czasem pragnąłbym wrócić do ogniska domowego rodziców i tam pozostać.	A	B	C	D E
3. Życie małżeńskie wraz ze swymi zmaganiem jest dopiero autentycznym życiem, którego powinien doświadczyć każdy człowiek.	A	B	C	D E
4. W wolnych chwilach staramy się przebywać razem.	A	B	C	D E
5. W miarę upływu lat kontakt między nami pogłębia się, czujemy się coraz bardziej związani ze sobą.	A	B	C	D E
6. Żałuję utraconej niezależności, swobody z okresu przedmałżeńskiego.	A	B	C	D E
7. Przychodzące na świat dzieci powodują uatrakcyjnienie naszego związku, wprowadzają nowe i pozytywne treści.	A	B	C	D E
8. Gdy dochodzi między nami do ostrej wymiany zdań, fakt ten powoduje długotrwały rozdzwiek.	A	B	C	D E
9. Jesteśmy zgodni, gdy chodzi o sposób spędzania wolnego czasu, weekendu, urlopu.	A	B	C	D E
10. Z upływem czasu trwania małżeństwa jesteśmy bardziej uwrażliwieni na własne potrzeby, bardziej subtelni, dojrzały we wzajemnych kontaktach.	A	B	C	D E
11. Małżeństwo stało się dla mnie przeszkodą w realizacji własnych celów, na przykład aspiracji zawodowych.	A	B	C	D E
12. Na podstawie własnych doświadczeń małżeńskich jestem skłonny twierdzić, że dopiero w małżeństwie odnajduje się pełnię ludzkiego życia.	A	B	C	D E
13. Wspólne działanie, realizacja wspólnych planów przynosi mi satysfakcję.	A	B	C	D E
14. W miarę upływu lat pożycia małżeńskiego wzrasta między nami intymność, zaufanie, jedność.	A	B	C	D E
15. W miejscu pracy czuję się lepiej niż w domu.	A	B	C	D E
16. Przychodzące na świat potomstwo pogłębia i umacnia naszą miłość.	A	B	C	D E
17. Mamy takie same lub zbliżone poglądy na temat wychowania swoich dzieci.	A	B	C	D E

18.	Traktuję współmałżonka jako kogoś, kto zawiódł moje oczekiwania.	A	B	C	D	E
19.	Mogę stwierdzić, że znalazłem szczęście w małżeństwie.	A	B	C	D	E
20.	Odczuwam osamotnienie w małżeństwie.	A	B	C	D	E
21.	W miarę upływu lat pożycia małżeńskiego zauważam u siebie zmiany na lepsze.	A	B	C	D	E
22.	Nasz światopogląd jest zbieżny.	A	B	C	D	E
23.	Jesteśmy zgodni w swoich planach, mamy wspólne dążenia, aspiracje, oczekiwania.	A	B	C	D	E
24.	W towarzystwie czuję się lepiej, gdy jestem sam bez współmałżonka.	A	B	C	D	E
25.	Sądzę, że małżeństwo jest najlepszym sposobem życia, miłości, pracy.	A	B	C	D	E
26.	Ważniejsze sprawy naszego życia rozpatrujemy wspólnie, w razie potrzeby wspólnie podejmujemy decyzje.	A	B	C	D	E
27.	W miarę upływu czasu nasz sposób bycia oraz niektóre cechy charakteru stają się coraz bardziej podobne do siebie.	A	B	C	D	E
28.	W trudnych sytuacjach i kłopotach związanych z pożyciem małżeńskim chciałabym opuścić współmałżonka i być wolnym.	A	B	C	D	E
29.	W naszym małżeństwie urodzenie się dziecka wpływa na wzmocnienie poczucia bezpieczeństwa i wzajemnego oparcia.	A	B	C	D	E
30.	Jesteśmy zgodni co do wyboru oraz hierarchii celów i wartości życiowych.	A	B	C	D	E
31.	W naszym małżeństwie doświadczam czegoś, co można by nazwać „psychicznym pokrewieństwem”.	A	B	C	D	E
32.	Niejednokrotnie myślałem o rozwodzie.	A	B	C	D	E

II. Zazwyczaj małżonkowie w pewnych sprawach nie zgadzają się ze sobą. Proszę określić, w jakim stopniu Pan zgadza się bądź nie zgadza z żoną w podanych niżej kwestiach stawiając znak X w odpowiednim miejscu.

	Zawsze się nie zgadzamy	Prawie zawsze się nie zgadzamy	Często się nie zgadzamy	Czasem się zgadzamy	Prawie zawsze się zgadzamy	Zawsze się zgadzamy
1. Rozporządzanie budżetem rodzinnym						
2. Sposób spędzania wolnego czasu						
3. Poglądy religijne						
4. Wzajemne okazywanie uczuć						
5. Nasi przyjaciele						
6. Stosunki seksualne						
7. Konwenanse (poprawne lub odpowiednie zachowanie się)						
8. Filozofia życia						
9. Stosunki z rodzicami, teściami						
10. Cele, dążenia, wartości						
11. Ilość czasu spędzanego razem						
12. Podejmowanie ważniejszych decyzji						
13. Obowiązki domowe						
14. Zainteresowania i sposób spędzania wolnego czasu						
15. Decyzje dotyczące pracy zawodowej, kariery						

	nigdy	bardzo rzadko	czasem	dość często	bardzo często	zawsze
16. Jak często myślisz lub rozmawiasz o rozwiązaniu Waszego małżeństwa (separacja, rozwód)?						
17. Jak często któreś z Was wychodzi z domu po „ostrej” kłótni?						
18. Jak często myślisz, że Wasze wspólne życie układa się pomyślnie?						
19. Czy ufasz współmałżonkowi?						
20. Jak często zdarza Ci się żałować z powodu zawarcia małżeństwa?						
21. Jak często Państwo kłócicie się?						
22. Jak często „gracie sobie na nerwach”?						

	nigdy	bardzo rzadko	czasem	prawie każdego dnia	każdego dnia
23. Jak często całujesz swojego współmałżonka?					

	w żadne z nich	w bardzo niewiele z nich	w niektóre z nich	w większość z nich	we wszystkie z nich
24. Czy Państwo wspólnie angażujecie się w sprawy nie związane z obowiązkami rodzinnymi?					

Proszę określić, jak często według Ciebie niżej opisane zdarzenia zachodzą między Wami:

	nigdy	rzadziej niż raz w miesiącu	raz lub dwa razy w miesiącu	raz lub dwa razy w tygodniu	raz na dzień	częściej
25. Inspirująca wymiana myśli						
26. Wspólny śmiech						
27. Spokojna dyskusja na jakiś temat						
28. Wspólne układanie planów						

Proszę odpowiedzieć, czy któraś z podanych niżej sytuacji była przyczyną różnicy zdań lub stanowiła problem w Waszym związku w ostatnich kilku tygodniach (☐ odmowa odpowiedzi):

	nigdy	rzadko	czasami	często	bardzo często
29. Niechęć do stosunku płciowego z powodu nadmiernego zmęczenia					
30. Nieokazywanie miłości					

Punkty umieszczone nad linią mówią o stopniu zadowolenia z małżeństwa. Punkt środkowy oznacza przeciętne zadowolenie. Proszę otoczyć kółkiem ten punkt, który najdokładniej określa Twoje zdanie odnośnie do Waszego związku:

31.	•	•	•	•	•	•
	bardzo nieszczęśliwy	nieszczęśliwy	raczej nieszczęśliwy	szczęśliwy	bardzo szczęśliwy	wyjątkowo szczęśliwy
						doskonały

32. Proszę wybrać spośród podanych niżej stwierdzeń to, które najlepiej opisuje Twój stosunek do przyszłości Waszego związku:

- ☐ Udać małżeństwo jest największym pragnieniem mojego życia i jestem gotów użyć wszelkich środków, aby osiągnąć ten cel.
- ☐ Bardzo chcę, aby moje małżeństwo było udane i zrobię wszystko, co mogę, aby tak było.
- ☐ Bardzo chcę, aby moje małżeństwo było udane i postaram się zrobić to, co do mnie należy, aby tak było.
- ☐ Byłoby dobrze, gdyby moje małżeństwo było udane, ale nie mogę zrobić wiele więcej ponad to, co robię obecnie, aby tak było.
- ☐ Byłoby dobrze, gdyby moje małżeństwo było udane, ale nie zrobię niczego więcej ponad to, co robię aktualnie, chcąc utrzymać nasz związek.
- ☐ Moje małżeństwo nigdy nie będzie udane i nic już nie mogę zrobić, aby je utrzymać

III. Poniżej będzie Pan poproszony o podanie oczekiwań jakie ma w stosunku do swojej żony: czego Pan chce od niej, czy martwi się o jej reakcje, czy można na nią liczyć, itd.

0 = w ogóle nie prawdziwe, 1 = ledwo prawdziwe, 2 = trochę prawdziwe, 3 = przeważnie prawdziwe, 4 = całkowicie prawdziwe

		W ogóle nie prawdziwe			Całkowicie prawdziwe		
1	Moja żona i ja mamy wiele wspólnych zainteresowań.	0	1	2	3	4	
2	Ogólnie łatwo rozmawia mi się z żoną o moich najszybszych uczuciach.	0	1	2	3	4	
3	Czasami myślę, że to może być za dużo dla mojej żony, aby znosić mnie takim jakim jestem.	0	1	2	3	4	
4	Czuję się trochę niekomfortowo, kiedy pomyślę, że żona mogłaby rozmawiać ze mną o moich najgłębszych uczuciach.	0	1	2	3	4	
5	Mimo, że kocham żonę, zawsze będę trzymać pewien dystans od niej.	0	1	2	3	4	
6	Kiedy zdenerwuję się na żonę, ciężko jest mi wyrazić swoje emocje-zdenerwowanie.	0	1	2	3	4	
7	Łatwo rozmawia mi się z żoną o moich uczuciach.	0	1	2	3	4	
8	Kiedy czuję się zaniedbany przez żonę, mogę być bardzo przygnębiony.	0	1	2	3	4	
9	Obawiam się, że żona odsunęłaby się ode mnie, gdyby знаła prawdę o moich wewnętrznych uczuciach.	0	1	2	3	4	
10	Wolę rozmawiać z żoną raczej o faktach niż o uczuciach.	0	1	2	3	4	
11	Szczególnie kiedy czuję się przygnębiony potrzebuję, aby żona zaopiekowała się mną i wysłuchała mnie.	0	1	2	3	4	
12	Kiedy żona pyta mnie o moje uczucia, często naprawdę nie wiem co powiedzieć.	0	1	2	3	4	
13	Obawiam się, że moja wielka potrzeba poświęcania mi uwagi, może być nie do zniesienia dla mojej żony.	0	1	2	3	4	
14	Rozłąka z żoną (np. podróż, interesy) powoduje, że czuję się zdenerwowany, niekomfortowo.	0	1	2	3	4	
15	Z łatwością otwieram się przed moją żoną.	0	1	2	3	4	
16	Separacja z żoną spowodowałaby, że mój świat zawałiłby się.	0	1	2	3	4	

17	Kiedy żona jest czuła i kochająca, czasami wątpię czy ona naprawdę tak myśli.	0	1	2	3	4
18	Prawdę mówiąc, wolałbym, aby żona poświęcała tylko mi tak wiele czasu jak to możliwe.	0	1	2	3	4
19	Mogę być tak sparaliżowany przez smutek, że żona będzie musiała podjąć inicjatywę by mi pomóc.	0	1	2	3	4
20	Czasami myślę, że żona z chęcią by się mnie pozbyła.	0	1	2	3	4
21	Czasami myślę, że kocham żonę bardziej niż ona kocha mnie.	0	1	2	3	4
22	Jest to dla mnie ważne, że żona myśli o mnie często, nawet gdy nie jesteśmy razem.	0	1	2	3	4
23	Mimo bliskości z żoną, lubię zachowywać pewne rzeczy dla siebie.	0	1	2	3	4
24	Czasami wydaje mi się, że żona kocha mnie tylko na tyle, na ile spełniam jej oczekiwania.	0	1	2	3	4
25	Znając siebie, jestem raczej ostrożny odkrywając się przed żoną.	0	1	2	3	4
26	Cieężko jest mi żegnać się z żoną, nawet wtedy kiedy rozstajemy się na krótko.	0	1	2	3	4
27	Muszę być ostrożny, aby nie irytować żony moją wielką potrzebą poświęcania mi uwagi.	0	1	2	3	4
28	W moim małżeństwie często doświadczam zmian nastroju: głęboka bliskość, a zaraz oziębienie; zaufanie, a zaraz zazdrość i na odwrót.	0	1	2	3	4
29	Trzymam się kurczowo mojej żony, bardziej niż bym tego chciał.	0	1	2	3	4
30	Dość łatwo przychodzi mi mówienie żonie o sobie: o moich uczuciach, pragnieniach, potrzebach.	0	1	2	3	4
31	Cieężko jest mi wyobrazić sobie, że moja żona doceniłaby mnie, gdyby oceniała mnie tak jak ja siebie.	0	1	2	3	4

IV. Postaraj się określić, co naprawdę sądzisz. Liczą się tylko szczerze odpowiedzi.

1. Uważam, że jestem osobą wartościową przynajmniej w takim samym stopniu, co inni. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
2. Uważam, że posiadam wiele pozytywnych cech. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
3. Ogólnie biorąc jestem skłonny sądzić, że nie wieździe mi się. zdecydowanie nie zgadzam się zgadzam się nie zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
4. Potrafię robić różne rzeczy tak dobrze, jak większość innych ludzi. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
5. Uważam, że nie mam wielu powodów, aby być z siebie dumnym. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
6. Lubię siebie. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
7. Ogólnie rzecz biorąc, jestem z siebie zadowolony. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
8. Chciał(a)bym mieć więcej szacunku dla samego siebie. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
9. Czasami czuję się bezużyteczny. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się
10. Niekiedy uważam, że jestem do niczego. zdecydowanie nie zgadzam się nie zgadzam się zgadzam się zdecydowanie zgadzam się

The Morris Rosenberg Foundation c/o Dept. Of Sociology University of Maryland 2112Art/Soc Building College Park, MD 20742-1315

V. Stwierdzenia do oceny:

	nie	raczej nie	raczej tak	tak
11. Zawsze jestem w stanie rozwiązać trudne problemy, jeśli tylko wystarczająco się postaram.	1	2	3	4
12. Nawet, gdy ktoś mi się sprzeciwia, jestem w stanie znaleźć sposób na osiągnięcie tego, czego chcę.	1	2	3	4
13. Z łatwością potrafię trzymać się swoich celów i je osiągać.	1	2	3	4
14. Jestem przekonany, że skutecznie poradziłbym sobie z nieoczekiwanymi wydarzeniami.	1	2	3	4

15. Dzięki swojej pomysłowości i zaradności wiem, jak poradzić sobie z nieprzewidywanymi sytuacjami.	1	2	3	4
16. Jestem w stanie rozwiązać większość problemów, jeśli tylko włożę w to odpowiednio dużo wysiłku.	1	2	3	4
17. Kiedy zmagam się z przeciwnościami, jestem w stanie zachować spokój, gdyż mogę polegać na swoich umiejętnościach radzenia sobie.	1	2	3	4
18. Kiedy zmagam się z jakimś problemem, to zazwyczaj jestem w stanie znaleźć kilka sposobów jego rozwiązania.	1	2	3	4
19. Gdy mam kłopoty, to zazwyczaj jestem w stanie wymyślić sposób, jak z nich wyjść.	1	2	3	4
20. Zazwyczaj jestem w stanie poradzić sobie z tym, co mnie spotyka.	1	2	3	4

VI. Zaznacz, w jakim stopniu każda z podanych niżej cech, Twoim zdaniem, opisuje Ciebie:

1 – zupełnie taki nie jestem, 2 – raczej nie jestem taki, 3 – jestem taki w przeciętnym stopniu, 4 – raczej jestem taki, 5 – taki właśnie jestem

	nie				tak
1. Dominujący	1	2	3	4	5
2. Wrażliwy	1	2	3	4	5
3. Niezależny	1	2	3	4	5
4. Odpowiedzialny	1	2	3	4	5
5. Troskliwy	1	2	3	4	5
6. Rywalizujący	1	2	3	4	5
7. Nastawiony na sukces	1	2	3	4	5
8. Angażujący się w sprawy innych	1	2	3	4	5
9. Przyjacielski	1	2	3	4	5
10. Mający siłę przebicia	1	2	3	4	5
11. Łagodny	1	2	3	4	5
12. Kokieteryjny	1	2	3	4	5
13. Łatwo podejmujący decyzje	1	2	3	4	5
14. Wiarygodny	1	2	3	4	5
15. Arogancki	1	2	3	4	5
16. Dbający o swój wygląd	1	2	3	4	5
17. Gospodarny	1	2	3	4	5
18. Tolerancyjny	1	2	3	4	5
19. Mający poczucie estetyki	1	2	3	4	5
20. Gderliwy	1	2	3	4	5
21. Czuły	1	2	3	4	5
22. Uczuciowy	1	2	3	4	5
23. Wrażliwy na potrzeby innych	1	2	3	4	5
24. Mający dobrą kondycję fizyczną	1	2	3	4	5
25. Z poczuciem humoru	1	2	3	4	5
26. Mający zdolność przekonywania	1	2	3	4	5
27. Pewny siebie	1	2	3	4	5
28. Samowystarczalny	1	2	3	4	5
29. Zdolny do poświęceń	1	2	3	4	5
30. Delikatny	1	2	3	4	5
31. Sympatyczny	1	2	3	4	5
32. Otwarty na świat zdarzeń zewnętrznych	1	2	3	4	5
33. Eksperymentujący w życiu seksualnym	1	2	3	4	5
34. Naiwny	1	2	3	4	5
35. Sprytny	1	2	3	4	5

VII. Jest zrozumiałe, że różne zdarzenia wywołują różne reakcje, lecz co Ty zazwyczaj robisz, gdy przeżywasz bardzo nieprzyjemne zdarzenie?

0 = prawie nigdy tak nie postępuję, 1 = rzadko tak postępuję, 2 = często tak postępuję, 3 = prawie zawsze tak postępuję

Gdy jestem w *bardzo trudnej sytuacji*, to zazwyczaj:

	Prawie nigdy tak nie postępuję			Prawie zawsze tak postępuję
1. Zajmuję się pracą lub innymi czynnościami, żeby o tym nie myśleć	0	1	2	3
2. Moje wysiłki koncentrują się na tym, aby coś z tą sytuacją zrobić	0	1	2	3
3. Mówię do siebie „to nieprawda”	0	1	2	3
4. Piję alkohol lub zażywam inne środki, aby poczuć się lepiej	0	1	2	3
5. Uzyskuję wsparcie emocjonalne od innych	0	1	2	3
6. Rezygnuję z prób osiągnięcia celu	0	1	2	3
7. Podejmuję działania, aby poprawić tę sytuację	0	1	2	3
8. Nie chcę uwierzyć, że to naprawdę się zdarzyło	0	1	2	3
9. Mówię o rzeczach, które pozwalają mi uciec od nieprzyjemnych uczuć	0	1	2	3
10. Szukam rady i pomocy u innych odnośnie tego, co należy zrobić	0	1	2	3
11. Piję alkohol lub zażywam inne środki, co pomaga mi przez to przejść	0	1	2	3
12. Staram się zobaczyć to w innym, bardziej pozytywnym świetle	0	1	2	3
13. Krytykuję samego siebie	0	1	2	3
14. Staram się wypracować strategię czy plan określający, co należy robić	0	1	2	3
15. Otrzymuję otuchę i zrozumienie od innych	0	1	2	3
16. Rezygnuję z poradenia sobie z tym	0	1	2	3
17. Szukam dobrych stron w tym, co się zdarzyło	0	1	2	3
18. Żartuję na ten temat	0	1	2	3
19. Robię coś, aby mniej o tym myśleć, np. idę do kina, oglądam TV, czytam, śnię na jawie, śpię lub robię zakupy	0	1	2	3
20. Akceptuję fakt, że to się już stało	0	1	2	3
21. Ujawniam swoje negatywne emocje	0	1	2	3
22. Staram się znaleźć ukojenie w religii czy w swojej wierze	0	1	2	3
23. Otrzymuję pomoc lub poradę od innych osób	0	1	2	3
24. Uczę się z tym żyć	0	1	2	3
25. Poważnie zastanawiam się nad tym, jakie kroki należy podjąć	0	1	2	3
26. Obwiniam siebie za to, co się stało	0	1	2	3
27. Modłę się lub medytuję	0	1	2	3
28. Traktuję tę sytuację jak zabawę	0	1	2	3

VIII. Oceń stwierdzenia:

Zdecydowanie nie zgadzam się /
Jestem przeciw

Zdecydowanie zgadzam się /
Popieram

	1	2	3	4	5	6	7
1. Niektóre grupy ludzi są po prostu bardziej wartościowe niż inne.	1	2	3	4	5	6	7
2. Aby zdobyć to czego chce twoja grupa, czasami istnieje konieczność użycia siły przeciwko innej grupie.	1	2	3	4	5	6	7
3. Grupy o wyższej pozycji powinny dominować nad grupami o niższej pozycji.	1	2	3	4	5	6	7
4. Chcąc posunąć się do przodu w życiu czasami konieczne jest wyrządzenie krzywdy innym grupom.	1	2	3	4	5	6	7
5. Jeśli pewne grupy ludzi pozostałyby na swoich miejscach, mielibyśmy mniej problemów.	1	2	3	4	5	6	7
6. Prawdopodobnie to dobrze, że pewne grupy są na szczycie a inne grupy są na dole drabiny społecznej.	1	2	3	4	5	6	7
7. Grupy mające niską pozycję powinny zostać na swoim miejscu.	1	2	3	4	5	6	7
8. Czasami inne grupy muszą być utrzymywane na swoich pozycjach.	1	2	3	4	5	6	7
9. Byłoby dobrze jeśli wszystkie grupy byłyby równe.	1	2	3	4	5	6	7
10. Równość grup powinna być naszym ideałem.	1	2	3	4	5	6	7
11. Wszystkie grupy powinny mieć równe szanse w życiu.	1	2	3	4	5	6	7
12. Powinniśmy robić co w naszej mocy, aby wyrównać szanse dla różnych grup.	1	2	3	4	5	6	7
13. Powinniśmy podwyższać równość społeczną.	1	2	3	4	5	6	7
14. Mielibyśmy mniej problemów gdybyśmy traktowali różne grupy w podobny sposób.	1	2	3	4	5	6	7
15. Powinniśmy dążyć do wyrównania poziomu dochodów.	1	2	3	4	5	6	7
16. Żadna grupa nie powinna dominować w społeczeństwie.	1	2	3	4	5	6	7

IX. Dla każdego z poniższych stwierdzeń lub pytań zaznacz kółkiem punkt na skali, który twoim zdaniem, najlepiej opisuje Ciebie:

1. Generalnie uważam, że jestem :

niezbyt szczęśliwą osobą 1 2 3 4 5 6 7 bardzo szczęśliwą osobą

2. W porównaniu do większości moich rówieśników uważam, że jestem:

mniej szczęśliwy 1 2 3 4 5 6 7 bardziej szczęśliwy

3. Niektórzy ludzie są generalnie bardzo szczęśliwi. Cieszę się życiem bez względu na to co się dzieje, biorąc z niego co najlepsze. W jakim stopniu ten opis pasuje do Ciebie?

W ogóle nie pasuje 1 2 3 4 5 6 7 bardzo pasuje

4. Niektórzy ludzie są generalnie niezbyt szczęśliwi. Chociaż nie są przygnębieni, nigdy nie wydają się tak szczęśliwi jak mogliby być. W jakim stopniu opis ten pasuje do Ciebie?

W ogóle nie pasuje 1 2 3 4 5 6 7 bardzo pasuje

X. Jak silnie kojarzysz karierę i rodzinę z mężczyznami i kobietami?

kariera	Silnie z kobietami	Umiarkowanie z kobietami	Trochę z kobietami	Ani z kobietami ani mężczyznami	Trochę z mężczyznami	Umiarkowanie z mężczyznami	Silnie z mężczyznami
	1	2	3	4	5	6	7

rodzina	Silnie z kobietami	Umiarkowanie z kobietami	Trochę z kobietami	Ani z kobietami ani mężczyznami	Trochę z mężczyznami	Umiarkowanie z mężczyznami	Silnie z mężczyznami
	1	2	3	4	5	6	7

XI.

	Zdecydowanie nie zgadzam się	0	1	2	3	4	5	6	Zdecydowanie zgadzam się
1. Dyskryminacja kobiet nie jest już problemem w Polsce.		0	1	2	3	4	5	6	
2. Z powodu dyskryminacji płciowej kobiety często pozbawione są szansy dostania dobrej pracy.		0	1	2	3	4	5	6	
3. Rzadko widzi się w telewizji kobiety traktowane w seksistowski sposób (dyskryminowane ze względu na płeć).		0	1	2	3	4	5	6	
4. Zazwyczaj, nasze społeczeństwo traktuje mężów i żony w równy sposób.		0	1	2	3	4	5	6	
5. Społeczeństwo znajduje się obecnie na takim etapie rozwoju, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni posiadają równe szanse w osiąganiu swoich celów.		0	1	2	3	4	5	6	
6. Łatwo jest zrozumieć wzburzenie organizacji zrzeszających kobiety w Polsce.		0	1	2	3	4	5	6	
7. Łatwo jest zrozumieć dlaczego kobiece grupy ciągle niepokoją się społecznymi ograniczeniami jakie stawiane są kobietom.		0	1	2	3	4	5	6	
8. Przez ostatnie kilka lat rząd i media poświęcały zbyt wiele uwagi kwestii równouprawnienia płci.		0	1	2	3	4	5	6	

XII.

	Zdecydowanie nie zgadzam się	0	1	2	3	4	5	6	Zdecydowanie zgadzam się
1. Kobiety na ogół nie są tak bystre jak mężczyźni		0	1	2	3	4	5	6	
2. Czułbym się tak samo komfortowo mając za szefa kobietę jak i mężczyznę.		0	1	2	3	4	5	6	
3. Bardziej powinniśmy zachęcać chłopców niż dziewczynki do udziału w zajęciach sportowych.		0	1	2	3	4	5	6	
4. Kobiety potrafią myśleć logicznie równie dobrze jak mężczyźni.		0	1	2	3	4	5	6	
5. Gdy oboje rodzice pracują a dziecko zachoruje w szkole, szkoła powinna zadzwonić raczej do matki niż do ojca.		0	1	2	3	4	5	6	

XIII. Poniżej znajduje się lista stwierdzeń dotyczących mężczyzn i kobiet oraz relacji między nimi we współczesnym społeczeństwie. Proszę zaznaczyć jak bardzo zgadza się Pan z każdym ze stwierdzeń:

0 = zdecydowanie nie zgadzam się; 1 = raczej nie zgadzam się; 2 = nieznacznie nie zgadzam się; 3 = nieznacznie zgadzam się; 4 = raczej zgadzam się; 5 = w pełni zgadzam się

	Zdecydowanie nie zgadzam się	0	1	2	3	4	5	W pełni zgadzam się
1. Bez względu na poziom osobistego spełnienia mężczyzna nie będzie kompletny bez miłości kobiety.		0	1	2	3	4	5	

2.	Wiele kobiet oczekuje specjalnych przywilejów w takich kwestiach, jak polityka zatrudnienia, aby stanąć ponad mężczyznami pod przykrywką dążenia do „równouprawnienia”.	0	1	2	3	4	5
3.	W razie katastrofy kobiety powinny być ratowane w pierwszej kolejności.	0	1	2	3	4	5
4.	Większość kobiet interpretuje niewinne uwagi lub działania jako seksistowskie.	0	1	2	3	4	5
5.	Kobiety można zbyt łatwo urazić.	0	1	2	3	4	5
6.	Człowiek nie osiągnie prawdziwego szczęścia w życiu, jeśli nie zaangażuje się w romantyczny związek z przedstawicielem odmiennej płci.	0	1	2	3	4	5
7.	Feministki zabiegają o to, aby kobiety miały większą władzę niż mężczyźni.	0	1	2	3	4	5
8.	Wiele kobiet posiada przymiot czystości, który próżno szukać u większości mężczyzn.	0	1	2	3	4	5
9.	Mężczyźni powinni troszczyć się o kobiety i chronić je.	0	1	2	3	4	5
10.	Większość kobiet nie potrafi docenić tego, co robią dla nich mężczyźni.	0	1	2	3	4	5
11.	Kobiety starają się zdobyć władzę poprzez przejęcie kontroli nad mężczyznami.	0	1	2	3	4	5
12.	Każdy mężczyzna powinien być w związku z kobietą, którą darzy uczuciem.	0	1	2	3	4	5
13.	Mężczyźni bez kobiet nie są w 100% mężczyznami.	0	1	2	3	4	5
14.	Kobiety wyolbrzymiają problemy, które napotykają w pracy zawodowej.	0	1	2	3	4	5
15.	Gdy kobieta wiąże się z mężczyzną, zwykle próbuje ograniczać jego swobodę.	0	1	2	3	4	5
16.	Kiedy kobiety przegrywają z mężczyznami w uczciwej rywalizacji zwykle skarżą się na to, że są dyskryminowane.	0	1	2	3	4	5
17.	Dobra kobieta powinna być stawiana na piedestale przez swojego mężczyznę.	0	1	2	3	4	5
18.	Wiele kobiet czerpie satysfakcję z wabienia mężczyzn, których później odrzucają.	0	1	2	3	4	5
19.	W porównaniu z mężczyznami kobiety są bardziej wrażliwe moralnie.	0	1	2	3	4	5
20.	Mężczyźni powinni być gotowi do poświęcenia ich własnego dobra żeby zapewnić finansowy byt dla kobiet.	0	1	2	3	4	5
21.	Feministki mają wygórowane wymagania w stosunku do mężczyzn.	0	1	2	3	4	5
22.	W porównaniu z mężczyznami, kobiety zdają się posiadać bardziej wyrafinowany gust odnośnie kultury oraz bardziej wyrafinowany smak.	0	1	2	3	4	5

XIV. Oceń stwierdzenia.

0 = zdecydowanie nie zgadzam się; 1 = raczej nie zgadzam się; 2 = nieznacznie nie zgadzam się; 3 = nieznacznie zgadzam się; 4 = raczej zgadzam się; 5 = w pełni zgadzam się

		Zdecydowanie nie zgadzam się				W pełni zgadzam się	
1.	Nawet jeżeli dwoje partnerów pracuje, to kobieta powinna wykazywać się większą opiekuńczością wobec mężczyzny w domu.	0	1	2	3	4	5
2.	Mężczyzna, który jest seksualnie zainteresowany kobietą zazwyczaj nie ma żadnych moralnych oporów, aby zrobić wszystko co konieczne by zaprowadzić ją do łóżka.	0	1	2	3	4	5
3.	Mężczyźni rzadziej tracą głowę w sytuacji zagrożenia niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
4.	Gdy mężczyźni „pomagają” kobietom, to najczęściej próbują przy tym udowodnić, że są od kobiet lepsi.	0	1	2	3	4	5
5.	Każda kobieta potrzebuje partnera, który będzie ją kochał.	0	1	2	3	4	5
6.	Mężczyźni pogubiliby się w tym świecie, gdyby nie było kobiet, które ich prowadzą.	0	1	2	3	4	5
7.	Kobieta nigdy nie będzie w pełni spełniona w swoim życiu jeśli nie będzie zaangażowana w długotrwały związek z mężczyzną.	0	1	2	3	4	5
8.	Mężczyźni zachowują się jak dzieci kiedy są chorzy.	0	1	2	3	4	5
9.	Mężczyźni zawsze będą walczyć o większą władzę w społeczeństwie niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
10.	Mężczyźni są głównie potrzebni do tego, aby zapewnić kobietom bezpieczeństwo finansowe.	0	1	2	3	4	5
11.	Nawet mężczyźni, którzy twierdzą, że są wrażliwi na prawa kobiet, tak naprawdę chcą tradycyjnego związku w domu, z kobietą opiekującą się dziećmi i dbającą o dom.	0	1	2	3	4	5

12.	Każda kobieta powinna mieć mężczyznę, którego kocha.	0	1	2	3	4	5
13.	Mężczyźni są bardziej skłonni narażać się na niebezpieczeństwo, aby chronić innych.	0	1	2	3	4	5
14.	Mężczyźni zazwyczaj próbują dominować w rozmowach z kobietami.	0	1	2	3	4	5
15.	Większość mężczyzn głosi głośne deklaracje o równouprawnieniu kobiet ale nie potrafi znieść kobiety jako równego partnera.	0	1	2	3	4	5
16.	Kobiety bez mężczyzn pozostają niespełnione.	0	1	2	3	4	5
17.	W zasadzie większość mężczyzn zachowuje się jak dzieci.	0	1	2	3	4	5
18.	Mężczyźni są bardziej skłonni podejmować ryzyko niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
19.	Większość mężczyzn napastuje seksualnie kobiety, choćby w subtelny sposób, kiedy tylko mają nad nimi władzę.	0	1	2	3	4	5
20.	Kobiety powinny opiekować się swoimi mężczyznami w domu, ponieważ mężczyźni nie poradziłyby sobie sami.	0	1	2	3	4	5

XV. Zaznacz proszę swoją płeć: Kobieta / Mężczyzna	Wpisz w latach swój staż małżeński: ____
Wiek: ____	Określ w miesiącach czas trwania waszego narzeczeństwa: ____ miesięcy
Zaznacz swoje wykształcenie: podstawowe / zawodowe / średnie / wyższe	Wpisz liczbę posiadanych dzieci: ____ dzieci
Swoją sytuację finansową oceniam jako: 1. złą 2. raczej złą 3. przeciętną 4. powyżej przeciętnej 5. bardzo dobrą	W ciągu ostatnich 5 lat zarobił/a: 1. zdecydowanie więcej żona, 2. więcej żona, 3. nieco więcej żona, 4. po równo, 5. nieco więcej mąż, 6. więcej mąż, 7. zdecydowanie więcej mąż
Swoje obecne relacje z teściem oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy	Swoje obecne relacje z własną matką oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy
Swoje obecne relacje z teściową oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy	Swoje obecne relacje z własnym ojcem oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy
Częstotliwość zbliżeń intymnych z żoną jest dla Ciebie: 1. satysfakcjonująca, 2. raczej satysfakcjonująca, 3. raczej nie satysfakcjonująca, 4. nie satysfakcjonująca / ☐ - odmowa odpowiedzi	Swoje obecne małżeńskie życie intymne oceniasz jako: 1. udane, 2. raczej udane, 3. raczej nieudane, 4. Nieudane / ☐ - odmowa odpowiedzi
Miejsce na Pana uwagi.	

Dziękuję za udział w badaniu!

Załącznik 3. Zaproszenie do badania – wersja dla żon

Wałbrzych, *aktualna data*

Szanowna Pani,

Zapraszam do udziału w projekcie naukowym dotyczącym analizy **relacji mężczyzn i kobiet w społeczeństwie**. Pani pomoc jest bardzo potrzebna! Zebrane dane pozwolą lepiej zbadać i opisać wymienione zjawisko.

Badanie jest anonimowe, nie ma więc możliwości poznania swoich wyników. Można zapoznać się z wynikami całościowymi projektu, które będą opublikowane po jego zakończeniu na stronie: <http://www.bliskiezwiązki.info>.

Wiem, że wypełnienie wszystkich stron jest czasochłonne. Mam jednak nadzieję, że będzie to dla Pani interesujące i inspirujące doświadczenie. Istotne jest rzetelne uzupełnienie wszystkich narzędzi. Tylko wówczas badanie **ma sens** a uzyskane wyniki będą prawdziwe.

Projekt prowadzony jest w ramach pracy doktorskiej mgr Tomasza Kurzeja otwartej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego. Opieka promotorska: prof. dr hab. Eugenia Mandal.

Z góry dziękuję za Pani pomoc!
W razie pytań pozostaje do dyspozycji,
mgr Tomasz Kurzeja, tomasz@kurzeja.info

PS. Jeśli z jakiś przyczyn nie może Pani wypełnić wszystkich stron, można - w ostateczności - opuścić środkowe kartki, tj. testy których numer jest otoczony ramką, np. IV.

Załącznik 4. Zaproszenie do badania – wersja dla mężów

Wałbrzych, *aktualna data*

Szanowny Panie,

Zapraszam do udziału w projekcie naukowym dotyczącym analizy **relacji mężczyzn i kobiet w społeczeństwie**. Pana pomoc jest bardzo potrzebna! Zebrane dane pozwolą lepiej zbadać i opisać wymienione zjawisko.

Badanie jest anonimowe, nie ma więc możliwości poznania swoich wyników. Można zapoznać się z wynikami całościowymi projektu, które będą opublikowane po jego zakończeniu na stronie: <http://www.bliskieziazki.info>.

Wiem, że wypełnienie wszystkich stron jest czasochłonne. Mam jednak nadzieję, że będzie to dla Pana interesujące i inspirujące doświadczenie. Istotne jest rzetelne uzupełnienie wszystkich narzędzi. Tylko wówczas badanie **ma sens** a uzyskane wyniki będą prawdziwe.

Projekt prowadzony jest w ramach pracy doktorskiej mgr Tomasza Kurzeji otwartej na Wydziale Pedagogiki i Psychologii Uniwersytetu Śląskiego. Opieka promotorska: prof. dr hab. Eugenia Mandal.

Z góry dziękuję za Pana pomoc!
W razie pytań pozostaje do dyspozycji,
mgr Tomasz Kurzeja, tomasz@kurzeja.info

PS. Jeśli z jakiś przyczyn nie może Pan wypełnić wszystkich stron, można - w ostateczności - opuścić środkowe kartki, tj. testy których numer jest otoczony ramką, np. IV.

Załącznik 5. Skala Tradycyjnego Seksizmu (OFS)

Swim, Aikin, Hall i Hunter, 1995; polska adaptacja: Kurzeja, Mandal, 2009a, 2009b

Poniżej znajduje się lista stwierdzeń dotyczących mężczyzn i kobiet oraz relacji między nimi we współczesnym społeczeństwie. Proszę zaznaczyć jak bardzo zgadza się Pan / Pani z każdym ze stwierdzeń **zakreślając** odpowiednią cyfrę od „0” do „6”.

	Zdecydowanie zgadzam się				Zdecydowanie nie zgadzam się		
	0	1	2	3	4	5	6
1. Kobiety na ogół nie są tak bystre jak mężczyźni *							
2. Czułbym się tak samo komfortowo mając za szefa kobietę jak i mężczyznę.	0	1	2	3	4	5	6
3. Bardziej powinniśmy zachęcać chłopców niż dziewczynki do udziału w zajęciach sportowych. *	0	1	2	3	4	5	6
4. Kobiety potrafią myśleć logicznie równie dobrze jak mężczyźni.	0	1	2	3	4	5	6
5. Gdy oboje rodzice pracują a dziecko zachoruje w szkole, szkoła powinna zadzwonić raczej do matki niż do ojca. *	0	1	2	3	4	5	6

* kodowane odwrotnie

Im wyższy wynik tym bardziej popiera / aprobuje przekonania seksistowskie.

Załącznik 6. Skala Współczesnego Seksizmu (MS)

Swim, Aikin, Hall i Hunter, 1995; polska adaptacja: Kurzeja, Mandal, 2009a, 2009b

Poniżej znajduje się lista stwierdzeń dotyczących mężczyzn i kobiet oraz relacji między nimi we współczesnym społeczeństwie. Proszę zaznaczyć jak bardzo zgadza się Pan / Pani z każdym ze stwierdzeń **zakreślając** odpowiednią cyfrę od „0” do „6”.

MS	Zdecydowanie zgadzam się				Zdecydowanie nie zgadzam się		
	0	1	2	3	4	5	6
1. Dyskryminacja kobiet nie jest już problemem w Polsce. *							
2. Z powodu dyskryminacji płciowej kobiety często pozbawione są szansy dostania dobrej pracy.	0	1	2	3	4	5	6
3. Rzadko widzi się w telewizji kobiety traktowane w seksistowski sposób (dyskryminowane ze względu na płeć). *	0	1	2	3	4	5	6
4. Zazwyczaj, nasze społeczeństwo traktuje mężów i żony w równy sposób. *	0	1	2	3	4	5	6
5. Społeczeństwo znajduje się obecnie na takim etapie rozwoju, że zarówno kobiety, jak i mężczyźni posiadają równe szanse w osiągnięciu swoich celów. *	0	1	2	3	4	5	6
6. Łatwo jest zrozumieć wzburzenie organizacji zrzeszających kobiety w Polsce.	0	1	2	3	4	5	6
7. Łatwo jest zrozumieć dlaczego kobiece grupy ciągle niepokoją się społecznymi ograniczeniami jakie stawiane są kobietom.	0	1	2	3	4	5	6
8. Przez ostatnie kilka lat rząd i media poświęcały zbyt wiele uwagi kwestii równouprawnienia płci. *	0	1	2	3	4	5	6

* kodowane odwrotnie

Im wyższy wynik tym bardziej popiera/aprobuje przekonania seksistowskie.

Załącznik 7. Kwestionariusz Ambiwalentnego Seksizmu – wobec kobiet (ASI)

Glick, P., Fiske, S., T., 1996, 2001; polska adaptacja: Kurzeja, Mandal, 2009a, 2009b

Poniżej znajduje się lista stwierdzeń dotyczących mężczyzn i kobiet oraz relacji między nimi we współczesnym społeczeństwie. Proszę zaznaczyć jak bardzo zgadza się Pan / Pani z każdym ze stwierdzeń korzystając ze skali podanej poniżej.

0 = zdecydowanie nie zgadzam się; 1 = raczej nie zgadzam się; 2 = nieznacznie nie zgadzam się; 3 = nieznacznie zgadzam się; 4 = raczej zgadzam się; 5 = w pełni zgadzam się

	Zdecydowanie nie zgadzam się				W pełni zgadzam się		
	0	1	2	3	4	5	
1. Bez względu na poziom osobistego spełnienia mężczyzna nie będzie kompletny bez miłości kobiety.	0	1	2	3	4	5	
2. Wiele kobiet oczekuje specjalnych przywilejów w takich kwestiach, jak polityka zatrudnienia, aby stanąć ponad mężczyznami pod przykrywką dążenia do „równouprawnienia”.	0	1	2	3	4	5	
3. W razie katastrofy kobiety powinny być ratowane w pierwszej kolejności.	0	1	2	3	4	5	
4. Większość kobiet interpretuje niewinne uwagi lub działania jako seksistowskie.	0	1	2	3	4	5	
5. Kobiety można zbyt łatwo urazić.	0	1	2	3	4	5	
6. Człowiek nie osiągnie prawdziwego szczęścia w życiu, jeśli nie zaangażuje się w romantyczny związek z przedstawicielem odmiennej płci.	0	1	2	3	4	5	
7. Feministki zabiegają o to, aby kobiety miały większą władzę niż mężczyźni.	0	1	2	3	4	5	
8. Wiele kobiet posiada przymiot czystości, który próżno szukać u większości mężczyzn.	0	1	2	3	4	5	
9. Mężczyźni powinni troszczyć się o kobiety i chronić je.	0	1	2	3	4	5	
10. Większość kobiet nie potrafi docenić tego, co robią dla nich mężczyźni.	0	1	2	3	4	5	
11. Kobiety starają się zdobyć władzę poprzez przejęcie kontroli nad mężczyznami.	0	1	2	3	4	5	
12. Każdy mężczyzna powinien być w związku z kobietą, którą darzy uczuciem.	0	1	2	3	4	5	
13. Mężczyźni bez kobiet nie są w 100% mężczyznami.	0	1	2	3	4	5	
14. Kobiety wyolbrzymiają problemy, które napotykają w pracy zawodowej.	0	1	2	3	4	5	
15. Gdy kobieta wiąże się z mężczyzną, zwykle próbuje ograniczać jego swobodę.	0	1	2	3	4	5	
16. Kiedy kobiety przegrywają z mężczyznami w uczciwej rywalizacji zwykle skarżą się na to, że są dyskryminowane.	0	1	2	3	4	5	
17. Dobra kobieta powinna być stawiana na piedestale przez swojego mężczyznę.	0	1	2	3	4	5	
18. Wiele kobiet czerpie satysfakcję z wabienia mężczyzn, których później odrzucają.	0	1	2	3	4	5	
19. W porównaniu z mężczyznami kobiety są bardziej wrażliwe moralnie.	0	1	2	3	4	5	
20. Mężczyźni powinni być gotowi do poświęcenia ich własnego dobra żeby zapewnić finansowy byt dla kobiet.	0	1	2	3	4	5	
21. Feministki mają wygórowane wymagania w stosunku do mężczyzn.	0	1	2	3	4	5	
22. W porównaniu z mężczyznami, kobiety zdają się posiadać bardziej wyrafinowany gust odnośnie kultury oraz bardziej wyrafinowany smak.	0	1	2	3	4	5	

Załącznik 8. Skala Ambiwalentnego Seksizmu wobec Mężczyzn (AMI)

Glick, Fiske, 1999; przygotowanie polskiej wersji: Kurzeja, 2010

Relacje pomiędzy mężczyznami i kobietami.

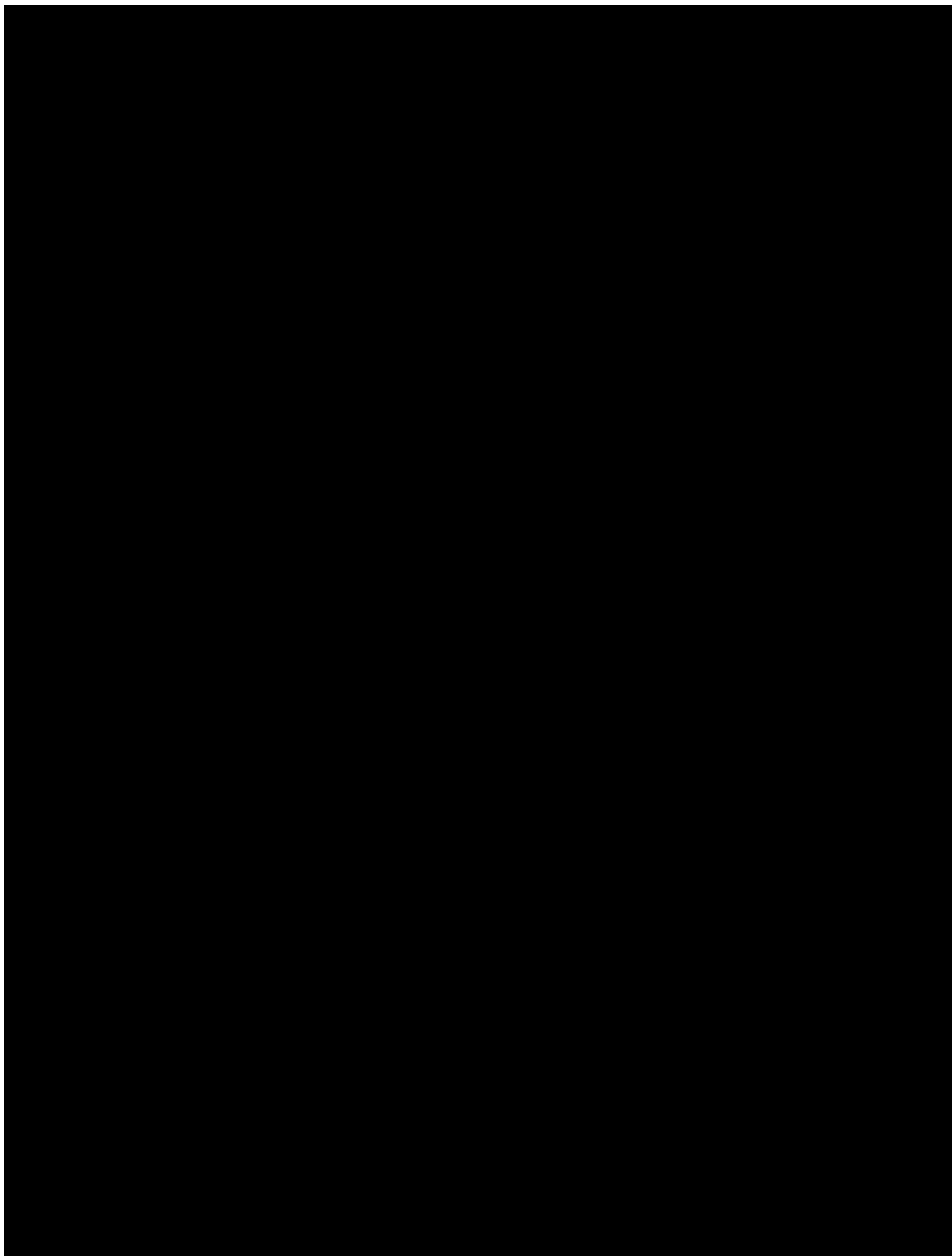
Poniżej znajduje się zbiór stwierdzeń dotyczących mężczyzn i kobiet oraz ich wzajemnych relacji we współczesnym społeczeństwie. Korzystając z podanej poniżej skali zaznacz, dla każdego stwierdzenia, stopień w jakim się z nim zgadzasz lub nie zgadzasz.

0 = zdecydowanie nie zgadzam się; 1 = raczej nie zgadzam się; 2 = nieznacznie nie zgadzam się; 3 = nieznacznie zgadzam się; 4 = raczej zgadzam się; 5 = w pełni zgadzam się

	Zdecydowanie nie zgadzam się				W pełni zgadzam się	
	0	1	2	3	4	5
1. Nawet jeżeli dwoje partnerów pracuje, to kobieta powinna wykazywać się większą opiekuńczością wobec mężczyzny w domu.	0	1	2	3	4	5
2. Mężczyzna, który jest seksualnie zainteresowany kobietą zazwyczaj nie ma żadnych moralnych oporów, aby zrobić wszystko co konieczne by zaprowadzić ją do łóżka.	0	1	2	3	4	5
3. Mężczyźni rzadziej tracą głowę w sytuacji zagrożenia niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
4. Gdy mężczyźni „pomagają” kobietom, to najczęściej próbują przy tym udowodnić, że są od kobiet lepsi.	0	1	2	3	4	5
5. Każda kobieta potrzebuje partnera, który będzie ją kochał.	0	1	2	3	4	5
6. Mężczyźni pogubiliby się w tym świecie, gdyby nie było kobiet, które ich prowadzą.	0	1	2	3	4	5
7. Kobieta nigdy nie będzie w pełni spełniona w swoim życiu jeśli nie będzie zaangażowana w długotrwały związek z mężczyzną.	0	1	2	3	4	5
8. Mężczyźni zachowują się jak dzieci kiedy są chorzy.	0	1	2	3	4	5
9. Mężczyźni zawsze będą walczyć o większą władzę w społeczeństwie niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
10. Mężczyźni są głównie potrzebni do tego, aby zapewnić kobietom bezpieczeństwo finansowe.	0	1	2	3	4	5
11. Nawet mężczyźni, którzy twierdzą, że są wrażliwi na prawa kobiet, tak naprawdę chcą tradycyjnego związku w domu, z kobietą opiekującą się dziećmi i dbającą o dom.	0	1	2	3	4	5
12. Każda kobieta powinna mieć mężczyznę, którego kocha.	0	1	2	3	4	5
13. Mężczyźni są bardziej skłonni narażać się na niebezpieczeństwo, aby chronić innych.	0	1	2	3	4	5
14. Mężczyźni zazwyczaj próbują dominować w rozmowach z kobietami.	0	1	2	3	4	5
15. Większość mężczyzn głosi głoślowne deklaracje o równouprawnieniu kobiet ale nie potrafi znieść kobiety jako równego partnera.	0	1	2	3	4	5
16. Kobiety bez mężczyzn pozostają niespełnione.	0	1	2	3	4	5
17. W zasadzie większość mężczyzn zachowuje się jak dzieci.	0	1	2	3	4	5
18. Mężczyźni są bardziej skłonni podejmować ryzyko niż kobiety.	0	1	2	3	4	5
19. Większość mężczyzn napastuje seksualnie kobiety, choćby w subtelny sposób, kiedy tylko mają nad nimi władzę.	0	1	2	3	4	5
20. Kobiety powinny opiekować się swoimi mężczyznami w domu, ponieważ mężczyźni nie poradziły by sobie sami.	0	1	2	3	4	5

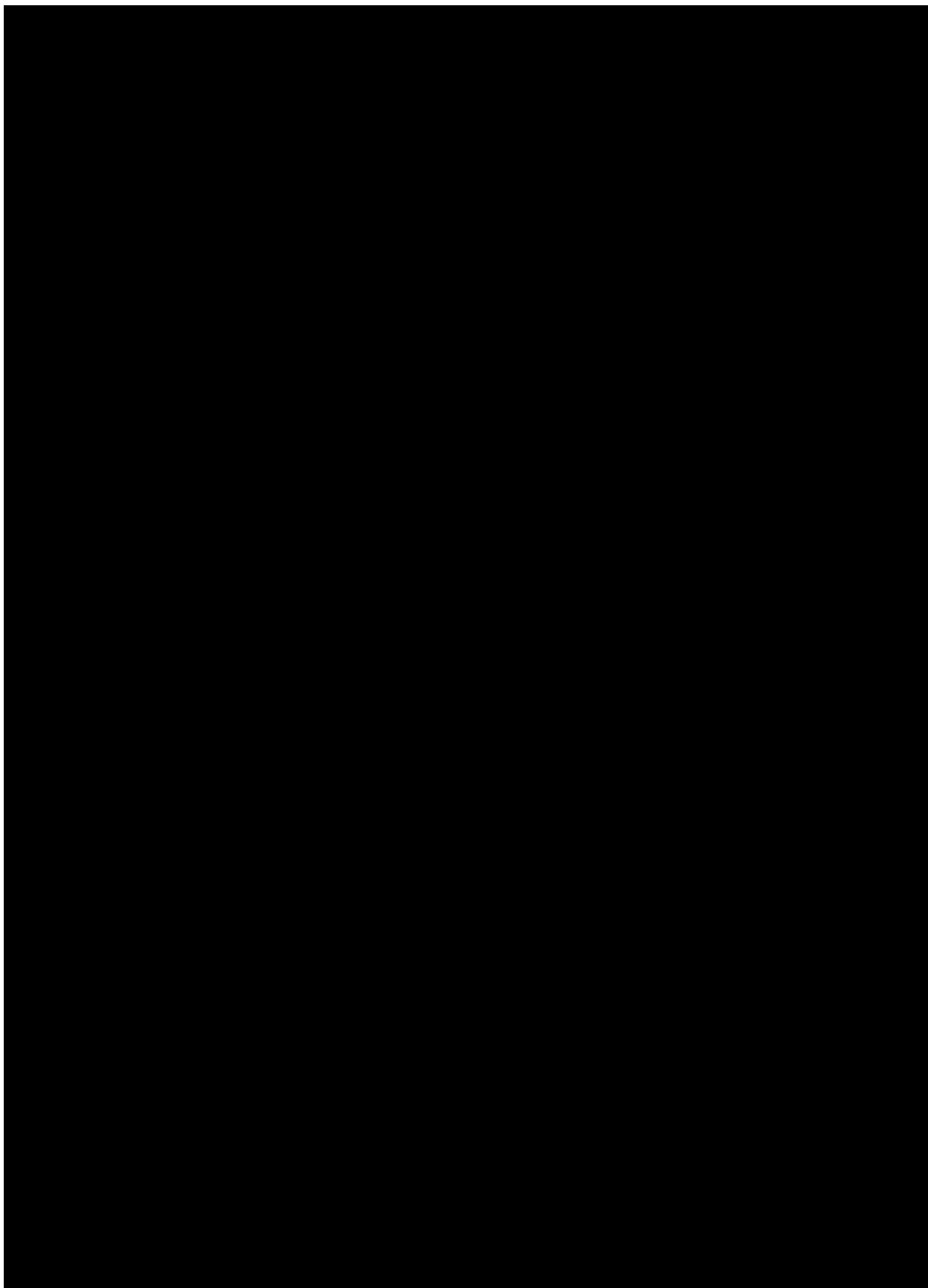
Załącznik 9. Kwestionariusz Dobranego Małżeństwa wersja II (KDM-2)

opracowanie: *Mieczysław Plopa, Jan Rostowski, 2005*

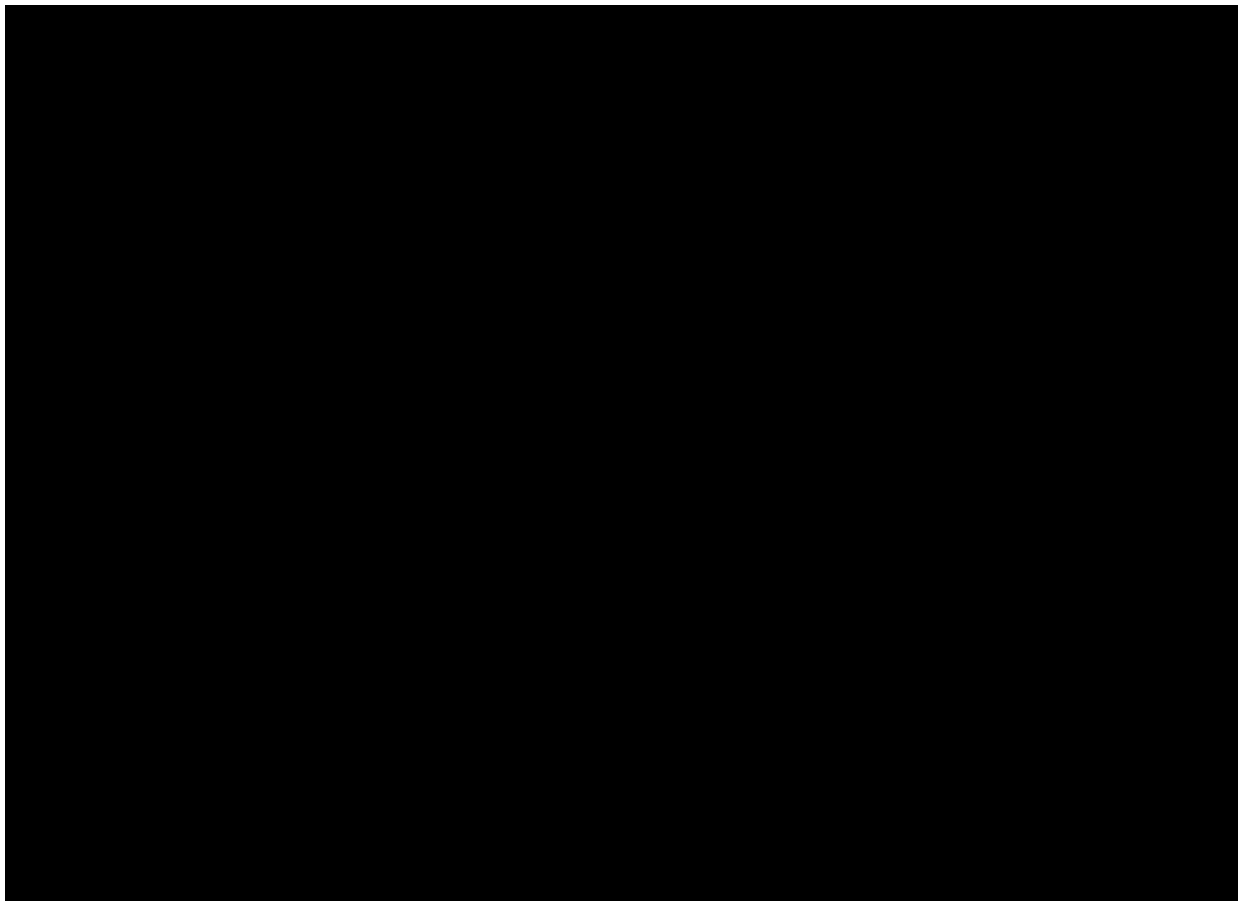
Załącznik 10. Skala Jakości Związku Małżeńskiego Spaniera (DAS)

G.B. Spanier, 1976, 1980; tłumaczenie: Krzysztof Cieślak, 1989

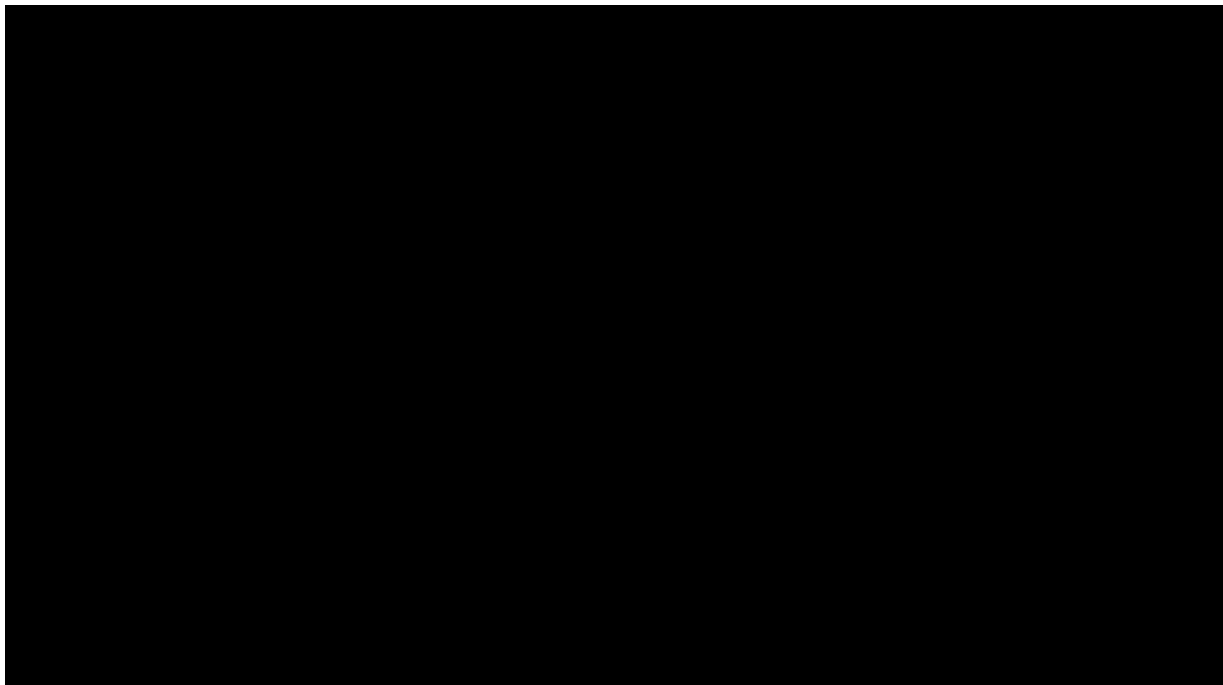
Załącznik 11. Kwestionariusz Stylu Przywiązania Bielefeld: Oczekiwania w Bliskim Związku (BFPE)

D. Höger, S. Buschkämper, 2002, Pollack, E. i in., 2008; przygotowanie polskiej wersji: Kurzeja, 2011b, zaadaptowany do badania małżeństw - wariant do wypełnienia przez żonę

Załącznik 12. Skala Samooceny (SES) M. Rosenberga

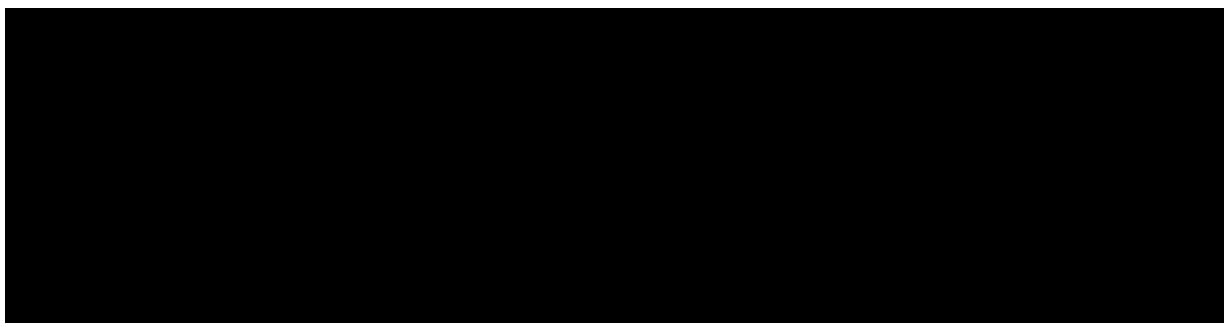
w polskiej adaptacji I. Dzwonkowskiej, K. Lachowicz-Tabaczek i M. Łaguny, 2008

The Morris Rosenberg Foundation c/o Dept. Of Sociology University of Maryland 2112 Art/Soc Building College Park, MD 20742-1315

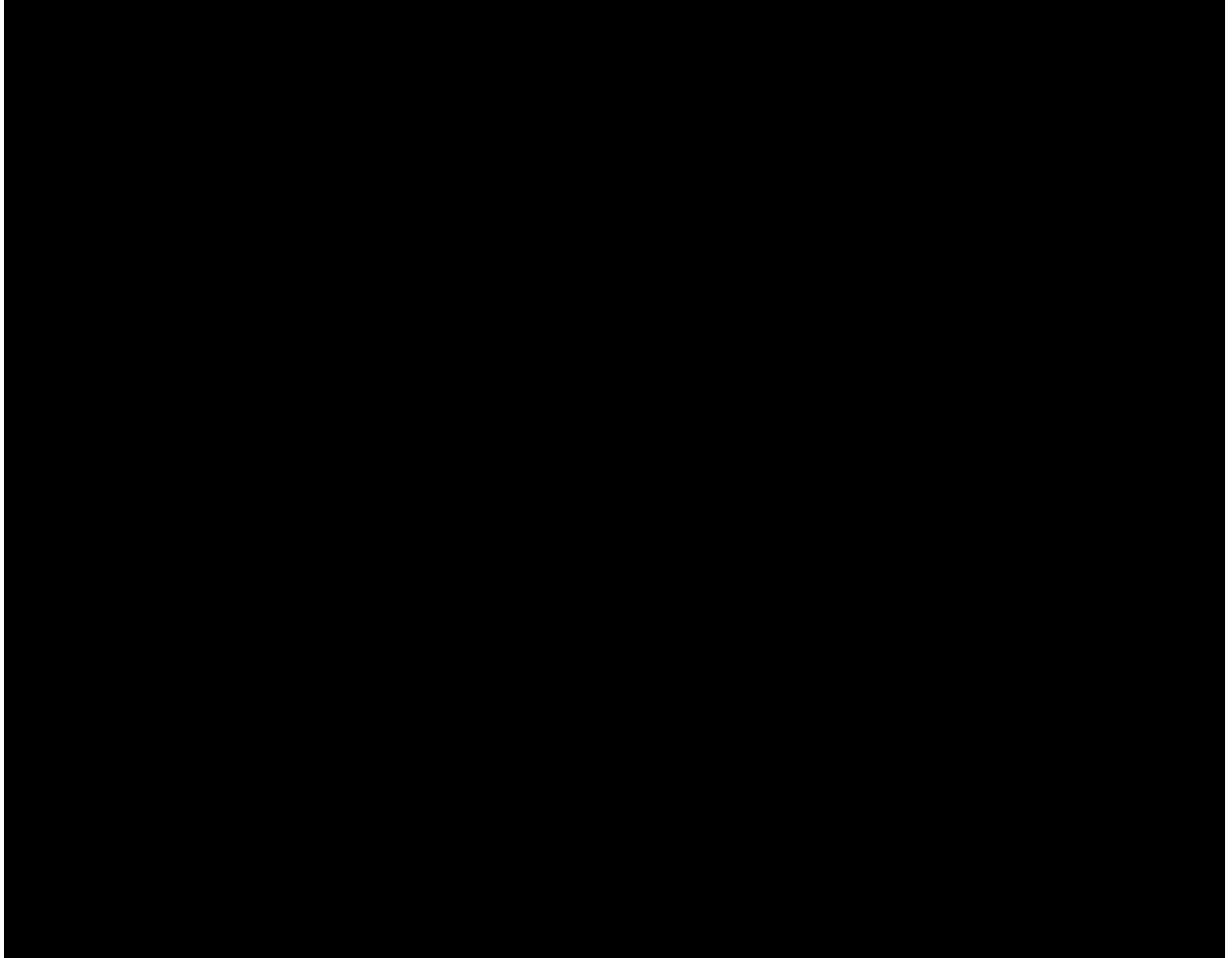
Załącznik 13. Skala Uogólnionej Własnej Skuteczności (GSES)

w polskiej adaptacji: R. Schwarzer, M. Jerusalem i Z. Juczyński, 2009 (wersja poprawiona)

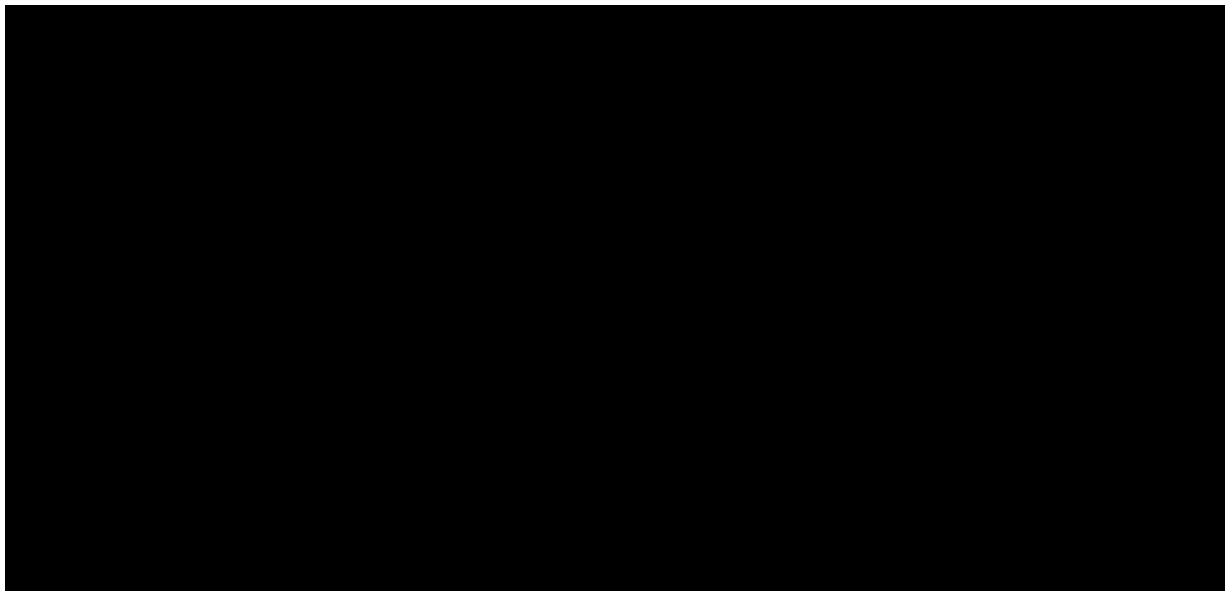
Załącznik 14. Inwentarz Płci Psychologicznej (IPP)

A. Kuczyńska, 1992

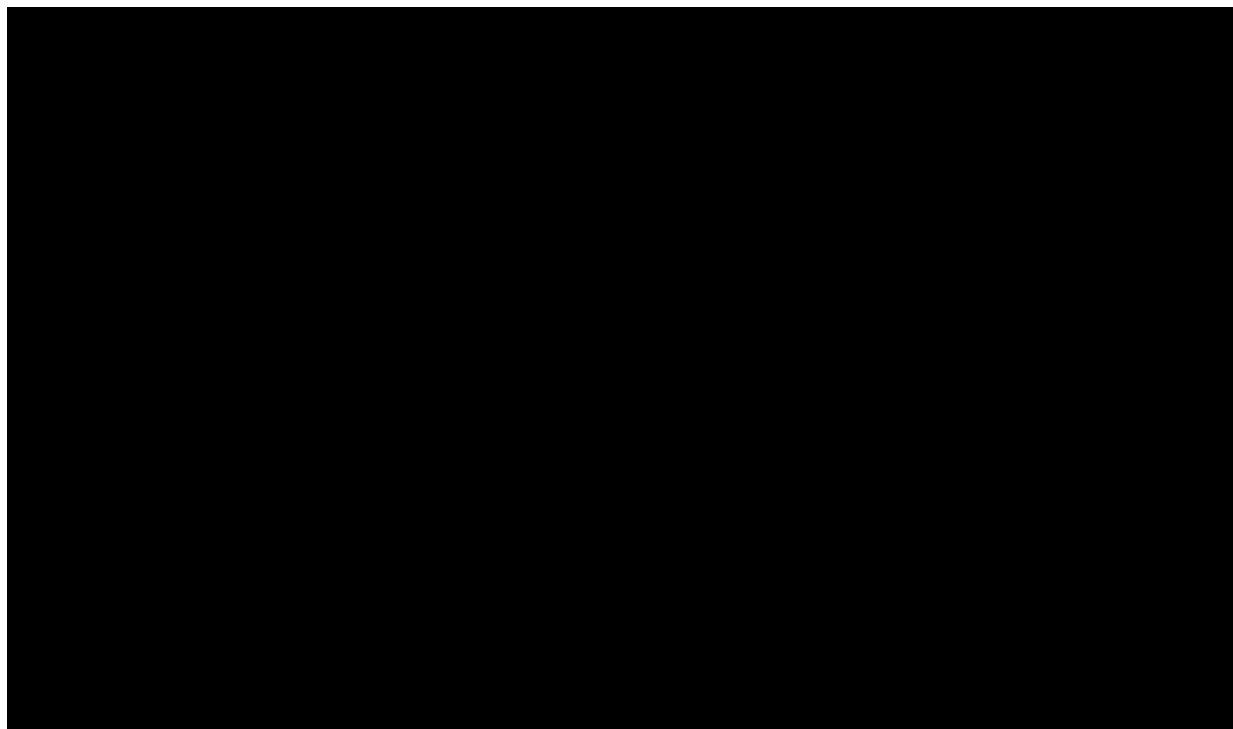
Załącznik 15. Skala Subiektywnego Szczęścia (SHS)

Lyubomirsky, Lepper, 1999; przygotowanie polskiej wersji: Kurzeja, 2011c

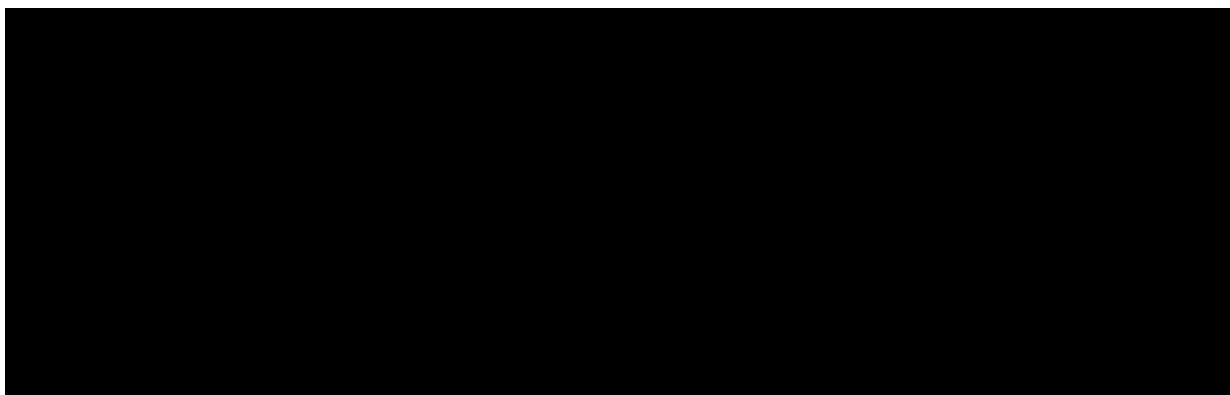
Załącznik 16. Inwentarz do Pomiaru Radzenia Sobie ze Stresem (Mini-COPE)

Charles Carver, 1997; adaptacja: Zygfryd Juczyński, Nina Ogińska-Bulik, 2009

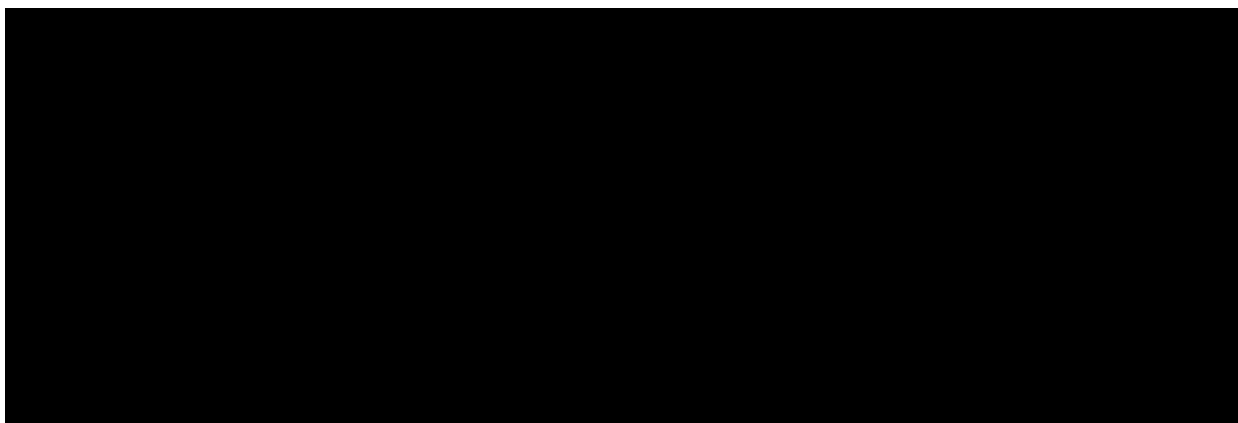
Załącznik 17. Skala Orientacji na Dominację Społeczną (SDO₆)

Sidanius, Pratto, 1999; polska adaptacja: Kurzeja, Mandal, 2009b

Załącznik 18. Explicit IAT

Nosek i in., 2007, 2009; tłumaczenie: Kurzeja, 2011a

Załącznik 19. Pozostałe zmienne

Kurzeja, 2011d

Zmienna	Operacjonalizacja
Staż małżeński	Wpisz w latach swój staż małżeński: ____
Płeć osoby badanej	Zaznacz swoją płeć: Kobieta / Mężczyzna
Długość narzeczeństwa	Określ w miesiącach czas trwania waszego narzeczeństwa: _____ miesięcy
Wykształcenie osoby badanej	Zaznacz swoje wykształcenie: podstawowe / zawodowe / średnie / wyższe
Liczba dzieci	Wpisz liczbę posiadanych dzieci: _____ dzieci
Sytuacja finansowa oceniana subiektywnie	Swoją sytuację finansową oceniam jako: 1. złą 2. raczej złą 3. przeciętną 4. powyżej przeciętnej 5. bardzo dobrą
Władza finansowa	W ciągu ostatnich 5 lat zarobił/a: 1. zdecydowanie więcej żona, 2. więcej żona, 3. nieco więcej żona, 4. po równo, 5. nieco więcej mąż, 6. więcej mąż, 8. zdecydowanie więcej mąż
Relacje z rodzicami	Swoje obecne relacje z (a) teściem oceniasz jako: 1. złe, 2. raczej złe, 3. dobre, 4. bardzo dobre. / ☐ - nie dotyczy b) ... z teściową ... c) ... z własną matką ... d) ... z własnym ojcem ...
Jakość pożycia seksualnego (seks)	Średnia dla 2 pozycji z ankiety własnej: 1) Częstotliwość zbliżeń intymnych z mężem/żoną jest dla Ciebie: 1. satysfakcjonująca, 2. raczej satysfakcjonująca, 3. raczej nie satysfakcjonująca, 4. nie satysfakcjonująca / ☐ - odmowa odpowiedzi 2) Swoje obecne małżeńskie pożycie intymne oceniasz jako: 1. udane, 2. raczej udane, 3. raczej nieudane, 4. nieudane/ ☐ - odmowa odpowiedzi Przed obliczeniem średniej kierunku skala dla obu stwierdzeń zostały odwrócone, tak aby wyższy wynik wskazywał na wyższą jakość pożycia seksualnego w małżeństwie